

શ્રીહિત

કાશીચ :
હુદાણમિત્ર પ્રેસ,
પો. બો. નં. ૮૫,
વડોદરા.

પ્રગટકાર : ૧૯૮૮
પ્રા. રા. અંક ૫ : પ્રથમ પા.

તપ્તિમા :
'કુમાર'
નવપ્રકાશ

રાહબર

જ્વાહર રાહબર ધીરે હઠાર,
દેશ નૈયા મજબાર ધીરે ધીરે હઠાર
આત્મબળ અમોઘ તાર,
પરાક્રમ અપૂર્વ તાર,
તમન્નાને જોશ કેરા ઘોષની વુ ધાર,
મેતન કુવારા શા રગમા હંબર
જ્વાહર

દિવનો અમીર,
વુ તો રે જતી રકીર,
વુ તો અણુમેધ જ્વાહીર વીર,
ભારત મુહામ-બિદી,
વુ તો અમર દિવી,
સર્વેસ સાગવાની સક્તિ અપાર
જ્વાહર

ફેડવા તિમિર વૃદ્ધ,
જ્યોતિથી મદ મદ,
પુષ્પીત અકુરીન કીધુ સમય દિદ્ધ,
ભારતના સામ, સાખો વડન હંબર
જ્વાહર

વુ તો ધીવન મૂર્તિ,
વુ તો છે પ્રેમમૂર્તિ,
જાડુબરી આંખે કીધી જગ પ્રેમમૂર્તિ,
તારો તરવરદા અમર,
અબ્ધ વાણીને વિચાર,
સર્વેસ ત્યાગવાની સક્તિ અપાર
જ્વાહર

શ્રી ગજેન્દ્ર જ પદયા

ગુણસુન્દરી

પાજ અને આવતી ઠાકની સીઓનું માસિક

કઠોર

મહાકાવ્ય

આવી ઊંધા નવજનના મીત માતી પહેરે,
દોષો મિત્રો વિવિધ નવધા આભમા દિવ્ય રંગે,
અ અગ્રેથી નવપરશિતા શા વહે સુતિસ્રોત,
દેવ્ય એનું ધનગન ચવુ બાનુઆસિંગના શે.
ત્યાં તો આવે અરિદળસમા અમરોળા કર્મતા,
વાજમાજ દિશ અનવતા ત્રાડ પાડી પ્રયેડ,
વાયુ વાયો જગ કુલવેતો' શોદ વિનાશકારી,
વિશ્વે નમ્યા ધનદળ તથા રાજ અધારવેરી
ઊંધામીતો નવજનના ત્રાડમા સો વિલાપા,
દોષો મિત્રો ધનદળ તથા દોટમાં સો શુભાપા,
આશાધારી હૃદય અણુધાર્યો વધારે જ વૃદ્ધેયુ,
ઉમિંગો જે ધનગન ચતી તે સમી સો નિરાશિ.
આવી જુસે યમકુત જગે અબ શા, કેક સ્વપ્નો
આશાધારી નવપરશિતાના ઊંધા શી કઠોર'

શ્રી શૃષ્ટેન્દ્ર ઠા પકીલ

★

અમે શિષ્યી

વિનયિણી

અમે શિષ્યી, શબ્દો યકી મધુર આહાર ધણુ
અને આપુ આને જગ નવિનતાથી સરજણુ
બલે ધીમે ધીમે પણ અવલ્યાંગો માર્ત કરી,
સદાને મીઠા શા ઉર ધમકના શિષ્ય સરજ
અમે વિશે નાપી જગ સૌરિતાને નહવણુ.
અમે ટાંકી રખેદો, કર મહી હથોડા ઝડપથી
દષ કીકી, ખાલી શબ્દ યકી શિષ્યો સરજણુ
અને શિષ્યોથી જગતમહી નાવિન્ય બરજ

શ્રી હરીન્દ્ર દવે

જુલાઈ ૧૯૪૯

વર્ષ ૨૬ અક ૫

રો

જ છે એવું જ પુરાતુમાં મધુ પ્રભાત ઉઘ્ય હતું હજુ સૂરનારાવણ પેતાનો રથ જોડવાની તૈયારીમાં જ હતા એ જોતો હું અગાસીમાં ટહેવતો ટહેવતો પ્રભાતની એ પુરાતુમાં મધુ રહ્યો હતો ત્યાંજ સામેથી શાન્તા બહેનના ઘરમાંથી ઘાટો આવ્યો ' જોયા મોટા કલાકાર ' કલા કલા, કરો છો તે ઘરનો તો જરાક ખ્યાલ રાખો ઘરમાંતો હાલા કુસ્તી કરે છે તોય હજુ તમારી કલાની બવાને છોડતા નથી '

ખુબરદાર મારી ક્યાલુ નામ લીધું છે તો, આ બેનાવી દે એટલે થયું રસ્મીનો ઘાટો સમજાયો

'આહ શેની બનાવી દઉં, મારા ટાંમાની ઘરમાં બે દિવસથી ચા નથી બેયો પણ કુદ આવવાની ના પાડે છે' શાન્તા બહેન એટલાજ તોરથી અભ્યો. અને જોડે છુ તો રસ્મી હાથમાં ચોપડી લઇને સડસડાદારો ઉતરી ચાલતો થયો અને તેની પાછળ શાન્તા બહેન ક્યાય સુધી બળડતા રહ્યા આ કલાકે મને વિચારમાં ગરકાવ કરી મુક્યો શુ સાલી સી જત છે ? રસ્મી જેવા કલાકાર પતિનું એના હૈયે જરાય ગૌરવ છે ? આ વિચાર ચક્ષુએ માર પ્રભાત બગાડી મુક્યું.

આખો દિવસ આજ વિચાર મારા મનમાં ઘોળાતો રહ્યો અને સાંજના કુરવા જતા બપોરે રમુ કાકા મળ્યા ત્યારે મે એમને આ બધી વાત કરી અને રહ્યું ' જોયું કાકા ઓએને છે કલાની કથી દિમત '

રમુ કાકા મારી વાત ખ્યાન દહને સાંભળતા હતા તેઓ છેલ્લા શબ્દોથી ચોક્કી પડતા હોય તેમ બોલ્યા ત્યાજ તારી દ્રષ્ટિ નળી છે ઓએને નેટલી કલાની દિમત

છે એના હજારોમાં પોતાનીયે પુરોમાં મળ્યો, એ વાત લખી રાખજે ફુર્જેશ એના એમનો સમગ્ર વ્યવહારમાં કલા મરી પડી છે એવું જીવન કલામાં જ એાતપ્રાન છે, સો તો જીવતી જમતી કલા છે અને જોતા આપણે એને આમ અવગણીએ છીએ એમાંજ આપણી દ્રષ્ટિમાં મોગી ખામી છે '

આ વાત ચાનતી હતી ત્યાંજ સામેથી રશ્મિ આવ્યો અને રમુ કાકાએ તેને કાકા મારી બોલાવ્યો ' આવ આવ રસ્મી, કેમ છો ? શુ ચાલે છે ? પછી પેલા તોરા ચિત્રનુ શુ થયું ? ' વીતરે એક સામટા પ્રશ્નો રમુ કાકા પૂછી વળ્યા અને રશ્મિ ધીમેથી આવીને અમારી પાસે બેઠો અને બોલ્યો ' હમણા તો ખાસ કંઈ નથી આંચોડા અને પેલુ ચિત્ર

નીલ પખીનું એ પહેલે નબરે આપ્યું છે એ બદલ રોધ્ય ચક્ર પણ મળવાનો છે

એ બધુયે સાંભળીને રમુ કાકા બોલી ઉઠ્યા ' પણ તમારી કળાનું ખેય શુ ? ' ' ખેય, કળાને ખાતર કળા ' સર્વ શ્રેષ્ઠકલ કળા એ જ માત્ર જીવન ખેય છે

' ત્યાજ તારી શુલ ચાપ છે રશ્મિ, ફુનિ યારમાં કોષપણ વસ્તુ ખેય વગરની નથી, હોતી પણ ન જોઈએ, પછી કળાને ખાતર કળાનો શો અર્થ છે ? ને કલા જીવનનો ઉત્કર્ષ ન સાધી શકે, શમખીના જીવનમાં પરિવર્તનનો પ્રાણ ન પૂરી શકે એવી કલાનો શો અર્થ છે ? અને ચિત્રકળાનેજ સર્વશ્રેષ્ઠ કળા ગણીને એની પાછળજ એક પાગલ ધુનીની માફક રાચવામાં પણ મોગી શુલ છે સર્વશ્રેષ્ઠ કળા તો જીવનની કળા છે, એ કળા જેને સાખ્ય ન હોય, એ કળા

તરફ જેની ધર્મી સાધના ન હોય, એને અન્ય-કર્મ, મરિ કશી અધિકાર નથી. અર્થ : બલ માર કહેવું એમ નથી, કે જ્યાં નથી આપણી, કળા પ્રગતિ મોળી છે તે એને છોડી દેવી એકઠું. એ પંથુ જીવનના અંગ્રેજી છે જીવનમાં એને અચૂક રમાય છે, પરંતુ એને જ સર્વોપરી માનીને જીવન પ્રાયે કુતલ સેવવામાં એ કલાની કરી સાથે કલાત્મકી એનાથી કશું ધ્યેય નથી સાધી શકાતું, કે કશોય ઉત્કર્ષ નથી સાધી શકાતો. એ તેમ હોય આપણી પ્રાચીન કળા તરફ મોટા માંડી નો. એમાં કેટલી ઉમદા પ્રગતિ આપણા પ્રાચીનોએ કરી હતી ! એમાં જે સૌંદર્ય, સ માણતા અને કળાના જીવન અને સર્વશ્રેષ્ઠ તાલે આપણને જોતા મળે છે એ આજે સુસાખ્ય છે ખરા ! અને સુસાખ્ય બને તો પશુ એ દ્વારા સમાજને શો અને કેટલો ઘામ ધવાને થયો ! હા એમાંથી શૈક્ષિક પ્રેરણા અને આદર્શદા મળશે. પરંતુ સમગ્ર જીવનને એ નહિ થી શકે સમગ્ર જીવનને ધ્યાન પ્રેરક બળ હોય તો તે જીવનની કલા છે એટલે આ કલાની સાધના સાથે સાથે જીવનની એ કલાની સાધના પશુ મુખ્યત્વે કરવી જ જોઈએ નહિ તો માનવ જીવન કૃત્રિમ બની શકે મજાઈ મરશે. રમુ કામ એક સામકુ માણુ સંજાણુ કરી રહ્યાં વરમી મુપચાપ સંભળતો હતો, એના હૈયામાં બધું જીકુ મજામણુ ચાલી રહ્યું હતું, એના મુખ ઉપર કંઈક વિષાદ અને દિશિને નવી સંતોષ : તરવરતો હતો.

રમુ કાકાની આ વિચાર મારાથી સાથે

જ કુ આશ્ચર્યમાં મુકી ગયો હતો. રમુ કાકા જુના જમાનાના માણસ હતા એ સાચું, પશુ એના વિચારો બધે આત્મી કાવના ને તદન ક્રાંતિકારી હતા. એ વિચારે સત્કરના પ્રસંગો મુરસો મારા દેવામાંથી ઉતરી ગયો. અને સાચું કે ચાતાખ્હેન સાચા હતા. પર સંજાણુ એ જીવનની પ્રથમ કલા રૂપે માનવીની એક અનિવાર્ય દરજ્જા છે એ દરજ્જા કલાની કુન પાછળ રસ્મી મુકયો હતો. એટલે જ પર રા રાને નડેને દલદલા રૂપમાં ફેરવાઈ ગયું હતું. એમાં સર્ગ ઉતારણુ હોય તો પ્રથમ જીવનની કલા શીખવી જોઈએ એ કલાની પ્રથમ આરાધના કરવી જોઈએ અને સ થે સાથે જીવનના એક અગરૂપ બીજી કલાની આરાધના કરવી જોઈએ. પરંતુ આ જીવનની કલાને ગોણુ મણી કે ફગાવી દઇને બીજી કલામાં મમે તેટલી પ્રગતિ એ સાચી પ્રગતિ નથી એવું મને આજે જ ખાન થયું.

એ પછી બીજી આડી અવગા વાનો કરી અમે વિખુટા પડ્યા.

અને બીજે દિવસે પ્રભાતના પુલનમાં વાતાવરણમાં જોઈ કુ તો સામેની બારીમાં રસ્મી અને ચાતાખ્હેન દાતણુ કરતા હતા, જાનેના ઢાસ્મની પ્રકુષ્ઠતા હતી.

મને રમુ કાકાના કાલના પેલા સમ્રો માં આજ્યા 'ઓ જીવત કલાની પ્રાંતમાં છે એ દિવસનું પ્રભાત મારે મારે ખરે જ આક્રમક બની ગયું મને જીવનની એક નવીન જ દૃષ્ટિ સાધી હતી.

કેમ કરીને પૂરી થશે રે માનવ-
 તારી વસમી જીવન વાટ ?
 પવ પવ ફોફર વાગે, માનવ
 તારી વસમી વાટે,
 ડગલે પગલે ગોથા ખાતો,
 યાને માનવ ભાગે ?
 આખડતો, પડતો ફૂટતો,
 ધપે ઘુ તારી વાટે,
 તેમ છતાં પણ નથી વિસાઓ
 તારી જીવન વાટે
 કેમ કરીને

વસમી તારી જીવન વાટે,
 છે ધખતા અમારા
 વસમી તારી જીવન વાટે,
 હાયા ધોર અધારા
 એવી કપરી જીવન વાટે
 માનવ ધપતો જાય
 પડતો, આખડતો ફૂટતો,
 માનવ ભાગ્યે જાય
 કાઢતો રોકવો ના રોકાય
 કેમ કરીને

સુધી કારમી હાથ ઠાળતી,
 માનવ થર થર કાપે,
 ધોર મૂલ્યની હાયા દેખી,
 માનવ ભડકી ભાગે
 રે દાવર માનવ ભાગે
 કેમ કરીને

શ્રી તટુભાઈ જાની

ક્ષીતીને 'સર્વ' સોનાનો ખાલીમાં ફોળે,
 ગમન મદોથી લે વિદાય રાત્રિને પટે
 કાધુ આગમન એના છડીદાર તારોએ,
 ધોમેથી એ ચાંદલો ડોકીયા કરતો આવે.
 સદબંધા એ ઇન્દુ ખીલ્લો પૂર્ણ કળાએ,
 ને રાત્રિ એની ધોળી મોજડીથી આવે,
 ફેગે ફેગે ફેગે ફેગે ફેગે ફેગે
 ખીલાવી સફેદ સાડી સર્વ વિશે
 એક પછી એક મરખો મડપે,
 અને જ્યેષ્ઠસના મૂપડી પર પડે,
 પક્ષીઓ હાયાળા માળામા ડોકીયા કરે
 ને ધોળા પીળામય કબૂતર નોરાતે પોઢે
 વળી રથીર માછલુ પાણીના કીરણે,
 સફેદ નેતર અને ઝરે વિહરે

શ્રી હનુ શાહ

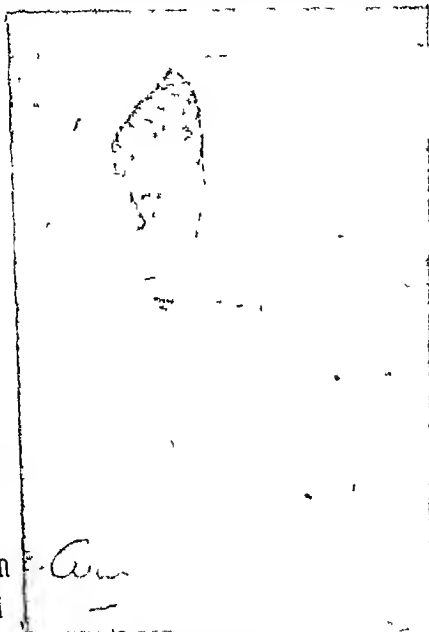

ઠપકો

(જુના લોકગીતના જ લાજમાં)

ગોળા ફોડી મારી ગોળા ફોડી
 જુઓ જરોદાજી ગોળા ફોડી
 હાથે દડીકો ને લીધી છે મોરલી
 હાલા મનસુખાની જુગલ જોડી જુઓ ૧
 જલવા ગઈ ન્યા કાનુડાને હાથે
 હેપાનો હાર ત્યા નાખ્યો તોડી જુઓ ૨
 હેવાના હારના મોતી ન્હી વીણવા,
 ગોરસને માખણ ખાધા દોળી જુઓ ૩
 મોતી વીણુ કે માખણ બચાવુ ?
 દસ બાર માઠડાની સાથે ટોળી જુઓ ૪
 રોજ રોજ માતાજી કાનેર નાડે,
 વારવા જાઉં ત્યા જતો ફોડી જુઓ ૫
 આ ધૈર્યચન્દ ૨ છુદ્ધ

નારી મહાજના રત્નસમા આઝાદ હિંદના પ્રથમ સ્ત્રી મંથન

સાદાઈ,

શ્રેષ્ઠતા

અને

સર્વોદયની

પ્રતિભૂતિ

(Handwritten signature)

શ્રીમતિ રાજકુમારી અમૃતકુંવર

૧૯૪૭ ના જોગણી ૧૪ મી મધ્ય
રાત ભારતીય આઝાદી દિવસના બનીને
અગાળી રહી હતી. બસો વર્ગની યુવાઓની
જાણીને તેની પાસે વિદિ આઝાદી મન્યુ હતું
૨

૧૪ મી જોગણી પુણ્યમાન્ય પ્ર ૧
ઉપર બુ અને ત્યારે બમને જાણુ આજાન
હિંદના પ્રધાન મંત્રીના એક નાગરિક
સન્માનીય સ્થાન આપવામા આમ્યુ છે

કારણ કે આઝાદી ભોળવી રહેલા જગતના દેશોમાં ભાગ્યેજ એ ચાર દેશો છે જેમણે રાજ્ય ધરાવતા પોતાના પ્રધાન મંડળમાં સ્ત્રીને સ્થાન આપ્યું છે.

એ સન્માનનીય સ્ત્રી હતા શ્રીમતી રાજકુમારી અમૃતકુવર આઝાદ હિંદના પ્રધાન મંડળમાં એમને મળેલું સ્થાન માત્ર હિંદના જ નહિ જગતના નારી સમાજ માટે એક મહા ગૌરવનો વિષય હતો.

*

રાજકુમારી અમૃતકુવર કપુરથલાના રાજ્ય કરનામસિંહના એકના એક પુત્રી છે એમનો જન્મ ૪ સ ૧૮૮૭ ના ફેબ્રુઆરી માસની ૨૭ તારીખે થયો હતો તેમણે જાળપથુ ભારે સુખ્યેન અને ધાડમાં વિદ્યુ હતી તેમણે ઠે. સર્ટિફિકેટ અને લડનમાં રહી અભ્યાસ કર્યો ત્યારથી જ તેમનામાં ક્યદાતા સ્ત્રી સમાજ પ્રત્યેની ભાવના જાગૃત થઈ ચુકી હતી.

હિંદમાં આવીને તેમણે મહિલા પ્રવૃત્તિમાં હુકામ્સ અને એ ક્ષેત્રમાં ધુમીને યથારક્તિ સતત કામ કરવા માડ્યું અખીવ હિંદ મહિલા પરિષદ, હિન્દી મહિલા રાષ્ટ્રીય સમિતિ વગેરે સંસ્થાઓના વિકાસમાં તેમણે સક્રિય ફાળો આપ્યો એટલું જ નહિ આ સંસ્થાઓમાં અધ્યક્ષપદે રહીને તેમણે આ સંસ્થાઓને મજબૂત દોરવણી આપી સ્ત્રી સમાજમાં જાગૃતિ અને પ્રગતિનું આદેશન અને ભાવના પ્રગટાવી.

૪ સ ૧૯૩૩ માં હિંદી મહિલાઓ પી રાષ્ટ્રીય સમિતિ તથા મહિલાઓના હિંદી સમ વતી લડનમાં ૧૯૩૫ ના હિંદી શાસનધારાની ભૂમિકા તૈયાર કરનારી બેકન્ટ સીએન્ટ સમિતિ સમક્ષ તેમણે જુગાની આપી હતી. ૧૯૩૮ માં અખિલ ભારતીય મહિલા પરિષદના પ્રમુખસ્થાનેથી તેમણે મહિલા

પરિષદમાં રાજકુમારને મહત્વનું સ્થાન આપવાની યોજણા કરી આ પહેલાં આજ સુધી આ સંસ્થાએ સામાજિક પ્રશ્નો પર જ પોતાનું ક્ષેત્ર મર્યાદિત રાખ્યું હતું ને રાજકુમારણીએ એ સંસ્થા ઠીકઠીક દૂર હતી એટલું જ નહિ આ કારણે એ સંસ્થા માત્ર ઉપલા થરની સ્ત્રીઓની રાણી-મહારાણીઓની અને સરકારી કૃત્ય અધિકારીઓની પતિનીઓની જ માત્ર સંસ્થા બની રહી હતી. પરંતુ આ યોજણા પછી સામાન્ય અને આગવર્ગની સ્ત્રીઓ માટે સંસ્થાના કાર ખુલ્યા અને કાર્યકર્તાઓની દષ્ટિ સામાન્ય અને આમર્ગ તરફ માર્ગ.

આમ રાજકુમારી અમૃતકુવર અનેક વિધિ રીતે હિંદના મહિલા સમાજની વર્ણ સુધી સતત સેવા કરી આને પણ તેઓ મહિલા સમાજને ચરણે પોતાની સેવાઓ પોતાના દ્વંતરેના યોગે સમાજતા છતાં આપી રહ્યા છે.

મહિલા સમાજની આ સેવાઓ ઉપરાંત મહાત્માજીના સમાગમમાં આપ્યા પછી તેમણે છેલ્લા કેટલાક વર્ષો સુધી મહાત્માજીના મંત્રીનું કામ કર્યું હતું ને એ રીતે આંધીજીના સતત સાનિધ્યથી તેઓ સેવાકાર્ય અને દેશ ભક્તિના પુરા રંગે રંગાયા એટલું જ નહિ તેમના જીવનમાં સંપૂર્ણ સાદાઈ તેમણે અપનાવી ને દેશ સેવા કરતા કરતાં ૧૯૪૨ ની લોક નાન્તિમાં તેમણે કારાવાસ પણ સેવ્યો.

અને આને પણ ૬૨ વર્ષની ઉંમરે હિંદ સરકારમાં આરોગ્ય પ્રધાનનો મહત્વનો હોદ્દો અફજવમ રીતે સભાળવા ઉપરાંત તેઓ અનેક સંસ્થાઓ સાથે સંકળાયેલા છે અખિલ હિંદ ચરખા સંપના તેઓ આ જીવન સમાસદ છે હિંદુસ્તાની તાલીમી

[મહાત્માજીના જીવન પાન ૧૩૪]

આચાર્ય વિનોબાજીના

વિ. ચા. ર...ર ત્નો

કમળ એટલે અધીપતિ પવિત્રતા.

આખો દિવસ કામ કરનારને રાત્રી નહીં અને સુખમયી સામે છે તેવીજ રીતે જીવનભર મહેનત કરનારને છેલ્લી નીંદા નહીં અને આનંદદાયી સામે છે

આત્મકર્મના વિના આનંદ મળતો નથી. માતા પુત્રને ભેળવે આનંદ પામે છે કારણ તેમા તેને પોતાનો આત્મા સ્પષ્ટ પહેંદિઆય છે

સૂર્યનારાયણ સત્પત્નારાયણનીજ મૂર્તિ છે સૂર્યોપાસના સત્પદ્ધર્મનો માટે જ છે

પ્રાપ્તિ કરતાં પ્રપલ્લો આનંદ વધુ હોય છે

હતિદાસનુ અપ્યયન એટલે આપણા પૂર્વજોનુ નીરીક્ષણ

દેવ, અને મુકિત ન ભેળવે ભક્તિ ભેળવે, સિદ્ધી નહિ, સમાપ્તિ નહીં પણ સેવા ભેળવે

સતોના ચરિત્રનુ નહિ પણ ચારિત્ર્યનુ અનુસરણ કરવુ ભેળવે.

જાગવાનને પ્રસન્ન કરવાનાં સાધન બે જ છે (૧) પ્રપલ્ન અને (૨) પ્રાર્થના.

રામજી-રત્નોગ્રંથ-ક્રમશઃ-તમોગ્રંથ અને તિમિગ્રંથ-મત્સ્યગ્રંથ છે

બુદ્ધિનો સહઉપયોગ-સત્વગ્રંથ, બુદ્ધિનો કુરુપયોગ-રત્નોગ્રંથ બુદ્ધિનો અનુપયોગ-તમોગ્રંથ

બુદ્ધિનો અને ભાવનાનો સમન્વય એટલે વિવેક

મારા ધર્મમાં ઉપાસના ઐચ્છિક પણ નહીં છે

વે.મા 'તદ્વત્સે' ધાનુના બે અર્ધ છે (૧) સદન કરવુ અને (૨) જીતવુ ને સંકન કરે છે તે જ જીતે છે

સન્ધ્યાસ અને યોગ દાનામિત્રી જાળા છે

જે શુરુ છે તે સિમ્પ છે જે સિમ્પ નથી તે શુરુ નથી

ભવમૂર્તિ કહે છે, "પુષ્પોનુ રચાન પત્ત તો નહિ પણ માયા પર છે"

આપણા મસ્તક પર પુષ્પોનુ રચાન નહિ પરંતુ તેનુ રચાન તો નરહરેવતાના મસ્તક પર.

'રાધા' એટલે નિષ્કામ આરાધના.

જ્યા પવિત્રતા ત્યા જ સૌંદર્ય જ્યા સૌંદર્ય ત્યાજ કામ્ય.

મદાન શુદ્ધો — જાળસ, અજ્ઞાન અને અજ્ઞાન.

(મરાઠી વાણી)
—શ્રી નવિન હો પાવા

બૌદ્ધ યુગમાં સ્ત્રીઓને ઊંચી પદવી મળી પરંતુ બૌદ્ધ ધર્મને પછાડી ફરી
ધર્મે સ્ત્રીઓને અધિકારની કાળ ખાધમાં ધકેલી દીધી. એ કાળની
ધર્મકાર અહીં આલેખન પામે છે .

જેને આપણે મધ્યકાળ કહીએ છીએ તે
યુગ-એટલે લગભગ આઠમી સદીથી
તેરમી સદી સુધીનો કાળ-તેણે હિંદમાં એ
મોટી ક્રાંતિઓ જોઈ એક તો બૌદ્ધધર્મનો
અસ્ત અને બીજી ઇસ્લામનું આક્રમણ આ
સમયને કેટલાક વિદ્વાનો આપણા દેશનો
અધિકાર યુગ લેખે છે મુસલમાનોના ઉપરા
ઉપરી આક્રમણથી સર્વત્ર અભવસ્થા તો
ખૂબ હતી, એમાં શક નથી. પહેલાં યજ્ઞ
ગયેલા ઝાંક, સહ, કુણુ વગેરે નાતિઓના
આક્રમણો એટલા વ્યાપક કે સાબા કાળ
સુધી પહોંચેલા નહોતા.

આપણે તો એ સમયની સ્ત્રીઓનો
વિચાર કરવાનો છે રાજકીય કે ધાર્મિક
ક્રાંતિઓનો નહિ પણ કુખીએ એ સમયની
સમાજ વ્યવસ્થા વિશે માહિતી બહુ થોડી
મળે છે એ સમયનું સાહિત્ય તો ઘણું થે
છે પણ સરસ્વતીદેવી રાજ્યોને આશ્રયે
રહેતી હોવાથી દ્રવિડો અને લેખકો
રાજ્યોના ગુણગાન ગાવામાં અને એમના
વિજય પ્રસ્થાનોના વર્ણન કરવામાં પોતાની
વિદ્વાનો બહુધા ઉપયોગ કરતા નવતા એ
સમાજનું મુખ્ય અંગ છે, એવી ભાવના
ઉપજ યજ્ઞ નહોતી.

મધ્ય યુગની પહેલાં યજ્ઞ ગયેલા બૌદ્ધ
યુગમાં જેવી સ્ત્રી નાતિની વિશિષ્ટ પદવી
હતી તેવી બીજા કોઈ યુગમાં યજ્ઞ નહોતી
બુદ્ધ ભગવાને સ્ત્રી પુરુષના ભેદ પાડ્યા
નહોતા અને સ્ત્રીઓને ઉપદેશ અહંત્ય માટે
તેમજ ધર્મપ્રચાર માટે પુરુષ । જેવીજ
લાયક ગણી હતી.

પણ શ્રીમાન શકરાચાર્યે બૌદ્ધધર્મ
વિરુદ્ધ ને ત્રયઽ ચળવળ ચલાવી તેથી
ખાલજી ધર્મનો ફરી ઉદય થયો આની.
આક્રમકારી અસર એ યજ્ઞ કે થોડા કાળ
સાર સ્ત્રીને ને ઊંચી પદવી મળી હતી તે
પાછી નીચે ગઈ બૌદ્ધ ધર્મમાં પિડ
આપનાર પુત્રની આવશ્યકતા માનવામાં
આવી નહોતી માણસ પોતાના મુકમ્યોન
' નિર્વાણ ' મેળવી શકે છે એવા એ
ધર્મનો ખાસ ઉપદેશ હતો આને લઈ
પુત્ર પુત્રીના જન્મમાં રરક મનાતો ધરી
ગયો હતો પણ' સ્મૃતિઓ અને ધર્મશા-
સ્ત્રોમાં પાછી શ્રદ્ધા આવવા માડી એટલે
પુત્રીનું મુદ્ધ ઓહુ યજ્ઞ ગયું.

શકરાચાર્ય અને મહાન મિશ્રના વિવાદ
વખતે મહાન મિશ્રના પત્ની સરસ્વતીએ
ગદ્યપદ્યપણુ સ્વીકાર્યું અને પતિને એ મહાન
વેદાંતીએ હરાવ્યા પછી પોતે પણ અધીગના
તરીકે વિવાદ કરવાનો હક્ક માગી લઈ
લ્લિંગો સુધી વિદ્વાતાબરી ચર્ચા કરી હતી
આની વિદ્વત્તી સ્ત્રી માટે આપણે જ્ઞાન અભિ-
માન ધરાવીએ પણ એ તો એક અપવાદ
રૂપ વ્યક્તિ હતી દેશમાં ઠેર ઠેર એવી વિદ્વ-
ત્તીઓ ઉભરાઈ જતી હતી એમ માનવાને
હજી સાધન નથી શ્રીમાનો અને રાજ્યો
પોતાની પુત્રીઓ માટે પગારદાર વિદ્વાનો
રાખી એમને અનેક વિદ્યા પારગત કરવા
પાન કરતા પણ સામાન્ય વર્ગની સ્ત્રીઓ
શિક્ષણ વ્યવસ્થાને અભાવે આગે છે તેવીજ
નિરક્ષર કે છે અસાધારણ જ્ઞાન ધરાવનારી
હતી.

ઉદય પામેલા સનાતન - વ્રાહ્મણ
ગોદમાં સુતેલા સ્ત્રી જીવનનો

મધ્ય યુગની સ્ત્રીઓ

—શ્રી સરોજીની મહેતા

બૌદ્ધ ધર્મે બધીજ જાગૃતતા હિંદુધર્મ
શાસ્ત્રોની અવગણના કરવાનો ઉપદેશ આપ
વાથી કન્યાઓમાં મોગી વધવા લાગી અને
કાળમાં શરૂ થયા હતા વળી વિધવાને અપ
શુકનિવાસ માનવાનું બધું થયું હતું અને
વારસા હઠ્ઠ પછી મળ્યો હતો એ હઠ્ઠ
આપવાથી બૌદ્ધ ધર્મ ઉપર કે દેશ ઉપર
આક્રાંશ તુડી પડ્યું નહોતું, એ આપણા
સનાતનીઓએ ખાસ માફ રાખવાનું છે
મધ્યયુગમાં બૌદ્ધધર્મ અહિંસા અને સત્યનો
સાચો પ્રચારક થી કર્મકાંડી સપ્રતાપ બની
ગયો એટલે એના નિશિષ્ટ સહજો જુસાઈ
અથવા સામાજિક જાનતોમાં પીછે હડ વા
માંડી અને સ્ત્રીઓની બિલગતિ શરૂ થઈ.

મધ્યકાળની લગ્ન વ્યવસ્થા વિશે વાત
કરતા સામાન્ય રીતે એમ કહેવાય છે કે
એ જમાનામાં કન્યાઓના સ્વયંવર થતા
આ માત્ર છેક ઉપસક્રિયા દષ્ટિએ જોતા
માત્ર છે સ્વયંવરની પદ્ધતિ માત્ર રાત્રી
ઓમાં જ હતી અને દરેક રાત્રી દરેક
કન્યા એજ પદ્ધતિએ પરણે એવું ધન્ય ન
હોતું સ્વયંવર માટે સખ્યાત્રય રાત્રીઓને

આમ ત્રી તેમનો એમના સેકડો પરિજનો
માથે સત્કાર કરવાની જે રાત્રીની શક્તિ
હોય, તેમજ નાપસંદ્યેતા રાત્રીઓમાંથી
કોઈ વેરવાળવા દેશ પર હુમલો કરે તેનો
સામનો કરવાની પશ્ચ શક્તિ હોય તેજ
સ્વયંવરનો સમારંભ કરી પોતાના અઠ
બારને પોલી થકે એ સ્વયંવરમાં કન્યાને
પમદગીની પૂરી છુટ રહેતી હતી એમ લાગે
છે સીતા કે ક્રૌંચીની માફક સ્વયંવરને નામે
કન્યાને રાત્રીમાં રાત્રીના શારીરિક જળના
એકાદુ પ્યાદુ જનતાવામાં આવી હોય એવો
કોઈ કાખનો નથી.

આ પદ્ધતિમા આગળ તરી આવતો સંયુક્તા (અથવા સયોગિતા) નો સ્વયંવર છે પિતાની મરણ ઉપરાંત બંધે પિતાની સામે બળવો કરી એણે પૃથ્વીરાજને પસંદ કર્યો. હાજર નહોતો છતાં એના પુત્રબાને વરમાળા પહેરાવી. એજ વખતે સત્તાઈ રહેલા પૃથ્વીરાજે એનું હરણ કર્યું તે ઉપરથી ઘાગે છે કે બને વચ્ચે શુભ સંદેશા ચાલ્યા હશે અને બધી ગોઠવણ પહેલેથી કરી રાખી હશે વીસમી સદી જેનું આરંભ સદીમા પશુ બન્યું હતું વળી સંયુક્તાએ પોતાના બાપની માસીના છોકરાને-જેક નજીક સંગપણના યુવાનને પસંદ કર્યો હતો તે નોંધવા જેવું છે

સામાન્ય પ્રજા વર્ગમા આજની પેઠે મા બાપજ સત્તાનોના હાથ ગોઠવતા હતા ૧૧મા સૈકામા લખાયેલા 'કથા સરિત્સાગરની વાર્તાઓમા પુરુષો સ્વેચ્છાથી અને પરજાતિની કન્યા સાથે પણ પરણ્યાના દૃષ્ટાંતો નજરે પડે છે પણ એ બધું રાજાઓ અને શ્રીમતોના સંબંધમાં હતું એમ તો ચિંતોડના સીસોદિયા વચના સ્થાપક ગાખ્યા રાજજ છેક આઠમા સૈકામા ઈસ્તાન કંદહાર, ઈરાન, ઇરાક, કાશ્મીરસ્તાન નવા નવા વિજય કરી આવ્યા ત્યાંની મુસલમાન કન્યાઓને પરણ્યા હતા એમ તે વખતના મયકારોએ નોંધ્યું છે પણ એથી મુસલમાનો સાથે હાથ બંધકાર મધ્યયુગમા સાધારણ હતો એમ દલીલ શકાય નહીં.

રાજાઓમા અનેક પત્નીની પ્રથા તો ખૂબજ ચાલુ હતી એમા દશેા સહ નથી જેમ જનાનો મોટો તેમ રાજાની પ્રતિષ્ઠા વધારે છે એને આવતો આવેલો રિવાજ માની એ સામે કરો વિગેષ ઊગતી નહોતી પણ તેથી એ જમાનામા શોકયો એક બીજાને બહેનો મુખી મોડો સંબંધ રાખતી

એવું કદ્યું નહોતું માનીતી અણમાનીતી રાહુઓના એક બીજી તરફના પ્રયત્નો લોક વાર્તાઓમા પ્રાધાન્ય ભોગવે છે તે કાષ્ટ કંથના નથી સાધારણ જનતામા બહુ પત્નીની મનાઈ હોવા છતાં આર્થિક કારણોને લઈ લોકો એકજ સ્ત્રી ધણે ભાગે પરણતા

મધ્ય યુગના સમાજમા એક વિશિષ્ટ સ્થાન ભોગનાર સ્ત્રી તે ગણિકા હતી એ એક માન્ય થયેલી મર્યાદા હતી રાજાખટપટમા અને બીજા બંધકારોના ગણિકા મગલનો ભાગ બજવતી ' સમય માનુષા ' નામના મધ્ય કાલિન મધ્ય એ ' To Beg a Am Assumed ' એ ચોપડી જેવી એક વેસ્થાની આત્મકથા છે એ પોતે ગણિકા, શ્રીમતની રખાત, રસ્તે બટકતી ગરીબ વેસ્થા, પ્રેમી-ઓના સંદેશા લઈ જનારી, ટોચી સાખી, યુવાનો અને યુવતીઓને ફસાવનારી, જનતાને નામે પોતાનું કાચું સાબવા કરનારી એવા અનેક અનુભવો લઈ ચુકી હતી આત્મકથા મા તેણે એ બધાનું સંચોટ વર્ણન કર્યું છે કાશ્મીર રાજના મત્રી હામોદર શુપ્તનો લખેલા 'કુટિની મત્તમ્' નામના કાવ્યમાં વેસ્થા-શુદ્ધ રાખી શ્રીમતોને યુવતીઓ પુરી પાડનારી કુટણીના અજિપ્રાયોનો સમૂહ છે પુસ્તકની કવિતા બહુ ઉચ્ચા પ્રકારની છે પણ એવા મધ્યો સમાજમા સ્ત્રીની પદવી કેવી હલકી હતી તે બતાવે છે જગદેવ પરમારની બહાદુર સ્ત્રી વીરમતિને ફસાવવાનો પ્રયત્ન કરનાર જામેતી ગણિકાએ આજના શુદ્ધાઓ જેવી યુક્તિ વાપરી હતી અણહીલવાડ પાટણમાં સિદ્ધરાજ જયસિંહના સમયમા પાચસો ગણિકાઓ વસતી હતી. એમ દત્તકથા કહે છે આ અતિશયોક્તિ હોય તો પણ એ જાતિની વચ્ચે સારી સંખ્યામાં હશે એમ માની શકાય.

—અપુર્ણ

(જોય ઇન્ડિયા દેશમા મુળમથી ઠા ૧૧-૫-૪૬ ના રોજ આવેલું પ્રથમ પ્રકાશનમાંથી)

બાપનું બારમું

શ્રી ધામોદર જી ત્રીપાઠી

લુની અને નવી પેઢીના
વિચાર અને વર્તન ઉપર
કટાક્ષ કરતી આજની
એક સફળ નાટીકા

સ્થળ : મોદનપુર ચામની મધ્યમાં આવેલ ગોકળદાસ પટેલનું ઘર
સમય : હનાળાની સાલના છનો સુમાર

પાત્રો

બાપ જમનદ : ગોકળદાસ પટેલની વિધવા ઓ
અબ્બુ : ગોકળદાસ પટેલનો પુત્ર
વાલજીભાઈ : ગોકળદાસ પટેલનો પિત્રાઈ ભાઈ
જમનાદાસ શેઠ : આમનો આગેવાન વસુક અને જામની પ્રધાન વ્યક્તિઓ
માંની એક વ્યક્તિ
વિનુભાઈ : મોદનપુરનો યુવાન શોકરોચક અને અબ્બુનો મિત્ર

ગતાકથી ચાલુ

[આ પ્રસંગને બે વર્ષ દિવસો વીત્યા પછી
એક દિવસ દુરકાળ શબ્દ માટે બાલવા તળાવના
ખોદકામ ઉપર વિનુભાઈ નવર રાખી રહ્યા છે
અને અબ્બુ ફરતો ફરતો ત્યાં આવે છે]
વિનુભાઈ કેમ અબ્બુ ! પછી શેઠા નિશ્ચય
કયો ?

અબ્બુ મારો નિશ્ચય તો એક જ છે કે
બારમા નિમિત્તે જમણ કરવું નથી પણ
વિનુભાઈ પણ, મારે કંઈ ચાનવું નથી
એમ જ ને ?

અબ્બુ એ તો તને જો હાથે તે ખરું, પણ
વિનુભાઈ વળી પાછું તારું પણ આબ્બુ !
નિશ્ચયનું બળ જેનામા નથી હોતું તેને
જ પણ, પરંતુ કહેવું પડે છે બીજાને
નહી તું જો તારા નિશ્ચયમા મક્કમ
રહીશ તો સમાજમા તો તું પણ
જગતમા કોઈ એવી શક્તિ નથી તને
ડોહાવી ચકે તું તારી બાને દહીં દે કે
દેવું કરીને, બાપની મિલકત ગૂંસાવીને
અને સરકારનો પ્રતિબંધ તોડીને કુ
હરગીજ બારમાતું જમણું નહીં કરે

અબ્બુ બાઈ, હું બધું સમજું છું પણ
મારા પિતાના મરણના તાબા બાધી
વીંધાયેલા મારી માતાના હૃદયને મારા
આવા હઠામહથી વધુ કુખ આપવાને
મારું હૃદય કશું કરતું નથી આમ
છતા મારાથી બનતું બધું કુ કરીશ.
મુશ્કેલી એ છે કે મને ટેકા આપનાર
કોઈ જ નથી

વિનુ બાઈ, કિંમતે મદો તો મદદે ખુદા
કિંમત ન હારીશ.

અબ્બુ વાલજીભાઈ અને શેઠ કાકા બન્ને
અમારા ધરની પ્રતિષ્ઠાની વાતો કરીને
મારી બાને ઉધે રસે દોરી રહ્યા છે
છતા જોઈ હું કે શું યાવ છે અને
શું કરી ચકાય એમ છે ખાનદાનીનો
અને જોગી પ્રતિષ્ઠાનો હાઉં નવા સુધી
અપણા સમાજને વળગેલો છે ત્યા
સુધી આપણા સમાજનો ઉદ્ધાર કોઈ
પણ રીતે શક્ય નથી. હું તો પ્રશ્નને
માથના કમ છું કે જે પ્રશ્ન ' તું અમને
અસતમાંથી સતમા લઈજા, અધારા

માથી પ્રભાસમા સર્જિત અને મૃત્યુમાથી
અમૃતત્વમા લક્ષ્મી સાધ જઈ ધુ

[ગોઠાદાસ પરેશનું ઘર અને એતર ઓરો
મૂળને બારમુ કપું. એતીની કપળ બધ પડ
અધુએ ઠહોરમા નોકરી મેળવરાતો પ્રદલ
કથા પત્ર એમા એ સફળ ન થયો એટલુ જ
નદી પણ યદોતી રણારણમાં એલે શરી-
રનુ રવાનથય ગુમાવ્યુ સખ્ય વાર લક્ષ્મીને એ
શિક્ષા, દુષળ દેહે મોહનપુર પાછો આગો
તાવથી પીડાનો અને મુકાનો અધુ પચારીયા
સૂતો છે એની પામે જ આવી રેલી દુષ
પરપચારી બેઠાલજનેલી એની માતા જમના
એને માથે પાળીતા પોતા મુતી બેસી છે]

જમના એટા અધુ હવે કેમ છે ?

અધુ : જા, મને હવે પડ્યા દુઃખ સાથે

છે તું કેમ ગભરાય છે ?

માથી ધણતી છે દેશની વલસાતી
રિયતિ તરફ નજર રાખ્યા વગર
આમરતા ને ખાનદાનીના ધમડમા
આપણે આરા ને આવા વિક્રિત બહાર-
ના ખર્ચો દર્શા દરીશુ તો આપણે
વધારે ને વધારે પાયમાલ થતા જઈશુ
જમના બાઈ વિનુ મે તો ધારું હતું
કે યોગમા પતી જશે બારમાના એક
જમણમા માર માગી આખી પુણ
દોમની પડશે અને અમારી આ-
હાલન થશે, એનો તો મને અપસારો
પ નડેતો. વાપણમાઈ અને જમના
દામ ગેતી સલાહ પ્રમાણે હું ચાલી
ન હોત અને જરાક વિચાર દ્યો
હોત તો અત્યાર આવી તે દશ
અમારી ન આવત. પેમાના પેમા ગયા

અધકારમાંથી પ્રકાશનો માર્ગ બોધતી આ અંકની એક સાવકથા

પ્રથમ

કિરણ

લેખક શ્રી લક્ષ્મીકાન્ત વ્યાસ

બી. એ

અંધારી રાતે એકાએક અવાજ આયો
'શુ મને માર્ગ નહિ મળે ?'

નીર્જન જંગલમાં એક શુભરવ થયો
અને કાલુવારમાં શમી ગયો જેમ સપુના
અગાધ જલરાશીમાં ઢાઈ વસ્તુ પડે અને એના
તરંગો ભેટ ભેટામાં એ વસ્તુને પોતાનામાં
કુખ કરી દે એમ શુધા પડેના એ પ્રવાસીનો
અવાજ બચકર સન્નાટામાં કુણી ગયો અને
જોડા મોનતી શાન્તિ એ નિર્જન જંગલમાં
પૂર્વવત્ સર્જાર્થ રહી.

રાત્રી ટમ ટમતી હતી તે આકાશમાં
ચોમેર તારલાઓ આજુ ચમડી રજા હતા
પરંતુ તેના આખા પ્રકાશને ભૂમિનો અધકાર
ધરીમરમાં પરાસ્ત કરી પાછો આકાશ ભણી
ધકેલી રહ્યો હતો જો ધતા માનવીઓના સ્વપ્ના
કામ્પનીક પ્રમથથી ઝમમગી રજા હતા
પરંતુ તેમની ચારેફાર વિશ્વવ્યાપી અધકાર
છવાઈ ગયો હતો આ અધકારની સાથે
નિશ્ચિન્તાએ મળીને બચકરતા વધારી હતી.
વળી થોડે દુરથી ફરી એ અવાજનો પડયો
પડયો 'શુ મને માર્ગ નહિ મળે ?'

પરંતુ આ વખતે આ પોકાર જંગલની
નિશ્ચિન્તા સીમાઓ સાથે અચકાઈને પોતાની
સાથે જવાળા થયો 'તું કોણ છે ?'
"એક રાહ ચુકેલો મુસાફર"

'હ્યા જવાની સેવના છે ?'

'પ્રકાશ પુરીમાં'

ફરી જંગલમાં એકાર નિશ્ચિન્તા
છવાઈ ગઈ અધકાર વધુ ગાઢ મળી ગયો
આ સવાસ-જવાળનો શુભરવ ધીરે ધીરે
પેલા રાત્રિના સનાટામાં અતોષ થઈ ગયો

પરંતુ એટલામાં ફરી એમ ઘેરો અવાજ
આવ્યો 'પ્રવાસી, ભુતાયેલો રાહ સહેતાઈથી
પાછો નથી જતો, એને મારે બધીદાનની
આવશ્યકતા છે

'હુ તેને મારે તૈયાર છું,' પ્રવાસીએ
જવાબ વાળ્યો.

'શાલુ બધીદાન આપીશ'

'હાજીરુ'

'પરંતુ દેવતાને એ સ્વીકાર્ય નથી'

'તો પછી હુ શાલુ સમર્પણ કરું ?
સ્વરમાં નમ્રતા હતી આજુ હતી

'દેવતા માનવીની જાણી માગતા નથી,
તે તો જીવનના ભોજા, ટાવસાઓ અને નિયમ
વાસનાના ત્યાગનું બલિદાન માગે છે એમ
તેવાર છે ?'

પ્રવાસીએ અધકારમાં એક વૃક્ષનો ટેકો
મળને નમ્ર સ્વરે ઉત્તર વાળ્યો 'તેવાર છું'

'બરાબર સમજીને જવાબ, દે' ઘેરો
અવાજ બોલી ઉઠ્યો.

‘ ને વિચારવાનું હતું તે વિચારી
મુકયો છું. હવે રાહ બતાવો, ’

એવામાં જ મધ્ય ઝળાહળ ચક્ર ગયું જાણે
કાંઈએ પ્રકાશનો ધોધ છોડી મુકયો ન હોય,
પ્રવાસીના રોમેરોમર્મા આનંદની ક્ષણેરો નાચી
હી, એના હૈયાનો આવેશ વધી ગયો. તેણે
બંને હાથ જોડી દેવતાને પ્રણામ કર્યા અને
અદ્વાર્પૂર્વક તેમના ચરણમાં નખી પડ્યો.

દેવતાએ તેને આશીર્વાદ આપ્યા અને
કહ્યું ‘ પ્રવાસી તારા આત્મ સમર્પણના બદ-
લામાં હું તને એક ભાવ સિદ્ધિ આપું છું,
ને મને તારી વાસ્તવિક રિચ્છિતો અનુભવ
કરાવશે. બાલ્ય પદાર્થોમાં બટકતી વૃત્તિને
કાશુમાં રાખી આંતર નીરીક્ષણની શક્તિ
અને પ્રેરણા આપશે, સ્વાર્થ વિશ્લેષ કર્તવ્ય
અને જીવન મતલબની પ્રેમ વિશ્લેષ પવિત્ર
આત્મસત્તાને સમજવામાં સહાયતા કરશે
આ ભાવ સિદ્ધિ તારા ડુધિરને ગતિ, ગતિને
ધૈર્ય અને ધૈર્યને સાહસ શીખવાડશે આ
ભાવ સિદ્ધિથી તારા યર યર કાંપતા પગને
ચિથર બનાવી અને સરી જતા સાહસમાં
પ્રસ્થાનની તીવ્ર ગતિ સર્જશે આ એક
અદિશ છે એની કે જેનાથી સસારના
તમામ કુખ્ય માનવ વિરમરણ થાય છે
અને તેને સ્થાને આનંદનો અપૂર્વ અનુભવ
થાય છે ”

પ્રવાસીના હતપ્રાણ દેહમાં અભિનવ
પ્રાણનો સસાર થયો આ સ્વર્ગીય
પુરસ્કારને કૃતજ્ઞતાપૂર્વક સ્વીકારી તેણે
દેવતાને પૂછ્યું, ‘ ભગવાન, મારો રાહ
કેવળ તરફ છે ”

દેવતાએ પોતાની સ્વામ વાહન-ધાબી
આગળથી પાછળ માર્ગે જિંધો અને તે
લોપ થાક અથા ફરી ચોમેર અધકારનું
માયાન્ય હવાઈ મધ્ય.

દેવતાએ બીધલા માર્ગે પ્રવાસીએ મુખ્ય
દેવ્ય અને તેમણે અર્પેલા પવિત્ર ભાવને
છાતીએ લગાડી તેણે પ્રસ્થાન આદ્ય પવના
પશ્ચિમ પોતાના હૃદયના રિચ્છિત સાથે
કલરવ કરી ઉઠ્યા પ્રકૃતિ જાણે જાણી હી,
અને આ શું ? પ્રવાસી પર અજ્ઞાનની
મસ્તી દબાઈ મધ્ય જાણે એ કોઈ સ્વર્ગની
દુનિયામાં વિહરવો હતો થોડીવારે પૂર્વાર્ધ
શર્મા રંગીન પ્રભાતની માર્ગેવમારી રેખાઓ
પ્રગટી હી ને ભગવાન માર્ગે પોતાનું
સુવર્ણમય શીર ઉઘ્યું હતું અને પોતાનું
પ્રથમ કિરણ પ્રવાસીના મુખ મડેળ
પર ફેંક્યું

પ્રવાસીનું હૃદય પ્રકાશ મૂળથી
ખીલી ઉઠ્યું

અને તેણે પોતાના પ્રસ્થાન માર્ગે આગળ
ગતિ કરી *

• મુદ્દર્શનના દિ હો વાર્તા પરથી ફરતા

શ્રીમતિ રાજકુમારી અમૃતકુંવર

— પાન ૧૨૬ નું પાલ —

જેહાના સમ્ય છે તે મહિલા મડળના પ્રમુખ
ઉપરાંત અખિલ ભારતીય મહિલા ભડોળ
સંઘ, વિ અનેક સંસ્થાઓના સમ્ય છે

તાજેતરમાં તેઓ યુનોની વિશ્વ સ્વાસ્થ્ય
સભાની રામ ખાતે મળેલી બીજી બેઠકમાં
હિંદના પ્રતિનિધિ તરીકે અથા હતા અને
ત્યાં આ સભા સમગ્ર તેમણે સમગ્ર એશિ
યાના સ્વાસ્થ્ય બંને આ સભાને મહત્વનું
માર્ગદર્શન આપી એ દિશામાં હિંદનું મસ્તક
હિન્નત રાખ્યું હતું

આમ શ્રી રાજકુમારી અમૃતકુંવરે હિંદનું
અને હિંદના નારી સમાજનું ગૌરવ
સન્ન્ય છે.

પૂર્ણા

લેખક શ્રી હર્ષદ ત્રિવેદી

આ અઠગની દુઃકીવાતી

રાત્રી ધીમે ધીમે વધતી જતી હતી. તમારો પોતાનું એકધારું સંગીત શરૂ કરી દીધું હતું. અધિકારનું રાજ્ય સધળે હેલાઈ ગયું હતું. રાત્રીએ સફૂને પોતાના બોજામાં સમાવી દીધા હતા અને નીંદરે સધળા માનવીઓ પર આધિપત્ય જમાવી દીધું હતું. માએજ, કોઈ તેના પલભાથી મુક્ત રહ્યું હશે. આંદની પુરું કળાએ ખીલી હતી. ને તેના કિરણો પૃથ્વીપટ પર પથરાઈ ગયા હતા, જાણે પૃથ્વીએ રૂપેરી ચાંદર ઓઢી હોય, એમ લાગતું હતું.

દન- ... રાતના એકના ટકોરાએ રાત્રીના ચાલ વાતાવરણને કુળવી મુકવા યત્ન કર્યો, પણ રાત્રીએ તેને પણ કાણ પછી પોતામાં સમાવી દીધો.

પૂણી પોતાના ચપનખડમાં પથરીમાં સૂતી સૂતી ડુસકાં લઈ રહી હતી. શીયાળાની રાત્રીએ પણ તેને પખીનો વાગ્યો હતો. તેની મૂંઝવણનો પાર નહોતો. તેના ગભીર મુખ પર પડીએ થીએ તેજમાંથી નીકળતા ઝાંઝળાયા બિડ્ડો રેલાઈ રહ્યા હતા, જ્યારે ફૂનીયા આખી શાતીમય નિદ્રામાં પોતી ગઈ હતી, ત્યારે પૂણી અચાંત ચિત્તે પોતાના ચિત્તને વધુને વધુ આજળાવી રહી હતી. તેને કશી સૂઝ પાતી નહોતી.

પૂણીના રહનનો અવાજ સાંભળી તેના

પિતા મનમોહન શરસે યદ્યપ્ય, પણ કોપને પાછો સમાવી લઈ બોલ્યા, " પૂણી, બેટા શા માટે રડે છે ? "

" તમે તમારે શાતીથી ઉઘી જાવ. તમારા બાળકોના દોલને વીધી, તેના પર તમારું સામ્રાજ્ય જમાવો અને તેના મદમાં તમે શાતીથી ઉઘ જ્યો. તમને મારી પડી હોત તો આજે હું આંટણુ રડત નહિ. તેના પિતા પણ પુત્રીના આત્મા બેદરકાર જવાબને સાંભળી પાછા શમી ગયા પ. જુ પૂણી શમી નહિ.

x x x

લીલાધર ગામનો એક આગેવાન અને આગળ પડતો કાર્યકર્તા હતો. તેના વિચારો જમાનાને અનુસરતા હતા, એટલે કે તે નવા વિચારોને ને જાહેરાત હતો. પોતાની ફરજને તે બરાબર ઓળખતો તે કામ કરવા બેસતો ત્યારે ખાવાપીવાનું પણ ભૂલી જતો. રાજકોટજુની બાળતમા પડવાથી તેણે મેટ્રીક સુધી ભણી અભ્યાસ પડતો મુક્યો હતો. પણ જ્યારે તે ભણતો હતો ત્યારે તેના વાડચાતુર્યથી તેના અભ્યાસથી અને જુદિમતાથી તેની છાપ બીજા વિદ્યાર્થીઓ પર છંડી પડી હતી. જ્યારે જ્યારે વિદ્યાર્થીઓ કોઈ આદતમા પડ્યા હોય ત્યારે દિમાસો લેતા તેની પાસે ફોડી

જતા તેના ચહેરા પર ખાળાની સરતી હતી, નિર્દોષતાના ભાવો હતા, અને તેજના કુવારા ઉડતા હતા. તેનો ચહેરો સુંદર અને ઘણે-વજો હતો. તેને જોતા જ સહેજે માનવી તેના તરફ આકર્ષાઈ જાય તેમ હતું તે યુવાનીના પ્રવેશ કરતો હતો.

તે અને પૂણી અત્યાર સુધી સાથે ભણ્યા હતા, બન્નેને એક બીજા પ્રત્યે ભાવ હતો, બન્નેએ એક બીજાને ઓળખ્યા હતાં બન્ને વચ્ચે પ્રણયની ગાંઠ બધાઈ હતી બન્ને એક બીજાને મનથી વરી ચૂક્યા હતા બન્નેએ નાનપણના જોવાવને ફગાવી દીધો હતો. છતાંયે યાતિ-ગ્રાધનની દૃષ્ટિથી જોતાં બન્ને એક જ યાતિના હતા પૂણીએ લીલાધર સિંચાઈ બીજાને ન પરણવાનું પથ લીધું હતું લીલાધર ગરીબ હતો, પૂણી પૈસાદાર હતી, પથ જોતાં ૧૫ અને યાતિ એકબીજાને આકર્ષી રાખ્યા હતા.

x x x

“ પૂણી, ” પિતાનું સંબોધન પૂણીને હાને પડેલું

“ હા ” કહેવાની સાથે પૂણીએ ‘ શુદ્ધ લક્ષ્મી ’ પ્રસ્તુત બધ કહ્યું ને એકદમ પિતા પામે દેહી ગઈ

“ પિતાજી, શું છે ? ” પૂણીએ જતા વેતન મળ્યોહતને પ્રશ્ન કર્યો

“ જાણે મારે તને એક જગતપત્ની વાત કહેવાની છે ”

“ હી, કહો ”

“ જો, દો તાર તેને માનવી પડશે ”

“ ત્વર ”

“ પડી જશે તો નહિ જાયને, નહિ તો જામ માર પડશે કદીને મળ્યોહતને પ્રશ્ન

મિત્રજનના આવી જઈને પૂણીના ચુતાળી માથ પર એક ધીમી ટપકી લગાવી

“ જોલો, તમારે શું કહેવું છે ? મારો તે વખત જાય છે ”

“ જો ત્યારે સામળ ” મળ્યોહતને જ બીરતા ખારણ કરી

“ આપણા મામમા કિશોરલાલ એક ધનિક પ્રતિષ્ઠિત ગૃહસ્થ છે તેમને છોકરો રવીન્દ્ર કોલેજમાં બીજી વરસ ગણે છે તેની સાથે તાર સગપણ નક્કી કર્યું છે છે ને તારે કશું ? ”

પૂણી શુન્ય મનસ્સે ઉભી રહી તેની આખો આગળ લીલાધર તરવા લાગ્યો તેની આજમાથી ઝાંકળના બિંદુ શું એક રીપુ ગામ પરથી રેલાઈને જાળીન પર પડી ગયું

“ જો, આમ થેલી મા ધા ” નમ્મોહતને આગળ ચલાવ્યું

“ છોકરા સારો અને પૈસાદારનો પુત્ર છે આવો પતિ કરી મળવો મુશ્કેલ છે માર માની જા ખર કહ્યું છે ”

“ મારે તેની સાથે નથી પરણવું ” પૂણી આંસુને ખાળી દહપને કાઢી કરીને બોલી

“ તો ? ”

“ મારે બીજા સાથે પરણવું છે ” સ્વેજ હસ અને બધ પથ પાળીને પૂણી બોલી મળ્યોહતના બર્વાં મડયા આખો લાલ લઈ, કીધું મોઝા તેના મુખ પર ફરી વળ્યું “ કોણ લીલાધર ? તેની સાથે નહિ અને તે ગરીબ છે અને આગળ ભણે મળ્યો મળ્યો પથ નથી. એ જામના જુવાનિયાની મરિદ માયા ફરેશ બની મળે છે ”

પૂણી તેપતી તેમજ ઉભી રહી મળ

મોહને આગળ ચલાવ્યું, ' મારી આગર જશે. મને તને એક બે વાર તેની સાથે બોલ હતી. પણ હશે ' કહી જવા દીધી એટલે તે તો આગળ આપાને પોતી કરડવા માંડી "

" એ મને તેમ હોય, પણ હું તો તેની સાથેજ પરણવાની છું " પૂણીના અવાજમાં કુમળી હતી.

" પૂણી, બધા બધ કર "

" એમા બધા શોનો ? માર જીવન હજુએ નય છે, જીવનનો રસ ચાલ્યો નય છે, તમે માર માનો તો માર તો લીલાધર સાથેજ પરણુ છે નહિ તો પછી મારે મારા અંતિમ હિપ્સ લેવો પડશે " ને પૂણી ત્યાંથી બરેસ હોયે ચાલી નીકળી તે જાણતી હતી કે તેના પિતા જરૂરી હતા તે જે વાત પડતી તે કેમે કરી છોડતા નહિ તેથી વધુ બોલવું નિર્યક છે જાણી, પિતા આગળ પોતાનું કશું નહિ ચાને જાણી ત્યાંથી ચાલી ગઇ ને પોતાના ખડમા જઈને બેઠી

" છોડ છે, એ તો વિવાહ કરશું ને થોડા દહાડા થશે, વળી પાંડા સમગ્ર વધુ એટલે બધુંય રાગમાં આવી જશે. હમણા એ તો ખાલી જક સધને બેઠી છે બન્નેનો મેળાપ કરાવીશું એટલે બધોજ ગર્વ ઊતરી જશે મનમોહન સ્વગત બન્યા

x x x

મનમોહને કિશોરતાલને વિવાહ વિશે કહી દીધું હતું, અને તે કિશોરલાલને કશુય પણ હતું આજે વિવાહ બહાર પાડવાનો હતો બધા લોકોને ધીમે ધીમે બોલાવવા માંડ્યા હતા મનમોહનના ઘરમાં ધીમે ધીમે ઠઠ જામતી હતી જેવે સમગ્ર બધા આવી ગયા

" બધા આવી ગયા કે ? " મનમોહને ધીમે રહીને પ્રશ્ન થયો.

" હવે કોઇ બાકી રહેતું હોય તેમ લાગુ નથી. " કોઇએ જવાબ વાળ્યો

"એ ધીર, લાવ ગોળના પડિયાને વહેચના માડ" આમ મોત્તલાની સાથે મનમોહન અદરના ખડમા ગયા તે તથા ધીર ગોળના પડિયા વહેચવા લાગ્યા ગોળના પડિયા વહેચાઇ ગયા આજુબાજુના લોક રોળ ટપા કરીને બધા હાથ ને મનમોહન પાસે વિદાય માગવા લાગ્યા આનંદપૂર્ણ દેયે તેમજ બધાને વિદાય આપો ને સધળાં જોતજોતામાં વેરાઈ ગયા આમ પૂણીના ઇન્કાર છતા તેનો વિવાહ રનિન્દ જોડે કરી નાખવામાં આવ્યો.

આજે સપનખડમા પૂણી વિદાય કરતી હતી ને તેના પિતા એકવાર તડૂકી પણ હાથ છતા પૂણીએ તેમના એ કથન પર રડતે દેયે કટાક્ષ કર્યો, પણ જેવે મન વાળીને તે પથારીમાં આમથી તેમ ગોળા ખાંડને રાત પસાર કરવા લાગી અને બીજા દિવસે લીલાધરને મળવા માટે સંકલ્પ કર્યો

x x x

પૂણી બીજે દિવસે ઘેરથી બહાર પહોંતે મળવાનું બહાનું કાઢી લીલાધરને ઘેર ગઇ ને લીલાધરને મળીરતામાં બવાજો જૂઝ મારી.

" મોજુ, પૂણી ? "

" હા, બારણુ ઉઘાડો "

"સીડીના પગથીયા ધમધમી હાથાં અને કાઠિયા નીચે ઉતરવાનો અવાજ આવ્યો એકદમ દાર ખુલ્લુ પૂણી દારને બધ કરી લીલાધરની પાંડળ દિવાનખાનામાં ચાલી-અર્ધ કેટલાક વખત સુધી બન્ને યન્યમનરક

બેસી રહ્યાં. પૂણી શુ કહેવું તે વિચારતી હતી. લીલાધર પૂણીનો રવીન્દ્ર સાથેનો વિવાહ પામી ગયો હતો છેવટે તેણે નીચું માથું ધાલી રહેલી પૂણીને કહ્યું, “પૂણી યા માટે આવી છે ?” બવાબમાં લીલાધરે એક-ફસક સાંભળ્યું જમીન પર બે આસ પડતા બોધા “કેમ, શુ છે ? આમ રહે છે શુ ? તારે ને કહેવું હોય તે કહે” ફસકાને ખાળી કહ્યું હૈયે પૂણી બોલી “ઘોરો વિ વા. હ રવિન્દ્ર સાથે કરી દીધો છે” અવાજમાં ક્ષુભરૂ અને ત્રુટકતા હતી.

“તે મે જાણ્યું છે મને રાતે ઉઘ પશુ નથી આવી હું ક્ષુભવજીમાં પડી ગયો છું”

“પણ હવે કુ શુ કરે ?” છેવટે પૂણીએ ને પ્રશ્નનો નિઃશ્વ બોલ્યો હતો તે પ્રશ્ન પૂછી નાખ્યો.

“શુ કરવું ? ધીરજ રાખવી બીજું તો કુ શુ કહું ?”

“હવે એ તો માફ જીવન તમને સમ-ખું છે નો લક્ષ પશુ બેઠકારીયી કરાવશે તો મારે મારા દેહને ચિતામાં સોંપવી દેશે પડશે.”

“આમ થેમુ ન બોધ માર હૃદય રડી રહ્યું છે દીધમાં સળગતી ક્ષુભવજીમાં લી રડાય છે તું ના બોધ ધીરજ રાખજે હો કે.”

બન્ને એકબીજા સામે તાકી રહ્યાં, બન્નેની આખમાયી આશુની ધારા વહેવા લાગી છેવટે હૃદયને કહ્યું કરી પૂણી બોલી “લીલા-ધર, આમ શુ રડો છો ? તમેજ રડશો તો મને આધાસન કોણ આપશે ?”

“માર રડવું નહિ ખાળી ચકાવ.” લીલાધર ફસકાં લેતા બોલ્યો “તો મને હીમન કોણ આપશે ?”

લીલાધર નિરતર રહી થોડીવાર પછી તેણે હૃદય કળવું થયું તેણે મો ધોધ ને રમાવ વડે મો લોધું, તેના અવાજ કુખખા-પણ હતું ગળ બેસી ગયું હતું, આખો લાથ હતી તે બોલ્યો “પૂણી, જ તારે મેહુ થશે, તો તને ધેર કપકો મળશે વળી કોઈ બેઠકાજી તો આપણે ધણ શોધવું પડશે

બન્નેના હૃદય બારે થયાં કોઈને કરો માર્ગ સૂઝતો નહોતો અતરની ઉર્મિઓનો નાથ પાસે - ને પાસે આવતો હતો. હૃદયમાં ક્ષુભવજી અને રોહનો ભવકર વટાળ જાઓ હતો બન્નેની આખે અધારા આવતા હતા. આખાં સમાજ આગળ બન્ને નિરપાય હતા સમાજ ઢોરે તેમ તેમને દોરાવું પડે તેમ હતું હૃદયમાં કુમક-તાડન વૃત્ત જગ્યું હતું આખો શીંગળ હતી બન્ને પ્રશ્નપીના સેવેલ સ્વખા પર કોઈ કહ્યું કાથે કુકાડા મારવું હતું, કદાચ આ તેમનું છેલ્લું મિલન હોય ને પૂણી બારે હૈયે ચાલી ગઈ

* * *

પૂણીના લક્ષની તૈયારીઓ ચોક્કસ રહી છે કોઈ વાર તો તે ખૂણે બેસીને કલામીના કલામી સુધી રડ્યા કરે છે આખા સમાજ આગળ પૂણી અને લીલાધર તું શુ વળે, બન્ને, પૂણી અને લીલાધર, પૂણીના લક્ષની તૈયારીઓ રડતે હૈયે ને ખિન્ન હૃદયે બેઠક રહ્યાં બન્ને નિરપાય હતા

“પૂણી, આમ ધરમાં વિવાહ હોય ને તું રસ વિના કામ કરે તે ચાલે ?”

“બા પશુ મને આ-કાર્ય કરવું જમવું જ નથી પણ પરાણે કરવું પડે છે.”

પૂણીની બા પૂણીને છોડી પાછી કામે વળગી તેણે જાણ્યું કે વાદ વિવાદમાં તેણે તથા પૂણીનું બન્નેનું કામ નહિ થાય, ને

વખત નકમો બગડશે. પૂજીના કાને સગા હતાં. પૂજી પોતાના ખડમાં બેઠી બેઠી રહી રહી હતી એટલામાં મનમોહન ત્યાં આવી પહોંચ્યા.

“ પૂજી, બેટા ઘેલી ના થા. ચાલ કામ કરવા માડ એટલે બધુ બૂલી જવારો

“ પિતાજી ” પૂજી બોલી

“ જા, આ ફાનસ નીચે લઈ જા. ધાસ્તે પૂરી લાવ મનમોહને ફાનસને પૂજી આંગળ ધ્યુ ”

પૂજી ફાનસ લઈ નીચે ગઈ તેનું હૃદય રડતું હતું તેણે જોયું કે જો તે રવિન્દ્ર સાથે પરણશે તો તેનું જીવન બધું જરૂર, અને જીવનનો રસ હશે જરૂર. પોતાના જીવનની પૂજીહતિનો સમય અને લાભ તેને મળ્યો. ખમ્પને આસ્તેલના ડબ્બામાં મૂકી, આસ્તેલને શીશામાં ભરવા લાગી વિજળીની ત્વરાથી તે મેડા પર ગઈને ‘માચીસ બોક્સ’માંથી દિવાસળીની એક પેટી લઈ આવી. આસ્તેલનો શીશો ભરાઈ ચૂક્યો હતો.

આગુબાગુ જોઈ પૂજીએ મન સાથે કંઈક નિર્ણય કરી લીધો તે પછી આસ્તેલનો શીશો લઈ ખડ વચ્ચે બેઠી બારણા બંધ કર્યાં તેણે શીશામાંના આસ્તેલનો શરીર પર છટકાવ કરી દીધો. આખા શીશાનું આસ્તેલ તેણે શરીર પર રેડી દીધું તે દિવાસળીમાંથી એક દિવાસળી કાઢી અને સળગાવી પોતાના આસ્તેલથી બીજાને સાડસા પર ધરી. તેનો સાડસો જળવા માડ્યો તેને દઝાવા લાગ્યું જીવનની પૂજીહતિનો યશ પ્રજાળી રહ્યો પૂજીના મુખમાંથી એક ભમની તીણી ચિચિવારી નીકળી પડી

“ શુ છે પૂજી ! ” માતાએ જાણ્યું કે પૂજીને તાણું આવી હશે ને તે ઉપધૂંકત રહ્યો બોલતાની સાથે નીચે ઉતરી આવી જોયું તો ખડના બારણા બંધ હતા, ને તેના પ્રજના જવાનમાં ચોરડામાંથી અમિથી ઉત્પન્ન થતો ધૂમાડો બહાર નીકળતો હતો, ખડની દિવાનો પ્રકાશી રહી હતી.

સ્વ. પ્રભાવતી ન. ઠક્કર નિબંધ હરિકાઈ

સ્વ પ્રભાવતી ન. ઠક્કર નિબંધ હરિકાઈ માટે ‘વિશ્વ-શાંતિ માટે શ્રીઓ શુ કરી શકે ?’ એ વિષય પર લુલાઈની ૩૧ તારીખ સુધીમાં નિબંધ લખી મોકલવા ‘શુભસુન્દરી’ કાયોલયનું પ્રત્યેકને આમ ત્રણ છે હિતમ નિબંધ માટે પ્રથમ આવનાર ત્રણ ભાઈ પહેલોને રૂ ૫, ૩ અને ૨ ના પુસ્તકો. અનુક્રમે પુરસ્કાર આપવામાં આવશે.

આશીર્વાદ

પ્રવાસના એક અનુભવમાંથી સાપડેલી કથા

લેખક અનંભન

બુધવારે સાંજે હું મુરતથી વલસાડ આવી હતી. મરોલી એરેન્જમેન્ટથી ગાડી ઉપડવાની તૈયારીમાં હતી એવામાં એક વૃદ્ધ દોડતો દોડતો આવ્યો અને અમારા ડ્રાઇવરના ચડવા માટે સળંગે પકડ્યો. ગાડીમાં હમેશ મુજબ ગીરદી ધણી હતી પરંતુ અમારા ડ્રાઇવરના બે ચાર વધુ માણસો સમાઈ શકે એમ હતું, તેમ છતાંય બારી પાસે બેઠેલા યુવાનોએ ડોસાને ચડવા ન દીધો અને એક જણએ તો તેને ધક્કો મારવાની ધુટા ના પશુ મગી, દુર બેઠા અને એને જગા આપવા વિચાર થયો પરંતુ સાચાર-મારુ વલ્લ્ય સળંગી ઉઠ્યું ડ્રાઇવરના બેઠેલા પેસેન્જરોમાંથી ઠાંધપણ આવી અમાનુધી વર્તાણુક સામે અવાજ ન ઉઠાવ્યો પોદાર ન ક્યો "અમારે છુ ?" એવું જાણે પ્રશ્ન સર્વ ઠાંધના મુખ પરના બાવ પરથી દહી રહ્યો હતો.

નવસારીથી બીડ ઓછી થઈ અને બે ચાર બિખારીઓ ડ્રાઇવરના આગળ એમાં ખાસ ધ્યાન બેચે એવી એક કૂચ વૃદ્ધા હતી ગરીબાધની બીજાનાં મને પૂરેપૂરું પચાલ આવ્યો. એનો ધૂનતો, વળી ગયેનો દેહ, એક દોડેલી ટુટેલ કપડામાં વીંટાએલો હતો. ફુનિયામાં એને ઠાંધ આત્મજન હોય તેમ સાચુ જ નહિ ગાડીની ગતિ સામે એનો જીવન સમામ પશુ જાણે વધુને વધુ ઉઠ અને અસળ બનતો જતો હતો વૃદ્ધા જગાની

ગોધર્મા હતી તે બીજા માગતી આગળ ધવી વળે ટેવાયેલી એ વૃદ્ધાએ પોતાના ક્ષોણ દેહનો એક ભાગ-વૃદ્ધ હાથ-ચત્રવ લખાવીને આગળ વધાર્યો મુખ પર દીનતા અને સાચારીના બાવ હતો જમણા હાથમાં પકડેલી એક નાની બાગેરી લાટડી એ એનો એકનો એક સહરો હતો કેમ જાણે એ પશુ એની અગુલીઓમાંથી હટકી, 'હાથતાળી આપી, નાસી જવા માગતી હોય તેમ લાગતું હતું એકે એક ડગલુ વૃદ્ધાની બપાને વધારતું હતું મારી પામે આવી ત્યાર એનો હાથ ખાની હતો એની સર્વ શકિત જશત હતી દારણુ મારી પાસેથી બે આના નીકળ્યા પકુ પકુ થઈ ગયેલી લાટડીને એણે મક્કા મહેનને મજાણીથી પકડી મુખારવિદ પરથી દીનતા અને સાચારીના બાવો જાણે ધરીબર અદરશ થયા એક જાણુ આણુ રિમત ગો પર દરકયુ, બે તેજવીન આંખો બે આના પર રિધર થઈ, અદરથી અમી વરસતું હતું, હાથ ઉઠ્યો થયો, આશીર્વાદ સૂચન દર્શી પાછો નમી ગયો, અને એની આંખો અશ્રુથી ભીંજી રહી કૃતજ્ઞતાના અશ્રુભિન્નુ-ઓએ મારી આખો પશુ ભીંજી હું ઠાંધ અવધૂનીય સુખનો ગોમાં લાવના શાંતિ મા કુળી ગઈ પરંતુ દર્શી પાછો એજ ગાડીને ઠાંધાદશ એજ ધમાચમ્ડી પરંતુ નિર્જીવ તી ગાડીમાં આ બધી ધમાચમ્ડીનો માનવ જોના દુઃખને આગળને આગળ પોતાની દુઃખની દિશામાં આગળ ધવી હતી.

કરણ અંત

...

શ્રી રાશીકાન્ત દેસાઈ

મં ગુ! મગુ! અને જાણે કોઈ દોષ
હોય તેવા પગલાંનો અવાજનો પડેલો.

ખળખળ વહેતી સરીતાને ધેરી ઉભેલા પહોડા
તથા અણુભેદના ખડકોમાં થઈ જઈતો હતો
એક નવેક વર્ષનો બાલક પાછળ અગાધારે
વર્ષનો કિશોર દોડી રહ્યો હતો એકાએક
બાલીકાને ઠેસ વાગી અને તે ચારેક ફીટ
ઉંચા પથ્થર પરથી નદીની રેતીમાં પડી
કિશોરે આ જોયું અને તેણે અજ્ઞાત મને
ક પતાવ્યું અને બાલિકા પાસે બેસી પડ્યો

‘વાગ્યુ મગુ! જોશને! કેમ બોલતી
નથી’ એક સામી પ્રશ્નની કડી કિશોરે
વરસાવી પરંતુ મગુએ જવાબ દીધો નહિ
કિશોરને લાગ્યું કે તેને તમ્બર આવી મધ
છે તરતજ પાસે બેઠો નદીમાંથી જોઈ
જોઈ પાણી લાવી મગુના માથા પર ઊંટ્યું
ત્યારે મગુએ રોડેન આખ ઉપાડી તરતજ
કિશોરે મગુનું માથું પોતાના બોજામાં લઈ
લીધું

‘પાણી પીવું છે? જવાબમાં બાલિકાએ
ફક્ત માથું જ હલાવ્યું બહુજ ધીમેથી કિશોરે
તેવું માથું કાઢીની રેતી પર મૂક્યું અને
નદીમાંથી જોઈથી પાણી ભરવા લાગ્યો ત્યાં
મગુ દડકડો, ‘એવું નહિ!’

‘ત્યારે કેવું?’

‘તે દીવસે અમે પાણી હતું એવું’

‘કે દીવસે?’ કિશોરે પાછો કરવા
પલ્લ ક્યો.

‘જેને! તે દીવસે!’ મગુ પાછો
આપવા બોલી.

૪

‘હા હા! વીરડો! ગાળોને!’

‘હા અ અ’

તરતજ કિશોરે એક વીરડો નદીના કાંઠા
પર ગાળ્યો અને તેવું પહેલું આવેશ ડહોળું
પાણી ઉતરી નાખ્યું પછી નિર્મળ પાણીથી
વીરડો છયોછય ભરાઈ ગયો, ત્યારે જોઈ
જોઈ મુતેલી મગુને પાણી પોતે પણ પીધું
અને પોતે પણ રેતીમાં લોટવા લાગ્યો.

* * *

‘મગુ! મગુ! ચાલ નથી આવવું!’

‘અહા હજી તો વાર છે બા પાણીએ
મધ છે’

‘પણ મોડું થશે?’

શીલ મોડું’

‘કેમ રમવાનું’

‘એ જો બા આવે’ કહી મગુ દોડી
અને ‘બા કુ રમવા જુલો છું હો!’

‘હા બેટા! બેસી આજને હા’ અને
મગુની મા પુર જોઈ રહે તે પહેલાં તો
બંને બાળકો દૂર દોડી ગયા હતા

‘કેમ આજે શું રમીશું?’

‘તું કહે તે’

‘આંત રેતીનો કું મર બનાવીએ.’

‘એવું નહિ કંઈક બીજું રમીએ’

‘ધોસા-ધોસા.’

‘હા હોકરી!’

‘તારે ન રમવું હોય તો કંઈ નહિ!’

એમ કહી મગુ કાંધ પતી રેતી સરખી કરી
લીસેટા દોરવા લાગી, ‘આ અમંથ, આ

આસરી, આ બે આરડા, આ મહેમાન માટે મેડી, આ પાણીયાદ પછી ? પ આ હી છ ? હવ તારીની રસોડુ તો સાવ રહીજ ગયુ ક્યા કર ? અને આ રસોડુ ? ફિશોર નદી પર ઝૂંકેલા ઝાડ પર ચઢી આજ વીતક ~કરી રહ્યો હતો એક પછી એક ડાળી ભાંગી તે નદીના બેડેતા પ્રવાહમાં ફેંકતો હતો, અને તે ડાળી પાસેના ઉડાણુ વાળી ભાગ પર ભાંગી પાણી ઘૂમરી ખાતુ હતુ ત્યાં આવતી ત્યારે ખૂબ રાજ થઈ કુદતો હતો.

આ પ્રભાવે દેડેલક સમય થયો થોડી વારમાં તો વાદળા ચઢી આવ્યા અને ફિશોર હજી ઝાડ પરથી નીચે ઉતરે તે પહેલા તો પવન વીઝાવા લાગ્યો અને ધડીક પહેલાની તરસી ધરતી પોતાની અતૃપ્ત તરસ છુટાવા લાગી આલીકાને આ જોઇ મજા પડતી હતી, તે તો પોતાની યોલકી પડી મુકી એક પત્થર-પર બેસી નદીના વેગીલા બનેલ જળ પ્રવાહમાં પગ ધોળી હલાવવા લાગી

* * *

જન્મવાનો સમય થઇ ગયો છતાં મનુ

૭

પાછી ન ફરી, તથા વરસાદ પડવા લાગ્યો તેથી મનુની માં બેતાવવા આવી મનુ ! મનુ !

મનુએ પોતાની માની ખૂબ સાંભળી પત્થર પર ઉભી થઇ, 'આ અને વધુ બોલે તે પહેલાં તો તેના પગ સરકયા અને તે નદીમાં જઈ પડી, તણાવા લાગી -

મનુના પડવાને ક્ષણોમાં ઝાડ પર બેઠેલા ફિશોરે સાંભળ્યો, તે એકદમ ઝાડની ડાળ પરે ઉઠ્યો થયો આ જોઇ મનુની માયી ચીસ પડાઇ ગઇ, 'બેટા ! મનુ ગઇ તુ ન પડતો જો !' પરંતુ તે પહેલા તો પાણીમાં એક ધમકારો થયો અને નીરવમાં મળી ગયો. ફિશોર પણ મનુની પાછળ લસડાવા લાગ્યો.

'બેટા ! બેટા !' ખીલે એક ધમકારો થઇ ચાન્ત થઇ ગયો નદીના એ હલકાતા પ્રવાહે ત્રણ ત્રણ માનવાને પોતાના અર્ધમાં સમાવી દીધા

રાત્રીએ આવડતો ચંદ્ર પ્રકાશી રહ્યો હતો ત્યારે તે નદીના અધાર જળ પટ પર ત્રણ યોગે તણાતા હતા

સ્વ. ડાહીબહેન અં. ઠક્કર નિબંધ હરિકાંઈ

સ્વ ડાહીબહેન અ. ઠક્કર નિબંધ હરિકાંઈ માટે
 “ જાહેર જીવનમાં સ્ત્રીઓનું સ્થાન ” એ વિષય પર જુલાઈની ૩૧ તારીખ સુધીમાં નિબંધ લખી મોકલવા ‘શુશ્રુષુન્દરી’ કાર્યાલયનું પ્રત્યેકને આમ ત્રણ છે ઉત્તમ નિબંધ માટે પ્રથમ, આવનાર ત્રણ ભાઈ બહેનોને રૂ ૫, ૩ અને ૨ ના પુસ્તકો અનુક્રમે પુસ્તકાર આપવામાં આવશે

સોણુલું

સોણુલું સોનેરી આજ તિરખ્યુ મે નિહમા,

હેથે કદિ ન વિ...સ રા. ય

સોણુલિયે હીઠા મોહનને

સોણુલામા હીઠા બે મોહન આનહમા,

મુખડા બનેતા મ... હ શ...ય...

સોણુલિયે હીઠા મોહનને.

હીઠા મે મોહનને બસરી બજાવતા,

બસરીના સૂર ઉર-ત્રને જગાવતા

ગોપીના ચિત્ત ચોરનાર—(૨) કાન.

સોણુલિયે હીઠા મોહનને

ગીતાના જાનાર, બસરી બજાવનાર,

પારથદેશ રથ પ્રેમ હાસનાર,

કુરુક્ષેત્રે જગ છતનાર—(૨) કાન

સોણુલિયે હીઠા મોહનને

હીઠા મોહન—ગાંધી તકલીલી કાતતા,

આઝાદી પથ ભારત દેશને બનાવતા,

ભારતના વારણહાર—(૨) બાપુ

સોણુલિયે હીઠા મોહનને

પરતત્ર દેશને આઝાદી અપાવનાર

અહિંસા સુત્રધાર તકલીના કાંતનાર,

યુગ-યુગ કીર્તિને વરનાર (૨) બાપુ

સોણુલિયે હીઠા મોહનને

શ્રી. રતિલાલ ચાપાનેરી

બહેનો સાવધાન

શ્રી મનુબહેન ગાંધી

બાપુછ બ્યારે બગાળ બધા ત્યારે હું મહુવા હતી. પણ તોઆખા હીથી મને તાર કરીને પોતાની પામે, મારી માગણીથી, રહેવાની રળ આપી હતી હું બાપુછ પાસે ગઈ ત્યારે સાડી જ પહેરતી હતી. જો કે ખુફે માથે આજની ટેશન પ્રભાવે રહેવાની મને જોણી ટેવ છે, છતાંયે પૂ બાપુને જતા વેત પ્રણામ કરી, ત્યારે મારા માથા ઉપરથી વજ્ર ઊતરી ગયું, જો કે મને તો એવું બાન પણ ન હતું કારણ કે એ વખતે 'બાપુછના બોળામાં જેવું માથું મૂક્યું કે બાપુએ મારો કાન બેચ્ચો અને કહ્યું ' કેમ આવી પડોમીને ?' પણ એક રાતે (૧૯-૧૨-'૪૧ ગુરુવાર, શ્રાવણપુર) મને બાપુછએ કહ્યું ' ગુજ-સતી સાડી તો શેઠાણીઓના કામની, જેને હીટાણે હીટમ્બુ અને મોટરમાં ફરવું દોવ વળી ગુજરાતી સાડી પહેરો ને માથે ઓઢા નહીં તો આખને લેવું જ નહીં ગમે એવું શરિવાજ સામે છે એટલે હાં તો બાના જેવી જૂના જમાનાની બહેનો, જેમ પોતાના પોશાક હમેશા મ્હાન રાખતી હતી, અને માથેથી કવચિત જ ઊપડી જાય તો તરતજ સાવધાન થઈ જતી, એમ સાવધ રહેવું લેખકે પણ સાડીમાં વૃ સાવધ નથી રહી શકવાની, માટે તારે તો વૃ જેમ આમા ખાન મહેતમા પગથી પોશાક પહેરતી તે જ ને અહીં રહેવું દોવ તો પહેરવાનો એમા પણ ખુફે માથે રહેવું એ વોગ્ય તો

નથી જ, છતા તારા જેવી બાળા મારે એ એટલું અજુમતુ કે રેડિયોન નહીં સામે, જેટલું યજ્ઞરાત્રી સાડી પહેરવી ને ખુફે મથિ ફરવું એથી સામે. હું તો તારી મા બન્નો છું ને ? એટલે મારે તો તને બધું કહેવું જ રહ્યું ખુફે માથે શું કામ-રહે છે ? આજકાલ પોતાના વાળ દોવ કે વધુ, પણ બિનના કે કૃત્રિમ વાળના સાળા બાળા ઓટલાઓ માથે નાખે એ માથે ઓટલુ દોવ તો કેમ કેપાય ? હું તો બહેનોમા રહેનારો માણસ છું બહેનોને આગળ સાવધામા મારો કાય છે વળી એક દહાડો હું જ એ હતો ને કે દશિષ્ઠ આક્રિષ્ટા મયો ત્યારે બા પારસણ જેવી કેમ લાગે તો માટે એને બૂટ-મોન પહેરતા શીખવ્યા હતાં ' એને મિચારીને તો કહ્યું ૫ બાન ક્યા હતું ? પણ ખુફે જેવા વાળ આપ્યા દોવ એવા જ રાખવામાં જે સીદ્ધ છે તે કૃત્રિમતામા નથી, જેમ આજકાલ ફૂલદા નીમા ગુલાબજીત ફૂલો દાગળના કરીને મૂકે છે પણ સાચા ગુલાબના ફૂલ મૂકે, તો સ્ત્રીનાં જ આખને લેવા મમરો. આટલું બધું બહેનોમા કૃત્રિમપણુ આવી ગયું છે એના વિશે મારા મનમા યદા નથી ખોટા હીરા મોનીના ઢાળીના ઢાઢા વખતને માટે અજાણ વપાયો, પણ જાતે કાજા પડી જાય અને બધું જ ખોટું પહેરવાનો મોહ વધુ નમયો છે, તેથી અફરવું છાન પણ ખોટું ધર્મ ગયું છે જે પહેરવેલમા ખોટા છે તે

આતરિક્તામાં શુદ્ધ હોય એ વાત હું તો
કહી પણ માનવાનો નથી તેથી જ બહે
નોની પત્ની થઈ છે, ઓટસો વળ્યો છે
આજે બહેનોના હાથમાં હથિયાર મૂકે તો પણ
બહેનો સાચનો નથી કરી શકવાની, તો
બિચારી વિના હથિયાર કોઈ બળાત્કાર કરે
તો ક્યાંથી જ સામનો કરી શકે ? મૂઠી
હાથકાની સીતાને, જેની પાને કંઈ જ
સાધન ન હતું રાવણ જેવો મહાશક્તિશાળી,
જે ધારત તો ચપ્પીમાં, ચોળી નાખત,
પણ અડી શકતો ન હતો કારણ ? સીતાની
પવિત્રતા એવી હતી આજે એવી પવિત્રતા
ક્યા છે જે કોઈ બી ઉપર બળાત્કાર થશે
તો એને શરણ થઈ જશે. અહીં એનું
જન્ય છે ધણી શુભાંગેએ કહ્યું છે કે, તું
શરણે યા નહીંતર મારી નાખીશ મરવાની
બીજી બહેનો શરણે થઈ થઈ' એટલે રામા
ચણુમા રામ-સીતા સાથેસાથ થઈ ગયા હશે
કે નહીં, એવી સંકા કરીએ અને એ કાલ્પ
નિક છે એમ કહાય માનીએ, તોપણ એ
કાપના કેટલી બળ્ય અને બેચેન છે ! વળી
જનનમાં વણી શકાય તેવી છે ખરેખર
સીતાનું પાત્ર તો હર બહેને સમજવા જેવું
છે વળી આજકાલ નખ અને હાથ રંગ
વાની ફેશન જગી છે એનું નામ શું !"

કે હસી મૂઠી મે કહ્યું "બાપુજી, આપે
કે નામ શીખવાનું કહ્યું હોત તો શીખી લેત

હોડ રગવાની શીશીને તો સિપરદીક
કહે છે, પણ નખની રંગી માટે શું વપરાય
છે તે કું નથી બાજીતી.

"હા, હા, એ સિપરદીક લગાડી બિચારી
હોડ રંગે છે, નખ રંગે છે પરિણામે એને
એ જોવાની કુરસદ નથી રહેતી કે પેલે
કેટલી ફર્જેન, ફીકરા મધ મધ છે પડેલાની
બહેનોના શરીરમાં એવું લોહી હતું કે કંઈ-

રતીજ હોડ અને નખ લાવધુંમ રહેતા.
પશ્ચિમનુ આપણે આપણું અનુકરણ કહ્યું છે
એમા વાક બહેનોનો કે પુરોનો તો છે જ
પણ બહેનો માફીને પાન નથીજ પશ્ચિમની
શિરદ, સભતા, વિનય, વિવેક, નિયમીતપણું,
ઉત્તમશીલ સ્વભાવ, ખત, નવુનવુ શીખવાની
તમના, બધા સાથે બળી જવાની દેવ,
આવુ આવુ એ પ્રજામાં ફેટલુમ શીખવાનું
છે, જે આપણે ફેટી દીધું, અને એના પદ
પાવડર અને એવી એવી ફેશન લીધી એટ-
લેજ કું તો બહેનોને પોકારી પોકારીને કહું
છું કે બહેનો જ હિંદમા સ્વરાજ્ય-સુરાજ્ય
લાવી શકે કારણ, જેમ ગ્રહિણી વિના ધરતી
ગોઠવણી અધુરીજ રહે છે તેમ બહેનો વિના
સ્વરાજ્યની ગોઠવણીએ અધુરીજ રહેશે એમ
કું માનનારો છું પણ એ તો ત્યારેજ થાય
કે જ્યારે બહેનો પવિત્ર બને આ પવિત્ર
ચન્દના મારા અર્થે તું જાણે છે ? જેણે
પોતા માટે પવિત્ર ચન્દ વાપરવો હોય તેનામાં
આટલા યુગો આવીજ જવા જોઈએ એ
બધા યુગોનું વહુન કહો કે તેને માટે ચન્દ
કહો એક પવિત્ર એ નજી અક્ષરમાં આવી
જાય છે વિવેક હોય તોજ પવિત્રતા આવે
કું લાગ-પડાનો કંટર ચિરોતી છું, પણ
મર્મોદા તો હોતીજ જોઈએ

સ્વચ્છતા અદરની (હૃદયની) અને
બહારની હોય તોજ પવિત્રતા આવે, એવાની
ધમક હોય તોજ પવિત્રતા આવે સુધગતા
હોય તોજ પવિત્રતા આવે, આવા આવા
બનેક અર્થો પવિત્રતાના છે અને જ્યાં
પવિત્રતા છે ત્યાં ઇશ્વર માલ્લકાર છે એમા
સંકા નથી આ એક સત્ય બહેનો પાસે
આવી જાય તો નથી જરૂર તપવારની કે
નથી જરૂર બાલાની પણ એ બધા મોઢાવા

[અનુસંધાન પાન ૧૪૫ને ઉપે]

દહો અને દવાઓ

ગળામા નો કાકડા વધી ગયા હોય તો એકાદ માસ કુધ ઉપર રહી દરરોજ રાત્રે ૦૧ તોયો હરડે ગરમ પાણી સાથે લેવી અને પેટ ઉપર ત્રીસેક મિનીટ ગરમ પાણીનો શેક કરવો. તેમજ ૧૦ તોલા મધમા પાચ તોલા હળદર અને એક તોયો મીઠું મેળવી કાકડા પર દિવસમા ચાર પાચ વખત લમાડવાથી એકાદ આરામ થશે

*

એકાદાર એક ખરાબ દર્દ છે ઘણીવાર એ રહી રહીને વાર વાર આવે છે તે સતત ચાલુ રહે છે તે એનાથી પેટના બીજા દર્દો જન્મે છે જે આના એકાદાર આવતા હોય તો મધુ રતઘ પાણીમા એક તોયો વાર્વડી ગ અને ૦૧ તોયો પીપરીમુળ ઉકાળી આ પાણી હંકુ કરી પીવું તથા તળેવો મોરાક ન ખાવો આથી એકાદારનું દર્દ નામ શેષ થઈ જશે મુવાવડ પછી ઘણીવાર ફેટલીક જીવને

પરિણામે પેટમા ગાઠ રહી જાય છે આથી કમરમા ડુ ખાવો રજા કરે છે તે ડાઘવાર ટાઢિયો તાવ પણ આવી જાય છે

આ દર્દને માટે પ્રથમ તો નિવાન કરાવવું આવશ્યક છે જે ખરે માંદ હોય તો સવાર સાંજ ૨ તોલા અજમો કાદિ કવાયતુ સેવન કરવાથી ફાયદો થશે

નાના બાળકના પેટમા કૃતિ-યાય છે ત્યારે તે રાતના જાગી ઉઠે છે તે નાસભાગ કરે છે અથવા ઘણી વખત બકબકાટ કરે છે આનું કારણ કૃતિને લીધે તેની આંતરીક રક્ત વાહીનીઓ દ્વારા મગજની રક્ત વાહીનીઓને જે અસર થાય છે એને લીધે જ તેમ બને છે આથી ગભરાવું નહિ પરંતુ કરોજ ૨ રતી વાવડોંગ ૧ રતી કાંચ એક રતી સાથે મેળવી દિવસમા બે વખત ગરમ પાણી સાથે આપવાથી કૃતિ ઓછા થઈ આરામ થશે

ખહેનો સાવધાન

— પાન ૧૪૫ નું ચાલ —

શસ્ત્રો વાપરવાની તાલીમ બહુ અધરી છે તે સમજે તો તો સાવ સહેલી છે (રાતના બારની જગાડીને વાત કરવાની યદ્દ કરી તે મવા વાઓ) હવે અત્યારે તું સુષ જા મને ઉધ નહોતી આપતી તેથી તને જગાડી વિચાર

આઓ કે આ છોકરીને અહી રાખવામાં મેં જોખમ તો ઉઠાવ્યું છે, પણ એને સાવધાન તો કરું, એથી મેં તને ઉઠાડી, હવે સુષ જા.

— 'મારી બા' માંથી

દેશ વિદેશની સ્ત્રીઓ

અને રીત - રિવાજો

આ વિશાળ વિશ્વમાં અનેક જાતિઓ અને પેટા જાતિઓ અસ્તિત્વ ધરાવે છે તે દરેકના ભોજન, પહેરવેશ, રીતરીવાજ પ્રત્યે એક જાતી નજર નાખીશું તો સામયે કે દરેક જાતિમાં કંઈ તે કંઈ વિવિધતા છે, મનોરંજન મળે એવું પણ કંઈક છે આ બધી વિવિધતાઓના કારણે દેશની આબોહવા, ભૌગોલીક સ્થિતિ, કુદરત સાથેનો સંપર્ક જૂનીની ફજૂલપતા વિગેરે મુખ્યત્વે ગણી શકાય.

એ બધાનો બારિક અભ્યાસ કરનારને પ્રતિભા થશે કે એ બધી વિવિધતાઓ હોવા છતાં મુળશ્રુત સિદ્ધાંતમાં ખૂબ જ સામ્ય છે પ્રકૃતિના બાળકો સમા સ્ત્રી અને પુરુષ એ જગન્નિષ્ઠતાની એક અદ્ભૂત રચના છે ઈશ્વરે સ્ત્રી પુરુષને એકમેકના પૂરક બનાવ્યા છે સ્ત્રીઓમાં અમુક ગુણો કુદરતી રીતે જ વિકસે છે.

મારવાડ, સમુક્ત પ્રાંતો, ગુજરાત વિ પ્રાંતોમાં લગ્ન સમયે ગીતો ગાવાની પ્રથા છે ત્યારે મહારાષ્ટ્રના લગ્નોમાં ગીતો ગાતા નથી સુરતની અનાવિષ્કોમક પ્રથા વરવધિય જેવી પ્રથા ચાલે છે એ પદ્ધતિને 'વાંકડો' તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.

ગુજરાત પ્રાંતમાં લગ્ન સમયે સાસુ જામાઈનું નાક એવે છે મધ્યપ્રાંતની ગોડ જાતિમાં પરજીતી વખતે વર કન્યાની પીઠ પર પગ મૂકે છે બમોની કીરણ જાતિમાં કન્યા થોડે ઘડી વરને પરજીવા નામ છે બમોમાં લગ્ન સમયે પત્નીને ત્યાં પતીને ખેંચે

નૃત્ય-સંગીત અને નાટ્યો ચાલે છે તેમના લગ્નમાં કાલક નજરે પડે છે જરાક મત ભેદ, કે અસંતોષ થતા જુદા રહેતા લાગે છે એજ તેમના છુટા છેડા.

બોનિયો, કપી-સલેન્ડ, જાવા, બમ્બેરીયા વિ દેશોમાં પરજીવા બાદ પણ સ્ત્રી અને પુરુષને થોડો સમય અલગ રહેવું પડે છે.

એપ્રિસિનવામાં સ્ત્રી ગમે તેટલા પતિ કરી શકે છે પ્રાચીન ભારતવર્ષમાં પણ એવી જ જાનના દાખલાઓ મળી આવે છે ત્રીપરીને પાંચ પતિ હતા એ સમય એવો હતો એ સમાજ અને દૃષ્ટિ બિંદુ પ્રમાણે એ યોગ્ય ગણાય છતાં આજના સમાજમાં એવું થોડું મજાનું નથી કારણ સુમથના બ્લેજ સાથે જાવનાઓ, આદર્શી વિગેરે પણ પથટાય છે આફ્રિકાની બેલો જાતિમાં તો વળી દરેક પુરુષ ત્રણ ત્રણ સ્ત્રીઓ કરે છે.

ત્યારે જહોન્નીસબર્ગના દેશીઓમાં પત્ની મેળવવાનું કામ મુશ્કેલ બન્યું છે અત્યારે ત્યાં પતિની કિંમત અગીયાર ડુધાળાં ઢેર અગર તો સાતસો રૂપિયા જેટલી થાય છે એ ઉપરાંત સાળા-સાળી-સાસુને દેવાની બાંધીસ તો વધારાની! બાવિ સસરા પણ ખોખારો ખાવાના, મોતવું ચર કરવા માટે, મોતવાનું બધું કરવા માટે એમ વિવિધ પ્રકારે જતાહોના 'ચાન્ડ' કરે છે તે વળી ખુબી તો એ છે કે તે બધો 'ચાન્ડ' પણ - 'એડવાન્સ' માં લે છે એટલે આ રીતે પરજીવાર પતિરાજને રૂપિયા એક હજાર સહેજે ખર્ચ થઈ જાય છે.

અહરેશની કેવાવચ્ચ નિકિની સ્ત્રીઓ ગળામાં લોહાના ચક્રો પહેરે છે આફ્રિકાની ઝુઝુ લક્ષનાઓ પોતાના બાજકોને માથા પરના ટોપલામાં મુકીને લઇ જાય છે

અશાન્દી, સેનગમ્બિયાના લોકો તેમજ એરિક્ત્રો લોકો સ્ત્રીઓ સાથે જન્મતા નથી માનમાં પરજીવાની પહેલી રાતે વરવધુ બેઠી ન શકે એ માટે તેમની વચ્ચે ખુદ્દી તલવાર મુકાય છે

માડાગાસ્કરની સ્ત્રીઓ બન્ને બાજુથી ખુદ્દુ એવું થેની જેવું વસ્ત્ર પહેરે છે તેને 'સિમ્બો' કહે છે મહારાષ્ટ્રમાં દષ્ટોટાવાળી સાડી પહેરવામાં આવે છે, તે માથા પર આવતી નથી ગુજરાતમાં ખાસ પ્રકારની ગુજરાતી સાડી પહેરવામાં આવે છે હિન્દી સિદ્ધુર અને દેકુ સૌભાગ્ય સૂચક ચિહ્નો છે ગુજરાતમાં કાળી માડી અને મહારાષ્ટ્રમાં ઘોળી સાડી અશુભ સૂચક છે પશ્ચિમમાં ક્રોક પહેરવાનો રિવાજ છે ભારતીય સ્ત્રી તો વળા ઘેરદાર ઘાઘરા પહેરે છે તેમના પોષાકમાં રંગતુ પ્રાધાન્ય વિશેષ હોય છે પંજાબનો વળી પોશાક સાવ જુદોજ એ બાજુ ટાઢ વધુ પડે એટલે ઇન્દર અને લેઘા વિશેષ નજરે પડે એ આભાવીક છે સરહદ પ્રાંતમાં અને કુગરાળ પ્રદેશમાં નીચેથી સાકડી ઇન્દર સ્ત્રીઓ પહેરે છે લેપ્ટેન્ડમાં સ્ત્રી પુરુષના પોશાક સરખા હોય છે ઝુઝુ સ્ત્રીઓ પોતાના રતન નથી ઢાકતી માથા પર મોટા મુગટના ફળેને અજોડો, કેડ 'પર કુંકા ઘાઘરો અને એના પર ઝાડપાનના ખુસબાઓ આ તેમનો શણગાર દેહનવાર તેઓ ગળામાં હાડકાઓની માળા પણ પહેરે છે સૌરાષ્ટ્રની જાળરમાન ગરાસણી જ્યારે લાજ કાવમાં મર્યાદા સમજે છે, ત્યારે આ ઝુઝુ નાનીઓ હુવાડી છાતીએ ફરવામાં એક પ્રદારનો ગર્વ

અનુભવે છે હિંદના ઢેલકાક ભાગોમાં લાજ-ધુમટાનો રિવાજ છે મહારાષ્ટ્ર, મરાઠા કે જગાજની સ્ત્રીઓ લાજ નથી ઢાકતી

સાધારણ રીતે હિંદમાં સગોત્ર લગ્નો થતા નથી આજથી સદીઓ પહેલાં યજ્ઞ ગયેલાં મન્નથ સમાઠ બિંબીસાર યાને મેણીકના સમયથી એ પ્રથા ચાલી આવે છે જો કે આતરતાતિથ લગ્નો થતા એ વખત મુખ્ય ચારજ વર્ણ હતા-કૌત્રિય, બ્રાહ્મણ, વૈશ્ય અને શૂદ્રા છતાંયે મધ્ય પ્રાંતની ગોડ જાતીમાં સગોત્ર લગ્નો યજ્ઞ શકે છે

ઉત્તર અરબસ્તાનની અખજાઓ અલણી સિદ્ધાના હારેતો જમારે તરીકે ઉપયોગ કરે છે સોના ચાંદીના ધરેણાઓના અલકારો આપણે ત્યાંની સ્ત્રીઓ પહેરે છે આપણે ત્યાં લાખા, સુકર ને મુલાયમ વાળ જોવામાં આવે છે, પિશ્વમમાં 'બોબ્ડ હેર' જોવામાં આવે છે

દેશ વિદેશની નારીઓમાં વતી ઓછી બિન્નતા જોવામાં આવે છે લખના મનોરજક રીતરિવાજોની પાછળ પણ 'વરવધુ'ના 'કલ્યાણ'ની મંગલભાવના સમયેલી પડી છે અને એ રીતરિવાજોથી બહારના જાતીય તત્વોથી દૂર રહી રક્ષણ યાચ એવી ભાવના વ્યક્ત થાય છે પોશાકમાં પણ ખુબજ વિવિધતા જોવામાં આવે છે, વિધુવટત પાસેના પ્રદેશમાં રહેતી સ્ત્રીઓ ખુબજ ગરમીને લઈને ઓળા અગર બારીક વસ્ત્રો પહેરે છે ત્યારે ધ્રુવપ્રદેશની સ્ત્રીઓ ગરમમાં ગરમ અને ખુબજ જાડ વસ્ત્રો પહેરે છે

ઓ પાર્વતીની પ્રસન્નતા, સરસ્વતીની કથાપ્રિયતા, અને ચીતાની પવિત્રતાના દર્શન કરવામાં જીવનની ધન્યતા છે

—શ્રી કિશોરચંદ્ર હી પારેખ

ડાંગનો પ્રશ્ન

મહારાષ્ટ્રીય પ્રાતવાદના એરી કુટાખામાથી જન્મેલા ડાંગનો પ્રશ્ન આજે ગુજરાતમાં એક વારતાવીક વટાળ જમાવી ગયો છે ને ડાંગની ભાષાને મુબલ સરકારે 'મરાઠી'ની જે મહોર મારી છે એ સામે સમગ્ર ગુજરાતે એક મેવત્વ રીતે વિરોધ કર્યો છે ને આ ઘિતાવળીઓ અને અન્યાયી નિર્ણય બદલવા માગણી કરી છે

જ્યારે આ પ્રશ્ન આજે ગુજરાત વિદ્યા-સભાએ એક તપાસ સમિતિ નીમી છે એ સમિતિએ તાત્કાલિક ડાંગના પ્રદેશમાં એક અધ્યાપીયાનો પ્રવાસ કર્યો હતો ને ભાષા અને સંસ્કૃતિ અને ભૌગોલીક દ્રષ્ટિએ ડાંગ-ગુજરાતનો પ્રદેશ છે ને તેની ભાષાનું મુળ ગુજરાતી છે એવા અનેક પુરાવાઓ આ સમિતિએ મેળવ્યા છે ત્યારે હવે એ જોવાનું રહે છે કે આ પ્રશ્ન પર મુબલ સરકાર કયા સુધી અકબાલ રાખી પગલા લે છે કે પોતાની બૂલ સુધારવાનું હિમ્મત બચી પગલું લે છે

મુબલ સરકારે ડાંગની ભાષાનો આ નિર્ણય કેમ અને કયા સંજોગમાં કર્યો એ એક પ્રશ્ન છે એ જ્યારે વિચારીએ છીએ ત્યારે એમ અવશ્ય લાગે છે કે મુબલ સરકારે આ નિર્ણય ઘિતાવળીઓ એક પક્ષી દોરવણીથી કર્યો છે અને એમ કરી ગુજરાતના આજના અને આવતી કાલના ઇતિહાસને અન્યાય કર્યો છે

અલખત આ નિર્ણય પહેલાં મુબલ સરકારે ગુજરાત અને મહારાષ્ટ્રના છ પ્રતિ નિધિ સભ્યોની એક સમિતિની નીમણીક

કરી હતી પરંતુ એ સમિતિ આ પ્રશ્ન પર 'શિવાળ તાલુકા સીમ બહારી ને કુતર તાલુકા મામ બહારી' જેમ એક મત થઈ ચૂકી નહોતી સમિતિ વચ્ચે શા મતભેદ હતો એ હકીકત તો હજી અધારામાં છે

આથી મુબલના મૂલપ્રધાન શ્રી મેરારજ બાલ અને પત પ્રધાન શ્રી બાળા સાહેબ ખેરને આ પ્રદેશનો પ્રવાસ ખેડવો પડ્યો હતો અને આ પ્રવાસ દરમ્યાન જે હકીકતો બહાર આવે છે તે પ્રમાણે મહારાષ્ટ્રના આ રહેાએ આ પ્રદેશમાં આ પ્રવાસ વખતે પૂર્વ તૈયારી કરી હતી ને એટલેજ માનનીય પ્રધાનોને કાનિ આમણી ભાષા મરાઠી લાદે શરૂદો જમા ત્યા અધડાયા હતા

આમ પત પ્રધાનોના પ્રવાસ પછી ડાંગની ભાષાને મરાઠીની મહોર વાગી ચૂકી છે

અલખત આજે આ પ્રદેશમાં બોલાતી ભાષા ગુજરાતી નથી તેમ મરાઠીયે નથી પરંતુ જે વચ્ચેની અપભ્રંશ બીલાની ભાષા છે ને તે પણ અનેક રીતે બોલાય છે પરંતુ આ ભાષાનું મુળ ગુજરાતીનું છે એવા ઘણા પુરાવાઓ આ પ્રદેશના માનવીઓના મોઝાડા જીવનમાંથી મળે છે એટલેજ નહિ આજથી અર્ધી સદી પહેલાં ગીયર્સન જેવા તટસ્થ યુરોપીયન વિદ્વાને પણ આ ભાષાનું મુળ ગુજરાતી છે એવો સ્પષ્ટ મત હજી મથરથ છે

ખીજ બાવળી ભૌગોલિક અને સાંસ્કૃતિક અને ઐતિહાસિક દ્રષ્ટિથી જોઈએ તો આ પ્રદેશ કુદરતી રીતેજ લગભગ ગુજરાતનોજ એક ભાગ છે એવી છેક મહાભારતકાળથી આજ સુધીની અનેક ઐતિહાસિક સાબીતીઓ ઉપલબ્ધ છે એ છતા રાજકીય અને પ્રાંત

અફરેશની કેવાવ ગુઝિની સ્ત્રીઓ ગળામા લોહાના ચક્કરો પહેરે છે આફ્રિકાની યુવુ લવનાઓ પોતાના બાળકોને માથા પરના ટોપલામા સુકીને લઇ નવ છે

અશાન્તી, મેનગમ્મિયાના લોકો તેમજ એરિક્કો લોકો સ્ત્રીઓ સાથે જન્મતા નથી જીનમા પરબ્બાની પહેલી રાતે વરવધુ ભેટી ન શકે એ માટે તેમની વચ્ચે ખુદની તથવાર સુકાય છે,

માડાગારકરની સ્ત્રીઓ બન્ને બાળુથી ખુદનુ એવુ થેલી જેવુ વસ્ત્ર પહેરે છે તેને 'સિમ્બો' કહે છે મહારાષ્ટ્રમા દટોટાવાળા સાડી પહેરવામા આવે છે, તે માથા પર આવતી નથી ગુજરાતમા ખાસ પ્રકારની ગુજરાતી સાડી પહેરવામા આવે છે હિન્દી સિકુર અને કંક સોભાવ્ય સૂચક મિહનો છે ગુજરાતમા ઢાળી સાડી અને મહારાષ્ટ્રમા ઘોળો સાડી અશુભ સૂચક છે પશ્ચિમમા ક્રીક પહેરવાનો રિવાજ છે મારવાડી સ્ત્રી તો વળા ઘેરદાર ધાધરા પહેરે છે તેમના પેશા કમા રંગતુ પ્રાધાન્ય વિશેષ હોય છે પળળને વળી પોશાક સાવ શુદ્ધ એ બાદનુ દાન વધુ પડે એટલે ધન્ય અને લેલા વિગેષ નજર પડે એ આભાવીક છે સરહદ પ્રાંતમા અને કુગરાળ પ્રદેશમા નીચેથી સાકરી ધન્યર સ્ત્રીઓ પહેરે છે લેપનેન્ડમા સ્ત્રી પુરપના પોશાક સરખા હોય છે ઝુડ સ્ત્રીઓ પોતાના સ્તન નથી ઢાંકતી માથા પર મોટા મુગટના રૂપનો અભોડો, કેડ 'પર કુકો ધાધરો અને એના પર જાડપાનના ખુસખાઓ આ તેમનો શુભગાર દેહકવાર તેઓ ગળામા હાડકાઓની માળા પશુ પહેરે છે મોરારાની જાનરમાન ગરાસણી જ્યારે લાજ કાનવામા મધ્યધા સમજે છે, ત્યારે આ ઝુડ નારીઓ હવાડી છાતીએ ફરવામા એક પ્રકારનો ગર્વ

અનુભવે છે હિન્દના કેટલાક ભાગોમા લાજ-શુભટાનો રિવાજ છે મહારાષ્ટ્ર, મદ્રાસ કે જગાળની સ્ત્રીઓ લાજ નથી કાઢતી

સાધારણ ગીતે હિન્દમા સગોત્ર લગ્નો થતા નથી આજથી સદીઓ પહેલા થઇ ગયેલા મગધ સમ્રાટ બિંબીસાર વાને મેણીકના સમયથી એ પ્રથા ચાલી આવે છે જો કે આનરતાતિય લગ્નો થતા એ વખત મુખ્ય ચારજ વર્ણ હતા-ક્ષત્રિય, બ્રાહ્મણ, વૈશ્ય અને શૂદ્ર છનચિ મધ્ય પ્રાંતની ગોડ ભતીમા સગોત્ર લગ્નો થઇ રાકે છે

ઉત્તર અરબસ્તાનની અબજાઓ ચલણી સિંચાના કારનો શ્રગાર તરીકે ઉપયોગ કરે છે સોના માદીના ધરેણુઓના અલકારો આપણે ત્યાંની સ્ત્રીઓ પહેરે છે આપણે ત્યાં લાભા, સુદર તે મુલાયમ વાળ જેવામા આવે છે, પિશમમા 'બોબ્ડ હેર' જેવામા આવે છે

દેશ વિદેશની નારીઓમા વત્તી ઓછી બિન્નતા જેવામા આવે છે લગ્નના મતોરજક રીતરિવાજોની પાછળ પશુ 'વરવધુ'ના 'કલ્યાણ'ની મગલકાવના સમયેથી પડી છે અને એ રીતરિવાજોથી બહારના અનીષ્ઠ તત્વાથી કપતિત્વ રક્ષણ થાય એવી ભાવના વ્યક્ત થાય છે પોશાકમા પશુ ખુબજ વિવિધતા જેવામા આવે છે, વિધુવદ્યત પાસેના પ્રદેશમા રહેતી સ્ત્રીઓ ખુબજ ગરમીને લાગે ઓળા અગર બારીક વસ્ત્રો પહેરે છે ત્યારે કુવપ્રદેશની સ્ત્રીઓ ગરમમા ગરમ અને ખુબજ બડા વસ્ત્રો પહેરે છે

સ્ત્રી પાર્વતીની પ્રસન્નતા, સરસ્વતીની કલાપ્રિયતા, અને સીતાની પવિત્રતાના દર્શન કરવામાજ જીવનની ધન્યતા છે

—શ્રી કિશોરજી દેહી પારેખ

હરિજનો પ્રશ્ન

મહારાષ્ટ્રીય પ્રાતવાદના એરી કુળાગામીથી જન્મેલો હાંમનો પ્રશ્ન આજે ગુજરાતમાં એક વારતાવીક વરોળ જગાવી ગયો છે ને હાંમનો બાવાને મુળ સરકારે 'મરાઠી'ની જે મહોર મારી છે એ સામે સમગ્ર ગુજરાતે એક ગેવત્વ રીતે વિરોધ કર્યો છે ને આ ઉતાવળીએ અને અન્યાયી નિર્ણય બદલવા માગણી કરી છે

જ્યારે આ પ્રશ્ન અંગે ગુજરાત વિદ્યા-સભાએ એક તપાસ સમિતિ નીમી છે એ સમિતિએ તાજેતરમાં જ હાંમના પ્રદેશમાં એક અધવાસીવાનો પ્રવાસ કર્યો હતો ને બાપા અને સરકાર અને ભૌગોલીક દૃષ્ટિએ હાંમ-ગુજરાતનો પ્રદેશ છે ને તેની બાવાનું મુળ ગુજરાતી છે એવા અનેક પુરાવાઓ આ સમિતિએ મેળવ્યા છે ત્યારે હવે એ બેવાનું રહે છે કે આ પ્રશ્ન પર મુળ સરકાર કયા મુખી અકાઠા રાખી પગલાં લે છે કે પોતાની બૂલ મુદારવાનું હિમ્મત બધું પગડુ લે છે

મુળ સરકારે હાંમની બાવાનો આ નિર્ણય કેમ અને ક્યા સંબોધના કર્યો એ એક પ્રશ્ન છે એ જગ્યાએ વિચારીએ છીએ ત્યારે એમ બવરુપ લાગે છે કે મુળ સરકારે આ નિર્ણય ઉતાવળીએ એક પક્ષી દોરવણીથી કર્યો છે અને એમ કરી ગુજરાતના અગમના અને આપતી ઠાસના ઇતિહાસને અન્યાય કર્યો છે

અસખત આ નિર્ણય પહેલાં મુળ સરકારે ગુજરાત અને મહારાષ્ટ્રના છ પ્રતિનિધિ સંબોધી એક સમિતિની નીમણુક

કરી હતી પરંતુ એ સમિતિ આ પ્રશ્ન પર 'શિયાળ તાણે સીમ ભણી ને કુતર તાણે મામ ભણી' જેમ એક મત યથા રુચી નહોતી સમિતિ વચ્ચે શા મતબેદ હતા એ હકીકત તો હજી અધારામાજ છે

આથી મુબાઈના મુલકપ્રધાન શ્રી મોરારજી બાઈ અને પત પ્રધાન શ્રી બાળા સાહેબ ખેરને આ પ્રદેશનો પ્રવાસ ખેડેલો પડ્યો હતો અને આ પ્રવાસ દરમ્યાન જે હકીકતો જાહાર આવે છે તે પ્રમાણે મહારાષ્ટ્રના આ રોએ આ પ્રદેશમાં આ પ્રવાસ વખતે પૂર્વે તૈયારી કરી હતી ને એટલેજ માનવીય પ્રધાનોને કાને ઝામઝામી માળા મરાઠી લાદી શકે જ્યા ત્યા અચકાયા હતા

આમ પત પ્રધાનોના પ્રવાસ પછી હાંમની બાવાને મરાઠીની મહોર વાગી ચુકી છે

અસખત આજે આ પ્રદેશમાં બોલાતી બાવા ગુજરાતી નથી તેમ મરાઠીયે નથી પરંતુ એ વચ્ચેની અપખ ય બીલાની બાવા છે ને તે પણ અનેક રીતે બોલાય છે પરંતુ આ બાવાનું મુળ ગુજરાતીનું છે એવા ઘણા પુરાવાઓ આ પ્રદેશના માનવીઓના મોંઘા છત્તમાથી મળે છે એટલુંજ નહિ આજથી અર્ધી સદી પહેલાં મીથર્મન જેવા તટસ્થ મુરોપીયન વિદાને પણ આ બાવાનું મુળ ગુજરાતી છે એવો સ્પષ્ટ મત હજી અચરય છે

બીજા બાળમુદી ભૌગોલિક અને સંસ્કૃતિક અને ઐતિહાસિક દૃષ્ટિથી બોધાયે તો આ પ્રદેશ કુદરતી રીતેજ સમગ્ર ગુજરાતનોજ એક ભાગ છે એવી છેક મહાભારતકાળથી આજ મુદીની અનેક ઐતિહાસિક સાબીતીઓ કાપલખ છે એ છતા મરાઠીય અને પ્રાત

વાદી મત પ્રચાર પાછળ દોરવાઈ મુબલ સરકારે જે નિર્ણય કર્યો છે એ આ પ્રાત્ન-વાદના વિષયે વધુ હળાહળ બનાવે છે કારણ કે ગુજરાત કદી પ્રાત્નવાદમાં માનતું નથી કે તેને પ્રાદેશિક સુખ પણ નથી પરંતુ આવી માન ગુજરાત હરગોઝ હવે સહન નહિ કરે એ આજે ઉગ્ર બનેલા પ્રશ્ન પરનો સવાલ સ્પષ્ટ કરે છે

એટલે પ્રાત્નવાદનું ઝેર વધુ હળાહળ ને ઉગ્ર ન બનાવવું હોય તો મુબલ સરકારે આ નિર્ણય સામે છછુદર ગળ્યા જેવી રિયલિટી છતાંય ફેરવવો જોઈએ

x x x

શ્રી સન્માનની વિશાખા

હિંદમાં ક્રાંતિની પ્રથમ ચિનજારીની જ્યોત પેટાવનાર અને નારી પુલમાં અગ્નિથી બચાવે આજે પ્રતિ ક્રાંતિ અને નારી અપમાનના અધ પાતની આક્રમક કાળ પુનઃકે માપો છે

થોડા વખત પહેલાં કમકમાતી ધારા સમાની પેટા સુટણીમાં થીમતિ રેલુકા રે અને થીમતિ સુએતા કિપવાની પર જે દુમલો થયો હતો એ દુમલો આ અધ પાતની

પરાકાષ્ટા મુચ્ચે છે મુસ્લીમ શાસન કાળમાં કે બ્રિટિશ શાસન કાળમાં કે કોમી હુસ્લુડમાં માનવતા પરવારી સુએતા માનવીઓએ શ્રીઓ ઉપર ધક્કા અપાયાં ક્યાં છે એ ગદ્ય કાવ્યના ઇતિહાસમાં જે થયું તે થયું પરંતુ આજે માનવ સ્વાતંત્ર્ય અને લોકશાહીના મુગમાં લોકશાહી સુટણીમાં શ્રીઓ પરના આવા હુમલા ફરી આપણને એ પ્રાચીન અને મધ્ય યુગની જગાવીમત તરફ લઇ જાય છે કે જેને આપણે હંમેશા હૃદયથી તિરસ્કારીએ છીએ

બચાળી યુવાનો બને પછી એ સામ્યવાદી હોય આવી જગાવીમત આદરે અને એ જગાવીમતને બચાળતા હજારો નર નારીઓ જોઈ રહે, સાબળી રહે એ કષ્ટ રીતે આપણી આજ્ઞાદીને કે આપણી લોકશાહીની માનવ ભાવનોને શોષાતરફ છે

આ એક એ નારીઓનું અપમાન નથી પણ હિંદની જગતની માતૃત્વનું અપમાન છે આવી નરી માતૃત્વ હીનતા અને માતૃત્વના આ અપમાન સામે માત્ર બચાળેજ નહી પણ સમગ્ર દેશો દેશની સમગ્ર શ્રીઓએ પ્રયત્ન વિરોધ ઉઠાવો આવી માનવહીન જગાવીમતને નામ શોષ કરવાં કમર દસવી જોઈએ

૨૧૪૫ પિતા મહાત્મા ગાંધીજીના દેહવું
ન્યાં વિસર્જન થયું હતું એ ઐતિહાસિક
રોજઘાટનું એક સુદર રાષ્ટ્રીય ઉપરનમાં
સ્થાતર ઘરે. આ બાગની પાછળ છ લાખ
રૂપિયા ખર્ચાંશે અને તેની ઉદ્ધાટન ક્રિયા
ગાંધીજીના આગામી જન્મ દિવસ તા ૨૭
ઓક્ટોબરે ઘરે એમ જાણવા મલે છે

મુખર્જી કુમારીકા અને સ્ત્રી મડળ
તરફથી વિતેપારસે ખાતે ચલાવાતા ગુજ-
રાતી કરે મેટ્રીક અને પ્રિ મેટ્રીક વર્ગો
મધ તા ૧૧ મીથી શરૂ થયા છે

મઈ તા ૧૨ મીએ મુખર્જીના ગેરિજદર
પરના, કેન્દ્રમાં કે મોના હોજદારે ઓ
સ્વાતમ્ય અને પ્રાણ આપનાર પ્રથમ સ્ત્રી
એ વિષય પર પ્રવચન કર્યું હતું

મુખર્જીના નમર રક્ષક ફળના મહિલા
વિભાગમાં નામે તોધવા માડયા છે ને
પહેલી ડુકડીની તાલીમ જીલ્લામાં પ્રથમ
સપ્તાહમાં શરૂ થશે એમ જાણવા મલે છે

૧૯૪૭ ના દુષ્કાળ દરમ્યાન અખિલ હિં
મહીલા પરિષદ તરફથી રચાયેલી અખિલ
હિં બાળ રક્ષણ સમિતિએ અન્નાહાદમાં
શરૂ કરાયેલા ગૃહમાં ૧૦૦ જેટલાં નિરાધાર
બાળકોને રાખી તેમની સંભાળ અને
કેળવણી આપવાની કરેલી દરખાસ્તને હિં
સરકારે સ્વીકાર કર્યો છે આ સમિતિએ
બાળ, ઓરીસા મધ્યાર વિ રક્ષણે
આત્મા ગૃહોત્તરી સ્થાપના કરી છે

હિં મહેના કેનેડામાં તૈયાર થયેલા ૩૩
એન્જનીનો પહેલો જર્મ્યાનો નામ કરણ

વિધિ મધ તા ૨૬ મીએ કેનેડા ખાતેના
વડા અધિકારી સરદાર હરજિતસિંહ મધી
કના પત્ની શ્રીમતિ મલીકના હસ્ત થયો હતો

નડિયાં હિન્દુ અનાથ આશ્રમની એક
યુવતી સાથે ગ્રેમ સમમા નિરાશા મલતા
હિમરેના એક ૨૨ વર્ષના યુવાને મધ
તા ૧૩ મીએ ટ્રેન નીચે આપઘાત કરી
જીવનનો અંત આણ્યો હતો

કાનોલ બગીચી સેવા મડળનો વાર્ષિક
ઉત્સવ તા ૨ જીના રોજ કાલોલ મુકામે
સાક્ષર શ્રી રમણુદાન વ દેવાઈના પ્રમુખ
પદે શુદ્ધ રીતે ઉજવાયો હતો

યુનોની માનવ હક્ક સમિતિમાં હાજરી આપવા
ગયેલા શ્રીમતિ હસા ખડેન મહેતા અને-
રીકાથી ૧ લી જીલ્લાએ હિં આવી પહોંચશે

રાધનપુરમાં મધ ૭ મીએ રેશની મખાતા
સામે ૪૦૦ જેટલી સ્ત્રીઓએ એક સરઘસ
ઠાટી વિરોધ કર્યો હતો પરંતુ ૫ રવિ-
રાદર મહારાજે તેમને સમજાવી આશાસન
આપતાં સરઘસ વિખેરાયું હતું

ઉત્તર કલકત્તાની ખારાસબાની પેટા ગુટ
હીમાં મધ તા ૧૨ મીએ સુચેતા કૃપલાની
અને રેણુકા રે ને તોફાનીઓએ ઘેરી લઈ
તેમનો ઉપર કાદવ ફેંક્યો હતો

અમેરીકા ખાતે મહાત્મા ગાંધી ગમારક
રયાપવાના અરડાને ન્યુયોર્કના ન્યાયમૂર્તિએ
મજુરી આપી છે

જામનોના એક ગામે એક અપહત સ્ત્રીને
પાછી મેળવવા જતા પોલીસ અને ઓઓ
વચ્ચે અથડાવણુ થવા પામી હતી.

*સપ્તમ પ્રાંતમાં પહેલીજવાર અખતરો તરીકે પોલીસ ફળમાં સોઆની બરતો કરવામાં આવી છે જે આ અખતરો સંદર્ભ થશે તે આખા પ્રાંતમાં સો પોલીસ ફળની યોજના હાથમાં કરવામાં આવશે

*નડિયાદમાં ગઈ તા ૨૮ મીએ દશા શ્રીમાંગ મહિલા ઉલોગ મંદીરનો વાપિંગોસવ ઉજવણી હતો.

*મુબાઈના મુલરકોની મહિલા વિભાગનું ગઈ તા ૮ મીએ ઉદ્ઘાટન થયું આ વિભાગ શ્રીમતિ સોદિયાખાનની કેબરેજ હોળ મુકાયો છે

*વડોદરા યિયોસાદીશ લોન્ગમાં કુ જનકબાળા દેવેએ, મુજરાતનો દરિયે કલકતાનું સી જીવન એ વિષય પર પ્રવચન આપ્યું હતું.

*વડોદરા સી અખાપન પાક યાજનાના અખાપિકા બહેન લીલાવતી નાયાલાલ મિલેદી આ વર્ષે ક્વે મુનિવરસીની બી ટી ની પરિક્ષામાં ફર્ટ કલાસમાં ઉત્તિષ્ઠ થયા છે

*અમદાવાદમાં રાણપુરમાં રહેતા અબાલાલ નામના એક ભાઈનો પત્ની મધુકાન્તા નામની ૨૫ વર્ષની મુવતીનું ૨૪૫ સજગા વતા દાઝી જતા મૃત્યુ થયું છે.

*અમદાવાદ એલીસપ્રોજમાં રૂપી નામની એક રજારજે મુક મેસના કારજે માવળ-કર દાદાના બગલા પાસે કુવામાં પડી આપધાતનો પ્રવાસ કર્યો હતો

*રોશનઆરા બગમ નામની એક સીનેમાં તારિકાનું મુજબથી પાકીસ્તાન ખાતે અષ હરણ થયું છે

*ઉમરેટના વજોલી ગામના પરમાર કુળના નામના એક માણસે પોતાની ૧૦ વર્ષની

મુતીનું લગ્ન કરતા તેનો તમા લગ્ન કરાવનાર જોરનો ૬૩ થયો છે

*વડવાણમાં એક બહેને એકી સારે ત્રણ બાળકોને જન્મ આપ્યો હતો

*મહેસાણામાંથી ગઈ તા ૧૩ મીએ અમદાવાદથી આવતાં દિલ્લી એક્સપ્રેસમાંથી ત્રણ મુવતીઓ પકડાઈ હતી આ મુવતીઓએ પોલીસ સમક્ષ જોડાવનાર નિવેદન કર્યું છે

*વીરપુરમાં ગઈ તા ૮ મીએ એક વિધવા બહેન બળી મરી

*કોલારમાં એક મુવતીને બગાડી જતાં એક પોલીસ ડોન્સેમલ પકડાઈ જવા પામ્યો હતો

*જાલેદના રાજપુર ગામે રૂપણ નામના એક માણસે એક ઉપર ખીજ પાંતિ કરતાં ફોટો તેનો, છોકરીના બાપનો અને વિધિ કરાવનાર જોરનો ૬૩ થયો છે

*સોજીનામ શરદાવ નામના એક પોલીસ ડોન્સેમલની મુવાન પત્ની કુમ્મને પોતાના ને બાળકો સાથે કુને પડી આપધાતનો પ્રવાસ કર્યો હતો

*આણંદના એક ગામમાં એક ભાઈએ અધુબનાવને કારણે પોતાની પત્નીનું ધારિયાથી ખુન કર્યું હતું

*વડોદરામાં ગઈ તા ૧૧ મીએ સમાજ-જનમાં ગામુરાવ સામજારાવની પત્નીનું તેના ભાઈએ લગ્ન માટે પૈસા નહિ આપવા માટે ખુન કર્યું હતું

*રામપરા (ધરાદ)માં ગઈ તા ૧૩ મીએ એક હજમની ધટીએ ફળવા જતા અદર જોડેલા કાળા નામે ૫૬ હેતા તેનું મૃત્યુ થયું હતું

*સોરાખમાં ઉપલેટા ગામમાં પોતાના ત્રણ બાળકોનું ખુન કરવા બદલ એક આહીર સીને કામીની સજા થઈ છે,

*મુળની બસમા એક વિદ્યાર્થીનું ખોરસુ કાપવા બદલ જાના રામકીશન નામની એક યુવતીની પોલીસે ધરપકડ કરી હતી

*લોકસભાના શ્રી સભ્ય શ્રીમતિ અમ્મુ સ્વામીનાથન તા. ૨૮ મીએ વિમાન દ્વારા ૬ દીએ મળનાર 'યુનેસ્કોની' બેઠકમા ભાગ લેવા માટે જીનીવા તરફ ઉપડી ગયા છે

*કેનિયા (આફ્રિકા)ના ઇતિહાસમા પહેલીજ વાર એક શીખ યુવતીને તેના સસરાણ બકુની ગોળીથી ખૂન કરવા બદલ ડેહાત દંડની સજા થઈ છે

*શ્રી ચીમનાભાઈ મેટરનીટી અને બાળસરક્ષણ સંસ્થામા લેડી ડોક્ટર તરીકે વર્ષો સુધી સેવા આપી ચુકેલા ડૉ. કમલા મેનને ગઈ તા. ૨૭ મીથી સ્વાસ્થ્યજર્મા શ્રીઓ અને બાળકો માટેનું દવાખાણ અવતરન સાધેનો સાથે ચાર ક્યુ છે

*વડોદરાના શ્રી મહારાણી ચીમનાભાઈ શ્રી અને બાળસરક્ષણ સંસ્થાની સમૂહ સભા

તા. ૭ મી એ ડૉ. જીવરાજ મહેતાના પ્રમુખપણા હેઠળ મળશે

*સીનેમા ઉપરના મનોરંજન કર વધારા સામે હિંદ બરના ૧૨૦૦ સીનેમા ગૃહોએ ૩૦ મીએ એક દિવસની પ્રતિક હડતાળ પાડી હતી.

*મહાત્માજીના પ્રુની ગાડસેની અખીવ પળખ હાજીટી દેવાવી દીધી છે

*વડોદરામા ચાર ધનારી ગૃહવિજ્ઞાન પાઠશાળાના બ્યવસ્થાપક શ્રી લીલાબહેન દેસાઈ અમેરીકન શ્રી જીવન' એ વિષય ઉપર તા. ૩-૭ ૪૬ ને રવિવારે સાંજે ૫ થી ૭ વાગે શ્રી ચિમનાભાઈ શ્રી ઉદ્યોગાલયના મકાનમા બહેનો માટે બહેર બાપજી આપશે.

*સૌ સરલાબહેન જ્યોતિન્દ્ર મહેતા શ્રી સરલાઓના જના કાર્યકર્તાને બહેર વિદાયમાન વડોદરાની સર્વે શ્રી સરલાઓ તરફથી ધનીવારે તા. ૨ જીએ આપશે

આ ક ર્ષ ક છા પ કા મ માટે

★ સુદર

★ કસાતમક

★ સફાઈકાર

★ દરેક જાતનું હાપકામ

આજની કાવ અને સમયસર કામ માટેએક જખત જરૂર મુલાકાત લો

લુહાણામિત્ર પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ,

પેલ બેલ નં ૮૫, ચિપાપુરા, વડોદરા.

'ગુણસુન્દરી' સપ્ટેમ્બર ૪૬ થી ૨૭ મા વર્ષમા પ્રવેશ કરશે સપ્ટેમ્બર ૪૬ થી વાર્ષિક

ગ્રાહક

ચનાર માટે લેટ પુસ્તક છપાવ છે

રાણાકદેવી

અને

બીજા નાટકો

લેખક

મૂળજ્ઞાપક પી. શાહ

દુનિઆનુ સૌથી પ્રખ્યાત ઘડિઆળ
બિગ બેન

દુનિઆનુ સૌથી પ્રખ્યાત ઘડિઆળ
બિગ બેન આજે ૬૦ વર્ષથી એકમાત્ર કામ
આપી રહ્યું છે બી. બી. બી. પરથી વહેતા
મુકામા અત્યંત તેના મધુર રચનારવાલા
ટોરો આખી દુનિઆના લોકોએ સામળ્યા છે

આ પ્રમાણે બિગ બેનના ટોરો તા. ૧૭
ફેબ્રુઆરી ૧૯૨૪ થી સમજાવવામા આવે
છે કેટલાક ઐતિહાસિક પ્રસંગોની જાણ
કરવા માટે પશુ તેનો ઉપયોગ કરવામા
આવે છે તા. ૧૧ નવેમ્બર ૧૯૧૮ ને
દીવસે પહેલા મુઢના બિગમની જાહેરાત રજૂ-
વારના ૧૧ વાગે તેના ટોરોએ મારફતજ
કરવામા આવી હતી તેજ પ્રમણે તા. ૪૭
સપ્ટેમ્બર ૧૯૩૬ ને દીવસે જર્મની સાથેના
બીજા વિશ્વ યુદ્ધની જાહેરાત પશુ તેના ટોરો
વગાડી કરવામા આવી હતી

હમણા હમણાં તો ટેલીવિઝન માટે પશુ
ઉપયોગ કરવામા આવે છે બી. બી. સી.
પરથી ખજરો સમજાવતી વખતે બિગ
બેનની-આગળજ વાંચનારો ઉભો રહે છે

લોકો તો આ ધડિઆળનેજ બિગ બેન
કરીકે ઓળખે છે જ્યારે ખરી રીતે તે
તેની અદરના ૧૩૧૧ ટન વજનના ઘટ્ટનુ તે
નામ છે પહેલા કમિશનર ઓફ વર્ક્સ સર
બેન્જમિન હોલ પરથી તેનું નામ પાડવામા
આવ્યું હતું

તેના મિનારાની ઊંચાઈ ૩૧૬ ફુટ છે અને
તેની ટોચ પર પડોચા માટે ૩૭૪ પગથિયા

ચડવા પડે છે તેના ચઢાનો વ્યાસ ૨૩ ફુટ છે
દરેક આઠડાની લંબાઈ ૨ ફુટ છે અને દરેક
મિનિટના લીટાની વચ્ચેની જગ્યા ૧ ચોરસ-
ફુટ જેટલી છે તેના મિનિટ કાંટો ૧૪ ફુટ
લાંબો છે અને તેનું વજન ૨ હાર્વેટ
હોવાથી તેને ઉચકવા માટે ચાર માણસની
જરૂર પડે છે

તે જરાબર સમય દર્શાવે તે માટે એક
સાદી છતાં તદ્દન અવનવી પદ્ધતિનો ઉપયોગ
કરવામા આવે છે તેના લોલકના ઘાટ પર
અધવચ એક રક્ષાળી રાખવામા આવી છે
ધડિયાળ મોડું જણાતા તેમા પેનીનો સિંકો
નાખવામા આવે છે અને તે જરાબર યથ-
જતા તે સિંકો લઇ લેવામા આવે છે

પાતીમેન્ટની એક આડુ હોય ત્યારે
તેમા દીવો કરવામા આવે છે તેથી આમ
જનતાને ખબર પડે છે કે પાતીમેન્ટ આડુ છે

છ જે ૨૦૩ નામના લડનના એક
ઘડિઆળો બનાવનારા મિસ્ત્રીએ સ. ૧૮૫૩
મા તેને બનાવતી શરૂઆત કરી હતી.
પરન્તુ પાંચ વર્ષ સુધી તેનો મિનારો તૈયાર
થયો ન્હોતો ત્યાં વળી તેનો ૧૬ ટન વજનના
ઘટ્ટમા ફાટ જણાતા તેને ગાળી નાખીને
ફરીવાર બનાવવામા આવ્યો હતો. ત્યાર
પછી ઘડિઆળને બેસાડતાં ઘણો તાલ થયો
હતો, તેને 'મહામુસ્કેલીએ' બેસાડ્યું ત્યારે
તેના કાટા ભારે જણાયા તેથી આખરે
તા. ૩૧ મે ૧૮૫૬ થી તેણે સમય દર્શાવ
વાની શરૂઆત કરી. આટલા વર્ષમા તે
માત્ર એક જ વાર અટક્યું છે પશુ તેના
પેન્ડ્યુલમના આધારરૂપ કમાન તુટી જવાથી.

તેની રજાઆતથી તે ૫૪ વર્ષ સુધી તેને ચાવી અડવાડીયામાં ત્રણ વખત હાથથી જ આપેલામાં આવતી હતી તે માટે જે માણસ કામે લગાડવા પડતા અને તેમને પાંચ રૂાક લાગતા ત્યાર પછી તેલની મોટરથી ચાલતુ એક પત્ર ગોઠવવામાં આવ્યુ હતુ અને હવે તો વિનળીક મોટરની મદદથી માત્ર ૪૦ મિનિટમાં તેને ચાવી આપી શકાય છે

બ્રિટનમાં પ્રથમ મહિલા તબીબની પવિત્ર યાદમાં

હેન્રિટાસ ખાને આવેલા એક મહાનને જાળવી રાખવામાં આવશે, કારણ કે લાંબા બ્રિટનની પ્રથમ મહિલા તબીબે ૩૦ વર્ષ સુધી કાર્ય કર્યું હતુ, આ મહાનેને બેરબારાથી પ્રકાશ થયુ હતુ

આ મહાન પર એક તક્રિતમાં આ પ્રમાણે લખવામાં આવ્યુ છે

“ અહિં ડૉ. ઇલિઝાબેથ બ્લેકવેલ ૩૦ વર્ષ સુધી રજા હતી અને તબીબી કાર્ય કર્યું હતુ બ્રિટલ ખાતે સ ૧૮૨૧ માં જન્મી.સ. ૧૯૧૦ માં હેન્રિટાસ ખાતે મૃત્યુ પામ્યાં હતાં ન્યુયૉર્કમાં સ ૧૮૪૯ માં પ્રથમ તબીબી સ્વાતંત્ર્યનાર પ્રથમ મહિલા બ્રિટનના તબીબી દેશતર પર સ ૧૮૫૯ માં નેપિ પામેલા પ્રથમ સ નારી ”

સીધા રાજ્ય !

બ્રિટનમાં વિરોધ પ્રતિબંધન (વૉર વિકસાપર) નામનાં ૬૦૦ ની વસ્તિ ધરાવતા ગામડાંનો વહિવટ આગામી એક જે વર્ષ માટે સીધો સભાળશે. કારણકે ત્યાં ચૂટા એલા ૭ કાઉન્સિલરોમાં માત્ર એકજ પુરુષ છે રજાનિક સીધોની સરચાના પ્રયુખ પ્રિથિ એપલ-લેમ નામની મહિલાએ સીધી

વધારે મત મેળવ્યા છે પુરુષ સભ્યમાં માત્ર ફેડ માલો છે તે છેલ્લા ૨૦ વર્ષથી કાઉન્સિલમાં છે તેણે ૬૫ મત મેળવ્યા હતા

નવ પરિશિત સીઓ માટે ઉત્તમ પુસ્તક

‘નવ વધુઓ માટેના પુસ્તક’ જુક દોર બાઈડીંગની એક મત રાજકુમારી ઇલીઝાબેથને ભેટ મળી છે આ પુસ્તક તાજેતરમાં પ્રકટ થયુ છે તેનુ છેલ્લુ પ્રકરણ છે ‘હકળી માટે અવિરત પુરુષાર્થ’, ખોરાક, શિક્ષ, વસ્ત્રો, ઘર માટેનુ રાચરચીયુ, મધુ રંગની માટે પ્રવાસ વગેરે વિષયો પર નિષ્ક્રિયાઓ રસપ્રદ અને બોધક વાનગી પીરસી છે એક કાનુન નિષ્ક્રિયા આમાં કાયદાની બાબતને પણ હળી હોધ તેનુ અવલોકન આપ્યુ છે

આ આખા પુસ્તકમાં કદાચ સીધી હિપચોગી વિષય છે ‘સમ અને તત્વગાન’ તેના લેખક આન્ડ્રે મારવા માને છે કે ‘સમ એ દીલ અને કષ્ટાનો વિષય છે અને તે નિત્ય તાજે રહેશે બેકજે’

બ્રિટનમાં રાજાના એ. ડી સી.

બનનાર પ્રથમ મહિલા

બ્રિટનમાં સીઓ માટેના શાહી નોકાદના ડિરેક્ટર મિસ બેકલીન જે પુલકોબ્ય રાજાના એ ડી. સી. તરીકે નીમાયા છે આલો શાહી ધરાવનાર આ પહેલા છે

૫૦ વર્ષની વયના મિસ પુલકોબ્ય સદમત હીઅર એડમીરલ એમ. પુલકોબ્યના પુત્રી થાય છે સ ૧૯૨૬ના જુલાઈમાં તે સીઓ માટેના શાહી નોકાદના બેડાયા અને પ્લામિલિય ખાતે વડા અધિકારી તરીકે નીમાયા હતા સ ૧૯૪૦ ના મેથી સ ૧૯૪૩ ના જાન્યુઆરી સુધી તે આ ખાતાના વડા મથકે આવેલા સ્ટાફના સુપ્રિન્ટેન્ડન્ટ હતા.

શુશ્રુસુન્દરીના આવતો અંક

આઝાદી અંક

તારીખ ૧૫ મી ઓગસ્ટ ૧૯૪૨ પકડશે

આ અંકના મારે વચિવો જ પડશે

તેના ઉભરના શ્રોમતિ

તાલેન ૩૫ સતાનોની મા ૧ છે

શ્રીમતિ લોયને ૮૪૭ મા તેના ૩૫ મા

પાળકને જન્મ આપ્યો હતો

શુક્રવાર તા ૮-૭-૪૮ થી લગ્ય રહુઆન —

વર્માના બોલા પાખડને

૫૬૬૨૬

જયશક્તિ ચિત્ર

લક્ષ્મી-

ગોપાલ ભૈયા

રોજ ૩ બેલ

શ્રુતિ :

૪૫ ૭૫-૧૦

—બાળનંદ શાસ્ત્રીકુર

—અનંત મરઠિ

—અમીરખાન

—પાડે વગેરે

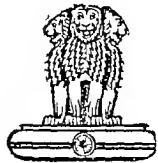
શ્રી મહારાણી શાંતાદેવી ટાંકીઝ

રાજમહેલ રોડ.

(ફોન નં. ૬૪૮)

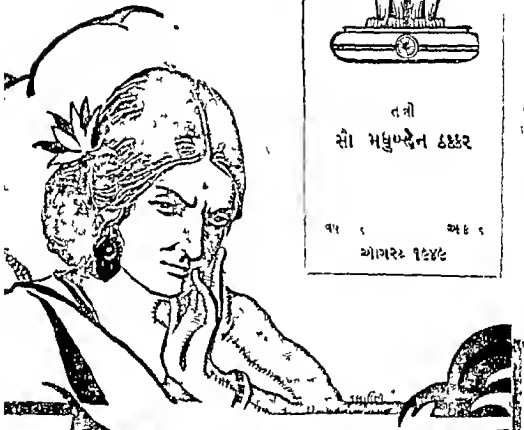
પડોદરા

આંગર
આંગર

તત્રી
સૌ મધુભદ્રેન ઠક્કર

૧૧ ૬ અંક ૬
આંગર ૧૯૪૮

આંગર
આંગર

રવાધિનતા અંક

ભારતની
સર્વોચ્ચ
સંસ્કૃતિ
અને

ધાર્મિક ભાવનાને
પુનર્જીવન આપતું

પ્રકાશનું
મહાન
ધાર્મિક સર્જન

રા મ બા ણ

અ.
જ
જ

ચિત્રકં

સહ
કુટુંબ
જુઓ

વિજય બટ

જેમા સમક છે
* પ્રેમ અદીપ્ત અને
* ગોષ્ઠના સમર્થની
વેળસી તારક જોડલી

* મ. ભા. ત. ટા. હી. ઝ., વ. ડા. હ. રા.

દરેક જો ખેલ ૭-૧૦
ગાંધી રાવ યુધ ૪-૭-૧૦

* પદરમી જોગસે આઝહી દિને
વધ રાત્રી ખેલ ૪ વાગે

આતુ ચિત્ર પાંડી તગતમાં આવે છે
જેનું યુવક યુવતીની અનેાખી
- કથા આવેખતુ -
રાજકમલતુ ગાનદાર સર્જન

અપના દેશ

ચિત્રકં બહી ગાંતારામ
સુમિત્રા પુષ્પા હંસ, ઉમેગ, શાતા, મનમોહન

ઈનામી યોજના

સાબુના ભાવમાં મહાન ઘટાડો

	નંગ	રૂા આ પા.
૫૦૧ ખાર સોપ	૧	૧-૩-૦
૫૦૧ છુકો રતલ	૧	૦-૧૫-૦
બોન્ડા ખાર સોપ	૧	૧-૦-૦
જ્ય સુબાષ ખાર સોપ	૧	૦-૧૫-૦
ઘોડા છાપ'ખાર સોપ	૧	૦-૧૪-૦
સાબુનો છુકો રતલ	૧	૦-૧૦-૦
" છુકો "	૧	૦-૮-૦
હમામ ટોપરેટ	૧	૦-૬-૦
લક્ષ "	૧	૦-૫-૬
લાઈફબોય સાબુ	૧	૦-૫-૬
મનલાઈટ માથુ	૧	૦-૫-૩
રહા લીખન રતલી પેકેટ	૧	૨-૮-૦
રહા પુતળી રતલી પેકેટ	૧	૨-૪-૬
વોશીંગ મોડા રતલ	૧	૦-૩-૦
" " રતલ "	૬	૧-૦-૦

આઝાદ સ્ટોર્સ

રાજમહેલ રોડ, : પીતાંબર સુવત વડોદરા.

આ બહેરાવના ભાવ પ્રમાણે બેઠી સાથે રૂા ૫ નો ખાસ ખરીદનારને ચાલેલી
 ૭૫ દિનાપલની ખાસ કાના કિમતની ખાલેલી મુલત આપવામા આવશે.
 સમય-સવારના ૮ થી ૧૨ અને સાંજના ૪ થી ૮ યાદ રાખો-દર જુદાં જુદાં મુલત મધ રહે છે

વરસાદથી બચવા

આજેજ વસાવી લેજો !

રેનકોટ ઇંગ્લીશ રૂા ૧૨-૦-૦

હેડ કવર ૧-૪-૦

રેન કેપ ૧-૦-૦

છેલ્લી દબાના ઇંગ્લીશ, અમેરીકન
રેન કોટ અને હેડ કવરના નવીન માલ
માટે રૂબરૂ સુલાકાત લેા

ગુજરાત સીલક ડેપો
જ્યુબીલીબાગ સામે, વડોદરા

વડોદરામાં કયા ઉતરશે ?

ધી બરફાડા રેસ્ટ હાઉસ

રહેવા ઉતરવાની અમીરી સમજઠ
જ્યુબીલી બાગ સામે વડોદરા

શ્રી નવચેતન હિન્દુ હોટલ
રાવપુરા રોડ, ટાવર પાસે, વડોદરા.

અમારે તમા
ખટારા વડા, કાંઠા વડા, કચેરી,
પાત્રા, સેવ ઉસણ
ગરમા ગરમ મળશે

હજારોના હૈયામાંથી

પ્રશ્ન સાના પુખ્તો

પ્રસરાવતુ

૧૬ મા

પ્રાણવાન અડવાડીવામાં
આત્રેકૃત્ય દરી રહુ છે

આયના પીકચર્સનુ આદર્શ સસ્કાર સર્જન....

ગૃહસ્થી

■ સુમિત્રા ■
સુલોચના ચેરરજી, યાકુબ, ફુલદીપ,
મશુદ, શારદા, મીરજા અસરકુ વિ

★ જેમાં પાત્ર છે જીવનના ઉચ્ચ આદર્શો—

★ જેનાં હરેક દરેકમાથી મનોરંજનની મહેફીલ સાથે પ્રગટે છે

★ સ્ત્રી-પુરુષનો સસ્કાર દીપા ઉઠે એવી સસ્કારની અનોખી રેખાઓ

★ અને એ જોઈને હજારો કુટુંબોએ જેની મુક્ત કંઠે પ્રસશા કરી છે

આજે જ સહકુટુંબ જુઓ

પ્રીન્સ ટૉકીઝ રૂા ૨૨૯૦ વડોદરા દરેજાનુ ૩ બેલ
૪-૭-૧૦

સ પાઠનની સાથે સાથે

સ્વાધિનતાની કિંતવ સંસ્કૃતી પ્રસંગે 'ગુલુમુદરી' નો
આ સ્વાધિનતા અઠ 'ગુલુમુદરી' ના વાચક લાઇ જશેનો
સમજાવવામાં આપે છે જોરવ અગ્રણીઓ છાંએ જાને
આ અઠમાં સરકાર આપનાર તમામ લેખક-લેખિકા લાઇ-
જશેનોનો ને જાહેર ખબર આપનાર વેપારી લાઇજશેનો ફરી
ફરીને સરકારની આજ્ઞા સાથે જાણાર માનીઅ છીએ
સ પાઠક ગુલુમુદરી.

આ અઠમાં

કવિતા : ૫૬૨ ઓગસ્ટ	૧૫૧-૨	વાંતા	નિહીમા	૧૧૩
ધપરી આગે	૧૫૧-૨		આજાદીના યજમા	૧૧૮
મુકિતવ અલુન	૧૫૧-૫	લેખો	સ્વાધીનતાના	
સ્વાતંત્ર્ય દિને	૧૧૧		સંત્રાસની અમંગાયા	૧૭૪
જય જય ગાંધી ગાયુ	૧૧૩		આજાદીમાં ઓઓનો કાળો	૧૮૦
આજાદી દિને	૧૭૨	પરિચય	છબીની લક્ષ્મીબાઇ	
માનવના : મુકિત દિને	૧૫૧-૬		સૌંદર્યમૂર્તિ રૂપન લક્ષ્મી	
માય સિવમ સુન્દરમ	૧૫૧-૮		મીમતિ અરુણા અસકલસી	
મોતસીના મધુર સુરો	૧૫૧		કુમારી લગા મહેતા	
નાટક				
સ્વાતંત્ર્ય મંત્ર	૧૫૭		૧૫ મીના પ્રમાણે-તના નોધ વિજેરે	

માસિક અને વ્યવસ્થાપક શ્રી નટુભાઈ ઠક્કર

વાર્ષિક સલામત રોકમા રૂ. ૫-૮ પરદેશ શીલોગ ખાર.

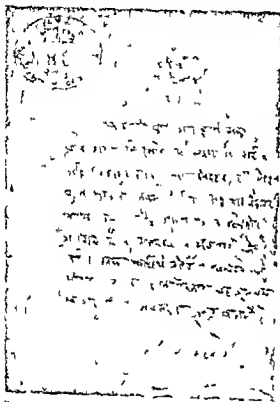
આ અઠની છુટક કિંમત એક રૂપિયો

આ માસિક વડોદરા-વિપાવરામાં ધી હુકાલામિત મિ પ્રસંગે આ માસિક નિહુ નવાઇ રૂકરે
પોતાને માટે છાપી અને વેળ રોકાણો પ્રસિદ્ધ રૂકુ તા. ૧૫-૮-૪૮

સ્વાધિનતાના નવ આદર્શની મંલલમાં ગુજરાતની

મહિલાઓ જાગૃત બની પોતાનું કર્તવ્ય અદા કરે

સ્વાતંત્ર્યદિનના સુમહોજ્જવળ પ્રસંગે ગુણસુદરી દ્વારા ગુજરાતની મહિલાઓને સુબોધનાપત્ર પ્રધાન શ્રી બાળાસાહેબ ગ. ખેર અને શુદ્ધમત્રી શ્રી મોરારજી દેસાઈના

સંદેશો

નવી, દિલ્હી તા. ૩-૮-૪૬

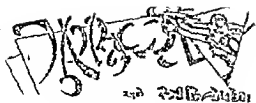
સ્વરાજ્યનો પૂર્ણ અર્થ એ સમયે પ્રાપ્ત થશે જ્યારે આપણા સર્વ નાગરિકો ગરીબ અને શ્રીમત, દલિત અને વિદ્વાન, શ્રી અને પુરુષ પોત પોતાનું કર્તવ્ય અને અધિકાર સમજી શકશે અને તેનો અમલ કરશે 'ગુણસુદરી' દ્વારા ગુજરાતની મહિલાઓમાં નાગરિકોનું કર્તવ્ય અને અધિકારોનું યોગ્ય જ્ઞાન પ્રસારવામાં આવે એવી શુભેચ્છા સ્વાતંત્ર્ય દિનના અવસરે પર પ્રકટ કરે છું

—બા. ગ. ખેર.

સેક્રેટરીએટ ગુજા તા. ૨૬-૭-૪૬

ગુણસુદરીના વાયકોને આજાદી દિનના પ્રસંગે જે સંબોધ કરેલા જ્ઞાનદ સામંતે આજાદી પ્રાપ્ત કરવામાં ગુજરાતની બહેનોએ સારો ફાળો આપ્યો છે એ વિશે શકા નથી. કહે આજાદી પ્રાપ્ત થયા પછી એમની દરજ્જા આજી નથી થતી. સમાન હક્કના આ જ્ઞાનમાં શ્રીઓને અનેક ક્ષેત્રોમાં કામ કરવાની તક મળવા લાગી છે. બધા ક્ષેત્રોમાં શ્રીઓ પુરો જોડે હરિદાઈ કરવાની જરૂર નથી. માત્ર તેો માનવું છે કે જે શ્રીઓ પર કારભાર ચલાવવાનું અને નાના બાળકોની ડેજવણી કાર્ય બરાબર પાર પાડે તેો સમાજનું આપું ઉપરનું કામ તેમને હાથે ચાલે જાય છે. પૂજા હિમરના મતાધિકારમાં શાગકાંત એવેલી સત્તા પછી આ-હતરી મીને તેમને મળે છે આ વસ્તુ બાળ શ્રીઓમાં જાણીતી થશે તેો પછી તેઓ પોતાને અજાણ્યો અસહાય નહિ જ માને અને આશા છે કે ગુણસુદરીના વાયક બહેનો આ વાત સમજશે અને સમાજમાંનું પોતાનું જ્ઞાન શોભાવશે

—મોરારજી દેસાઈ

અને સંગીતોપકેશ

વર્ષ ૨૬ અક ૬

ઓગસ્ટ ૧૯૯૯

સ્વાધિનતા અક

પંદરમી ઓગસ્ટ

પંદર ઓગસ્ટનો દહાડો રજિયામણો,
સુક્રિતાના ગાવ સૌ ગાણા છ રે!
છૂટયા છે બધને તૂટી સૌ બેડીઓ,
ગિમ્યા સ્વતંત્રતાના બહાણા છ રે!

૫૬૨૦

ચહીદોના આજ કે નાગે સમારણા;
દેહ તણા હાન હો રીધા છ રે!
સાચા શૈનિક યાદ ધૂમયા સમારમા,
દોળીને વિખડા પીધા છ રે!

૫૬૨૦

આજે બૂલાય કેમ બાપુજી આપણા ?
એનું તો મણુ છે ભારે છ રે!
સુક્રિતા અમાની એણે અહિં સાના મનથી,
આનંદ છવાયો કેવો દારે છ રે!

૫૬૨૦

ભારતને ભાગ્યદેશે ઉઘેચે ચો ચંદ્રમા,
શીળા યા તેજ ઝીલે બેના છ રે!
ધારીને ધર્મ મર્મ શીખો સુદ્ધમાવના,
ચાચી રચેને દેશ-સેના છ રે!

૫૬૨૦

પંદર ઓગસ્ટ બની અમર ઇતિહાસમાં,
સોનાના અક્ષરો લખાયા છ રે!
ઉત્તરે આશીષ સહા ઇશની આ દેશમા,
ભારતના ભાગ્ય પલટાયા છ રે!

૫૬૨૦

મો મૂળભૂત પી શાહ

૯૦૭ તા. ૬૫૫

ધપરો આગે

ઘોર તોફાનમા ઘેરતી દિશા,
 પાગલ થી ક્યા ઢોલતી નિશા ?
 ભેધ રહી હું બાજતી રાતે,
 આજ છત્રનની તૂટતી આચે
 ઘોર અધકારે ડમરૂ બાળે,
 ભય પ્રતાપે દિશ દિશ બાળે,
 રઠતપિપાયા ઉરની લપને
 નરક હાલો શુ હાસતા રાતે ?
 ઢોલ રહું આ તાડવ ખેલી ?
 પ્રકાંઠ માનવ મુઠની હોળી,
 આજ અટાણે મુકિના આરે,
 બાજતી રાતે, બારત દારે ?
 માનવતાને ઢેહ વિલાયે,
 કોઠ નિશાયે, કોઠ ઉચ્છવાસે,
 મીત અનેબુખ દુખના ત્રાસે,
 ડુબતી ચેતના બધે પાતાળે.

બાગતા હેયે હું સબડી ભગુ,
 દુર નિહાળુ અભવાળુ આપુ
 ભજતી હિવાનું લાલ શુલાળી,
 આવતુ નિકટ શાંત સહિલે
 ક્યા ગઈ એ તોફાનની આધિ ?
 ક્યા ગઈ નિશા ઘોર અધારી ?
 બાળી વિશ્વવતુ આ પરિવર્તન,
 એક એ પ્રથા ઉઠતો અતર ?
 દુઃખ અને મુખ, તેજ તિમિર
 આવતા બતા અહો નિરતર ?
 કેમ બને છે માનવી પામર ?
 શાશ્વત એ છે કમ સનાતન.
 શાની નિરાશા, શાના નિશાસા ?
 વેદના બારથી ચેતના ભંગે,
 માનવતા આ વિશ્વ વિરાટે,
 ચડતી પડતી ધપરો આગે

મોનિક

આનંદો એ ભારતવાસીઓ !

આજે ૧૫ મી ઓગસ્ટ છે

આજે સ્વાધીનતાનું મહાપર્વ છે

આજે મા ભારતીનો મુક્તિ દિવ છે

*

યુવામીની ફેટફેટલી પાતનાઓ, લાગી નિદ્રા અને કુરબાની પછી દેશને સ્વાધીનતા સાપડી છે ? આજે દેશની સ્વાધીનતાની એ મયાસ ઔર એક કદમ આજે બદલે છે

ત્યારે હૈયામાં હવેને બનને વિવાદ કા બગે છે ? શાંતિ અને સતોષને બરેલે અશાંતિ અને અસતોષનો મેલાહલ કા સંભળાય છે ?

*

વાદ છે એ દિવસો ? તે દિવસે દેશની આઝાદી માટે ફેટફેટલી આઝાસાઓ હૈયામાં લાંબે દેશના હજારો લાખો માનવીઓ-ઓઓ અને પુરો, યુવાનો અને યુવતીઓ પૂ મહાત્માજીની દોરવણી હોય સ્વાધીનતા મરિની વિરાટ કૂચ કરી રહ્યા હતા ? ત્યારે પ્રત્યેકના હૈયામાં ફેટલો જુરસો હતો ? સ્વાધીનતા માટે સ્વાર્થત્યાગની ફેટલી તમલા હતી ? પ્રાણપાશ્વ કરવાની ફેટલી તાલાવેલી હતી ? આપમેળે માટેનો ફેટલો પડાપડી હતી ?

પરંતુ આજે ?

આજે ત્યારે દેશને સમગ્રની આઝાદી ૨૫ સ્વાધીનતા સાપડી છે ત્યારે એ જુરસો, એ તમલા, એ તાલાવેલી ક્યા છે ?

*

પાતનાઓનો અત આવાને બન્ને કારમી પાતનાઓની પરપરા વધી છે અને દેશના એક છેડાથી બીજા છેડા સુધી અસતોષની આગ પ્રગળી હોઈ છે સ્વા-

ધીનતા આશીર્વાદ ૨૫ બનવાને બદલે આપ ૨૫ કા બની છે ?

અને અને ને મેગ્રેસનો પડયો બોલ ગ્રીક્ષી લેવા લાખો માનવીઓ સદાય તરપર રહેતા, મેગ્રેસની એકજ હાકલે પોતાના પ્રાણની પશુ પરવા કર્યા વિના દેશના હજારો માનવીઓ ઓપુરો અમેજ સંસ્તનતની બેયોનેટો સામે ધસી રહેતા એજ મેગ્રેસને સ્વાધીનતાના પથમાં વિજયી બન્યા પછી આજે જાકારો કા મળી રહ્યો છે ? એજ મેગ્રેસની સામે અવિશ્વાસનો કાદવ કા ઊડી રહ્યો છે ?

*

શુ છે આ બધું ?

હૈયામાં એક નહિ અનેક પ્રશ્નોની પર-પરા બગે છે ક્યા ગયો એ સ્વાધીનતા પહેલાનો જુરસો ? ક્યા ગઇ એ સેના અને ત્યાગની બાના ? ક્યા ગઇ એ મરી ફીટવાનો કુરબાનીનો તમલા ?

સ્વાધીનતાની પા પા પગલીના આરબ કાળે કુદરતી અને અકુદરતી સાહજિક ઉદભવેલી પાતનાઓએ માનવીને આટલો પાગલ કા બનાવી દીધો છે ? આટલો વિવેકહીન અને બટ કા બનાવી દીધો છે ?

*

એક દિવસ આપમેળે અને કુરબાનીનો નર્મ પડાપડી થતી હતી ત્યા સત્તા રથાને ચડી એસવાનો પડાપડી બગી છે ને જુદાત ત્યાગને રથાને કાળા બજારો લાય કસ્ત ખોરીની સ્વાધીનતા એમેર જામી પડી છે ફેટલું પરિવર્તન ? ફેટલું અધપતન એ નિદ્રા જાને મા ભારતી આમુ સારે છે, આ અધપતને ભારતનો સંસ્કૃતિને અધાન બનાવી

દીધી છે અને ત્રીસ ત્રીસ વર્ષ સુધી જેમણે દેશને અહિંસા, સત્ય, સામ, સેવા અને ગાનવત્તાતે પેગામ આપ્યો એ આપુનો આત્મા આજ અનંતની ગચ્છરામા તરફડી રહ્યો હશે !

કોણ દોષિત છે આ સ્થિતિ માટે ? કોણ દોષિત છે આ સામુદાયિક અધ પતન માટે ? શું કોંગ્રેસ દોષિત છે ? શું એ માટે સરકાર દોષિત છે ? અને દોષિત છે તો કુ પૂછું છું કે કોંગ્રેસ કોની છે ? સરકાર કોની છે ?

રાષ્ટ્રતુ એ કમભાગ્ય છે રાષ્ટ્રતુ એ પતન છે. એ પતન વચ્ચે સ્વાધિનતાની સિદ્ધિઓ શિથિલ બની ગઇ છે સ્વાધિનતાની તમામ આશાઓ અને આકાંક્ષાઓ એ પતને ચૂર્ણ-વિચૂર્ણ કરી નાખી છે સરકાર કઇ રીતે કામચલાુ અને ?

એક બાળુ બુની જરી પુરાણી તોફારશાહી છે બીજી બાળુ કાળા બળરીઆઓ અને હસ્તબેરોશી રાક્ષસી જમાત છે એમના દેખામા સ્વાર્થ શિવાય કોઇ રહ્યું નથી. એમની શુદ્ધ શક્તિ સ્વાધિનતાની સાધનામાં લાગી જવાને બદલે સરકારના હરેક પગલાને નાકામયાળ બનાવવાના પ્રયત્નમા લાગી ગઇ છે અને કોમી દાવાનમે પેદા કરેલા લાજો નિર્વાસિતોના સવાલની સાથે સાથે અનેક રાષ્ટ્રીય ખતરાઓનો સવાલ સરકારની સિદ્ધિઓમા મહા અતરાયરૂપ બનીતે પડ્યો છે

એ ચોમેરથી બીસી રહેલી કારગી વિષમ પરિસ્થિતીમા સરકાર સ્વાધિનતાની કઇ સિદ્ધિઓ સર્જી શકે ? બસો વર્ષની મુલામી અને શોષણુમાયી પેદા થયેલ ક ગાલિયત અને પુદ્ગલન્ય અનેક પાતનાઓને સરકાર એકજ ઝડપે કઇ રીતે ખતમ કરી શકે ?

પ્રત્યેકને ખ્યાત છે કે બળતુ ધર કૃષ્ણા-ર્ષણ ક્યો જેવી સ્થિતિમાં દેશને સ્વાધીનતા સાપડી છે અને છતાં બેજ વર્ષમાં રાષ્ટ્રે જે રાજકીય સિદ્ધિઓ સર્જી છે, જે સાલ ક્રાંતિ કરી છે, જે અનેક સવાલો હલ કર્યો છે !

અને બેજ વર્ષમાં કુનિયાના આઝાદ દેશોની હરોળમા જે સ્થાન પ્રાપ્ત થયું છે એ આજ સુધીના કુનિયાના ઇતિહાસમા બન્યું છે ખરું ? મધ્યમના ધૂરંધર રાજ-નિતિઓ અને ચિત્તદોષો દ્વિહની આ સિદ્ધિઓને મુક્ત કરે અજબો આપી છે

અને છતાં આપણા દેખામા શકાઓ છે, સ્વાધીનતાના હર્ષ અને ગૌરવને બદલે વિષાદ અને અફસોસના આશુ છે, અસ-તોષની આગ છે ક્યો શેતાન આપણી મનોવૃત્તિમા મરાઇ બેઠો છે કે આજે આપણે બ્યારે દેશને આપણી કાર્યશીલતાની અને અદ્યમોગની સાથે સાચી નજર છે ત્યારે આપણે સૌ નિષ્ક્રીય બનીને મરકાર સામે છુમરાણ મચાવીએ છીએ, વાડાઓ અને પક્ષોમા રાખીએ છીએ ?

અને ધસમરચે આવતા ભયકર ખતરાઓ સામે સરકારના કાંઇ મજબુત કરવાને બદલે સરકારને શિથિલ કરવાનો દ્રોહ કરી રહ્યા છીએ ?

અલ્લાહીનના જનકુષ શનસની જેમ સ્વાધિનતા મળી જવા માગતીજ નો યાતના ઓતો અત આવી જતો હોત તો કુનિયાના પગીથી સ્વાધિનતા લોગવી રહેલાં દેશોમાં સુખતુ સ્વર્ગ ઉતર્યું હોત !

પરંતુ જરા નજર કરો !
સ્વાધિનતા લોગવી રહેલા પુરોપની અને સિદ્ધનની આજે શી હાલત છે ? માયેતુખર અને સ્વાધીન અમેરીકાની જનતાનો દેખામાં

રાત નિમ્નો પ્રત્ય પુરુષાથ હતા કેટલુ દહ, કેટલી પાતના છે ? અને અને સામ્ય પાતના સ્વર્ગ ગણાતા રસિયાની ભીતરગા થુ છે ?

*

જરા કલ્પના કરો અને તમારી સમજા વૃદ્ધિ વાડવ ખડુ થશે !

વિષયુદ્ધે સજ્જેલી અનેકવિધ ભયકર પાતનાઓમા જગતનો સામાન્ય માનવી કેવો અને કેટલો ભીંસાઈ રહ્યો છે ? અને હતા એમનો એક પ્રત્ય તરીકેનો પુરુષાર્થ કેટલો પ્રબળ છે ? એની યાત વિને જરા કલ્પના કરી લેજો ! અને તમને જ્ઞાન થશે કે આપણે ક્યા છીએ ?

*

બસો બસો વર્ષની શુદ્ધિ અને શોધણ પછીની કે ગાંધિયત વચ્ચે, કોની આગે અને શુદ્ધિ બૂનાવળે બરખેલા આપણા જીવન વચ્ચે દેશને સ્વાધિનતા સારણી છે ત્યારે દેશની આ કારખી કે ગાંધિયત અને પાતના માત્રેનો અત લાવવા, સ્વાધિનતાની મિદિઓ સર્જવા, સ્વરાજ્યને સુરાજ્યમા પલટાવવા, અને પ્રચલિત આચારને સ્થાને શુદ્ધચલિત જગતમા નવ માનવઆદર્શ પ્રસ્થાપિત કરવા દેશ તમારે તમામ માનવી પાસેથી સ્વાર્થ ત્યાગ અને આત્મભોગની કુશાની માગે છે, દેશ તમારે તમામ માનવી પાસેથી કલ્પ શીલતા અને પ્રત્ય પુરુષાર્થ માગે છે, બીજાના હોન જોવાની હોન વૃત્તિ ને જાતોના ખાતી જુમરાણને બલે સકોષ કાર્ય માગે છે

અને અને સ્વાધિનતાના જગમા મોખડે રહીને જુમનાર પુરુષ નજોવડી જનતા મથતી આ ! એ ધારે તો મચ્છ કરી થકે એ ધારેતો પોતાના પતિએને કાળા જખર મને સાંચ-અવતપોરીના માર્ગથી પછીના હકા બાગમાં પાઠ વાળી રાખીને ભરખી

શુદ્ધિત્વ અબુજ

બુ સાચાં શુદ્ધિત્વ તણા પડ પુરાણા, જવાયા મધુર કહી શુદ્ધિ ગાણા આઝાદી શરયી શુદ્ધિત્વ વિધાઈ, ને હિન્દ કેરી એ પળ ધન્ય આત્રી લેલી શુદ્ધિત્વ કેરા કિતિજને, શુદ્ધિ તણા નીર ધન્યાજ આવે ડુબેલ જાનુ ફરી આજ ઉગ્યો, જીવન તણી એ નવરીતિ લાવ્યો સધ્યા તણા રગ ગયા બુધાઈ, રજોળી ઉપા તણી ત્યા પુગઈ શુદ્ધિ તણુ અબુજ આજ ઉગ્યુ, સૌન્દર્ય સાથે સુવાસ લાગ્યુ

—શ્રી હર્ષદ ત્રિવેદી

રહેલી એ પાતનામય જીવને ખતમ કરી વકે એ ધારે તો ત્યાધિનતાની સાચી જ્યોત બની ગઈ

*

ઉઠો, એ આઝાદ ભારતમા નર-નારીઓ !

૧૫ મીના સ્વાધિનતાના નવ પ્રભાતે વિપાકને રંગાવી દહ દહ સકલ કરો, સ્વાધિન વાતોલ જુમરાણ છોડીને સ્વાધિનતાની સાવનાના કાર્યમાં લાગી જાવ

અને પાતના માત્રેનો અત આવી જશે, સ્વરાજ્ય આપો આપ સુસંજ્ઞમા પથદાઈ જશે અને માનવતાના મહા આ રાં સાથે સ્વાધિનતા ! જ્યોત પૂર્ણપણે પ્રકાશી ઉઠી સમગ્ર વિશ્વને પ્રદાશમાન કરી રહેશે !

અને ત્યાધિનતાના આપણા આત્મજીવ સ્વપ્ન સિદ્ધ થશે !

*

આનંદો, એ ભારત વસીઓ ! આજે ૧૫ મી જોગઈ છે આજે સ્વાધિનતાનું મહાપર્વ છે આજે મામારતીનો શુદ્ધિત્વ છે

સુકિત દિન

લેખિકા સૌ પ્રભાવતી યજ્ઞવાલ્કી

૧૫ એપ્રિલનો આ દિવસ
દિન્દની ક્ષતિગ્રસ્તો એકઠા અને ઘનોખો
અનુષ્ઠાન અને અર્ચન,
દેવરની આશીર્વાદ અર્પિત
આત્મિક પ્રવૃત્તિની ગેરિજોના બંધન દાપ્તો,
માતાને લેલવામથી મુકિત આપતો,
પ્રાણોના અન્ન અભિજ્ઞાનની અમર આયા
આપાવતો—
આવી પવોચ્છો છે આ મુકામી દિવસ । । ।

દિન્દની ગમે ગમ્યા વેધ જાવતો,
પ્રાણ હિલ્લોળોમાં પ્રાણ જગાવતો,
જગ્યા એતના જગાવતો,
મુનેની એતનાને જગાવતો—
આવી પવોચ્છો છે આ મુકામી દિવસ । ।
અહો દો રો ।
દિન્દને દહી દહવા ન હતી કે એ દહી
ગુપ્ત દવાનો શામ સર્ક શરો,
એની ધારણા નેહાલી કે એ દહી સ્વતંત્ર
નિયારો દહી શરો,
તો પતી અનન વાળી તો વાલ ન દર્શો ?
એની આગાહીની આશા નદોલી,
અધિભાગ નેદાલ, અને ઉચ્ચાર
એ તો અન્ને અજાણો ।
અમાનત તો બાન ન નેહાલ,
અને અદાગોતે ગમ્યા સમાન શા ? એની
મારના સેવાથી
પરો પદ અપમાન અપમાન અને પાત્રવ તો
તે દિન્દને લવાઈ લખાવવા ન લેવા,
ન તો નેહાઈ ફરિવાદ દર્શો ।

હાં બાલુ કે દર રમાન નેહાલ ।
પતી તો માણે દિન્દ પ્રમાણી રવાઈ અણુ.

અણુ મુકામો એને સદી મઈ,
એનો મધુ અતિરેક મથો
આગાહી તુ નામ લેતા ગમરામણ પતી,
સ્વાધિનતાની વાત કરતા મુગળામણ
અનુભવાની ।

દારણુ ।
મુકામો રજેરગમા પ્રસરી હતી ને ।
અને એક દિન માતાનું દેશુ વિધાપી ઉઠે છે,
જેટલુ ન નહિ—એણે નારી કદવ
જગાદીશને ચરણે પગપાદ નાખે છે,
દેવ ।
કરોડોની હુ માતા અને મારાન દાવમા ન છરી

પ્રભો ।
પરદેશીઓની મારે ગળે બીસ ।
મારી ધરતીએ જણે મમતા મુકા દીધી છે,
મારી જૂઠીની સમૃદ્ધિ નાગ પામી રહી છે,
દિવસને આવરી લે તેવી સિદ્ધિઓનું
અભ્યાસ । મઈ રહ્યું છે
મારા બાળીને જૂને મરે છે,
બાળકોમાં બાન જૂઠીને અદર અદર લડે છે
મારા ઔરવતો દુચ્ચરમાણ વળી રતો છે, દેવ ।
મતાનું કદવ માણે છે,
એક ન પુત્ર ।
એ ન પુત્ર ।
ને મારા નામને ઉચ્ચારણ બનાવે,
ધીનેર પેળેનો દિહારનાર તો દેરેક નારી માણે,
પણ ન તો માણુ પુ, દેવ ।
મારા કરોડો પુત્રોને દિહા અને કામો
પેળેઓ મુકા અમર રહે તેવા પુત્ર ।

અણુ, જગતમાં સૌ કદવને પદીને તો
તે કમાલ મરી નાખી રી,

એના મુલ્ય આકનારા તો પૂરો પાછલે
એના પે । ધાય છે,
એના આ અનોખા નારો હાથી
આરજી સામનો બગવન ।

*

અને સવ ગુફિનમાનો ચરણે
અત ક્રમજી પૂર્વક કરાવતી આરજી કદી
અરજી ગયેલી મામળી છે ।
કમરને ચોપડે ગળી છેડે છે,
હિન્દુ કાઈ જમા રહી ગયેલુ પ્રબ ।

*

અને એક દિવસ ।
ભારતનુ બામ્યચક્ર હાથમા લઈ,
હિન્દુનો પુણ્યભૂમિ ઉપર એક બાળક પોતાના
પતોળા પગલા માટે છે

*

માતાનુ દેવુ કરીને હીમ ધાય છે,
ઉત્તરની એ કૂપા ઉપર એ વારી વારી નવ છ,
માતાને બોળાને ખુદનાર અને
જીજ્ઞાસા તોડજીકાર મળે ઠ
દલિતોના તો જીવે દેવ પધારે છે,
હિન્દુને પોતાના ઉદારનાર સાપડે છે
બીસાયેલા, કમડાયેલા, કુબાયેલા તો જીવે
જીવનની જડી જી હાથ લાગે છે
જાતને સત સાપડે છે,
મુસલીમોને કદીએ નહિ દોડા દોાય
એવો મિત્ર મળે છે ।

*

અને જહુ જ થોડા લાવકાઓમા
માતાનો એ લાડલો
સમસ્ત હિન્દુનો લાકડાવો બની જાય છે,
અને કેમ ન બને ।
જેણે અહિંસાના અનોખા લયિયાર ફુનિયાને

મેટ ધપા, અસ થયી વીટાની નળી ફુનિયાને
સાધના સુધાપાન કરા મા
માનવતાના મુલ્ય આડી ઠ મત સમજા ધપા,
સ્વાર્થજી અને અનિદાનના પાડો પાના,
સ્વાવલંબનના સિદ્ધાંતો ભણાવ્યા,
અને જગતના એ મનના શિશુકે
હિન્દુના માનવીને આજાગીને એકડો ધુટાવ્યા
અને,
આજાદી આપણો હક્ક છે એ શિખવ્યુ,
હાથ, પગ અને હૃદય જેનાં માગુન છ,
એવો માનવી મુલામ રહી શકે જ નહિ,
એવુ બજાર બહાવ્યુ,

*

અને જગતે એક નરી નરાઈ નેહ એ ખરી ।
કઈ સાખ્ખો નવ લોડિયા
બળીને તૈયાર થઈ ગયા,
અને મુક્તિના એક અને અખડ તા હિન્દુન
ખૂણે ખૂણે પડોઆડો,
વિજી હથિયાર લડવા માટે કેકે
માંગવાધીઓને છાડી,
કેટલાકોએ જગતમા જગીને હથુ આખોએ
ખેલી નથી એવા કુતરડાઓ છાડ્યા
કેટલાકોએ વડીનોની આખના આસુઓને
મા બોમનો મુક્તિ કાળે અવગણ્યા,
કેટલાકોએ બડેનના હૃદયની અમીમરી
આતરડીને વધવમની મૂડી

*

કારણ ।
એને મારતાને મુક્તિ અપાવા
પ્રખના જંગી હતી,
એન તો સતે આપેલ શિશુનુ શોભારાની
તમના જમી હતી,
એક ત્રિંગળે ખાતર માથા ચકનામા
એણે ગૌરવ માન્યુ,

મા ભોમની મુક્તિ દાગે જત શુભકે દામીને
માથકે ચઢતા એને ઠપારી છુની નધી,
અને એવા તો કેક લાખો યુવાનોના
આત્મજોગનો અર્ક એટલે હિન્દની
આજાદી !

અને પેલા યોગીની અખડ તપશ્ચર્યાની સિદ્ધિ
એટલે હિન્દની મુક્તિ !

૧૫ મી ઓગસ્ટ !

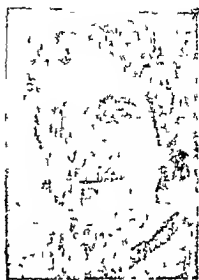
એ અશુભની આજાગી આપનાર દિવસ,
હિન્દ એને હમ જૂરી શકશે ?
આજાગીનો પત નિ, હિન્દીઓ યુગોના
પુત્રો ઉન્નતશે

મુમ્તિના ગોરેરા ગીત તો થોર થોર
મગજ પ્રસંગોના વધામણા બની જશે
હિન્દની નારી માતાની મુક્તિના ગીત અશે,
વીનને વારણે અને બાળકના પારણે
અને એ ગીતોના ગાને અને અમી પાને,
મોઢાની નીલમા પેશતાં અભિજાન અમર
અન્નના અધિકારી બની જશે,
અને લોપાવશે માતાની આજાદી !

સ્વતંત્ર હિન્દના બાળકો !
દોગ આવતા ભરિંચમા એ સ્વતંત્રતાના
સુત્રધારા મતી જશે,
અને પગે એ / માતાની ગળપુટીમા પીધેના,
સ્વાતંત્ર પાનનું મહત્ત્વ અને અસ્તિ
વસ્તુતે સમજાશે,

આરા આ મંત્રના પત્ર દિને,
મા ભોમની મુક્તિ દાગે અહિં બનેવાઓને,
આપણા ગાંધિજીના અન્તેડ
આત્મ સમયપાત્રે,
અને દેશી ચરણે આ મજોમ આપનારા
દળોનો અભિજોગ
લાખ લાખ વદનોથી નવાડ્યા ! !

★

ભારત કે સર્વસ્વ
જવાહર દી,
યહ બહિન છબિલી હું !
વિજય લક્ષ્મી નામદર,
શુભમે મળસે અલગેલી હું
પેલા હુમ્મ પ્રયાગ નગર,
આન દલપત મે ખેલી હું,
અત્ય અહિં સાકી સાથિન હું
ઉસકી જેલ સહેલી હું
સ્વતંત્રતા દી અમિત દય એ,
ઉસકો ચાહ જણાની હું !
ભારતકે ખરશે ભચ્ચે કે,
સુહ પર યહ દેહાની હું !
જૂઠા લડી ગરહાની,
હયતો પીન્થાલક્ષ્મી રાની હું !

—જાણકારના વ્યાસ.

સત્યં...શિવમ્...સુન્દરમ્

રેખિકા રના રશ્મિખલેન ભારતી સમલકૃતા

અગણિત યુગો પૂર્વે,
જીવન પ્રમાણ ઉત્તિ થયું-
માનવ વચના આદિ સરજાનું,
ખેડેલી રમી વિજ્ઞાન-રૂપિ ઉગાન-
પરમ ધણી પરમાત્મા!
મગાડી રચી સુષ, ચંદ્ર, તારાઓ,
જાણે પ્રાણ-પ્રેરિત રીવાજો-
ને ખીલી ઉઠી એતન તાલનો પ્રજાઓ
વંશોની સુપુરિતમાથી ઉભા થયા,
ને આપાયા. મુકુ હાસ્ય વસ્તે,
એક નર અને બીજી નારી
જાણે મનુકુલની પાશ્વર શી પાડીઓ
નિર્માણ રૂપિ નરની વિજ્ઞાન દ્રષ્ટિએ,
યુગ-યુગ તરથી મુદ્ધિત દષ્ટિ
હરી રહી ચારે દિશાઓ અવતોક્તી
જાણે શિકારીની અનિગેષ નાશર,
અસહ્ય ઘડ ઘડ એકમતા,
અને એકાંત ઉડ્યુ હૃદય
જ્યારે પામેજ નિકાળી યેન-મુર્તિ
મધ્યગિન્દુ જનન આરંભનું
મનુત રર્ષ નરની મહાવતા
કે છે ઊંચો જગ. અઝાર
હર્ષિત થો પુરુષ-
નારીના નારીતો નતમસ્તક જની
પૂસ્તર-શી સૌમ્ય મુર્તિને નિકાળી,
લેવાત રૂપી ને વિધાયુ
"એ રનો પ્રતિમા શી પરમસુન્દરી
કરજી કરનાની જગત આખાના મોભારો,
કાળ અરે આસની પુનીત જાનની
શી આજ છે કે ?
[અમલ ન મો કાલ અરોપિત આર
પરુરિત થય ગણી

"દિવ્ય ઓગસ ધારી પ્રતિમા,
પ્રાત સર્ણ કિરણો શી નિર્મળા બોલમાયા,
સૃષ્ટિને અલકૃત હરી રહેલ ગોખના ?
કેણ છે તુ ? અવતરી છે સા માટે ?
શુ છે કારણ તારા સર્જનનું ?"
અમલ્ય અતર મોન્યુ સસ્મિત નારીએ,
જાણે સમકલ્પે પ્રકાશ સદગુણો
દયકલ્પે હૃદયનો ઉજાવલ રોલ
અભોખો રમ પૂષો સૃષ્ટિમા સુક વચનોએ-
ને પોકારી રજુ મમરન નાગીત
"જાનતી પુરુષ રશ્મિ
મનેજ કર યુગ યુગની ઓગખાણ
કેમ જૂસી જાય છે કોણ છુ ક ?
અજાણ કેમ જાય છે મારા રસપથી
નારી એટલે જગતનું અર્ધાંગ,
મન જુમિકા મુદ્ધિ સર્જનની,
પરમ અપયજન વચનાની નિમૂતિ-
નર નિવાસનારી પ્રકૃતિ."
જાણી પુરુષની મનઃ મુરુહના-
ને ઉજાણ્યુ દેવ સાગર સા - તરમ - ઉમ મે,
"કેણ ? તુ કેણ ? આમ વિધાનો પ્રકૃતિ"
અમલ રોલ પરમાત્મા જનન જાનની ?
મનના પરિમલ પ્રસરાવની રસીની પત્ની,
કે કારણ મોનીકા દયકાળની ઉમ મો,
સરક-અનિરા શી દાન્તિમલો ભમિની ?
ગુજ ? ગુજ એ છે વદના મોજ ભારતી ?
નારીનું સવાસલ ઉમ્મસિત થયુ
ને પચરાઈ મહ લાલી પૂરી ને આજમાં
નિભમી રહી પ્રકૃતિ કોણ દિવ્ય રમે.
ઉચ્ચરી ગણી નારીના યુગે
"પ્રકૃતિએ સરવેલ મન મળા ?
રહેશે છે નારી રસપમા ને,

આજ રાત્રિ પરમેશ્વરીની રિહતિ,
 સત્ય, શિવ, સુન્દર સ્ત્રી પ્રતિરૂતિ
 જાણે રાત્રિ સમગ્ર ન નારના મદારામ,
 આદિ જ્ઞાન સમગ્ર પ્રતિરૂતિ સુન્દરતા
 મત્યમ એ પ્રથમ ન્યય એ રિહતિ
 જાણે અનુભવીમા ચિન્ત માહરતાના વિભાસન
 એ સત્ય નારીત્વ, એ રૂ મત્ય
 જાણે એ રૂ પુ એ સત્ય
 નારીમા સત્યમી નિરૂતિ
 એટલે ગૌરવ આના-વિશ્વ મતીત્વની
 આધ્યાત્મિક સ્ત્રી પરિપૂર્ણ પુદ્ગિ પ્રમા,
 મતી શિગમણી મોદાર મતિ મેલની
 જેના મોઝ મધુરા હૃદય-તરંગામાપી
 આ લોક પ્રદાર્યો સત્યતા,
 અનુરાગ ઉત્પન્ન થયો તપગયાનો-
 ને નમી પડ્યા પિનાકપાણી મહાદેવ
 જ્યોત સત્યની જન, ધર્મ દર્શના
 જગદગી રહી જેના પગમે પગને,
 ને દક્ષ્યા મૂર્તિ જાનથી
 જાણે જ્યોતિર્મયા દિપદિખા-
 સમગ્ર જ્યોતના મત્યમી,
 દાહ-દી તીર કે મ-નાકિની તીર,
 તપસ્વિની પજી શાન્તાઓમા રહેનારી,
 વેરી રહી છે નિરતર,
 સત્યના પ્રદાર્યો પુણ્ય,
 ને પ્રજ્વલિત થઈ એ પેટલી જ્યોત,
 કુન્તી, દ્રૌપદી, દૌલદ્યા ને તારામતી રૂપે
 ઉદ્દોમન થતુ રહ્યું યુગો પર્યંત,
 નારીત્વના સદૃશ અશામા એ વગ્દાન
 ભાવના નાની રહી એ સત્ય સ્વરૂપમા
 દામા, દયા, એક ને સદિધ્ધુતાની
 એ જ્યોત સદા બક્ષા શિગમણી ગીરાગામ,
 દરી રહી છે ભારતની ગલીએ ગલીએ-
 ને જગતની રહી છે આર્યવંશની પ્રતિષ્ઠાને
 ઉત્કર્ષિત જ્યોત સત્યની રક્ષાર્થે અમર્યુ,
 બની ભારતના માધુર્યની સાક્ષાત્ દેવીઓ

નારના દામ દરી મત્યને / આવાગ,
 ને શિવ—
 નહે માનવ નમાનના
 પુણ્ય કાર્યોના અનુભવ
 દનિદામ સુન્દર પાવન સારિત્વનુ,
 ને પુણ્ય મતિ માનવ આત્મા,
 જાણુ છ એ દક્ષ્યામયો,
 ને પુ એ વિવસકાપની ભાવના
 ઉદગારી રહી મધ્યાત્મની જો સના,
 પ્રમજનાના તુલ તરંગેમા,
 એતુ સ્થાન પ્રેમ-ગમ તરંગોગ હૃદય,
 એ દૃષ્ય એ નારીનુ મહાસત્ય-
 નીર વરાળ્યા દક્ષ્યામયો એ મહાસત્ય,
 પિષ્ણ પાપા યાન્તિ સરકૃતિના,
 અવતરી ઉર્મિલા સ્થાને પર દક્ષ્યામયો,
 બળિમયી સમર્પણની દ્યોત માવના
 આનુભવ પતી શિવ-રંગોત પગ,
 રાત્ર પૂતળી અર્ચનામા
 મરોધરા વિશ્વ-દક્ષ્યામયોની મૂર્તિમત સર્જોર્વ
 યથારથાપિત થયો ભગવાન જુદની પર પરાતે
 ને માતા દરુદરના બાન્ધવશિની દેરી,
 દર્શન કરારી ગઈ સમુદયન પુણ્ય-
 વિશ્વ-દક્ષ્યામય-પ્રણાલિકાના
 રહી ગમોદાની માન જૂમિ પર એ નારી,
 ને દાન કરી ગઈ શિવ-દૃષ્યની ચિનગારીત
 પાવન કરવાને વૃષ સ રૂતિઓને,
 ગની દક્ષ્યામયકારી છાપા
 મહાદક્ષી ને મહાસરસ્વતીના રૂપમા
 અપો અબ્યુદયની પ્રેરણા,
 વિશ્વપ્રેમની ઉત્સર્ગમયી નારી બનાવે,
 વૈરાગ્યનો મહાપાત્રી શ્રદ્ધામૂર્તિ નારી બનાવે,
 ને ત્રાણ સ્વરૂપ તેતુ નુન્દરમ
 ગોદર્ષની અધિ દેવતા પ્રકૃતિ,
 જે ઉદ્ધારવતા સ્ત્રી-સુલભ શુભો ની
 માટે જ નારી ગોદર્ષની અધિ દેવતા,
 અલૌકિક તેજથી તે સુન્દરતાનુ,

પૂર રહી રહ્યું છે પ્રકાશનું સંજિમા,
એ સૌ ધર્મથી જ્યોત ।
હૃદ્ય છે મન અને દેખાની
જે કલા સુન્દરીના વિનિધ રમ્યાં
નિદાગી સંકુન્તલાને કુશ્યતે,
સાક્ષાત્કાર થયો તુષ નળો
સૌંદર્ય-પત્તવની નાચુ- દમયતીનો
વસેલી છે પરમ સૌંદર્ય જ્યોત પરમ દેવની
એ મુનોયના સ્ત્રીના ચમુમા,
અવિચલ હોયો રહ્યો છે ધમ
એ સૌંદર્યની સાત્વિક પ્રભ એ-
'કૃતિહાસ ભારત વપનો ચમકી રત્નો છે
સુન્દરી સતીઓની ચિત્તાઓથી
મમાધિઓ મની ચૂળ છે
ગાયત્રી તુલ્ય પવિત્રતાની ભગ્ન ઉપર
અમણિત સુન્દરી પદ્મનીઓની
ને એ સુન્દરી બની જગતની સજ્જની,
એ મૌરી માતવ સૌંદર્યની અધિષ્ઠાની,
સમર્પણ કરી ગર્ભ હૃદયની ઉજાવ સુન્દરતા,
'વહી રહી સૌંદર્ય-ગુણોની પાવન-ગંગા,
વિકસાવી રહી આતર-સરસતાના પત્રો
ગળે સૌંદર્ય-ગગનમા પૂજુ-ચન્દ્ર,
સ્નાન કરી રહી સૃષ્ટિ એ જ્યોત્સ્નામા
ધારણ કરી રહી ઓગળી-તાલોને
ધૃતિ, હમ્મા દયા ને અહિંસા
મૌરિકમામી રીપતી એ સખા મી માના ।
તરણજ કરી રહી હૃદયકુળ સમ,
સૌંદર્યના વિનિધ રમ્યા જગતને-

નપુરી મુગધ સાત-વરણી મપાતી
કંઠારી રહી પુષ્પ પરાગ તી
પ્રતિભર્તિ નાનરિંદ સૌ વના મુગોની
પ્રેમ, શાન્તિ, સમતા ને ધીરતાની
મગતવથી એ માસા,
ઉઠાણી રહી સહભાવોનો સૌંદર્ય-માગર,
એ નથી મૃગજળ કે દિમ નળ,
પરન્તુ ગ્રીતી રહી ઠ બાનુના બર્ગ-
ને મળતી રહી ઠ લેગના શૃંગારને
હર હર વસેલી છે જ્યોતના જ્ઞાનથી
ચચળ રતિની દેહ વાતિલ્યની શોભા,
એ ઠ પ્રતાપી પુણ્ય રગ ઠી સરમતા
ફેરી રહી ઠ ફેરમ નિય-સૌંદર્યની,
એ-સૌંદર્ય સરકુતિ-
કુલાવી રહી છે જગતને સમભાવ,
બનાવી રહી છે લીલીછમ ધરિને,
એ પરમ પુરુષ પ્રવર ।
ઓજખી ત એ ત્રિમૂર્તિને ?
પી રહ્યો હતા પુરુષ નારીના વાણી પ્રવાહને,
તપ્ત યજ્ઞ નમી રહ્યો ભક્તિભાવથી,
બની મયો પૂજારી માનુ-મદીરનો,
"સત્ય શિવ સુન્દરમ્"ની પુરુષ પ્રતિભે ।
તી પ્રશ્નસા કર તારા અમુલ્ય મુગોની ?
કરુણા થી અમર કળાધારિની કે મા,
માર્ગદર્શન કરી રહેલ છે તાર માતૃત્વ-
અવનોના ધર્મનિષ્ઠ-પુત્રાને
શ્રદ્ધામૂર્તિ સાત્વિક અંધર્યની જગતની,
કદા શન્દોના પુષ્પોએ તારી ચાચના કર ?
ક્યો ઉપહાર તારા ચરણોમા અર્પિત કર ?

મોરલીના મધુર સુરે

એની કબર પર શાંતિ રેલાવી રહ્યા । ।

ગાંધી જાગૃત ૧૯૪૨

મહાપ્રશ્નનાની હાલનો આ પુનિત દિવસ, એક એક હિંદી આત્મી આજ્ઞા ' આજ્ઞાદી અવરોધતા બળોનો પ્રતિકાર એ દરેક દરેક વ્યક્તિનો મુક્તિ નાદ.

મુક્તિ નાદના મધુર સુરો રેલાવતો આત્મ-મોરલીના ટુકડે ટુકડા ઉડાવી દેવા એ મોરલીને કેષ્ઠએ પુલની એરણુ પર પુકા, દમનનો ધણુ હોયો. પણ મોરલી વાસના નહોતી-વળતી હતી ધણુની સુવાળી સપાટી પરથી એક ટુકડો ઉડી ગયો, અને સુદર લાગતો ધણુ કદર્યો બન્યો. એરણુ પર ટીચા પડ્યા, અને ધણુ એરણુની મનુષ્યતાઈ માટે લુહારને પહેલી વાર ચાકા થઈ ધણુ અને એરણુ પર કવચ ચોટી ગયું ।

પછી તે એ કલક ધોવા, એ સપાટીને કરી સુવાળી બનાવવા લુહારે જાત જાતના ' પોલીય ' વાપરવા માડ્યા, લોકશાહી મિત્ર રાખ્યો, પુલ, વિશ્વશાંતિ વગેરેથી પેલું કલક ગધું નહિ, મોરલીનો નાદ ક્ષીણ થયો નહિ, અને પેલો લુહાર-કહેતાની સ્વતંત્રતાનો ઘડવૈયો એના ધણુ એરણુ જોર જોગથી ટીપવા લાગ્યો. એરણુ પર અસખ્ય લીચોટા થયા ધણુમા અનેક ખાડા પડ્યા, પણ લુહાર મડયો જ રહ્યો

' હું સ્વતંત્રતા ધડુ છું, હું માનવ માનની મુક્તિ ધડુ' છું, હું-હું-હુંનિયા ભરતી આજ્ઞાત ધડુ છું સમાજના સર્જનને હું લોકશાહી લુહાર છું ' લુહાર જોર જોરથી બગાડવા લાગ્યો ધણુ ટીચાતો ગયો, એરણુ ધસાતી ગઈ, પણ મોરલી અખડ રહી લુહારનો હાથ જરા ઢીલો પડ્યો હથોડા પર જરાય લોહ ન રહ્યું એરણુની કુખ્યાએ એક લાકડાનો ટુકડો જ રહ્યો

લુહાર ધણુ બળ એકઠું કરી નામશેષ હથોડો તોંચ્યો, અને જોરથી એરણુ પર પછાડ્યો લાકડા પર બળપૂર્વક દરેકા ધવલથી આગ રાગી નીળી

અને અને વિચારાની લુહારનો આખી કોડ બળી ગઈ લુહાર પણ ન જાગ્યો.

મોરલીના મધુર સુર એ લુહારની કબર પર શાંતિ રેલાવી રહ્યા.

—શ્રી. ડી. ડી. બારોડ

આઝાદ સ્ત્રી

તા ૬૧૫ ઓગસ્ટ ૧૯૪૭ ની રાતથી હિંદ આઝાદ બન્યું
આઝાદીની રોનક અને આઝાદીને ઘટતી વ્યવસ્થા હજી આની નથી એમ
સર્વત્ર કબૂલાત થઈ ચૂકી છે એ કબૂલાતનો તખતામાં આઝાદીનું
ઉત્તર ભાવિ રહેલું છે

હિંદ આઝાદ તો થયું ' હવે રોનક આવશે અને વ્યવસ્થા
પણ આવશે

હિંદ આઝાદ થયું એટલે ? હિંદના પુરોગ એકલા આઝાદ થયા
એમ નહીં હિંદનો ઓળો પણ આઝાદ થઈ

આઝાદી એટલે નિરકુશતા નહીં

સરકાર આપે ખીચી અકુશો મુશ્કેલી બધી છે એ પણ આઝાદી નહીં

આઝાદી સર્વોંએ જવાબદારીઓ ઉભી કરે છે, જેના પાસન વગર
આઝાદીનો રોનક પણ ન આવે અને આઝાદીને પાંચ વ્યવસ્થા પણ
ન આવે

ઓળો આઝાદીમાં શી જવાબદારી ઉઠાવે ?

આઝાદ ઓ કેવી હોય ? આઝાદ મુદરી એટલે કાણ ?
મુશ્કેલીને કેમ ઓળખવી ?

સારામાં સારો મામો એ કે જગલે જગલે આગળ વધવું આખી
દુનિયાની કે આખા હિંદની આદર્શ ઓળોને આગળ કરી તે કક્ષાએ
એકદમ કુદરો મારવાની બધે આપણે શક્તિ ન રાખીએ પણ વર્ષની
પ્રગતિમાં પણ પ્રગતિ થાય તો પણ સાર ગોળી મોળી વાત બાળુએ
રાખીએ આટલું જ હોય તો બસ

૧ આઝાદ ઓ મારી ન પડે, અકસ્માત આગળ ધપાવ નહીં

૨ આઝાદ ઓ મજબૂત હોય. કામ કરતા થાકવાની નાચૂકી તે ન
કેળવે. ઘરકામથી તે ચરમાય નહીં

૩ આઝાદ ઓ અબણ ન હોય. અણતરમાં પુરોગની, બરાબરી
જરૂર કરે.

૪ આઝાદ ઓ નિર્મળ જાણકોને જન્મ ન આપે-એમ મને તેમ
ઓળા જાણકોને જન્મ આપે સતતિ અકુશમાં પોતાનો સરખો
હક અનુભવે.

૫ આઝાદ ઓ નિર્ભય હોય.

એક વર્ષ માટે આટલું બસ છે

—શ્રી ગમજીલાલ વ. દેસાઈ

શુક્રવાર તા ૧૯મીએ

શાનદાર રજુઆત

દીપ્ત સુવીદાન સમાજક ચિત્ર

મા કા પ્યાર

લિપિકા શ્રી રામ દરયાની

કવામરો મુલોચના ચેટરજી, પ્રેમ અદીબ વિ.

2nd and Last Week

વોરનર પ્રધર્મનું રંગીન ચિત્ર

DON JAUN

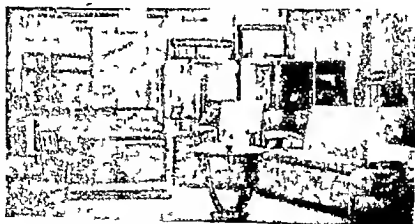
માથે પડિત નહેડની બે લાગની
ફીલમ બતાવવામાં આવશે

સાગર ટોકીઝ

વડોદરા

દરરોજ ત્રણ બેસ ૫, ૭, ૧૦

તમારા શ્રદ્ધની હેડલામા હેડલી અને હેડલામય સજપટ માટે
કોઈપણ બાતનું ફરનીયર ખરીદતા પહેલાં એકવાર અમારા
શો રૂમની અવરજ અલાકાત લો

પરમાર મોડર્ન ફરનીયર વર્કસ

પ્રો. હર્ષભાઈ એમ. પરમાર

મારકેટ રોડ
પાર્વતી સદન
વડોદરા

તમારાં કિંમતી કપડાંની કાળજી કરો !

જો તમે તમારા કપડા સારી રીતે ધોવાડાવવા માગતા હો તો તેજસ્વી જેબાવા
માગતા હો તો અને તમારા કપડાને વિજળી દ્વારા ખાસ વૈજ્ઞાનિક પદ્ધતિથી
સારા અને સ્વચ્છ રીતે કાળજીથી ધોઈ આપીશું

એ ક વ ખ ત અ નુ લ વી ખા ત્રી કરો

Janes નેન્સ હેક્ટરીક ડાઈંગ, ક્લીનર્સ, ડાયર્સ, વોશર્સ
એન્ડ સ્ટોર્ડ રીયુર્સ

★ પાર્વતી સદન ★
કાઠિયાવાડ કિવાનજી વાડો, વડોદરા

આપના કોઈપણ જાતના
સુદર અને કલાયક

છાપકામ

મારે મળો

લુહાણામિત્ર

પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ

તિલાપુરા, વડોદરા

પ્રમાણિત ફોટો

વડોદરા

તમેને તમારા માગોને
કે પ્રેસ માટે કમ્પા રાખશે

વડોદરામાં રહેવા-જમવા
તથા નોસ્તા માટેનું . .

આદર્શ સ્થળ

* મન પસંદ લોજન

* ઉત્તમ ખોરાક

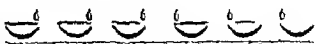
* આદર્શ વ્યવસ્થા

શ્રી કૃષ્ણ નિવાસ લોજ એન્ડ હોટલ

લહેરીપુરા, ન્યાયમંદિર પાછળ-વડોદરા

સ્વરાજ

વેળિયા ધી મોહામિની મહેતા

મન્યું

(૧૫ મી ઓગસ્ટની સવારે મુરમા, રેલુકા, શામના અને પુષ્પા તામની ચાર સિંહિત ૬ થાળી પોતાના મિત્રો વચ્ચે સમાજ બંધીને ઘર સ્વાસ્થ્ય પ્રાપ્તિના અભિનંદન દેવા ને દેરા નીકળે છે)
શામના જે સ્વરાજની આપણે રાત દિવસ
અખતા કરતા હતા તે શુ ખરેખર મળી
ગયું ? મારાથી તો સાચું નથી મનાય,
કે હવે આપણે સ્વતંત્ર છીએ ?

મુરમા ક્યાંથી મનાય, આપણે પોતે સ્વરાજ
મઠે શું બોલે આપ્યો છે ? આ ખાલી
પડેલી કે વેચી એ તે કંઈ મોઝા ગણાય ?
પણ એતો ધણી ખમ્મા માંડી જાયુને કે
આપણને આટલી વહેલી સ્વતંત્રતા અપાવી.

રેલુકા ચાતો હવે આપણે જાતી સ્વરાજને
વધાવના નીકળી પડીએ સીધી પડેલા
આપણી જૂની નિરાશના ખાસ્તર ચકર
પ્રસાદ શાંતિને પ્રણામ કરતા જઈએ

પુષ્પા હા, જોઈએ તો ખરા કે એમણે
સ્વરાજને મઠે શી તૈયારી કરી છે ?
નિયારા શાંતિ નથી વફુને ખુશ રાખવામાં
એટલા મૂંઝવેલા રહે છે કે આજકાલ
બીજી કોઈ પ્રતિભા બામ નથી કંઈ
રાકતા આપડા ઘરડે પાડવો જીવન
વધા પ્રયાસ કરે છે

[ડોહરીઓ શાંતિને ઘર બંધ છે]

હરમ બીલુ

(૨૦૨ થાળી ૧૫૩ પડેલી તૈયાર થઈ
મદાર નવા નીકળતા હોય છે અને પાછળ
તેમના પત્ની પુષ્પા લેલાઈ જાય છે)

શામના કે ચકરકાકા આ શુ હડેનાય ?
સ્વરાજ મન્યું તોયે ચ પાકાડી પામે
ધૂમડો હડાવો છે ?

ચકરકાકા આસને, આસને, બા માળા
કરે છે (ચિડાઈને) સ્વરાજને ચી
ધૂમડાના રિવાજને શી સખાંધ છે, તે કુ
સમજી રાકતો નથી બાપડાદાના વખતથી
ચાલી આવેતો રિવાજ પાળવો એમા
ઘરમાના જેવું શુ છે ?

પુષ્પા કાકા, સ્વરાજ એટલે બખતમાથી
મુકિત ચુલામીમાથી છુટકારો, પરાધીન
તામાથી સ્વતંત્રતા એ શુ તમારા જેવા
વિદ્વાનો સમજાવવું પડે ?

ચ પાકાડી (ધૂમડામાથી) આ બાજ
કાવની છોકરીઓ તો જુઓ ? તમિ
સાજ, તમિ મર્પોત્ત ન્યા ગમે ત્યા
ફરવું, અતે જે શવે તે બોલવું શુ
જમાનો આપ્યો છે કેમ છોકરીઓ
અત્યારના પડેલમા કાંઈ કામકાજ નથી
તે રખડવા નીકળી છે ?

મુરમા ચ પાકાડી, અમે તો સ્વરાજને
વધાવના નીકળ્યા છીએ દેશને આકાશી
મજાની સાથ તમારા જેવાને સ્વતંત્રતા
મળે છે ને તે જોવા નીકળ્યા છીએ.
ચ પાકાડી મોઝા જેવા સ્વરાજને વધાવ
નારા ? મારી પચાન તમારે કરવાની
શી જરૂર છે, બાપ ?

પુષ્પા ચકરકાકા અમારા જુના ખાસ્તર
તે આજની જેમી મીને બોમ્બે છે તે

અમારે બાળુ તો તોષ્ટ્રએ ને ? એ
ખીયારા ઘરડા થયા, એટલે સ્વતંત્રતાનો
પુરો અર્થ ન સમજી શક્યા હોય તો
અમારે અહીં આવવું જ પડે ને !

શકરપ્રસાદ આ કાવ્ય સુધી મારે એટલે -
કુદા રમતી છોકરીઓ મને સ્વતંત્રતાનો
અર્થ શીખવવા આવી છે ! તમારા
જન્મ પહેલાં હું સ્વતંત્રતાના પાંડો અને
દાઓ ટ્રેનીંગ કૌલેજમાં શિખ્યો હતો
પણ હજી હું સમજતો નથી કે લાજ
ધૂમટાને સ્વતંત્રતા સાથે શો સંબંધ ?

પુષ્પા તમે શું એમ માનો છા કે અંગ્રેજ
અગલદારોના હાથમાંથી રાજ્યતંત્ર
હિંદુસ્તાનના પુરુષોના હાથમાં આવે
એટલે દેશ આખો સ્વતંત્ર થયેલો ગણાય ?
પરદેશી સરકારના બંધન છૂટતાંની સાથે,
સૈદ્ધાંતિકી શુદ્ધાંતી બોગવતી ઓઝોના
બંધન છૂટે નહિ તો પછી અમારે મન
સ્વરાજની કિંમત શી ?

સુરમા ચક્રક્રાંત, આ ધૂમટો તો એક
મોટામાં મોટું બંધન છે રજવાડામાં
સીઓ પડો પાલે છે ? મુસલમાનોના
શુરખાનો, રિવાજ છે, તે તમે પ્રસંદ
કરો છો ?

અપાકાકી છો - શું એ બંધન તમારી
કોણે સત્તાક પૂછી છે ? લાજ મર્યાદા
મુખે આમ ઉપાડે માથે ફરે છે, તેગાજ
દેશનું સત્તાનાથ વળ્યું છે

ફેલુકા કાઢી એનો મુક્તિનું ચિન્હ છે,

[એને અટકાવી દેને કાઢી મારે છે]

અપાકાકી - અરે રહેવા દોને તમારો બાળક
ને તમારે બાળકનું જરૂર હોય તો
જાવને મેદાનમાં માગડા પર ચડીને જોનો
અમારે હરિવાન રોને ઘેર બારમાના
જમણમાં જવાનું મોડું કાવ્ય છે, લગભગ
રહી લઈશું તો અમને રાધીને જવાડવા
આવશે કોઈ ?

સુરમા - અપાકાકી આતો તમારા બહાની
વાત કહીએ છીએ તમે જન્મથી આજ
મુઠી ચાર દીવાનોની વચ્ચે પૂરાઈ રહ્યા
જો, એટલે સ્વતંત્રતાનો સ્વાદ ચાખ્યો
નથી એક વાર બંધનમાંથી મુક્ત થશે
એટલે પછી આ ધૂમટો કાળ જેવો
કહવો લાગશે એટલું જ નહિ પણ લાજ
દહાડવાનો રિવાજ જેવો હાસ્ય જનક છે
તે પણ સમજાશે

ફેલુકા હવે તો આપણે આજાદ થયા છીએ
એટલે અમે તમારા જેવી અનેક બહેનોને
મુક્ત કરીશું તો એ પુરુષની શુદ્ધામ
મટી તેવી સદસ્યરી બનશે તો પુરુષ
એક ધર્મના સાથી બની ઉત્થાન ધારામાં
સાથે પગલા બરો

ગોસાના હવે પુરુષ આગળ ચાલે અને
સી એની પાછળ ધૂમટો દહાડીને ચાલે
એ જગાના પુરો થયો

અપાકાકી બલે બાઈ બલે અમને લાડવા
ખાવા જતા હો

(બંને જાય છે)

સુરમા આવો હવે તરફતા બહેનને
ઘેર લઈએ

ગોસાના ક્યા તરફતા, આપણી કૌલેજમાં
જાણતા હતા તે ?

પુષ્પા નારે ના, એ બિચારી તો કોણ
લગે ક્યાં દટાઈ ગઈ, મોની Fiamonax
તરફતા દેશાદને તમે જોળખતા નથી ?
એમની જોળખાણ એ પોને રોજ રોજ
છાપા દારા જગતને ચાપે છે રોજ
એમની છબી કાઢકને કોઈક દેનિય પત્રમાં
આવે છે, છતાં ક્યા તરફતા, એમ
પૂછના શરમ નથી આવતી ?

સુરમા - કોણ તમે કેમ એમને કુ બૂલી
ગઈ ? આપણા સ્ત્રી સમાજના વાર્ષિક
મેળાવમાં એમને વ્યાસપીઠ પર સ્થાન
ના મળ્યું, તેથી પાછા ચાલી ગયા હતા,

અને પછી આપણે કેટલું હરખા હતા,
તે વાદ છે? એ તરત તોને કેમ જુલાય ?
સોભના પણ તમને ખબર છે કે એ
તરફતાહેવી કોઈ પ્રિન્સ કોઈને પોતે
પહેલા નમસ્કાર નથી કરતા, માટે
જાહે તરત જાહેરના નાદથી એમણે
ધર ગળવી સુકશ્યુ

દંશ્ય ત્રીણ

(એક મોટા રાજકીય સો નેતાનું પર
છે શી તરફવા બહેન મારાસમાના સભ્ય છે
અને નિરવર પોતે કેમ અમલ પધવુ તેના
નિષ્કારમાં મળે રહે છે મારાસમાના સભ્ય
યયા પછી પ્રધાન કેની પોતે યવુ તેની કાર્યક
ક્યા જ રહે છે પરંતુ દેશના દિવસો વિચાર
કરવો જુદી ન્વય છે તરફવા પોતાના દીવાન
ખાનામાં બેઠા છે ત્ય જીવન રાજકીય નેતાઓ
પણ બેઠા છે બેઠામાં શોમના, રેલુના,
મુરમા, અને પુષ્પા કાખવ યાય છે)
ચારે (સામટા) ' જાહેર-૦ '

તરફતા છોકરીઓ જરા બેસો કુ મારા
ટાકીપીસ્ટને એ કાગળ કીકેટ કરાવીને
આણુ છુ

પુષ્પા અરે, આજે બાજાદીને દિવસે
બિચારા ટાકીપીસ્ટને રગ નથી આપી ?
તરફતા મારે કેટલું અગત્યનું કામ છે,
તેનો તમને ક્યાંય ખ્યામ હોય ? જો કુ
આજે જ મારા જુના ગ્રેડેસર ધરને
કાગળ લખીને મારે માટે બવામલ
કરવાનું ના કહુ તો કદાચ પ્રાતિય
ધારાસમામાં કોઈ ઓપ્રધાન આવે જ
નહિ અને તેથી તમને બધાને કેટલું નુક-
સાન થાય, તેનો તમને ખ્યાલ છે ?

મુરમા મારી ઉદ્ધતાઈ માફ કરજો, પણ
તરફતા બહેન મારા ધારાસમામાં તમે
સભ્ય હતા છતાં લીએને કાચો થાય
એવું તમે કોઈ કહ્યું હોય એવું મને વાદ
નથી, કુ કશુંય કરે છુ કે ઘણી સમા

ઓમા તમે પ્રમુખ થયા હતા, અનેક
રથને તમે ઉદ્ધાટન ક્રિયાઓ કરી હતી,
પરંતુ એથી અમને-સામાન્ય ઓએને
શુ ફાયદો ?

તરફતા ત્યારે શુ છુ તમારે ઘેર આવીને
રસોઈમાં મદ કરે, વાસણુ માગવા
લાગુ કે કપડા ધોઈ આપુ ? આ છોક-
રીઓની નજરોએ કંઈ હલ નથી

સોભના તરફતા બહેન અમે તો એમ
છા-જીએ છીએ કે તમે સામાન્ય ઓએની
સાથે બંગી નાએ, તેમના સુખદુ ખની
વાતો સાંભળો અને તેમને મુશ્કેલીઓમાંથી
બહાર આવવાનો માર્ગ સૂઝાડો. કેટલાંએ
વરસોથી તમે રાજકીય નેતા છો, છતાં
આમ વર્ગની ઓએને તમારો અમલ
પરિચય કરવાની કદીએ તક મળી નથી,
તેમનો પ્રેમ તમે છતી સમ્પા નથી

તરફતા બસ, બસ, સુખ કરો મારે તમારી -
શિષ્યામણુ બેઠાની નથી મે કુરોપ,
અમેરીકા જાવને અવધાસ ક્યો છે,
એટલે તમારે મને વધારે શિક્ષણ આપ
વાની જરૂર નથી

રેલુકા બહેન, અમે તો માત્ર તમારી
સહાનુભૂતિ માગીએ છીએ તમે તમારા
અતરને પૂછો કે તમે કદી કોઈ વિધ
વાના આશુ લૂછ્યા છે ? કોઈ પરિત્ય
હતા અને ચાલતુ આવ્યુ છે ? કોઈ
ગરીમ જૂઝ્યા બાળકને તમારે હાથ
કુધ પાણુ છે ?

તરફતા આવા અપમાનકારક સવાલ તમે
અને પૂછનાર કોણ ? તમારા જેવી
લેશાણુ છોકરીઓને કુ જવાબ દેવા
બધાયેલી નથી

મુરમા તમે સામાન્ય ઓએનું આમ
અપમાન કરો છો, અને તેમનાથી હ મેશા
દૂર રહેવામાં ગૌરવ માનો છો, તેથી જ
આટલા બધા વર્ષથી રાજકીય પ્રવૃત્તિ

પછી પછી તમે બહેનોના હૃદયમા રચાન
પામી શક્યા નથી. જનતા તમને માન
આપતી હશે, પરંતુ તમારે માટે લાગણી
ભાવેજ કાઢતે હશે.

તરૂણતા . માગ ધરમાથી બહાર નીકળો,
નહિ તો હું રેલીફેશન કરીને ચોસિ
સને બોધાવીશ

શાલ્મના તપી શુ કામ જાઓ છો? જ્યે
તો સ્વરાજને વહાણે અભિનંદન આપવા
ને લેવા આવ્યા છીએ તમારા જેવા
શિક્ષિત બહેનો ધારે તો જે સેક્ટો બહેનો
સમાજના બંધનમા કચડાઈ ગઈ છે
તેને મુક્તિ આપી શકે, માટે માત્ર અમે
એટલું જ માગીએ છીએ કે બહાર પડ-
વાની હદપારની ઘેલછા છોડી દેખે તમે
અમારા જેવી છોકરીએને દોર-
વણી આપો.

તરૂણતા બસ, બસ, હવે બહુ થયું આ
બધા તમારા લવારામા કું ખજા વહનમા
મોડી પડીશ તો મારાથી પડેની લાછનમા
ઉભા રહેવાય, અને ત્યાંથી પછી બીડ
માથી બહાર નીકળતા મોડું ચરો તો
પડિતજનો ભાવજીમા મને પેટફેર્મ
ઉપર બેસવાનું નહિ મને

પુષ્પા મિથ્યા, બધી આચા મિથ્યા, એમનો
અહંકાર કોઈ રીતે ઝોઝો યાય એમ
લાગતું નથી

દંડ્ય ચોથું

[પારાસમાના એક સભ્ય ડો. સુનીલાલ
વધા તેમના બહેન વાસ હોટેલો આ પીવા બેઠા છે,
અને દસની રાત્રીય જાગૃતીની ધર્મા છે છે]
વાસંતી મોટાભાઈ આપણા હાથમા હવે
રાત્રીની સત્તા આવી છે એટલે પાચ
વરસમા આપણો દેશ રમુદિવાન થવો જ
લોછએ તમે શું ધારો છો?

ડો. સુનીલાલ અધ્યત્ત થવો લોછએ તો
ખરો, યરો કે નહિ તે કોણ જાણે?

વાસંતી તમે બહુ નિરાશાવાદી છો

ડો. સુનીલાલ વાસંતી તું સમજતી નથી,
મેં જોયું છે કે તમને આંખોને વીશુલ
ચિન્હોગની બહુ ટેવ હોય છે

વાસંતી ત્યારે તમને મુશ્કેલી શી લાગે છે?

ડો. સુનીલાલ 'ખર' કહું ? જે દેશને
આત્મા કરવો હોય તો આપણે વેપારી
વર્ગને ખુશ રાખવો લોછએ જ્યે,
એમને ખુશ રાખવાનો સતત પ્રયાસ
કરવો લોછએ મોટા શેડીઆઓની મદદ
વગર દેશ આગળ વધે નહિ એ આપણી
તો ચોક્કસ ખાતરી છે

વાસંતી મોટાભાઈ, તમે જવાબથી સિવિલ
સર્જનની નોટરીયાધી નિરૂત થયા, અને
આ મારવાડી શેડીઆની નોટરી લીધી
ત્યારથી તમે રોજ શેડીઆનું ઉપરાણું
લેા છે-ભાઈ સાહેબ, મને તો એ
જરાએ નથી ગમતું

ડો. સુનીલાલ જ્યે ભાઈ, તને ગમવા
ન ગમવાનો સવાલ જ ક્યા છે ? તારા
ભામીને પૂછને કે એ કોઈ દિવસ મોટર
વગર ટ્રામ કે બસમા બહાર નેઈ શકે
ખરા ? કે 'એર કન્ડીશન્ડ ટ્રેન',
અથવા એરોપ્લેન વગર મુસાફરી કરી
નકે છે ખરા ? એમને ઉત્કાળામા 'હિથ'
રેશન ઉપર હવા ખાવા/જવું જ
લોછએ-ત્યા સારામા સારી હોટલમા
રહેવું જ લોછએ-ત્યા ફેશનેબલ લોહીને
પાર્ટીઓ આપવીજ લોછએ 'જે બધું
આ સરકારી પેન્શન ઉપર કું શી રીતે
નિભાવું, બોધ લોછએ ? તું એમ સમજે
છે કે રોજ ઉઠીને આ શેડીઆઓની
ખુશામત કરવી મને ગમે છે ? બિલકુલ
નહિ પણ એસા વગર આગળ વધવું
નથી એજ મોટી મુશ્કેલી છે

વાસંતી પણ મોટાભાઈ, એમ તમે બધો
વાક બાળીને માથે ટાંચો તે ના ચાલે

ખરૂં કહેા, તમને ક્યા રાજકીય જીવનમાં
આમળ પડવાનો જોગો શોખ છે? આ
વેપારીની પેળીમાં તમે ના જોડાયા હોત
તો ધારાસભાની ચુટવળીના ખરચને તમે
કેવી રીતે પડોચી વળત? એ તો સાચું
જ છે કે 'જર ચાહે સોકર, બિનજર
પકવા મત કર' બાદ તમે શેડીઆની
દીકરીને પરવ્યા એજ મોગી જૂથ કરી
[વેલી ચાર દોઢરીએ અર ઠાળવ માય છે]
ડા. ચુનીલાલ જૂથ તો યદ્ય મદ્ય, પલ્લુ હવે
શુ યાપી તેથી જ હવે એ જૂથના
પાવમિત રૂપે શેડીઆ વર્ગની કુશમા
રહી સત્તિન મેળવુ છુ એટલે જ કંડુ
છુ કે દેવની ઉત્તિમા પેમાદાર વર્ગની
સહાય વગર એક પગકુચે આગળ
નહિ ભરાય!

શોખના તમે હમખાં શેડીઆઓને ખુશ
રાખવાની વાત કરતા હતા, પણ તમે
જૂલી જાઓ છો કે સમયના વહેણે બદ
લાયા છે કયાપેલો ગરીબ વર્ગ હવે
જનમૂલ થયો છે

ડા. ચુનીલાલ પણ શેડીઆઓ વગર કાર
ખાતા કેણુ મહાવરી? અને કામ વગર
ગરીબો કમારી શુ!

શુરમા દેશમાં ઉદ્યોગો ખીલ્યા વગર માનવો
નહિ એ સાચું છે પણ તે મારે રાજકીય
તીસો નો શેડીઆઓની સત્તાનુ પ્રતાપત
કરી તો શોધો એવા નેતાઓની દરી
ચૂટવળીમાં ચૂટરી નહિ એ વાત યદ્યપા
રાખવી જોઈએ

પુખ્ત ધાતર સાહેબ, રહિયાનો શાખનો
કેમ જૂલી જાઓ છો? અને મારો કે
રહિયા તમને પસંદ નથી, પરંતુ
'મોરખાલીકમ' ની પણ તમે વિરુદ્ધ
છો! રાજ્ય તરફથી ઉલ્લેખ ખી રાખ્યા
આસો, તો શેડીઆઓ પીચી વતર રહેશે!
ડા. ચુનીલાલ આ જાણ પ્રોત્તે એ નથી

સ્વાતંત્ર્ય દિને

આઝાદીની ઉવા આજે,
ભારત આગળે રાજે રે
ભારતમાના મુક્તિ ગાનો,
આજે ઘર ઘર ગાજે રે,

રૂમઝૂમ કરતી બાળાઓ,
જર ધાગી કુશમાળા રે
ધજ વહન કરવાને જેલુ,

હેયુ યનગનનાચે રે, ભારત
ઘેર ઘેર આનંદ છવાયે,
હિતસવના કંઈ માન ગવાયે,

વૃદ્ધ બાગ સદુ ટોળે વળીને,
વહે ભારત માતા રે ભારત
સજખી સખીઓ સગે મળીને,

ખાદી સાડી અઝ ધરીને
જ્ય-કિન્હ તણા લેતકારે,
રમઝટ રાસ મચાવે રે ભારત

—કે કનકબાગા ઝોઝા છ એ

માયાજી! 'કે એમ વૃદ્ધ કે આજે તમારી
સવાગી અરી કેમ આવી પડોચી છે'

વૃણકા કેડો પ્રત! આજે સ્વરાજને વાણે
તમારા જેવા દેશનેત્રઓને અભિનંદન
આપતા આવીએ એમાં તમને નડાજ
માને છે!

ડા. ચુનીલાલ તમારા જેવી દિગ્ગિજ છો!
રીઓથી કુશમાળા, કેમકે વૃદ્ધ ખા
તમે મોઢો કુશમાળા એવો કરવા
અથવા 'એરિટી' થો ની દીકરી
વેચવા મારો રોગાગ્રાપ નીકળી પડો છો
તેથી હવેય સાવચેતી ખતર પડેલો
તમારા જોણ આગમનનુ કારણ કુ
પૂછી રાખુ છુ

પુખ્ત ત્યારે હું બધું સ્પષ્ટ કહી દઉં તમે
જરાએ ગમરાશો નહિ અને જરાએ
પૈસા માગવા આવ્યા નથી અતો
અમને એમ લાગે છે કે તમે રાજ્ય માર-
ણમાં પડેલા પુરૂષો કાણુ કરો હોદ્દો લે
તમે માટે મરી ફીટા છે પરંતુ દેશનું
કલ્યાણુ શેમા મશે તેનો બહુ થોડો
વિમાર કરો છે.

મુરમા દાખલા તરીકે અગ્રેજીમા જેને
'નેશન બિલ્ડિંગ-રાષ્ટ્ર ધડતર' ના
પ્રતો કહે છે તેને તો તમે કોઇ મહત્ત
આ રતા જ નથી અત્યારે શહેરોમા
રહેલી પ્રજા શરીરે છેક નિર્મોહ થઇ
ગઇ છે અને ગામડામા રહેતા લોકોને
આરોગ્ય કે શરીર-સ્વાસ્થ્ય વિષે કંઈ જાન
નથી એનો તમે કહી નિવાર ક્યો છે ?

ડા. સુનીલાલ અરે મને દાકતરને તમે
આ બધું શીખવવા આપ્યા છો ? આ
ઊઠરીઓની ઉદ્ધવાઈ તો જુઓ ?

મુરમા હું કહીએ ? તમે દાકતર મરીને
વેપારી થયા, અને વડેપારી મરીને
હવે રાજકીય નેતા થયા એટલે તમારી
આગળ ફરિયાદ લાવવી નોંધએ ને ?

શોભના છેક ફુર્જન બની ગયેલી પ્રજા
મળેલુ સ્વરાજ નિભાવશે કેવી રીતે ?
આપણામા કહેવત છે કે 'પહેલું કામ
તે જાતે નર્મ' પરંતુ અત્યારે તો આરે
તરફ રોજો, માદગી અને અજાણ મૂલ્ય
નગરે પડે છે આ ભયકર સ્થિતિ સત્તર
બધ કરાવવી એ રાજકર્તાઓની સહુથી
પહેલી ફરજ છે

ડા. સુનીલાલ ત્યારે કાણુમા એમ જ
કહેને કે તમારે સ્વરાજમાં હું નોંધએ
છે તે જણાવવા તમે અહીં આવ્યા છો ?
આ સ્ત્રી સન્માનના જમાનામા હું તમારું
અપમાન નહિ કરે તેમાએ વળી હું તો
વિલાપત જઈ બહી આવેલો એટલે મારે
તો તમારા જેવી કુસારીકાઓને વધારે

માન આપવું નોંધએ અરે, આટલી વારે
મને યાદ આવ્યું કે તમે બધા ઉભા છો
અને હું એકનો બેઠો છું

પુખ્ત 'એજ પચાત છે ને' પુરૂષો નહુથે
ધારે છે તેમજ સ્ત્રીઓને માન આપવું
બૂલી જાય છે

મુરમા ક્યાથી યાદ રહે ? સૈકાઓથી
સીઓને પોતાની દારી ગણતા આવ્યા
છે તે ?

રેણુકા સામળો દાકતર સાહેબ અમારે તો
સુખી કુંડ બ જીવન, તકુરસત બાળકો,
ચોક્ષા નડેરા અને સરસી તથા સારી
કેળવણીનો લાભ પ્રત્યેક બાળક લઈ શકે
એવી યોજના નોંધએ

પુખ્ત તે ઉપરાંત સગીત, કલા અને
સાહિત્યને રાજ તરફથી ઉત્તેજન
મળવું નોંધએ

શોભના સહુથી અગત્યની વાત તમે બને
બૂધી જાઓ છો સ્ત્રી-પુરૂષની સમાનતા
અને માગીએ છીએ

ડા. સુનીલાલ સમાજ બંધવશા અને
શહેર સુધારવલુ કામ સીઓને સોંપાય
તો સારું એમ હવે મને લાગે છે

પુખ્ત આખરે ડા. સુનીલાલ જાણત
થયા ખરા

શોભના હાલ આપણે ફેરો સફળ થયેલ
જ

દશ્ય પાચમુ

[ચ પાકાકી કપાડે માથે આવે ડે-માછળ
શ કરકાકા પસડાય છે]

ચ પાકાકી મનુ, સ્વરાજ મળ્યું, ખરેખર
મળ્યું, જુઓને શોભના બહેન ધૂમટાયે
જતો રહ્યો અને આ લાજ પણ
જતી રહી

શોભના વાહ એના જેવું રૂડું શું ?

શકરમકા પણ મારું શું ? મારું તો સ્વ
રાજ આવ્યું ગયું

ચ પાકાકી હવે બસ કરો તમને તો
વોલણુ વોવાની ટેવ પડી, લો ઊઠરીઓ
આ સપરમે દહાડે મ્હોલું ખીડું કરા
[બધાને લાકુના કટકા પહેલું છે]

નિ

હી

સેખા

શ્રી મોતીલાલ દેસાઈ

મા

શુ

લાખી માદનીની આખમા કોઈએ કાળુ
અજન આજ હીધુ હતુ ત્યારે
જગતની કેડી પર એ માનવીઓ
આપતા હતા, એક યુવાન અને એક યુવતી.
બંનેની આપમા પેલા વૃક્ષો જેવી દંડતા હતી
બંનેના હૃદયમાં અસ્પૃશ્યતા હતી, સાગર
જેવુ તોફાન હતુ એકાએક પેલો યુવાન
બોલ્યો ' ત્યારે તમારું નામ નિર્દામાં નહિ,
પણ તમે એ જાણીએ છો છતાંયે કેવી રીતે
હટકી ગયા ? '

' જોહ ' એમાં શી મોડી વાત હતી ?
જીઓમાં ત્યાં ધારે તો સમસ્ત વિશ્વને પરા
જય આપવાની મહાશક્તિ છે એ ધારે તો
સમસ્ત વિશ્વને મુક્તિ આપવા ધોરની રહે
એ ધારે તો સમસ્ત વિશ્વને માનવતાના માર્ગે
દોરી વિશ્વસાનિ સજી રહે, ત્યાં આ એક
જેલમાંથી છટકુ એ કેટલી આસાન વાત
છે ? બિયારો, પહેરોતર ' એના કોઈ સારે
નગીને જાગી ગયો. નહિ તો મારી ગાળીથી
બચવાનના ધામમાં પહોંચી ગયો હોત !
પરંતુ આમ થોડાક નખરાથી એ પીગળી
ગો. એ બિયારો દીવા સ્વપ્નમાં રાખતો
હતો અને એ જેલના એ તોલીંગ દરવાજાને
હાથ મવામ કરી ' પરંતુ એ પછીના
દિવસો, હર ' કેટલા બધાકર ' એક સોને
પકડવા જાણીએ છો છતાંયે જોગી જામત બહાર
પડી હતી. મદિનાઓ તિલી ગયા વિકટ

નક ના, જો દેશદોહી હશે
જેણે પકડાર હશે, અને એની
રિવોલ્વરમાંથી ધડાધડ ગોળીઓ
વરસી રહી સામ્યવાદી ધડયત્ર
અને દેશ ઉપર ઉતરી રહેલી
રક્તપાતની ઠારમી આધી ખતમ
થયા આઝાદી અમર બની !
જાગૃત જી શક્તિ શુ કરી શકે
છે એનો અભાવ અતિર આપતી
આ અઠની હુકી નવલિકા

જ મનો અને ગામો કેટકેટલા અવનવ વેશમાં
ખુદ્યા, કેટલા કુદૃષ્ટ એ દિવસો હતા, હરીન્દ્ર !
જાણીએ છો વાઘ નજર એક સ્ત્રી પાછળ
ફરતી હતી પરંતુ એ સ્ત્રી જાણીએ છો હાથમાં
ન આવી તે નજ આવી ' ' હશે એ ખડખડાટ
હમી પડી અને રેપેરી ધટડીના નાદ જેવુ એનું
મધુર હાસ્ય સ્વામ રાત્રિના મૌનને ડોલાવતુ
વનરાજીમાં દૂર દૂર સુધી પથરાઈ રહ્યું

અને એ પછીના ક્ષતિહાસ તમે જાણો
છો હવે શુ કરવુ એ તમે જ કહો આપણે
કાવ ' આગળ ધપતુ જેલમાં ' થોડી વાર
રહી નિર્દોષમાં જોલી '

' એ બધુ આપણે પાછી નક્કી કરશુ
હાલ તો હું તમને આપણા આ છુપા મધ
કમા કેટલીક કાચગીરી આપવા માગુ છું '

' તમે પણ ત્યાં જ રહેશો ને ' '

' નહિ ગારે તો છુપા વેરે ધુમી જાણી
મની આ સરકારને ખતમ કરવા પડના
તમામ સંજોગો દોરવણી આપવાની છે અને
એ દ્વારા મારો ગામડે ને રહેર રહેર
સામાન્ય અને આમ જનતાને કાલિ માટે
તૈયાર કરવાની છે '

' ત્યારે મારે અહીં શુ એકલા જ રહે-
વાનું છે ? ' નિર્દોષમાં ક્ષતિ અવાજે હરી-

ન્દના ખભે એકાએક હાથ મુકીને બોલી હરિ દ્રના દેહમાં, મધુર અનુક પાની રેખા ફરી વળી, પરંતુ તરત જ એ સ્વરથ બનીને બોલ્યો ના, અહીં નિરજન ને બીજાઓ છે નિરજન તમને બધી સુખનાઓ અવાર નવાર આપશે ઠાઠવાર વખત મળશે તો હું આવી નર્મથ છતાં ખૂબ સાવચેતીથી કાર્ય કરજો પક્ષના સેકડો માણસોના જનને આદિ આધાર છે '

‘ પરંતુ ’

‘ પરંતુ શું ? ’

‘ પ્રેમ વિષે તમે શું માનો છો ? ’

એકાએક ફરીને હરીન્દ્રની સામે મીઠ માડતી નિલીમા બોલી

‘ પ્રેમ ’ હું કદાચ મે માનતો નથી એવી વાત વિચારવાનો મને સમય નથી ઠીક ત્યારે હું નર્મથ આ મીઠો નિરજનને આપજો ’ દહીં હરીન્દ્ર એ છુપા શુભર્મ રચાભાથી આલ્લસો થયો અને આમતેમ નોઈ નિલીમા હસી પડી કુષિત સ્વરે બોલી નરાધમ, દેશદોહી !

*

એ વાતને દિવસો વિતી ગયા, દેશની અધાધુધીની અવદશા વચ્ચે છુપી રીતે વિશાળ પાયાપર સામ્યવાદી સંગઠન જન્મતું હતું ચોમેરથી છુટાઈને છુપા રચાનોર્ગાં થઓ અને ફાઈગોળાની જમાવટ થતી હતી કોંગ્રેસની સરકારને ઉપનાવી પાડવા સામ્યવાદીઓ ભયઠર પુળગવાની છુપી તૈયારીઓ ઝડપથી કરી રહ્યા હતા અને નીરજનની સાથે રહીને કામ કરતી નિલીમા આ બધી તૈયારીઓ પર ચિંતા ભરી ફેરવે છુપી નજર રાખી રહી હતી અવાર નવાર હરીન્દ્ર અહીં આવતો અને કેટલીક સુખનાઓ આપી તરતજ ચાલી જતો, ત્યારે આમ એકાએક આહી જતો જોઈને નિલીમા ધીમર હતાશા અનુભવી, પરંતુ એ આવે ત્યારે બધું ઝાડી છોડી દઈને એની સાથે વાતે વળગતી ને

કંઈકને કંઈક સવાતો પૂછી વાતો કદાવવા પ્રયત્ન કરતી પરંતુ નિરજનને એ નરાથ ગમતું નહોતું કો જાણે નિલીમાની નીકટ જવા તત્વસતો, નિલીમાનું રૂપ એને પ્રતિસુથુ લોહસુવકની જેમ આકર્ષતું હતું પરંતુ નિલીમા એનાથી કાણ જાણે કેમ દૂર દૂર બાગતી ને ચુપચાપ કામ મ્યે જતી ક્યારેક નિરજન કંઈક બોલી ઉઠતો તો તરતજ નિલીમા જવાબ આપતી ‘ નિરજન પહેલાં આપણા બ્યેવને સફળ થવા દે ’ પછી ‘ દહીં એ એવો અભિનય કરતી કે એ જોઈને નિરજનનું હૈયું પુસકીત બન્ને ઊંડું એની સામે આસમાનનું સ્વર્ગ જાણે ખુદ થઈ જતું હતા ક્યારેક કામ પડતું મુકીને નિરજન બોલી ઉઠતો ‘ નિલીમા આવ જરા ફરી આવીએ ’

પરંતુ નિલીમા એને ધમકાવી કાઢતી ‘ નિરજન અસારે આપણે ફરવાનો વખત નથી જાલીમેની કાતીલ નજર ચોમેર ફર્પાં કરે છે ક્યારે શું થઈ બેસે ’ પહેલાં આપણા કાર્યની સફળતા પછી ફરવાનું જ છે ને ! ’ અને છતાં બીજું જ પહે એ ફરવા તૈયાર થઈ જતી નીરજન હસી પડી બોલી ઉઠતો ‘ લુચ્ચી ’ અને બંને અડખડાટ હસી પડતા

‘ હે નીરજન આપણા આ કાર્યનો ક્યારે અંત આવશે ? મોમરાના તાળ ખીતેતા કુલ જેવી એક ચાદની રાત્રે ફરવા જતા નિલીમાએ પૂછ્યું ’

‘ હવે બહુ વાર નથી બળવાની લગ્ન ભગ્ન તમામ તૈયારીઓ સંપૂર્ણ થઈ ચુકી છે જામગીરી ચપાચ એટલીજ વાર છે સેકડો મોમરો અને રીવાજો તૈયાર છે હવે તો ક્યો ક્યો દિવસ નિશ્ચિત કરવો એજ એક સલાહ રહે છે ’

‘ પરંતુ મળવો નિષ્ફળ નશે તો ! ’

નિષ્ફળ, નિષ્ફળતા આપણા સામ્યવાદી
ઓના સખ્દ કેળવણીની ૧૮મી સંજીવના એ
એ સખ્દને આપણા નવી કુનિવાના કેળવણી
ક્યારેનોય દેશવટો મળી ચૂક્યો છે અને
હરીન્દ્રની હજુ તમને પૂરી પીઠાન નથી,
કેટલી કુશળતા અને ઝીણામાં ઝીણી સાત-
મેલીથી એ કાર્પ દરી રજો છે લેનીન
નેટલીન એનામાં મોક્ષ વ્યવસ્થા અને
પ્રચાર શક્તિ છે રેલીનની લોખંડી દૃષ્ટતા
છે આની નેતાગીરી હોજ આપણે બળવો
અવશ્ય સિદ્ધ થશે નહીં.

એ રાત્રે નિર્દીમાને ઉપ ન આપી
આખી રાત એણે વિચારો કર્યા બળવાનો
દિવસ નજીક આવે છે, દેશમાં એએર
અધાધુષીની આગ પેળે ઉડશે અને એકડો
નિર્દોશના મોતમાંથી પડેલા રક્ત ઉપર આ
અભાગી દેશમાં લાત ઝડે હરકશે ના, ના,
નહિજ ' એ નહિ અને ' નિર્દીમાના હૈયાના
ઉંડાણમાંથી અવાજ ઉઠ્યો હોઇ અદ્રશ્ય
શક્તિ એને દંડોળી રહી હતી.

ખીજે દિવસે નિરંજન ઉત્સાહ ભર્યાં રોમે
સમાચાર લાગ્યો.

• નિર્દીમા બળવાનો દિવસ નિશ્ચિત યદ્ય
ચૂક્યો હવે ખૂબ સાવધ રહેવું પડશે. આપણી
કસોતીનો મહાન દિવસ ' આપણા ખ્યેરનો
વિજય દિન ' અને આપણા બાળ્યનો દિન '
નિર્દીમા બોલી ઉઠ્યા ' પરંતુ ક્યારે ?

એ હજુ શુભ છે પરંતુ ગમે ત્યારે
એકી સાથે રેડીયો ટ્રાન્સમીશનથી તમામ
મથકોએ છેલ્લી પ્રીએ ખબર આપવામાં
આવશે. દરેક મથકોએ તૈયાર રહેવાની સુચ
નાઓ અપાઇ ગઇ છે ને ટ્રાન્સમીશનો પણ
ઝાડવાઇ ગયાં છે "

"પરંતુ કેમ અને કય રીતે બળવો થશે ?"
નિર્દીમાએ પુછ્યું

એ બંધી યોજનાની ઝીણામાં ઝીણી

૪

વિગતો હરીન્દ્ર પાસે શુભ ૭ નિશ્ચિત દિવસની
આગવી રાતે તમામ મથકોએ સાંકેતિક
બાકામાં એ મોકલનાર જશે. અને યોધા
પડેલા તો હરીન્દ્ર એકનો જ પોલેટ ટ્રાન્સ
મીશન, બોમ્બ અને રીવોલ્વર સાથે નિર્દી
ઉપડી જશે અને મુખ્ય નેતાઓને મૃત્યુના
મોર્ચાં ધોલી દેશે એમાં જો સફળતા મળશે
તો દરેક મથકોએ તરતજ ટ્રાન્સમીશનથી
બળવાની સૂચના અપાશે અને તમામ મથકોનો
હરીન્દ્રની સૂચના પ્રમાણે ક્યાંજો લેવાશે.

નિર્દીમા ક્રુણ્ડ હતી. ' પરંતુ એમાં નિષ્ક
બળ મળી તો ? એકલા હરીન્દ્રનો જ જનન
જેમમમાં મુકાશે, આખી પાળીને એથી આંચ
નહિ આવે ' નિરંજન બોલ્યો.

' ત્યારે તો મારે હરિન્દ્રને એક વાર મળી
લેવું પડશે '.

' પરંતુ હરીન્દ્ર કોઈનેય મળતો નથી.
પમના એકડો યુવાનોની ને બળવાની જંગી
જવાહરના કાર્પમાં એટનો રત બની ગયો
છે કે દેશમાં તમનેય ન પચ્યું મળે.

' પરંતુ મારે મળવું જ પડશે, કોને જ
જાણે. ' નિર્દીમા દૃઢતાથી બોલી.

*

સુબાઈના પરાના એ મજુર લતામાં
નિરંજને આપેલી નિયાતી પરથી નિર્દીમાએ
હરીન્દ્રની રૂમ માંડ માંડ શોધી કાઢી પરંતુ
રૂમમાં હરિન્દ્ર નહાતો. મારે બાળુ રૂમમાં
અવ્યવસ્થા જવાયેલી હતી. એક ખુણામાં
જુના ટેમ્પ પર અસ્તવ્યસ્ત કાગળો પડ્યા
હતા આસપાસ બળવાની કરી ગયેલી આગ
સમા સીંગારેલના કુઠા પડ્યા હતા.

નિર્દીમાએ પ્રથમ તો એક ખુણામાંથી
ઠાડુ શોધી કાઢી રૂમ સાફ કરી બધું વ્યવ
સ્થિત ગોઠવ્યું અને નિરાતનો રૂમ છુટી એક
વાર આરીસામાં પોતાનું કેપ નિહાળી ખુરશી
પર બેઠાવ્યું.

આને નિહીમાનુ ૩૫ ઓર હવુ એની ઠાજલ અજીત આખોમા યૌવનની અજળ મસ્તી નાયતી હતી, એના ગુલાબી ઓઢામાં મોઢક દારવ લહેરાવુ હતુ આને એની કપોટીનો અને દેશના ભાગ્યનો દિવસ હતો એના ગુલાબી વદનમાંથી નીકળતી યૌવનની ખુશબો આખાપ ઓરડાને ભરી રહી હતી

મોડી રાતે હરોન્દ આબ્યો ઝમના અર્ધ પ્રસ્તા બારણા ભેતા જ એ ચોખી ઉઘો પરવુ ખીજ જ પલે ખીસામાંથી રીવાલ્વર કાઢી આગળ ખરી એણે ગારણને પકા માથે પરવુ જોહ ' સામે જ ચાંદની રાતની સ્વેત સુદરી સમી નિહીમા ઉભી હતી ખુલ્લી ધરેલી રીવાલ્વર ભેધને એ ગુલાબી હોઢાથી દારવ વેરતી છાતી આગળ હાથ ખરી બોલી ઉઠી. ' અહિ, અહિ, ચલાવો ગોળી '

' જોહ તમે ' નિહીમાને ભેધને હરિન્દ રીવાલ્વર ખીસામા સરકાવતો બોલ્યો '

' કેમ આખપ' થાય છે ? મારા હરોન્દને ટેલ્લી બેટવા આવી છુ પછી કોણ જાણે શુ થશે ? હરોન્દની સામે તીક્ષ્ણ મીટ માડતી નિહીમા બોલી એ મીટમા જગતને પરાસ્ત કરી નાખે એવી મોઢક ચક્તિ હતી

હરોન્દ હસી પડી બોલ્યો, ' જોહ હવે સમજ્યેલ તમે તે દિવસ પૂછતા હતા પ્રેમ વિષે તમે શુ માનેા છો નહિં નિહીમા પ્રતિ ભેધ રહેતો હરિન્દ બોલ્યેલ

' હા, તે દિવસે પૂછતી હતી. આજ નહિ. રાત દિવસ જેવુ હેવામા ચિતન ક્યુ છે એવા એક માનવીને કદાચ છેલ્લીવાર મળવા આવી છુ, ત્યારે એ પ્રક્રમનો જવાબ આપેા આપ મળી ગયો છે આજની રાત્રી મારા જીવનમાં બજ અને ધન્ય બની જશે ' કહી જરા અટકીને નિહીમા બોલી ' પછી કોણ જાણે કયા આસમાનના કોઈ સ્વર્ગમાં મળીશુ '

' આસમાનનુ સ્વર્ગ ' હરોન્દ હસી પડ્યો અને બોલ્યો ' નોન મેન્સ ' એવા સ્વર્ગમાં હુ નથી માનતો આપણે તો અર્કા જ આ પૃથ્વી પર માનવ જાતનુ સ્વર્ગ રચનાનુ છે આપણે એજ સ્વર્ગમાં મળીશુ, નિહીમા પછી સાથે જ જીવશુ તે જીવનનો આનંદ મેળવીશુ '

' પરવુ કોણ જાણે બવિધ્યમાં શુ છુપાય છે. માનવ જીવનમાં 'આજ' મહત્વની છે કહી નિહીમાએ આરામ ખુરશીમાં લબાબ્યુ

હરોન્દ એના યૌવન નિહસિત સમગ્ર રેહ પ્રતિ મીટ માડતો બોલ્યો, ' નિહીમા, નિહીમા આવ, મારી પાસે આવ

નિહીમાની આખો સમગ્રી ઉઠી એના ગુલાબી ઓટ પર રિમત ફરકી ઉઠ્યુ એ હરોન્દની નજીક ગઇ તે એના ખભા પર હાથ ઝુકી બોલી ' સાસુ કહે, હરોન્દ ક્યારે બપડવાનો છે ? અને તો ડર લાગે છે, ચોજના તો બરાબર છે ને ?

' ડર, હરિન્દની નિહામાને ડર ' જલ્દી-મોની જતાતને થાપ આપી છટકી જનાર અને જ ગયેા ખુદી જલ્દીમોની જતાતને કદા વનાર નિહીમાને ડર લાગે છે ? બે સાંભળ પરમ દિવસેજ જ વહેલો સવારે હુ બપડવાનો છુ અને તે દિવસે તો સાડ ચે જગત ચોકી ઉઠશે આપણી કાન્તિ સફળ થઇ હશે, દેશ આખાનો કબજો આપણા હાથમાં હશે અને કાન્તિના એ પ્રુલ્હ નાદ વચ્ચે વિજયી, રિમત ફરકાવતો આપણો સાલ ઝડો આસમાનમાં લહેા તો હશે

' પરવુ '

' પરવુ બરનુ કદ નહિ. મારામા અધા રાખ આખીએ વ્યવરયા એટલી ચોક્કસ ગોઠવાઇ ગઇ છે કે એમા રજ માત ફેર પડે તેમ નથી કોઇને એની ગલ સરખાવે નથી આ રીવાલ્વર ભે, દારવોચોથી ચિકાર છે,

એકજ સપાટે આપણા આદર્શની સામે
 ગુલબાગો મારનારા એ નેતાઓ ખતમ થઈ
 જશે, અને પછી 'હઠી ફરીને એકાએક
 હરોન્દ્રે નિલીમાનો હાથ પકડી પોતાના તરફ
 ભેરથી ખેંચી અને નિલીમાના પ્રતાપી
 ઝોટ ઉપર યુગ્મન કરવા પ્રયત્ન કરતો
 હરિન્દ્ર બોલ્યો 'પછો આમ, પરતુ નિલીમા
 હલામ મારી દૂર દહી ગઈ અને બોલી પડી
 'આજે આ શુ ? મારો હરિન્દ્રમા આટલી
 કર્તવ્ય વિગુપ્તતા ક્યાથી? કાન્તિ સફળ થવા
 દો પછો-પછો એક નહિ એક હામર' હઠી
 નિલીમાએ પોતાના ગુલામી ઝોટથી યુગ્મનનો
 આજો સીરકારો કર્યો અને પાછો પુરથીમાં
 જઈને બેઠી.

પરતુ નિલીમાને પોતાના બાહુ પાશમાં
 લપેટવા અધિર બનેલા હરોન્દ્રના હંધામાં
 ધીર તોફાન ઉઠ્યું હતું કર્તવ્યની વાત
 આવતા એણે આંહી મૂળરી અનુભવી પરતુ
 તરતજ એને કંઈક યાદ આવ્યું હોય તેમ એ
 ઉભો થયો અને કબાટમાંથી એક બાટલી
 કાઢી નિલીમા સામે ધરતો બોલ્યો

'આજ તો નિલીમા તુ તારા હાથે પા
 કાણુ બંધે કેમ માફ થાઈતું મન વિચક્ષિત
 બની ઉઠ્યું છે'

'પરતુ મારે હવે જયુ જોઈએ નિરજન
 કાન્તિ ચિતાં કરતો હશે.' નિલીમા હાથમાં
 બાટલી લેતાં બોલી

'પરેશાંઆટલું કર, પછી જાજો નિલીમા,
 તારાજ હાથે આજ તો પછી રાંતીમાં પડ્યો
 રહીશ.' હઠી હરોન્દ્ર નિલીમા સામે
 મોટ મારી રહી

નિલીમાએ બાટલી બોલી અને
 એક પછી એક પ્યાનીઓ ભરીને હરિ દ્રને
 આપી. નિલીમાની આપખા વિચરવતો ઉન્મા
 ચમકતો હતો ત્યારે હરોન્દ્રની ડુનિયા ચક્કર
 ચક્કર ફરતી હતી ધીરે ધીરે ડાઘ અદૃશ્ય

ચકિત હરોન્દ્રનો કબજો લઈ રહી હતી
 એનો અવાજ તુટતો હતો એ તુટતા અવાજમાં
 પામલતું હારથ મળતું હતું

બસ, નિલીમા બસ હવે નિરજન
 તારી રાહ જોતો હશે તુટતા અવાજે
 હરિન્દ્ર બોલ્યો

'નહિ, હવે આ એકજ મારા સ' હઠી
 નિલીમાએ એક પ્યાની ભરી હરોન્દ્રના હોઠે ધરી
 અને ટળતી આંખોએ હરોન્દ્ર કી અટગટાવી
 ગયો. પછી શુ થયું નિલીમા ? ક્યારે મધ
 એનું હરિ દ્રને બાન નહોતું

ખીને દિવસે મોડી રાત સુધી નિલીમાની
 રાહ જોઈ થાકીને સુઈ ગયેલો નિરજન સવારે
 ઉઠ્યો ત્યારે નિલીમા કામ કરતી હતી. એ જોઈને
 આશ્ચર્ય પામતો નિરજન બોલ્યો. 'ઓહો, આજે
 તો અત્યારમાજ કામે લાગી મયા છે, રાત્રે ક્યારે
 આખ્યા હતાં કે તો રાહ જોઈને ઉઠીશ મરે.'

હા, જરા મોડું થયું હરિન્દ્રની સાથે
 આખી યોજના ફરી ચોક્કસ કરવામાં બહુ
 સમય લાગ્યો. આજે તો હવે છેલ્લો દિવસ
 છે બહુ કામ સાજ સુધીમાં પુર કરી
 નાખવું પડશે પાછું રાત્રે તો મારે જવાનું છે'

'ક્યા ?' નિરજન આશ્ચર્યથી ચોંટી
 ઉઠતો બોલ્યો

'એ કહેવાની શુ જરૂર છે, નિરજન !
 હજુ થયું કામ બાકી છે આવતી કાલે તો
 આપણે મહાન ક્રાંતિ દિન છે'

'ઓહ, ત્યારે તો કે તરત જ પરવારીને
 તમારી મદદમાં આવુ છું તમે પણ શુ
 હરોન્દ્રની સાથે જ જવાના છો ?'

'હા' હઠી નિલીમા ચુપચાપ કામે લગી.
 એ આજો દિવસ નિરજન અને નિલી-
 માએ પસંદા તમામ જુવા મથકોની અને
 કાર્યકરોની ઘાટીઓ અને તેની કાર્યવાહીના
 કામોમાં વ્યવસ્થિત કર્યા પોતાના આ મથકના
 તમામ કાર્યકરોને સારથિપણે તૈયાર રહેવા

એક રાતે તેણે પોતાની કોળેજના અધ્યા પકની નોકરીનું રાજીનામું આપી, પોતાના વતનમાં જઈ ગામ લોકોને લગતમા સહીય બાગ લેતા કરવાનો નિમ્મણ કર્યો એ નિમ્મણને અમ- ગાવવા એના કુટુંબની નિર્ધનતા અને નિરાધારતા મેદાને પડી આખરે એના નિમ્મણને વિજય થયો. પોતાની જન્મ લોભકાને નિમ્મણવાની અને બીરુતાની વાળાઓમાંથી મુક્ત કરવા એણે પ્રખર આત્મસૂચને સોજી કળાએ પ્રકાશવા આપ્યા હતા. જ્યપ્રકાશના રાજ નામાએ રાજ્યકારણના રજમા સદાય રંગ- મેલા રહેતા તેમના ખાસ વિવાદોમાં આ અન્ય પ્રેરણા અને ચેતન પૂર્વા પદર દિવસ સુધી કોળેજમાં એક પણ વિદ્યાર્થી દાખલ થઈ શક્યો નહીં સેક્ટો વિવાદોમાં લાકી- મારનો લોભ બની પકડાતા, હોરપીટાલ સેવતા, નેસના સળિયા પાછળ ધોધાતા, છતાં કોળેજનું પીટીંગ આધુ જ રહેતું.

જ્યપ્રકાશના પિતા પ્રાથમિક કેળવણી

ખાતાના નિવૃત્ત શિક્ષક હતા. એની માતા તો એના બાળા હૈયામાં અનેકવિધ મહત્વા કાલાઓના રોપો વાવી એ અગ્રેજી પંચમા ધોરણમાં હતો ત્યારની આ કાની કુનિયા છોડી ચાલી ગઈ હતી. એના નોટા બાઈ મહામહેનતે આ કપરી એકવારીના સમયમાં સરકારી અગ્રેજી શાળામાં નોકરી કરી ધરતું રમસિયુ ગાડું હાંકે જતા હતા. રતેહસમથી નોડાપથી એની ચરણા એક તેજસ્વી શહેરકન્યા હતી, ' ને રાખીએ કેળ્યા, એટલે મોઢ એની સામે જુવેય નહીં અને આગળાથે ન કરે,' આવા સિદ્ધાંત માં મનતા જ્યપ્રકાશના આધ્યાત્મને તેમજ બહુજ જાનવાળી વિચારતા એના પિતાને, બે માસ પહેલાં લગ્ન થયા ત્યારે જ જ્યપ્રકાશના રતેહસ કરવાના નિમ્મણે પ્રજાળી આમનો કરવો પડ્યો હતો લગ્ન

થમા બાદ પણ અરણ્ય પ્રાચેનો પોતાના કુટુંબીજનોનો મેલો તિરસ્કાર જયો વતીવ હતો તે જ્યપ્રકાશ સારી પેઠે બાલ્યો હતો. રાજ્યાશુ મૂકી બેકાર બની આવેલ પુત્રનો અને પુત્રવધુનો ખર્ચનો બોલો, કપિયા વીસના પેન્શનથી અને વાર્ષિક દસેક વિધાની સો દોડસોની આવકથી કેવી રીતે ઉપડશે ? એ પ્રશ્ને પિતાના જુદા જુદામાં કારમી વળ તરાની વેદના પેદા કરી હતી જ્યપ્રકાશની હાજરીમાં તેમજ ગેરહાજરીમાં કૃષ્ણ અરણ્યને 'આટલો બધો સાથુ કેમ વાપરો,' 'પેસા કંઈ ઝાડે પાકે છે ? ' આ બે વખત પીવાને બદલે સમય સમજી, એક વખત પીવા બેઠાએ ' વગેરે શબ્દોના આગખા પે જતા હતા. અરણ્ય આ બધું મૂકે મોઢ સહન કરે નથી કવચિત્ તે કોમની માતાએ વધી જતાં ' પરજ્યાને પાળો અને જણા ને છગાડો તેમાં શી નવાઈ ? ' એવા રોડમાં જવાનો અભગાવતી ધરમા દહાડામાં એક બે વખત તો આવી હૈય- હોળી સળગતી હતી કોમના હૈયા દાકતા, કોમના શોકાત્તા અને કોમના સળગતા સસારશાળાનો વિવશથ વિવાદો જ્યપ્રકાશ ધરના કેવળ કરકસર માટે જ થતા બવામાં જોઈ ખૂબ મૂઝતો અને ઉદ્વેગના સાગરમાં કલાક સુધી અકળાતો એને જ્યાં જ નિર્દોષ લાગતા અને ધરની બધી અક્ષિઓ એક થા પીળ મનના કારણે યા પૂર્વજકે પ્રેરણ પોત પોતાનો પાઠ ધરની રજાખૂ પર અનવતી હોય એમ લાગતું.

ખીજ બાળુથી માનુષ્યોના સાહ એને ગામની લગત સુકાન હાથમાં લેવા નિમજ્જો તે ને દિવસે ગામમાં આવ્યો તે દિવસથી જ તેણે છપી લગતના મોઢો ગામ ધવજને સમજાવ કરી અતિમાન કર્યો હતા પોલીસ ખાતું તેની તરફ ચકાની નજરે નેતુ

એક અધારી રાતે જ્યપ્રકાશે કાન્તિકારી
 પ્રામયુવકોને એકત્ર કરી બે ધુકડીમાં બેઝી
 નાખ્યા. એક ધુકડીએ બિંદીય સરકારના
 વિરાટ દેહની ધોરી નસો જેવા તાર ટપાસ
 અને રેલ્વે ખાતાને િત્તિભિન્ન કરી નાખી
 પ્રવૃત્તિ સરૂ કરવાનો નિર્ણય કર્યો. બીજી
 ધુકડીએ સિસ્તબદ્ધ રહી-ચુસ્ત અદિસાનુ
 પાલન કરી સત્યપદ્ધતિ કરી હડતાલ પડાવવી,
 સરકારી કચેરી પર તેમ જ અન્ય સરકારી
 મકાનો પર રાષ્ટ્રખજૂર દરકારવો એવો નિર્ણય
 કર્યો. બીજી ધુકડીનુ સુકાન જ્યપ્રકાશે લીધુ
 પ્રથમ આઝાદ ધુકડી વધુ પડતી ઉત્કેષણ,
 વિપત્તિઓના પહોંડો માર્ગમાં ખડકી જનતાની
 સાચી હડતને થભાવી ન દે અને આમની
 ખાનાખરાખી ન કરે એની સાવચેતી રાખવા
 શક્ય તેટલા પ્રયત્નો કરતે. બહારના રંગો
 અને ધરના રંગો જરાય મેળ જામતો નહોતો,
 છેવટે તેણે નિર્ણય કરી સ્વાતંત્ર્યભાવના અને
 તમનાથી પ્રેરણ, પરકાસથી સહજ કદાળી,
 જેલજીવનની નવી હવા માણવાના ઉત્સાહથી
 રજાઈ હડતમાં ઝપલાખુ આમની અગ્રેજી
 રૂઢમાં જઈ જતે ઘટ વગડાવી સર્વ વિઘ્ના-
 થીઓને એકત્ર કરી, સરખસાકારે કૂચ કરાવતો,
 તે કચેરી સુધી પહોંચ્યો. એણે આમની શેરીએ
 શેરીએ ભાવણુ કર્યો સમાજધીના દરમાનને
 લીધે સમાર્માં સાંભળવા આવતાં ગમરાતી
 બીર પ્રજાને પૂ બાણુઓ આદેશ સંભળાવ્યો.
 સરખસને ફોજદાર તરફથી વિખરાઈ જવાની
 સૂચના મળી ' ઇન્ડીયાળ ઝિંદગી' ની જય
 યોગણથી આખા સરખસે યોગ્ય જવાળ
 વાળ્યો. સપ્તાધીશો જ દૂક અને લાકીથી સજ્જ
 થઈને બેઠા હતા. આગળ વધતા સરખસને
 અટકાવવાનુ કાર્ય તો સમુદ્ધની ભરતીને અટ-
 કાવવા જેટલુ કુખર કાર્ય હતુ છેવટે
 જ્યપ્રકાશ સાથે ત્રીસ યુવાનોની ધરપકડ થઈ
 વાડીમારના મા બે મહિના બાદ રજાવા પણ

કાચી જેલમાં સડતા જ્યપ્રકાશનો જુરમો
 જરા પણ કમી થયો ન હતો. ઉઠેરા તે તો
 યતલા વધતો જતો પરન્તુ જેલનુ વાનાવરણ
 જ એવુ મજાનુ પવિત્ર હતુ કે-સા એ
 સારીયે કલકમુદિ આર્થિક મુશ્કેલીઓની
 આંધીઓ અને ભાવિ જીવનની ચિંતા ક્ષેપાના
 એક ખૂણામાં, સ્વાતંત્ર્ય ધાત્રીઓની પવિત્ર
 રામધૂનો, રાષ્ટ્રગીતોની રમઝટમાં અને
 પ્રાસંગિક ગૂજરાતના બત્રીસ લક્ષણોઓનાં
 કવચિત્ થતા પ્રવચનો સાંભળી સરમાઈ
 લપાઈ દૂરિયુ વાળી બેસી રહેતી. અરજાના
 સેન્સર થયેલા પત્રોમાં કવચિત્ હેલ્પનો
 નિવાદ ડોકિયા કરી જતો અને તેની રમરખુ-
 મુદિમાં કડવા રોપો રોપી જતો. જ્યપ્રકાશ
 સિવાય લગભગ બધા જ માફી માગી છુટી
 ગયા હતા સગાવહાના તરફથી અને હિતેચ્છુ-
 ળો તરફથી જ્યપ્રકાશ પાસે માફી મળાવેલા
 માટે ઘણાંય યત્નો થયા પણ તે ન ડબ્બો,
 સૌની વિનવણીઓના માર્ગમાં મહાન ખડક
 સમાન એનો મરવો માફી ન માગવાનો
 નિર્ણય ઉત્ત મસ્તો ઉઠો રજો, એની
 જીવનસહચરી અરજા એને એના અઝગ
 નિર્ણય માટે પત્રો દ્વારા બિરદાવતી, જેલયાત્રા
 પૂરી થતા એના કુટુંબની આર્થિક આંધીઓ
 એને મુખર્ષ જેવી ઝર્ષ તે એક વેપારી
 પેઢીમાં જોડાઈ ગયો. શુદ્ધ ગાન ભરેલી
 સાહિત્યોપાસનાએ અને ગાનોપાસનાએ એની
 વિદ્વાને પૂરણદારમાં ખીલવી. બે ત્રણ વર્ષમાં
 તે સારાએ ગૂજરાતમાં મહાન કવિ તરીકે
 લખ્યપ્રતિષ્ઠ થયો. એની દિગ્દર્શન કરવાની
 નાટ્યકલાએ એના નામની આગળ
 પાછળ કીર્તિનો સુદર કિંનખાળ મૂક્યો.
 પણ હોદ્દાનિક કલક અને આર્થિક મુશ્કેલીઓ
 એક વા બીજા સ્વરૂપમાં ચાલુ જ રહી
 આ નવી નોકરીમાથી તો એને માડ માડ
 આર્થિકશી પૂરતી જોઈતી રકમ મળતી.

જેવ સમય દુઃખાન થયેતા દેવાના કુમર તો દિનપ્રતિદિન વેળે જતા હતા, જ્યપ્રકારને લાગતું કે તે આર્થિક મુશ્કેલીઓની સપાની છોડી આર્થિક મુશ્કેલીઓની ખીણમાં હસેલાં તો જાય છે

અરણ્ય અને કુટુંબીજનોના મન તો ક્યારના વૃત્તિ ગયા હતા તેના હૃદયનીચાના તાર સાધતા જ્યપ્રકાર ધણે પ્રયત્ન કરતો હતો પણ તેને સદાય નિષ્ફળતા પ્રાપ્ત થતી. અરણ્યના કુમરો મનજર્મી સદાય ક્ષણના ઝાંઝાતના પ્રયત્ન પૂર ઉછળ્યા કરતા હતા એક દાળા ધનધોરમેધલી રાતે અરણ્યએ કુટુંબીજનોના યજમા હોમાગ્રમ્ય એના દાપત્ય જીવનનો કાચો ધડો આપ અધવ્ય વૃત્તિ જતા પોતાના જે જાણકો મોટે એને સમાવહાતાના ઓશિયાળાંથિયુ પડ્યુ અરણ્યના આપધાતના થાએ એની પીઠ બાગી નાખી

આ પ્રયત્ન થા ઓછો થોડ એમ જાણે જાનેકવિધ થા એના કવિહૃદય પર પડ્યે જ જતા ત્રિપાદના ધેરા વાદળથી એતુ મુખ સદાય ધેરાયલુ રહેતું હતું દેશના પ્રવર્તમાન રાજકારણના રંગ ન સમજાય તેવા હતા ભોગ આપવાનો દેખાવ માત્ર કરતાર ફેટલીય વ્યક્તિઓ મોટા હોવાના આમને બિરાજ માન યજ હતી એક શાળામાં નોકરી કરતા જ્યપ્રકારના મિત્ર જે ૧૯૪૨ ની લડત 'રમ્યાન સરકારના સુરત આધિયા તરીકે અને 'પોસ્ટન' સાહેબ તરીકે પોતાના પ્રુશાંત દરવાના સ્વભાવથી ખૂબ નામચીન થયા હતા તેને તેમજ તેના જેવા અન્ય દેશ-કોહીઓને સરકારે હળર હળર રૂપિયાના પગારે નિમી દીધા હતા ફેટલાક સફેદ આદીના લેખાસમા કરતા ઉજળા હોએ દાળા બળર ફરી દાળા કેરના કાંજળ જનતાની આખે આજ્યા હતા રાષ્ટ્રપુનર્વિધાનનો તેમજ રાષ્ટ્રાનતિનો એક જ ભાગ દેખાતો

રાષ્ટ્રીય કેળવણી દ્વારા નિરક્ષરતાનિવારણનો એને દિવસે દિવસે અનુભવ થતો ગયો કે નિરક્ષરતા અને અજ્ઞાનના અધારમાં અટવાતી હિન્દી જનતા લોકશાસનને જાહેર ચૂટાએલાં સરમુખત્યારશાહીમાં રાખી પોતાનો યા પોતાના કુટુંબીજનોનો સ્વાર્થ સાધતા કહેવાતા દેશમેવકોની દાદાગીરીનો ભોગ બનતી જાય છે તેને દેશ ચારે દિશામાંથી નૈતિક અધ પતનની ખીણમાં ગમડતો લાગતો હતો. તેની તપ્તી કોણ સાબળે? એકલા જવાહર-લાલ અને સરદાર જેવા સાચા વિરલ પ્રખર દેશભક્તો મૂળમાંથી સહેલા હિંદીના રાજ્ય કારણોના વૃક્ષને સજીવન કરવા ધણાય પ્રયત્નો કરતા હતા - ઉદામ વિચારનો ક્રાંતિકારી જ્યપ્રકાર રથાનિક કાર્યકર્તાઓને સદાય પોતાના માર્ગમાં આઠખીલીય લાગતો એ સૌ જ્યપ્રકાર કોષપથ સમિતિમાં રથાન ન પામે એનો પૂરતો તહેદારી રાખતા પરિણામે જ્યપ્રકારને એની પાતતા પ્રમાણે સારી રીતે જીવનનિર્વાહ ચલાવી શકે એવી નોકરી પણ અધાગ પ્રયત્નો કરવા છતાં ન મળી તેન મળી

એ બીજે દિવસે એ જ દલપાળા વેપારીની દુકાન આગળ દેશના ફરીર જેવા તફન સાદા ખાદીના વેશમાં પસાર થતો હતો તે વખતે એ એને બોલાવી કહ્યું

'જ્યપ્રકારમાત્ર' આપણી સરકારને વિચારણ્ય પ્રતિભાશાળી લુહિયાંથી અમલદારોની ધણી જરૂર છે પેલા તમારા દેશકોહી મિત્ર સિદ્ધીશ સરકારના આધિયા મી પરીખ રૂપિયા એક હળરના પગારથી નીમાયા, તમે કેમ પ્રયત્ન નથી કરતા?' અને જવાબ મળ્યો 'માત્ર' બધાજ એવા મોટા અમલદારો ઓછા બની શકે છે' અને જે બધાજ દેશ-સેવકો એવા પ્રયત્નોમાં રચ્યાપચ્યા રહેશે તો આ દેશના કચોડે કચોડો શું થશે?'

હુ તો આ જવાબ સાંભળી અવાક બની

જય જય 'ગાંધી બાપુ'

ગમે ભક્ત રમ પ્યુગી ઝો, જય જય ગાંધી બાપુ !

જય જય ગાંધી બાપુ ઝો રામ

દીન દલિતનો સાચો મગી, વૈષ્ણવ જન નિતરાગી,
સત વાદી મિતસાધી ઝો જય જય ગાંધી બાપુ રામ.

ભારત ગૌરવ ભાગ્ય વિધાતા, શુદ્ધ ખડ ભાગી,
અંકુશ તણા અભિલાષી ઝો જય જય ગાંધી બાપુ રામ

ત્યાગી અમીરી, ધરી વહીરી, નીર વણીક વીરાગી,
સૌરાષ્ટ્ર પ્રદેશ નિવાસી ઝો જય જય ગાંધી બાપુ રામ

સત્ય, અહિંસા ને ખાદીની ભગતી હેયે લાગી,
તમ હરશન તીરથ કારી, ઝો જય જય ગાંધી બાપુ રામ

જન સેવા એ પ્રભુની સેવા, દિલમા નયોતિ જનગદી,
હરિજન હામ્ય વિલામી ઝો જય જય ગાંધી બાપુ રામ

વિશ્વવંદ્ય એ દિવ્ય વિભૂતિ, માનવતા અનુરાગી,
અમર સદા અવિનાશી ઝો જય જય ગાંધી બાપુ રામ

—શ્રી મહીપતરાય હી જોધી

ગમે ખૂમ ઉધરસ ચડવાથી જયપ્રભા
આગળ ન જોવી શક્યો. જોડેના દવાખાના
માંથી દવા લઈ માતા પગને તે ઘેર ગમે

ચાર પાંચ માસ બાદ દેહની નનામી
નારા મિત્રની દુકાન આવજથી જ્યારે ખજાર
થઈ ત્યારે સધ્યાતે તેજ અધિકારમા ફેરવાઈ
રહ્યું હતું મે રસ્તે જતાર એક બાઈને
પૂછ્યું 'કોણ મરી ગયું' ? તેણી જયપ્રકાશ

બાઈ' કોણ એ કહ્યું જલ્દી કાતીય કડા પવનની
એક લહરી મારા આખા પેલે કપાલી ગઈ
'દેશના સાચો સેના હતા' બાઈની અન્ય
પ્રશસ્તિ બા જયપ્રકાશ શૂનાઈ ગયા આર્થિક
આઝાદીની આસીએ આખા દેશમા ધૂળી
રહી હતી. આવા દેહના જયપ્રકાશોના
જન્મિનના ઉધનથી આઝાદીનો યજ્ઞ તો
ચાલુ જ હતો.

આ બંધી સવા ત્રણસો વર્ષ પહેલા
જંગલી દત્તાત્રી બહાર

સ્વાધીનતાના

આતી યુરોપની પ્રાંતે જન નિર્બંધ કેમ
કરવો એ એક મહાન કાવ્યો હતો ત્યારે એ
સમયે હિંદ સમૃદ્ધિની સોજે કળાએ ખીંચેલો,
સાધન, સપ્ત રમૂદિશાળી દેશ હતો અને વિ
હિંદનાં વેપારે વેનીસ, એથેન્સ, એલેક્ઝાન્ડ્રીયા
દેશોના નગરોને રમૂદ બનાવ્યા હતા યુરોપીય
સાહસિકોને દાંતે આ સુવર્ણભૂમિની વાતો
પહોંચી અને તેમની આખો ચમકી ઊઠી,
પછી તો યુરોપિયન સાહસિક ચાલ્યાવળો દૂર
દૂર સાગરની છાતીપર મીટ માડતા સાગર
ખુદતા એ સુવર્ણભૂમિની શોધમાં નીકળી
પડ્યા પરંતુ સુવર્ણભૂમિ હિંદનો તેમને પતો
નજ લાગ્યો. આખરે ૧૪૯૧-૯૨ માં
કોલમ્બસે આ સુવર્ણભૂમિ શોધી કાઢવાનું
ખીકું ઝડપ્યું પરંતુ ભારતને બદલે કોલમ્બસ
અમેરીકાના કિનારે અથડાયો. આમ આફ-
રિકા કોલમ્બસના હાથે અમેરીકાની શોધ થઈ

આમ યુરોપીય પ્રજાના આકરા પ્રયત્ન
પછી સુવર્ણભૂમિ ભારતવર્ષ શોધી કાઢવામાં
વારકો-હી-ગામાને સફળતા મળી

૧૪૯૮ ના મે માસની ૨૨ મીની એક
મધ્યાએ વારકો-હી-ગામાએ હિંદની ભૂમિપર
મદગાસ્કરના ઝાંખીકટ બંદરે પગ મુક્યો, હિંદની
એ પહેલી પતંગી હતી તે દિવસથી હિંદની
સુવર્ણ સંધ્યા રક્ત સંધ્યા બની ગઈ
અને પછી તો પોર્ટુગીઝો, ડચો, ફ્રેન્ચો અને
અંગ્રેજોની વધુજાર એક પછી એક વેપારને
નામે હિંદમાં ફરી વળ્યા અને અનેક કાવા
દાવા, ખર્ચા અને લુપ્તી કતવેઆમ કરી
રાષ્ટ્રોની સરકારોવિદ્ધી એ અંગ્રેજ પ્રજા
નિમ્ની દી બી એવી સુવર્ણ-
ખાદીના લેવાસમાં ડહાળ્યો અને ગુલામોની
બજાર કરી કાળો તો કાળો ઇતિહાસ કાણ
આખે આનખા
તેમજ રાષ્ટ્રોનાં

પરંતુ હવે બસો વર્ષની એ ગુલામીનો
અત આખ્યો છે સ્વામ વાદળા વિખરાઈ
ગયા છે ને નિલાકાશમાંથી આકાશીની નવ
ગેશનીનો પ્રકાશ આજ ભારતમાં જળહળી
રહ્યો છે પરંતુ ગુલામીની એ લાખી માતના
અને સ્વાધીનતાના સગ્રામની એ અમર ગાથા
તો એકેએક ભારતીયોના દેવામાં ચીર
રમરણીય બની અંગ્રેજો માટે સદાય અક્ષ
અજ બની રહેશે.

૧૮૫૭ નો શસત્ર બળવો નિષ્ફળ ગયા
પછી અંગ્રેજોએ અવશ્યનીય દુર દમન ચુક
ફેરવ્યું એથી ભારતીય પ્રજા હતાશ અને,
નિષ્પ્રાણ બની ગઈ હતી જતા પ્રલેકના
દેવામાં અંગ્રેજો સામે અસતોષની જીદી
આજ ધુધવાતી હતી - આખરે પાંચઢી
પછી ૧૮૮૧ના અરસામાં એ ધુધવાતા અગ્નિમાં
નાનકઢી ચીનગારી પેદા થઈ આ ચીનગારી
ના પુરાવા રૂપે ટેલક ધુસ્તકો એ વખતે
હિંદમાં વસતા હુમ નામના એક અંગ્રેજના
હાથમાં આવ્યા અને એણે એ ધુધવાતી
આગના અસતોષને બીજો માર્ગ વાળવા
એ વખતના અંગ્રેજ વડા હાકિમ લોર્ડ લીટન
સાથે મળીને હિંદીઓનું એક રાષ્ટ્રીય મંડળ
રચાપડાવો નિર્ણય કર્યો અને ૧૮૮૫ ના
માર્ચમાં મુબઈમાં બેંગલેશવર બેનરજીના
પ્રમુખ રથાને મહાસભાનો પાયો નખાયો.
હુમની યોજના પ્રમાણે આ રાષ્ટ્રીય મહા-
સભાની ગ્યાપનાનો હેતુ હિંદીઓને શાંત
કરવાનો ને તેમને રાજકીય પ્રવૃત્તિમાંથી
વાળી સમાજ સુધારા તરફ પ્રવૃત્ત કરવાનો હતો.
આમ દેશની બાવી આઝાદીના બીજ
૩૫ રાષ્ટ્રીય મહાસભાનો પ્રારંભ થયો.

સંગ્રામની અમર ગાથા * *

દેશના જુદા જુદા ભાગમાં એ મહાસભાના અધિવેશનો વરસે દહાડે મળતા, સુદૃઢ બાંધેલા અને સુધારાના દરવાજા યર્તા એ દરવાજામાં આજીજી ને ભોગી ભોગી નોકરીઓ મેળવવાની મુખ્યત્વે માગ રહેતી.

૧૯૦૫ ના અરસામાં સરકારે બંગાળના ભાગલાનો નિર્ણય કર્યો અને બંગાળના એ ભાગના સામે સુમરન બંગાળમાં બંધર વિરોધ થયો. બંગાળની ચળવળની આ હીલચાલમાંથી 'અહિંકાર અને સ્વદેશીની નવી ચળવળ' ઉતી થઈ દેશ નવી પ્રેરણાના ઓક તરફ વળ્યો અને ૧૯૦૬ના મહાસભાના અધિવેશનમાં ૮૦ વર્ષના પ્રમુખ દાનાભાઈ નવરોજીએ 'સ્વરાજ' નો મત્ર માગતો કર્યો.

ત્યાર પછી ૧૯૦૭ માં સુરતમાં મહા સભાનું અધિવેશન મળ્યું વિનીતો અને ઉદારો વચ્ચે ભારે ધર્ષણ થયું લોકમાન્ય તિલક ઉદારોના નેતા હતા. અધિવેશન પછી ભાંચુ પરતુ એમાંથી આજનાં વિરાટ કોંગ્રેસનો જન્મ થયે, લોકમાન્ય તિલકે સ્વરાજ માત્રા જન્મ સિદ્ધ હવજ માટે નો પ્રાણ દાવો મત્ર રાષ્ટ્રને આપ્યો અને સ્વરાજ્યને મારે જીદગીના અત સુધી ઝગમગા.

૧૯૦૮ માં લોકમાન્ય તિલકને રાજ દારી આરોપસર ૭ વર્ષનો કારાવાસ મળ્યો. એક બાજુ બર્મસની ચળવળથી બંગાળની ધરતી સમસમાં ઉઠી હતી એમાં લોકમાન્યના કારાવાસે મહારાષ્ટ્ર અને બંગાળમાં તેજ રેડ્યું ને ૧૯૧૮ની ૩૦ મી એપ્રિલે પહેલ પહેલાં બોમ્બના દર્શન થયાં ૧૪ વર્ષના તરુણ શ્રીરામ બેડે મુંબઈરૂપરમાં અગ્રેજ

અધિકારી ઉપર બોમ્બ ફેક્યો. પરતુ એની સખા નિબળતા મળી ખુશીરામ હસતે મોએ કામીને માયડે સટક્યો ત્યાર પછી તો બંગાળમાં આ બોમ્બની ફરી ફરીને પુનરાગતિ થઈ સરકારે અનેક ૧૨ નોકરીના મુવાનો ૫૪૫૯૯૯ આમરા દમનનો કારકો વિઝાયો ને કંઈ કને ફાગીએ ચળ્યા.

આ સમયે રાજદારી શેખમાં ગોખયેડુ પ્રમુલ હતું પરતુ લોકમાન્યે પોતાની સકીય સકિત અને કાર્યના લેગથી પોતાનું ગ્યાા પ્રાપ્ત કર્યું. દેશવર્ણીઓમાં આ મત્રાન બન્યું હતું અને પ્રવજા અતરાયો લેગીને કોંગ્રેસ મહમખજે પોતાના સ્વાતંત્ર્યતા ધ્યેય પ્રતિ ધીતી માને છતાં આગે બગતી હતી.

આ સમયે યુગેપમાં બમદર યુદ્ધની વાદવારથગી જતમી હતી ત્યારે દક્ષિણ આફ્રિકામાંથી ગાંધીજી હિંદમાં આવ્યા ને સરકારે યુદ્ધ પછી કિંદને રજતત્રતા આપશે એવી આશાએ તેમજે યુદ્ધ બગતીમાં અગ્રેજોને મલક કરી.

૧૯૧૮માં યુદ્ધ ખતમ થયું અગ્રેજો વિજયી બન્યા. ભારે યુદ્ધની મેવાઓ લાગુમાં લખને કોંગ્રેસે પડિત મદનમોહન માલવીયાના પ્રમુખપદે હિંદનો પ્રજા મારે સ્વાસનનો માગણી કરી પરતુ આ નમ્ર માગણીના બદલામાં હિંદને-રોનેટએક્ટ-કાળા કાયદાની લેટ મળી આ કાળા કાયદા સામે દંડબરમાં વિરોધનો વટાળ ઉઠ્યો. ૧૯૧૬ની ૧૦મી માને દંડબરમાં હડતાલ પડી.

આ સમયે સ્વાધિનતાના આ ધતિહારાનો શ્રીદીપ ચામનની પાશવીકતાની કારમી વાત રહે એવી ઘટના ૧૩મી એપ્રિલે અમૃતસરમાં જાની એસતા વપનો એ દિન હતો. અધિવતા

હંસાફ અને આઝાદીની ખાતર કરેલી કુરબાની
કે વેકેલી યાતના કદાપિ નિષ્ફળ જતા નથી

—સ્વ. સરોજની નાયક

વાળા બાગમાં સભા ભરવામાં આવી હતી. ચારે બાજુ ઘેરાયી વિટળાયેલા આ બાગમાં પ્રવેશવાનો એક માત્ર નાનો રસ્તો હતો સભાના એવાનમાં બાળકો અને સ્ત્રી-પુરુષો મળીને ૨૦ હજારનો મેદની મળી હતી ગરાબજ ત્યારે ગવર્નર માઇકલ એડ વાચરના દરબાન સાથે જનરલ ડાયર ૧૦૦ દિદી સિપાઇઓ અને ૫૦ ગેરાઓનો ટુકડી લઈને બાગ ઉપર એકાએક ધસી આવ્યો અને તરતજ સીચો ગોળાબારનો ટુન્ક ક્યો અને નવા સુધી દારૂગોળો પડો-ઓ ત્યાં સુધી એળોએ ચલાવ્યે રાખી બાગમાંથી બહાર નીકળવાનો ડાર્ બીને રસ્તો નહોતો સ્ત્રી પુરુષો અને બાળકોની ઠુસુ ચીમેથી વાતા વરસુ નથી ઉઘ્યુ ૪૭૦ માનવીઓ ત્યાજ શુશુને ભેટયા, ૨૦૦૦ જેટલા મર્દોઓ ધાવન થયા કોઈ વિચારો કદીને નામ ધાયત થયેલાઓ આખી રાત ત્યાજ પાણી ને સારવાર વિના નરજીવતા રહ્યા

આ હત્યાખાંડ પછી મારામે પત્તજમાં માથા સો ચાલ્યો. ગોરા સૈનિકોએ અત્યત ઝનુની રીતે પાણી અત્યાચારો કર્યો આ અત્યાચારની તપાસ માટે મહાસભાએ પુણે ૧ ચલાવી પરંતુ ખાસ દાયદો ન થયો હવે મરનાર ઉપર કોઈનીયે રજપણ વિશ્વાસ ન રહ્યો

૧૮૧૦ના દીસંમરમાં ગાંધીજીએ પદ્મશ્રી એવરડા અસહકારનું આદેશન આપ્યું આ મમયે ગાંધીજી પતના મહાન યોદ્ધા સમા લોકમાનવ નિતકતા અંગત મયો અને આ દીસંમે મહાસભાની નેમાઓ

રિતકારી સ્વાધીનતાની કડતલા સેનાપતિ તરીકે તેમણે દેશને નવાજ માર્ગે હાકન કરી અને ગાંધીજીની દોરવણી હેઠળ અસહકારની ચળવળમાં લોકોએ સરકારી પદવીઓ અને ક્ષત્રીઓ ફેફા દીધા પરદેશીનો બહિરમાર થયો. રવેશીની પ્રતિજ્ઞાએ લેવાઈ આ રીતે દેશે મત્યાગ્રહી અસહકાર સાથે અહિંસાના રસ્તેથી બ્રિટીશ રાજનો સખ્ત પ્રતિકાર કર્યો

આધિનતાના ઇતિહાસમાં આ પ્રથમ જ એનોખો જીવાળ હતો આ જીવાળમાં ગાંધીજી એકલા ન હતા પરંતુ ઉછળતી રમતી સરિતાઓ સાગરને મળે તેમ અંગે રથભેથી લોક પ્રવાહ આવીને આ રાષ્ટ્ર ચળવળના સાગરમાં ભળતો હતો આમ પ્રચલ વેગથી આદેશનકરી વધુ સ્ત્રીઓ પણ એમાં પાછળ નહોતી હજારો સ્ત્રી પુરુષોએ એમાં ભાગલેધો ૨૦ જાન્યેની વધુ સ્ત્રી પુરુષો જેવતા મયા સરકાર મબરાઈ ઉપર એણે કોંગ્રેસ સાથે સમાધાન કરવાના પ્રયાસો કર્યા. પરંતુ ગાંધીજી સમાધાન કરવા ખુદી નહોતા તેમણે જણાવ્યું ત્યાં સુધી પત્તજના અત્યાચારોની મુક્ત તપાસ ન થાય અને રાજકારી ક્ષતિઓને યોડી ન શકવામાં આવે ત્યાં સુધી આ અસહકાર પાછો નહિ એવાય.

પરંતુ ૧૯૨૨ ની કેલ્કત્તાની ચીરા-ચીરામાં બનેલા એક દિસાના બનાયી ગાંધીજીને ભારે આધાન લાગ્યો તેમણે તરતજ આ સત્યાગ્રહની ચળવળ બંધ કરી

એ પછી ધારામાં પ્રવેશની જવાબદારી જળજળના પ્રારબ થયો પરંતુ આઝાદીના ખેડમાં એને ખુદી દારૂવાગી ન મળી આજે

* પુરુષોને બોલાવી લીધા, અને પછી *

જલિયાનવાલાના અત્યાચારની એક ઠાળી કથા

માર્ચના સોના અમલના દિવસોમાં અંગ્રેજ અમલદાર મો બોસવર્થ રમીથે અમારા ગામના ૮ વયની ઉપરના સવ પુરુષો પોતાના બગેરે બોલાવ્યા તે બગેરે ગામથી મળી દૂર હતો. બધરિ પુરુષો બગેરે ગયા ત્યારે પોલીસ અમલદાર માથે અંગ્રેજ અમલદાર અમારા ઘર તરફ આવ્યો. તે સ્ત્રીઓ પોતાના જાનિ માટે બગેરે બોજન આપતા જતો હતો તેમને પણ તે પાછો લાવ્યો. ગામમાં આવી તેણે સધળા મહોલ્લા અને ખાયા-ઓમાં ફરી સ્ત્રીઓને બહાર નીકળવાનો દુકમ કયો બધી સ્ત્રીઓ બહાર નીકળી, તેમણે સાહેબને હાથ જોડ્યા કેટલીક સ્ત્રીઓને તેણે સોગી ફટકારી અને મધ્યમ ભાષામાં ગાયો ભાડી, તેણે મને બે વાર હાત મારી અને મારા મો પર યુ કયો તે પરાણે સ્ત્રીઓના મો ઉવાડતો, સોગીથી તેમના યુદ્ધ દૂર કરતો અને મધી, કુતરી, માખી, મુવરી કહીને ગાયો દેતો, તેણે કહ્યું 'તમે તમારા ધણીઓ સાથે પયારીઓમાં પડી હતી તો પણ તેમને તોફાન કરતા કેમ ન શક્યા હવે પોલીસવાળા તમારા પાવજમાંની અદર જોગે.' તેણે મને એક ઠોપર મારી અને અમને વાકા વગર પગ વચ્ચેથી હાથ ઠાળી કાન પકડવા લાગ્યું.

—મંગલ બાદની નિધના ગુરૂદેવીનું નિવેદન.

૧૯૨૯ માં પડિત જવાહરલાલના પશુપથથી હેઠળ મળેલી લાહોર કોંગ્રેસ 'ઇન્ડિયાન કોન્ગ્રેસ' ના મગન ભેગી અવાજો સાથે પૂર્ણ સ્વાતંત્ર્યનો કારાવ પસાર કર્યો.

આ પછીના વર્ષો જાગૃતી લડતના ગયા ૧૯૩૦ માં ફરી સત્યાગ્રહ થયો કોંગ્રેસે જેનો મગી અને દેશના હજારા નવજનનો એ એ અહિંસક લડતમાં ભાગ લઈ સામી છાતીએ જોળીએ ઝીલી અપૂર્વ સ્વાર્પણનો આ ઇતિહાસ ડોનાથી અત્યંત ઊંડા જોળીએ નિષ્ફળ ફારસો થયા તે ૧૯૩૫ માં સામન ધારા હેઠળ પ્રાતિક સ્વરાજ મત્યુ પરતુ બીજી વિષયક શરૂ થતા ન એની પોષણતા હવાડી પડી મર્ડ.

આ દબતો પડેા ગિરાતા હિન્દી પ્રજામાં ના પ્રાણ પ્રગટયા. અને આધીજીએ બંધિતગત સત્યાગ્રહની શરૂઆત ફરી મિટી સર રેડ્ડ ક્રિષ્ના મિશન મોકલી હિન્દી

મનાવી લેવા મારે પ્રયાસો કર્યા ફારજીએ એને આ મુદ્દામાં હિન્દી સહકાર નેહીતો હતો પરતુ ૧૯૩૪-૮ નો અનુભવ અને જલિયાનવાળાનો પાથવી હવાકાડ હિંદ બૃહ્દ નેહીતુ ગાંધીજીને અંગ્રેજોના વચનોમાં હવે સ્વેચ્છ પણ નિષ્વાસ ન્હોતો.

સને ૧૯૪૨ ના ઓગસ્ટની આઠમીએ કોંગ્રેસ દ્વારા આધીજીએ અંગ્રેજોને 'આસ્વા જવ તો સીવો પડકાર કર્યો. સરકારે ફરી એકવાર દમનનો કોરડો વોંઝ્યો પરતુ એ કોરકાંતિતુ પુર સરકારથી કબાલુ નહિ આ વખતનો પ્રજાનો જુરસો અને લડત નવીનજ હતો આ કોરકાંતિમાંથી મિટનને હિન્દી પ્રજાની વખતી જતી તાકાતો બરામર ખ્યાલ આવી ગયો. ભારતીય સ્વાધીનતાના ઇતિહાસમાં ૧૯૪૨ ની આ કોરકાંતિ અમર સીમાચિન્દ બની ગઈ બીજી જાણ મુબાપ જાણ અંગ્રેજોને યાપ આપી દસકતામાંથી બદલીને જર્મની પડોચી ગયા અને ત્યાંથી

જાપાન થઈ મીગાપુરની ધરતીપર હિંદને અજ્ઞાત કરવા આજ્ઞા દેાજની અને આરતી હુકમતની રચના કરી એશિયાની એ ધરતી પરથી જાપહિન્દના નાદ સાથે 'ચક્ષો દિદ્ધી'ની વિશાટ રૂપ આરબાઈ'.

૧૯૪૪ મા વિશ્વયુદ્ધ પુર થયું અંગ્રેજોને વિજય મળ્યો. પરંતુ આ યુદ્ધમાં ખ્રિસ્ત ભાગીને ભુકકો થઈ ગયું હતું. આતર રાષ્ટ્રીય પરિસ્થિતિ બદલાઈ ગઈ હતી ચર્ચાત ખ્રિસ્તની સરકારમાંથી ફેલાઈ ગયો અને મજૂર સરકાર સત્તા પર આવી તેણે હિંદની વધતી જતી તાકાત નિહાળી હિંદને સતોષ વાનો નિશ્ચય કયો. લોડ' પેચિટ લોરેન્સની આગેવાની હેઠળના મિત્રને હિંદમાં આવી વાટાઘાટો કરી પરંતુ દેશના કોમી કસડમાંથી રાજ્ય યાસનનો ઉલ્લેખ થકય ન બન્યો, વેવય નખારતો આવી પરંતુ થોડા જ વખતમાં પોતાની એ દરખાસ્તો સાથે વેવનને વિદાય થયું પડ્યું ને નવી ઉદામ પોજના માથે લોડ માઉન્ટબેટન હિંદના વાઈસરોય પદે અગ્રા તેમણે લાભો પરિશ્રમ થયો પરંતુ ક્રીષ્ના-લીજના હમાયદ સામે એવ નિષ્ફળ નીવડ્યા બીજા જાણુ દેશમાં ચોમેર કોમી આગ સળગી ઉગી હતી અનેક નિર્દોષ ધર્મ ઝનુની ગુડાઓના છરીનો ભાગ બન્યે જતા હતા તોઆખલી ટીપેરા, બિહાર અને પૂનબમાં કોમી આગે બપકર કતલેઆમ ચલાવી.

અને આખર નિરૂપાયે ઝીણાના કહેવા પ્રમાણે આ કોમી તોફાનને અટકાવવાનો એજ ઉપાય 'દો નેશન-હિંદના ભાગલાનો' રાષ્ટ્ર નેતાઓએ ભારે હૈયે સ્વીકાર કર્યો. ઝીણાની સ્વપ્ન ભોમકાનું પાણીસ્તાન અસ્તિત્વમાં આવ્યું ભારત ખડિત થયું અને ૧૯૪૭ના ઓગસ્ટની ૧૪મીની સંધ્યારને લાંબી વાતના બરી, ખ્રિસ્તની ગુલામીમાંથી

હિંદ મુક્ત થયું ભારતની આઝાદી નવ પ્રભાત ઉઘડ્યું.

પૂ મહાત્મા ગાંધીજીના નેતૃત્વ હેઠળ હિંદે સ્વાધીનતાની આ જે અનોખી હાલત વડી છે એ આવતી કાલના માત્ર હિંદનાજ ઇતિહાસમાં નહિ પણ જગત ઇતિહાસમાં અવધ્યક્ષેરે વખાઈ જશે કારણકે જગતના આજમુખીના ઇતિહાસમાં આવી હાલત આઝાદી માટેનો અહિંસક હાલત કદીયે લીધી નથી પોતાના આઝાદી માટે જગતના ઘણા દેશો આજ મુખી સતત હાલત છે પરંતુ તલવારના બળથી, બહુકો અને તોપોના બળથી અને ઇશુએ કહ્યું છે તેમ તલવારના બળથી મેળવેતું તલવારથી જ જશે એમ પોતાના ચક્ષુ બળ વડે તડતા દેશોનો ઇતિહાસ ખુદને જે અને આ ઇશુ વચન પ્રમાણે તલવારનું-ચક્ષુ બળનું યુદ્ધ જગત ઉપર હજુયે નવા નોખા વિકસિત વિજ્ઞાન સાધનો વડે ચાલુ રહ્યું છે જાણે યુદ્ધોનો અને એ યુદ્ધ જન્ય માનવ વાતનાઓનો અત જ નથી, અને જગતની વિશ્વશાંતિની કખના આદી અને અનાદી એક માત્ર કખના જ રહી છે.

વિશ્વની આ કુદોન્ત પરિસ્થિતિ વચ્ચે રાષ્ટ્રીય મહાસભાના ઝડા હેઠળ ગાંધીજીએ લડેલી નિજબી આઝાદીની હાલત આજે જર્મ તની આશાયેશ અને વિશ્વશાંતિના નવ કિરણ સમી બની છે અને એટલે જ આજે જગતની કચડાયેલી અને યુદ્ધ તરત પ્રભ ભારત તરફ માંડ માંડી રહી છે અને હાલ એ પણ અસભવિત નથી, કે યુદ્ધોથી માંડેતું જગત આવતા થોડા જ વર્ષોમાં ભારતનું યગ્ય લે અને હિંદ આખાયે જગતનું નેતૃત્વ મરફતે કારણકે હિંદની આઝાદીએ અને આઝાદી અને અનોખી હાલતે માત્રે હિંદ નાજ નહિ સમગ્ર એશિયાના અને યુરોપના વિશાટને જગાડેલો છ દારવા જર્મનીએ પણ

આઝાદી-દિને

હો રે હો ! હો રે હો ! હો રે હો !

આવો ઉત્સવ રંગ ગેરવા હો આવો.

ભારતની મુક્તિ કેરો આવ્યો મંગલદિન
અવસર આનંદનો અતુલ
ભારતના બાળ સૌ ઉજવો ઉમંગથી
ઉત્સવનો દિન અણગોલ હો આવો.

પ્રજામીને પ્યારા રસુ માગી હો આજે
નેતાના દિર્ઘ આયુષ્ય,
અર્ધાંત્ર અજસિ ગાંધી બાપુને
શહીદોની ખાત્રીઓ પુનઃ હો આવો.

મુત્રો મુષ્ટાવી આજ અહિંસા ને સત્યના
ગધુલ વિશ્વ કેરી સાન,
બેઠો છુલાવી ઉઠ્યા નીચાના
હર્ષે બને એકતાન હો આવો.

શબ્દગારો આગવૃષ્ટિ રડા તોરણીયે
પ્રગટાવે હોરો દિપમાળ,
બૃહ્માન બોળનીયા ભાવેથી આપણે
દેવા બનાવી રસાળ હો આવો.

—કુમારી શ્રી કનકભાગા એચા જ એ

હિંદ પાસે દોરવણીની ધા નાખી છે અને
વિશ્વશાંતિ માટે રથપાવનું રાષ્ટ્રસંઘ પશુ
પોતાના અલ્ટર પગલા લીગ એફ નેશન્સની
નિષ્કળતા તરફ માઠી રહ્યું છે ત્યારે હિંદ
એક માત્ર જગતની ભાષા શાંતિની આશા
સમાન છે અને એ કહેવું વધુ પાણ નથી
કે હિંદ એ આદર્શમાં પોતાની સર્વોપરી
સંસ્કૃતિ અને લોકશાહીના આદર્શ દ્વારા

નિ રાષ્ટ્ર એ દિશામાં અચૂક વિજયી નિવડશે જ ન
આમ શાંત યુધિરા બિપલ્યથી સત્ય, સામ,
અને અહિંસાના પાયા પર શરૂ થયેલો
હિંદનો આઝાદીનો બળ્ય અને ઉદાત્ત ઇતિ-
હાસ આજ અને આવતી કાલની પ્રજાના
હૃદય પર યુગો યુગો સુધી અકાચેસો જ
રહેશે ભારતની સ્વાધીનતા અમર તપો !
મા ભારતો ધણુ જીવે !

છપ્પીલી લક્ષ્મીબાઈ

શ્રી. નલિન છા. પ. ૫૫

સ. ૧૮૭૫ની દીપાવલીની અમાનસ્યાએ પવિત્ર કાશી નગરીમા એ ન્યોતિએ જન્મ લીધો જે આજે પણ ભારતવાસીઓને સ્વાતંત્ર્ય પથ દર્શાવે છે દેશનો કટલોડ બાળ શ્રીગીઓના હાથમા હોવા છતાંય ભારતીઓના હૃદય અને મસ્તક તેમની ગુલામગીરી સ્વીકારતા નહિ ભારતના વીર પુરુષોનો ડકો સર્વન વાગતો આવા વખતે અખળા' કહેવડાવતી વીરનારીએ જન્મ લીધો જેણે શ્રીગીઓની આશા ધુળમા ભેળવી

સમસ્ત ભારતવર્ષની નજર એક જાળક તરફ મડાઈ હતી જે 'નાના સાહેબ'ના નામથી પ્રસિદ્ધ થયો. તે પોતાની સાથે યુદ્ધ વિદ્યા શીખનાર નાની જહેનને તેના સૌંદર્યને લીધે 'છપ્પીલી' દલી ભોલાવતો અન્ય યુવતીઓની જેમ પોતાનું સૌંદર્ય દર્શાવવા ન જોતા પોતાની કટારમા જોતી જે તેના શુભારની મુખ્ય વસ્તુ હતી દીગલીઓના વિવાહ ન કરતા મેદાનમા શ્રીગીઓને મૃત્યુદંડ આપવાની રમત રગતી

છપ્પીલી લક્ષ્મીબાઈ બની અને ઝાંસીની મહારાણી ચર્ચ પુષ્પોની માળા ન શોભાવતા રાજકુલ સંબાળ્યો. પતિના મૃત્યુમાદ જ્યોત્તેએ તેને અખળા સમજી તેનું રાજ્ય પડાવી લેવા પ્રયત્ન કર્યો પણ 'મેરી માસી નહિ લુગી' ની ગર્જના સુણી ડહાકોસી બચવો પામ્યો અને ઝાંસી પર ચળાઈ જવા આઠા આપી આ સમાચાર સાંભળનાર રાણીએ સારા પામ્તો વિનાશ કરવા ખેડૂતોને આઠા કરી બચપણની રમત પ્રવૃત્ત રમવા આતુર બની ભારતીય લવનાને બચમા જોઈ બાનપુર શાહપુર અને જુદેલખડના રાજવી વહાલ આવ્યા. તેઓના અવાજથી ધરતી ધ્રુજી ઉઠી રાણી પોતેજ સેનાનું નેતૃત્વ લઈ આગળ ધસી પણ શત્રુ સૈન્ય વધુ હતું અને દેશદ્રોહી સિંધીયાનો તંઓને સાથ હતો

ઝાંસીની કુદૃશ નિકાળી રાણીની આખમા આંસુ આખમ પોતાને બગાડાને અને ભાગ્યને

આગરે મુખી કુલનીપક સાથે ઘોડા ઉપર ચાલી નીકળી-ઝાગીને છે'ના પ્રણામ થયા ૧૦૨ માઇલ વટાવી કાવતી તે આવી પહોંચી થાકેલ ઘોડો પોતાની સર્વ શક્તિ વાપરી માવીકતે સુરક્ષિત રથજે પહોંચાડી સદાને માટે આ નશ્વર જગતમાથી ચાલી નીકળ્યો. ફરી સૈન્ય એકત્રીત ફરી બે અળોએ અંજોનોતો સામનો ફરી હજારો શ્રીગીઓને તેણે ભોળ ભેગા થયા દેશદ્રોહી રાજાને કાતલો હાર ખાવી પણ રાણી હિમ્મત હારી નહિ તાત્પ્ર સાકેયની સહાયથી ફરી યુદ્ધ મચાવ્યું ત્રણ દિવસના મતન યુદ્ધ પછી ચોથા દિવસે હથોડીએ રાણીની સેનામા ભગાણ પાડ્યું

રાણી સુનદા સૈનિક સાથે ચાલી નીકળી કુરગનોએ પીટો પદાર્થો રાણીની સખીમદાર ની ગતીમા જોળી વાગી રાણીને જન્મ્યર આઘાત લાગ્યો. શત્રુ સામે ટકર શીવતી અને શ્રીગીઓને અમરતા અપાવતી આગળ વધી

પાછળના બનાવો ટુકા છે વીતમનાની તનવારે મચાવેલ પ્રવચથી શત્રુઓ મુજ હાથા છુતનની આશાઠોડી રાણીની રૂધીર તરસી તવવાર અમમગી ઉઠી ભારતા ધતિ હમમા આ પ્રસંગ સદાને માટે હિતવળ રહેશે એમા યજી નધી

છવન અને મૃત્યુનો સગ્રામ સમાપ્ત થવા આવ્યો. એકે શ્રીગીએ રાણીના માથા પર ધા કર્યો. ભારતની પવિત્ર ભૂમિ રાણીના રૂધીરથી સંપુદ થઈ વિશ્વાસુ નોખર રામચંદ્ર રાવે નક્કી કર્યું કે રાણીના પવિત્ર શરીરને એરોગોનો સ્પર્શ નહિ થવા હવે રાણીના લગને ગમાધર િ પર્ણકુંડીમા ખસેડ્યું

ભારતીય મસ્કર પ્રમાણે અતીમચારા પૂર્ણ થઈ અને રાણીની બગ્મ ભારતવર્ષની રજકણમા મળી ગઈ

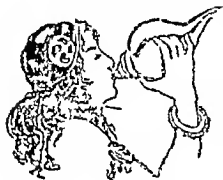
આજેય એ રજકણમા અતિમ વીરોને જન્મ આપવાનું સાધ્ય છે
(દિલી 'પાંચજન્ય પરશી')

આઝાદીમાં સ્ત્રીઓનો ફાળો

જે સના આઝાદી જગમા સ્ત્રીઓનો ફાળો નાનો સુનો નથી પુરો ની સાથે બંધુબધા મિત્રીને ગોખે રહીને એજે હમેશા આગેરૂં કરી છે

હસ્તે મુખે વારીઓ ખારી છે, જેનો મહી ડ અને પ્રાણાર્પણ કયા છે એવી અને નારીઓના આર્પણની વા થી આજે સ્વાધિનતાના નવ પ્રભાતે દેવ ગૌરવથી પુનઃકિત બની છે છે

૧૮૫૭ થી માડીને આઝસુધીનો ઇતિહાસ જુઓ જ્યાં જ્યાં નડતુ બુગલ કુકાબુ છે સારે ત્યાર બારતની સ્ત્રી અબળા મળીને રણયુદ્ધ બનીને ઝુઝી છે અને જાગૃત સ્ત્રી શક્તિનો ને પોતાના આત્મબોગનો દેશને

પરિચય આપ્યા છે એટલુ જ નહિ પ્રત્યેક દેશમા પોતાની ગતશીલ કામચાલી પુરવાર કરી આપી છે ત્યારે સ્વાધિનતાના આ નવપ્રભાતે સ્વાધિનતાના જગમા પ્રાણાર્પણ કરનાર, સ્વાધિનતાના જગમા ફો મા આપનાર પ્રત્યેક બહેનેને અગે વદના ઠરીએ જીએ અને જુવન નાં ઉચ્ચારીએ જીએ હવે ફાઇ ડેશી નહિ બારતની સ્ત્રી પછાત છે, અબળા હા !

શૌર્યમૂર્તિ કુચ્છન લક્ષ્મી

પ્રાચીન યુગથી લઇને મધ્યકાલીન યુગમાં હિંદના ગૌરવકાયો અને જાળ્ય ઇતિહાસમા અનેક નારીઓની શૌર્ય કથાઓ સુવર્ણશિરે લખાઇ છે

અને છેલ્લે છેલ્લે ૧૮૫૭મા સ્વાતંત્ર્ય યુદ્ધના ઇતિહાસમા ઝાસીની રાણીએ જે અગ્ર તિમ શૌર્ય દાખવ્યું છે એ હિંદની નારી શક્તિનું મહા દર્શન આપણા હૈયાને આજે પણ શૌર્યની પ્રેરણા આપે છે

એ પછીના કાળમા બારત ઉપર અંગ્રેજ વર્ચસ્વનો એક અધાર પડેલો પથરાઇ ગયો પરંતુ વીસમી સદીનું પ્રભાત ઉગર્યુ ન ઉઘર્યુ ને હિંદની ધરતી પરથી

‘અને જાઓ’નો એક જુવન પડકાર ઉઠીને સમસ્ત એશિયા અને વિશ્વમા ફરી વલ્યો ત્યાર સમગ્ર એશિયા અને વિશ્વને ચકિત કરી નાખ એવી એક નારીનો જુવન પડકાર સીમાપુર મહાયા અને જમાની ધરતી પરથી ગાંડ ઉઠ્યો એ જની કુચ્છન લક્ષ્મી ગણે ૧૮૫૭ના નવજામા મૃત્યુના જાળે પોતેલી ઝાસીની રાણી લક્ષ્મીનાથએ એશિયા અને બારતની આઝાદી કાળે નવ અવતાર ધારણ કર્યો હતો

મીગાપોર સ્થાનાની ધરતી પર મુખા વજામુની દોરવળી હેડગ આ નારીએ ઝાસીની રાણી રેઝમેન્ટ રચી અને ૧૮૫૭ પછી ફરી

તાનની ધરની પર ઝાસી રાણી રેલ્વેનું નિરીક્ષણ કરતા સુભાષબાણ અને કેપ્ટન લક્ષ્મી

૮૬ વર્ષે જામીની રાણી સાથે સામ્ય ધરાવતી આ નારીએ દિલ્લી આકાશ માટે એક પ્રયત્ન કર્યો રજુચડી બનીને હાયમા ગરો ધારણ દર્શાવી, અને એટિવાની એ ધરતી પરથી બમાના જ ગમેગા વિરાટ કુચ કરી ક્રિતિકાસ્ત્રને પાને ગ્રેષ્ઠ મનાઓ ચમત્કાર કર્યો

શિષ્ય ભારતની આ મદિદા કેપ્ટન લક્ષ્મીના જન્મ મહાસમા ૧૯૧૩ માં ગ્રેષ્ઠ નાગીતા બેંગ્લોરો ત્યાં થયો હતો તંતુ ગૌરવો અદ્ભૂત હતું, અને નાનપણથી જ તંત્રમાં માહસ પ્રિયતા રતી તેને યોગ્ય શિખરુઓ સરનાર તેન મળ્યા છવનની ગમતી કામગીરી સાથે યાજાના શિક્ષણમાં તેણે અપૂર્વ અમ્મતા પ્રાપ્ત કરી કામગીરી પિતા જાગમ પત્ની સુધાગઢ વિચારના કના અને લક્ષ્મીને સર્વ પ્રકારની બુદ હતી. પરિણામે

તેનું વ્યક્તિત્વ અનન્ય પ્રકારે ખીલ્યું હતું

૧૯૩૭ માં કુમારી લક્ષ્મીએ મદ્રાસ કોનેગની ડોક્ટરી પરીક્ષા પસાર કરી, અને ડોક્ટરી પ્રેમીશ શરૂ કરી અને છતાં બીજી બામ્બુથી એની છતર પ્રવૃત્તિઓ ચાલુ હતી. મોટર ચલાવવી એને વધુ ગ્રામ હતી. છતાં દરેક વિષયમાં એ રસ લેતી, બધે પછી એ રાજકીય હોય અધ્યાત્મિક, શીશુસૂચીના કે રૂપને વિષય દેખા.

મોટર ચલાવવાને તેને એટલો શોખ હતો કે અનેકવાર ઝડપથી મોટર ચલાવતા પોલીસે તેને રાખી છતાં એ તે પોતાના ગોખમાં હમેશા મગ્ન રહેતી આમ એક વાર તેની મોટર લાંબી વર્ષો મધ્ય છતાં આ વીર હરવા નારીના મન પર એની અસર ન થઈ ગેડીકન કોનેગના અભ્યાસ દરમિયાન

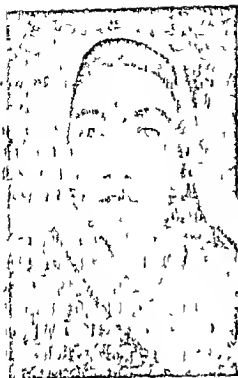
ન બે - મ્યાન છુરી કદી આ લી જણી

આઝાદી રાજી દેશને યતી કચની ચલાવી લીવતા કાગળ લાગી.

એ એક વાર ઈંગ્લાન્ડનો પ્રવાસ મરી આકાશન નતી સાથે ધણા શ્રીમત પુત્રો
આતી હવી. લાન કરવા આનુર તા પરતુ તેણે તો
તેના અપ્રિતમ સૌ દર્પ અને તીરતાથી પોતાના જેવાનું મગ્નોરના એક મુખા.

બની એવી અબખાઓ અંખાલવાની

૨૫. શ્રી હાહીબહેન હક્કર

૨૫ હાહીબહેન હક્કર હંતાની
નિબધ માળામાં 'જાહેર જીવનમાં
શ્રીઓતુ આન' એ વિષયમાં શ્રેષ્ઠ
નિબધો મોહનનાર ત્રણ નામોની
જાહેરાત આવતા અઠે ઘણે, જેમણે
પોતાનો નિબધ મોહનનો હોય તેમણે
૨૫ મી સુધીમાં મોહની આપવો

૧૯૬૧ના જુનના ૨૫ મીએ શ્રી સીમનાથાઈ શ્રી સમાજની સભા મળી હતી. સોના હવા પર બેઠો મોહન તો, અને શોકમ્મત હેમે સમાજો એક નાગીના મુલુની ફાલ્ગુની સપ્તમીના મુલુ ચરમે આવભરી અજલી આપી, એમના આત્માની સાતિ જોઈ કાણુ હતી એ જાણવા મહત્તારી ?

જે હતા બુદ્ધિભિન પ્રેમના સ્વાપક સ્ત વિઠ્ઠલભાઈ આચારામ હક્કરના પુત્ર શ્રી અજાવાસના પત્ની અને મુળમુદરીના વ્યવસ્થાપક શ્રી નટુભાઈ હક્કરના માતા સ્ત્રી ડાહીબહેન હક્કર ૧૯૫૭ માં બેરસહવા એમનો જન્મ થયો માત્ર નામનું લખવા વાચવા જોઈ પ્રાથમિક શિક્ષણ તેમને મળ્યું હતું છતાં ચાળા મહારાજાઓમાં જે 'શિક્ષણ' અને સરકાર આજે નથી મળતા એવા વિશિષ્ટ સરકાર અને ચારિત્ર્ય તેમના હતા ૧૨ વર્ષની રહે તેમનું લગ્ન થયું અને પરણીને માસરે આવતાજ ચોરા વખતમાં પરંતુ મુકાન મજાણવાનો જોગ તેમના પર આવી પડ્યો.

જે વખતે બુદ્ધિભિનના મુકરાતના મેટા ભાગના સાક્ષરોના પુસ્તકો છપાતા એટલે રોજને રાત્ર અતિથિઓની વલુજાર થેર આવી આવતી, છતાં મી, ડાહીબહેનના મુખ પર મી દટાણાનું ચિન્હ સરજાય ન હોય, રાત્રે જે વાગ્યાની આડીમાં આવનાર અતિથિ 'કુ આપારે જમવાનો નથી' એમ ઉચ્ચારે એ પહેલાં તે શ્રી ડાહીબહેને જામવભી અચૂક વ્યવસ્થા કરીજ હોય. આમ આદર્શ શિક્ષણી હોવા ઉપરાંત તેઓ વૃક્ષ માતા હતા ને એટલે મજેલા છતાં પ્રગળ ધર્મિક ભાવના સાથે તેમના વિચારોમાં આરે ઉદારતા જણ હતી. આમ પોતાના ખીલનમાર હસમુખા સ્વભાવથી સોનો એક છતી

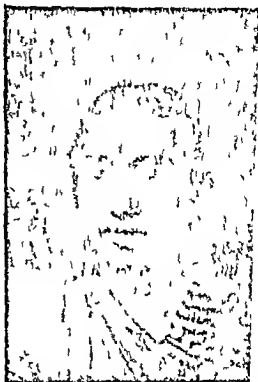
૯૪ વર્ષની વયે સ ૧૯૦૧ ના અપ્રાપ્ત સુત્ર ૨-૨૪૫ નાના પતિના મૃત્યુ તેઓ મૃત્યુ અંતે પોતાના સૌના દેશ જોઈ સાગરમાં કુળી ગયા

આને ગુલુમુદરી એ ઉદારચિત્ર ને પારિવર્તીન સન્તારીની પતિના મૃત્યુ પછી ડાહીબહેન નિમધ હરિશ્ચંદ્ર સ્વામીને ધન્યતા અનુભવે કે

સ્વ પ્રભાવતી ઠક્કર

સ્વ પ્રભાવતી ઠક્કર ધનામી નિજ
ધર્મા વિશ્વર શાંતિ માટે સ્ત્રીઓ શુ
કરી શકે ? એ વિષયના શ્રેષ્ઠ નિબંધ
નીચે પ્રમાણેના ત્રણ નામોને ધનામી
સાંપડે છે એની ગૌરવભરી 'લહેરાત
કરતા ત્રણે વિજેતાઓને અમે અભિન-
દન પાઠવીએ છીએ

પહેલું ધનામી કુમારી બનગાળા ઓઝા
છ એ
બીજું ધનામી કુમારી જાણ બહેન ધ
નિમાવત
ત્રીજું ધનામી શ્રી ગીરીશ દેસાઈ

ગુલામીની લાખી પાતના પછી દેશની આઝાદી નજીક આવી રહી હતી, બરાબર
ત્યારે ૧૯૪૭ ના મે ની ૨૬ થીએ એ નાનમ્મો જ્યોત જુગાર ગણ, અનાનક ને
આકસ્મિક ' અને એ જ્યોતના પ્રકાશમાં જન્મતુ ગુલુમુદરીનું તેજ માથુ પડ્યું

જીવનની અનેક ઉત્ક્રાંતિને ઉન્નત આશાઓ લઈને ૨૨ વર્ષની નરુણ વયે સ્વૈર્ચ્છિક
પગલા પાડવાને હજી તો એક જ વર્ષ પુર થયુ ત્યાં તો કાળની આગે બહેન પ્રભાવતીની
જીવનને પોતાના જોવામાં ઝડપી લીધું

ધ સ ૧૯૨૫ માં અમલમાં મુકામે એમનો જન્મ થયો હતો. ઉન્નત વિચારના
એમના પિતાશ્રી મગનલાલ ઠક્કર અને કાર્મિક વિચારના એમના માતાશ્રીએ મળીને બહેન
પ્રભાવતીમાં જીવનના ઉચ્ચ સરકારો રેખા, ચોખ્ખા મેળવણી આપી ને સને ૧૯૪૬ માં
વડોદરામાં ગુલુમુદરીના અવરોધાપક અને આદિક શ્રી નરુભાઈ ઠક્કર સાથે તેમનો સંબંધ
થયો. પરંતુ સાસરે આવતાજ બહેન પ્રભાવતી પોતાની સરકાર પ્રતિભાથી સોને મારે
આદર્શ રૂપ થઈ પડ્યા એમનું સરકાર તેજ જગતી ઉડ્યુ અને માત્ર મૃદુળપદારમાં જ
નહિ પણ શ્રી નરુભાઈ સાથે ગુલુમુદરીના સંજનમાં રસ લેવા માડ્યો. એમાં આવતા

લેખોની પસંદગીમાં એના રૂપરંગ અને હાલમાં અને સચાવન કાલમાં શ્રી નરુભાઈના એક માર્ગદર્શક સહકાર્યકર યથા પડ્યા હારણ કે એમના દેયે હોતી હતી ગુણસુન્દરી ગુજરાતના નારી જગતનું પ્રતિનિધિ પત્ર બનીતે રહે ગુણસુન્દરી ગુજરાતની બહેનોને જાગૃત કરે, એનામાં આદર્શ સરકારનું સિચન દરે એને જીવનમાં માર્ગદર્શન આપે અને પ્રત્યેક ઘરમાં ગુણસુન્દરીનો અવાજ પહોંચતો ચાલે

પરંતુ કો' જાને ક્યાકો' એમ જીવનની અનેક બાવી આવાઓમાં રાચતા આ ગુણે અગ્નીની જાળ તાગી ગઈ અને સૌમ્ય તેજે પ્રકાશીતે બહેન પ્રભાવતીનો જીવનદીપ એ આગના તાડવ વચ્ચે છુટાઈ ગયો સદાય હસતું એનું મુખકમળ મૃત્યુની ગોદમાં સદાને માટે વિલીન થયું હારના મીનામાંથી અશ્મોક્ષના આસુ સરી પડ્યા 'કાળની ગતિને કોણ પિંજાની શક્ય છે ? એ કાળના પ્રવાહમાં અનેક ગુણે ખીંચે છે ને ધડીમાં ઠરમાઈને પાછા એજ કાળના પ્રવાહમાં તણાઈ વિલીન થઈ જાય છે અને છતાં એવા કેટલાક કુલો હોય છે એની સુત્રાસનો પમરાટ જગતમાં ઘણીનાર યુગે સુખી પધરાઈ રહે છે

આમજ બહેન પ્રભાવતીનો જીવન પમરાટ હજુ ગુણસુન્દરીના જીવનમાં ધગક છે એની પવિત્ર વાદમાં સ્વ પ્રભાવતી હજાર ધનામી નિમગ્નની એક કાલમી યોજના અને કરો છે આશા છે કે ગુણસુન્દરીના પ્રત્યેક ભાવ જાણ બહેનો અને મહાજીવનરાતના તમામ લેખક-લેખિકાઓ એમાં પોતાનો સહકાર આપી રહેશે

શ્રીમતિ અરુણા અસહાયલી

— પાન ૧૮૫ નું —

રહી ને શ્રી અરુણા કોય જાણે દયા અદર્ય ધર્મ ગયા સરકારની જામુસી ફોળે એની પાછળ એને પકડવા માટે ખૂબ વલખા માર્યા પરંતુ શ્રી અરુણા એમના કાલમાં નજ આળ્યા અને છુપી રીતે રહીને તેમણે અણ લેક કાન્તિને દોરવણી આપવા માહી. વાચ્ય રોમે એમના પર બોળ બનાવાનું તકોમત મુક્યુ ને તેમને બે પતા જાહેર કરી તેમના દિલ્હીના મકાને ૩૦ દિવસથી ચરણે આવવાની જાહેરાત ચોટાડવામાં આવી તેમના મકાન પર ટાંચ મુકવામાં આવી, તેમની એક મોટર જમીમાં કાંઈ લેવામાં આવી ને તેમની સામે અનેક કેસો હોવા દરવામાં આળ્યા પરંતુ તેઓ સરકારની સુગાલમાં નજ આળ્યા તે નજ આળ્યા પોલીસ તેમનો પતો મેળવવામાં નિષ્ફળ ગઈ, કાંઈ ધસતી રહી ગઈ

આ અરસામાં તેમની રતેકાળ માતાનું મૃત્યુ થયું પુત્રોનું છેલ્લું દર્શન અખતા માતાને પણ તેઓ મળી ચડ્યા નહિ મારણ કે એમના હૈયામાં સૌથી મહાન બારત માતાનું દર્શન અને દર્દ હતું

આખરે સરકારે સમાધાનનો માર્ગ સ્વી કાઢ્યો ગાસડા પોટલા બાધવાનું સ્વીકાર્યું અને ન્યારે તેમના પરથી પ્રતિજ્ઞ લેવાની લેવામાં આવ્યો ત્યારે તેઓ ધાળા છુપા વાસ પછી સૌથી છેત્રે બહાર આળ્યા, અને દેશ બરમાં ધુની વળ્યા એમની જાન માથી સરકાર સામે આમ વરસી રહી હતી આખરે દિલ્લે સ્થાપિતતા સાધી. પરંતુ એ ખડિત સ્થાપિતતા માટે એમના હૈયામાં જન્મ થયું દષ નડેતો હારણ કે દેશમાં કેમકે રમ પાતે બાંધે ખાના અરાઓ કરી હતી. તેમને મામાન્ય માનવીઓ માટે સ્વરાજ્ય જોઈતું હતું તેમને સામાન્ય માનવીઓના કુખ દર્

સ પૂર્ણપણે દેશવાદી નવ એવુ સ્વરાજ
જેમણુ હવે એનો ઉદ્દેશ આજે તેમને
સમાજવાદમાં લાગે છે અને એથી જ દેશની
સમાજવાદી સુધેશના આજે તેઓ એ
અમણી બનીને વીરતાથી ધૂમી રસા છે ।

પરંતુ આજે કોણુ મ્હી શકે તેમ છે કે
એમને કેટલો નિઃશ્રમ મળે ?

પરંતુ એક વીર નારી તરીકે સ્ત્રી પ્રજાએ
બાળતુ નામ લીધાનું જ, એનો કોણુ
ઈન્કાર કરી શકે તેમ છે ?

કુમારી ઉષા મહેતા

૧૯૪૨ માં ટીબી ઓગસ્ટે દિવસે હોડો ના
મહાત્માજીના પડકારને કોંગ્રેસે મંજૂરી આપી.
‘એ સાથેજ અંગ્રેજરાજનું દમનનું એક
‘દેશભરમા ફરી વળ્યું’ સામુદાયિક ધરપકડો
થઈ, પરંતુ આ વખતની લોખ ક્રાંતિની
તાકાત કોઈ ઓરજ હતી વાતાવરણમા એક
છડાઈ બીજા છે. સુધી લોકોનો ઓર
જુરસો હતો એ જુરમને કાગવા ગોરી હક
મતે સમાચારો પર કડક પ્રતિબંધ મુખ્યે,
અને એના વિરોધમા દેશના અનેક રાષ્ટ્રવાદી
છાપાઓ બંધ થયા. ત્યારે એક દિવસ ૨૦
મી ઓગસ્ટે એકાએક કોઈ અનુભવા રથેથી
કોંગ્રેસ રેડીયો ગાણુ છડ્યો । અને પછી તો
રાજને રોજ વધુ પ્રવચનો દ્વારા જનતાને
માર્ગદર્શન મળવું લાગ્યું લોકક્રાંતિનો કાર્ય-
ક્રમ એ ‘માર્ગદર્શન દ્વારા વધુને વધુ વેગવાન
બનતો જતો હતો અને સરકાર આ છુપા
રેડીયો મથકને શોધી કાઢવા ઉચી નીચી ચલી
હતી. સરકારનું એક મોઢું જામસુતી ખાતુ
આ પ્રચાર મથકને પકડી પાડવાના ભગીરથ
કાર્યમા લાંબી ગયું હતું

ત્યારે કોઈને સ્વપ્ને પણ ખ્યાલ નહોતો,
સુબંધની એક સુવતી દ્વારા ભારે સાહસ કરી
રહી છે । આખરે સરકારના જામસુતી ખાતાએ
‘સિસ્ટરમા આ કોંગ્રેસ રેડીયોનું છુપું મથક
પકડી પાડ્યું અને પોલીસની મોટી ફોર્સ
એક નારીની ગીરફતારી કરી. ત્યારેજ જગતે
કુમારી ઉષા મહેતાનું નામ જાણ્યું, ત્યારેજ

જગતે જાણ્યું કે એક સ્ત્રીએ ચાર ચાર
મહિના સુધી સરકારની આંખમા ધૂળ
નાખીને કોંગ્રેસ રેડીયોનું સચાવન કર્યું ।

નાનો અને પાતળો બાલો છતાં મક્કમ
નિઃશ્વય જળ ધરાવતા કુમારી ઉષા મહેતા
એ વખતે પી એચ ડી નો અભ્યાસ કરી
રહ્યા હતા પરંતુ લોક ક્રાંતિનો નાક ફરી
વળના એમણે પોતાનું લક્ષ્ય કોંગ્રેસ રેડીયો
દ્વારા પ્રચાર કરવા તરફ એકત્રિત કર્યું અને
યોડાક સાથી રોની મલ્લી પોતાનાજ નાણા
અને સાધનો દ્વારા કોંગ્રેસ રેડીયોનું આયો
જન કર્યું પહેલા એક જ ટ્રાન્સમીટર
વસાળી એ પરથી ૨૦ મી ઓગસ્ટે પડેયું
વાયુ પ્રવચન કર્યું પછી તો રોજ ને રોજ એ
કોંગ્રેસ રેડીયો પરથી કાર્યક્રમો વહેવા લાગ્યા
આગળ જતા તેમણે અચ્યુત પટવધન અને
‘ડો લોહિયાનો સપ્ક’ સામ્યોદય સ્વતંત્રતામાં
બંધા પ્રવચનો મેળેજ આપવામા આવતા
પરંતુ પાછળથી બાપજીની પહેલા રેકર્ડ
ઉતારવાની બચસ્યા કરવામા આવી આમ
રોજને રોજ જનતાને લોકક્રાંતિના એ દિવ
સોમાં માર્ગદર્શન મળવા લાગ્યું પરંતુ આખરે
પોલીસને એ છુપા મથકની તમામ જાતબી
મળી ગઈ

કુમારી મહેતાને પણ એ વાતની બંધ
આવી ગઈ કે પોલીસ આજે તેમના રેડીયો
મથક પર દરોડો પાડશે આથી એમણે ડો
લોહિયાનો સપ્ક સામ્યોદય, તેમની સલાહ

લીધી અને આખરે કોઈ પણ ભોગે કાર્યક્રમ
પાર પાડવાનો નિશ્ચય કર્યો

પરંતુ એ દિવસે કાર્યક્રમ પુરો થઈને
વહે માતરમ જવાતું હતું ત્યાંજ પોલીસે
દરવાજા ઠોક્યા

એકાએક હવામા લહેરાતો ક્રાંતિસ રેડી-
યોનો અવાજ થઈ ઊઠ્યો. લોકોએ જાણ્યું
કે રેડીયોમાં કંઈક ખબર થયેલ પરંતુ ખીજે
દિવસે જાણ્યું કે પોલીસે ક્રાંતિસ રેડીયોનું
છુપુ મથક પકડી પાડ્યું છે ને રેડીયોનું
સંચાલન કરનાર કુમારી ઉપા મહેતાની ધર
પકડ કરવામાં આવી છે.

હિંદ સરકાર, ધારા હોળના સખ્યા
જામ આરોપો તેમના પર સુધી કામ ચલાવ
વામાં આવ્યું અને ચરવડા જેલમાં માર
વધનો કારવાસ ભોજવ્યા પછી આખરે
૧૯૪૬ ના એપ્રિલની ૪થી તારીખે કુમારી
ઉપા મહેતા જહાર આપ્યા ત્યારે તેમના
દેશ પર જરા પણ વિવાદ નહોતો, ઉલટી એ
જાતની ગૌરવની છટા તેમના મુખ પર
તરવરતી હતી,

આને પણ કુમારી ઉપા મહેતાના
દેશમાં એટલીજ, રાષ્ટ્ર, ભાવના, જાગૃત છે

કપડાં ધોવા માટે

‘સરીતા’ ના સર્વોત્તમ સામુદાય નં. ૫૫૨ સ્પેરથલ, નં. ૧૧૧,
નં. ૭૧૭, નં. ૨૨૫, ફેલ્ડીંગ, ચોરસા, લાટા,
ટવીન, તેમજ લુકો વાપરી,

ખનાવનાર

રલી મામ (લેડીમેન) થી સરીતા સો પવર્કસ
ફોન નં. ૨૭૧૦ કે ચોખડી, વોરાસા,

૩

તેજહાર
અઠવાડીયું

નેના ગીતોએ તમારા દીલોમાં
'હૈ' પેના રધું છે

નેની વાતોએ લોહીના દેવા
હવામાં છે..

દરરોજ ૧૨ ખેલ
૭૫ અને ૧૦

કલાકારો
૦ સુરેયા ૦ સુન્યર સુલ-
તાના ૦ નસરત
૦ હુરનખાતુ

મોહન
ટાકીઝ
વડોદરા

“ આપણા નહેરુ ”

પડીતજીવ સરખી વે અત સુધીન જીવન ચરિત્ર બતાવત
ટ્રાપીસ માત્ર ચિત્ર “ હૈ ” સાથે જુર તા. ૧૮ સુધી
જતાવવામાં આવશે

રાનીવાર-રવીવાર તથા છુધવાર-ગુરુવારે મેટીની ખેલમાં
ધમ્મીશ ચિત્રો બતાવવામાં આવે છે

૩

ખેનમુન અઠવાડિયામાં
આગેકુચ કરત

નૈનિતાલની શિલ્પટોકરીઓ પાંચી
શ્રાવણના મધુરા ગીતો સાથે સર્જ-
યેલી એક અનોખી પ્રણયકથા
...આલેખત...

હિંદુસ્તાન પીઠચર્ચનું મનોરંજન સંગીત ચીત્ર

★ સાવન આચારે ★

આજે જ જુઓ

દરરોજ ૩ ખેલ

૪૫...૭૫...૧૦

ફ્ર- - - - - નેમા - - - - - ફ્ર
૦ રમોહા ૦ કિશોર શાહ
૦ રમેશ ગુપ્તા ૦ ડેવીડ
વિગેરે
ફ્ર- - - - - ફ્ર

શરદા ટાકીઝ, વડોદરા રૂ. ૨૧૩૪

૧૫મી ઓગસ્ટના નવ પ્રભાતે

રાષ્ટ્રના ચરણે

અમે અગારી ઔદ્યોગીક

સેવાઓ ધરીએ છીએ

આ રીઠી અમારી વિશિષ્ટતાઓ

★ અદ્યુ એક્સ પેલર

★ ટેક્સાઇલ મશીનરી

★ લોસ્પીક કુંડ એન્જીનો

★ ફીલ્ડર પ્રેસ અને પેપા

★ સો પ્લે મશીનો

★ ઓઇલ અને વોટર કાર્ટીંગ

★ ગેસ અને ઇલેક્ટ્રીક વેલ્ડીંગ

માહિતી માટે
લખો

આમ ARUNEXPEL

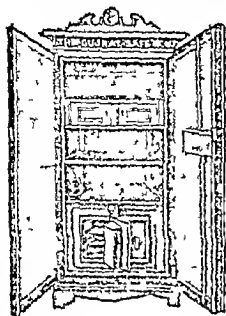
ધી લક્ષ્મી વિજય

બ્રાન્ડ એન્ડ ચાઇન વર્ક્સ

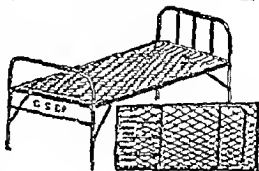
પ્રતાપ નગર

વડોદરા.

કંટ્રોલ ભાવે કબાટો તથા પલંગો મળવો

કેબીનેટ સાઈઝ કબાટો ૭૨ ૩૬ ૨૦
 વચ્ચે એક હોકર, ચાર ખાના
 કિંમત રૂ. ૨૩૦
 ૫૩ ૦ ૩૫ પાટીનો કિંમત રૂ. ૨૫
 એડર મળેથી ૧૫ દિવસમાં ડીલીવરી
 આપવામાં આવશે.

સ્વીત કરનીયાર માટે
 વડો રાત્રી એક જ
 નિર્ગમ પાત્ર અને અન્યો સ્થળ

ગુજરાત સેફ કંપની

બરોડા સેફ કંપની સારો, ગ્રે હીગેટ રોડ-વડોદરા.

ગુજ પ્રમજે
 બેટ આપવા લાયક

નોવેલ્ટી માટે

વડોદરાનું જુલુ ને જાણીતું એકજ સ્થળ

અમારે ત્યાંથી શુભ પ્રમજે બેટ આપવા લાયક ફેરી

પાનખાન, ગેલેટ એસ ફાઇવ પોંટ મદારીમ ફેરી ફે
 ફેરી જુલો, લેર પી-સ, સાધી પિસ વિગેર વસ્તુઓ
 પ્રકાશિત ભાવે મળશે

મેસર્સ મમતલાલ મોતીલાલ જૈશ્વર

મહાત્મા ગાંધી રોડ દુમ્માર, લેન વડોદરા

તા ૧૯-૮-૪૯ ને
ગુરુવારથી ભવ્ય રજુઆત

★

‘મિટ્ટર’ ને ૥૥ દિલ ચિત્રપટ ઉલોચન
જોરપ કરતા ચિત્રતા દિગ્દર્શન બદા
મીઝાપા’ નુ ઓરકાર એ વોડ’ મેળવ
ના કિશોર શાહુનું
અવશેષ ચિત્ર

○

-અનોખી વાતા -નયન રમ્ય નૃત્યો,
-મધુર ગીતો, -અવશેષ
-સુવાયમ્ય ગીત, અભિનય
વડે અનુપમ સનેહ

ફિલ્મીસ્તાન લી નું જુલાબી મનોરંજન ચિત્ર

નાદિયા કે પાર

ભુમિપ

- * દિલીપ કુમાર
- દામિની દોશલ
- * માયા બેનરજી
- ડેવીડ
- * મુશિર કુમાર
- રમેશ ગુપ્તા
- બેન્નામીન

સી

સી. રામચંદ્ર

નિર્માતા દિગ્દર્શક

કિશોર શાહુ

શ્રી. મહારાણી શાંતિદેવી ટાંકીઝ

ગજમદેવ રોડ

[11 ના રજુઆત]

તા. ૧૯

નિયમો

*ગરવી ગુજરાતજી સંસ્થાના મનોરથ સાથે છેલ્લા ૨૬ વર્ષથી 'ગુણસુન્દરી' પ્રસિદ્ધ થાય છે

*દર માસની પહેલી તારીખે નિષ્ક્રિય પ્રસિદ્ધ થતા 'ગુણસુન્દરી' માં સ્ત્રીજનના સર્વાંગી પ્રશ્નોની વચ્ચે સાથે મનનીય સાહિત્ય સાથે સ્ત્રી સમાજના સમાચારો આપવામાં આવે છે

લવાજમ

ગુણસુન્દરીનું વાર્ષિક લવાજમ દિવસે ૩૦ સાદા પાચ અને પરદેશમાં શિશીંગ ખાર અને છુટકે અઠવાળા ખાર આના છે

આહક થવા માટે

વર્ષની પ્રારંભમાં પરાગ્રમ લેવામાં આવે છે તે કાઠપણ માસથી આહક થઈ શકાય છે

ચાલુ આહકોને

જે કાઠપણ ખાસ કારણ સર મોટું ન થાય તો ગુણ સુન્દરી દર માસની પહેલી તારીખે થાય છે તે દરેક આહક ભાઈ-બહેનોને કાળજી ભરી રીતે મોકલાય છે તેમ જ્ઞાતા કાઠ કારણસર અઠક ન મળે તો તા. ૧૦ સુધીમાં દાર્શિકયે ખખર આપવાથી અઠક સિલકમાં હશે ત્યાં સુધી મોકલારી

આવૃત્તિ અને સ્થાપક ૧૫ જાન્યુઆરી ૧૯૪૮

વર્ષ ૨૦૨૩

સપ્ટેમ્બર ૧૯૪૮

[અઠક પહે]

આ અઠકમાં		
કવિતા	* પ્રેરણા	શ્રી 'કૃષ્ણ'
	પદ્યોમાં આગમ	શ્રી રવિચંદ્ર પાઠક
	કુચરો ડોને	'સુસ્વરૂપ'
વાર્તા	મા ભોમ	શ્રી કૃષ્ણ કોઠાર
	અમર મેટા ન હોત તો	શ્રી કનુ શાહ
નાટિકા	* પ્રતિષ્ઠા	શ્રી મોરારજી સોની
પરિચય	* શ્રી લીલાવતી મુનશી	મો. ક.
	લેડી ગોડીના	ડૉ. અમૃતલાલ પટેલ
	શ્રી રમણીક દેસાઈ	'જુનો મિત્ર'
લેખો	ઓ	સુ. શ્રી ઇન્દોરા
	નિષ્ક્રિયતા માટે ઓઓ	
	શુ કરી શકે? ઇનામો	
	નિબંધ	ડૉ. મનકભાણી એ.જી.
	મોહનધામ કારમીર	પદ્મિત જાડ
ચિંતન લેખ	ગુજરાતની અસ્મિતા	
	નવ યુગ	શ્રી મુનશી
	સુવર્ણ રત્ન	રનાતિમાં પ્રભાદેતી
	પ્રથમ સોપાન	શ્રી નવીન ડૉ. પડમા
હળવો લેખ	દરકસર	શ્રીધર
આરોગ્ય	દરો અને દવાઓ	
	ઉપરાંત	
	તની મોઢ, સો જગત, ફોગમ વિગેરે	

તમામ પત્રવ્યવહાર માટે લખો

ગુણસુન્દરી કાર્યાલય,
હુડાણામિત્ર પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ,

ચો. બો. નં. ૮૫ શિયાપુરા પટોદરા

પુસ્તક ૨૭ મુ

સપ્ટેમ્બર ૧૯૪૬

અંક ૫૬૫૦

ગુજરાતની અસ્મિતાનો નવ યુગ

ગુજરાતે સરકારનો નવો યુગ આરંભ્યો છે તેની સંસ્કૃતિની મહત્વકાક્ષા બધી મંદ છે તે સામગ્રીઓથી સ્પષ્ટ બન્યું છે

એના પુરુષતમા ત્યાગ છે, જીંદી વ્યવહારિતા ને હિંમતી અભિલાષા છે તેમા વ્યવસ્થાશક્તિ ને સ્વાતંત્ર્યપ્રેમ છે મુસદ્દી પદ્ય છે અને નિઃસ્વાતંત્રતા છે, બાવનાશીલતા છે અને સેવા ધર્મનો પ્રેમ છે અને ભગીરથ તપથી માનવતા વિકસાવવાની હોસ છે

એના સ્ત્રીતમા કુલની સુકુમારતા છે ને છતાં સતીની અડગતા છે તેમાં રમિકતા છે ને છતાં સરળકૃતિ છે કાવ્યમયતા છે ને છતાં વ્યવહારિક શુદ્ધિ સતેજતા છે ધર્મોપતા નથી, છતાં શ્રદ્ધાશુ કલ્પની આસક્તિ છે તેમા પુરુષના સમાન થવાની હોસ છે, છતાં પુરુષને પડખેજ ઉભા રહેવાનું ડહાપણ છે નવા નવા ઉદ્ધાસો છે, છતાં કુખ મહન કરવાની હિંમત છે એનામા વિશુદ્ધ પ્રેમની જ્યોતિ જાગવા માંડી છે

અને ગુજરાતની સરકારી અસ્મિતા આ બધી પ્રવૃત્તિ તે સમગ્ર જીવન પર અધિપત્યનિરુપે ધીરાજે છે, જાણ્યે અજાણ્યે બધા એક ને અવિભક્ત ગુજરાતના અંગ બને છે અને જેમ અંગે અંગની એકતાનતા પરથીજ આત્મા પરબાધ છે તેમ ગુજરાતી સંસ્કૃતિની પ્રતાપી આત્માની સાક્ષી છે, કાર્તવીર્ય ને પરશુરામની આ ભૂમિ આર્ય સંસ્કૃતિનો વિજય ધ્વજ બધ ઉભો છે અને આર્યના સનાતન તત્ત્વો મહત્વકાક્ષાને વીરતા, સ્વમાન ને સ્વાયત્ત, શુદ્ધિ, સ્વાતંત્ર્ય ને વ્યવસ્થા, તપ, શક્તિને સયમ પિતૃભક્તિ ને જીવ પા, સંબંધધારી અધોગ સેવા અને પ્રેમનિર્મળને નિરુક્ય આ પુરાણો નવ આધીવર્તની પ્રેરણાથી દરે દિશામા પ્રસારશે

શ્રી દેનેશલાલ મા. મુનશી

જે નાશ બારે દેવુસ હતા અમારી મરણીમા એમની કલુસ તરીકેની ધાપ હતી ધણીવાર અમે ગણકાદાની આ દેવુસાદની વાતોની ચર્ચા કરતા અને તિર-સ્કાગપૂર્ણ હમી હતા, અને સાચેજ તેમજ હવે દાકા દાકા લેગ મારણીમા ગયા હોય દેખાતરા. કોઈની ચીજ લેવા ગયા હોય પણ પદર જગ્યાએ કરીને માવ પૂછે ને કરીને જ ચીજ રહે આમ બળરમા પણ એમની દેવુસ તરીકે ધાપ પડી ગઈ હતી પણ આજ ન્યાર ગણુ દાકાએ ' લે કદક ધધો દરને ' દહી એ બીખારીને આખો એક રૂપિયો આપી દીધો ત્યારે હું બારે આશ્ચર્ય મા પડી ગયો કારણ કે ગણુ દાકા દેખ બીખારીને દહી એક પૈસો તો શુ પાંચ પણ ન પરખાવે ને ઉપરથી ઉધડો લે પણ આજ આખો એક રૂપિયો આપી દીધો એ જોઈને મેં ધીરે રહી દાકાને પૂછ્યું ' કાકા આવા બીખારીને પછસા આપવાથી તો ઉત્કુ બીખારે ઉતેજન મળે છે, ને નાહકના આપણા પૈસા વેડકાપ એ નફાસા અને લાગળજ દાકા ગારા તરફ કરીને જોલી હિયા ' તમે આજના જુવાનીયા દંજુએ અવારિતવિ રહ્યા ' એક નાકુ પકડ્યું તે પકડ્યું જ ' પ્રસંગ પ્રમગતુ રૂપ કદક જોવાનું નહિ આગાજ દેશની અધોગતી આવી પડી છે '.

'પણ એ વાતને ને આ પ્રસંગને શુ ?' મેં લાગતું જ પૂછ્યું ' આજ શોકાણુ છે ને ? તમે લોકા દરકસરનું સાચું મહત્ત્વન સમજતા નથી માણસે કદકસર કરવી જોઈએ ને દાકાથી ઝેરાવુ ન જોઈએ એ વાત સાચી. પણ સાચે સાચે જોઈને છેતરવા પણ ન જોઈએ પણ આજે તો લોકા ઉતરાણુ છેતરાણુ

ન જોઈએતુ મુજ લઈ ખીજને છેતરવાનું તું લાકને બેઠો છે. આથીજ કુનીયામાથી એક ખીજ પરને વિશ્વાસ હોતો જાય છે એટલે મુદાની વાત એ છે કે જીવનમા દરકસર કરીને બચાવવું જોઈએ, પણ પ્રસંગ આવ્યે આપણુ પણ જોઈએ એ ન અપવાધી ધણીવાર એતું એ પરિણામ આવે છે કે બાપે દરકસર કરીને બચાવેતુ ધન દીકરો ગમે તેવા ખોટા માત્રે વાપરે છે એ એક જીવનનું સાધ છે ને હ મેંથા મેરે માગે એમજ બનતું આવ્યું છે '.

'એ સાચુ, પણ વાપરવાના કયા એમના મુસાળો છે ? પણ આવા બિખારીને આપ વાધી તો ઉલટું ' એ વાક્ય પુરૂ બોલી રહું એ પહેલાં જ કાકા બોલી ઉઠ્યા ' તારી વાત હું સમજી ગયો છું, પણ દહી બીખારીને એક પૈસો પણ નથી આપતો કારણ કે બીખારે નામે ટોંગ, કામ ચોરી અને એટીપણુ પોપાય છે પણ દરેક દાખલામા એમ નથી હોતુ બીખારીને જોળખવાની દષ્ટિ જીવવી જોઈએ આ દાકા સાચે સાચ બીખારી નહોતો, પણ દોષ આદતમા સુકાઈ ગયેનો માનવી હતો. બીખ. મીગજા. એના મો. પર ચરમ હતી, એની આખમા જીવનની ઉડી કુટુણતા હતી, હવે તારે જોવું હોય તો એ કાને બીખ નહિ માગતો હોય કેટલાયને મેં એવીજ રીતે મદદ કરી છે '.

દાકાની આ વાત સામળીને સાચે જ હું તાજુમ બની ગયો. ત્યાર શુ દાકા આદર્શી બધી કરકસર કરે છે એ આવાજ સતકાળો મારે ? એ પ્રશ્ન મારા મનમા ઘોળાઈ રહ્યો '.

એ પછી મેં બીજા દિવસે જોવું તો પેલો બિખારી શાળાના આઠલા પાસે પીપગમીન્ટ વેચતો હતો એ જોઈને મને દરકસરનું એક નવું જ સાચ સમજાવું

૨૭માં વર્ષના પ્રારંભે

તનો નો'૨

છવ્વસ વર્ષ પુરા કરી ગુણસુન્દરી આ અઠધી ૨૭ મા વર્ષમા પોતાના કદમ માટે છે

આ છવીસ વર્ષમા ગુણસુન્દરીએ અનેક તાલપલટાઓ નિહાળ્યા છે, કિશોરી સ્ત્રીને યૌવનના કળમા કદમ બાળવતા ગુણસુન્દરીએ અનેક કડવા મીઠા પ્રસંગો અનુભવ્યા છે અને કરાલ કાળની આદીપુત્રીઓમાથી આમળ ને આમળ રંગ માડતા એણે પોતાના જીવનની સુસ્થ ગુજરાત મહાગુજરાતની ધરની પર વેરી નારી સમાજની જાગૃતિમા ને પંતરુ ત્યાનમાં પ્રેરણા આપી છે, કષ્ટ માર્ગદર્શન આપ્યું છે અને જીવનને બરખી રહેતા આરામનો અધાર ઉઘેચવા પયાયકિત પ્રપત્તજ માત્ર નહિ ગુજરાતના સુસુખ નારી સમાજમા જાગૃતિનું વ્યતન જોમ અને નવ પ્રાણુ રેડવા એણે સતત મથામણ કરી છે

આજે ૨૭મા વર્ષના પ્રારંભ કાળે જ્યારે એ સરકી મયેસા ભૂતકાળ ઉપર અમે મીટ માડીએ છીએ ત્યારે સચેજ અમારૂં હૃદય હર્ષથી પુષકિત બની છેડે છે, જૌરવની એક તેજ રેખા અમારા હૈયાને અજવાળી વાપ છે અમે ધન્યના અનુભવીએ છીએ કે ગુણ સુન્દરીનો આ પ્રપત્ત, આ મથામણ વ્યર્થ નથી બધા

છેલ્લા થોડાક વર્ષોમા ગુજરાતનું કારકૃતિક ને સામાજિક સ્વરૂપ આજે પદપદાઈ ગયું છે ગુજરાતની અસ્મિતા આજે નવરેક પ્રાણુ કરી ગુજરાતની ભૂમિમા પોતાનો પ્રકાશ પાવરી રહી છે પીઆયેનું ને ચુચાયેનું એક વખતનું એક અને અવિભાજ્ય ગુજરાત કરી એક અને અવિભાજ્ય બગરો આજે સુગકિત બન્યું છે

આ પમટામા ગૂજરાતની નારી સક્રિયો કાળો નાનો સુતો નથી રવાન પ અને માનવતાના રંગે રંગાયેનું ગુજરાતનું નાગીત આ નવ પાયામા ધબકે છે એ ધબકારમા ગુણસુન્દરીની પ્રેરણાની એકાં તેજરેખા ઝમકતી અમે આજે છીએ

અને છતાં હજી ગુજરાત અને ગૂજરાતના નારી કમાજે ગુજરાતના સામાજી, રાજકીય, આર્થિક, સાંસ્કૃતિક ને કેવળજીના ક્ષેત્રમા ધણ કરવાનું છે કારણકે આજમુખી ને કમ ક્યું છે, ને કમ થયું છે એ બધું દેશની આઝાદીને-માજોમની મુકિતને દષ્ટિ સમજ રાખીને ક્યું હવું

પરંતુ આજે હવે દેશની આઝાદી પછી સહજ અને રવામાવીક રીતે પરિસ્થિતિ પદપદાઈ છે અને પનગયેની આ પરિસ્થિતિ નવા મુત્યાકનો માગે છે નાવિચાર ને નવ કૂચ માગે છે

આ પરિસ્થિતિ નરૂમા રાખીને ગૂજરાતના નારી સમાજે કરી એ દિશામા નવરૂચ કરવાની છે એણે નીચલામા નીચવા થરથી માડીને ઉચામા ઉચા થરે બેઠેતા માનવીઓમા સમમાવે મમાનતાના નવ પ્રાણુ ફુંકવાના છે એણે માત્ર શહેરમા જ નહિ ગામડે ગામડે પોતાના જ્ઞાન ચારિત્ર્ય અને સ્વચ્છતાનો આદર્શ ફેલાવવાનો છે એણે દેશના હજારો નિરક્ષર આ-પુરોમા પ્રાદ શિમળા દારા જીવનનું નવભાન વામન કરવાનું છે એણે દેશના મેકડો પ્રાપસમા બાવકોને જસનાં મેઘતા આવતી કાનની ચારિત્ર્યશીલ નાગ રિક્ષ ધવાના છે આ નવરૂચના માર્ગમા ગુણસુન્દરી ગુજરાતના નારી સમાજની વધુ

(સુલો પામું નુ)

સેવા અને સંસ્કારને જીવનમાં ઉતારી ગુજરાતની

૨૯ જાકોય જાગૃતાતના એ દિવસો હત પૂ ગાંધીજીની વીરહાકે ગુજામીની લાખી નિદ્રાગ્રસ્ત પ્રજા તાજુજ બનીને ભગતી હતી ને જગૃત થતી એ પ્રજા ઉપર દેહી રિયાસતોમા રાજતાલીનો દમનનો ફોરડો વિ-જાઈ રહી હતો એવા એ દિવસોમા લીજ ડીમા પ્રજા પરિપન્ના પ્રમુખપદે એ સ્ત્રીની વરણી થઈ હતી.

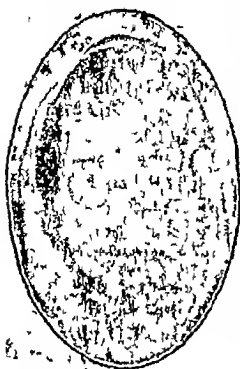
નિશ્ચિત નિયમે અને સમયે પ્રમુખ અને નીચા કાર્યકર્તાઓને વધતે ગાંધી ક્ષમકમ દરતી લીબડી રોજન પર આવી પડેએ છે ને એ વિરાટ જયોપતો ધ્વની ઉઠીને વાતાવરણમા બગી જાય છે રોજન પરજ સૌ સમાચાર મળે છે રાત્રે ચંદ્રમા લાગે તોફાન થયુ છે ને ગુડાઓએ પરિપન્નો મુખ તોડી ફોડી નાખ્યો છે અસખ્ય લોકોને અમાન્યથી માર પડ્યો છે, છપીનાલ લોકો નાગવતા ધવાયેલા માણસોથી બરાઈ પડી છે ભયનો એક સુન્દરો ઉઠીને રાત્રી ૧૧૫ છે તોફાનનો ભાગ લતા પ્રમુખ અને કાર્યકર્તાના મડળો દુપણે ચંદ્રેર બધી લ્લમ મકાવે છે અને જાણે રિયાસતની એ સતા પસારન થન ગઈ હોય તેમ ચંદ્રેરમા ગુડારાજ પ્રવર્તિ રહ્યું છે અને જતા એ તોફાની પરિસ્થિતિ વચ્ચે જોજો દિવસે અન્ય રથન પરિવહ થાય છે પરિપન્ને તોડી પાડવાના રાજતાલીના અને ગ્ય સામે એક નારીનો પડ-કાર ગાજી ઉઠે છે, વધુને વધુ જુવદ નાદે 'હાવો યાવ છે અને પરિવહ પુગી કરીને ગુડારાજ કેળ મુકાયેલા એ ચંદ્રેરમા એક નાના પ્રમુખપના દેળ સગપસ નીંદળ છે અને પોતાના નિમિત્ત રથાને જાય છે એ જોહને ગુડાનોન આખ દારે છે એમના હાથમાની લાખીઓ સરસ પરના માનરીઓ

પર જીકાય છે અને જતા સરપસ ધણીએ નાચબાજ વિના અટક ૧૬તાથી પોતાના નિશ્ચિત રથાને પડેએ છે સરવસના મોખરે માલતી વીરનાગી મહેજમા ગુડાની લાકીથી જગી જાય છે, જતા એના મુખપર રોજન પસુ ગમરાટ નથી એજ ધીર ગમીર ચાન, એજ હારથ, એજ દડતા એ મહાનારી અન્ય કોઈ નહિ જેમણે ગુજરાતની સંસ્કારીક અરિમતા પોતાના જીવન કાર્ય અને સંસ્કાર વડે દોહાળીને જગૃત કરી છે, જેમણે સાહિત્ય અને કથાકારા એ જ્યોતને રસ સિંચન કરી એને સ્વાય પ્રગજવલિત ને વધુને વધુ જગજગતી રાખવા સતત પ્રજા પ્રવાસ દ્યો છે અને હજુ પણ એ કથાકારાને ચિરતન રૂપે વેગ આપી રહ્યા છે એ કી લીલાવતી મુનશી હતા.

૪ સ ૧૮૯૯ મા એમનો જન્મ થયો અને ૧૯૨૬ ની ૧૫ મી ફેબ્રુઆરીએ શ્રી કનેયાતાલ મુનશી સાથે એમના લગ્ન થયા પણ તે પહેલા એમણે પહેલુ જ રાજકીય કાર્ય અમદાવાદ અને મુબમ 'દિલક દરરાજ ૧૦' એકત્રિત કરવાનુ ક્યુ ને તેમાં સારી સ્થળતા મેળવી એ પહેલા તેમણે શ્રી મુનશી સાથે સમગ્ર દિદ અને મુરોપનો પ્રવાસ ખેડ્યા હતા.

૧૯૩૦ માં દેસાજરમા મહાત્મા ગાંધીજીના સત્યાગ્રહ આદેશનુ મોજી કરી વન્યુ અને શ્રી લીલાવતી મુનશીએ આ ચળવળમાં જ પલાયુ ૮ થી જુલાઈએ તેમની ધરપકડ થઈ અને પહેલીજવાર તેઓ જેલના સળિયા પાછળ કોલાઈ ગયા ત્યાં તેઓ મુબમ પ્રાંતિ મોસની બંદીકાર સમિતિના સગ્વ હતા.

પરંતુ જેલમાંથી છુટ્યા બાદ તરતજ

શ્રીમતિ લીલાવતી મુનશી

જેવડા ઉત્સાહથી હરી રાષ્ટ્રીય કાર્યમાં લાગી ગયા અને સ્વદેશને વેગ આપવાના હેતુથી તેમણે કાલબાદેવીશા પર સ્વદેશી મારફેટ ઉભી કરવાનું સફળ આદેશન કર્યું, અને પાછળથી સ્વદેશી મારફેટના માનનીય પ્રમુખ બન્યા.

૧૯૩૧ માં તેઓ અખિલ હિંદ મહા સભા સમિતિના સભ્ય ચૂંટાયા અને વર્ષો સુધી તેના સભ્ય રહ્યા. ત્યારપછી ૧૯૩૨ ની ૬ ફાગન-પુન્યાસીએ હરી સત્યાગ્રહ આદેશનમાં ભાગ લેતા જતા તેમને એક વર્ષનો કારાવાસ

Mrs Lalavati Munshi a prominent figure in the Social world of Bombay, is a woman of versatile talents, for the last twenty years an active participant in the Political and national life of the country. She has won for herself a place among the foremost women of India.

MADEVI

સન્ડે ટાઇમ્સ,

ઓગસ્ટ ૨૮ ૧૯૪૬

મળ્યો તે વર્ષના અંતે તેઓ જોસ શુક્ત ધર્મા અને હતા દેશને માટે એમનો જીવનનો એટલો જ અખડ હતો. હરીને વધુ પ્રયત્ન વેળાથી તેમણે રાજનીય પ્રવૃત્તિમાં સુકામ્ય એટલું જ નહિ સામાજિક અને સંસ્કારણે તેમની સવિભાવિની પ્રવૃત્તિ વધુ વેગવાન ને સફળ બની ૧૯૩૩ માં તેઓ નર્મદ રમારક સમિતિના ઉપપ્રમુખ ચૂંટાયા અને તે માટે ૬૩ વિ એકત્રિત કર્યું સાથેસાથ અખિલ હિંદ સ્વદેશી સંપના પણ તેઓ મંત્રી હતા.

૧૯૩૪માં મુનશીમાં મહાત્માના અધિવેશન મળ્યું એ પ્રસંગે મુળર્થ પ્રાતિક પ્રેક્ષિત તરફથી યોગ્યેલા સ્વદેશી પ્રાર્થનાના તેઓ મંત્રી નિમાયા અને તેમણે પોતાની કાર્યશક્તિ દ્વારા પ્રગટને સુદર બળ્ય ને સફળ બનાવ્યું ત્યારના ૧૯૩૫ માં તેઓ સુબધ મુ મેરપોરેશનમાં અને ૧૯૩૭ માં કેમિસની ટીકીટ ઉપર મુબધ ધારાસભામાં ચૂંટાયા.

એ કાળે મહાત્માજીના સત્યાગ્રહના

આંદોલનના ફળસ્વરૂપ દેશને પ્રતિક્ષિ શાસન મળ્યું હતું પરંતુ ગોરી તોફાનીની રીતિનીતિએ દેશની કથળતી જતી પરિસ્થિતિમાં પ્રતિક્ષિ શાસન લગભગ અર્થ વગરનું નિષ્ફળ બની રહ્યું એ અરસામાં વિશ્વયુદ્ધની આગ હાંની નીકળતા અંગ્રેજરાજનું પોકળ રૂપ પરખાઇ ગયું અને એ સાથે ગાંધીજીના ઋકિતગત સત્યાગ્રહનો પડકાર આવી પડ્યો. શ્રી લીલાવતી મુનશી આ સત્યાગ્રહમાં ભેગાયા અને જેલમાં ધકેલાઇ ગયા પરંતુ તેમના પતિ શ્રી મુનશીની માદગી અને ૧૯૪૧ ના માસમાં જેલમુક્ત થયા પરંતુ ફરીફરીને એજ અદમ્ય ઉત્સાહથી રાષ્ટ્રીય કાર્યમાં ગુથાયા એ પછી તો દેશ ઉપર ૧૯૪૦ ની લોકક્રાન્તિનું 'હિંદ છોડો'નું પ્રબળ મોજુ ફરી વળ્યું એ મોજની અસરમાંથી માએજ દોષ મુક્ત હતું.

૧૯૪૩ માં શ્રી લીલાવતી મુનશી નાગરીક સરક્ષણ સમિતિના સભ્ય ચુટાયા પરંતુ એ પહેલાં ૧૯૩૯-૪૦ તેમણે મુબઇ મ્યુ કોરપોરેશનમાં કોર્પોરેશનના નામના નેતા તરીકે કામ કર્યું હતું તે ૧૯૪૪ માં તેઓ પદના બીજા નિમાયા, એ સાથે જાહેર સબધક સમિતિના મંત્રી તરીકે પણ કૅટલોક વખત કામ કર્યું.

૧૯૪૬ ના એપ્રિલ સુધી તેઓ મુબઇ મ્યુ કોરપોરેશનના સભ્ય તરીકે રહ્યા એ સમય દરમ્યાન સખ્યાબધ જાહેર સરચાઓમાં તેમણે પ્રતિનિધિત્વ કર્યું, અનેક મર્યાબોને પોતાની કાર્યશક્તિ દ્વારા સીધી દોરવણી આપી પરંતુ ૧૯૪૬ માં મુબઇ ધારાસભામાં ફરી ચુટાતા તેમણે કોરપોરેશનમાંથી પોતાનું રાજીનામું આપ્યું અને આ સમયે તેમણે ધારાસભામાં બહુપતીત્વ અને અસમાનવય લાઓ પર પ્રતિબધ મુકેતા તેમજ મુબઇ મ્યુ કોરપોરેશન માટે યુક્ત

મતાધિકારનો ખરડો રજુ કર્યો. આ બંને પ્રગતિવીલ ખરડાએ સારી ચક્રચાર જગાવી

આ પહેલાં ૧૯૩૪-૩૬ માં તેઓ હિંદી વેમારી મહામંડળમાં પહેલાં જ એક માસ શ્રી સભ્ય તરીકે હતા. તેમજ ૧૯૩૯ થી ૪૪ સુધી મુબઇ મુનિવરસીટીના અને તેના ગુજરાતી અભ્યાસ બોર્ડના સભ્ય તરીકે કામ કર્યું એ સાથે સાથે હિંદ સરકાર તરફથી હિંદુ સ્ત્રીઓના હક્કો માટેની તપાસ સમિતિમાં તેમની નીમણૂક થઇ હતી પરંતુ રાજકીય ઝઝાવાતભરી પરિસ્થિતિને કારણે સમિતિ ન મળી શકી, કે ન લે પોતાનું કાર્ય આગળ ધપાવી શકી.

હિંદની રાષ્ટ્રીય સ્ત્રી કાઉન્સીલના એક સભ્ય અને મુબઇ પ્રતિક્ષિ સ્ત્રી કાઉન્સીલની મુખ્ય સમિતિના ચેરમેન તરીકે ત્રણ વર્ષ તેમણે કામ કર્યું તેમજ અખીલ હિંદ મહિલા પરિષદના મુબઇ મહિલા સંઘના બે વર્ષ સુધી ચેરમેન તરીકે સ્ત્રીઓના અનેક પ્રશ્નો રાષ્ટ્રીય દ્રષ્ટિએ હલ કરવા ઉપરાંત આ સરચાને તેમણે ઉત્તમ દોરવણી આપી આજે પણ તેઓ કોટ હિંદુ સ્ત્રી મંડળની મુખ્ય સમિતિના માનદ સભ્ય છે તે ઉપરાંત મુબઇની મહીલા રાહત સમિતિના ઉપપ્રમુખ તરીકે રહીને તેમણે આ દિશામાં સ્ત્રીઓની ઔરવપૂર્ણ સેવાઓ બજાવી હતી ૧૯૪૬ માં તેઓ પ્રતિક્ષિ સ્ત્રી પરિષદના પ્રમુખ નિમાયા હતા અને ૧૯૪૭-૪૮ માં અખીલ હિંદ મહિલા પરિષદની મુબઇ શાખાના પ્રમુખ તરીકે ચુટાયા હતા.

આજે તેઓ ભારતીય વિદ્યાભવનના એક સ્થાપક અને ઉપપ્રમુખ છે એટલું જ નહિ ગુજરાત સાહિત્ય પરિષદની સ્થાપક સભાના એક સભ્ય છે, તેમજ મુબઇ હરીજન સેવક

સઘના મધ્યસ્થ બોડના સભ્ય અને મુખ્ય શાખાના પ્રમુખ છે

ઉપરાત ૧૯૪૬ મા મુબમ્બા યર યથેષ સંગીત શિક્ષા પીઠના તેઓથી ચેરમેન અને પ્રોગ્રેસીવ મુખતી સમિતિના એક સભ્ય છે તેમજ મુબમ્બા રાષ્ટ્રભાષા પ્રચાર સમિતિના તથા રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ સોસાયટીના ઉપપ્રમુખ છે

આમ થી લીલાવતી મુનશીની કાર્ય શક્તિએ અનેક ક્ષેત્રોમાં પોતાની જાલવત પ્રતિભા જતાવી છે ૧૯૪૭ મા હિંદને આઝાદી સાપડ્યા પછી પ્રથમ અખીન મુક્ત હિંદ એતીવાડી અને ઔદ્યોગિક પ્રદર્શનના પ્રમુખ તરીકે રવીને તેમણે આ પ્રદર્શનને સફળ બનાવ્યું હતું મુબમ્બા સરકાર તરફથી તેમની જેલ વિઝીટર તરીકે તેમજ ફજકુલ અને બાગબગીચા બધાહકાર સમિતિના સભ્ય તરીકે અને ઝાડન કમીટીના ચેરમેન તરીકે નીમણુક યજ હતી. ૧૯૪૮ મા એલ રી પ્રેજીડેન્ટ અને જે પી તરીકેની નીમણુક મુ માનદ માન તેમણે મેળ યુ સામાજીક સરવીસ સમિતિના તેઓ એક સભ્ય છે, તેમજ હિંદ સરકારના માહિતી અને ખતી વિસ્તાર પ્રધાન મંડળ તરફથી ફીલ્મ સલાહકાર સમિતિમાં બેઠો નિમાર્પાં છે આ ઉપરાત બોમ્બે લાઇઝ એચ્યુરન્સ કંપની, ઓધ સુચર ખીલ્સ લક્ષ્મીભાઈ શામળદાસ ડેમોપરેગિવ બેક, ગ્રેડેશી ટ્રાવીન્ડ ઇન્સ્યુરન્સ, ડેવકરણ નાનજ પ્રિન્ડી મ એન્ડ પબ્લીશીંગ કું ના તેઓ એક ડાવરેકટર છે

થી લીલાવતી મુનશીની આ રાજકીય, સામાજીક, ઔદ્યોગીક ને શિક્ષણીક સેવાઓ ઉપરાત સાહિત્ય અને કથાના સરકાર ક્ષેત્રમાં પણ તેમણે પોતાની બહુમુલ્ય સેવાઓ જલવત પ્રતિભા સાથે રાષ્ટ્રને ચરણે ધરી છે થી મુનશીની સાથે સાથે ગુજરાત સા

હિત્ય પરિપટના તેઓ પ્રાણ છે ૧૯૪૫ મા અધેરી ખાતે મળેલી સાહિત્ય પરિપટની રજન સમિતિના તેઓ પ્રમુખ હતા ને ૧૯૪૮ મા તેમણે ' જલસોમનાથ ' નામકને ફરીથી મજબૂત રીને જાજવી ગુજરાત-મહાગુજરાતમાં ગુજરાતની અગ્નિતાનો નાજ ગાજતો કથો હતો.

તેમણે માત્ર નારી સમાજ માટે નહિ સમગ્ર સમાજ માટે ખૂબ લખ્યું છે તેમની લેખિની સફળ ને પ્રવાહી છતાય હમેશા ચોટદાર રહી છે પ્રસિદ્ધિ પામેલા તેમના પુરતકમાં ' રેખા ચિત્રો અને ખીજ લેણો ' કુમાર દેવી ' ' છવનમાધી નહેલી ' ' રેખા ચિત્રો વગુના અને નવા ' ખૂબ જલણીતી કૃતિઓ છે તેઓ મુબમ્બા હિન્દી વિદ્યાપીઠના પ્રમુખ છે અને સાહિત્યની સાથે સાથે તેમનો કલાપ્રમ પણ એટલો જ ઉત્કટ અને જલવત છે

બારનીય વિદ્યાભવનમાં તેમણે જ રથાપેલા અને ચાલતા સાહિત્ય સસદ કલાકેન્દ્રના તેઓ પ્રમુખ છે આ કથાકેન્દ્ર દ્વારા બેઠો બારતીય સમૃતિ અને બધાને પુનર્જીવિત કરવાનો પ્રયાત કરી રજા છે

આમ રાજકારણુથી માડીને સામાજીક, સારકૃતિ અને કલાની દિશામાં સર્વતોમુખી કાર્યક્રમ કરનાર હિંદની નારી શક્તિમાં થી લીલાવતી મુનશી પ્રથમ જ આવે છે એટલુ જ નહિ એમણે પોતાની જલવત પ્રતિભા અને જલન કાર્ય દ્વારા ગુજરાતની અગ્નિતાને જાજત પ્રકાશમાન કરી હિંદની નારી શક્તિને લીલાવી ગુજરાતનુ મહા ઔરવ સજ્જુ છે ને આજે પણ ૭૦ વર્ષની ઉમરે મુનશીને જેલ આપે એવી ધગલથી પોતાના આ ધ્યેયની દિશામાં કાર્ય કરી રજા છે ગુજરાત એમને કલ્પે નહિ જૂને..

। એ દ.

સુવર્ણરજ

૧

*સ્ત્રી કેવળ સ્વધુગારની પૂતળી નથી, પરંતુ પરાક્રમ્ય ઉમમ સ્થાન તથા પાવિત્ર્યની મૂર્તિ છે, એ હજી પુરતકેમાજ વાચવાનું રહ્યું છે

*પુરુષના અભિમાન ઉપર અને સ્ત્રીના પ્રેમ ઉપર થયેલા જખમ જલ્દી નથી રજાતા. *માનવીની કોઈ માતા અમર હોય તો તે એક જ "માતૃભૂમી"

*"કળા"ને શૂતકાળની વન્ધા, વર્તમાન કાળની પત્ની અને ભવિષ્ય કાળની માતાની ઉપમા અપાય છે

*સંલોચેમા સપડાયેલાએ આચુ સાપા, વિજય વરેલાએ કશું "દાવર"—

*"કુ" એજ જીવનની ધરી છે તેને સમઘર્ષ, સૌમ્ય, સાધુ બનાવેલા મનુષ્યના હાથમા છે એ "કુ" બહેર છે ત્યારે એકાદ "લીટલર" પાકે છે અને એ 'કુ' સાત્વીક બને છે ત્યારે એકાદ "શુદ્ધ" સર્ગીય છે—

*પ્રજાએ જગત આપ્યાના વત્સલ બહાર માથી બે વત્સલ મૂતીઓ સજી "માતા" અને 'બહેન'—

*પ્રસન્ન વિના તો સદૃષ કોઈ સદૃશ્યનાજ ઉપાસક છે—પ્રસન્ન આવે પાપ ન દરે તે વીર પુરુષ પાપ દર્શી પત્ની પસ્તાવાથી જીવન ફેરવે તે બીજો વીરપુરુષ, તે એમાંને એમાં જીવન પસાર કરે તે જડપદાર્થ—

*અતિશ્રદ્ધા એ એક પ્રકારનું, માડપણ હશે, પણ અતિશ્રદ્ધા એ બીજા પ્રકારનું માડપણ છે ફુનીયામા ભેવકૃદાર્થે જાતની છે—અતિ શ્રદ્ધાની તે અતિશ્રદ્ધાની—ફુનીયામાં મૂર્ખ પણ

બે પ્રકારના છે, બધું અગમ્ય એમ સમજનારા અને બધું ગમ્ય છે એમ માનનારા.

*કુવામા પડેલ માનવીને બહાર નીકળવા માટે રેશમની સુંદર દોરીનો શો ઉપયોગ ?

*બનાવટી ફૂલો ગમે તેટલા સુંદર હોય પણ તેમા વાસ કયાથી આવે ?

—સ્નાતિકા પ્રકાશિની

(પાન ૩૩ ચાંદ)

નહિતો એક દીવડી બનીને ઝબકતી રહે એવી અમારી મનોકામના છે

આ મનોકામનાની સાથે સાથે શુણ્ણદરીનું સપૂર્ણ સમાધન છેલ્લા યોગાદ માસથી શ્રી નરુભાઈ દેકરે સંભાળ્યું છે આજસુધી તેઓ માત્ર બ્યવસ્થાપક હતા, હવે બ્યવસ્થાપક અને માલિક બને છે

એમના આ સપૂર્ણ સમાધન અને રાહગરી ફેકળ શુણ્ણદરીનું કલેવર ધીમે ધીમે બદલાતું જાય છે માદગીને મિછાનેથી મૂલ્યોન્નુષ્ઠ જઈ રહેલ શુણ્ણદરીમા નવું ચેતન—નવપ્રાણ આવે ધબકતા ચપા છે યોવન કાળે ખીસેલુ પુષ્પ દરમાઈ ફરી સુવાસ પાથરતુ ખીલવા માડ્યું છે

ત્યારે રજ મા વર્ષના પ્રારંભ પ્રભાતે સફૂતો સહકાર વાચતા અમે પ્રણમે પ્રાર્થિએ છીએ પ્રભુ અમારી આ મગજ મનોકામના પૂરી કરો, મા ભારતી અમારા આ નિમિત્ત જીવન ધ્યેયમા આજે બદલાતુ મનોબળ આપે. આ શારદા અમારમા સાહિત્ય અને સંસ્કૃતિની નવ પ્રેરણા રેડી રહો.

આ

જ કાલ સમાનતાનો યુગ છે પ્રત્યેક દેશ પોતાના સમાજને માટે દરેક ક્ષેત્રમાં જરોબરીતે વહેવાર ચાલે છે

સ્ત્રી સમસ્યા વિચારવાથી સીધી વાત એ નીકળે છે કે હવે જાહેરી તેમની પ્રગતિ માટેની ક્રિયા ચાલુ થવી જોઈએ કારણ કે આજનો યુગ વિકાસનો છે એટલે તેને માટે સમિતિ વિગેરે ન નીમતાં સ્ત્રીઓએ પોતે તેના માર્ગ વિચારવો જોઈએ

પહેલો માર્ગ તો એ છે કે જેમ જો તેમ જાણી ત્યાં સુધી સંભવિત હોય ત્યાં સુધી દરેક બહેન ફેળવણી લે. પરંતુ હવે આને પણ ફેટલાકો કહે છે કે સ્ત્રીઓને ફેળવણી આપવી તે વાંદરાને ઘાઝ પાવા સમાન ખતરનાક નિવડે છે પરંતુ વારતવમા તે જરાજર નથી કારણ કે સ્ત્રી અને પુરુષ બંને ઇશ્વરના સર્જન છે, ઇશ્વર પુરુષોની એકલાની સૃષ્ટિ નથી બનાવી તેમજ તેમને એ અધિકાર નથી અપાયો કે સ્ત્રીઓને તે ફેળવણી પણ ન આપે. ઇશ્વરે એકલી પુરુષ જાતિને સંસારમાં મોજ માણવા માટે નથી મોજી, પરંતુ પરસ્પર સહયોગ અને સહકારથી એક બીજા સાથે મળીને કાર્ય કરવા જન્મ આપ્યો છે પરંતુ અસોસ છે કે પુરુષવર્ગ તે સમજતો નથી શું સ્ત્રીઓનું જીવન માત્ર દસીવ કામ કરવા માટેનું છે? શું પુરુષો સમજે છે તેમ સ્ત્રીઓ દુપમદૂક સમાન છે?

તે પુરુષો કે સ્ત્રીઓ સમાજ સુધારાના પ્રયાસોમાં છે તેઓને પણ બે શબ્દો કહેવા પડે છે તોઆખલી તથા પળખતો અપહરણ કાંડ તેમના સ્મૃતિપટમાંથી નીકળીને શું વિસ્મૃતિના ગર્ભમાં પહેલી જ્યો છે?

જો આપણી મા બહેનો સમય હોય, આત્મા નિર્ભય હોય તો શું કુછો દારા તેમનું અપહરણ થઈ શક્ય હોત? ના એટલાજ મા બહેનોએ ફેળવણીની સાથે સાથે સ્વાવલંબી બનવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ

સૌથી પહેલાં માનુષિક રૂપે દંડના જને પૂર્ણતાની સાથે સંયુક્ત ફેળવણી તરફ ઝુકવું તે નાની વસ્તુ પહેલું સોપાન છે એક વાતને ફેળવણી આપવાથી આપણ કુટુંબ સિદ્ધિત ન બની શકે પરંતુ એક બહેનને ફેળવણી આપવાથી આપણ કુટુંબ સિદ્ધિત બની શકે છે એ ખ્યાનમાં રાખવાનું છે સ્ત્રી અને પુરુષ બંને ફેળવાયેલા કામ જાય તો તેમના વિચારોમાં મમાતા જાયી જાય છે એક ફેળવાયેલી સ્ત્રી પોતાના પતિના વિચારોને સારી રીતે સમજી શકે છે અને પોતાના પતિના વિચારોની સાથે ચાલવાનો પ્રયત્ન કરે છે આ રીતે તે જાનેની વચ્ચે કદી કસદ થવા પામતો નથી ઝગડા અને કસદ વગર તે ઘરમાં આદર જુદાઈ બનીને રહી શકે છે આ પ્રકારે પરિવાર રૂપી રચના બને પેડા આ અવનીના માર્ગ પર ખુશીથી ચાલશે ત્યાજ આનંદ અને લક્ષ્યોના વાસ છે

જીજ્ઞાસુ, કૃતજ્ઞતા, પ્રતિજ્ઞા, હેતુ, છતાં બાળવિવાહ તથા એક પર બીજી પત્ની કરવાના બે વેગ પ્રચલિત છે આ કુરિવાજોને કોઈપણ રીતે દાખી કાઢવા તે આપણા સમાજને મિદીમાં મળતો એટકાવવા જરોબરી છે એટલે નારી જાતિના અસ્તિત્વ સંરક્ષણ કરવા માટે સિદ્ધિત સ્ત્રી સમાજ આ તરફ ખ્યાન દેવું એ પણ એટલું જ જરોરી છે ફેળવણીની ખામીને કારણે તેમજ

દુર્વવરધાને કારણે સ્ત્રીઓ બળરમા
વેતાતી વસ્તુની જોગ વેચાણ છે,
વેચ્યા બને છે અને નષ્ટ થઈ રહી છે

ત્રીજી વાત પરદા પ્રથાની છે —
આજના યુગમાં ઘણી જગ્યાએ હજુ
પરદા અસ્તિત્વ ધરાવે છે અને કારણે
નારીવૃદ્ધ અગ્નિતાના સમુદ્રમાં મળીને
પોતાનું સ્વાસ્થ્ય ખોઈ રહી છે તે
સિવાય તેને ઘરેણા પ્રિય છે એ એક
કુપણ છે અથવા ઘરેણું તો શિક્ષણ અને
સહચર્ય છે સોનાના કે હીરા મોતીના
ઘરેણા તો કોઈવાર ચોરાર્થ જશે પણ
શિક્ષણ અને સહચર્યની ચોરી કદાપી
કોઈ કાળે મળી શકશે નહિ હવે વિચારો
કે સાચું ઘરેણું કયું ? કેળવણીનેજ
સાચા ઘરેણા તરીકે ગણીને બહેનોએ
તેમના તરફ ઝૂકવું જોઈએ જ્યાં સુધી
તે પોતે નહિ જાગે અને સુધારા માટે
તન, મન, ધન અથવા જરૂર પડે
છાદગીની કુરબાની નહિ કરે ત્યાં સુધી
કોઈપણ જાતની સુધારણા સંભવિત નથી
આ બધા કારણો માટે સ્ત્રીઓને

કેળવણી લેવી ઘણી જરૂરી છે પરંતુ તે
ઉચ્ચ પ્રકારની હોવી જોઈએ કારણ કે થોડી
કેળવણી ખતરનાક નીવડે છે જેમ અધૂરો
ઘડો વધારે છનકાય તેમ । ઉચ્ચ કેળવણીજ
આની અત્ત લાવી શકે અને સાચે સાચે
આવીજ સ્ત્રીઓ પુરુષોને માટે પૃથ્વી પર અર્થ
ઉતારી શકે છે

કહેતાનું તાત્પર્ય એ છે કે સ્ત્રીનું રચાન
પુરુષના પદ કરતા મહાન છે કારણ કે સ્ત્રી
પુરુષની માતા છે એ વસ્તુ નથી કે જેણે
વિદ્યાની જરૂર નથી, તેમને પુરુષોથી વધારે
વિદ્યાની જરૂર છે પરંતુ જે વિદ્યા અને
શક્તિથી પુરુષોએ આખા સંસારને ઢિંકા હો
બનાવી રાખ્યું છે તે વિદ્યા લેવાની તેમને

પ્રેરણા

અગે જે સુક્ષિતનો દિન ઉજવવા આજ મળિયા
અહીં લેગા, ત્યારે કુદન મૂક બેઠે હૃદયમાં !
અહો, જે સુક્ષિતને દિલ યદી ઉપાસી હતી અમે,
મળી તેને, આજે હૃદય નવ માને ઉજવવા !

મળી સુક્ષિત જેના પ્રણય સહ ચોગે વતનને,
અમેએ ત્યાગીને પ્રિયજન બન્યા હા, શહીદ તે
અમારે સુક્ષિતનો દિન ઉજવવો ? કે શહીદના
કરી તાલ મીઠા સ્મરણ ! રડવું, શી અમદશા ?

ગળો અશ્રુ શાને ? પ્રિય વતન કાળે શહીદ જે
થયા, તે ના સ્વર્ગે હરખલર સુક્ષિત ઉજવશે ?
તરસા જે સેવી નિજ વતનને સુક્ષિત કરવા,
નહીં તેનો આજે હરખ સઘળો સિદ્ધ કરશે ?

બલિદાને મોઘા નિજ વતનને સુક્ષિત જ મળી
પછી શાને બધું, કુદન થયી એ ગલાન કરવી ?

શ્રી અનુપચિહ્ન પરમાર 'કોટલિ'

જરૂર નથી તેમની કેળવણીનું ખોય સ્વાત
લખી બનીને સેવા અને પ્રેમ મારફત આપણા
પછાત દેશને ઉત્થતિના સિપરે લઈ જવાનું
હોતું જોઈએ તેની મારફતજ પોતે ઉચ્ચ
રચાન પ્રાપ્ત કરી શકશે

હા, એવું ઉચ્ચ રચાન મેળવવું તે બાળ
કાના ખેલ નથી, તેને માટે એકતા જોઈએ
એકતાથી અસાધ્ય કામ પણ સાધ્ય કરી
શકાય છે બહેનોનું કલ્પ છે કે તેઓ એક
તાલ મુલ્ય સમજીને સંઘર્ષિત થઈ જાય ત્યારેજ
તે સમાનતાના આધાર પર પોતાના ઉન્નતિ
રૂપતા સમાજની સામે સમર્થ, સક્રીય અને
સમાનતાના રૂપમાં ઉભી રહી શકશે

વિશ્વશાંતિ માટે શ્રીઓ શું કરી શકે ?

લખિકા કુમારી કન્યાલા ઓઝા જી એ

પ્રથમ નંબરે આવનાર ઇનામી નિબંધ

○

વિશ્વમા શાંતિ સ્થાપવાના

વિચારે આજે સમગ્ર વિશ્વના માન
વાના હેવાને અનેકવિધ કષ્ટનાના તરંગે યગતી
હોવા છે વિશ્વમાં શાંતિ અને જાણુલ સ્થાપ
વાના પ્રથમ પ્રયાસ આદરનાર આપણા
જગતના મહાત્માજીના પગલાને અનુસરવા
આજે વિશ્વની ફેટલીયે મહાન વ્યક્તિઓ
અગીરથ પ્રયત્ન આદરી રહી છે

વિશ્વમાં શાંતિ સ્થાપવાનું મહાન કાર્ય
જો ફેલ કરી શકે તેમ હોય તો તે શ્રીઓના
કરી શકશે વિશ્વમાં જો શ્રીઓ નફોત તા
ત્યાગ, ક્ષમા શીમ, નજરે જોવા ન મળત
શ્રી માતા જાની જાળકને પડે છે, પત્નીરૂપ
તે પુરુષની મિત્ર જાની મુખ્ય ખમા ભાગ લે
છે તેને શુદ્ધિથી ઉપમા આવે છે કેટલાક
દેશમાં શ્રીવ્યક્તિઓ હજુ જોઈએ. વિકાસ વગેરે
જોઈએ તેટલો ન થવાને કારણે વિશ્વમાં
શાંતિ સ્થાપવાનું કાર્ય કરીન અનેક છે

સૌથી પ્રથમ અમેરિકામાં કહેવન છે ને
પ્રમુખે *John F. Kennedy* એ મુખ્ય વિશ્વમાં શાંતિની સ્થાપના કરવા
પડે છે જોવાવધી બંદોબસ્તો પેતાના મહોજામાં
શાંતિનું સામાન્ય સ્થાપનું પડશે તેજી માટે
નજીના કારણસર થતી તકરારો તેમજ
સમગ્રની જાણે કરારની જોઈએ ફેટલી
તાર જાળકોને કારણે માન્યો મહાન પ્રિય
વિદ્યા કરે છે, જો તેમાં રસતાનનો દેશ
તેમની રૂપિયા કરી વધતો નથી આવું જવા

જવા અને જવારે જવાર જને ત્યારે શાંતિ
મોનાએ હાથની ઉભાતા, ક્ષમા, અને સકલ
શીવતા એ ગુણો જોવારા માટે જને પડશે
શાંતિપૂર્વક સમગ્રવાર પડશે, અને તકરાર
કરતી બંદોબસ્તો, જોવાવધી બંદોબસ્તો સમગ્રવડુ
જોઈએ કે જીવના કિત ખાતર યોગે ત્યાગ
પણ કરવો જોઈએ બાંજ વાત એ છે કે
આજે જોવાવધી પધી બંદોબસ્તો કાપવા
John F. Kennedy જોવામાં આવે છે, એ દુર
કરી સર્વને સમાન જગતા શીખવું જોઈએ.
મહોજાન બોટલે સાજ પડે પાંચ
સાજ બોલો બેસવા ફેલ બંદોબસ્તો નીકા
કરશે, કોઈના જાણની નીકા કરશે અને ઉંચે
સાજુઓ વડુનો નિર્ણય કરી વિશ્વમાં વિશ્વમાં
આજે શું ચાલો રહ્યું છે, તેનાથી જાણે
આપને જોવા સંકેતોમાં જસની ફેટલીયે બંદોબસ્તો
જાણ જોય છે તો વિચારી પ્રતિને જોયે
બેતરમાં કામ કરતી અમરુ નારીનો કપાલો
જાણે અને મામડામાં વસતી આ બંદોબસ્તો
વચ્ચ પેતાની કહેરી સમતાનાના બોલે પાણુ
વસતું જોઈશે, અને વિશ્વ પરિસ્થિતિમાં
તેમને વાંધે રાખવા પુરુષ નાન અવધુ
પડશે ત્યારેજ વિશ્વશાંતિના માર્ગમાં
જો આવજ કામ બરી શકશે.

આજે દુનિયામાં પડતી ફેટલી મોના
મમાને સ્થાપકે કષ્ટોમાં કામ જે મડલ
ચલાવે છે, આમાં મનોમાં ફેટલી બંદોબસ્તો

આવે છે? માન યોડીજ ઘેરેઘેર અને ખુલ્લું-ખુલ્લું વમતી નારી તેમા નથી આવતી. અને તેમાંય ખાસ પ્રસન્ન હોય, ઉત્સવ હોય ત્યારેજ

આવી રિયતિમા વિશ્વમા યતા રોજ રાજના ફેરફારો તેઓ કદાપી જાણી શકે, અને છાપાઓ હમેશા કટલી બહેનો વાંચતી હશે-વાચવા મળતા હશે? આ સિવાય આવા મડળની સચાલક બહેનોએ મજુર વર્ગની બહેનોને અઘવાડિયામા એક દિવસ ઓધાની કાંઈ જ્ઞાનસૂચક વાતો તેમને કહેવાનો અને જગતમા શું બને છે તે સમજાવવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. હિંસાનો ઉત્તરવા હોય હોય તો 'શ્રી કોઈ તૈયાર થાય છે, પરંતુ જો મજુર વર્ગની ચાલીમા પ્રોદશિક્ષણ કે સ્વચ્છતા વિગેરે વિષયો પર સમજાવવા જવાનું હોય તો કટલી બહેનો તૈયાર થાય એ નિશ્ચયવાતુ છે. આથી કોઈની ટીકા કરવાની ક્ષમ્પા નથી, પરંતુ આપણી બીજી બાંહેધરું સત્ય ઘડન કરાયું છું એક વસ્તુ તો સત્ય છે કે સમસ્ત વિશ્વનો નારી સમાજ બધારે વિશ્વશાંતિ સ્થાપવાનો મુક્ત નિર્ણય કરશે ત્યારેજ તેનો અમલ થશે અને તે બધારે સમાનતાના ધોરણે બેઠાના શુદ્ધી સદ્ બેઠા થશે ત્યારેજ બનશે.

પ્રથમ મહોદ્વામા શાંતિના પાઠ શિખવતી બહેનોએ પોતાના ગ્રામમા શાંતિ સ્થાપવા પ્રયાસ આદરવો પડશે, અને ત્યારપછી ગામડાઓ અને શહેરો મળી હેવટે દેશ અને વિશ્વમા પણ શાંતિ સ્થાપી શકાશે. પુરોષો તો એ કામ ચલાવુંજ નથી કેમકે એને એ સિવાય રાજ્યદારી શામેલ કરવાના હોય છે. ૧૧ી તેનામા જો કટલી સહનશીલતા અને લાગના ગુણ વિશ્વનિષ્ઠતાએ પુરતા પ્રમાણમા નહ્યા હોય એ નિર્વિવાદ સત્ય છે અને બધાં વિશ્વશાંતિ માટે સમસ્ત વિશ્વની સ્ત્રીઓ કાંઈ સક્રિય પ્રવૃત્તિ હાય

ધરશે ત્યારેજ એ શક્ય બને અને લગાડના મુખ્યમાથી વિશ્વને ઉગારી શકાય.

પ્રથમ દરેક મહોદ્વાની બહેનો એક મડળ સ્થાપી તેમાં વિશ્વશાંતિનો ઠરાવ રજુ કરે અને પ્રત્યેક દેશની આવી સ્ત્રી સંસ્થા સાથે સંપર્ક સાધે અને માટે અખિલ વિશ્વ સ્ત્રી પરિષદમા નિમાયકી આપણો બહેનોનો સહકાર સાધવો જોઈએ.

વિશ્વના શુદ્ધ શુદ્ધ વિભાગમા આજે અનેકવાદ ચાલી રહ્યા છે કયાક સમાજવાદનું જોર પ્રવર્તતું હશે, તો કયાક સામ્યવાદ પોતાનો જડા ઠોકવા ક્ષમ્યું હશે, તો વળી ઠાઈ ત્રીજો જ વાદ કઈ ન્યારી અપેક્ષા સેવેલો હશે. આવા વાદના બેઠ વિસારવા માટે પ્રથમ તો એક નવાજ વાદની સ્થાપના કરવી પડશે, એ નૂતન વાદ તે માનવવાદ વિશ્વમા વિહરતા પ્રત્યેક માનવીને જીવવાનો અને જ્ઞાનદે બોગવવાનો અધિકાર છે એમ માનવવાદીઓ માને છે. પરંતુ માનવીએ સ્વતંત્રતાને નામે સ્વછંદતાને પોષણ ન આપવું જોઈએ, પછી કાંઈ એ મંજુર હોય. ધા મિલ માલિક આપણે "To live and let others live," "જીવો ને જીવવાદો" "મરણુ સગળુ આ જીવગી ધારે દિની" એ સિદ્ધાંત મન, વચન અને કર્મથી જીવનમા ઉતારવો જોઈએ. આ માનવવાદ વિષે એક મહત્વનો હક્ત યોગ સમય પહેલાં જીનીવામા બારાયેલી વિશ્વશાંતિ પરિષદમા ચર્ચાઓ હતો, તે પરિષદમા આપણા હિન્દના પ્રતિનિધિ તરીકે શ્રીમતિ હંસા બહેન બેઠા ગયા હતા.

ઐતિહાસ તપાસીએ તો માત્રમ પડશે કે જુના અમયમા જે વિમલો થતા તેનું મુખ્ય કારણ સ્ત્રી હતી. હાખલા તરીકે-રામ રાવણનું પુત્ર સીતા માટે, કોરવ પાડવનું પુત્ર દ્રોપદી માટે, પૃથ્વીરાજ અને જયવંદ વચ્ચે વેરનું કારણ સચુક્તા, ચિતોડના બરખી

મૂત થયો પશ્ચીમી માટે, પરંતુ તેો અટકાવવા માટે પણ સ્ત્રી શાંતિ ધણો ફાળો આપી શકે છે, તેવા કોષ્ટકના રજપુતાનાના પ્રતિકાસમાં મળી આવે છે.

પ્રાચીન અને અર્વાચીન સ્ત્રી શિક્ષણમાં ધણો જ તફાવત છે. પ્રાચીન સ્ત્રી શિક્ષણમાં પ્રાથમિક ભાવના સાથે સરકાર રેડવામાં આવતા અને એ સરકાર પણ ઉપર સ્ત્રીઓ પોતાની ભત્રીંસે લગાડે અટકાવવા ન્યોછાવર કરી નાખતી.

અર્વાચીન ફેળવણી પાગેલ સ્ત્રી ધારે તેો એક સારી માતા બની શકે, અને ધરમાં બેઠા એ પોતાની સતતિથી પાપાની ફેળવણીમાં એવા સરકાર રેડી શકે છે કે જેથી એ સતતિ મોગી મતાં વિશ્વ શાંતિના કાર્યમાં ફાળો આપી શકે, અને આ રીતે 'માતા જ ભાવિ જગતના મહાન પુરોષમાં વિશ્વશાંતિના બીજ રોપી શકશે.

સ્ત્રીને આપણા ક્ષુદ્રિ મુનિઓએ, નારી છું નારાયણી, કમ્પાધુ અને વાત્સલ્યમૂર્તિ કહી છે એના શીન અને સહનશીલતા અલગ છે એટલે એ ધારે તેો સળગતા વિશ્વમાં પ્રેમ અને ધૈર્યથી શાંતિ રચાવી શકે. રસિલા જેવા કંતિકારી દેશમાં સુવેલ શાંતિના ફૂલ તરીકે શ્રીમતી વિજયાલક્ષ્મી પડિતે જે ફાળો આપ્યો છે તે અલગ છે આપણા દેશમાંથી અપહૃત સ્ત્રીઓને જોળવા માટે જે દેશનેતાઓ ન કરી શક્યા તે કામ ખુદસા સારાભાઈ અને બીજા બહેનોએ કરી બતાવ્યું છે. શાંતિકામ માં સ્વર્ગવાસી સરો જગી નાપુએ જે ફાળો આપ્યો છે તે કોઈથી અમળ્યું નથી.

વિશ્વમાં આને જે સ્ત્રી રત્નો છે હા વ. શ્રીમતી હસા મહેતા, વિજયાલક્ષ્મી પડિત,

પરમી ઝોગણ

પરમી ઝોગણ ! કીર્તિ સુજ છે બહુ જામી, આઝાદી પ્રગટાવનાર પ્રિય દિન, પ્રણામિ કેડી કેડી રે દીપ આગણે સૌ પ્રગટાવો, આઝાદીના ગીત હૃદયથી મગલ માલો. લીડલ જન ભગવાન રામનું નામ લઈને, આઝાદીના તાત તણુ સૌ સ્મરણ કરીને, કંગે પ્રતિજ્ઞા આજ રક્ષવા આઝાદીને, તન મન ધન કુરળાન-હૃદયથી એવું વહીને !

શ્રી રવિશંકર ન. પાઠક

રાજકુમારી અમૃતકુવર, લીલાવતી મુનશી, અરુણા અસફઅલી, પતંબક, ગ્રેડમ મર્ગ-કાપ્શિક વિ જે ધારે અને એક બીજાના સહકારે કામ કરે તેો વિશ્વમાં શાંતિ જરૂર રચાવી શકે.

આ મધાની પાછળ સાચી ફેળવણી, ઉચ્ચ સરકાર અને સગવડ અને સહકાર હોય તેો સકળ વિશ્વના રાજ્યદારી નેતાઓમાં જે લડાઈની ધાક પેસી ગઈ છે અને એક બીજાને છેતરી, બુદ્ધિ બોલી કુક-કપટની બાતુઓ રચે છે તેમને પડખર કરી, સમસ્ત વિશ્વની સકિતશાળી સકિતઓ તેમને માનવ વાદ એ શું છે તે સમજાવે, માનવધર્મની દિક્ષા આપે તેાજ વિશ્વશાંતિ રચાયા.

આજે વિશ્વના બધાજ માનવીને સત્તા અને પૈસાની લાલસા લાગી છે એ લાલસા તેમને અધારામાં ધકેલે છે બીજા પર સત્તા ચલાવી, તેમને હાજમાં રાખવા, તેમના પર અધિકાર જમાવવો એવી રચના અને એવી બજારતા આજે વિશ્વના કદક માનવીઓમાં દ્રષ્ટિગોચર થાય છે. તેઓ બૂલી જાય છે કે સત્તા એ ચાર દિનની માલની છે અથવા કામના

પ્રજ્ઞાના માનીતા મોવડીઓ આજે સત્તા મળતા જેને પ્રતાપે એ સત્તા મળી છે તેમને વિસરી ન્ય છે અને જે રીતે એક મોટરમા બેસીને જતો માનવી કિચડમા ચાલતા માનવ પ્રતિ જુએ એ રીતે તેમના તરફ જુએ છે અને આપા સ્વાર્થ, સત્તાના મદમા અધ બનેલાઓને પાપે વિશ્વશાંતિ માનવ સમાજથી દુરને દુર ભાગતી ન્ય છે

આ સિવાય વિશ્વશાંતિ સ્થાપવા માટે ધણાય દેશની ઓઝિમાથી નિરક્ષરતાનું નિવારણ કરવું જોઈએ જે દિવસે વિશ્વની દરેક નારી યાન ધરાવતી હશે, તે વિશ્વમા પોતાનું કર્તવ્ય શુ છે એ સમજશે, ત્યારે વિશ્વમા શાંતિ સ્થાપવા તે પ્રેરાશી આજે કેટલીયે બહેનો અભણ હોય છે, તેમને ભણવાની, જણવાની પ્રજ્ઞા આઠાક્ષા હોય છે, યરતુ જ્યાં સક્રિયતા માનસવૃત્તિ ધરાવતા માનવી વસતા હોય કે જેઓ માને કે સ્ત્રીને ભણીને શુ કામ છે? એને ક્યા કમાવા જવું છે? વગેરે બોલી તેને અટકાવે છે, તેવી બહેનો પોતાની બાવનને દાખી દે છે આજે ભારતમા કેટલા ટકા સ્ત્રીઓ ભણેલી અને ભણતી હશે? વળી આજના યુગને સમજનારા જે પુત્રીને પોતે ભણાવે છે એવા દાવો કરે છે તે તો દેવળ સગની બન્દરમા પુત્રીનું ઉંચુ મુલ્ય અકાવવાનું ભણાવે છે ભવ્યા પછી, ઉચ્ચ કળવણી લીધા પછી સાગાણક કાર્ય માટે બહાર પડનારી બહેનો કેટલી? માત્ર આજનાં વેદે ગણાય તેટલી એકાદ શ્રીમત પિતા પોતાની પુત્રીને કહેજનું ઉચ્ચ શિક્ષણ આપે છે, એમ સમજીને કે પુત્રી બહાર ફરતી યાય, તેની પ્રતિષ્ઠા વધે અને પરિણામે પોતાનાથી પણ વધારે એવા કાષ્ટ શ્રીમતની બાગીદારણું બનાવવાની તમન્ના તેઓ સેવતા હોય છે

મધ્યમ વર્ગનો પિતા સમજે છે કે પુત્રી થોડું થણું ભણેલી હોય તો તેને કાષ્ટ શ્રીમતને ત્યાં પરણાવી શકાય અને પછી તેને સુખી નિહાળી પોતે પોતાના કર્તવ્યની પૂર્ણાકૃતિ કરી એમ સમજી સતોષ માને છે જ્યારે ગરીબ પિતા પેટ પર પાટા બાંધીને પુત્રીને ભણાવે છે, એમ સમજીને કે ભવિષ્યમા તે કમાયતો પતિના કુટુંબને અને પરિસ્થિતિ અનુકુળ હોય તો પિતાના કુટુંબને પણ મદદ કરી શકે તેથી સમસ્ત નારીસમાજમાથી સૌથી પ્રથમ તો નિરક્ષરતા નિવારણ થવું જોઈએ અને પોતે દેશને માટે પણ કંઈ કરી શકવું જોઈએ એવી ભાવના કેળવવી જોઈએ.

ખીજુ છે બેમરથી રાક્ષસને દુર કરવાનું આજે કેળવાયેલી હોવા છતાં પણ ઘણી બહેનો બેમરના દુશ્મન દુશ્મણેલી હોય છે માત્ર હિન્દમા જ નહિ, પણ મુધરેલા ગણાતા દેશની બહેનો બેમર પ્રકૃતિની હોય છે આપણી બહેનોએ હૃદયની વિરાગતા લાવવી પડશે સક્રિય માનસ વૃત્તિ આપણે તણ દેવી પડશે આજે અપરિચિત પુરુષ સાથે વાત કરતી મુતતી પ્રત્યે કંઈક અતિશયોક્તિ બરેલી વાતો સ્ત્રી મડળ કરશે શીલ એ સ્ત્રીનું પરમજૂથ છે માટે આપણે બેમર પ્રતિ ત્વજવી જોઈએ. વળી ઓઝિથી અધિક કાર્ય તો નજ કરી શકાય એવી માન્યતાને આપણે તિલાંજલી આપવી પડશે તે સિવાય અદર અદરના વેરઝેર, અદેખાઈ, ઈર્ષ્યા વગેરે કુચુલોને પણ દુર કરવા પડશે, અને આ બધું કરવા માટે કેળવાયેલી બહેનોએ ખીજા બધા પ્રકારના અઘોષનો પડતો મુકી અને નારી સમાજના ઉત્થાનના કાર્યમા લાગી જવું પડે તોજ તે વિશ્વશાંતિના માર્ગમા પોતાનો મહાન ફાળો આપી શકે

મા-ભામ

લેખિકા

સી કમ્બુક દાકિન ૭ એ

એક મુન્દર સરાવર હતું તેની આગુ-
આગુ તાડ, નારીચેળી અને ગુલમ
કોરના મુન્દર અને મનોરમ વૃક્ષો ઉગેલા
હતા સરોવરમાં એક નૌકા વિહાર કરી રહી
હતી પવન મન્દ વાદ્ય રહ્યો હતો હોડીમાં
એક સ્ત્રી બેઠી હતી તેનું શરીર શીકક, વાળ
ધોળા અને અકાળે ધડપથુને વચ થયા હોય
તેમ લાગતું હતું એવું શ્વેત વસ્ત્રો પહેરી
હતાં ને બાળ અરજુના કિરણો તેની શીકકી
મુખમુકાને તેજવાન બનાવવા પથલ કરતા
હતા અનીલ પથુ એના શ્વેત વાળ સાથે
રમી રહ્યો હતો.

શ્રીના પગ પર એ બાળકો માથુ મૂકી
સહ રહ્યા હતા, એ તેની પાસે બેઠા બેઠા કંઈ
વર્તો કરતાં હતા.

‘મા, મોટાભાઈ તો આપણી સાથે રહેવા
ના પાડે છે એ કહે છે કે માને તો બધામાં
બધ દેખાય છે અને વડીલપણુ કયાં કરતું
છે અમારી ઉપર મોટી ઘણ, અને વિચાર
કરી શકીએ તેમ હોય છે તમા મા અમને
માનવતા તૈયાર નથી તો અમે એની સાથે
રહેવા માગતા નથી.’

‘બને ભાઈ’ તેમને જુદા ઘણું સુખી થવાડે.
‘પણ મા, એ મોટા રહ્યા તે મોટા લાગતી
ફળદ્રુપ વધુ ઉત્પલવાળી જમીન એ લાઈ લેશે
કંઈ નહિ, એમને કલેશ કરતા અટકાવવા
એજ આપણ દર્શવ્ય છે શાન્તિથી જ સમસ્ત
જગતને લાભ છે.’

‘પણ મા, એ શાન્ત રહેશે ? એ તો ધારશે

કે આપણે બધા હોય તો એ વારવાર નવી
નવી માગણી કરશે.’

‘તો વારવાર આપણે નહિ આપીએ બને
એને થવાડે જુદો.’

‘પણ મા, એ મામતા લોકોને પૂછવું,
એમને મોટાભાઈની સાથે રહેવું છે કે આપણી
સાથે ?’ ત્રીજાએ પ્રશ્ન કર્યો.

‘એમાં વળી પૂછવાનું ? રાજ બદલાય
કંઈ પ્રશ્ન થોડી બદલાય છે.’

‘પણ પ્રશ્નને ન્યા શાન્તિ, આખાની અને
મિલકતની સ્વરથતા લાગતી હોય ત્યાજ રહેશે ?’

‘તે એ પણ એની પ્રજાનું રક્ષણ
કરશે જ ને.’ નેતે ત્યા નહિ મને તે
આપણી સાથે આવીને રહેશે.’

‘હીક, મા’ પણ પ્રશ્નને થોડી કેટલી
મુશ્કેલી ? બેટા એક મુશ્કેલી અનેક મુશ્કેલી
ઉભી કરે છે તે હું જાણ છું પણ તેનોયે
રસ્તો કાઢવો પડશે (જહાર કેટલાક લોકો
દેખાય છે કોઈ કુખનો તો કોઈ ઉભોયો વગેરે)

અરે, આ શું ? મા’ આ તારે દારિ
શૂન્ધા ! મનુષ્ય દીન અને કુખી ન્યા
ધાન્યના ઢગ ખડકાતા, ન્યા ગરીબને આશ્રિ
તોને, નિ સહાયને ટોપલે કણ અપાતા તે
ભામતા માનવીને અજ માટે ટળવળવાનું ?

‘માતા દીન વધને લોકો સામે નેહ રહે
છે વિચાર મગ ઉભી છે (એક માણસ એક
પરો ઉભો રહ્યો છે બીજો પદાસન વાળી
બેઠો છે ત્રીજો લગોળી વાળી બીજો તને અટકી
ઉભો છે તેના પેટમાં ખાડો પડ્યો છે) ભાઈ

કાળાળનર કરનારાઓ અને એમ સાચ
આપનારા હાથીઆઓ પડ્ય ત છે

[નાનો પુત્ર વિનાસ જાળ વાય છે
અરતબસત વાળ, રેશમી સેવા
અને રેશમી સંદ પહેરે છે અને
નેપકન અને હાથના કસ અને હુશ
પેસ્ટ મુખ છે]

વિલાસ મોટાભાઈ, કાળાળનરને પ્રતાપે
તો આ સાબળી માર્ગો છે, એ ન
બૂલી જાય

સુરેશ સાબળી તુ માર્ગો છે, હું નહિ આ
રશ્મી વસ્ત્રો, સુગંધી તેલ અને અત્તરો,
વીખા તમતમતા ને સ્વાદિષ્ટ ભોજનો,
નાટક મનિમા ને જલસાઓનો ભોગ તુ
ખન્યો છે, હું નહિ

વિલાસ બૂલે છે સુરેશ, હું એનો ભોગ
નથી થયો પણ ભોગવરો કર છું,
પિતાથી તો વાપરવા કરતા સમઠ તરફ
વધારે ધ્યાન આપે છે, તમને એ ભોગ-
વતા આજડતુ નથી, તો પછી ગિયારી
લક્ષ્મી સુગ્રામ ને ?

ધનનંદન લક્ષ્મી મચળ છે, વાપરો
બેટા વાપરો

સુરેશ બાપુજી વિલાસની વિલાસિતા આ
સપ્તિનો માર્ગ કરે એ ન બૂલતા તમે
એને ખેડુ ઉત્તેજન આપી રહ્યા છો
વનનંદન તારી સમગ્ર દ્રષ્ટિ એને વધુ
પડતો બેડાળ ચીતરે છે સુરેશ

વિલાસ એમ એની બૂલ નામી બાપુજી
ધનનંદન કેમ કેવી રીતે ?

વિલાસ વગર મહેતમે મળેલી આ લક્ષ્મી
વાપરવાની શક્ત મારે એકલાને જ છે

વનનંદન કેવી રીતે ?

વિલાસ આપ વેપારમાથી નવરા ન પડ્યા
એટલે એનો ઉપયોગ ન કરી શકે,
મોટાભાઈ રહ્યા ખાલી ધાત્રી, એટલે એને

પણ કશી પછી નથી, એનો ઉપયોગ
કરનાર રહ્યો શક્ત હું

ધનનંદન એટલે ?

સુરેશ (કપડા પહેરતો પહેરતો) એટલે
ત્રણ જણને ખાવાતુ એ એકલો અકરા
તીથો ધધને ખાય છે

વિલાસ પણ એ પચાવતા આવડે છે ને ?

સુરેશ એના પરિણામો પાછળથી
જણાશે, કાળાળનરનો મૃત્યુ થઈ વાળે
છે, એ સાબળી ચેતી જનાર મુખી થશે,
વિલાસ બૂલો છો મોટાભાઈ, ભારતવર્ષના
નેતાઓમા બધા સરદાર કે નેહરુ નથી
ધનનંદન ખરીવાત છે બેટા, પરમેશ્વરે
વાસામાં જ હાડકાં ભરી છે પેટ તો સાવ
પેશુ રાખ્યું છે,

વિલાસ અને એનો સફો વળગ્યું છે તમે
ખાદીના ત્રણ કપડે કે પાશર ખીચીએ
ચલાવી શ્યો છો, પણ નેતાઓ અને
અધિકારીઓ કુધ, મોખા સાકર અને
મિથાનો જ હોડાવે છે

ધનનંદન અરે એમના ઉપવનસ મેળાનો ખાં
જાતે જો તો ખરો કાષ્ટ દિવસ !

વિલાસ અને એ સમેલનો યોજનારા
પણ કાળાળનરીઆ છેને ?

સુરેશ કમળાવાળા બધે પીણુ જ દેખે છે
ધનનંદન અને પીણુ એટલું એવું નથી
હોતું, ખાદી પહેરનારા બધા ખરા
હૃદયથી ગાંધી ભક્ત નથી હોતા

[બહારથી રેક્ટર આવ્યા છે

' ધનનંદન મચળ નવનવાન ']

વિલાસ અરે બધા એવા હોત તો કાપડ
અને અનાજની આ તગી ભારતવર્ષને
ભોગવવી જ ન પડત.

સુરેશ એ તગીમા આપનો પણ સહકાર
છે ને ?

ધનનંદન આપણે એક બધ ક્યે કઈ
એણું જ સુધરી જવાય છે બધું ?

સુરેશ બધા એમજ કહે છે, કારણકે
ફરકને કારણીયા જેવી રેવ પડી ગઇ છે
પિતાથી આજના ધુબ પ્રસંગે આપની
પાસે મારી નજ્ર માગણી છે કે આજથી
પ્રતિજ્ઞા લઇ કાળા બગરને ઉત્તેજન
આપવાનું બધ કરો, જેટલું મળ્યું છે
એમાં સંતોષ માનો.

વિલાસ એ નહિ બની શકે

ધનનંદન સુરેશ કહી તારી કોઇ પ્રવૃત્તિ-
માંથી તને રોકી છુ ?

સુરેશ મારી પ્રવૃત્તિ મારા કુટુંબને કે
દેશને નુકસાન કરતા છે ખરી ?

વિલાસ કેમ નહિ ? પિતાશ્રીને તમે
એમના કામમાં મદદ કરતા હો તો વધારે
બીજાને સમાય કે નહિ ? અને તેથી એટલી
આર્થિક ખોટ તો ખરી ને ?

સુરેશ નામુ છેલ્લા એક વરસથી આપને
કહેતો આવ્યો છું આજે આપને ફરી
થી મારી વિનંતી છે, આપ હા કહો કે ના

વિલાસ નહિ તો ?

સુરેશ નહિ તો, આજથી સુરેશ આ
ચૂકતો ત્યાગ કરગ અને કાળજીગર
કરનારા સામે ઉઘાડી જોહા જમાવશે.

ધનનંદન વિલાસ તારા બાને બોલાવ

સુરેશ એ તો ક્યારના ગયા છે તમારા
કાળા કામોની માફી માગવા દેવ મદિરે,
એને પ્રતાપે આપ હજી ટકી રહ્યા છે.
વિલાસ ચેંદિયા, ક્યે તો દીકરા કરી
નાખ્યા છે

સુરેશ ધર્મનો સનાતન માવના ઉપર
તો ભારતની સંસ્કૃતિ નથી રહી છે
[રહેમાન કાન્થ સાય છે અને
વિલાસકુ ઇલુ વાક્ય સંભળે છે]

રહેમાન વિલાસભાઈ, ભારતવર્ષા ધર્મનો
અગ્રાસ ક્યો સિવાય આવા અણેયો
કરવા એ પણ પાપ છે

વિલાસ નામુ છું રહેમાન, અમારા ધર્મનો
તમેજે આવીને નાશ કર્યો. અમારી
સંસ્કૃતિને દાખો તમારી સંસ્કૃતિના
પ્લાર્ટર માધ્યે.

સુરેશ બૂલે છે વિલાસ, બૂસાતા ભારત
વર્ષની સંસ્કૃતિ ને શિથળને ધરવાને
સામન્યા છે

ધનનંદન મદિરે ઉપર મરજીદો બાધીને
સુરેશ આ શબ્દો તમને કાળા બગરની
હરિશ્ચંદ્ર બોલાવે છે રહેમાનો કાખનો
થો એના સગાબહાઈઓ એના તિરસ્કાર
કરે છે છતાં એ એની રાષ્ટ્ર બાવનાને
છોડતો નથી.

વિલાસ નહિ તો હવે દીપાઈ જ બળને
રહેમાન વિલાસ ભાઈ શાન્તિ રાખો,
નકાલુ લોહી ગરમ કરોમાં

ધનનંદન શાંતિમા તો ખૂબો મુકશે છે
તમારા પાકિસ્તાનના પૂઝરીઓએ

સુરેશ થોડા ખરાબ માણસની ખાતર
બધાને દોષિન ન ગણી શકાય આપુછ

ધનનંદન મને તો કોઈ સારો દેખાતો
નથી, આ જુઓને આટલી આટલી
વહાદારીની વાતો કરનાર પણ અંદર
ખાતેથી તો હિંદુસ્તાનને પાકિસ્તાન
બનાવવાની જ પેરવી કરી રહ્યા છે

વિલાસ અને કાસમ રઝવી જેવા દિલ્લા
પર નીકામનો વાવટો ફરકાવવાની જ-
ગણે ભારતના હેતા.

ધનનંદન એ મિચારાની દશા તો જુઓ,
વલ્લભકાકાની જગ્યા આખ કરી કે એને
કોઈ સધરનાર ન રહ્યું

[રહેમાના પિતા આંમક આવે
છે તે પ્રવેશ કરના]

આમક સાચુ કશું શેક, અન એવા પા ।
બપોરે નાશ પામશે ત્યારેજ આ દેશના
આરમાનમાં શાંતિનો આશવાજ ઉમરો.

ધનનંદન આલો, આલો આમદ શેઠ આ
છાંદરાઓને સમજાવો કે પ્રભુ ૧ ૧ ।

આમદ, શેઠ, હવે તો છાંદરાઓ આપણને
સમજાવવા બહાર પડ્યા છે

વિલાસ અને એના સમજાવ્યા તમે સમજ
ગયા કે નહિ, આમદ સાચા ?

આમદ હું તો સમજ ગયો છું અને તારા
બાપાને એજ કહેવા આવ્યું છું

વિલાસ હ તમે મધુ છોડી દ્યો એટલે હું
એટલો પાછમે બારણે માર કામ ક્યો
કર એમજ ને ?

સુરેશ વિલાસ, બધી બાબતમા કાણુ જો-
નારી તારી દ્રષ્ટિને વધુ દોષિત ન બનાવ
વનનંદન બેમો, બેસો, આમદબાઈ વિલાસ
હમણા હમણા જરા વધારે બોલકણા
થઈ ગયો છે

વિલાસ આટલાજ તમો બોળા છો, બાપુજી
સુરેશ પ્રકાશ આવતા અધારે દુર થાય
છે એ સત્ય જ હજી સમજ્યો નથી,
વિલાસ

વિલાસ એ પ્રકાશ આગીવાનો છે મોટા
બાઈ

આમદ ખોટા વિવાદ મુજી દ્યો બેટાઓ !
ગહેમાન અમારે વાદ વિવાદ કરવોજ
નથી, અમે તો આ ચાંદ્રા અમારે
મજે, ચાંદ્રા સુરેશ, બુદ્ધિમન વાચુ

સુરેશ બાપુજી જાહે છું, હું આપ ત્યા
મુધી આપ વિચાર કરી જો જો મારી
પ્રતિજ્ઞાનો પહેલો પ્રયોગ હું આપની
સામે અજમાવીશ આપની હા થી
મને આનંદ થશે, ના થી સુરેશ આ
ધરના ચોના ઉપવાસ પગ ઉતરશે

(વિલાસ અડબડાટ દર્શી પડે છે)

વિલાસ બાપુજીનો પડછાયા

રહેમાન, બાપુજીના પડછાયા ! થવાનું અ-
મારા નસીબમા હોય તોયે ગનીમત છે

સુરેશ : એ પગલે પગને ચાલીને ભારત
સ્પંતી અગ્નિ જાળમા અમારા દેહને
હોમી એ અગ્નિને શાંત કરાતી અમારી
પ્રતિજ્ઞા છે

ગહેમાન ભારતવર્ષને નડતા કોઈપણ
અનિષ્ટને પડકાર કરી મુરલીમો પોતાની
બતને ફની કરતા અચકાજો નહિ

સુરેશ વિશ્વપ્રેમ એ જેમની સતત
જાબના હતી, એવા મહાન આત્માને
અનુસારનાર ગોળાઓની ઝડીઓ વચ્ચે
પણ પોતાનું કાર્ય કરી શકે છે

ધનનંદન આ હજાર વર્ષમા જે બન્યું
નથી તે બનશે ખરૂં આમદબાઈ !

આમદ પ્રજાની, મહેરબાની અને આપણી,
નેક દીલની બહોળી જરૂર બનશે, અને
શેઠ એ તો આજે કસમ લીધા છે કે
પદરમી એગસ્ટથી કાળાબજારમાથી !
૮૭ લેવું નહિ તેમ વેચવું પણ નહિ,

વિલાસ કેટલા દિવસ ટકશે આ કસમ,
આમદ સાચા !

આમદ છદ્મી ખતમ થતા મુધી,

[દુર દુર પોકારે, સભામાં જે
સ્વયં સેવકોની ડુંકરી કુચગાંવ અલો માલી
જતી સભામાં છે]

ઉઠ જાગ બીરાહર વાગી નોખત; આવી
આજાદી

આજે કદમ આજે કદમ આજે કદમ
સુરેશ - બાપુજી વિચાર કરજો, ।

[સુરેશ તથા રહેમાન લાડી લઈ
ચાલ્યા મારે છે ચાલતા ચાલતા આજળ
વધે છે]

વનનંદન સુરેશ, રહેમાન ઉભા રહો,
સાબળતા જાવ ।

(બંને ઠમા રહે છે)

"આજલીકથરના સદાએ
હું પ્રતિજ્ઞા લઉં છું કે કાળાબ-
જારમા ખરડેલા મારા હાથ હું
બાજમી પોઇ નાંખુ છું, અને
દ ધ ફરીથી નહિ પડવા દઉં."

આમદ આગીન આગીન.

[વિલાસ ગણદાજક ધરમા
ચાલ્યો જાય છે, સુરેશ તથા રહેમાન
દર્જના પુકાર સાથે એક બીજાને દાવ
પકડી જાય છે] બાલવા રીતે બધું
દન કરતા જાય છે]

પડેલા પડે છે,

સૌંદર્ય વામ કાશ્મીર

લેખક પંડિત જનારલાલ નહેરૂ

[દિ હીસ પ સાથે જોડારવા કાશ્મીરની રમણીય ધરની પર પડેલા પાણીપાની જુડાઓના પાંખે એ ધરતીના બાળોતુ છાતન ઝિનભિ ન કરી નાખ્યુ છ છતાં એ પ્રદેશનુ અદ્ભુત સૌંદર્ય માનવીન કુ વ કરી નાજે છે એ કુતલવેરી સૌંદર્યને નૃષ કશવાની કાનામા તાકાવ છે ૧ જોકુ અદ્ભુત એ પ્રદેશનુ સૌંદર્ય છે, એવુ જ નામનુ એ પ્રદેશના માનવીઓનુ છાતન છે એનામાં પદ કની તાકાવ અને જુડોર છે સવન અને રસાયણ છે આપમ્મા વગ પ્રધાન પાડેલ નહેરુએ દમણાજ એ પ્રદેશના પ્રવાસ એકથી દતો પરતુ અ પડેલા અ નથી નવ તપે પર જ્યારે ૧૯૨૦ માં તેમણે એ પ્રદેશની યુલ્લાસ લીધી ત્યારે સ્વખમા દેખાતી અને જનતાની સાથે લુપ્ત થઇ જતી પ્રિમાની યુખાકૃતિ જોવા એ પ્રદેશના તેમના અ કષ્ટારેલા સુખરજી અમે અદ્દા આપીએ છીએ—સ પાકે]

સૌંદર્ય પ્રદેશની રમણીયતાએ અને વશ કર્યો અને મારી આસ પાસ મોજાળ પાથરી જાયે મોન્દર્યનો આવેશ બરાયો હોય અથવા સૌંદર્ય પીતે તર બન્યો હેલે તેમ હુ આમનેમ રખાયો અને એના નકાએ મારા મનને બરી દીધુ સરિતાઓ અને ખીલો, મરોવગ અને હસિત વૃક્ષોની સેલુ સોમાથી વ્યાપ્ત બનેલુ કાશ્મીર, અવ્યક્તિનિષ્ઠ અને માનવ હાસનાથી પર એવા સોનાતર સૌન્દર્યવાળી રમણી જેવુ લામ્બુ, ત્યાં તો વળી આ જુડુધ સૌન્દર્યનો નવાજ પ્રકાર નજરે પડે—કાશ્મીર પવતો, પ્રપાતો, હિમાગ્લાકિત સિખરો ન હિમગ્રજ્યા અને નીચેની ખીલુ તરફ ધસ્યા જતા ફર બીજી, જળપ્રવાહોથી રચાએલુ પીરુપ મોન્દર્ય દેખાસુ કવચિત હસતા, કવચિત ખિન્ન, કવચિત શોકપૂર્ણ એવા કણે કણે નમ્રિનતા પામતા સેકેકો ચકેરા અને અગણિત દર્યો એમા હતા કેમવાર કાલ સરોવરમાથી હુમસ છપર ચડે અને પારલ્લક પડતાની પોરે પોતાની પાછગ શુ છે તેની આખી કરાવે' વા જો પરતના સિખરોને બેટવા માટે પોતાનો કાપ પ્રસારે અથવા સતાકુદી

રમણ નાના બાળકોની માફક જાનામાના નીચા વળી જાય હુ આ સના બતાવી જતી રખાવસિનુ અવનોકન કરતા હતો અને કેમવાર એની નિતાન્ત રમણીયતાના વચી-કચીથી બાન બૂલી જતો, હુ એ નિહાજતો મથો તેમ તેમ આપણા હૃદયને બરી દેતી છતા કવચિત સિદ્ધ થતી આશાનુકૂળા સમુ સ્વખવત અને અવારતવિક એ જાણીયુ સ્વખમા જાણીની અને જગતાની સાથે, જુલુપ્ત થઇ જતી પ્રિમાની યુખાકૃતિ જેવુ એ હતુ

કળા કાશ્મીરી

ત્યારે હુ ચીન મથો દતો ત્યારે ચીનના નાદોની ઉત્કૃષ્ટ કાશ્મીરીરાણુ દયાવિધાન જોખને ગને ઘણુ નિરમય થયુ હતુ પોતાના કાશ્મીરો અને કસાકોવિદો માટે હિંદ ઘણા લાખા વખતથી પ્રખ્યાત છે પણ આ બાળતમા ચીન ચોક્કસ ચગિયાતુ છે એમ મને લા મુ હતુ કાશ્મીરમા મને એવો અનુભવ થયો કે અહીં એકુ ટકક છે, જો ચીનની બરોગરી કરી શકે કાશ્મીરી કાશ્મીરોના કુસળ કરતે પગપથી ચીને કેરી સૌન્દર્યપૂર્ણ હોય છે? એમને જોતાવેત આનંદ કાપ એમને રપથ કરના હર્ષ વ્યાપે

જ્ઞાન માટે કાસ્તીરે સેકડો વર્ષ થયા પ્રખ્યાતિ મેળવી છે, આવી પ્રખ્યાતિ છતાં સાક્ષ વજ્રવાનો ધવો મદ પડતો ગયો અને પશ્ચિમના દેશોના કારખાનામાં બનેલી ધાતુના જેવી ઝીંજોએ તેમનું સ્થાન લીધું. કાસ્તીરની પણ એજ દશા થઇ કાસ્તીર આવતા પ્રવક્તીઓ પૂરતો વ્યાપાર મર્યાદિત પ્રમાણમાં રહ્યો, પણ એક દરે હિંદના ધનવાન માણસો કાસ્તીરમાં બનેલી સુદર અને કલામય ઓળે દરતા વિદેશી માંધને વધારે પસંદ કરવા લાગ્યા.

ઔદ્યોગિક પુનરુત્થાન

વીસ વરસ પહેલાં હિંદની રાષ્ટ્રીય પ્રવૃત્તિએ નવીન વલણ લીધું હતું અને અનેક કાર્યક્ષેત્રોમાં તેના ફરમાનો પરિણામો જણાયા. હાથમનાવટની ઝીંજો માટે આપણે આપઠ રાખ્યો તેથી આ ઝીંજોને નવું આયુષ્ય પ્રાપ્ત થયું અને ધણા મરજીનુષ્ય ઉલોમો સંજ્ઞન થયા. કાસ્તીરને પણ આ પુનરુત્થાનની અસર પહોંચી અને ધીમે ધીમે કાસ્તીરની ઝીંજોનું એક નવું જ બજાર હિંદમાં ઉઘડ્યું. અખિલ હિંદ મરખા સર્વે (આલ ઇન્ડિયા રિપનર્સ એસોસિએશન) આમાં અગ્રભાગ ભજવ્યો અને તેની કાસ્તીર શાખાએ હિંદમરખા વેચાણ મથકોને માલ પૂરો પાડવાનું કામ ક્યું, પણ આ ગતિ હજી ધીમી છે એ ગતિ વધારે શી હોવી વેંછતી હતી, કારીગરીનો આ વિકાસ અનેક દુશળ છતાં બેકાર કારીગરીનો વ્યભાવદાતા અને સ્પૃહિતો માર્ગદર્શક બન્યો છે.

કાસ્તીરના લોકો

કાસ્તીરના ઔન્દર્યના સુખમય ચિન્તનમાં લીન બનવા છતાં કાસ્તીરના લોકોનું બચાનક દારિદ્ર્ય નજરે પડતા જ કું કોર ધરતી પર પછડાતો અને આઘાત પામતો બધા વસુન્ધરાએ ઘટે કાથે બક્ષીય વેરી હોય ત્યાં આ લોકો આવ્યા કુખી અને ગરીબ કેમ રહે એની ચાને નવાજ લાગતી મને કાસ્તીરની ખનિજ સંપત્તિ અથવા બીજી કુદરતી સંપત્તિ વિષે ખબર નથી પણ મારો એવો ખ્યાલ છે કે એ પ્રદેશ એવી સંપત્તિથી ખુબ સમૃદ્ધ છે મને તેમ હોય પણ હવે

જે યગલા પ્રથમ લેવાના છે તેમાં આ પ્રકારના વિસ્તૃત અને સંપૂર્ણ નિરીક્ષણને પણ સમાવેષ કરવો પડશે સંપત્તિના નવીન પાત્રિયાનો જડે નહિ તો પણ, જે મદલન અને ચોળના પૂર્વ આચોજન કરીને આટલા છે તેટલા પ્રાપ્તિસ્થાનોનો પણ ઉપયોગ કરવામાં આવે તો તે, આલોકોના જીવનચોરણને ઠીક ઠીક પ્રમાણમાં ઉચ્ચ આજુવા માટે પૂરતા થઇ પડે એમ છે સસ્તી યત્નશક્તિ મળી શકશે અને તેથી ધણા નાના મોટા ઉદ્યોગો થઇ કરી શકાશે, સામોલોમે અને હાથકારી-ગરીની ખીલવણી માટે વિશાળ ક્ષેત્ર પડ્યું છે લોકજનશક્તિના જીવાળ.

કાસ્તીરમાં જાગૃતિ આવી છે અને જનતાએ પ્રવૃત્તિ થઇ કરી દીધી છે એમ મને સમજાઇ ગયું છે. ત્યાં વીમ વર્ષ દરમ્યાન હિંદમાંના ધણા પ્રદેશોમાં મારો આ સાધારણ અનુભવ હતો પણ એક રાજસ્થાનમાં આટલા પ્રમાણમાં પ્રવૃત્તિ દોડી એ અસાધારણ અનુભવ હતો. લોકોમાં ખૂબ પ્રસારેલી જાગૃતિ વિષે અને વધતી જતી સ્વાયમની અને સ્વમજની ભાવના વિષે શકા ન હતી. આ બામતમાં અમુક અશે કાસ્તીર બીજા કરતા આગળ વધેતું જણાયું હતું આ નવા બળની સાથે સાથે જે શિસ્ત અને જાતે જ ધારણ કરેલો આ આદમસંયમ જળ વાયો હતો તે નિર્ણય કરવો મુશ્કેલ હતું મને લાગે છે કે અમુક પ્રમાણમાં શિસ્ત પણ જળ વાઇ હતી જે કે રાજકીય દૃષ્ટિએ વધાર વિકાસ પામેલા હિંદના બીજા જગ્યા જ નહિ આ પ્રવૃત્તિનું દૃઢ આયુષ્ય જોતાં એની વ્યાપકતા અને પ્રજાજાતી મને આશ્ચર્ય થયું હતું, જે કે મેં તે એ પ્રવૃત્તિનું શાન્તિકાળ દરમ્યાન જ અવલોકન કર્યું હતું સદ્ભાગ્યે એને નેતા પણ સાથે મળ્યો હતો, કારણ કે એખ અખુદલા લોકોના ખરેખર નેતા છે લોકપ્રિય છે અને તેમની પૂર્વદક્ષી દષ્ટિ તાત્કાલિક દુર કવહોમાં અટવાઇ જતી નથી.

પ્રજા ઉપરના કરવેરા માફ કરાવવા નામ દેહે શહેરમાં કરવાનો પતિની
કૂર ને શરમ ભરેલી શરત પુરી કરનાર માચીન ઇંગ્લાડની સાધવી સત્તારી

અ ગીવારમી સદીનો સમય હતો ક્યેડના

પર્યાયા પરગણાનો ઉમરાવ સીઓફ્રીક
હતો આ માણસ બહાદુર, ઉદાર અને તરગી
હતો. પરીયા પરગણામાં કોવેન્ડ્રી નામનું
ગામ આવેલ છે આ ગામના લોકો બહુજ
મરીબ હતા ઉમરાવની જમીનદારીના કરતા
હતો પાઉન્ડનું દેવું કોવેન્ડ્રીની પ્રજા પર
હતું, ઉપરાત વેડ એ બીજા સાગાઓ-વેરા
પણ આ લોકોને ઉમરાવને ભરવા પડતા
હતા. કરવેરાના અસહ્ય ભારથી ગામની પ્રજા
કમડાઈ રહી હતી. ઉમરાવ સીઓફ્રીક કર
ઉપરાવાની માન્યતામાં બહુજ સખત અને
હઠધીન હતો છતાં તેના અંતરમાં ઉદારતા
ની ભાવના છુપાઈ રહી હતી. આ ભાવનાને
મોર્ષ સજ્જન કરે નહિ ત્યાં સુધી ગામના
લોકો ઉપરનું દેવું માફ થઈ દેમ હવું
નહિ મામના લોકોએ ઉમરાવને એક વખત
વાચના કરી, પણ નિર્ણયક મર્ષ આખરે મોર્ષએ
ઉપાય સૂચવ્યો કે ઉમરાવની રાણી લેડી
ગોડીના બહુજ ઉદાર એ સામણી પ્રધાન છે
તેને પ્રજાના પ્રતિનીધીએ એ જઈને મળવું
લેડી ગોડીના ઘણીજ સુદર, સુશીલ, રૂપાળુ
અને સામણીવાળા હતી. લોકોના આ
કુખની કહાણી તેણે કુખી હૃદયે સાંભળી
અને તેમનું દેવું માફ કરાવવાનું અને યકેર
પરના કરવેરા અને વેડ તદ્દન કાઢી નાખવાનું
તેણે પ્રજાના પ્રતિનીધીઓને વચન આપ્યું
લેડી ગોડીનાએ ઉમરાવ સીઓફ્રીક આગળ
આ બાબત વિનતી કરી. સીઓફ્રીક રવભાવે
ઉતાવળા એ કમ્પસ હોવાથી પહેલાં તે તેણે
લેડી ગોડીનાની આ વિનતીનો અસીકાર
ક્યો. રાણી કરીને કરગરી, ઉમરાવને એક
સુકો સૂચવેલ આ વૃકો બીજે કાઈ નહિ

લેડી ગોડીના

લેખક

ડૉ. અમૃતલાલ ક. પટેલ
પી એમ ડી.

પણ લેડી ગોડીનાની કુ અને નિર્ધાર
મરકરી હતી. લેડી ગોડીનાને તેણે નીચે
મુલ્ય કહ્યું

" જોશી ગોડીના, તું તારા વસ્ત્રોનો
ત્યાગ કરી નવન ચર્ષ એક સફેદ ધોડા
ઉપર સારી કર અને ખરે ખરે કોવેન્ડ્રી
ગામનો ભર ભગરે એક છેડાથી બીજા છેડે
ધોડા ઉપર જા, આમ કરીને તું પાછી આવે
એટલે તારી માગણી કે કમ્પસ કરીશ. "

જોશી સખત, કૂર અને શરમ ભરેલી
શરત ' લેડી ગોડીના મુઝાઈ મર્ષ સુ કરવું
તે તેને સુઝ્યું નહિ તેના હૃદયમાં અવનવું
મયનગમ્ય એક બાળ્ય પ્રજાતરની લાગણી,
તેમને આપેલું વચન અને બીજું બાળ્ય
પોતાની અપકીર્તી, જાહેરમાં ભારેમાં ભારે
અપમાન, જે સ્ત્રીમાં પવિત્રતા, સતીત્વ,
સુદરતા ને શરમ હોય છે તે પોતાનો
સુદરતાનું પ્રદર્શન કરતી નથી. પોતાના
સુદર છરીરને તે વધારે પડતું દર્શાવે
દોષ છે, રરતા પર નીચી દ્રષ્ટિ કરીને ચાહે
છે આવી સ્ત્રીને ખરે ખરે ખરે ખર બળરમાં
ધોડા ઉપર ગેસી, વસ્ત્રો ત્યાગ કરીને જવું
તે કેમ મેડું અને મુશ્કેલ લાગે ? આવું
કૃત્ય કરવા કરતા તે ખલ્લું વધારે પસંદ
કરે ' લેડી ગોડીના સાચી અને સતિ હતી
પોતાની સુદરતાનું આમ પ્રદર્શન ? કેવી

રીતે કરી શકે ? પરંતુ તેના હૃદયની અંદરની
 ઢાલ ને પરાધિકારની સાગણીએ તેને 'પવન' કરી નાખી હતી તેણે મનમાં વિચાર્યું કે
 મારી સુદરતા લોકોએ જોઈ જશે તેમાં મને
 શું તુકરાન છે ? જ્યાં સુધી મારું મન પવિત્ર
 છે, મારા પતિ સિવાય અન્યને કંઈ લાગ
 મનમાં ગણ્યું છું અને માગ પતિ પર
 અનન્ય પ્રેમ છે ત્યાં સુધી કંઈ નગ્ન થઈને
 સારા જગતમાં ફરવો પણ મારી પવિત્રતા
 અને સતિત્વને આપ આપવાની નથી વળી
 આવું કૃત્ય કંઈ લોકોના બધા આત્મ
 જ હશે, આ પણ મારી એક ક્ષોડી છે
 આ મહાન અને બહાદુરીભર્યું કૃત્ય
 કરવામાં તેણે ઈશ્વરની સહાય માગી
 બીજા દીવસે તેણે ઉમરાવને જણાવ્યું
 કે તેમણે કરવા ધારણી ક્ષોડીમાંથી પોતે
 પસાર થવા તૈયાર છે જામના લોકોમાં હોહા
 થઈ રહી લોકો તો દીગમ્બર થઈ ગયા તેમણે
 લેડી ગોડીનાને વિનવતી કરી કે એક સતિ,
 સાધવી અને દીક્ષિતિને જામપ સાવવા કરતા
 તેઓ પોતાના કુખ સહન કરી લેશે અને
 દેવ-કરવેરાઓ મહેનત કરી બરી દેશે લેડી
 ગોડીનાએ તેમની આ વિનવતીને અસ્વીકાર
 કર્યો, તેના હૃદયમાં તો સેવા કરી મગી કીટવા-
 નીજ તમન્ના જાગી હતી. બીજા દિવસે
 લેડી ગોડીનાની સફેદ ઘોડા ઉપર સ્વારી
 નીકળી, ગોડીનાને કુદરતે આગેલા લાખા વાળે
 તેનું સુદર રંગીન નકશામાં થોડી ઘણી મદદ
 કરી લોકોએ રવેલાથી પોતાના વરના બારી
 બારણા બંધ કરી દીધા, દુલ્હનો બંધ થઈ
 ગઈ, રસ્તા ઉપર એક પણ માણસ ફરક્યું
 દેખાયું નહિ લેડી ગોડીનાના હૃદયમાં સુખ
 અને કુખ બન્નેની ઉમિરો ઉછળી રહી
 હતી કુખ એટલા માટે કે સતિત્વ અને
 પવિત્રતાના સિધ્ધાંતની વિરુદ્ધ તેને પોતાની
 સુદરતા જગતને દેખાડવી પડી સુખ એટલા
 માટે કે અપદીક્ષિતો દસ ઝોડો લેવા છતાં
 લોકોની ખરી સેવા તે બજાવતી હતી લેડી

ગોડીનાના આ નગ્ન પ્રયાણ દરમ્યાન એક
 અદ્ભુત બનાવ જન્મ્યો લેડી ગોડીનાનો ટોમ
 નામનો ઘોડાવાળો બધા લોકોની જમ ધનમાં
 'મતાઈ' ગયો હતો, પરંતુ તેને પોતાની શેઠ
 ધીના સ્વારીની સુદરતા જોવાનો અભખરો
 થઈ આવ્યો, પોતાના ઘરની બારીને જરાક
 હવાડી રાખી તેમાંથી તે પોતાની શેઠાણીની
 અદ્ભુત સુદરતા જોવા યત્ન કરી રહ્યો હતો,
 આખરે તો ઘોડાવાળો જ ને તેના જમનમાં
 તેનો તીવ્ર દષ્ટિવાળો ઘોડો કે જેના ઉપર
 લેડી ગોડીના સ્વારી કરી રહી હતી તેણે
 બારીની ફાટમાંથી ઘોડાવાળા ટોમને જોયો
 અને પોતે હજીકર્યો 'લેડી ગોડીનાની દ્રષ્ટિ
 તે ઘર ઉપર અને બારી ઉપર પડી તેણે
 ટોમને તેનું નીચ કૃત્ય કરતા જોયો સતિની
 હજી ન હોવા છતાં હજી અમત્કાર બતાવ્યો,
 ઘોડાવાળો ટોમ તરતજ આવ્યો થઈ ગયો 'લેડી
 ગોડીના પોતાનું કાર્ય પૂરું કરી ઉમરાવ પાસે
 ગઈ ઉમરાવ તેની આ સેવામાં ના, ત્યાગ વૃત્તિ
 અને સાદસથી પ્રથમ થઈ ગયો અને કાવેન્ડ્રીના
 જામના લોકોના બધા દર અને દેવ માફ
 કર્યો લેડી ગોડીનાની કીર્તિને યંચના બધે
 વખાણ કર્યા પેલા ઘોડાવાળા ટોમને આવેશ
 આધારથી લોકોને લેડી ગોડીનાના સતિત્વની
 ખાતરી થઈ અને આનંદપૂર્વક તે જામના
 લોકો આ સાધવી અને એક મહાન સતિ
 તરીકે યાદ કરે છે ઉમરાવ લીઓફોરને પણ
 પોતાની પત્ની પ્રત્યેના આ કર અને દવાહીન
 કાર્યથી થંભે જ પરતાવો થયો અને તેના
 હૃદયનો પણ પલટો થયો.

મહાન અગ્રેજ ચિત્રકાર સર એડમીન
 લેન્ડ્રીયરે લેડી ગોડીનાનું, નખ કરીરે ઘોડા
 પરની સ્વારીનું ચિત્ર બનાવી લેડી ગોડીનાની
 અદ્ભુત કલાકૃતિને અમર કરી છે આ સુદર
 ચિત્ર નેશનલ જીયોગ્રાફીક સોસાયટીના
 આર્ટ ગેલેરીમાં હજાર મનુષ્યો દર વરસે
 જુઓ છે આ ચિત્રની નીચે નીચે મુજબ
 વચ્ચે લખેલા છે

“ પવિત્રતા રૂપીવસો ધારણ હતી, પછી
 તેણીએ ઘોડા ઉપર સ્વારી કરી ”

એ જોઈ તમ ચાર તો અપારતી નહોતો,
એ પી ધરવાળો પણ એ કવાથી
પરીચિત ન હતી, પણ ભગવાનની મહેરબા
નીથી ઠોકરાએ જન્મથી જ ઠોકરીયાની ફેજની
હતી. કોઈ કોઈ વખત એની (ઠોકરાની)
શુદ્ધિથી અમારું મગજ ભયો જાય છે વાત
પુછે છે વાતનું મૂળ પુછે છે, વાતની શાખા
પુછે છે, અહીંની વાતથી કશુંના સૂંનીડું
બધું જ પુછી નાખે છે હવે એને કોણ
મમજાવે કે તારો બાપ થોડું ઘણું જ બળ્યો
છે, તે થોડી વિદ્યાના વાદ વિવાદને શું મમજે ?
જેને તું ઓળખતો છાશુ છું અને ન ચાહે
ઠોકરાના પ્રશ્નોનો આડો અવલો જવાન
નથી આપી શકતા તો પછી બાપ શા માટે
થપા ઠો ? પછી આ પશુ ઓઠી શરમની
વાત છે કે પિતા થઈને પુત્રના પ્રશ્નો માટે
મજા તમ્હા કરે ? એ પશુ દેખીતું છે કે
વિવશ થઈને મારે સાચાર ચતુ પડે ? ઠોકરા
પ્રશ્નો પર પ્રશ્નો કરે છે અને મારે તેના
જવાબ આપવા પડે છે આને એ એને
કહ્યું, ' સાથ ભેટા કાંઈ બરાઈ છે કે મારે
તારો વાળ કપાવી દઈએ '

કહેવા લાગ્યો, ' પિતાજી ' શું કાલ
બપરીઈ છે ?

હવે મને ખબર પડી ગઈ કે બપરીઈ નો
ઠોકરાનો વાદ નિવારણ લાગુ પડેલું કેપ
પકડશે, કે જેનો અત્યંત શત્રુ તો શું પણ
આત્મા વધતી બપરીઈ છદ્મ સુધી બાપે જ
આરે પછી એવાત કહેવાના ઠોકરાથી કહ્યું
' પહેલાં જઈને વાળ કપાવી દે, એ બાદ તને
બપરીઈ શું છે તે દલીલ '

તો પશુ કહેવા લાગ્યો, ' જી નહીં ' મને
તો લેમણું જ કહે.

એ એવું કાંડું પકડીને કહ્યું, ' તું વાળ
કપાવતો જઈશ અને હું કહેતો જઈશ '

૪

અગર મેઢો

ન હોત તો ?

મુળનેષક શોકલઅલી ધાનવી
અનુવાદક શ્રી દત્ત શાહ

તે અચ્છડ થઈને કહેવા લાગ્યો, ' પહેલાં
પહેલાં કહેશો તો જ હું વાળ કપાવીશ '

મારે આવતી કાલની બપરીઈ છદ્મને લગતું
કશું જ કામ હતું, એથી ઠોકરાના આ ચાળા
મને રહેજ ખરાબ લાગતા હતાં તમે પશુ
ભણી શકો છો કે હું આ વખતે બપરીઈ
શું છે તે સમજવા બેઠો હાલ તો શું ચાલ ?
વળી તે રણા સભા પ્રશ્નો પશુ કાલ કે જેને
મારે સમજવા પડત, એ વિના બીજું શું થઈ શકે
ન તો મારા વાળ કપાત, ન એના નાં તો
હું બપરીઈ બપરીઈ થઈને કે ન તે કાલના
માટે કોઈ કસબિના પ્રયત્ન કરી શકત, પશુ
મારે આ પ્રશ્નોનો ઉત્તર આપવામાં મારી
વખત પુરો કરી દેવો પડત

મે જરા બાપ મની કહ્યું, ' સાથ પહેલા
વાળ કપાવી દે

તે વળી પાઠો સતવાઈ કરતો હોય તેમ
અચ્છડ થઈને બોલ્યો ' મને પહેલાં કહી દો '

સભીત હતું કે દત્ત જેવા-જરા નાના
-ઠોકરાની આ ઉદતાઈ મને ત્યા સુધી ઉરેરી
મુકત કે હું લાડી ' ચાલ ' જો એ નહીં તો
શાશ્વત-શાન્તિની શરૂઆત કરી દેત.

પણ આ રસામ્રીના બરાબર મોઝા પરબ તેની મા આવી પહોંચી. અને મારી પદ્મ કુદતી રીતે જીલી થઈ ગઈ નહીં તો બકરી ઈશુ છે, ની સાથે સાથે મારે છોકરા પર આ પ્રકારની સખતાઈ દરવી ઉચીત છે કે નહીં તેનો જવાબ શોધવો પડત. પણ આ વાતની પર જરા પણ વિચાર ન થાત કે છોકરાએ તેના ગરીબ આપની સાથે રખાકસી દરવી ઉચીત છે કે નહીં ? તેને આવતાની સાથે કહવા માડ્યું, 'શુ છે ?'

છોકરાએ અપરાધીની માફ જઈને કહ્યું અને હર્ષભય ચહેરા બતાવી રડવા લાગ્યું. અને મેં પણ એક ગુનેગારની માફ તે પદ ડાખ ગયો હોય તેમ મારો ખ્યાલ આપતા કહેવા માડ્યું, 'શુ હોય ? કંઈ નહીં' તને ખબર છે કે આજે કેટલું કામ કરવાનું છે કે ક્ષમિતો હતો કે એના અને મારા વાળ કપાવીને મુક્ત થાઉં, પણ મેંને કરીને તે અશ્વતોજ નથી, અરુદ્ધ થઈને ઉભો રહ્યો છે.'

મારી જુથાની પુરી થઈ નહતી ત્યાં તો એ આવાજ છોકરાએ મારી જુથાનીને ટાપતા એની જુથાની આપવાની રજા આપત કરી

'હા, નહીં' મેં તો પિતાને પૂછ્યું કે બકરી ઈશુ છે ? એ બતાવતા નથી અને મને પકડીને ઘસડી જાય છે.'

હું તો ખરી રીતે નિર્દોષ હતો. એ વિચારથી બોલી ઉઠ્યો, 'હું દહીં રહ્યો છું કે આમ વાળ કપાવવા, તું વાળ કપાવતો જાણે તે હું કહેતો જાણે કે બકરી ઈશુ છે.'

બેગમ સાહેબે અમારા બન્નેની જુથાની સામળી ફેંસેલી આપી હોય. 'બગવાન' તોળાઈ. 'તમે પણ (હું) છોકરાની માફ હું દરો છો, જો એ પૂછતો હતો કે બકરી ઈશુ

છે, તો તમે એને દહીં દીધું હોત તો વાન પતી જાત, પણ તમે ન જાણો છો.'

તમે જોયું કે માએ મમતાના લીધે કેવો એક તરફનો ફેંસેલો દેખો છે અને આ જીવી છોકરાને મા તરફથી જે પ્રાસાદન મળ્યું તેના પણ સાથે સાથે ખ્યાન કુચ્છે દુઃખમાં છોકરા ફરીથી અકલ્પ થઈ ગયો ને હું ધરમાઈ ગયો આ પ્રમાણે બેગમ સાહેબે ફરીથી કહ્યું, 'તો આને દહીં દોને કે બારી ઈશુ છે ?'

હું પણ ગુરસામાં બેસીને બકરી કહ્યો આખોય ઇતિહાસ કહેવાને તૈયાર થયો. કહેવા માડ્યું, 'બકરી ઈશુ એક તહેવાર છે.'

છોકરાએ પૂછ્યું, 'એ તહેવાર કેમ છે ?'

મેં કહ્યું, 'અમારા સુસંસ્કારિતા એક વખતબર હતો, હજારે કષ્ટાહીમન્થિ અલિધરવામ, એમના સમયથી આ બકરી ઈશુ થઈ.'

મારા એ છોકરાની માએ કહ્યું, 'હા નહીં ખોટું છે, એને આની વાત ના કહેરો. નહીં તો એ અત્યારથી અવળે માર્ગે-નીતિભ્રષ્ટ થઈ જશે એને ત્યાંથી બતાવો કે જે વખતથી દુનિયા ઉત્પન્ન થઈ ત્યાંથી કુરબાનીની સંસ્કાર થઈ અર્થાત્ હજારે કષ્ટાહીમન્થિ અલિધરવામના એ છોકરાએ કુરબાની કરી હતી, અને એમાંથી એકની કથુવ થઈ હતી અને એકની નહીં.'

હવે એ તો રીઝ હતું કે એ વખતે બીજો કોઈ માણસ હાજર ન હતો, પણ નિર્દોષ છોકરાએ એની માની સરખામણીમાં મને મુર્ખ નહીં તો બીજો શું કહ્યો હશે? તો પણ હું તો સાહસ કરી મારી ચોખ્ખતાને માને બેસાડીને કહેવા લાગ્યો, 'સાહેબ, એમ માને કે એ હજારે આત્મના એ બેટાએ

કુરબાની કરી હતી. આ એમણી એકની
કુરબાની કબુલ થઇ હતી.

છાકરાએ કહ્યું, 'હજરત આત્મની બે
છાકરાએ કુરબાની કરી હતી, તો કે પળ
તમારો છાકરો છું, કે પળ કુરબાની કરીય'

મે કહ્યું, 'પણ બેટા' કે હજરત
આત્મ કયા હું ?'

છાકરાએ આવેશથી સવાલ કરી નાખ્યો,
'તમે હજરત આત્મ નથી તો પછી કોણ છો ?'

હવે કે વિચારમાં મગ્ન બની મહેલ-
હજરત આત્મ નહીં તો જાનરે દતો પણ
આ પળને મારી બેગમે મારી સાજ રાખી
અને જાદોથી મ્હી દીધું કે, 'બેટા' તારા
પિતા આત્મ અસિ હરમાન નહીં પણ
ખાલુમ છે આ જુદા હજરત આત્મ અસિ
હરમાનની આજ્ઞા છે આ વખતે તા એ
કુરબાની કરશે. આવતી વખતે તું મેરો
થકે ત્યારે તું કરશે પણ તું તો નક્કો
હતો સજ પમા પુછતો હતો, '

મે અમાત્ર પાલન કરતા હવું, હા,
તો જકરીયા આ પ્રસારી થઇ કે પહેલા
હજરત હમાદીમ અસિ અસિહરમાને જાખમા
ભેડુ કે ને તમને જોય હજરત હમાદીમ
અસિહરમા આપી રહ્યા છું '

છાકરાએ તાજ પામી કહ્યું, પોતાના
હજરત અસિહરમા કરી રહ્યા હતા

પછી મે કહ્યું કે, 'હા, સખના બેગ
ભેડુ દત્ત આ સખમાથી જાણી જો
કરશેકરની બાજા માની જાણી વાત બેગ
મેટાને કરી, એની સજાદ સજ હજરત
હરમાનર જાખમાની અમાત્ર પાલન કરી
અસિહરમા આપવા તૈયાર થશે

છાકરાએ કહ્યું, 'હા' તમે તો મને
કરતાવા મને જુદા જુદા કહી રહ્યા હતા

મે દત્તને કહ્યું 'તરી બેટા' કે
માત્ર મ્હી રજી છું, તું સામજ્યા કરે '

એ છાકરાને વિચાર ન પડ્યો એટલે
એને સાત્ર કરતાવા મને એની માને પુછ્યું,
'કેમ મા' છું આ સાત્ર છે ?'

એણે પણ કહ્યું બેટા સામજ્યા કરે,
'તારા પિતા સાત્ર કહી રહ્યા છે'

મે ફરીથી કહ્યું, 'હજરત હમાદીમ
અસિ હરમાન પોતાના છાકરાની કુરબાની
કરવા સજ બધા અને બોગ આપવાનો નિયમ
કયો જમાનાના વરથી એક અમાત્ર આ મો
કે હમાદીમ તે તાર સખ અર કરી બતાવ્યું
છે એજ વખતે હરમાન કુરમાથી હજરત
હરમાનને કુરબાની કરી એ વખતથી મુસલ-
માનો આ કુરબાનીને માફગાર ગણે છે અને
આત્ર નામ છે જકરી હાં'

કે જાણતો હતો કે વાત પુરી થઇ મુઠ
અને એથી મે છાકરાના હાથ પકડી કહ્યું,
'હવે તમા વાજ કપાવવા

પણ છાકરો સ્ટેજ સતબતાથી રાત
ઉઠો રહો અને હાત્રપણ એ રી જમા પરથી
ન હાથો મે ફરીથી કહ્યું, 'આપ હવે તો
તને બનારી વીધ કે જકરીયા છું છે ?'

કરેલા સાચો પણ એટો બનાવો કે તું
મે મેટો ન દોત તો છું થાવ ?

મે ફરીવાર મે કહ્યું, 'હવે
મે, આ મુજ' વખત નામો કાળી રજી
છે કે નહીં ?

બેગમ અને જાખ આપવાને બદલે એના
છાકરાને કહેલા સાચી, 'અગર મેરા ન દોત
તો હજરત હમાદીમ અગર પોતાના ખ્વાર
બેટાની કુરબાની કરી દેત '

એ બુદ્ધિમ છાકરાએ કહ્યું 'તો પછી
જકરી હમાદીમ છાકરાએ અસિહરમા
આપવા છું

મે કહ્યું, 'હવે તને શું ફીકર છે, એ તો વાત પોતે મંમોખત થઈ ગઈ છે.'

એણે બધાપુર વળ્લે કહ્યું, 'હા નહીં, હું તમારી સાથે નહીં આવું.'

મે કટાણીને પુછ્યું, 'કેમ ?'

કહેવા લાગ્યો, 'તમને ખબર છે કે મેઢો નથી મળ્યો એથી તમે મને આ બહાનાથી બલિદાન આપવા માટે લઈ જઈ રહ્યા છો.'

મે જોરથી હસીને કહ્યું, 'નહીં ખેટા છું બીજું સમજ્યો હવે એવું નહીં થાય પણ જો હજરત છાલાહીમને મેઢો ન મળ્યો હોત તો એમ થાત, પણ એના હોવા છતાં પણ તારા બલિદાનનો પ્રસંગ ન આવે એટલા માટે પકેલા હું કુરબાન થઈ જાઉં છું.'

એણે હસીને કહ્યું, 'તમે તો મને કુરબાન કરો છો.'

એમમે સમજાવતા કહ્યું, 'તમને યાદ નથી કે ગંધ સાંધ મેઢો કુરબાન થયો હતો-જો તમારે કુરબાન થવું હોત તો આજ સુધી કુરબાન થઈ શકતે.'

એને મને કંસાર્ક સમજીને હાથ છોડાવી કહ્યું, 'ગયે વરસે મેઢો મળી ગયો હતો તો એ કુરબાન થઈ ગયો હતો, હવે નહીં મળે તો હું કુરબાન થઈ જાઉં છું.'

હવે વાતાવરણ એવું થયું હતું કે ગુરપો અથવા જાગરજાગીથી કામ લઈ

તકાવ નેમ નહતું પુરામત અને નમ્રતાથી કામ લેવાની કોનીય થઈ રહી હતી પણ એ છોટરાના મનમાં એક રહી ગઈ હતી કે મને સમજાવીને બલિદાન આપવાની કોશીય થઈ રહી છે એને જોડલો વધારે સમજાવવામાં આવતો તેટલો તે વધારે બઝતો હતો.. અહીંથી જ્યાં આગળ સમજાવવાની કોશીય કરી તો તે હું અપૂર્ણ આ પ્રણાલીકા પર એટલે બધો રોષો કે અમારે પણ છોટરાનો લીધે આશુ સાગવા પડ્યા પણ જ્યારે તે શાત થયો અને મે એનો બપ દૂર દરવાના છાછા કરી તો એણે ફરીથી પુછ્યું કે, 'જો મેઢો ન હોત તો ?'

મે પકેલેથી છેવટ સુધી આજી કહના ફરીથી સમજાવી અને એનો અર્થ અને કાર્તવ્ય સમજાવ્યું, પણ જ્યારે હું સમજાવી રહ્યો કે તરતજ એણે કહ્યું કે, 'જો મેઢો ન હોત તો ?'

લાચાર થઈને અમારે નિઘ્રપ કરવો પડ્યો કે એના વાજ ન કપાવવા. જ્યાર તે કાલે જુઝ એની આખોથી મેઢાને જુગાન થતાં જોશે ત્યારેજ એનો આ બપ એ રીતે દૂર થશે.

હજી જ્યુ તે આજે કહી રહ્યો છે કે, 'તમને મેઢો મળી ગયો, એથી તમે એની કુરબાની કરી દીધી, પણ જો અગર મેઢો ન હોત તો ?'

હવે બતાવો કે હું શું જવાબ આપું ?

હું, હું મનર વર્ષ પહેલાની પાત છે એ
 બગવાન શુદ્ધનો જામોનો હતો બગવાન
 શુદ્ધ પોતાના ઉપદેશથી સમાજને મદદમો
 લાવવા તનેને મહેનત કરવા લાગ્યા હતા

વીસ વસતો નીકાળી છે, એવા એક
 ખલચારીના ગો પર બન્ય તેજ જગદળી
 રહ્યું હતું તે શુદ્ધિમાન તેમજ વિદ્વાન હતો
 'મારી પ્રશસા સર્વન થાય' એજ હેતુથી
 તે અનેક યાત્રોનો અભ્યાસ કરવા તત્પર
 બ થો નિવા પ્રાપ્તિ મા' અનેક વિદ્યાપીઠોમાં
 તેણે અભ્યાસ કયો ચારવડ બન્યો દરક
 નવીન કળા તે હમતવત કરવા મથ્યો તેની
 જ્ઞાન પીપાસા વધતી ગઈ

તોર જનાવનાર ભોયો અને તોર જનાવતા
 શીખ્યો બીજા પાસે ધનુર્નિવા શીખ્યો,
 પરદેશમાં જઈ વહાણ જનાવતા શીખ્યો,
 રથાપત્ય કળા પણ હમતવત કરી મહાવિદ્યા,
 સમીતાળા, તત્ત્વાવકળા, લેખનજ્ઞા, ચિત્ર
 કળા, વિ મા તે નીપુણ બન્યો હવે તે
 અન્યમાં આન્યો

"મારા જેવા વિદ્વાન અને સર્વ કળાને
 જાણનાર કોઈ માણસ આ વિશ્વમાં છે કે ?"
 તે પ્રશ્ન પૂછતો

બગવાન શુદ્ધની નજરમાં આ યુવાન
 આવ્યો. "તેના ગર્વનું ખડન ધનુ જોઈએ
 તેના અહંભાવ નટ સર્વોજ્ઞ જોઈએ" તેમણે
 વિચાર કયો. આ મટે તે જાણે છે તે કરતા
 પણ વધુ મુશ્કવાન તત્ત્વોનું જ્ઞાન તેને કરાવવું
 જોઈએ ખસ નિમિષ થઈ ગયો, ટૂંક સ યા
 સમય રૂપ વધ લીધું એક કાચમાં કમરબ
 અને બીજા કાચમાં બીજાપાત્ર લઈ તેઓ
 યુવાન સામે ઉભા રહ્યા

"આપ કોણ છો ?" યુવાને પ્રશ્ન કયો

"હું, હું આનંદસ ધમી છું—મારા પોતાના
 પર કાણ ધરાવું છું" જવાબ મળ્યો,
 "એટલે ?" યુવાનને કંઈ સમજ ન પડી

"તોર જન વનાર તોર જનાવે છે, ધનુર્ધરી
 તે વાપરે ને ચિત્રપાર મોહક ચિત્રો નિર્મી
 વકે છે પ્રતિભાશાળી કવિરાજ દલપગમ અને
 પુણે મુખી અમર રહે તેવા કાવ્યા રચે છ
 વિદ્વાન વાતવિવાદ કરે છે, પણ જ્ઞાની તો
 આક્રમવિશ્વ મેળવે છે" સ વાણીએ
 જવાબ આપ્યો

"સન્ધ્યામીઝ, જ્ઞાની આત્મવિજય કેવી
 રીતે મેળવે છે ?" યુવાનની ઇચ્છામાં વધી
 "જનતા પ્રશ્ન સાનાં પુષ્પો વેરે કે નિદાની
 વધો વરસાવે તેની સાથે આત્મ-સંવર્ધનો
 કાંઈ સમય નથી તે હમેશા યાત રહે છે
 તેની યાતિમાં કોઈ ખરેખર પહેલાથી ચક્રવ
 નથી તે હમેશા સચેતજ રહે છે"

ટૂંક પતિની મધુર વાણી આગળ વધી
 "તેનું મન યાત રહે છે કારણ તે હમેશા
 સદ્વર્તન, દેશસેવા, સમાજસેવા વિ કાયો-
 માન મળ રહે છે"

ખલચારી માબળી રહ્યો, વિવતાનું
 અભિમાન તો કથાય જવું રહ્યું તેનો અહ
 કાર નહ થયો જ્ઞાનનું રૂપરૂપ હવે તેને
 સમજવું-દેખાવું તેણે માયું નમતી દીધું
 શ્રદાધી-ભક્તિભાવથી તે બગવાન શુદ્ધ
 ચરણોમાં ઢળી પડ્યો

જોઈ, તારા જ્ઞાનનો પ્રારમ આનંદ
 જ યાપ છે નમ્રતા એજ જ્ઞાનનો પ્રાર
 "જ્ઞાનનું પ્રથમ મોપાન" બગવાન
 યુવાનને ઉપદેશ આપ્યો

યુવાનની ઔખમાં આસુ આપ્યા
 ફરીથી ચરણો પાડી લીધા બગવાન
 આસિય આવી વિદાય મળ્યા

[શ્રી બાલબલુની વાર્તા પરથી]

‘કુંગરા ડાલે’

શય

કુંગરા ડાલે રે હોલ

—૨૬

કુંગરા ડાલે કે મોણલા બોલે રે હોલ,

કુંગરા..

છાયો ઘનઘાર ઊંચા ઊંચા આકાશમા,
વીજલડી ચમટે છે બ્યોમના વિતાનમા,
અધારા અચળા ઝોટે,
કે કુંગરા૦

કુંગરા

વનમાં વનરાઈ હીલોળે આનદમા,
ચંદિ અમૃત નલે ઝીલે ઉમગમા
માનવના મન ફૂલ તોલે,
કે કુંગરા૦

કુંગરા

ફર ફર આકાશે વડતા વટોળિયા,
કુંડલી જેમ ઊંચે જાળે મેહુલિયા,
અવની અતરપટ ખોલે,
કે કુંગરા૦

કુંગરા..

ધરતીની કાયામા દીસે નવિનતા,
મારુ મનકુચ ઠાકે ત્યાગે મલિનતા,
હૈયુ હરખલેર ઝોલે,
કે કુંગરા૦

કુંગરા..

મુસ્તમમ

દરો અને દવાઓ

પિતાશયથી ચતા છાતીના દરો માટે
અશુનવૃક્ષની આંતરછાજ તેનો
ના લઈ અવાર સાળ ગાય તેના લીંગડાના
પાન સાથે લેવાથી ધણે રાજો થશે.

x

કાનનુ દરદ દરે કરવું હોય તેા વાસના
ના ઓસુ તોળ રસમાં ના ઓસ મધ
મેળવી દિવસમાં બે વાર લેવાથી સારો
રાયદો થશે અને જો કાનમાં રસી જતી
હોય તેા આકડાનુ પાન ગરમ કરી તેના
રસ કાઢી તેના ગજુ ટીપા સુખડના તેલના
નણુ ટીપા માથે મેળવી રોજ રાત્રે સુતી
વખતે કાનમાં નીખવાથી રસી બધ થઈ જશે

x

કબજાત એ ધણા રોગોનો જનક છે
આ કબજાત કાયમ માટે નિર્મુલ કરવી

હોય તેા ૪૫ દિવસ સુધી સવાર સાળ ના
રોજ ગરમ કુધમાં રોા તોધા ગરમ લી
નાખી પી જવુ તે પેટ પર સવાર સાળ
૩૦ મીનીટ ગરમ પાણીથી રોક કરવાથી
કબજાતનુ દર નાશુદ થશે

x

સુવાવડમાં ગર્ભાશય નબળુ પડે છે
ત્યારે છાતીમાં ગોળા ઉપડી ધણીવાર ગમ
રામણ અને ઉલટી થાય છે કાનમાં અને
છાતીમાં અવાજો યાવ છે આવા પ્રસંગે
પીપળીસુળ ના તેનો, ઉપટ કમળ, ૧ તોલો
અજો ના તોલો, લોહર ના તોલો, જમણ
ના તોલો, કુવાર ના તોલો અને પાણી
૧૦ તોલો લઈ બધુ સાથે ઉકાળી પાચ,
તોષા નેટલુ પાણી બાકી રહે ત્યારે તેને
આળી લેવાથી બે લાખ કરી સવાર સાળ
લેવાથી બેએક માસમાં આ દરદ દર થશે

આ ચોપડીઓના ઘોડા, જોખા પડારા વગેરેની વચ્ચેનો “ખાલી જાગ” કદાચ ખાલી નથી દેખાતો. કામળીયાની તાપવા, વેરલેની ચોપડીઓ, કાતર, છરી, ગુદર, એક પચાળી તે ન ગણુની શકાય તેવી જાતજાતની વસ્તુઓ અગત્ય અગત્ય પડેલી હોય છે જુના અન્વેષે આ અખાડો છે

ધણ ખરૂં આ બંધી ઘોડા ઉપરની ચોપડીઓના કાતગિયાની વચ્ચે ખડકલા ચાંદવા હોય છે અને તે પાછી ગોઠરેલી હોય ત્યારે ધણુ એ સ્થળ અવલુનીય અન્ય-વસ્તુઓ સાથે દશાત પૂર પાડતું રહે છે

ત્યારે ભેદએ ત્યાર કાતરિયુ ગેપ લાગે-સાવ ગેપ, અને એ બધા માયા વિન્નારનો વચ્ચે પચાળી તાપવા ચોળી જેવા એમના પુરુષ કાઢાર વચ્ચે, ઉપત રવેટર, પાતળી કાપા, ધુખરાવેલા દહોડ દહોડ વેત લામાનાજ હુન બરી આપો, અડકડી બેઠક તથા નિયમ સમાધી છીંકણીની દાખરી અને ચાના પ્યાલા સહિત મિરાજમાન એ મૂર્તિ અનેક પ્રકારે કાઢો, પુરતો કામળીયા પૂર્ણ વાતર, ગુદર ઈ સાથે વાજાપરે સતમપદા કર્યા જ દરની હોય છે એને નથી એનો ચાક, નથી એનો કટાંગો, એમા જ એ મ ન છે એ કાતરિવાગા એ નચગાથે અને લગભગ ચરેડે બગી મળી જાય છે કલાકોના દનાકો મુની, રાતના બળે વાગતા મુધી એ મૂર્તિ પુરતકાની ઉચક પાયલ, મળવટ, સુવેદન। ગોઠવન, ચાદસુધી, ઉપાનાસ, ઉતાગા ટાયમ્સ નોંધ મ કર્યા જ દર છે, રજીસ્ટરોની આડી પુટીઓ રમે છે, ઉપેરે છે રદ કરે છે, નરી રમે છે, વળી રદ કરે છે, વળી રમે છે

કોઈ દરેકે તે ‘આ નમનનુ અને માનવીનુ, એ બે કાતરિવામાથી વચારે ગેપ કયુ દર્શો ?

એ બચ્ચિતનુ નામ આપવાની જરૂર છે ચોપડીઓ એટલે ગમણિકબાઈ, એમ કદાચ ન કહી શકાય, પણ ગમણિકબાઈ કોટલે ચોપડીઓ, એ સાવ સાચી હકીકત છે પુરતોમાં એ જાતજાત છે એના ગાતા પિતા, બધુ, સખા, વિદ્યા, દ્રવ્ય ચર, એનું સર્વ કંઈ પુરતોમાં છે એમના સ્ત્રી સતાન પણ પુરતોમાં ચોથા જ છે, ખીજ છે જ નહિ

એ “વિદ્વાન” નથી, પણ એમની ગરબ ગુજરાતના કોટલા વિદ્વાનેને પડે છે તેટલી એ લોકોને ખીજ કોઈ “અવિદ્વાન”ની પડતી હોવાનું મારા જાણવામાં નથી.

એ ‘વેખક’ નથી, પણ આપણા લેખ કોમાંના કોટલા બધા જેલે ધણા મોટા અને સમર્થ દહેવાય એવા લેખો તથા લેખો, એમની પાછળ એમની મદદ માટે લાગેલા રહે છે

એને “લખતા આવડતુ નથી,” છતાં કોટલા કોટલા વિદ્વાન તથા માર્કેટીથી તરજતર બરેલા પુસ્તકો માટે એમના નમણી છે । ગમણિકબાઈ પાસેથી ગેળવેલી મદદને તો દરેક મદદ લેનાર લેખક નિખાલસપણે સ્વીકાર દરવા પુરતુ મોટું મન દાખવે તો કોટલા ૧૫-૨૦ વધારા પ્રકટ થયેલા ઉત્તમ અન્યો ગમણિકબાઈનું નામ માન બધું આભાર દર્શન દાખવે, પણ લેખકો પોતે જ લખે છે તે બધું પોતાનું જ છે એવ બતાવવા દર વાનો લોભ ગાખવા ગરે સામાયત જાળીતા છે, અને ગમણિકબાઈને એવા આભાર દર્શનની પડાવે નથી એમનો તો એ વ્યાસ જ છે, ધૂન છે ગાખ છે

આ ગાખમના મસૂગમાં આવનાર બાળેજ કોઈ દરેકે તે એમની પૂઠ પાછળ અને કોટલીવાર એમને ગોચે પખ, એમને

“વિચિત્ર” એટલા ન હોય, અને ખૂબી એ છે, કે મોનમો’ કે ક્ષોષકર્ણ પશુ પોતાનું એક વર્ણન સાબળીને રમણિકભાષનું સુઝ મો મલકી કહે છે, એ એને જાણે ખીને છે. ઘણા તો એમ પણ કહે છે કે રમણિક ભાષા એટલે વિચિત્રતા, અને વિચિત્રતા એટલે રમણિકભાષા એ ખરૂં છે, ને જોડુ પણ છે.

રમણિકભાષા પુસ્તકોમાં-જૂના પુસ્તકોમાં એવા તદ્દપ રહે છે, કે સદવાળી જેવા ચહેરા અને સ્વભાવ ધર્મ જવાના કીટ બમરને નામે ઓળખાતા બળીતા ન્યાય-અનુસારજ આ બાકીનો પણ વિકાસ થયો હોય છે. પોતાના પરિવારની વચમાં, એમની સાથે ખેતના, રમતા, એમને રમાડતા, મારતા, પીના, પ પાળતા, ખીખતા, પોખતા એ ભાષા એમનાજ જૂના થોયા જેવા હોય છે બધે જીવન જૂનું પુસ્તક, વીખાએતુ ને થાકુ થુ થાવેતુ, પણ કાળજીથી સાચવેતુ પુસ્તક પણ એ બહાર સક્રિયશીલ નીખે, ત્યારે ઉપર સુંદર સ્વરૂપ પૂરું થાયેતુ. એવા એ પુસ્તકાર છે.

શિયાળા એમાંસામા હામે બધ ગજાનો કાળો ગરમકાટ, ને જિનાળામાં એવોજ સફેદ કાટ, ચારે છેડે શેફિયારાઈ અને પહેરેતુ ત્રીજી ઘોલીયુ, માથે કાળા લાળી ટોપી, અ ર જે ગરમ સ્વેદર પગમાં ગલીપર, ખીસામાં તપ દારની ખી, ને દિવસમાં આક્રમી અરાડ ચાના પ્યાલનો મહાર-ઘણા વડસો થયા, ત્રીસ પાત્રીસ વરસ થયા એ કાઠ એના એ દીડા છે એજ અચળ કાઠ છે બો એ બન્યો રહે.

પાત્રીસ વર્ષ થયા આ સત્તવટમાં ફેરફાર નથી દીડો હા, માત્ર થોડો સમય ટોપીનો રંગ સફેદ થઈ ગયો હતો, પણ અટ દબો પાંદુ અસત્ત રૂપ આવી ગયું હતું.

અને જૂના, દુઝાપ-અપ્રાપ્ય અ-ધોના સમગ્ર તથા પરિશીનનો એમની હાવની ટેવ રૂ થયે પણ રીસેક વર્ષોના થયાંજ હશે.

૧૯૧૫-૧૯૧૬ માંડીને, ત્યારે મનેજમાં માડ બે ત્રણ સાંધનો દેખાતી ત્યારે પણ રમણિકભાષાની સાર્વકત તેમાં હતીજ, અને ત્યારથી એમનો સાંધકલનો-એક ધારો રાજ હજી પણ ચાલુ છે.

જીવન ચરિત્ર આ શુદ્ધચતુ જીવન ચરિત્ર લખતામાં આવે તો એ રસપ્રદ જરૂર થાય, એના સમયને પત્તાવનારા, મોગી ઉપસપાયના કરનારા, માનવીઓને હયાથયા વનારા પ્રસંગોને લીધે નહિ, પરંતુ એની ‘વિચિત્રતાઓ’ના સેકડા હાહરણો મળે તો જરૂર.

કહોતુ એ પૂતણુ છે કાઠને પણ ઉપયોગી થયે પડતુ એ એકજ એ ભાષાના બ્યવસાય છે રાજતત્રમાં કાઠને લાગવગ લગાડવી હોય, કોઈપણ બાબતનો પત્તો મેળવવો હોય, કશું પણ કામ કનાવતુ હોય ને કાઠનાથી ન બનતુ હોય, ત્યાં રમણિકભાષા બેસી.

એમના નાટક અને સિનેમાની કુતિયાના જાન તથા માહિતી વિસ્મયકારક છે માલિકો અને મેનેજરોથી માંડીને ક પત્નીઓના છત્તિ હાસનુ એમનું જાન અપાર છે એમાં પણ એ જાલમેલ છે એમેચ્યોર રજન કાપકેમાં એમનો ડોકો વાગતોજ હોય છે.

મારથુ, નાટ કાર આકાર, લેખક, કવિ વડોદરામાં આવનારા કોઈપણ વિશિષ્ટ કામગીરીવાળા માણસને આ સભજનની જરૂર ન પડે એવું આજેજ બને છે, અને હરેકતુ કામ એ સાચે જ તન, મન અને ધનથી પાર પાડે છે.

શેષમાં જોઈની સામગ્રી એ અખૂટ ધીરજથી, પોતાનો યોગ્ય હાગતી પદ્ધતિ

પુર સર અને પારગરનો પરિવ્રમ લખને પૂરી પાડતાં રહે છે, અને તે પણ એવી મામત્રી કે જે બીજા ગણી શકે નહિ બાકી વિવે, મીરાણીનાપણ વગેરેમાં એ બાધ પૂરા પાવરધા છે અને છતાં —

— એ બાબેજ નાટકનો એક કે સીનેમાં દિશ્મ જુએ છે

— એમનું નામ બાબેજ નામ પ્રસિદ્ધિમાં હોય છે

— એમની સજ્જનતા ઉપર વધારે પડતો ? અયોગ્ય મદાર બાધવા જનારને એમની હજારો ગમચગતો અનુભવ થાય છે

માણીકાબાની વાણી તથા એમનું વર્તન, બનને અવળા તો ખરા' એ જાણને "શુદરથ" કહેનારને કદાચ એવું સામળ નાનો પણ પ્રસંગ આવે ખગે, કે "શિરદર" "શુદરથ," "શુદરથ" કોને કહો છો."

એમની પ્રેમજતા અને ઉપયોગીતાની સાથે સાથે એમના પરિચયમાં આવનારાઓને એમના આકાંક્ષા પશુ અનુભવ ખારસો હોય છે. "રમણિક" તો આડો છે" એ કથન એકવાર નહિ પણ હજારવાર બોલાયું હશે એ રેવને લીધે એમના અમુક અમુક મિત્રો એમને "રમણિક" પણ નહિ, એ તો જે સાર મિત્રોના જ પ્રિવિનેજ છ જાણે માટ નથી બીજા એમ કહે, તો એ સાચે પણ નહિ

નત ! મિત્રજન, માખાનું હોય તો બધું સાચું પણ નહિ તો જરાયે નહિ કામની તમા નહિ, હતા દામ દોષનું કરી છટ ચાદરથી લાગણીભર્યા, પણ બદારથી ખૂન અછડ અને તેની જાગાર એવી રીતે થી રમણી-બાધ વિનમળ, મૂર્તિ કે રમણી, મોડાના, જનની ખોર છતાં આખા, તેમજ આજ

એમનો અન્યમ મહ પશુ તેવોજ વિશ્વ કાષ્ઠ છે ધૂન એમનું બીજું નામ છે સંગીતનો વિષય હાય આવ્યો, તો છ મહિનામાં સંગીતને લગતા લગભગ બધો પુસ્તકો એમાં જરી નાખ્યા હોય. મોટા મોટા સંગીતોને પણ ખજાર નહિ હોય એવા એવા અલભ્ય પુસ્તકો એમણે ગમે, ત્યાથી, ગમે તેમ કરીને ગેળવી લીધા હોય, નાટકોની ધૂન લાગી તો હજારક નાટકના ગાયનોની ચોપડીઓ એવી તો કુક્લિતકુક્લિતથી ભેગી કરે કે સાધારણ રીતે કાદના માનમાં ન આવે. શુજરાતી નાટકોને ઇતિહાસ તથા વિકાસ અને રંગ ભૂમિની એકસો વગસની ઝીણામાં ઝીણી દરીદરો, જાનીઓના ઉદ્યારત-તેમજ એ પ્રધાની બણીતી વ્યક્તિઓ વગેરેની એમની પામે જે માહિતી સામગ્રી છે, તે જેટલી વિશાળ છે, તેટલી વૈવિધ્ય જરી કે

એ પોતે હમેશા કહે છે કે "હું પુસ્તકો ભેગા કર છું, પણ તેની અદરશ છે તેની અને લેવા પશુ ખખડ નથી હોતી" પણ એમની પામેના સેડો નોંધ યોગ્ય અયોગ્ય એવા ચોડાકજ દશે કે જેનું રહસ્ય એ સારી રીતે જાણતા ન હોય, અને જરૂર પડતાં પુસ્તકોનું રેફરન્સ એ અધી શકતા ન હોય

સંગીત એટલે કે ગાવા બજાવવા સાથે એમને દરી નિમ્મત નથી, પણ ગાયકો, આગોદોન કે રીઓ, વગેરે સાથેના એમનો પરિચય તથા એ સોડોની એ બાઈ પ્રત્યેની માનવૃત્તિ આનંદ્યર્થ ઉપજાવે તેવી છે

શ્રી રમણીબાઈ દરોજન ધધો નમી કરતા, વ્યવસાય વગરના છે એમને પતિ નથી, ત્યાં બાળકોની વાતજ શી ? અને તેમ છતાં એમને વડીનીયે કુરસદ નથી હોતી, ને એ અખજ કુદુ બવતસલ્લ વળી છે-કામી

મહત્ત સગવડ મળે છે પણ મુસાફરી ખર્ચ તો તેઓ પેટિ આપે છે

ફેબ્રુઆરી વિગત. અને સગવડ મળે સાધી રાષ્ટ્રોત્ત મહત્ત આ ખર્ચમાં મહત્ત રૂપ નીવડે છે આ વખતે આ મહત્ત તરફથી ખર્ચ શિગિરોને આતરરાષ્ટ્રીય વિષયોને નગતા જુગી જુગી ભાષાઓના ટ ૦ પુસ્તકો ધરાવતા પ્રધાનમંત્રી સગવડ પુરી પાડવામાં આવશે તે ઉપરાંત સ્વયંસેવાના કાર્યમાં સહાયતા બનવા માટે આ મહત્ત તરફથી પ્રતિનિધિઓ ૩૫ શિગિરોની મુલાકાત કરશે

આ બધાં કાર્યોથી ફુનિયાબગના યુવાનોમાં સમજાવ અને સહાયતાની લાગણી સુધર અને સગીન બને છે

વિદ્યાપિઠની મહિલાઓના આતરરાષ્ટ્રીય મેળા-૫-૩૦

વિદ્યાપિઠની મહિલાઓ માટેના બિટનના મહત્તની લીડર ખાતે જુલાઈની ૨૧ થી ૨૫ સુધી યોજાશે લીડર વર્કશોપ બેઠકમાં મર જાનુઆરી ૨૦૨૨ના (બિટનમાં ૨૦-મેચ) વિદ્યુષી પતિ શ્રીમતી ચેટરજી, જેઓ વૈજ્ઞાનિક, બેરિસ્ટર અને હિન્દી ફેબ્રુઆરી મહત્તના માહ સભ્ય છે, તેઓ પછી ૨૦૨૨ લતા સાથે સાથે મહત્તની આ ૨૦ થી વર્ષગાંઠ પણ હતી

આ બેઠકમાં એમલોવેકેશન, ક્રાન્સ, અમેરિકા અને કેનેડાની ઓ પ્રતિનિધિઓએ પણ ભાગ લીધો હતો તા ૨૩ મીએ માનનીય મહેમાન તરીકે કેનેડાના સુપ્રસિદ્ધ મંત્રીશ્રી શાસ્ત્રી શ્રીમતી જ્યોત્સના, ખાજુ વખતે હાજર હતા તેઓ વિદ્યાપિઠની મહિલાઓ માટેના આતરરાષ્ટ્રીય મહત્તના પ્રમુખ છે

બિટનના આ મહત્તના ઉદ્દેશો વિગત

શ્રીમતી મહિલાઓના પ્રતિનિધિઓ રમુ કો તેની સગવડની રચના કરવા, ફુનિયાબગની વિદ્યાપિઠની મહિલાઓમાં તકિતાની માનનારો દર બનાવવા, વિદ્યાપિઠની મહિલાઓ રચના રીતે સરોધન કરી રા તે માટે ઉત્તેજન આપવા અને સુવચાલ તથા બહેર જીવા સેવોમાં આવી મહેતો વધુ રમ ધરાવતી થાય એ વગેરે છે

બિટન અને બીજા દેશો વચ્ચે ગ્રી-આરોધ્ય કાર્ય પ્રતિબંધો પડેપડે સપર્ક

મીડન અને બીજા દેશો વચ્ચે બહેર આગેમ્ય કાર્ય માટે પરિચારિકાઓ ૧૧ પરંપર સપર્ક માટેના યોગના આસાર અમેરિકા તરફથી મિસ રૂપ ડિસકાન બિટનમાં જોન વપ ગાળી તાજેતરમાં અમેરિકા પાછી ફરી છે આ સમય રમિયાન નાણીએ મર્મિંગદા મમો જ્યો અડાકયુ, સેનીમગરીમાં ૧૦ દિવસ તમજ ટોટનકામમાં રવા દવાખાના ઓની તેમજ ગામ ઓનો મુલાકાત લઈ કામ કર્યું હતું તેથીએ પેટરેમ આરાગ્ય કે દ, સધીવા માટે આટલે હાજિસ વાખાનું અને વહનની બીજી સરસાઓનો પણ મુલાકાત લીધો હતો જ્યો આ યોજના હેઠળ બિટન તરફથી આરોગ્ય નિરીક્ષકોના ડેપુટી સુપ્રિટેન્ડ (ટોટનકેમ) મિસ જોન એ લેનન હતી આ બનત મહિલાઓ ન્યુયોર્કમાં બેગી થઈ હતી અને એક બીટનના દેશમાં બહેર આગેમ્ય કાર્યોની જુગી જુગી પહોંતી યોજના અંગે વિચાર વિનિયમ કરી રાખ્યા હતા

યુરોપની ધાગસલામાં ગ્રી ગરુ

રૂપસજી ખાતે આ મહિતે મળે રી યુગપતી ધારાસભાની સપાહકાર સમિતિની પહેલી બેઠકમાં ભાગ લઈ રહેલા બિટનના પ્રતિનિધિ મહત્તમાં માત્ર એક સી સભ્યો

સમાવેત થાય છે અને તે છે ગિમ માગારટ હર્લિસન તેમનો જન્મ સ ૧૯૭ મા થયો હતો તેમણે ડાહ્ય હેડ પબ્લીકટ્રુસ (શોટસ) અને ગ્રાસી વિદ્યાપીઠની ગેલમિવ એક્ટરની ખાતે ફેળવણી લીધી હતી તેઓએ લાપ્તોની શાળાઓમાં અગ્રેજ અને ઈતિહાસની શિક્ષક તરીકે પણ કામ કર્યું હતું હાલ તેઓ પાર્નામેન્ટના મંત્રી છે

રાજકુમારી ઇલીઝાબેથની ગિમ્પ્વૃત્તિઓ

રાજકુમારી ઇલિઝાબેથ તરફથી પર્થલ્થ માટે ગિમ્પ્વૃત્તિ આપવાની યોજના સ ૧૯૪૭ થી ૪૨ વરવામાં આવી છે આ યોજના અનુસાર પ્રતિ વર્ષ બે બિટનવાસીઓને રોડેસિઆ ખાતે અને બે રોડેસિઆનો બિટન ખાતે પર્થલ્થ કરવા માટે ગિમ્પ્વૃત્તિ મળે છે આ સાથે તાજેતરમાં જ રાજકુમારી ઇલિઝાબેથને બર્થિંગહામ રેલેસમાં માર્ગરેટ નોલર (વય ૧૭ વર્ષ) કેન્ટ, ક્યુબેલ (વય ૨૦) બીડલરોક્સ, અને ૬ રોડેસિઆના ક્રાન્સિસ પુલર અને બ્યુડિય દર મળ્યા હતા આમાંથી બે બિટનવાસીઓ રોડેસિઆના પ્રવાસે ઉપડી ગયા છે અને બીજા બે રોડેસિઆ ખાતેથી બિટનનો મુલાકાતે આવ્યા છે

આ જની નાણી મગમ દળમાં પણ
આખરે

બિટનમાં અંજો માનના શાંદી લરદની દળમાં બા બાને રીલ્ડના નદમરેયદ માટે ત લેમ લેનાને રોય ૦૭ થ રેવી રાજોની ખરતી દરવા માટેની એમ યોજના દાખલ કરવામાં આવી છે સ ધુટ ખાતે આવેલી શાંદી લરદની વિદ્યાપીઠમાં જેમ પુરો તાલીમ માટે દાખલ થાય છે તેમ ગીજો માટેની આ યોજના જે

નિજાનની રૂથ

રાજાની વૈજાનિક ડો. દુબાશે એવો દાવો ર્યો છે કે પૃથ્વી પર ન દેખાય તેવા કિરણો ફેકી નકામે અને આ શોધથી તખીખી વિજ્ઞાનમાં ભારે ફેરફાર થઈ જશે

ડો. દુબાશે જાહેર ક્યું હતું કે વિવિધ કિરણો, ખીચ બ્લેન્ડ, ગેડિયમ, યુરેનિયમ, થોરીયમ, મોનોઝાઇટ અથવા ખીજા ગ્રહો ર્ષોટરીય પદાર્થોના ઉપયોગ વિના ન દેખાય તેવા કિરણો પેદા કરી શકે તેમ છે

ડો. દુબાશની આ શોધને લઈને ખીજીન્ટાટન હાઉસે અમર્થન આવેલ છે ' જાહેર અદ્ય કિરણો ' નામના નવા શોખવામાં આવેલ શોધને થી આ કિરણો પેદા કરવામાં આવ્યા છે

આ અદ્ય કિરણો વિશ્વના દાહપથ પદાર્થમાંથી ગેળવવામાં સફળ થયાનો ડો. દુબાશે દાવો ર્યો છે

જાણી છા ૧

૧૯૪૫ ના ઓગસ્ટની પાચમીએ હીરો શીમાં પર ફેકાયેલા બોમ્બથી ૨૪૦૦૦ જાપાનીઓ મૃત્યુ પામ્યા છે

મુજબમાં ૨૭ લાખ ઉદગે છે ને એક ઉદર ૧૦ તુ નુકશાન પહોંચાડે છે આ સામે જેહાદ જગાવવા મુજબ ' ઉદર સપ્તાહ ' ઉજવનાર છે

અત્યાર મુધી અમદાવાદ અને વડોદરા સમુક્ત રીતે આવતું ગેડિયો થઈ થી સપ્ટેમ્બરથી છુટું પડે છે

આગ્રા હિંદુ બધારમુ પડવાનો અલાગ મુધીનો અચનો આંદો રા બે કમ થયો છે એમ કહેવાય છે

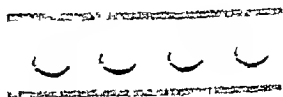
नतं नता मधुर हार्य साथे इभञ्जु म भगते
गादी गावती हिपोत्सवीने सत्क्षरवा

गुणसुन्दरी

तगार उरे छे

हि पो त्स वी अं कु

ગામ યના નિભા પરમ, મ્યા હતા પ્રમાદ રો
મનના રા પૂ રીયો, મા નયની મા રી મનના

ગુણસુન્દરી

અને સ્ત્રીહિતોપદેશ

૨૦૦૬

દીપેન્સેવી અંક

દીપોત્સવી, ૨૦૦૬

આ અંકમાં

કવિતા	દીપમાળ		વિદ્યાય વેળા	૭
	આવેને સાગરને સરિત	૫૭	નશ્વર વાદ	૮
	દીપોત્સવીનો હિતસર		મંદ હાસ્ય	૯
	અલકાર		લવમી	૧૦
	જેભુનિયા	૬૦	એકામી માનવતા	૧૧
	કમુડી	૬૭	શમી ગવેલા કુખ	૧૨
	ભારતના પાચર અ	૮૩	કરો તેવું પ્રાપ્ત	૧૩
	જમજમ ભારત માત		લેખો	
	અમર ગાંધી	૧૨૦	જીવનમાં ધર્મનું રથાન	૧૪
	મનવા		વિશ્વશાંતિ માટે ખોલો	
	ગુમહી	૧૩૧	શું કરી છો ?	૧૫
	સખી સુલો	૧૩૨	સામાજિક પ્રવૃત્તિની	
	ગરબે રંગેરે		હતિકાસ રેખા	૧૬
	ધેલી ગુજરાતથી		ધર્મથી	૧૭
	નવાવર્ગે નયદિશ	૧૩૫	આંતર પ્રાંતિય મોખ નીતો	૧૮
આવૃત્તિ	મારા નારી પાત્રો	૪૮	ખોલો અને સાધુ	૧૯
	પાગલ માનવી		સન્મારણો	૨૦
નાટી	ઠહા જનમ લીયા	૫૨	સેવા અને ત્યાગ મતિ સ્વીકાર	૨૧
	ભિખારણ	૫૮	આપણી રાણી પાસના	૨૨
	મગ્નુર	૬૩	અખળા	૨૩

અખાલાર

નૂતન વર્ષના આ મહાળ પ્રભાતે ગુણસુદરીના આ નાનકડા દીપોત્સવી જા આપની સમક્ષ ધરતા અમે હર્ષ અનુભવીએ છીએ એકાદ માનવ હૈયામાં એ પોતાની તેજ રેખા વધી જશે તોય બસ છે એ દૃષ્ટિએ આ નાનકડા અઠગ આ નાનકડા દીપકનું મહત્વ અમારે મન ઘાડુ છે

નૂતન વર્ષ સર્વને મહાળમય બનેા એ શુભેચ્છા સાથે અમારા આ નાનકડા પ્રયત્નમાં જે જે લેખક ભાઈ-ભણેનોએ સદામર આપ્યો છે એ સર્વનો આગ્રહ માનીએ છીએ હો પૂજી અમારો અંક ૧ ડિસેમ્બર ૧૯૮૮ના ચોથા પ્રસિદ્ધ થશે. સંપાદક 'ગુણસુદરી'

માર્કેટને વ્યવસ્થાપક : શ્રી નટુભાઈ ઠક્કર

સંસ્કૃત દેશમાં રૂા પાન પરદેશ રીલીંગ બાર

અ અહીં છુટક કિંમત દોઢ રૂપિયા

ગુણસુદરી કાર્યાલય, (૨૦૫૬) રો બો ન ૮૫, વડોદરા.

દીપોત્સવી
અને
નવા વર્ષનાં

અભિનંદન

જુમી હતી મહા નાચની એકઠા જે,
પ્રકાશવતી ભારત - ભારતી તળી,
પ્રગતી ઉઠેા કરી ને મક્કા હયામા
મગજ નવ વડે, મુક્ત ભારત

મૌલિક

દીપમાળ

જલતી આ દીપમાળ અનેરી,
પ્રેનશ પ્રગટે ગરી રોરી,
જલતી આ દીપમાળ અનેરી

ઝનઝન રજની ગીતો ગાતી,
મવયાનિલની બસી વાતી,
તારક ભાગ ન આભ સમાતી,
ધરતીની ગી ધમકે છાતી

રજની આજો ગી મહવેરી,
જલતી આ દીપમાળ અનેરી

રૂમઝૂમ વૃષ્ટ નાદ સુગાવી,
અતર આશા પૂર વડાવી,
નવી ભાવનાને લહેરાવી,
આજ રહી યવન અજવાળી

સરતી રજની નાજબ કેરી,
જલતી આ દીપમાળ અનેરી

આગાહ આગાહ પૂરી રંગાળી,
આભ ઉરાયે રંગા ધોળી
કરથી, એની છાજ છાળી,
ક્ષિતિજની હલકાવી ક્યારી

પ્રભાત પગરથુ રમ્ય સુનેરી,
જલતી આ દીપમાળ અનેરી

ધી સમજકાલ વ્યાસ

ગુણસુદરી

ત્રીપોત્તમી અક ૨૦૦૬

કાર્યની જ્યોત સદાય જલો

□ દોષોત્તરી !

તેજ અને પ્રકાશની માનવીની આંદ્રિ અમર અભિલાષા, દાળકમે વિચક્ષીત થતી, ચતાખિન્દ્રો થયા પ્રનિવષ પ્રકાશ અને અધકારની ઘટમાળમા માર્ગ દરતી આવે છે ને ચવતસરની એ સપ્તાએ નિપમાળનો મહોસવ રચતા સૌ માનવીઓ ધરીબર આનંદાનાસત્તા તરખોળ બને છે મુખની અપ્રતિમ જ્ઞાનસામા મહાનરમીની વદના-પૂજા કરતા મોએ નૂતનવર્ષને આત્મપેશ બરી મટિ આપકારી રહે છે પરંતુ એ આનંદ, આશા અને જીવનસુખનું સ્વપ્ન સ્વાર્થોષ જગતના દરાન જ પળે અને પાતનાઓ વચ્ચે દુઃખવન બની રહ્યું છે

પ્રકાશની માનવ તિતિજ્ઞાના પ્રતિક સમી દીપાવલી બલે આવી ' નાનડોડો ' ગકાચનો સદેશો ઘેરીને અભિસારિકા સી ઝમઝમ પગલે એ ચાલી જશે ને આપણા જીવનને પોતાના સ્વભાવગત મધુર આકર્ષણથી બરી આવતી દાવની નૂતન વર્ષની ઉપા ઉગમે

□ આવતી દાવ !

પરંતુ આવતી દાવ ' બારીના અધકાર જર્મમા છુપાયેલ એ આવતી દાવ કેવી દોળે ? આવતી દાવે શું યશે ? તે મહા જ આજ સમસ્ત માનવ જગતના મત-પ્રાણમા ઘોળાઇ રહ્યો છે એક નાનું ધમ, કામ અને પ્રગતિના નામે આતક યુદ્ધની ખેડાયેલી રક્તર-ની હોળી હજુ ગાંડ ચમી ઝે, રાષ્ટ્ર

વાને નામે ખેડાયેલા યુદ્ધની મહાકતિઆમ હજુ તો માટ ચમી છે, ત્યાં તો ક્ષાય, રસ્તવ, લાળાળાનરા, ગાધવારી અને વાઘ વાઘની વિનાશક આધી ઉડી છે ને એ આધીમા માનવ જીવન બરખાષ રહ્યું છે કાણુ બાણે એનું શું થે પરિણામ આવશે ? બીજી બાણુ સહારના ચમેલા એ મહાગેર યુદ્ધ પછીએ શાંતિ અને સલામતીના નામે જગતના સ્વપ્ન મહારથીઓ વિજ્ઞાન શોધિત અજીવિતના બેર પગ ત્રીભ વિનાશક વિષયુદ્ધની ઘેર ખોદી રહ્યા છે

સાચેજ જો આ મધ મત્ય નીવડશે તો એ ત્રીભ વિષયુદ્ધમા ને પુરાણોમા વણ વેલા એ પ્રલયમા બહુ દરક નહિ હોય ' જનરો એ પ્રલય ઝડપથી આવી રહ્યો છે કારણકે—

' હજિને કમ બદલી ચૂક્યો છે મોસમ બત્તી ગઈ છે નદાનો પોતાનો માર્ગ—પર્ગન બદલી ચૂક્યા છે જીવ પોતાની પ્રકૃતિ મદથી ચૂક્યો છે પ્રકૃતિ પોતાની સમગ્ર પુરાતન મર્ષોદઓ બદલી ચૂકી છે મનુષ્ય પોતાની રક્ષા કરવામા નિતાત અસમર્થ છે પ્રલય ઝડપથી આવી રહ્યો છે "

જગત અને માનવ જગતના બાવીના આ ચખ્ડો છે સુવિખ્યાત અંગ્રેજ સાહિત્યકાર જ એવ જ વેસના શુદ્ધ વૈજ્ઞાનિક તર્કના આવારે એણે આ પ્રતપબ્ય વ્યક્ત કર્યો છે એની વિચારસરણીમાંથી ઝરતી અનેક બાનિષ્યવાણીઓ વિજ્ઞાનના લેનમા સાચી

નીવડી છે આ સાચેજ વિજ્ઞાનની મહાન સિદ્ધિપ ગણાતી અણુચક્રિની શોધ અને આજના વિશ્વના બનાવો માંથી દારા માનવ સહારની-પ્રલય બાપુ સમર્થન કે છે

પરંતુ એટલા માટે જાણીત યદ્યપે કોઈએ હતોત્સાહ થવાનું નથી કારણકે વિશ્વની આ પ્રવચનમયી અનાવરણ દશામાં હમેશા જાન્યુ છે તેમ માનવતાની આશાનું મહાકિરણ આજે ભારતમાં નવસર્જનની ફગિર રૂપે પ્રગ્લત્તવળી ચમકી રહ્યું છે અને તે અવરણ વિશ્વમંદરત માનવ જાતને આ પ્રવચનમયી આક્રમકાથી સાતિ અને પ્રગતિના પથે દોરશે જ

■ શાંતિ અને પ્રગતિ મહા પ્રશ્ન ?

શાંતિ અને પ્રગતિ ? આજના વિશ્વનો માનવ જીવનનો મોટામાં મોટો પ્રશ્ન છે અવરણ માનવ જીવન આજે પ્રગતિશીલ જાય છે, દરેક દિશામાં-દરેક ક્ષેત્રમાં, સાક્ષિત્ય થયું વિજ્ઞાન થયું ? વિસમ થયું ? એ અસીમ ક્ષેત્રમાં કહીએ નહિ એવી આજના માનવીએ પ્રગતિ કરી છે ને એ પ્રગતિના પ્રતાપે ધન, પાણી અને સૂર જ નહિ પણ સૃષ્ટિના વાતાવરણના અણુએ અણુ માનવીય જ્ઞાન વિજ્ઞાનની શોધમાં બધાંજને આજે માનવ સેવા (1) ઉઠાવી રહેલ છે અને બીજી બાજુ એજ પ્રગતિના પ્રતાપે કરાડો માનવો ક્રીએ નહિ એવા શૂન્ય, કુખ્ય અને અધમાના ત્રાસમાં રીઆઈ રહ્યા છે, તરફડી રહ્યા છે મલુખા કરાજ જડામાં હોમાઈ રહ્યા છે

બારે તાજુમી અને બધા સાથે માનવ જીવનને એક જ મહાપ્રશ્ન આતરી રહે છે થુ સાથે જ માનવી પ્રગતિ કરી રહ્યો છે ? આ વર્તમાન મહાપ્રશ્નનો જવાબ શો હોઈ તકે ? માનવ જીવનમાં ઉન્નતિને ને ઉત્સાહ ભરી શ્રેયો આપી અતિ વરસાવનો જેમ નિરાશાના ગાં વાળમાં ફેરવાઈ જાય છે ને પ્રકાશ વધુ ઉજ્જ્વળ બનીને જાણે સમગ્ર જગતને જ્ઞાતો ને માનવ ચમુએને આજ નાખતો એના જીવન માર્ગમાં અધકાર પાથરી રહ્યો છે ત્યારે વિજ્ઞાનની આ માનવ વિનાશક પ્રગતિને 'શૂન્ય' કહેવાનો સમય આવી શક્યો છે

■ કયા છે એ જ્યોત ?

જ્ઞાન અને વિજ્ઞાનના દિશામાં અપ્રતિમ આગેદ્ય પછી અનુભવાને ભારતે એકદા-એક કાળે ધર્મ અને વિજ્ઞાનને લગ્ન સબધમાં બદલ દીધીને આ પ્રશ્નને ઉઠેલી સમગ્ર વિશ્વને સુતિ, ગદિત સાતિ અને પ્રગતિના પ્રવાહમાં આત્માની જ્યોત વડે પ્રકાશમાન ને પ્લાવીત થયું હતું અને એ ભારતીય સંસ્કૃતિ-સમ્મતાની ચેતનાએ વિરમ આણેને ભેદી એનાથી પર અદ્ય ચેતના સત્તાનો સાક્ષાત્કાર કરી જગતને અમરતાનો સંદેશ આપ્યો હતો. ને અતરની જલતી ચિરાગ વડે પ્રગતિ ચકિતના ચુદ રહસ્યો પર પ્રકાશ નાખી વિશ્વમાં સનાતન સત્યની રૂપરેખા પ્રખાલીત કરી હતી કયા છે એ હવે દીપ ? કયા છે એ આત્માની જ્યોત ?

■ અધકારનું એ કંદન

એમેર આજ અધકાર છે શહેરોમાં બાલ ચળમર છતાંયે કીતરમાં અધકાર છે અને મામડાઓ ભારતના સાત લાખ મામડાઓ જુઓ મુપડીઓમાં અધકાર છે, હવેમાં અધકાર છે, જીવનમાં અધકાર છે નારીમાં રતા નથી, સ્ત્રીપુત્રોમાં રપદન નથી હવેમાં લાવના નથી, આત્મામાં બળ નથી શુદ્ધિમાં પ્રેરણા નથી ને જગત અને જીવનમાં પેટ ભરવા સિવાય કોઈ રસ નથી જ્યાં જુઓ ત્યાં તેજ વિના, અન્ન-વસ્ત્ર વિના તરફડતા કંદન કરતા કાલોના ટોળાઓ છે જાણે ભારતના એ લાખો નરનારીઓ દારા પતિત પાવની મા ભારતી કરણ ને રૂદ કંદન કરી રહી છે મહાલક્ષ્મીની વહના પૂનથી થુ એ કંદન ચમતાનું છે ? એને અટકાવવાની તાબાન થુ પેલા દીપા વલીના દીપકોમાં છે ?

■ કાર્યની જ્યોતે ક્યથ કરે ?

એ મહાકંદન તો ત્યારેજ અટકશે જ્યારે આપણે જુઝાયેલા હવે દીપ પેટશે, જ્યારે આપણે અખડ પુરુષાર્થે કાર્યની જ્યોત પેટાવી મુકત મા ભારતી દારા સૃષ્ટિ મુશની મગલમય દિશામાં એકતા માનવતા અને સાતિને ઝડી સહ વિરમ ક્યથ આડરીયુ

હો, નૂતન વર્ષના કંદને કંદને હવેનો જુઝાયેલો દીપક પેટાવી કામે વળગો કાર્યની જ્યોત સેવાય જલતી કરે

સાગર અને સરિતા

મગીત રૂપક

શ્રી મુળશ્લોક પી. શાહ

ડુંગર ઢેરી દુહિતા બાલી, વિધી વનની વાટ,
સાગર રાહો ક્યારે મળશે ? અતર એજ ઉચાર ડુંગર
વગડા વીધ્યા, કૈતર વીધ્યા, વેઠ્યા હું અપાર,
પ્રેમની પ્યાસી પિયુને મળવા, ધૂમી રહી સસાર... ડુંગર
મબુલ સ્વથી પિયુ ગીત ગાતી, જપતી ઉર પીયુ નામ,
અધીરા લોચન દર્શન ઠાળે, મુગરણ થાતી સમાય... ડુંગર
શ્રદ્ધા દીપક હૈયે સળગે, અલબેલી અલિલાય,
રસને રમણે - પિયુને સ્મરણે મનમા મિલન આશ ડુંગર
હર હરના ઉં દેશે જોયા, ધૂમતી ણની અધીર,
પથ પળીને માનવ સૈને, પાતી પ્રેમજ નીર.. ડુંગર
સાખી

સરિતા સકટ વેઠતી, આવી સાગર પાસ,
હું જ વિલોચન દર્શને, પ્રગટયો ઉર ઉલ્લાસ
ઝાલી એ અનુરાગથી, નમને ભાવ અનન્ય,
હેવ તમારે દર્શને, હું તો થઈ છું ધના

શાને સરિતા આવી અહિયા, મુજ પાસે નવ કે મુખ,
પ્રીતની આશા વ્યર્થ જશે સૌ, મળશે તુજને હ.ખ.

જીવવાને હેતને હિંડાળ,
દીધા તા પ્રીતીના કૈલ.

સાગર હેવ ! આજ તમે ભૂલ્યા શું ભાવના ?
હો ભૂલ્યા શું ભાવના ?

ભુગ ભુગની કે પ્યાસ છે
અ તર અલિલાય છે
પ્રીત શ્રદ્ધા ને આશ છે
સ્વીકારે પિનતીના ઝાલ

સાગર હેવ ! આજ તમે ભૂલ્યા શું ભાવના ?
લાગે પ્રવાસ કરી આવી અલબેલી,
સાગર તુજ સ્પેહમા સરિતા રસવેલી
કરી એ ઉમગથી દિલ્લોલ

સાગર હેવ ! આજ તમે ભૂલ્યા શું ભાવના ?
હો ભૂલ્યા શું ભાવના ?

સાગર અને સરિતા

સવિતા મીઠી, સાગર ખારો, મેળ મળે શી રીત ?
 કેમ મરીને ભણતણી જો, તૂટી રહે ઉર પ્રીત ?
 કવિને જેવી અનેક કવિતા
 તમારે સાગર ! અનેક સવિતા,
 આવી હું મળવા હું ગર હુંહિતા,
 નથી શું ગમતી વિશેષી વનિતા ?
 એવું ન જોતો
 હુંયા મેં જોલો

સાગર દેવ ! આજ તમે જૂલ્યા શું ભાવના ?
 સુષુપ્તો પ્રીતિના ગીત
 ઉર આણી કે પ્રીત,

સાગર દેવ ! આજ તમે જૂલ્યા શું ભાવના ?
 હો ! જૂલ્યા શું ભાવના ?

સરિતા પાછી જા હવે, મૂકી સાગર આશ,
 ' પ્રીત કરે હું જા ઉપજે ' અતેમળે નિરાશ

એવું મા બોલ્યો, હો દેવ ! એવું મા બોલ્યો
 ના મુજને તરણોડ્યો, હો દેવ ! એવું મા બોલ્યો

ઉરના અનુરાગ જૂની, નશુલ્યા શું યાવ તમે ?
 રસની જો રીત નથી, અચળ ક્યા ચીત ગમે ?

કહેવાય છે સાગર ગર્ભીર
 હો એવું મા બોલ્યો, જો દેવ ! એવું મા બોલ્યો.
 સરિતા સમાઈ જશે, સાગરના સ્નેહમાં,
 દુઃખને જો મુખ ગણે, નાથ તણા નેહમાં,
 હો મનના મહેરામણ અમીર,
 હો એવું મા બોલ્યો, જો દેવ ! એવું મા બોલ્યો
 (સાખી)

કરી કસોટી આજ મેં, સાચી છે તુજ પ્રીત,
 ધન્ય સરિતા સુહરી, આજ ઘણું તુજ છત
 સાગર મિલનથી શી હરખાતી,
 સરિતા હેમે ધન્ય થાતી જાતી

તુલ્ય કરતી ઉર ઉમંગે
 રમતી રૂમરૂમ સાગર સંગે

(સાખી)

સાચા પ્રેમ પ્રવાસીના, છુવન બને છે ધન્ય,
 સ્વર્ગ ઉતારે સ્નેહથી, પ્રીત બાવ અનન્ય

અરી ! ઓ ! પૃથ્વી પગથાર પરે લીધો અવતાર
અમે લીધો અવતાર

લીધો અવતાર ધરી માનવ શયુગાર,
અમે પૃથ્વી પગથાર પરે લીધો અવતાર

ખપરમા ઝીલતી શોણિતની ધાર,
દેતો ને કુપેતો દગ્તો સહાર,
અરી મહાદાહીની શક્તિ અપાર,
અમે પૃથ્વી પગથાર પરે લીધો અવતાર—

નામે મયૂર કરી મીઠો ટહુકાર,
ચારદાની વીણાનો મળુલ રણુકાર,
સદ્યુષ્ઠ ને ધીલ તણો શોભે બહાર,
અમે પૃથ્વી પગથાર પરે લીધો અવતાર—

હમકતી માન, રૂપરૂપનો અગાર,
માનવની મોહની ને દેતાનો હાર,
લક્ષ્મીના લાલ તણી જીવન-આધાર,
અમે પૃથ્વી પગથાર પરે લીધો અવતાર—

દાનવો ગેજ રોજ ઉતારો ભાર,
માનવના દેવામા મિત્રી સરકાર,
જીવનના મોધેરા દીધા તણુગાર
અમે પૃથ્વી પગથાર પરે લીધો અવતાર—

ગ્રા ધીરજલાલ પરીખ, એમ એ

* (૧) મહા કાલી (૨) મહા મરશ્વત્રી,
(૩) મહાલક્ષ્મી

ઝીણી ઝીણી દરદની દલી
દલી દલી દરદની દલી,
વીણી વીણી લઈ ડાખડી બરી-ઝીણી
તીણી તીણી કરી ની ગ્હી છરી !
કાપતી મરમને ધીરી ધીરી-ઝીણી
આખ રહેજ બનતી બહારી,
દિતુ બિદુ ગરુ નની નરી-ઝીણી
ઝીણી ઝીણી દરદની દલી,
વસ્ત્રીભળ અતિ મિત્રી બીતરી,
ના દીસે પ્રગટ આખથી નરી,
રોમ રોમ ગઢ ગઢ પીગળી-ઝીણી
સાજ પડી, નાંવો ચર્વરી,
ના બિડી હજી બીજ અકુળી
ધૂધની મનદિશા અરે, કરી
મોની યાદ આયુષિ તવી સુરી !-ઝીણી
મોહમા વદા ન આવતુ અલી !
મીમી મીમી ઝીણી માલ બેદલી-ઝીણી

શ્રી. ઉચ્ચનસ

દિ
વા
બી

આવી આવી દીવાલી રૂડી આવી, સદિશા નવલા લાવી,
હવાનદ ગનવી માનવ ઉર ઉરમા,
ધર ધર પ્રગટનાં દીવડા લાખો વેરે દિવ્ય-પ્રભા,
શુદ્ધિથી રોમે, દીવડોય મુડતી ગોખે, ગીતો કષ્ટગાતી મુખે,
શયુગારા સોજ સજની, કષ્ટ ઉમન રગમાં આવી
પૂજન અર્ચન કરતો નિત્યે ઉડે પ્રાતઃગળ,
સ્વસ્તિકા રોમે, રવેળા દીનકુ લોમે, આગળીયુ એથી દીપે,
તોરણોયા ઝુરે બારણે, હરિયાળા રગમા આવી.
મે મહુને વસતા નવલાં કષ્ટ કષ્ટ ઉરમાં બાવ,
પૂજન યાતા, શ્રી ચારદા પૂજતા, વહેપાગી ઉર દરખાતા
કડવાસો ફર મરીને, કરતા સપે સગમા આવી

શ્રી દનક્યાળા બોઝા

મારાં નારી પાત્રો

શ્રી. રમણલાલ વ. દેસાઈ

જીવનમાં-પુરુષ જીવનમાં ખાસ-નારી જીવનનું પરમ મહત્વ છે. માતા તરીકે તે જીવન આપે છે અને જીવનનું સંવર્ધન કરે છે. પત્ની તરીકે તે જીવનને કદાના, પ્રેરણા અને રાજ આપે છે, સાદસ અને સૌખ્ય આપે છે, અને પુરુષ અને સ્ત્રી તાલે કામ કરી પારસ્પર પૂરતી કરતી તેનું એક દર્શન પણ બનાવે છે. બહેન તરીકે નારી એક અનન્ય સ્વાધ શક્તિ સંબંધ વ્યવસ્થા છે, જેમાંથી જીવનની સફળતા પ્રગટ થાય છે. પુત્રી તરીકે તે પરમવાત્સલ્યનું કેન્દ્ર બને છે અને સખી તરીકે-ખાસ કરીને નવા જીવનમાં પાત્રી અને બહેન એ બંનેથી પણ રહીને કોઈ અનુપમ ભાવ મિશ્રણ સમયે છે.

આ સંબંધ અણનામાં માનવ જીવનના અનેકાનેક નારી સંબંધો સમાઈ જાય.

સાહિત્ય એ જીવનનું પ્રતિબિંબ છે અને જીવનની પ્રેરણા પણ છે. સાહિત્યનું નારી પાત્ર એટલે લેખકની નારી જીવનનો સ્વીકાર અને નારી જીવનને અપાર્થી અનુભવી.

નારી જીવનને સમાજ-કલ્પે કે કલ્પે એક કશું ક્ષણ Tiredness-જનાવા નીધું છે એને નારી સદી લે છે, ઉદારતાપૂર્ક ચલાવી લે છે, વાત્સલ્યથી તેને પોષે છે. પ્રેરણામૂલિ અર્થ પૂર્ણતીય મૂલિ જની તેને નડુ પરતર પણ આપે છે અને જરૂર પડે જીવન રદામે બળવો કરી તેને તોડી મારી પણ નાખે છે.

મે પણ એક નામ, નાના લેખક તરીકે પાત્ર સંજન કરી નારી વત્તને અનુભવી આપી છે. 'હાલિવાલુ પાત્ર સજી' સહચરી પત્નીને મે પ્રભુત્ત ક્યાં છે.

મજલા અને કમલા જેવાં પાત્રો રમી ઉદાર ચરિત માતાને બોલવવા અર્થ ક્યું છે.

શોચના અને મીનાક્ષી રમીને નારી જીવનમાં રહેલી ઉદાર ભાવનાના મે દર્શન ક્યાં છે.

સ્ત્રી જીવનમાં શોખ કોડ, યોગ્ય અને તેજસ્વીતા પારખવા માટે મે સોદિલ્લી, રજન,

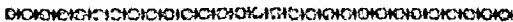
ગીજી જેવાં પાત્રો રમ્યાં છે.

સંયોગોથી અસંવૃષ્ટ, જીવન સાથે લાડી, જીવન સાથે સલાહ કરતી, જીવનનો બોલ જાતી નારીનું દર્શન મે વિજ્ઞાનશાસ્ત્રીમાં તારામાં લગ્નવતીમાં અને દુરનીમાં ક્યું છે.

સમાજે કમા કરેલા પિતૃત્વમાંથી છુટવા અપારી સજી કે અસંજી નારીનું પિંછાન મે રાજશ્રીમાં મળીમાં અને હુલ્લુલમાં ક્યું છે.

પુરુષ રમી બલે કે સ્ત્રી પુરુષની સમોચિત સાત્ત નહિ પણ તેનાથી પણ આત્ર્ય ઉદારા અને કોડમા મારી છે, અને તેનામાં એવી શક્તિ નથી એમ રમી કોડ પુરુષ માની લે એવી પ્રજાણી કે કાનાલીને મે, ઉદારીમાં, કામામાં અને નહિનીમાં નહન ક્યાં છે.

આમ નારી પાત્રો સજી મે જીવનના નારીપાત્રોને નારી શક્તિ અનુસાર માનાંજલી અર્પા છે.

જીવનમાં ધર્મનું સ્થાન

વૈષ્ણવ

શ્રી જયવતીબહેન અશોક કાંછ

બી એ (આનર્સ)

આ વૈજ્ઞાનિક યુગમાં જીવનમાં ધર્મનું

સ્થાન નું હોતું જોઈએ એ અત્યંત ચર્ચાસ્પદ થઈ ગયું છે. સર્વોદય અને સુધારા, શીતળ ચાંદની, વિનિયમ અવગણના, વિવિધરંગી પુષ્પો, સરુદ્રની લહેરો, જીવન અને મૃત્યુનો કદરૂપી પ્રસંગોનું અસ્તિત્વ અને વર્ષો પહેલાં આપણે પ્રત્યક્ષિત છે એમ માનતા હતા. પરંતુ વિજ્ઞાનની શોધોથી વિશ્વમાં જેવા જૂન તત્ત્વમાં આપણને અંધારો પડી ગયો છે તેના સિદ્ધાંતોનું પ્રતિપાદન થતું નથી, તેના સીધાંત કરવા આપણે તૈયાર હોતા નથી. જીવનમાં અને જીવિતને અસરમાં આપણે નામ આપ્યું છે. આ જ દારણથી આપણે મન અને હૃદય દરતા શારીરિક સંગ્રહને વધુ પ્રાધાન્ય આપીએ છીએ એક તરફ અગેરિકા અને મશિનાઈના નાસ્તિકતાના આમળ વધી રહ્યા છે ત્યારે હિંદુસ્તાન અને ખ્રીસ્તી ધર્મો દેશોમાં ધાર્મિક વિચિત્રતાને કારણે આંતર વિગ્રહ ચાલી રહ્યા છે.

માણસ અને પ્રાણી મુખ્ય કે જે એ છે કે માણસને ક્રમશઃ શરીરની રચના સગરો મળતાં એ સત્તાવડતો નથી એનામાં રહેતો આત્મા અને જીવિત એને જીવામાં જીવે નર્મ જગત ગણે તેમજ દોરી નહીં હોય છે આ રીતે ધર્મ વચ્ચે માણસને માનવ નથી ધર્મ ન માનવ મનુષ્ય પતિ છે ધાર્મિક બાબતમાં અમુકાનુસાર પ્રતિષ્ઠાન થતું નથી એ આજે મગા વસુધાવા પા નજીકમાં સ્થાન દરવામાં, મુર્તિપૂજન દરવામાં વાલોને વાલુ જગતમાં ધર્મનો સમાવેશ મ્હો પણ થતો નથી જેક વ્યક્તિ તરીકે, મમાનના એક જગત તરીકે અને

માનવી તરીકે જીવન જે ઉદ્ધાત બનાવે અને સાચા કર્તવ્યનું માર્ગદર્શન કરાવે તેજ સાચો ધર્મ. આમ ઉપર રાખ મળતા જેમ એમાં રહેલી ઉષ્મા અને જ્યોતિ કાળી પડે છે, તેવીજ રીતે સાચા ધર્મ ઉપર વહેમ અને ખોટી પ્રજ્વાલિતઓની રાખ ચરતા તેમાં રહેલું સત્ય તત્ત્વ ઝાંખુ પડી જાય છે થોડે થોડે સમયે ધર્મ ઉપર આ રીતે આસ્થાદાન આવી જાય છે. આપે સમયે સાચા ધર્મનું માન કરાવવા માટે યુગપુરુષ આવરે છે, અને પથસ્યુત થતી માનવજાતને માર્ગદર્શન કરાવે છે. ધીમંદુ બચવડગીતામાં પણ ધી કૃષ્ણએ કહ્યું છે કે—

યદા યદા હો ધર્મસઃ

ગ્લાનિર્ભવતિ મારુત ।

અમૃતશામ ધર્મસ્ય તદ્દાડમ્ભામ

મૃત્યુમ્વદમ ॥

ધર્મને નામે 'પરાપુરુષ' અનેક માનવીઓ ના રૂપે રેડાયા છે. ધર્મોનાને લીધે પ્રપન્ને નામે ધણા ધોર કૃત્યો થયાં છે. આમાં કેટલાક ધર્મના હોય હોતા નથી. માનવી ધર્મને રિક્ત સ્વરૂપ આપે જે તેનું જ એ પરિણામ હોય. જ દરેક ધર્મમાં પરમેશ્વરને જુદે જુદે નામે ઓળખવા છે, પરંતુ દરેકનું ખેવ તે માનવીનો આધ્યાત્મિક ઉત્કર્ષ જ છે. દરેક ધર્મના સત્તાતન સિદ્ધાંતો-દાખલા તરીકે અસત્ય ન બોલવું, યોગી ન કરી, વિગેરે દરેક પ્રમા માટે, દરેક યુગમાં આચરણમાં રૂઝવા માટે ન હોય છે.

શ્રીમદ્ ગીતામાં વ્યુત્પન્ન અનુભવ મોહમયન ક્રેતા અર્થુનો જ નાશ પડતો નથી, દરેક માનવીને જીવનમાં અનેક વખત મનોમયન અનુભવ પડે છે હૃદય અને મન વચ્ચે હમેશા દ્વંદ્વ યુદ્ધ ચાલ્યા કરે છે અતરાતમા દરેક ખોટું કૃત્ય કરતા આપણી હમેશા ઘટકાવે છે, આપણે આપણા આત્માના અવાજને સાંભળવા છતાં એની અવગણના કરીએ છીએ લોભ મોહ, ક્રોધ એ માનવમતીના અનાદિકાળના શત્રુ છે એના પર વિજય મેળવવા એને સતત પ્રયત્ન કરવો પડે છે

જીવન એટલે જ સાત અને સાત તથા સ્વાપણ અને સ્વાયં વચ્ચે ચાલી રહેતું યુદ્ધ માનવીના અંતરમાં જ્યારે અમાવાસ્યાની કાળરાત્રીનું ધોર તિમિર છાંયે રહે, અનેક પ્રતોષભર્યા સામે એને લડવાનું હોય ત્યાર ધમ અથવા એની પરમેશ્વર પરની અચળ શ્રદ્ધા એનામાં આંતર જ્યોતિ પ્રગટાવે છે શરીરની વૃદ્ધિ અને પોષણ મટી જ્યેષ્ઠ જોરાકની જરૂર છે તેથી જ રીતે આત્મના ઉત્કૃષ્ટ મારે ધર્મની જરૂર છે સર શાંખા કૃષ્ણનું એક રથને લખ્યું છે -

“ ધર્મ એ છેડા શાસ્ત્રાતથી માનવ સંસ્કૃતિનું વાહન બનેલો છે મનુષ્યના જીડામાં જીડા અનુભવની એ સર્વોત્તમ સિદ્ધિ છે તે જીડામાં જીડા પ્રકારનું જીવન છે અને તેમાં માનવ જીવનના વિવિધ અટપટાં ને પરસ્પર વિરોધી અંગેનું પ્રતિબિંબ પડે છે કરોડો મનુષ્યોના વિચારો અને સ્વપ્નો મળીને કોઈ પણ ધર્મ રચાય છે જગતના મોટા ભાગને તેનું ધાર્મિક શિક્ષણ ભારતના પાપેથી મળ્યું હતું વડેમ અને તાત્વિક વાદવિવાદની સામે ભારતના પાપે નિરંતર લડાઈ ચલાવતી પડી છે છતાં તે રોકેડો વર્ષ યમા, આત્માના આદેશોને દત્તાપૂર્વિક જાગી રહ્યું છે ”

શ્રી રવિન્દ્રનાથ ટાગોર પણ એક રથને લખ્યું છે કે ‘ પશ્ચિમી સંસ્કૃતિ ચક્રેરની સંસ્કૃતિ ઈ જ્યારે ભારતીય સંસ્કૃતિ ઉદ્ભવ સ્થાન તથોવન છે ’ જીવનમાં ધર્મનું ધણ અગત્યનું સ્થાન છે કોને અર્થ એ નથી કે આપણે આપણા ઐતિક જીવન તરફ બેરકાર થવું - આપણી રિયલિટી સુધારવા પ્રયત્ન ન કરવો નિષ્ક્રિયતાદુ કોઈ પણ ધર્મમાં સમર્થન થયું જ નથી, ધી કૃષ્ણ પોતે એક મહાન કમચોગી હતા એમ જીવન સર્વોગી હતું. એનું જ નહીં પણ બાળક તરીકે, પ્રેમી તરીકે રાજાકર્તા તરીકે અને ડેર ગીતાના ઉપદેશક તરીકે આપણે જોઈ શકીએ છીએ કે જીવનની પ્રત્યેક રિયલિટીમાં તેઓ સંપૂર્ણ જ હતા સંસારમાં રહી બાપડુ કર્તવ્ય કરીને જ આપણે જીવનમુંકા ધર્મ પરમેશ્વરને પ્રાપ્ત કરી શકીએ

આજે જગતમાં અનેક પ્રકારના વિચારો ચાલી રહ્યા છે એક દેશને બીજા દેશ સાથે, એ પ્રજાને બીજા પ્રજા સાથે, એક વર્ગને બીજા વર્ગ સાથે અરે એક સંસ્કૃતિને બીજા સંસ્કૃતિ સાથે ધર્મથી ચાલી રહ્યું છે માનવીની જુલિએ ધારીજ પ્રગતિ કરી છે કુદરત ઉપર તેણે મુગ્ધ પ્રાપ્ત કર્યું છે, છતાં પણ જગતમાં આજે શાન્તિ કે બહુલની બાવના નથી જિજ્ઞાસુ માનવીના ઉદાર માટનું નહીં પણ એના વિનાશનું સાધન બની રહ્યું છે આવી કુખંડ પરિસ્થિતિનું એક અગત્યનું કારણ એ છે કે આપણે પ્રત્યેક માનવીમાં રહેલા દેવી અશને સ્વીકારતા નથી અત્મ વત્ત સપ્તમૂર્તેષુ નો મહામન આપણે વીસરી ગયા છીએ માનવી જ્યારે પોતાનામાં રહેલા દેવી અશને ઝોળખ્યો અને બીજામાં પણ પ્રભુના આ અશના દર્શન કરશે ત્યારે જગતમાંથી ધણા કુખંડો દૂર થશે એ નિશ્ચય છે જગતનું એકાએક પૂર્વે આપણા શ્રિક્ષક જીવ આપનાર હિંદ જગત! આજે આ અધાધીમાથી ગયાની રોકે એમ અભ્યર્થના

કહાં જનમ લિયા

લેખિકા શ્રી કમ્બુક શુક્લ

મહારા એ નાનકડા ફલેટમા તફન
નરી આવેલી છેલ્લી ઢબની
અમેરિકન આરામ ખુરશી અર આરામથી
હુ બેગી હતી કોણુ જાણે મન શુ થે લિયા
રહુ હશે, ત્યાં એકાએક રેડિઓની સ્વચ
ચાલુ કરી તો પેલી સરસ રેકડ વાગતી હતી
'કહાં જનમ લિયા, કહાં તપે ઝોર
કહાં સમાઈ ધૂની' મહેને આ રેકડ ખૂબ
અમે છે આખી સાંભળીને બે પ્યાનપણામાં જ
સ્વચ બધ કરી દીધી દડી ફેટલી યોગ્ય છે
શુ મહારા પોતાના જીવનને એ બરાબર
લાયુ નથી પડતી? અને મન એ આપણે
જૂતકાળ પર ભમતા લામ્બુ Ultra
Modern (ખૂબ આધુનિક)

આજ હુ મારી જાતને modern કહી
શકું એમ હુ નથી માનતી નાત જાતના
બેદને ને જી પુરખ વચ્ચેના ઉચ્ચ નીચતા
બેદને પણ પછુ જન્મી હતી તો સર્વ
ત્રેખ આજણુ ગાંતિમા, અને ત્યાર તો મનેય
અભિમાન હતુ કે માનવી માત્રને જ ઉદ્ધાર
કરી શકે છે એવી ઉચ્ચ ગાંતિમા નદુરામ

દાશીરામ જેવા આજણુ ત્રેખના કુટુંબમા
જન્મી છુ તે વખતે અને તેમ અમારા
ગામમા અને અમારા ઘરમા 'છોડી'ની
જાતને બણવાણુ હોય એ પ્રશ્ન જ નહોતો
ઉભો થતો કે મહેને ન બણવાની એમ મહારે
કહેવાણુ હોય. શહેરની કમ્પના સ્વર્ગ
સમી હતી, ત્યાં જવાય એવો ગાઇ સીધો
રસ્તો અમારા ગામથી ન હતો અમે જેને
શહેર માનતા તે 'એક તાલુકાનુ' ગામ
હતુ ને એય રેલ્વે સ્ટેશનથી સહેજે પાય
સાત માઈલ દૂર હશે, તો પછી અમારા
ગામની તો વાત જ કયા? પણ નદુરામ
દાશીરામ તો ગાંતિમા કરતા કોરવતા
અને પેસાદાગ બણાતા, એમને એક
પુત્ર-એટલે કે મારા કાકા, પેલા-

અમે જેને શહેર માનતા-ગામમા રહેતા
એમની પુત્રાના લગ્નમા હુ ત્યાં ગઇ ત્યારે
મને ખબર પડી કે કોઇ છોકરી કામનધ
સુધી તો કોઈ બે ચોપડી સુધી પણ બણતી
ખરી ત્યારે જ મહેને એમ થયુ 'હુ
નદુરામ દાશીરામના કુળની ને મહારા
ગામની ખીજ છોકરીથી જરાયે અદીયાતી
નહિ? 'મહે બાપુજીને કહ્યું, "આ કપિ
જહેન તો બણી ને મને કેમ ન બણાવી?"
બાપુજી બોલ્યા "એ તો શહેર કહેવાય,
ત્યાં તો બધુ ચાલે આપણા ગામમા એવુ
ન ચાલે" મહે એમને બહુ સમજાવ્યા
હેવટે કાકા વચ્ચે પડ્યા અને બે ચોપડી
બણવાની મહેને છૂટ મળી એમ કાકા અને
કાકીની મહેરબાનીથી ખીજ નેટલુ બણી
'થયુ હવે તો બહુ ભણ્યા' કહી બાપુજીએ
તેડાની લીધી મહાર મન હવે વાચવામા
બહુ રહેણુ, પડિકાને એક કામળ પણ વાંચ્યા
ચિના હુ નાખી નહોતી રેતી એવામા મહારા
કાકાને સાચા શહેરમાં જવાણુ થયુ ત્યાં
કાકીને એકલાને ન કાળુ એટલે એમને મહેને
તેડાની, બાને તો એ જરાયે ન ગમ્યુ થોડાજ

વખત પર કપિખેન યુગરી ગઈ હતી ને
એવા કુખી દિવસમા ના હોતો તો ખરાજ
લાગે એટલે મોકલવી પડી અહીંજ મ્હારા
જીવન વિશાસ આડે આવતો પરદો જાણે
ચોડા હતી મયો અમને અમારા ધરતુ
નકુરામ કાશીરામના નામનુ બહુ અભિ
માન ' અમાગ કુટુંબને લાવક કોઈ વડેવાઈ
મજ્યો નહિ, કુ બાર વખતી ચઈ ગઈ '
હવે તો બાને શીર ચઈ પણ નીચા કુળમા
છાકરી આપવી ન હતી, એ બાળતમા આજુ
ધર મહમ હવુ વળી કાકા સાથે શહેરમા
આવી રહી હતી. કોઈક કોઈક પછી
કાકીએ કાકીનક ચવા છૂટ આપી ' અને
બેન વર્ષમા કુ સરસ રીતે પાસ થઈ ગઈ

કમનસીમે કાકાને શહેર છોડવાનુ આવ્યુ,
તે રાતે કુ ખૂન રહી પણ કોઈ ઉપાય ન
જડે. મ્હારે એ મ્હારા ગામડા ગામમા
જન્મ ન હતુ, આમે મ્હારો સબધ ચતો
ન હતો એટલે બા તો મ્હારા પર ચિંગ
મેલીજ રહેતી હવે ત્યાં હમેશ જોશે એટલે
કુટુંબ અને કુળની વાત ઉચી મુકીત મ્હન
કમાક પરણાવી દેશે. પણ કોઈ ઉપાય ન
હતો, બીજે દિવસે અમે ઉપડવા આમે રસો
સુજીની જેમ કુ બેસી રહી કયાય જેન ન
પડે કાકાએ ખૂબ સમજવીને છાટે એમને
ગામ એમની પાસે રાખશે એમ કહ્યું ત્યારે
કાકા વિવાહ ઓઠા ચયો પણ છપ્પર
મ્હારી સામે જોયુ દુષ્કનમાજ કાકીના
બાળનો દીકરા મળ્યો, એ અમારી માતિમા
શહેરમા જઈને બાળી આવેલા ચાર પાયમાનો
એક હતો, એ અમારી સાથે જ ચયે. અમે
કાકાને ત્યાં જે ચોડા દિવસ સાથે રલા તેના
સસ્મરણે હજી મન આનદિન કરી મૂકે છે
મનમાં ને મનમા હજારવાર એમનો ઉપશાર
માનુ છુ એમના વિના મને બાળુતી
અનુક્રમતા ન જ મળત એમને અમ

ગમુમાઈ કહેતા જમનુ મુળ નામ તો
રામપ્રસાદમાઈ હતુ પણ શહેરમા જઈને
એમણે રામપ્રસાદનુ રમેશ કરી દીધુ હતુ
રામુમાઈ મ્હને અગ્રેજી શીખવાનુ કહે,
કોઈકોઈ રાખ્દો એમણે શીખવ્યા પણ ખરાં '
પણ ત્યાં તો એમની કોનેજ ઉધરી ગઈ ને એ
એ ચાલ્યા ગયા ' બીજે દિવસે જાણે ધર
ખાતી ખાલી પાણે, મ્હે તો કહ્યું પણ ખર
' આજ તો કોઈ ગમનુ જ નથી '

કાકાએ બાપુજીને મ્હારો વિવાહ રામુમાઈ
સાથે કરવા માટે લખ્યુ અને બીજે પત્ર
એ સબધમા રામુમાઈને લખ્યો રામુમાઈને
અગામી મ્હારા કાકી સિવાય કોઈ નહિ
એટલે એવાને પોતાની પુત્રી આપવા બા
રાજી ન હતી તથી કાકાના કામજનો જવાબ
ન દેતા ' બા માદી છે, એમ લખી મ્હને
પેર બોલાવવાને પત્ર લખ્યો. કુ સમજ
ગઈ એ બાળતનો મ્હને બહુ વધિા પણ
ન હતો. ગામડા ગામમાં ઉછરી હતી
હતા પરણવા સબધી મ્હને જરા પણ કિતાવજ
ન હતી આ બાજુ રામુમાઈને લાગ્યુ કે પોતે
નહિ કરે તો કોઈને-મ્હારાં કાકીને-કુ ખ
ધરી અન એકવાર એમાંથી છૂટવા પછી
ફરી એજ બૂલ કરવા એ તૈયાર ન હતો,
એટલે એ તો જાતેજ બે દિવસ માટે આવી
પડેલ્યા સ્વવારના કુ કચરા કાતી હતી,
ગામડામા એમ કામ માટે નોટર નથી હોતા.
અમે ચોટા કુટુંબના એટલે નદી તળાવ
કપડા ધોવા નહોતા જતા, એ માટે પાણી
વાળી રાએલી, બાકી ધરમા જેમીને બધુ જ
કામ જાતે કરતાં હતા એકદમ બારણ ઉધા
ડતાં સામે જ રામુમાઈને જોઈને કુ તો ખૂશ
ચઈ ગઈ ને બોલી ઉઠી 'કાકી, રામુમાઈ
આવ્યા ' ' રામુમાઈ મ્હારી તરફ એક દવા-
બરી દષ્ટિ નાખી ચાલ્યા ગયા હવેજ મ્હને
ખ્યાલ આવ્યો કે મ્હે બૂલ પાડી એ સાર

ન ક્યું કાઢીએ રામુભાઈના ઓતારણા લીધા, પણ કાઢીનું મો તફત મળીર હતું મ્હં પાણીનો લોટો ને પગાણ વાળીને મૂક્યા ન હું બાલુના ઓરડામાં જતી રહી પાણી પીતા પીતા રામુભાઈએ કહ્યું “કોઈ, ત્હમે માફ ન લગાડશે. પણ મ્હને ઇશ્વરજી એમથી છોડાવ્યો છે તો હવે મ્હને જાતેજ મ્હાર લાયક પત્ની મોઘી લેના હો. આવી બાળતમા ત્હમે મ્હને સરમાવશે નહિ.” (રામુભાઈ બાળપણમાં પરણેલા છ સાત વર્ષ પહેલાંજ એમની પત્ની યુગ્મરી ગઇ હતી) કાઢીએ છુટકારાનો દમ જોયો એમને હવે કે રામુભાઈ હા કહેવા આન્યા છે ને હવે પોતે ત્રી રીતે ના કહેશે એમણે ક્યું “ના, ના, ત્હારી ઇચ્છા હોય તો જ કોઈ ત્હને પરાણે નહિ પરણાવે પણ હવે ત્હારે ક્યાંક તો ગોઠવાવું જોઈએ ને?”

“પણ કોઈ, ત્હમાજ ખરાબ તો નહિ લાગે ને? એ લોકો ત્હમને કાંઈ કહેશે તો નહિને?”

“એ બીકે ત્હાર પરણવાની જરૂર નથી તું જ તે કુડાડે નહોતો કહેતો કે ના હવે તો હવે મુમલમાનની જમ આપણા લાકા પછુ છૂટા થાય ડ” તો પરાણે પરણીત્રીવે શું કાવો?”

“કોઈ, ત્હમે તો સહેરમા રડતા છા. ત્હમે નથી સમજતા કે આપણા કદમે કદમ મીનારી સહે એવી ખતી સાથે જ ત્યાં તો ફાવે” ત્હમે આટલું સમજે છા, તોય આ ચારતાનં બજાવતા કેમ નથી?”

“બાઈ એ કાંઈ મ્હારી છાકરી યાદીજ છ કે મ્હને ફાવે એમ એને રાખી શકું” (કાઢીને દરિયેન મગી મજ તંતુ હું બ આ વખતે મજ આપ્યું) “ત્હમે કોઈ તો ચાલુસાલ-બાઈ-મ્હારા બાપુજી-જરૂર માન”

કાઢી બોલ્યા “માને કદાચ, પત્ન

ગામીજીને એ ગમતુ નથી છાકરા!! ત્હત હોય તો સહિ સાબળ, છાકરીની જાતને માં કાઢ ન માને”

રામુભાઈને ધણુ કહેતું હોય એમ લાગતું હતું, પણ એ શૂન્ય રહ્યા. જે સમાજમાં એમના કોઈ કહેતાં હતાં ત્યાં એવું જ હતું તે એ સમજતા હતા.

કાઢીએ મને જુમ મારી રામુભાઈ માટે મ્હા બનાવી લાવવાનું કહ્યું કાઢી સાથે સહેરમા જતીને મ્હા બનાવતાં શીખી લાવી હતી આ લઈને હું આવી ત્યારે રામુભાઈએ પૂછ્યું “સારા, ત્હને બધુંય નથી ગમતું?” મ્હે માયુ નીચું ઢાળ્યું રામુભાઈ બોલ્યા, “આજ છે અહીં, કોઈ ખરાબર જોતે જ નહીં સહેરમા જહેનો જોઈ હોય તો પોતેજ પોતાનું ભાવી ધડે, મ્હને ત્હમે લોકો માયુ નીચું કરવાથી ને લાજ કાઢવાથી આજળ કાંઈજ વધાર નથી કરી શકતા.”

સહેર અને ત્યાંના લોકો વિષે એટલું બધું સાબળ્યું હતું કે મ્હને યતુ કે “કાંઈ જરી બતાવું” પણ હું એક બ્રામજાળા તત્ત્વ અસહાય શું કરી શકું? મ્હે કહ્યું “બધુંય વાપરે હોય, પણ અમે કાંઈ પુરુષ આત્મી યોગજી છીએ કે એમ નીકળી પડી શકે?”

“કેમ, સહેરમા તો ધણા જાણવાનો હોય છે, કેમ ન નીકળાય? ત્યાં તો બધાજ બહે છે”

“એ લોકો તો હોશીવાર હોય, એમને બધું આવડે”

“અને ત્હમને કેમ ન આવડે? તે દિવસે મેં તને યાદ અંગેજી શીખવ્યું ત આવડ્યું જ હતું ને?”

તે વખતે કાઢી આગળ, તાત બદલાઈ પડ્યું મને આ સહેરની છાકરીએન દાવી લેવાય એવા યતન મન થયું માર મન નજર વિચારે હવા કરતું, પણ જેના સહેરની

કદ ગતાગમ નથી એ શું વિચાર કરી શકે ? તે દિવસે હું ખુબ રડી, બૂખી ને બૂખી મુઠ્ઠા ગઈ કાળે બહુ સમજવું ને સમ ધાવ્યા ત્યારે ન રહેવાય બધી મનની વાત કહી નીધી સાથે કાકી પણ રડયા એમનું મારી બા આગળ શું ચાલે ? તે રાત્રે એમણે કાકાને વાત કરી કાકાએ કહ્યું “શારદા, આખું ગામ વાત કરશે, મોટાભાઈ મારવા લેશે. આ તે શું બાળકના ખેલ છે ? એવી ગાંડી જીવે તે કસાય ?” હું કશું ન બોલી, મેં ક્રમ રડવાનું કહ્યું પણ કાકાએ એ તો અમરજીવ કહ્યું હતું એમને દેધે રામ વરવા હતા.

કાકાને એમના માસીએ દત્ત લીધા હતા તેને અગે તેમને શહેરમાં જવા આવવાનું થતું વળી દહે તે ગુજરી ગયા હતા ને થોડીથી મીઠાત પણ આવી હતી એટલે કાકા નોકરી છોડીને એ મીઠાતને આધારે અને બહુવડા શહેરમાં આવવા તૈયાર થયા એમણે કહ્યું ‘હું આજ મોટાભાઈ પાસે જઈ છું એમને સમજાવીશ નહિ સમજે તો સામે ચર્ચા પણ મારવાને બહુવાશ.”

કાકા ગમે તેમ કરી અને એમની સાથે રાખવાની ગવુરી મેળવી શક્યા. જો કે તર્ફન બેઠું કહીને કે કાળની તળીયત સારી નથી માટે અને સાથે લઈને શહેરમાં રહેને પણ બહુવડા કે રખડવાબદાર નહિ જ જવાડે કાકાએ અને દિમત આપી. અગે બેઠાની ધર વખરી લઈ બેઠે કાપમને માટે ગામ છોડ્યું. અમરાતાદ આવી રામુભાઈએ અમને રહેવા કરી આપેલી સજગ પ્રમાણે અમે રહેવા લાગ્યા અને મહા બહુતર રડે થયું અમમ હું ચોદ તો અમેજી પહેલા ધોરજીમાં ભેડી નાની બાળાઓ સાથે બહુતા ખૂબ શરમ લાગે, પણ કાકા કાળ અને રામુભાઈની

દિમતથી મેં પામવું વર્ષમાં મેટ્રીક સુધીના અભ્યાસ પુરો કર્યો એ દરમિયાન એક હું ખવડ પ્રસંગ બની ગયો.

એ રાત્રે કાકીએ મને ઉઠાડી, ‘શારદા, થોડું ગરમ પાણી કરી આપતો મને પેટમાં ખૂબ દુખે છે.” હું ઉઠી એમને બે ક્લાક શેઠ ક્યો પણ મટવાને બે લે એમનું હું બ વધતું જ ગયું, સવારે રામુભાઈને બોલાવ્યા. એમણે કાકીને વાખ્યાને નહ જવા તેવારી કરવા માડી. ગામડામાં દવાખાના માટે આગે અભિપ્રાય નથી હોતો તેમાં અમારી માલિની એક બાઈ કોઈ દવાખાનામાં સારવારને અભાવે જ મરી ગયેલી, એણે કાકીએ ના કહી. કાકાને પણ મન હતું પણ કાકીનું હું ખ તો વધતું જ ગયું પાછળથી તો કાકી જેવા શાન્ત માણસ પણ ૬ ખ ન સહન થવાથી ખૂબ પાડી મેસતા. છેવટે એમને દવાખાને લઈ ગયા પણ બીજે આપો દિવસ પીડાઈ કાકી રંગવાસ પામ્યા રામુભાઈ કાકાને સાતવન દેવા લાગ્યા, પણ હું તો કાકાને શું કહું ? મારાથી જ નહોતું રહેવાનું તે. મહારી શાળાની બેનપણીઓ તે દિવસે મારી પાસે બેસી રહી, રાત્રે રામુભાઈએ આ કરી આપી અને ને કાકાને ખૂબ આમદ કરી પાછ તે દિવસે આગળના વૈકાંત ‘અમૃત મેં પહેલ વહેતું ચાખ્યું.’

પછી અમે સૌ કાકાને ગામ ગયા ત્યાં બા બાપુજી પણ આગ્યા દહે આ ખખેને નહી મેં લઈ જતાના એ વિચારે મને ખૂબજ દુખ થતું કાકીની પાછળ મધી ક્રિયા પતી મંદ સૌ વિખરાતા હતા ત્યારે બાએ કાકાને કહ્યું કે ‘શારદાનું વેવિશાળ નહિ થાય એમ છે’ મેં ॥ કહી ત્યારે બા ઝીંગાઈ ગઈ અને ખૂબ વળી. ‘તારિા બાપો નાનુક છે એટલેજ ચોદ તર્ફની કહીએ છીએ બાકી તું અરાદ ઓગમીસ વર્ષની

ધુ "એમ પણ હજી બીજી પણ ઘણું હતું
 હું મનથી મહત્તમ હતી એટલે ચૂપ-ચૂપ રહી દામ
 હોવા લાગ્યા ખરા, પણ હું જોઈ રહતી
 હતી કે કાકીના મરણ પછી એમનો હિંમત
 બાગી ગઈ હતી. તે સાંજે બા રસોડામાં
 દામ કરતી હતી. ધરમા હવે એમ ધરના
 અને રામુભાઈ જ રહ્યા હતા. રામુભાઈ દાકાને
 લઈ તળાવે ફરવા ગયા હતા, તે વેળ વખતે
 આવ્યા, કાકા બાપુજી પાસે બહાર બેઠા
 અને રામુભાઈ જોડા દાવા ધરમા આવ્યા
 મેં હજી " મારે તો બા સાથે અમારે ગામ
 જવું પડશે. " " કેમ બહુવાનુ માંડી વાળ્યું ?
 કોઈને તો તમને બહુવાનુ બહુ મન હતું "
 મેં હજી " એ હતા ત્યાં મુખી હા પુ હવે
 શુ કરે ? " રામુભાઈ બોલ્યા ' બસ આટ-
 લીજ દિ મત ! હવે-જ દિ મત બતાવવાની
 છે મને તે સહન કરીને પણ બહુવું જોઈએ
 એમ નથી લાગતું તમને ? " લાગે તો ખર,
 સ્તેહ પણ જેને કોઈના સહારો નથી તે
 પોતાને રસ્તો મુજબો નથી તે શુ કરી શકે ? "

ત્યાં તો બા બહાર આવીને મને વાત
 કરતી જોઈને ચીંઠાઈ ગઈ અને મને અદર
 લઈ ગઈ રસોડામાં જઈને આમ ઉઘાડે
 માથે પુરૂષ સાથે વાત કરવા માટે મને ખૂબ
 હજી જેમાનું કેટલુંક તો આજેય યાદ છે.
 પણ આજ ગી નથી ચાલી આપણી એ
 અગામ બહેનો માટે દયા આવે છે.

થતુ હતુ એટલે મેં ન માન્યું ને હજી "ના,
 મારે તો બહુવું છે" બા બોલી, "તે હું
 કાઈ તારી કાળી નથી કે એમ રહેજ રહીશ
 કે ત્રાણ દરીશ એટલે માની જઈશ " મેં
 હજી "પણ હવે તો હું યે' હિંમતવાળી થઈ
 છું, એમ રહીને નીંદા લઉં." બાએ પાણી
 પીવા લીધેતું પવાણું જોયું મારી તરફ
 ફેંક્યું ને રડવા માડ્યું બાપુજી તથા કાકા
 ત્યાં આવ્યા કાકાએ ખાસ રસ ન લીધો,
 બાપુજી ચીંઠાયા, મને વડવા ને ત્યાંજ હળમા
 મને રાખી અદરથી બારણું બંધ કરી
 ચાલ્યા ગયા. મને તો મુશ્મલ થઈ પડ્યું.

સ્વવાગે ચાર વાગે પડોશી માંડિરમાલી
 ઉઠીને નદીએ ગયા એટલે હળમનું બારણું
 બંધ કરી હું મારી સાડીની મદદ લઈ નીચે
 ઉતરી ગઈ કાકાને ખાસ આવી ગયો હોવા
 જોઈએ, મને એ રસ્તામાં મળ્યા પાનિષ
 રૂપીઆ ને કાળીના આશૂણ્ય મને આશી
 એમણે મને આશીર્વાદ આપ્યા ને હજી
 " બહુવું મુખી થજો જ્યેન, તારી કાકીની
 છાંદા એના ધરમા વેચીને પણ તને બહુ
 વધારી હતી તે આપવા આવ્યો છું હે હવે
 મારી જવાબદારી પુરી થઈ ! "

એ આશૂણ્ય વેચીને હું બહુ મુ
 આજ તો મારી પાસે કાકીનું પ્યાર મળતું
 મૂળ માન છે ને એ મને મારાં લગ્ન પ્રસન્ને

કોઈ

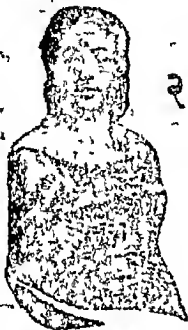
છાતર

અઠવાડીયુ

સાવ મુખારક

પં. જવાહર....

આને પરદેશમાં આપણી શાન
વધારી રહ્યા છે... કોઈ પ્રયત્ન કરના
યા શાન ભૂલી એવું કાર્ય ન કરે
જેથી આપણી શાન પર કલક લાગે

રાજકુમ્ભસુત

વર્ણસ્વી સર્જન

સદ્ગો આપે છે

બિ કલામય રંગીન નૃત્યોથી

અગદગણ

અ પ ના દેશ

સર્વોચ્ચ ર. ખેલ

કા - લા

સતી, રવી, જુધ

કા - લા - લા

સુમિત્રા

અવિનય મુખપાઠંસ, મનોહર કૃષ્ણ,

સામ્રાજી કે. દાતે, ઉમેશ શર્મા.

પ્રભાત ટોકીઝ

ફોન નં
૨૭૧૮

નવા વરસ માટેની નવી સંસ્કાર ભેટ

કુંજુ સ્નાઇ ન કુંજો

પરંતુ

કર કુંજુ રજ રૂર કરો

કરકસર કરવાની ખરી રીત ધરખર્ચના હિસાબ રાખવાની છે
તે માટે

તમારા ઘર માં આજેજ

આવતા નવા વરસ માટે જોક મત

‘સુશીલાની સંસાર પોથી’ વસાવી લેયો

અંધે તે વરસ, માથ થો દિવસથી મારું જ્યો બાક પુરુ જોક વર્ષ (અધીક માસ સાથે) સુધી ચાલતી સુશીલ નારીની સંસ્કાર પોથી

સુશીલાની સંસાર પોથી
(પુનઃ પ્રવેશ માટે ગૃહપથિની આકૃતિ સાથે અલ્પરાશ્મીની વલખાઈની ચોખી)

રચયિતા

કુશામય ત્રિરંગી --
હવર ચિત્ર ઉપરાત
પદર સુશોભન ચિત્રા
પાંકે મજલ્યુત પુકે

શ્રીમતિ સતીહત્રી

★
૮૪મા

હરશેજની ખર્ચની નોખ રાખવાના કોઠા, પુણ્યપરીક, માધિર ને વારિંક હિસાબી પાના, આવક નવવહના ચરવૈવા, બેલકાપુરેરીની નોખના પાના કુષ, ધોળીની નોખના પાના, કરના બાળકોના અભ્યાસની પ્રગતિની નોખ, જન્મ, જન્મેઈ, નેવિયાળ, લગ્ન, મરણ નોખ દરેક પ્રકારના રેશનની નોખ ઉપરાત કાતણ મજનથી શરૂ કરી ધી, માખણ, શરણત, ચકો, દોઢી, ચાકર, ગોળ, ચાકભાણુ, મરીમચાલા, તેલ, કાણુ, સુખવાચ, શુગરચામચી, વેળી, સુખવાસ, પાનસોપારી, ફવા, ફળપુલ મેવા, કોલસા ગ્યાસટેટ, ઇલેક્ટ્રીક, લીવાજત્તી, માલીચ, હલમત, ધોળી-વેરીમ, ત્રામ વાહનું રેલવે, તાર ટપાલ ટેલીફોન, મેળાવડા, નાટક સીનેમા, છાપા પુસ્તકો, જન્મસા, બ્યામામ, હપડાલત્તા, શિકાઈ ફનીચર, પર્મોવાદ કવેશન અને લેદ સોગાદ-આ બધી જીવનની જરૂરીયાતો અંગે થતાં ખર્ચોની નવવહના લ્યા આવકના કરશેજ નોખી શકાય તેવા કોઠાઓ આ પૌથીમ અપાયા છે. ઉપરાત બેક્રિસાબ, ધાટી રમેવા, માણસોના પગારો, ઇન્કમટેક્સ ન્યુનિ, ટેક્સ, લગ્ન વ્યવહારના મામાણક ખર્ચો વિગેરેની નોખ અપાઈ છે

ઉપરાત હરશેજ સવારના ઉઠીન એક સુવિચાર વાચી શકાય તેવા
ઉપરાત અણુમૂલોસુવિચારો અપાયા છે.

૩૮૦ ઉપરાત માન ગણુરીની જ પ્રતો તૈયાર થઈ છે તમારા કુટુંબ માટેની પ્રત ખલાસ થાય તે પહેલા વાંચી રહો

એન. એમ. ઠક્કરની કુંપુત્રી,

લુકસેલક, પંજિવરામ, ૧૪૦ પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, સુબષ ર.

દીપાત્સવીના સરોશ લક્ષ્મી

નૂતન વર્ષના મંગળ સાથે સાથે

વડોદરામાં પહેલી જ વાર

સગળ રંગીળ ચિત્ર

• શ્રવાણ •

* સુમતાજી શાંતિ

* પહાડી સન્યાસ

* સ્વ. ચંદ્રભાઈ

* કે. સી. ડે અને

* ગોપ.

* મુરલી સુવીરનનુ *

પિતૃમજા અવધુતી મહાકથાનો પામિક

પેગમ આપતુ

શ્રી વ.ણ
કુમાર

(1) દિવસ (1)

રામ દરયાની

આજેજ

જુઓ

કે

સાગર ટોકીઝ

રોડ નં. ૨૧૮૮

દરરોજ ત્રણ બેન

૪૫-૬૫૫-૬૫૫

— નૂતન વર્ષની વીરતા ભરી માલ મુખારક કરવા —

રામ મજા હનુમાન

પછીનુ બીજુ

ધનતેરના મંગળ દિનથી

રાત્રી થઈ ચૂક્યું છે

અસત પીકચર્સનું

લાખોના અર્થે મહાભારતના પ્રસંગો

તમારી સામે રજુ કરતુ અદ્ભુત સર્જન

ભીમ પુત્ર

વીર

ધ ટોકીઝ

જેમા કામ છે છે

આ

જે

જ

સહકુળ

જુઓ

• શાહુ બોલક • • મીના કુમારી • • વસંત પહેલવાન •

• સોના ચેદરલ • • શાંતા પટેલ અને બીજાઓ

પ્રિન્સ ટોકીઝ

રોડ નં. ૨૧૮૮

દરરોજ ત્રણ બેન

૪૫-૬૫૫-૬૫૫

આવો ને !

હું તો ઝાંખુ તમારો સાથ,
કે પ્રિતમ, આવો ને !
મારે હહેલી ઘઘેરી વાત,
કે બહેલા આવો ને !

નથી ઠરી બેઠાણ કામ,
કે પ્રિતમ, આવો ને !
જતો કિયસ મારો નકામ,
કે બહેલા આવો ને !

હિલ આપતકુ દરિયાવ,
કે પ્રિતમ, આવો ને !
આવો, ન તો કરું કયા રાવ ?
કે બહેલા આવો ને !

નથી સ્થિર રક્ષાણુ જ્ઞાન,
કે પ્રિતમ, આવો ને !
જરી વાત લેશે સુજ ધ્યાન,
કે બહેલા આવો ને !

મારી પ્યાસ છીપાવોને પ્રાણ,
કે પ્રિતમ, આવો ને !
આવો, ફગીએ મિલનની લ્હાણ,
કે બહેલા આવો ને !

શી અનુપસિંધ પરમાર કાકિલ

હીપોત્સવીનો ઉત્સવ

ઉત્સવ કો' રંગલીનો આભયો ,

હો માણી લો—

હો માણી લો !

આસે ઢળે છે કોઇ આકર્ષી ધાર શ્વેત,
ને એમા જે દિવડા મૂકાય,
મરકતા હાથના આછેરા તેજથી
હુનિયાની મોજ સી મળાય ?
હો ..

ક્ષિતિજને બારણે આવે અતિથિ કો',
કે રંગોના છાછાંધી ગાય,
મીઠા એ ગીતની મધુરી સુવાસના
હુનિયા સી આજે લહેરાય !
હો

બસીના સૂરમા ગાતો—આલાપતો
અતિથિ એ રાસ રમી જાય,
બેસતો ને ફૂટતો, વેળા વિઠાયની
આવતા એ પાછો હસી જાય !
હો

ધીરથી જાય એ લેતો વિનાય મધુ,
'હાલ વળી પગલા પનોતા રંગે',
એડુ વચન રમ ક્ષિતિજની કોરમા
છૂપે - ને ઊતરે - ફૂળે
હો

શ્રી હર્ષદ મ ત્રિવેદી

૫

અલંકાર

વસતિવિદ્યા

“આદિત્ય ને વિદ્યુ વએ નભમા છતાયે,
શાને પસદ વિજળી ઘનની દરતી ?”
રે આમ કો કવિ વિચાર કરે, અને ત્યા—
ફે હામિની દમકતી નિજ નાથ સંગ,
“એ રથામ નાથ થકી શુ વિજ શોભતી ના ?”
શ્રી કનૈયાલાલ ત્રેપા

ભિખારણ

શેખ
શી તારાયજી પુ મુંબઈયા

રમાજના પાચે હડધૂત ઘયેલી એક તારી ॥ કથા

કલકિની છ, નીચ છુ, ભિખારણુ છુ
અહારી પ્રસ, મને અકાશ નહિ
કારણુ વિધાતા ॥ કથા ન્યાયે હુ સર્વના
મોટે ત્યાજ્ય છુ, બધાથી વચિત છુ, હુ
ચોર છુ, કદીની છુ, બાકીઓને બહેકાવી
તેમને પચ સ્વદ કર છુ ' મદોન્મત તારી,
મારી તરફ બેઘશ નહી, તને પાપ લાગશે,
તારી પવિત્રતામા કાચ લાગશે હુ મરીજ છુ,
મદો છુ, ખરાબ છુ, ભોળા ગાજક, મારી
ગોદમા ન આવીય, તને નજર લાગશે,
તારી મનિ 'પુરાણ લામશે, કારણુ હે અભાગી '
હુ ત્યારી કોણુ છુ ?

હા, પછુ મારી એક સિત્ત-વાત છ હુ
મારી કથા કહીય, મને તમે સામળો કે ન
સામળો, કુતો તારાઓને, વન કુલેતે, પક્ષી
એતે, બધાને સમજાવીય, કારણુ એ જો
મારી મૂળા નહિ કરે

x x x

હુ પ્રથમ આવી નડોતી ઉપેલીત, સતત,
બળતા અગારાની સમાન હુ દાખના ઉઠર
મનો મોખા હતી ત્યારે મોન્મ વખતે હુ
બીખ માગીતે આતી ત્યારે મારા કોઈપર
કે મારા મેલા કદીના કે કાચી કકાયેલી, મૂળ
બરેના શરીરે એના બોળામા ચડી જતી
એને બોલી " જોજી "

એ કોણ મારી માફ, મારથી મોગી
લીખારણુ મારા નાના મુખને વારવાર
ચુમતી હતી

હુ બળુતી હતી કે હુ ગરીબ માતા-
પિતાની પુત્રી છુ બીખારણુ છુ, પરંતુ
બીખારણુ છુ હોય છ એ બળુતી નડોતી,
મારી મને કાંઈ ખમર નડોતી

એક નિચ્છ હુ બીખ માગ્યા ગઈ હતી

મહેરમા- પાપી માધણીનુ એક મકાન હતુ
જણ મજવાનુ-અમીરાને રહેવા લાયક

મે છુમ પાડી, ' એક મુઠ્ઠી અનાજ આપો,
આ બીખારણુને, તમને મળુ દીકરો આપશે,
મગવાન તમારુ, બહુ કરશે ' ॥

બધ મારણુમાથી અનાજ આપે,
' અહિયાં દુર જ, નહિતો દડો મારી માથુ
માગી નાખવુ પડશે ' સાથે જ મારણુ
ખૂંધુ અને એક શેઠ બહાર નીકળ્યા, સાંઘ,
સુદર મપડા પહેરેલા, ધણા જ સુંદર "

મને જોતાજ બોલ્યા- " અરે, તું ॥
માર લે "

એમ કહી મારી તરફ એક ચાર આવી
ધરી પરતુ મને આપી નહી પછી બીજા
હાથમા એક પૈસો કાપ્યો'ને મને ખૂબ
" આ લેશે કે આ લેશે " અને જઈ
ઝોરડામાની ખુરશી ઉપર બેસી અથા

મે કહ્યું " અરકાર મરાજા મને, લક્ષ્મી
નાણીજ ગજે, મને એક પૈસો આપો જોજી "

" લે " કહીને મને ઝોરડામા બોલીતી પછી
મારણુ બધ ક્યું, ચોરે આત્ર મારા
હાથમા આપી, મારા હાથ કેપડા હાથમા
શ્વાસ રોકાવા લાગ્યો, છાતી ધડક ધડક થવા
વાગી-મારામા એટલી શક્તિ ન રહી કે કાંઈ
કરી શકુ મારો હાથ જે ચીતે તે મને અંદર
લઈ મથા એક બીજા ઝોરડામા એ સમજાવેને
હતો સંજેમરમનાં દરસ હત, દિવાલમા
મેટો આપેનો હતો મારી આખો અકળ-
વિકળ થવા લાગી વિપુલ વેશન સૌન્દર્ય
અનમા મે પહેલી વખત જોયુ

મે તેમને જોયા એ યુવાન હતો, સુંદર
હતા મુગ્ધિત દંઢ હતો પરંતુ હુ તેમના
સામે બેઠું'ગમી નહિ લાજ આવતી હતી

હવે નિત્યનો આજ કમ હતો, સંકેરમાં,
વધાય બીજા મગવા જતી નહોતી બસ,
અહિં આની આખી, મારા આ સોજના
પામે અને કપીયો આઠ આના લાઈ પાઠી
વળી જતી હતી.

હું તેમનાથી ડરતી ન હતી-એ મને
ખૂબ પસંદ હતા એમની પાસે મને મોઢની
બીક લાગતી ન હતી હું હવે સારા વસ્ત્રો
પહેરતી હતી એ એ ધરમા એકલા જ હતા
એથી આખી રાત્રી, ત્યાં ફરેલી અને
મવારમા આવી જતી.

વસતની મદદથી આદિનિષા, અને જાનને
એક કુવારા પામે ઉભા હતા જાન કહે
પર અદ્વિગ પડવાથી કદ ધનુષ રચાનુ
નેહ રવા હતા, વાયુ સતાઈતે મારા અને
વજોમા પ્રવેશ કરી મારા અગોમા કાઠ
કરી રજો હતો.

‘સુખમા, તું કેટલી સુદર છે’ વિવાતાએ
તને બીખારીતે ઘેર જાન આપી તમી સાથે
અન્યાય ક્યો છે.”

એમણે મારું નામ સુખમા રાખ્યું હતું
હું કાંઈ વખત તેમની નામ કદ મોતાવતી,
‘પ્રમોદ’ ત્યારે મને ખૂબ લગ્ન આવતી.

‘મે કહ્યું તમે મારા નાવના નાવિક થવા
છો, નહીં તો મને કાંઈ પૂછતો’ કહેતા માર
કેલ્ય બરાઈ આખું મે એમના વદ્ય મ્યજમા
માર મસ્ત કુપાવી દીધું, એ કહેતા લાગ્યા
સુખમા, તું મને પ્રાણથી પણ પ્યારી છે, તો
મેજવી મારા સુના જાનમા રસ બરાયો જ
જાનનર આખું સાથે રહીશું, મારી
પ્રિયતમે.”

અને એમણે મને પોતા બાહ મધનમા
જકડી લીધી.

હું ગર્ભવતી હતી, દિવસો વિતવા લાગ્યા,
મારા મનમા આશા અને આશાકાનુ ધમસાણ
થવા લાગ્યું હવે પ્રમોદનો મારા પર પ્રેમ
ઓઢો જણાયો, હવે તેની વાતોમા મને મધુ
રતા લાગતી ન હતી, હવે રાત જાગરણમા
જતી ન હતી.

એક દિવસ સધ્યા સમયે મારી માએ
ખૂબ મારી મને ઘર બહાર કાઢી મળી, ત્યારે
મારે તેમની પાસે ખુફી રીતે આજપ
મામવો પડ્યો.

‘પરતુ સુખમા, એ કેમ જતી શકે’ દિવસો
માવવા જવા વાળા તને જોઈ શું કહેશે?’

કહી દેખ કે એ મારી વિવાહિતા પત્ની
છે, કિવાદમા બાકી પચુ શું રહ્યું છે?”

‘જેના કુળ અને નાતુ કેકાણ નથી
એ આ સાવ વિવાહ કરીને સમાજમા હું
કેવી રીતે રહી શકું?’

‘તો તમને મારા કરતા સમાજ
વધુ પ્રિય છે?’

“નહિ સુખમા’ પરતુ મમાજનો રોજ
નાનકે શા માટે માયા પર લઈ.”

ધૂણા અને અપમાનથી માર અતર
મગી રહ્યું મે જે પુરવને રાવ કાંઈ માર
હતુ તે અપણ કયુ હતુ એની આ રૂશના
જોઈ મારા ઘરીર. આજ લાગી હું ગોલી
“તમે મારો હાથ પકડ્યો છે, માર સર્વસ્વ
છીનવી લીધું છે, મારા સુતિત્વનો સર્નાનો
કર્યો છે, અને વચન આપ્યું છે કે જાનનર
મને સાથે રાખજો, તમે મને.”

“અદિથી કુરચા, મારી સામેથી ગાની
જા, કલ કિતી’ બીખારણુ કદ સતિત્વનો ગર્વ
કરે છે નીકળ અદિથી’ નહિ તે કહે
મારી માથુ ફેગી નાખીય.”

હવે પગા આજ બરીને ત્યાંથી હું આવી
નીચી.

લાણુગર, કુળી મગવાનો વિચાર થયો
પરતુ બર્ણિયની મમતાએ મો મોટી લીધી
માવતની લોએ મરણુત વાર બધ થયુ
મેકાકે દિવસ આ નહીના કિનારે એક
કમાન કુપડીમા મને બાજક થયુ જોર,
સરાય અને ચદ જેવુ સુદર.

પરતુ ત્રીજા દિવસે સખત કડી પકવાનુ
કારણે એને છીનવી લીધું, મારો મોતમાથી
તે સતો માટે ગાલી મધુ.

પરતુ હું હતી રહી છું એકલી-કુનિયાની
આપોથી કુર, બીખારણુથી પચુ જાતર.

અને જ્યારે હું સંકેરના કિયા મકતોને
જોઈ છું, આખીરના વિલામ હું જોઈ છું,
તતિત મતિએ કોડની મોટરોને જોઈ છું,
તો વરનો અગિ પ્રવેશિત થાય છે કે મારો
પવયકારી નિકરાધનાથી આખી ફુનિયાને
ખાઈ જાય.

જેષ્ઠનિસા

લેખક શ્રી રવિરાકર નરોત્તમદાસ પાઠક

★ શાદભટ્ટી જેષ્ઠનિસા મોખલ રાહનસાદ ઓર મહેબની પુરી હતી એ હકીકત નાસીતી છે પરંતુ એ એક હૃદય પ્રમારની કવિત્રી હતી જેની નસાને ખબર નહિ હોય. કાશ્મીરનામાં જેષ્ઠનિસાએ પોતાની કાવ્ય કલા બતાવી છે એ મનોહર કાવ્યમાલાના પરિચયમાં જે કાઠ સહકર્ષી જાને એ શાદભટ્ટી જેષ્ઠનિસાની હયા રાખેદામાં તારીફ કર્યા સિવાય રહી શકે નહિ જેષ્ઠનિસા સરળ, સુદર અને પવિત્ર હતી જેના પિતાની નીતી એને મમતી નહિ, એથી બાપ-દીકરી વચ્ચે અણબનાવ હતો પોતાના દુશ્મનોને જેષ્ઠનિસા મદદ કરે છે એવા વહેમથી દોરાઈ ઓર મહેબ જેષ્ઠનિસાને મારાજકતા સંખી હતી ત્યાં જેનું અવસાન પણ હતું. એ આજના કુવારી રહી હતી — લેખક]

ઓર મહેબ ઠેરી, શુણ્ણ રૂપમાં બનેરી,
બેટી તુ બો અ-ઝેરી, હઢેરી જેષ્ઠનિસા !

સોન્દર્ય જેમ તારુ સૌથી હણ નિરાણ,
તેતુ હણ રૂપાણ હેયુ જેષ્ઠનિસા !

વેરી હતો કસાનો, ના કાષ્ઠના બસામાં,
તાગે પિતા છતાયે રહી જેષ્ઠનિસા !

ઉતો હતી સદાની સોન્દર્ય ને કસાની,
ખીતી સપ્રેમ ખાલી રસની જેષ્ઠનિસા !

ગીઠી, સરવતીની તે સાબળા સીતારી,
ને માનીતી ખતી તુ એની જેષ્ઠનિસા !

તારી મીઠી મસાની કવિતા સુખી સુન્દરિ,
દિલ કેકના ધરાયા, સુણ બો જેષ્ઠનિસા !

વળી કેક સાપરોડી ઉગ્ગી અને કુચાની
અનુરાધથી પરીક્ષા લીડી જેશુનિસા !

જે આવતા નમાતા, તે જાપ સૌ નખીને,
મુખ્ય માથ તેમ રાજે દિવથી જેશુનિસા !

સાહેલી પ્રકૃતિની જાણે ન હોય તુ તો,
ત્યમ મરત રે' સદા તુ એથી જેશુનિસા !

જુલજુલ અને તુ યુનની વાતો સુણી-સુણાવે,
ધનરાજ કામિનીની, સુદર જેશુનિસા !

પ્રેમી તણા હૃદયમા, કેવી વ્યથા ઉડે છે !
ચાતા વિલેગ એ પણ જાણ્યુ જેશુનિસા !

જ્યા પ્રેમ સા પૂન છે, જ્યા પ્રેમ સા સમર્પણ,
છે પ્રેમને જ અર્પણ બધુયે જેશુનિસા !

એવો ખનિ ઉડે છે તુજ દાન્ય વાચનાથી,
તારુ હૃદય જાતાવે છે એ જેશુનિસા !

આ જન્મ તુ કુવારી રહી, એ ન શુ બતાવે !
કે પ્રેમને સમર્પણ જીવન જેશુનિસા !

જે નૌજવાન તારા ઉરમાં વસી ગયો'તો,
જે પ્રેમથી હૃદયમા તુજને જ પૂજતો'તો.

કેવાર ગુપ્ત રીતે મળી જોડી કરી'તી,
કેવાર મુક્ત મનથી પિયુ સાથ તુ હરી'તી.

એ તાગીના સમયની પહેલા પ્રપચથી ઠો,
માથોં અથો અને તે પ્રેમી જેશુનિસા !

નિશ્ચય કયો—ન વરતુ, ને ટેકથી રહી તુ,
કુખિયારી પણ બની તુ મનથી જેશુનિસા !

સુદર પરી સમી તુ, રહેતી તમામથી તુ,
શુ હોય કે કમી કે ? તુજને જેશુનિસા !

પણ બચ હૃદય ચાતા, સૌ ભોગને ત્યજીને,
લીધી કપોરી જાણે તે તો જેશુનિસા !

ઓ સાહજનદી ! તારુ કિરમત હજી નસારુ,
જીવન બધુ વિતાવ્યુ કુખમા જેશુનિસા !

નિશ્વાસ આસુ સગે દિવસો વિતાવતી તુ,
જગ વહાર હોય જાણે તુ તો જેશુનિસા !

જે બોલ્ય કોઈ મીઠા સંભળાવનાર તુજને,
તેવે સગે હવે ના, દીન ઓ જેશુનિસા !

સલાપની વરસની હરદમ ઝડી મહી તે,
સુખચાપ દિનસ માળા, રે હા, જેશુનિસા !

તે સમયનાં ગીતોમા તુજ હર્દ હાવ્યુ તે,
સુષુતાં નયન ભરાતાં, જળતી જેશુનિસા !

તેમાય તે લખ્યુ કે— 'મારુ નથી જગતમા
કોઈ જ કે જરાપણુ જે લાગણી જાતાવે,

મારી કબર સદાયે રે'શે દીપક વિનાની,
ફૂલ કોઈ નહી ચાલે તે પર અહો સદાની

કુખિયારી કુ અરેરે, મમારનાં મુજને,
પ્રેમી નથી— નથી કો કેનાર ' પ્યાર તુજને !

આના વચન સુણીને, દિમભાડી દદે' થાતુ,
દીન સાવ શુ બની ગઈ કુખથી જેશુનિસા !

પણુ જો તુ કબ્રમાથી ઉડી એકવાર આવે,
તો જરૂર જો અશ્વારો મુજને જેશુનિસા !

કે તુ નથી જુલાઈ લગીરે ગઈ અહીંથી,
પ્રેમી રસિક કવિ સૌ જો તુ જેશુનિસા !

હરદમ તને પ્રસન્નનાં પુષ્પથી વધાવે,
તુજ દાન્ય જાન કરતા, સાચી જેશુનિસા !

તુજ હૃદય રંગ ઉઘો કવિયો' ના જુલાનો,
સરસા નહીં જુલસો વાણી જેશુનિસા !

સસારમા કવિ ને કવિતાંતુ માન રે'શે,
'રવિ' ત્યા મુધી શ્વામે નહીં તુ જેશુનિસા !

પાગલ આનવી

શ્રી હરિશ્ચંદ્ર વેદ

અલિપ્ત અધ્યાનના 'The Med man' માધી

જ્યારે તમે મને પુછો છો કે હું દિવાનો
કેમ બન્યો ? ત્યારે હું કહું છું કે
વાત આમ બની

“ એક દિવસ તાબો સમય પહેલા
ન્યારે ઘણા દેવોય જન્મ્યા ન હતા, તે પહેલા
હું ગાં નિદ્રામાંથી જાગ્યો અને મારા
ગાંબા એકાનાના જુરમા ચોરાઈ ગયેરા
માથુમ પડ્યા, -એ સાત જુરમા મેં જાતેજ
જનાવેલા અને મેં સાત જન્મોમા એમને
પહેરેલા-તે જુરમા વગર હું જાતેજ
મહોદ્વાઓ વચ્ચે જુમો પાડતો દોડ્યો,
ચોર, ચોર, પાપી ચોર લોકો, ”

શ્રીઓ અને પુરો મને હસતા લાગ્યા,
અને કેટલાક તો બપના માર્ગ તેમના ઘરમા
ભરાઈ ગયા અને ન્યારે હું જાગરમા
પડ્યો ત્યારે હાપરા પર ઉઘે ઉગેતા એક
નવજવાને ખૂમ પાડી, “ એ તો ગાડો
છે ! ” મેં તેને જોવા ઉઘે જોયું, સર્વે
માત ખુદ્દુ મૂખ પ્રથમ વાગળ ચુમ્યું, અને
સર્વ પ્રત્યેના અનુરાગથી મારો આત્માનો
ચિરાગ જ્વનત બન્યો મારે હવે મારા
જુરમા જોઈતા ન હતા, જલ્દે કે સમાધિ
માધી હું બોલી ઉઠ્યો, ” ભણુ થલે એ
ચોરાનું કે તેઓ મારા જુરમા ચોરી ગયા ! ”
આ રીતે હું ગડિા બન્યો

અને મારા માડપણમા મને રવત તતા
અને નિર્ભયતા પ્રાપ્ત થઈ, -એકાન્તનું સ્વા
તંત્ર અને કોઈ મને સમજે નહિ તેથી
નિર્ભયતા, કારણ જે આપણને સમજે છે
તે આપણને થોડા ઘણને ગુલામ જનાવે છે
પરંતુ હું મારી નિર્ભયતા મારે બધું

અંગર નહિ બનું જેવમા તો ચોર પણ
બીજા ચોરથી નિર્ભય છે

* પ્રાચીન દિવસોમા * જમાર મારા હોઠ
ઉપર પ્રથમ વારજ વાચા રકુરી ત્યારે હું
પવિત્ર કુગર ઉપર ચડ્યો અને ઈશ્વરને
સંબોધીને બોલ્યો “ માધિ, હું તારો સેવક
‘હું તારી અદ્વિતીયતા, મારે મન કામદો છે,
અને હું હરહંમેશ તેનું પાતન કરીશ ”

પરંતુ ઈશ્વરે કાઈજ જવાબ વાળ્યો નહિ,
અને બપ કરે કાઝાવાતના જેવો તે પસાર
થઈ ગયો અને પછી 1 પછીના હજાર વર્ષ
હું ફરી પવિત્ર કુગર ઉપર ચડ્યો, અને
ઈશ્વર પ્રત્યે સંબોધન કર્યું

“ કર્તા, હું નાની કૃતિ છું માનીમાથી
તે મને આઠાર આપ્યો છે, અને જે માફ
બધું છે તે તારૂ લેણું છે ”

અને ઈશ્વરે કંઈ જ જવાબ ન આપ્યો
પરંતુ સદતઃ પાપવાળા પક્ષીની મજાક તે
પસાર થઈ ગયો

વળી ફરી હજાર વર્ષે હું પવિત્ર કુગર
પર ચડ્યો અને ઈશ્વરને ફરીથી સંબોધ્યો,
“ પિતા, હું તારો પુત્ર છું દયા અને પ્રેમમા
તે મને જન્મ આપ્યો છે અને પ્રેમ અને
પુન્યથી તારા રાજ્યનો વારસ જાનીશ પણ
ઈશ્વરે તેમણે કંઈ જવાબ ન આપ્યો અને
દૂરની ટેકરીઓને દાકતા વૂમસ જેવો
તે સરી ગયો

વળી પછીનાં હજાર વર્ષે ફરીથી હું તે
પવિત્ર કુગર ઉપર ચડ્યો, અને ઈશ્વરને
ફરી એન્વાર ઉદ્બોધન કર્યું

(પુજો પાલુ ૧૮૫)

મનુર

એના જીવનમાં ૬૬ હજુ છતાં
એમાંથી માનવતા નીતરતી હતી

શ્રી રતિલાલ મોનારજી ચાંપાનેરી

મળેલે પદ શ્રી હિરેના જોષી

મનુરની આ દરબારી કઢાણી મૂળે
આજ સાત વર્ષ પિતી મર્યા છતાં
જલ્લે કે દાને જ સામળી હોળના, એમ લાગે
છે કઢાણીનો એક એક શબ્દ સત્યપૂર્ણ
ધરનાનો ખ્યાલ આપે છે તેના ઉપર સમયની
અસર બીતકે ન થતી નથી સબર છ કે માગી
લેખિની તેના હૃદયની વેદનાતે તેના અતરના
ઉબશને ખેલિવી પૂર્વક વ્યક્ત ન કરી શકી હોય
તો પણ મેં મારી ફરજ મગજ, કે તે મનુરના
જીવનની તસ્વીર જરૂર અમિત થવી જોઈએ
મનુરની આ કઢાણીમાં અને જે કરજીતા,
જે ભવ, તથા વીરત્વની જે ાપા મગી તે
આજ સુનીમાં કોઈ કઢાણીમાં મળ્યા નથી
આ મનુરના જીવનનું તથ્ય તથા તેનો જનુ
ભવ એ કોઈ દામ્પનિક વસ્તુ નથી પરંતુ
તેના જ જીવનના કિપાતમક લેવનો નમ્યો છે
એ મનુર જીવનના તથ્યોમાં એક નૂતન
સંજ્ઞાનતા છે, એવી સંજ્ઞાનતા કે જે
માનવતાના પ્રતિકામના પાત્રે અમર રહેશે
નામ તો તેનું દાષ જોરજ હજુ, પણ તે હિરેના
મનુરની કરતો આથી સૌ કોઈ તેને 'મનુર'
કહીને જ મોહિત થાય અને પણ તે જ મળ
નામની ખાતર નથી

હું લાંબાના રોજન પર એમદ મનુર
માટે આમ તેમ જોઈ રહી હતી, તેમાં
ફરથી એક વ્રદ મનુર નીચે પ્રમાણે જૂઠ
પાડતો મારી નજીક આવતો જણાયો

"આઈ સાહેબ" હું તમારો સામાન

કિમળ લઈશ" તે મારા મામાન નજીક
પહોંચ્યો પણ નહિ હોય ત્યાં તો બીજા
મનુરો આવી પહોંચ્યા, અને મને પૂછવા
લાગ્યા "શું આપણો, આઈ સાહેબ" "
આ વખતે જ વ્રદ મનુર કોઈતો કોઈતો આવી
પહોંચ્યો અને તે વ્રદ મનુર પર દયા આવી
મેં મનમાં વિચાર્યું કે આ વ્રદ મનુર ભારે
વજન કેમ ઉપાડશે? મારે સાત આઈ ક્યાં ગ
દર જવાનું હજુ રોજન પર તે વખતે કોઈ
વાહન પણ ન હતો, જોષી આ વિચાર બીજો
કોઈ ઉપાય ન હતો મેં મનમાં નક્કી કર્યું
કે આ વ્રદને આઈ આના ખાતાને માટે
આપવા અને સામાન રજૂ પૂજ મનુર પામે
ઉપડાવી લેવા મેં મારી મનીબેગમાંથી
માઝ આના દાગને તે વ્રદને આપવા માડવા
પણ તે લેવાનો ઇન્કાર કરતાં તે બોલ્યો-"જાણ
માહેબ હું કહિ જીવ ખાગતો નથી મહેનત
મનુરની કરોને કમાઈ લઉં છું મહેનત, એજ
મારી સાચી કમાણી છે તમારી ત્યાં માટે
હું ઘણો જ આભારી છું અત્યંત" હું
ગરીજ છું પણ એટલા હથકા માનસનો
નથી કે વગર મહેનતે તમારા ખીસામાંથી
રેમા પડાવવા લવચાઈ લાવવા તો મારા
હાથ પગ માટે છે, ત્યાં લેવાની સહિત છે
આથી જાણ સાહેબ" ભગવાન મને એવું
ન બતાવે કે મારે બીજા આગળ હાથ
લગાવવો પડે.

વ્રદ મનુરની વાત સંભળીને હું રતજી
મધ ખાઈ મેં વિચાર્યું, કે આ મનુર કેનો

આભિમાની છે. ગરીબ તેનાં હતાં પણ
ધર્માન મારે એ કેટલો મજબ છે! ગરી
માર્ધના મેલાનમાં એ જીવન સાથે ઝઝૂમી
રહો છે બહાદુરીથી જીવન-માર્ગ પર આગળ
ધપતા એ ચાલતોજ નથી. ગરીબાર્થી છાયામાં
પણ માણસ ધર્માનદાર અને સમ્યક્ ગરી
વહે, એની મને આજ સુધી ખબર નહિ
આજસુધી કે ધનીદેનેજ ધર્માનદાર અને
સમ્યક્જીવન સમજતી હતી પણ અમીરોની
ધર્માનદારી અને તેમનું વ્યવિત્ત આ ગરીબ
મજ્જુરની આગળ કાંઈ વિસાતમાં નથી તે
વૃદ્ધ મજ્જુરે એ અનુભવતાં પડેલા મારી
આંખ આગળથી દૂર રહેશે

આ વખતે તે વૃદ્ધ મજ્જુરને બાળુએ
હસેલતો એક જીવાન મજ્જુર સાગાન નજીક
આવીને દહેવા સાથે “હુ પડેનો આવ્યો
હુ મનેજ સામાન મળવો નોંઠએ ને
આપણો તે હુ લઈશ.”

એ વિચારું કે અત્યાર સુધી તો આ
જીવાન મજ્જુર માનની રક્ષા કરતો દૂર
ઉઠેલો હતો અને આ વૃદ્ધને લેઈને હુ ને
આપુ તે લેવના એકરાર કરતો હવે થોભ-
વાની વાત પણ ઉઠાવી રહો છે બીજી તરફ
વૃદ્ધ પણ સામાન નજીક વધવાનો પ્રયત્ન કરી
રહ્યો હતો. આખરે મે તેને કહ્યું, “જુઓ
તમે ઘણાજ હમનેર દેખાઓ છો સામાન
વળતદાર છે તમારાથી તે ઉચ્ચાં નહિ
માર્ગ વાત માની જાઓ, હુ તમને બીજા
આપતી નથી પણ પોતાનાજ સમજી”

વૃદ્ધ કેટલો નીક કરતાં જમ્મે લોન્યા, “હુ
દેખાવમાં હમનેર, હુ પણ હુ યમિવાન હુ
સામાન હુ જ ઉચ્ચાં લઈશ. કાંઈ એક દિવ-
સની વાત નથી કે બોલે ઉચ્ચાં વિના
ચાને. અહીં તો સવારથી ઉઠીને આમજ
ચાલ્યા કરે છે આજ તમે મારા પર દયા
કરીને મેં આપો ખરા, પણ આવી મને

ખરાબ આદન પડેશે હુ એવું કહી નહિ
કર આમાને કેતરીને એવું કામ કરવું
એ પાપ છે”

વૃદ્ધની વાત સાંભળીને આખરે લાચાર
જઈ મે તેના-માથા પર સાગાન ચળાવ્યો, તે
કોસંબર આગળ ચાલવા લાગ્યો

મે રતામાં તેને કહ્યું, “ને ચાક થાશે
તો સામાન નીચે ઉતારીશુ થોડો થાક
ઉતારીને પછી આગળ જશુ”

વૃદ્ધ મારી વાત સાંભળીને હસ્યો, તે
દહેવા લાગ્યો “ચાનો, ચાનો, બાઈ સાફેજ,
આરામ લેવો એ માનવતુ કામ નથી તેજ
કામ છે કમ્મ આગળ વધવાતુ ચાલવું એ
જીવન છે અને થોભવું એ મૃત્યુ બોલથી
ડરી જઈ તમારા મુખે પડેલા વિના
હુ થોની ચમ્તો નથી હુ મરદ છું, કાપર
નહિ હુ ખપી ગમરાવું એ મરદનું કામ
નથી. પણ ધીમે ધીમે પોતાની સંકિતથી
મુકામનો કરવો એમાજ સાચી મરદાઈ છે

વૃદ્ધની જ્ઞાનમરી વાતો સાંભળીને હુ જઈ
થઈ ગઈ મને તારવું કે આ વૃદ્ધ કેટલો
સાહસિક છે! એનામાં કેટલું પ્રજ્ઞાતન બધું
છે મજ્જુરના સ્વરૂપમાં કેટલો મહાન આત્મા
જુપાયો છે, છ-સાનની ફરજથી પણ તે
વાંકેમાર છે, પણ તેનું બાળ્ય કુટેલું છે
તથાથી તે કમનદીથી સાથે લઈ માનવ
જીવનના કપરા માર્ગ પર બેઠાજ આગળ
ધમ્મેજ જાય છે દુનિયાની કોઈ વસ્તુ એને
પોતાના ધ્યેયથી અલીન કરી ચમ્તી નથી
માયો કમ્મીર છે

“બાઈ સાફે જ ” મારા હર્ષ પર
આ રાંધો અચકાયા નું વિચારતલામાંથી
નથી. મે લોયુ તો વૃદ્ધ બિચરો કોમર
ખાઈને જમીન પર ચત્તો પડ્યો હતો મારી
ચૂંત-કેસ તેની પાટી પર પડી હતી. મે તેની
છાતી પરથી ચૂંત-કેસ ચૂંતક ઉતારી લીધો,

તે સમયસે સમયસે ઉભો થયો અને મનુર
યતા હાથ વાગતો બોલ્યો-“બાપ સાહેબ માદ
કરવે, તમારો સામાન ખરાબ થયો હશે
તમારે પણ આને કાણુ જલે કેવા મનુર
સાથે હાથ પડ્યુ છે ”

મે કહ્યું-“સામાન ખમો ખરાબર છે
પણ તમને વાગ્યુ હશે, ખડીયો હુ ખીને
મનુર કરી લઉં છુ તમે મારી સાથે આવો ”

“બાપ સાહેબ, ખીને મનુર સા માટે
મને ઠાણ વા યુ નથી પડતી પડી ચલી
આવે એ તો જીવનનો કમ છે જીવનમા
ઠાકર વામવાથીજ આમળ વધાય છે, એનાથી
મનરાજને દુર લાગવુ એ ઇન્સાનનું કમ
નથી, જેને જીવનમા ઠાકર નથી વામી તેનુ
તે કમ જીવન છે ” જીવનનો વિકાસ તો
ઠાકર વામવાથીજ થાય છે ” રહે સામાન
પોતાના માથા પર ચાલતા કહ્યું

મે જોયુ તો જદ મારા મુકામ સુધી
પહોચનામા ખુબ હાંસિ સાલ્યો હતો હાંસિ
હાંસિ તેજે સામા મારા ઓરડામા મૂક્યો
અને તે એક ખુબમા બેસી ગયો. મે કહ્યું
“હવે થોડો થાક ઉતારીને પછી જાવે ”

‘હા, હવે તો થાક ઉતારીને જ જાવ.
ઠારજી હવે તો તમારે મુકામે પહોંચ્યો છુ
મુકામ પર થાક ઉતારવામા લાંબી નથી ’

તેજે પૂરેપૂરો થાક ઉતાર્યો. હુ પણ
મુસાફરીનો થાક ઉતારીને સ્વસ્થ થઈ હતી
મે તેને પુછ્યુ-“આ ઉમરમા તમે મનુરી
શા માટે કરા છો ? તમારે કમ તો વીરો
નથી ? મને તમારી જીવન કલાણી રાખાવો ”

“બાપ સાહેબ ! મારા જીવનને જાણવાથી
મે કામદો ? એમાંથી નિષાસ સિવાય બીજુ
કંઈ નીકળે એવુ નથી ” રહે ઉમરમ
ખાતાં કહ્યું

“ પણ મને તમારા જીવનની કલાણી
૪

રાખાવો હુ તમારો કલાણી માખળવા
માનુ ૪ ” મે કહ્યું

‘ દીક ત્યારે, હુ મારો કલાણી રાખાવુ
છુ આટલી સદાનુભૂતિપૂર્વક મારી કથની
પૂજવાનાજી આજ સુધી કોઈ માનુ ન હતુ,
ખરેખર તમે દેવી જ છો ઇન્સાનની આય
હર કરી જાણો છો, આપ સામાન
ધ્યાની દેવી છો ”

“ આજથી દશ વર્ષ પહેલાની વાત છે
મારે એ દીકરો હતો તેનુ નામ હતુ ધની
રામ પણ હુ તેને ‘ વનીયા ’ કહીને જ
બોલાવતો મ તેને સાત ચોપડી સુધી બાણાઓ
હતો તે ત્યારે વીમ વર્ષનો થયો ત્યારે મે
તેના સગા કયા તેની વફુ પણ સુરીલ અને
રેન્ડાળ હતી દીકરાની મા લમ પડી
રામસરજી થઈ, હુ તે વખતે ચોડીવારીનુ કામ
કરતો હતો થોડા પગારમાં પણ મે પેટે
પાના ખાધીને વીકરાને બજાવ્યો વફુ-વિમરો
જને માગ તરફ સમભાવ રાખતા રહ્યોને
આવતા જ વફુએ ઘર સભાળી લીધુ

વીકરાને માસિક પચીસ રૂપીયાના પગારે
એ મેને ત્યાં નોકરી મળી મઈ દીકરાએ
મને કહ્યું-“ પિતાજી, હવે તમે ઘેર બેસીને
આરામ કરો, હવે તમારા કમાવાના દિવસો
નથી, યુવાન જીવ કોવા છતાં જદ પિતા
નોકરી કરે એ મને રીક લાગતુ નથી ભગ
વાનનુ ભજન કરો. ધ-પણના નિવરો છે ’

દીકરાની નાન મારા ધ્યાનમા ઉતરી,
માસિક માર રૂપીયાનાજી ચોડીવારીનો નોકરી
મે છોડી દીધી હુ ઘેર રહીને ધાર્મિક
પુસ્તકોનો અભ્યાસ કરતો હતો પ્રાયગિક
અભ્યાસ મિત્રા ચોડીવારીની નોકરી મળતી
નાહિ અને પણ ઘણી મુશ્કેલીથી મળી હતી
નોકરી માગેની રોડધામમાં મારે લોડીનુ
પાળી કરવુ પડ્યુ હતુ

મે વચ્ચે પૂછ્યું, “કેન ગાર રૂપિયામા તમારું ગુલરાન કેવી રીતે ચાલુ ?”

તેણે જાણે શ્વસ લેતા દર્શી, ‘ગાર માફિંગ તમને આશ્ચર્ય થાએ છે કારણુ કે તમે મોટા ઘરના છોર છે આપને ક્યા ખગર ?’ કે આજે હિન્દુસ્તા મા કેટલાં એક દેક પાણુ લોનન મળતુ નથી કાખો ગાણુરો પોતાને જે મળે તેમા સતોષ માને છે તેમને જે દેક લોનન મળે તો તેઓ પોતાને મહાન ડશીગદાર માને છે અમે ગાર રૂપિયામા પશુ અમારું જીવન નાવ આનંદથી હદારતા અભિવાધાને નેટલી વધારો એટલુ જ કુખ અને નેટલી ઘટાડો એટલુ જ સુખ છે હા, તો સાબરો

મારો દીકરો સવારે સાત વાગે નોઢરીએ જતો અને સાંજે નવ વાગે પાટો ફરતો આટલી કપરી તેની નોઢરી હતી આરામ તો તેને માટે સ્વપ્ન સમાન જ હતો આખો દિવસ કામમા ગુમાઈ રહેતો, ત્યારે ત્રીસ દિવસ પછી એને પચીસ રૂપીયા મળતા આગમ અમારું ગાડુ ચાલ્યા ફરતુ

પાસે મછ તે તેને પગે પડી, ઘણા કાલાવાલા કર્યા, ત્યારે શેઠનું મન જરા પલ્લુ. શેઠે ધનિયાને એક સગતે છોડાવ્યો કે વડુએ પણ તેને ત્યા નોઢરી કરવી તે વખતે મને શુ ખગર કે વડુના ગોરા મુખ પર શેઠ મોલી પડ્યા હતા મે દીકરાને બચાવવા માટે વડુને મોઢે ત્યા નોઢરીએ મોઢલી નેજમાથી છુટીને દીકરો ઘેર આવ્યો એક હબર રૂપીયા ચોરવાનો તેના પર આરોપ હતો તે નેજથી છુટીને જે દિવસે ઘેર આવ્યો તેજ દિવસે બોવાયેલા રૂપીયા શેઠની નાની પેટી માથી મળ્યા શેઠને પાદ ન હતી, ભૂધમા તેણે એ પૈસા નાની પેટીમા મૂક્યા હતા તેની ભૂધનુ પાપ અમારે ભોગવનુ પડ્યું, કેટલી હાડમારી વેડવી પડી તે દિવસથી મારો ધનિયો મોઢો પડ્યો તેને ખાટકામા પડ્યાને પછર દિન વિત્યા પણ તેની તબીબતમા કાંઈ સુધારો થયો નહિ એક દિવસ તેણે મન દર્શી, ‘તે નરપિશાચ શેઠને ત્યા જઈ નોઢરીએ જાય એ મને પસંદ નથી”

ખીજેજ દિવસથી મે વડુને નોઢરીએ

એકાતર્થા વાતચીત કરી રહ્યા છે તેઓ
આજે તમને મારી નહિ હમણાજ તે જાણ
આવી છે જાણો છો ? અમારા રોકડ પથરા
રસીક માથુસ છે ”

તે પહેરેગીર ડી વાત માથળી હું અવાક
યક ગયો, માથ લોડી તપી ગયુ મે ન
આમળ જ્યેયુ ને ન પાડળ દોડતોજ સોના
મકાનમા ગયો અદ્દ ને દહ મે જ્યેયુ તે
કહેનુ નકામુ છે રોકડની નચકજ એક દહુકો
પડ્યો હતો તે હડાતીને મે લેતાયી રોકડ
સ્થાગન કરવા માડ્યુ પડી, પડી છુ
તેન તોર-ચાકરોએ મને ખૂમ માથો અને
પોલીસઓખામા પૂરી દીધો

મે પોલીસ આગળ બધી સત્ય કહીત
જણાવી પણ મારી એક પણ વાન સામળ
વાર્મા ન આવી વફાએ પણ થાણેવર આગળ
સત્ય હકીકતનુ કહુણા પૂર્ણ બ્યાન કર્યુ,
પણ મરીમોનુ મોથ સામળ છે ? પોલીસ
પણ અમીરાનીજ હોય છે થાણેદાર પણ
વફુની સુન્દરતા જોઈ મનક કરવા મારી
ફ પોજરામાંથી ખૂમ વરાડા પડી રહ્યો
હતો- રોઈ રહ્યો હતો મારી કમનસીબી
પર ” - કહેતા કહેતા જદ રડી પડ્યો

મે તેને ધીરજ આપી તેજે ફરીથી ચક્ર
ક્યુ, “ મરીમોની સુન્દરતા પણ પાપ
અમાત ન નીવડે છ હું છપરને ધિક્કારવા
કામ્યો-ને અમને મરીમ બનાવ્યા તો સુન્દ
રતા કેમ આપી ? મરીમો સુન્દરતાની રહ્યા
કરી શકતા નથી. થોડા વખત પડી થાણેદાર
મને છોડી મૂક્યો વડુ સાથે હું ઘેર આવ્યો
ધરમા ધનીવો બેકોલ હતો. તેને શરીર
તાવ અથો હતો. થોડી વાર તેજે આથો
બોલીને મારી તરફ જ્યેયુ મારા મરીમના
કેટલાક બાતોમાંથી લોડી દપ્ત હવુ તે
જોઈને તે કાફક કહેવા માગતો હતો, પણ

કંચુકી

રામ આવેન આસાલમાં

લાલ ગુલાલ મારી કંચુકી ને

જાળે સધાએ પૂર્વા રંગ રે

કંચુકી સોહે અતિ રે !

નાવલિથો લાભ્યો મારી કંચુકી ને

નાહીએ ગુધી લાત રે

કંચુકી સોહે અતિ રે !

કંચુકી પહેરી હું તો મહાલતી ને

ધૂમતી સહીયર સાથ રે

કંચુકી સોહે અતિ રે !

મોઘા મૂલોની મારી કંચુકી ને

જાતી હું સરિતા ઘાટ રે

કંચુકી સોહે અતિ રે !

ધી દેવાયત જોની

તેની જામ બેચાવા લાગી, તથાપિ પરાજે તે
જોર કરીને બોલ્યા- “ આ ધનિકોનો નાશ
કરો કુનિવામાંથી તેમનુ નિકદન ચાલ્યો ”
કહેતા કહેતા તેજે આથો બધ કરી દીધી

મે તેને હાક મારી- “ બેગ ”

તેજે ફરીથી આથો બોની મારા તરફ
જ્યેયુ અને સત્તને માં આથો બધ કરી
દીધી મારી આથો સામે અધકાર
જરાઈ ગયો

ખીજ તરફ વડુ પણ આપ્યા પર

અચેતન પડી હતી હું પદ્મા ખાટલા નજીક
ગયો તે બેઠોશ હતી, તેનું નરીર તપી રહ્યું
હતું, બેઠોશીમાં તે બગી રહી હતી - “ શેરને
મારી નાખો, અરે તે મારી પાસે અહીં
આવી રહ્યો છે ચાણેદાર પણ જામણ છ
એ જામણનું મને ગો ન ગતાને। ”

મે પૂછ્યું ‘ વડ તમો કેમ છે ? ’

તેણે મારી સામે જોયું તેની આખા
અશ્રુગિન્દ્ર ચમકી રહ્યા હતા તેણે મને
પૂછ્યું - “ હવે ‘ એમને કેમ છે ? ’ ”

‘ એ તો હ મેરને માટે ચામી ગયો વડ ’
મે હું ખૂણું સંબોળા કહ્યું

તેણે મારી સામે આખો દાડીને જોયું,
પછી તેણે એક મોટું હિંગડું ભર્યું, તેની
પ્રત્યક્ષા આખો સદાને માં ખુરશી જ
રહી ગઈ

હું સત મૂત ચઈ ગયો હું કર્યું તેની
મને સમજ ન પડી ધરમાં હુવાન દોકરા-
તડુની બે માન પડી હતી અને ખીજ તરફ
સડેરમાં જાતું સરખસ નીકળ્યું હતું, તેઓ
ચારિય નિર્માણ મડળના પ્રમુખ નિગાયા
હતા ‘ ચારિય ’ હું રડાણું કેમ કર્યું તે
વિવ તેમજ વ્યાખ્યાન થવાનું હતું

મે મહોન્વાના દેટલાક માણસોને બેમા
કરીને વાતને યમુના-પાટ સુધા પડોચાડી
બાળવાને મારે પણ મારી પાસે ચેસા ન
હતા. સાચાર ચઈ લાગને જમનાજના પાણી-
ની ધારામાં વહેતી સુખી દીધી

હવે હું એમને જ અનામી રહી ગયો,
દાને ખખર ‘ હવે મારા પર રેટુક પીત
વાનું બાકી છે ’ મેંતા દડતા દહ રહી

પડ્યો મડતા રડતા તે બોલ્યો-ગાઇ સાહેબ,
ત્યાગી જ હું ખોતો માયો હું મજૂરીનું
કામ કર છું ”

મજૂરની આ દર્શારી કહાણી ચાંમળા
મારી ગાખમાં આસુ આવ્યા, મે તેને પચીસ
રૂપીયા આપવા માડ્યા પણ તે લેતા તેણે
ધનવાર ક્યાં મે તેને ખૂબ સમજાવ્યો પણ
તેણે કહ્યું - “ બાજ સાહેબ ! હું તમારા
રૂપીયા લઈ શકું નહિ, મારે જીવન તો મજૂરી
વરવા જ સરખસ છે હું તમારા રૂપીયા
લઈને અત યમયે મારે પ્રમાણ ગમાડીશ
નહિ ”

અતે જતી તખતે તેણે કહ્યું એક રૂપીયા
લીધો તે પણ ઘણી આનાકાનીથી તે મજૂર
હવે આ દુનિયામાં જીવત છે યા નહિ તેની
તો કોને ખખર ! પણ તેની કહાણી આજે
પણ મારા હેઠલ-પટ પર જોવીને તેવીજ
અકીત છે

— પાન ૬૨૬ ચાલ —

“ મારા પ્રભુ ! મારા ધ્યેય અતે સિદ્ધિ
હું તારા ગઈ કાલે છું, અને હું મારી
આવતી કામ છે હું તારૂં પૃથ્વીની અંદરનું
ચાલું છું અને હું મારા આકાશમાં હુવતું
પુષ્પ છું અને સુરજની સામે આપણે
જન્મે સાથેજ વધીયે છીએ ”

પછી પ્રભુ મારા તરફ જરાક નમ્યો
અને મારા કાનમાં બે મધુર શબ્દો ધનથી
દહ્યા અને જેમ સાગર તેના તરફ દોડતી
એક નદાની નળે તેનામાં સમાવી લે છે
તેમ તેણે મને સમાવ્યો અને પછી બહાર
હું ખીજોમાં બો મેદાનોમાં ઉતર્યો ત્યારે
ત્યાં મે મેં જરૂર ની જાણી થતા થાની
મધુર ત્યાં દેતો ।

વિશ્વ શાંતિ માટે

શ્રીઓ શું કરી શકે?

આજના સમયે જનજોડીથી માંડી શાંતિ એ વિચારાતેજો આ સત્યને અત્યંત સ્વ પ્રમાણથી દર્શાવતામો નિબંધમાં 'વિશ્વશાંતિ માટે શ્રીઓ શું કરી શકે?' એ વિષય એમે રજૂ કરી દેતો પરિચાન આ અતિ ટૂંકા ને ચિત્તશાસ્ત્રીય વિષયમાં પણ બહુ લાઇ જતો. તાર્કીક નિબંધરૂપે સુદર પ્રતિ કાર્ય મળતો છે એ વિષયમાં પ્રથમ ત્રેણ નિબંધમાં આત્માને બદલે શ્રી કાશ્યાપી આજ્ઞાનો નિબંધ એમ નવા અકાશમાંથી ગયા છોએ તે આ અકાશમાંથી એ 'ત્રે' નિબંધો અર્થ આપીએ છોએ વ્યવહાર આદર્શની દૃષ્ટિએ બદલે શ્રી આજ્ઞાના આજ્ઞાના વિરુદ્ધને અર્થ પ્રથમ નબર આપ્યો હતો એ પછી જીવ અને નીત નબરે આત્માને શ્રી લાગુબદેન નિમાવત અને શ્રી ખીરીશ દેશાધનો નિબંધ છે એ બંનેમાં અવેદશીય ભાવના અને આદર્શની દૃષ્ટિએ આ પ્રસંગ સુદર નિરૂપણ છે

આ પ્રસંગમાં જરાક જાણ કરીએ તો આ પ્રથમ પરતને આજે દુનિયાને જે રીતે કાઢતી કાઢતી દરબી રહી છે તે પુરાણ કાળના પંચ સમુદ્રમથન જેવું જ મથન ચાલી રહ્યું છે એવાથી સ્પષ્ટ છે કે અમૃત અને ડર અને નીકળે પરિસ્થિતિ ભેદા ભેદન જનજોડી છે આ જને તત્તેને આજે ફેડી નહિ જાય એકીએ કારણ કે ફેડી દેવશો એ કે માંથી આત્માના પરિણામમાંથી આપણે જાણી નહિ શકીએ હવે અમૃતને પામવા આપણે એ ડર જાય પી જવું પડશે

આજ એ છે કે એ ડર રીતે નીકળે છે જરી કે ને દુનિયાને એ જાના પરિણામમાંથી જાણી લેશે કે પરતુ આજે પ્રતિ આવી આ જ પરિણામ જો છે એ ડર પ્રત્યેક માનવીએ-સૌ-પુરુષ પીતુ પરતે પ્રતિ માનવીએ એ માટે નીકળે-શાંતિ-જનજોડી પરતે પરતે માટે તો વાસ્તવિક તિલિ કરી છે પરતે માનવીને જોવાને અમૃત પી જવું છે ને બીજાને પીતુ પ્રતિ લઈ દેવું જ ના સુખી આવી મુદ્દ મનો રક્તિમાં માનવી રાષ્ટ્રો રહેશે ત્યાં સુખી વિશ્વશાંતિ માટે એ જાને તેમના ધર્મજાનના માર્ગ કંઈ જોવી વિશ્વશાંતિ સકલ નવોજ આજે એવું જ અનુમત્યું છે અને ઇતિહાસે પણ આજેને કહક મોઢપાક આપ્યો છે એકરૂ આજ જનજોડી આ સકોત પ્રક્રિયામાંથી લાગે/ વિશ્વશાંતિ સકલ જનજોડીને પ્રતિ માનવી સૌ અને પુરુષ જીવને માટે અમૃત રાખી પમા જોને પી જવું એને પચારે ને જોના વિધારી પરિણામ માંથી અન્યને જનજોડી કરી લે એ સાચો શિશુત્વ બને એ કલ્યાણમાનને અનુજામી બને કે આ કલિ અને સત્વ કેલેક જરો નારીશમાં છે એકરૂ આ માટે તો - વિશ્વશાંતિમાં જોવાનો સર્જનાત્મા ને મદદ કરો આવી સકે વિશ્વશાંતિ માટેના પુરુષના નિબંધ ફક્ત માટેનો જ એકલ લાજવાળ છે કે જો કલિ ન આજામી હોય વિશ્વશાંતિને સકલ જનજોડી - સપાદક

કુમારી લાલુણાહેન ધ નિમાવત

ઈનામી, નિબંધ બીજો

પ્રથમ તો વિશ્વશાંતિ શેના ઉપર અવ લખે છે તે નક્કી કરીએ આ ઇર્ષ્યા મનુષ્ય એ સર્વ જીવામાં પેતાની નિચાર

કરવાની, તથા કાર્યક્રમથી વિશ્વમાં સૌથી ઉચ્ચપદે છે અને તેથી જ તે અત્યારે વિશ્વમાંની ખીટી ખીટી કલિઓ ઉપર કાણ

જમાવતો જમ છે પોતાની શક્તિથી એ વધુને વધુ ઉત્ક્રાંતિ ધન છે, અને તેથી પોતાની ઉચ્ચતા સાબીત કરતા માને છે પણ શુ પારખર બધો વાતે એ પ્રગતિ સાધી રહ્યો છે? તો આ બધા પૃથ્વીપર ઝગઝગા શાના? કનક શાના? વિશ્વમાં બધે પૂણ શાંતિ અને સુખ રચાયા વિના તેની પૂરેપૂરી ઉત્ક્રાંતિ શાની? એટલે એ તો ચોક્કસ જણાઈ આવે છે કે હજુ મનુષ્યે ઘણું કરવાનું બાકી છે તે એવે તમકદે આવી પહોંચ્યો કે કે તેણે ખૂબ ખૂબ પ્રયત્નો કરી વિશ્વશાંતિ આપવા માટે ઘણું કરી છુટવાનું ગહેરો એ માટે દરેક મનુષ્યના સમગ્ર પ્રયત્નોને દૃષ્ટાંત થાય તો વિશ્વશાંતિ તુરંત ફેલાય

બાકી રીતે જોયું તો આજે મનુષ્ય જેમ પ્રગતિ કરી રહ્યો છે તેમ તેમ નૈતિક અધોગતિ કરી રહ્યો છે શુ આજના જેવા કારાવા, ઝગઝગ, અનીતિ ત્યારે તે જગલી અવરગામા હતો, 'પ્રગતિ' સાધી શક્યો નહોતો, ત્યારે હતા? માનવજાત પોતાની પ્રગતિની સાથે સાથે લોભ સમહત્તિ, દુષ્ટ વિચારથી આખોંધને પોતાના હાથે પોતાના પગ પર કુઠાડા મારી રહી છે જેને પરિણામે ગોરા વિશ્વ યુદ્ધો થયા છે અને સૌને કેટલું મોસમ પડ્યું છે? અત્યારે એવી સ્થિતિ ઉભી થઈ છે કે દરેક મનુષ્ય વિશ્વશાંતિ ને ફરીને રચાવવી હોય તો-પોતા નો યોગ્ય હિસ્સો આપે તોજ એ બને તેમ છે

માનવ જાતમા પુરુષ અને સ્ત્રી બને એક બીજાના ન્યૂતતા પૂરક અંગ છે એમ કહી શકાય, એમાંથી એકેય વીના બીજો ચાલે નહિ અન્યોન્ય મહદાર અને મદદ મળવાથી જ દુન્યવી તન ચાલે છે પણ ત્યારે એ સુખ્ય ભારના પાડિત થાય છે અને સક્રિયતાનો માનવ સમાજના પ્રવેશ થાય છે ત્યારે અનેકોકે બનથી ચતા જણાય છે

પણ આખો વિષય તો સમગ્ર વિશ્વની હાંતિ માટેનો છે, માત્ર શૂદ્ધી નહિ એ માટે સ્ત્રી અને પુરુષની લગભગ સરખે સરખી જવાબદારી છે કુનિયામા, પ્રત્યેક રાષ્ટ્રમા જો આ બંને અંગો સમજીને વિચાર પૂર્વક તત્ત્વ ચનાવે તો વિશ્વશાંતિ માટે ઘણો મોટો ફાળો આપી શકે ફરજની સ્કેજ ચૂક થતા જ મોટા કુખો આપણે નેતરી રહ્યા છીએ, આપણી શક્તિની સર્વોચ્ચતા આપણે સિદ્ધ કેમ ન કરી શકીએ?

માનવ જાતમા અત્યારે મોટે ભાગે અધિરતા, અચિરતા જણાઈ આવે છે, કોઈને કોઈ કારણે માનવ હૈયુ જાણે કે રિયર રહેતા શિષ્યુ જ નથી 'હ મેશા એ કહી કહ વધુ મેળવવાની આશા રાખે છે, અને સતો પટતિને વિસારે પાડે છે સ્ત્રી સમાજ માટે આપણે તો કહેવાનું છે એટલે કહીશ કે- સ્ત્રીઓમાં પણ આમજ બન્યું છે પુરુષની ચુસાખીથી છૂટવા, પુરુષની હરોળમા આવવા એ હ મેશા કહ કહ પ્રયત્નો કરી રહી છે પુરુષજાત પણ પોતાની જાતને "કર્ષક વધુ" મનાવવાની આકાંક્ષા કરપણે મેલે છે પ્રભુએ આ બંને અંગોને શુ હરીક્ષક કરવા સર્જ્યા છે કે એક બીજાની મદદથી દુન્યવી તત્ત્વ ચતાવવા? આપણે નેહ શકીશ કે આપણે હજુ ખોટા માર્ગે છીએ હજુ આપણે બધી મનોવૃત્તિઓને જીતી શક્યા નથી આપણે નેહ શકીએ છીએ કે નૈતિક અધ પતન કેટલે અંશે આજના વિશ્વમા છે? પ્રાચીન કાળમા શુ આવા વિખવાદો હતા? સ્ત્રીઓ મા સક્રિયતા હતી? ભારતવર્ષની સન્નારી આ તો સમગ્ર વિશ્વના ઇતિહાસમા અમરત મેળવી ચૂકેલ છે જે વખતે પાવિત્ર્યનો ભગ એવી કંપના પણ સ્ત્રી હૃદયમા ઠપાવે પ્રવેશી હતી નહિ, અને આપણે જેમ જેમ પ્રગતિ કરતા ગયા તેમ 'સ્ત્રી પુરુષ સમાનતા'

નેા ઝડો ફરકાવાતો ગયો ? આરી આતી
અનેક કુળેસાનુ શુભ પરિણામ કોણે
અનુભવ્યું છે ? એ ખગર પડતી નથી, પણ
જીવનની કડવાશ તો ડગતે ને પગને અનુભવી
રહ્યા છીએ એવું મૂળ સકુચિત્વ દર્શિત છે
માનવજાત દળ જીવ જીવ તદમા બેલભાવ
માતે છે અને તે તામે તે જુદા રસ્તે પડ્યું
તે બધી સ્વાધીની જ નિશાની છે આથી
હમેસા સ્ત્રી, સ્ત્રી જાતિનું કષ્ટપાણ્ય શોધ્યા કરે
અને પુરુષ, પુરુષ જાતિનું કષ્ટપાણ્ય શોધ્યા કરે
તો કષ્ટજ્ઞ કષ્ટદોષ થવાનો નથી સિદ્ધાન્ત
માનવજાત પોતાની ઉચ્ચતા સ્ત્રી રીતે જગત
તમા સિદ્ધ કરશે ? પુરુષ અને સ્ત્રી વચ્ચેનો
બેલભાવ એ વિચારો દરેક આને માટે અરથાને
જ છે સ્ત્રીઓએ જો અરેખક મહત્વ ધારણ
કરવું કોમલો પોતાની શક્તિથી કમલ વિનાજ
કરી શકે છે માત્ર હૃદયની નિશાળનાથી આજે
વિશ્વમા ધણે રથજે જોશુ તો સ્ત્રીઓ જોને
'સમાનતા' કરેવા છે તે પ્રાપ્ત કરી શકી
છે પણ શુ આનુ પરિણામ હમેસા સુખદ
હોય છે ? આમ માની બેસવું એ મોગી બૂલ
છે બહેનો, કદી ન જૂનો કે 'ફરથી ફગર
રણિવામણા' આવી મહાન સિદ્ધિને કામ
કરી શકનારની આનરિક પાતો કાળ જનવે છે ?
આવો મોઢ સલામીઓમા પણ દષ્ટક અશ
કેવલ રહ્યો છે પણ કોઈ વિચારને કલ્પમા
મુકના પડેમા પડેતો વિચાર, પોતાનો, પોતા
ના કુટુંબનો અને સગમ વિશ્વનો ચા માટે ન
કરવો ? પ્રાચીન કાળમા શુ સ્ત્રીઓ પુરુષોની
ગુનામ ડગી કે કુળેશો ઉગતી દગી ? એક
બીજીની સમજને જ તે લોભો સમાર
ચકાવતા દગાં અને અત્યારે તો સકુચિત્વ
માટે ગૌરવ-અભિમાન લેવાય છે 'એજ
જતાવે છે કે સ્ત્રી જાતિ ખોટું માર્ગ છે

હવે તાત સ્ત્રીઓ શુ કરી શકે તેની છે
સોચે સૌ પ્રથમ એ તાત કદી બૂલની ન

જોઈએ કે વિશ્વ નો છેડો પોતાનું ધર છે,
દરેક જાડેન પોતાનું કુટુંબ સુખપૂર્વક આનંદ
ચલાવી શકતી હશે તોજ આપણે વિશ્વશાંતિની
માત જરી રાણીશુ, નહિ તો એવો વિચાર પશુ
અરથાને છે તે માટે સામાન્યમા સામાન્ય
ઉપાય છે સતોવરતિ, ઓછામા ઓછી
બરતિવાતે કેમ ન ચલાવી શકાય ? શાંતિ
એટલેજ સરળતા ! કમ નહિ, ડોળ નહિ પણ
નિષ્કાલસતા. વિશ્વશાંતિ માટે સ્ત્રી એમ
વિચારો શકે કે આપણે હવે નરમજનમા
સાથ આપવો જોઈએ ? વિશ્વમા પોતાનું પાણ
અમૂક નિયત રચાન છે સમગ્ર માનવજાતમા
નારી જાતિનો સમાવેશ નથી થઈ જતો ?
તો ચા માટે ખરો રાહ પડતો મૂકા બીજી
કુળેશ હમેસા ઉઘાવવી ? પારકાનું બધું
કરવાની લાગણી હમેસા માટે હૃદયમાં કેમ
ન રહે ? સરમના જેવી સુર વસ્ત્રને સ્ત્રીઓ
કોઠરે મારી રાકે ? માત્ર બદારની દાપડીપ
અને આડખર એ અધોગતિની નિશાની છે,
વિશ્વમા સર્વોચ્ચ ગણાતી માનવ જાતની
નામોશી છે

દરેક સૌ કમર કસો, પોતાના બધા માટે
નહિ પણ સમગ્ર માનવ જાતના બધા માટે
'સમન્યા' તપાથી સવાર, બૂલ્યા તપાથી
કરી કેમ ન મળીએ ? હૃદયની તમામ
શુભ આત્મજો મૂર્ત અરથમા મૂકે અને
તેની સરજાન તે કુટુંબમાજ કરે પોતાનો
સ્વાર્થ 'કષ્ટક' પણ જોવું એના કરતા એ
પશુ વેદખમમા મુશીને પણ જો પોતે વિશ્વ
શાંતિના મહાન કાવમા કષ્ટક હાજા આપી
શકે તેમ હોય તો ચા માટે તત્પરતા ન જતાવે
દુનિયા કાર્ય મારે છે વાતો નહિ મિથ્યા
જકાદ નહિ વિશ્વશાંતિની વાતો તો કેટલાયે
પુત્રોત્તમા પુત્રોત્તમા કષ્ટકાઈ અઢ કેટલાયે
બાળો યદ ગયા ને સાવ પગ બેગી ગયા
હશે, પણ માત્ર સુધી કેટલી પોતાઓ

અમનમા મૂંઝાઈ ! ખૂંચીની વાત તો એજ છે,
 કે જાણી પોજા ॥ વિશ્વમા કહીએ તિનિઓ
 કરીને ધણું કાંઈ આપી શકે નહિ, તો શું
 એ માટે, દરેક સીને પોતાની દરજ સમન-
 વવા માટે દોઈ અમુક તત્ત્વ તરફથી દરજ
 પાડવામા આવે, એ કહી બની રહે ? તારે
 એ હદ પહોંચે દારે યાચ ? ન્યારે પ્રત્યેક
 સીના હદવગા એવી ચિનગારી ફૂટે કે પોતે
 જરૂર ફોળે આપવો છે સહિ—આપ
 મેળે, અને ત્યારેજ બધી યોજનાઓ મૂર્ત
 સ્વરૂપ લઈ શકે

સી જાતિ ધારે તો શું ન કરી રહે ?
 કદાચ પુરુષ અવિચારને પથે જતો હોય
 તેને ના અટકાવી શકે ? તે યદ્ય રહે મા
 પોતાના ઉમત સદગુણો વડે કલય ત્રીઓ
 એમ માનતી હોય કે વિશ્વશાંતિ માટે પુરુષ
 જ જવાબદાર છે તેમણે વિશ્વશાંતિને
 લેખમમા ચૂકી છે ? તો શા માટે એમ ન
 સમજે કે પોતં તેમને તે પથે લે ગયા હોય
 તો જતા અટકાવના કેમ નહિ ? વિશ્વશાંતિ
 માટે જવાબદારી તો બનેલી મરખી ઈ ?
 શું તેમનામા એવી શક્તિ નથી કે પુરોહો

દે દરેક ત્રી વિશ્વશાંતિની મોગી
 મોગી ચાલનાઓ ન સમજી શકે તો આટલું
 તો અવશ્ય કરી શકે અને તેથી વિશ્વશાંતિ
 મા પોતાનો ફાળો જાણે અજાણ્યે પણ
 આપે ॥ આપી શકે

પોતાની ભવિષ્યની પ્રજાની ઉપર
 આવડતી દાનના જગત માટે ॥ અનેક જવાબ
 દાનીઓ છે તે દરેક સમજવું જોઈએ તે માટે
 દરેક ત્રી ખાસ જાતનપૂર્વક જોઈથી સમાજ
 અવશ્ય રાખે કે પોતે નિર્મોલ્ય પુત્રોની માતા
 જનતા કરતા વાઙીયાપયુ વધુ પસંદ કરે,
 પોતાના સતાનો વિશ્વમા એવું રચાત મેળવે
 કે, ખરામ ગણાય, સૃષ્ટિને મારરૂપ ગણાય
 અને નિર્મોલ્ય ધાય એ દરેક સી માટે
 અત્યંત નામોશી બધું છે પણ એવા સતા
 નની માતા હોવું એ ગૌરવ લેવા જેવું છે
 કે જે સતાનો વિશ્વમા કષ્ટક નવો પ્રમાણ
 આપે આવડતી દાસના વિશ્વના નવસર્વનમા
 અમુલ્ય ફાળો આપે આના બહાદૂર અને
 તેજસ્વી સતાનો રાજવા એ પ્રત્યેક સ્ત્રીની
 મુખ્ય બાનના જ હોવી જોઈએ એ ક્યારે
 જાને ? ન્યારે સ્ત્રીઓ પેલે એવી બાનના

અનર્થી થાય છે, ને દેહલીએ અમર આગાઓ
અગદાષ નય છે સ્ત્રીઓ પોતાના જાહેર
માથી ઉત્પન્ન થયેલ મતનિ પ્રત્યે રજાના
બેદરકારી કેમ બતાવે ? પોતાની સમગ્રશક્તિ
એ બાળકને એવુ શિક્ષણ આપવામા ખચે
કે જોથી તે અવતી કાણના વિશ્વના નર
સર્જનમા મુખ્ય માન આગી વાય ! પોતાના
બાળકોમાં સારા સમ્મર પાડવા, એ માતા
પરજ અવલોકે છે શા માટે એગા દયાસ
રાખે ? કંઈ નહિતો એ પુત્રને કોઈપણ જોગી
બાનનાઓથી જરૂર દૂર રાખી શકે માતા
પામેના શિક્ષણથી બાળક કેવુ ખીલી ઉડે ?

પોતાના વાતમત્ય પ્રેમથી એ સતાનના છવ-
નમા હમેગા નવુ જનન આપે અને તેને
કનીચે અગાતિને માર્ગે અદનાની ધૃતિ
ધાયજ નહિ એવુ શિક્ષણ આપે તો વિશ્વમા
એના શિક્ષણ માટે કોઈ માળા કે મદાન
શુઓ સફળ થયા નથી તે સંજળના સહે
લાઈથી માતા પ્રાપ્ત કરી શકે આટલુ
જળ્યા પછી પ્રત્યેક સ્ત્રીએ એ વિચરનુ
લેખ્યે કે પોતે શુ કર્યુ, શુ કરે છે ને શુ
કરવાનુ છે-વિશ્વશાંતિ માટે

૨૨ સ્ત્રીઓ પોતાની સમગ્ર શક્તિ
દુરતમ ખીજે રસ્તે વાળે વિશ્વશાંતિને

શ્રી ગિરીશ દેશાઈ

ઈનામી નિબંધ સ્ત્રીઓ

જગતનો અત્યારનો મોટામા મોટો નર્મ
વિશ્વશાંતિ છે મધ્યમવર્ગની રજા અત્યારે
જગતના મહાન ધુરધરા પ્રત્યે વિશ્વશાંતિ
માટે મીઠા માઠી રહી છે ત્યારે એ ધુરધરા
પોતાના મનમા જ રહીને દુનિયામા શાંતિનો
આમાત્ર કરાવવા માગે છે જગત ભે
વિશ્વધોથી ત્રાસી ગયુ છે અને હવે તેને
કોઈ ઉમારે એમ ક્ષમી રહ્યુ છે-જગતને
જેના પ્રત્યે આશા હતી તેવા વિશ્વદનિય
વિશ્વતી મહાત્મા માની અત્યાર આપણી
વચ્ચે નથી વિશ્વશાંતિ માટે રચાયેલ
' U N O ' તો હાલ દુરતમા વિશ્વ
શાંતિ રચાપવા માટે નિષ્ફળ નીવડી કે
જગતની એક અધુરી આશા હતી તે નવાઈ
મણ છે આપે વળતે જો સ્ત્રીઓ વિશ્વશાંતિ
માટે જરૂર નીકળે તો ધણુ ઘણુ કરી શકે

' Charity allways Begins from
the Home

એ પ્રમાણે દરેક માતા વિશ્વશાંતિની
શરૂઆત પોતાના ઘરમાથી જ કરી શકે છે
પોતાના દરેક બાળકને દરેક માતા વિશ્વ

શાંતિનો આદેશ મળ્યથીમાથી પડાની શકે
છે વિશ્વનો કોઈ દેશ જોયો નથી કે નીચો
નથી, એમ શિક્ષણ આપીને વિશ્વશાંતિ માટેની
આશામા વધારો કરી શકે પરંતુ આ તો
અવિશ્વકાળની વાત ઘણ, અને આ વાત તો
જ્યારે દુનિયાની હરેક માતા બહેલી હોય
ત્યારે ઘણ શકે શકે પરંતુ આપણા દેશમા
જ્યા ૧૦૦ (સો) મનુષ્યે ૫ (પાંચ)
મનુષ્યો બહેલા હોય ત્યા આ વાત શક્ય
છે ખરી ?

તેપોલીઅને કહ્યુ છે --

' કહે પોલીઅન, જે કરવો હોય
દેશને આગાહન,
તો દો માતાને માન '

પરંતુ વિશ્વશાંતિ માટે આપણે ફેરવાને
દેલી રાખીએ

' કહે જમાનો, જે દુનિયાને
કળી હોય આગાહન,
તો દો જગતની માતાઓને માન '

હાલ આપણે આ વાત બાજુ પર

ગાખીને નેષએ કે આંખો વિશ્વશાંતિ માટે
હાન તુરતમા શુ કરી શકે ? દુનિયાના બધા
દેશોની આંખો ભેગી મળીને એક આત્મ
રાષ્ટ્રીય સ્ત્રી સરસ્યા સ્થાપે, જેમા દરેક દેશના
પ્રતિનિધિઓને 'દાષ્ટ્ય' જાતના બેન્ડાવ
વગર સ્થાન મળે, અને દરેક દેશના
પ્રતિનિધિ દરેક દેશની પ્રજાને સાચી
પરિસ્થિતિથી વાકેફ કરે આમ થતાની
બેઠે જ જે દેશોને એકબીજાની
સામે 'અધકાર બપો પડ્યા' માં (Iron
Courtain) રાખવામા આવે છે, તે હવે
જાણે અને દરેક જાણે પોતાનું ખુરંડુ સ્વતંત્ર
એક બીજાને બતાવતાજ બધાની વચ્ચે મિત્ર
તા સ્થપાવાનો વખત આવી લાગશે પરંતુ
આ વાત તો જ્યાં હજી દુનિયાના માનવીમા
સ્વદેશપ્રેમની ભાવના છે (સ્વદેશપ્રેમ દાષ્ટ્ય
વખત ખેટો પથ હોય છે એની તોય લેવી
ધટે,) ત્યાં હજી અસ્વતંત્ર છે કારણ કે દાલે
ભીને વખતે જે લડાઈ હાલી નીકળે તો દરેક
પ્રતિનિધિ પોતાનો દેશ સાચો છ એમ
હાંવા લાગશે. આ તો માનવસ્તંભ વની વાત
છે જ્યાં હજી અહંભાવ (Egoism) છે
ત્યાં સુધી માનવી પછી પુરુષ હોય કે સ્ત્રી
વિશ્વશાંતિ માટે દાષ્ટ્ય કરી શકે એ વાત
માનવા જેવી નથી લાગતી પરંતુ લડાઈ થતી
અટકાવવા માટે બીજાને એ રસ્તો છે નડાઈ
માટેનું ખાસ ' અદાલત પત્રક ' રજુ થાય
કે તરતજ તેનો વિરોધ કરવો, તે વખતે
પોતાના પતિએને ' Income Tax &
Super Tax 'ના આપણા સમજાવા
પરંતુ જે જીવાનીઆઓ નાખ્યદે તો લડાઈ
આવશે ક્યાંથી ? આ પ્રમાણે કરવા જતા
હરી પાંડો અદેશ પ્રેમ વચ્ચેમા આવીને
ઉભો રહેશે

હવે આ વાતો તો લડાઈ ચાલુ થાય તે
પહેલા શુ કરવું તેની થઈ પથ લડાઈ ચાલુ

થાય પછી શુ કરવું તે આપણે જાણે
લડાઈ ચાલુ થતા જ જે સ્ત્રીઓના હાથમા
ગળથની વચ્ચે આવે તો તેઓ અનેકાને જોએ
લડાઈ લડાઈઓને બધ વરવાનો હુકમ આવે
આ માટે તેઓએ તે વખતે એટલે લડાઈને
વખતે પ્રધાન મંડળની બેઠકો હાથ કરવા
પ્રયત્ન કરવો, નહિ તો પછી ધારાસભામા
દાખલ થવાનો પ્રયત્ન કરવો ત્યારંતુ આ
લગભગ અસ્વતંત્ર જ છે કારણ કે દુનિયાના
પ્રતિહાસમા હજી સુધી સ્ત્રી " વડો પ્રધાન "
કે ' વિદેશ મંત્રી ' બની હોય એવું તોય
વામા નથી આવ્યું પરંતુ બીજાને એક મરતો
પથ છે સૌને યાદ હશે કે ગયા અને એના
આગળ વિશ્વયુદ્ધમા પુરુષોની ગેરહાજરી
દરમ્યાન સ્ત્રીઓએ કારખાના અને *Millinery
Quarters* ' મા જે દામ કહ્યું હતું તે હવે
પછી જે વિશ્વયુદ્ધ થાય તો ન દરે તેને
માટે પોતાનો સંપૂર્ણ બહિષ્કાર બહાર કરે,
માવ પેદા ન કરે, સર્વન હડતાતનો પવન
ફેલાવી દે પરંતુ આ તો દુનિયાની સર્વ
સ્ત્રીઓનું સમૂહન હોય તો જ બની શકે
અને નહિ તોય તો એક નુકશાન છે ઉપર
પ્રમાણે કરવાથી દેશનું ઉત્પાદન ઘટી જશે
અને દેશ શુદ્ધામીની જ છત્રોમા જલકાઈ જશે
પરંતુ આમા પાંડો પહેલનો પ્રયત્ન ઉભો થશે

ઉપર પ્રમાણે થયું (લગભગ) અસ્વતંત્ર
છે કારણકે લડાઈ શા માટે કરવામા આવે
છે તેની સાચી પરિસ્થિતિ તો લગભગ રાજ્ય
ધુરધગેજ જાણતા હોય છે પ્રજાને તો
લગભગ જોડું કારણ આપીનેજ ચડાવવામા
આવે છે, વા પ્રજાના મનને કચડી નાખવામા
આવે છે, અને જોર-જુલમ વપરાય છે ઉપર
મે કહ્યું કે સમૂહન ન હોય તો કશું ન બની
શકે તેનો એક દાખલો હું આપું ૧૯૧૪ના
વિશ્વયુદ્ધ પહેલાં ' આર્મસ્ટ્રાંગ ' મા
' First International ' ભરવામા આવેલી

(જીવો પાન ૮૦મુ)

દામ્પત્ય જીવનમાં એકાએક પ્રગટેલી મહેલની આગે સળગાવી મૂકેલા મંદારની એક કણ્ણ તસ્વીર **વિદાય વૈળા**

“કુદાય આપ ઉઘી ગયા હશે, પરંતુ દિલ્લિથીર છુ કે આગા કે સમયે આપને આપને તકરીર આપની પડે છે પરંતુ કુદાયાર છુ, આપો ડેરી રીતે મળતુ, દિલ એવી વાત કરેલી એ મરં મારા માટે ગુ કોપડા જેવુ બની ગયુ છ કદાચ મારી વાત પર આપને નિર્વાસ ના પડ્યુ એમે, છતાં કહેવુ પડે છે કે આપની મટના એક નિરહ રહસ્ય નીચે નકાશ મેલેલી છે આગા કોઈના કલોન દો નથી નિગમ રુ કહુ કે કુદાયા હો આપની નિદામ માગવા અલથે છુ, આપની આલુલ્લ દને કુદાય આપ નિરાને મુખ વાત કુદાયો-જવ-જવ.”

જાસ, આટલુ બોરી મધુ ચાલ્યો મયો થોડા વર્ષ પડેલા મધુ અડી આ ઘરેરમા ટોકરીની શોધમા આમ્યો હતો પડ્યુ ખર તે મિરધારી ત્યાજ બજુનો હતો એના સરીરનો રમ તેમજ નજ પશિધાન કીક-કીક ઉત્તર્ણા હતા, છતાં એના મોં પર એટલો ઉગ્રાસ નજુનો નહોતો એની આંખો પળ બ્યારે જોએ ત્યારે ગતન નિગારમા કુબેળી નજુની હતી. રામારે જ તે ઉઘાસીન પ્રતિભા અને એકાએક એવો હતો, છતાં તે ડી રીતમાત બીલકુલ મુખ અને હાથિવમરી હતી, મિરધારીને ત્યાં તેને મળતાનુ મારે વળીતાર મનનુ ત્યારે તે ખાસ મરી સાથે વાતામાપ કરતો નહિ, છતાં એ કહેતો હતો રતો દે એ મને સતત ગાન રજા કરતુ મારા મનમા છપ્પા થતો કે એને કુદાય પડ્યુ, પરંતુ એ ડી કડીમાર મિરધાન પ્રતિભા કુદાયો કળાઈ મયો હતો કે એના સમ

લેખક

શ્રી લક્ષ્મીકાન્તા ભા. વ્યાગ
બી. એ. એન.મ.

ધમા કોઈ વાત ઉપાડતા ડી મારી નિમન જ આપતી નહિ

ત્યારે મધુનો ટોકરીમા કવાવ પત્તો લાગ્યો નહિ ત્યારે તે મિરધારી ત્યાજ પરસુરજ મગડાજ કરવા લાગ્યો કોઈકતાર સામય રસારી કરી તેની મળી મપાવી આપના જનો કે પોષ્ટઓશિમાપી રીતી-કોઈ લઈ આવતા હતો કોઈ ટોળા ખાર-માયી પગલુ ખરી પળ કરી માનને વારતવિઃ રીતે નોતા આ કિન્નિ એક નોકરનુ દત્ત આ એમ કરતા છતાં મધુને લગત માની નહોતી

મધુના માનન આવી હતી તામ પગ પ્રતેકે તે ઉપર પ્રમાણે કરતો, છતાં કોઈ લેગા નેકે જામ નિગેષ કે ફરિયાસ કરી ન નેતા મિરધારી એવી પાનળી કમ કારી લેતો મનુના તામકાજ સમધમા એને કહ્યુ કહેતા નહોતુ, માન મધુનો એગા મોરો રામાર આ મબીરના એી ખૂઆ કરતા મિરધારીએ કેમકોય વાર મો કુદાયો કે મધુ જુગ સાચા બોલો, પ્રમાણિક અને પરિશીલ મો ખા છે કે એ વિવસ ન અડી-ડી એકએક મળી જમે બ્યારે મે બલ્લુ કેને તાવ-મર્મી મળો મળો છે ત્યાં ઉપરોક્ત વચ્ચત જાવતી છે કુદાય અને આપન દાવ લગતેલો કહે નિરંતર કરતો કુદાયથીર બની મારા

ગિરધારીની વાતો સાંભળી મને આશ્ચર્ય થયું હતું, પરંતુ તેણે મધુને નોકરી મેળવી આપવામાં મારી સહાય માગી ત્યારે મને સ્પષ્ટપણે કહી દેતાં મને થયું કે આવી ગમણું મનોદશાવાળાને મારે ત્યાં નોકરીમાં રાખવાનું મને હિચકિત લાગતું નથી પરંતુ એમ ખુફને ખુફનું દહેવા બેટકી નિર્ભયતા કું દર્શાવી શક્યો નહિ એમ કહ્યો તો વાંધો પણ નથી કે મધુ પ્રત્યે મારા હૃદયમાં થોડી સહાનુભૂતિ હતી.

ગિરધારી મારા મિત્ર છે, એને કું આદર અને મહાત્મી સન્માનતા આપ્યો. હું એને રચાને ખીજ કોઈ વ્યક્તિ હોત તો કોઈ પ્રકારની વિશેષ જરૂરીયાત વિના મધુ જેવા માણસને નોકરીએ લગાડવામાં તત્પરતા બતાવત નહીં પરંતુ મને ખાતરી છે કે ગિરધારી માણસને પારખી પડનાર છે અને પારખના સક્રિય વેળા પોતાની અમરવડો વિચાર ત્યાં વિના સહાય કરવા ફરી પડે તેવો છે એટલે મેં તેની માગણી માટે યથા-શક્ય કરવા મંમતિ આપી દીધી.

એક દિવસ ઇન્ટરવ્યુ સંપન્નની તેની ઓફીસમાંથી ઘેર આપ્યા પછી પ્રસન્નતા પૂર્વક ગિરધારીએ મધુને બોલાવીને કહ્યું “આજે કું તને એક શુભખબર સંભળાવવા માગું છું” છતાં આનંદમાં આવી મધુ એકદમ બોલી ઉઘો નહીં કે ‘કહે-કહે, જાણી જાણી, શું કાંઈ મારા લાભનું છે કે શું ?’ ઉત્તર, કોઈ પ્રકારનો ઉત્તર દર્શાવ્યા વિના બાવની. બની તે પોતાના પગના નખ ભણી નજરે રેવી કડોમાર જેવા બેસી રહ્યો.

ગિરધારીએ માલુમ પડ્યાની જાણ કરી ‘મધુ, તમારો નોકરીનું નક્કી થઈ ગયું છે, ખામ જરૂર કામ કરી મારા દીરંગેથી જ કમળું છે.”

મધુને નીરવ બેસી રહેવો જોઈ ગિરધારીને શુભો આવી ગયો તે આવેશમાં બોલી ઉઘો “જો તમારે મારી વાત સાંભળવી જ ન હોય, સાંભળી રવીકારવી. હોય, રવીકારી એ પ્રગણે અમન કરવો ન હોય તો અહીં તમારું હૃદય લાગ નથી તમે શુશ્રુષુથી જાણ લોકો છે.”

પરંતુ મધુએ સાંભળ્યા પછી પણ મોઠો ધોળી જવાબ આપ્યો નહીં. માત્ર એટલાર પાપણો ઉઘી કરી તેણે મારા સામું બેસી અને તરત નજર નીચી ટાળી દીધી છતાં ગિરધારીની આખ સારે તેની આંખ મળી મળ અને જીજ્ઞાસુ તેની આંખો ચમક્યા લાગી અને મધુની આંખમાં આશુ ઉમરાઈ આવ્યા ગિરધારી મધુની દષાદ્ર બીની ચળકતી આંખો સહી રહ્યો નહિ, તેણે મધુ કહે કહ્યું “તમાર નોકરી કરવાની ઇચ્છા તો હતી” અને તેથી કું તે મેળવી અપવાદના પ્રયત્નમાં લાગી ગયો. ધંધરકૃપાથી નોકરી મળી મળ, એટલે હવે તમારે મારા ઉપર જાણીવાર આધાર પણ નહિ રાખવો. પડે તમે હવે તમારા જીવનમાં તમે પોતે જ એક અભિનવ, સુખચાન્તિની હરિયાળી મધમધતી અનુભવી શક્યો.”

ગિરધારીના જન્મદોને બેવડાની મધુએ કહ્યું “જીવનમાં સુખચાન્તિની હરિયાળી.”

બોલતા બોલતા તેના હોઠ કપી રહ્યા હતા અને મુખમુદ્રા પર વિપાદની જ્ઞાનબાધથી નિગળા દોરાર મળ હતી એવું વ્યક્ત્ય અધુરજ રડું કહ દવાઈ જવાને લીધે રે પુરો વાત પણ વરી શક્યો નહિ. ગિરધારી પોતાના ખડમાં પેગી, ઓફીસે જ્ઞાનજાલ લેવામાં આરાગાનુલ્લેખમાં પગ લગાવી બેસી પડ્યો અને હવેથી પર ચરતક રેકવી વિચાર મન બની ગયો હવે મધુને મારે કરવું રું ? આમ તો એ ઓફીસમાં પડું કદમ

પુષ્પા ગિરધારીની નજીક બેસી પપો નાખતી જમના બેસાડતી સરખાનમા આ પ્રસંગે એમની વચ્ચે મનોવિનોદ-ટોળટપ્પા ચાલતા, આજે એ પશુ જોડાતુ હવે ગિરધારી જમનાનાં વેળા એજ ભવભીન જેવે બની નિરવ પતાવી દેતો પાપણા ઉઘાવી પુષ્પા બણી બેવાનુ પણ તેને માટે મુરદેન બની ગયુ હતુ કવચિત વાતચીત કરતો તો તે ઘણીખરી ઘર સસારની કે રાજદા જરૂરીઆતોની સંબધમા જ દની મનોવિનોદ ચાલતો પણ તેમની પોકળતા છતી થયા વિના રહેતી નહિ, કારણુ એનો હેતુ એ સતત પરાવૃત શન્ય વાતાવરણની નમ્રતાને બેદવા પૂરતો જાણતો.

(૩)

આસ જોગોમા એમની વચ્ચે મધુ આવીને વચ્ચે તે ઘણુ ખાદ્ય બહારની બેઠકમા આવતો અને કામ પુરુ કરી ચાલ્યો જતો. પહેલા મધુ ઘરની બહાર પગ સરખો મુકતો નહિ. પરંતુ દક્ષે દિવસ પછી ગિરધારીએ જાતે પુષ્પાને કહ્યુ “મહુતો તારે સંકાય રાખવો નહિ, એ મારા નાના બાપ જેવો છે અને મધુ તુ પણ એના ચરણુ સ્પર્શ કરાં એની સત્કાર મટાડ ”

મધુ ઉઠ્યો, પુષ્પાએ આખો ઉઘાવી એકવાર તેના બણી જોયુ એક ધડીના પણ નિશાન વગર તે બોલી ઉઠી “ઠીક-ઠીક તમે ફરમાવો છો પણ મને સંકાય નાનો ?” પછી તરત મધુ બણી કરી તે સરિખત બોલી “તાર તમને કુશળક્ષેમ નામે, પમે પડવાની જરૂર નથી.”

એ સમયે પુષ્પાના પહોપર ઉન્ધાસ છાપ ગયો હતો એની વાણીમા વેગ હતો કિન્તુ વિદ્યમતા નડોની વિમુક્ત, સરળ,

સવચ્છ રસાભાવિત્ર બાવે સ્મિત કરી તે ગિરધારી બણી એકીટશે તાપી રહી

ગિરધારીના અત પુર મુઠી પડોચવાની મધુએ જોઈ ધૂજતા કરી નડોતા, કવચિત ગમે હશે તો પુષ્પાના પતિની હાજરીમાંજ પણ હવે એ બધન તેના પતિએ જાતે કાઠી નાખ્યુ

થોડા દીવસ પછી ગિરધારીને વિચાર આવ્યો કે મનુષ્ય અતે મનુષ્યજ છે, એ કદી દેવ બની શકતો નથી એને પુષ્પા ઉપર વિશ્વાસ હતો અને મધુ પર તેથી વિશેષ બરોસો હતો અને પરનો વિશ્વાસ પૂર્વવત ચાલુજ હતો, પણ એકાએક તેની જાત પરની તેની શ્રદ્ધા ખુટી જતી લાગી. એક દીવસ જે ગિરધારીએ મધુને બાઈ તરીકે જાળખાવી પુષ્પાને નિ સંકાય વર્તવા માટે છૂટ આપી હતી, તેજ ગિરધારીએ અતે પુષ્પાને મોઢામો રપજ રીતે કહી દીધુ કે ‘તુ મધુ સાથે મારી ગેરહાજરીમા હવે મને, મનોવિનોદ કરે એ મને પસંદ નથી’

આ વેળા પુષ્પાની મુખમુદ્રા આ આશ્ચર્યમય આઘાત સહી શકે તેટલી જ્યોતિમય રહી ચડી નહિ ડહાપ ગયેલા ચહેરે તે નિરતર, પતિ બણી તાકી રહી. ખુદ્ધા આકાશમા રૈરવિહાર કરતા પક્ષીને એકાએક પથરાની ચોટ લાગે અને ક્ષણે તે નીચે પડી જાય તેની પુષ્પાની મનોદયા હતી ભીતિ, આશંકા, અચુગમતા ભાવિની મિહામણી કલ્પનાઓથી અતર ડોકળાઈ ગયુ અને ‘જણે પૂજવા માડયુ’ અલી ‘સમાજ હવે, મધુ તારે માટે ચતુ સમાન છે”

(૪)

“તમે આરા હરો તે હુ બાણી નથી” એટલુ બોલી રાતાચોળ મુખને લપ/ટ

રમોડામાં ઝડપભેર પેલી ગાંધી ગિરધારીના
જિવનમાં આ પડેનો પ્રસંગ હતો, બ્યારે
તેણે પુષ્પાના કથનમાં આટલી તીવ્રતા,
વાણીમાં આટલો કષ્ટ, મૌન આવેશ, અને
એના સરળ ભોળા સ્વરૂપમાં કુરુપતાનો
અનુભવ કર્યો હોય. જવાન સાબળી તે સુપ
બની ગયો અને ધણીવાર સુધી વિચારમાં
હુથી ગયો. ન તો પુષ્પા સાથે તેણે કંઈ વાત
ચીન કરી, ન તો પુષ્પા એની નિકટ આવી
કંઈ બેસી ધરતી બહાર નીકળી ગિરધારીએ
રજનો દિવસ મિત્રોની માથે આમતેમ કરીને
વીનાવી દીધો અને પુષ્પાએ તે મારો દહાડો
નહારડો ઉપવાસ કરી પૂરો કર્યો

મધુને ગિરધારીની આ મનોવેનનાની કંઈ
જ ખબર નહોતી સરોવરના શાન્ત જળી
ગયેમાં જાતની જેમ એક નિશ્ચય અતિથા તે
છાંદશી છબી રહ્યો હતો. વાણીની હહેરો એને
સાગતી હતી કવચિત્ મેળવ ઉછળતા,
પરંતુ એ બધીવાર સુસિદ્ધમાં કોઈ ખ્યાન
લેવા ચોગ્ય પ્રસરણ, વ્યાપક ઉછાળા કે
ઉત્પાતને સ્થાન નહોતું

રાતે અગીઆર વાગે આવીને ગિરધારી
સુપચાપ સૂઈ ગયો, એની આંખોમાં ઉધ
નહોતી ઝોરડાની ભત્તી તેણે હોસવા નાખી
પાનની પ્રથમ વહેરો લીમડાના પાંદડા સહીત
શાખાઓ છુણાવી અડખડ અવાજને ઉચ્છેદી
મારી વાટે ઝોરડામાં યસવાટા મારતી પેસી
જતી હતી બહુ આરેડી કોઈ જૂનાવા રડ
વાનો અવાજ આવતો હતો. અધારી રાત્રીની
સમય કાળિમાં એ સમયે એની દષ્ટિ સાથે
મૂર્ત બની ગઈ ચારે કોરડી ભયાનક સદૃશ્ય
વિક્ષેપ આવી આવીને વિશ્વ બનાવવા માડયા,
બ્યારે પડ્યા રહેવાનું તેને માટે કુસલ બની
અધુ ત્યારે ઉઠીને તેણે અધકારમાં આમતેમ
સ્વેચ્છા માડ્યું એક તો આખો દિવસ કંઈ

આધુજ ન હોતું, તેમ એમદ મિત્રને ત્યા
મસાવાવાળી ચાંડ સાજ અને ખોટી તેની
પેટમાં દાઢ હતી. શૂર્ખની જ્ઞાતા, ચરીરની
સ્થિતિવતા અને માંદાનું દર્દ પગે પગે
વધતું જતું હતું કોંઈથી તપેત મોંઘો, સુકું
જળું, અને વારવાર પીસાજ જતા ઘાત એની
અવ્યસ્થ દશાને પ્રગટ કરતા હતા

ગિરધારીને વિચાર આવ્યો કે પુષ્પા શું
કરે છે ? તે કદચ મણી સાથે પશુ સ્ત્રી
હોય. એક ચમત્ક્રોતો ઊંચો કનાટમાંથી કાઢી તેણે
હાથમાં લીધો. પરંતુ તેજ દાંડે તેનો હાથ
કપવા લાગ્યો. દેનાના ધગકારા વધી ગયા,
તેણે વિચાર્યું " જોઈ હું આ શું કરી
રહ્યો છું ? છેવટે જાનો અથ શો ? પુષ્પા
—એ પુષ્પા તું આવી કેમ બની ગઈ ? "

એકાએક તેનાથી ચીસ પડાઈ ગઈ અને આખ
ઉપડી ગઈ રાત્રી પરસેવાથી, પારશ્રમથી
રેમરેમ થઈ અધુ હતું. અધકારીને તે આખો
ચોળી બીતના રેડી ઉઘો રહી ગયો

વાગ્વચિક રીતે તેની ચીસ ઝોરડાની
બહાર સભળામ તેટલી પશુ નહોતી તેનું
મન ચક્કર ચક્કર ધુમરાળા ભેતુ પરચાન
જનાવી રહ્યું હતું તેણે કંઈ લામો કરી
જટન નાખ્યું આખો ઝોરડો પ્રકાશથી
સ્થિતિમાન બની ગયો, પડેલી વજર દિવાલ
ની ઘડીઆજ ઉપર પડી જોઈ ' પરંતુ
તે તો અધકાર પડી હતી અધારની બધ
પડી છે તેવું તેને જ્ઞાન પળ ન હોતું
જેર, એ ઘડીઆજ બધ રહેવાનેજ લાગ
જ, એને ચલાવવી નિરર્થક છે '

તે સુપચાપ પુષ્પા જે અડમાં સૂતી હતી
તે અડ બાળી જઈ પડેાચો ત્યા પ્રકાશ
ન હોતો, "અહીં પશુ અધકાર છે ? " તેણે
મનોમન પ્રશ્ન કર્યો વળી દાન પીસી ભગડ્યો
" અહીં સત માં અધકાર હોવા જોઈએ ?

ગિરધારીના જીવનનો અધકાગ પુષ્પાને ત્યાં માટે ઢાંકી દે ? હાવ, તનેય છેત વડેના પ્રત્નન દેખાડુ "

ખાનુએ ખરી તેણે બટન ખાનુ, ઓરડો પ્રકાશથી ભરાઈ ગયો પુષ્પા પક્ષમ પર સ્થ રહી છે ચતોપાટ મુખ રહી છે છરાને ત્રેપસીને પડી તે સુતેલી પત્નીના શબ સુંદર મુખ સામે તાજી ગ્હો, એક એક અમકી તેનાથી બોલાઈ જતાયુ " પુષ્પા " પુષ્પા હાલ્યા ચાલ્યા વિના ક્યામ પડી ગયેલા મુખે પૂર્વવત્ પોતી ગ્હો હતી ગિરધારીને તેની ટેલી આખમા અપૂર્વ વિકૃતિ અને બચરતાનો ભાસ થયો " પુષ્પા તને શુ થયુ છે ? " કહી તેના ગ્હો પર તે બૂક્યો ને હાથમાથી કટ કરતા-કને છસે કરસ પડી ગયો

x x x

પોષ્ટ મોર્ટમની તપાસ પડી ડોપ્ટરે જાહેર દ્યુ કે પુષ્પાએ એર પી લીધુ હતુ, અને તેના પેટમાં મૃત્યુ પામી તે સમયે ચાર માસનો ગર્ભ હતો

જીજ દિવસે રાતના અગિયાર વાગે અચાનક મધુ આવી પહોંચ્યો તે શુ બોલ્યો એની ગિરધારીને થોડીવાર સુવી ગમ જ પડી નહિ માન એટલુ જાણી શક્યો કે મધુ તેની વિદાય માગના આવ્યો હતો

તેણે એકવાર મને ત્વું હતુ કે મુ એક દિવસ જેવો આવ્યો હતો તેવો એકાએક ચાલ્યો જરો, એ આગાહી સાગી પરી

જરાગર ખાનુ પશુ એનુ જ-મધુ અને પાગલ બનીને જ ચાલ્યો ગયો *

* દિ હી પરથી

(પાન જમતુ વાહ)

તેમા કિં દરવામાં ખાનુ હતુ કે તે વિશ્વયુદ્ધ થાય તો (કારણકે તે વખતે વિશ્વયુદ્ધ થાય એનુ વાતાવરણ હતુ) દરેક દેશના મંદિરોએ દરખાના જાવ કરી દેવા-એવે હડતાળ-રોડીની હડતાલ વગેરે વગેરે હડતાળો પાડવી અને આવી કુક્તિ વાપરીને વિશ્વયુદ્ધ અટકાવી દેયુ પરંતુ વિનંતે ઝનનસીમે ૧૯૪૫ ' આમરટ'કામ મા જરાયેન First International શુદ્ધાઈ ગઈ અને બીજુ વિશ્વયુદ્ધ પણ મધુ, છતાં પણ એ દરારો કન કાગળ પર જ રહ્યા, અમકમા ન મુનાયા આ ઉપરવી સમગ્રય છે કે બોલવુ કેટલુ સહેલ છે અને કામ કરવુ કેટલુ મુશ્કેલ છે

આપણે જોઈએ તો આપણને માત્રમ પડગે કે મને વિશ્વયુદ્ધો કંઈત ' સામ્રાજ્યવાદ 'ને દારણેન લડાએના છે જો ' સામ્રાજ્યવાદ 'નુ આ દુનિયામા અસ્તિત્વ ન હોત તો આ વિશ્વયુદ્ધો પણ ન હોત એની કલ્પના કરવી એ જરા અતિશયોક્તિ ભરેલુ છે દારણે કે દુનિયામા ન્યા મુખી સામાજ્યેનુ અસ્તિત્વ છે ત્યા મુખી ' સામ્રાજ્યવાદ ' નુ અસ્તિત્વ છે

ન્યા મુખી દુનિયામા અનેવાદ છે અને મધુજાને શુદ્ધિની કસોટીએન ચકાવવામા આવે છે ત્યા મુખી ' વિશ્વશાંતિ ' લગભગ અશક્ય જેવી જ છે, પછી બચે તેને માટે એમ તે મરી શી,

ઉપર આપણે જોયુ સામાજ્યવાદ અને વિશ્વશાંતિ બન્ને એક બીજાના કદા વિરોધી છે, છતાં પણ વિશ્વશાંતિ આવી સહે ખરી ક્યારે કે જ્યારે જહાઠની ઢોઈ દુનિયાનો બધ આપણા ઉપર ઉત્તો થાય પરંતુ એ વિશ્વશાંતિ બધ જતાં દરી પાછી અશક્ય થઈ જાય એની ખીન લાગે તે શક્ય છે

આમ ઉપરથી મહેલી લાગતી વિશ્વશાંતિ આમ અદરની ચચતા મણી જ મુશ્કેલ ને અશક્ય માન્યમ પડે છે, છતાં પણ મનુષ્યને આશા છે એક દિવસ એવો આવશે કે જ્યારે સમસ્ત વિશ્વ એક હશે

“બાપુજી, તારાને પણ બાપુજી
હશે ?”

“હા, બેન.”

“તેમનું નામ શું છે ?”

“હાકુરજી.”

“તે તમારા જેવાજ હશે ને ? તારા
તો ખુબ સુદર છે તેમના પિતા પણ ખૂબ
સુદર હશે ને ?”

“હા બેન. તેમના જેવી કોઈ સુદર
બ્યક્તિ આ આપણી દુનિયામાં નથી.”

“હાકુરજી, બસા માણસ હશે ને ?”

“હા.”

“જસ, જસ મને પણ ખબર છે.
હાકુરજી મોટા મોટા બસા આદમી છે
તારા જેવા સરસ ચળકે છે મોટાબાઈ તેમના
પિતાજી જેવા હશે ?”

“તે તો ખૂબ જસા છે.”

“આપણા બધા કરતાંય ?”

“હા.”

“તારા ક્યારે હશે ?”

“રાતની.”

“તે ક્યારે જન્મે છે ?”

“આપણે સાચુ બોલીએ ત્યારે આપણે
સાચુ બોલીએ એટલે એક તારાનો
જન્મ થાય.”

“ત્યારે તો હું સાચુ બોલુ એટલે તારો
જન્મેને ?”

“હા, બેન હા. જેટલીવાર માયુ
બોલીસ એટલીવાર એક એક નવો તારો
જન્મ શેશે.”

“બાપુજી, આપણા ગામમાં બધાજ
સાચુ બોલે તો આટલા બધા (હાથ
જતાવતા) તારા હશેને ?”

“હા, બેન હા તાર એટલા બધાજ
હશે.”

રોહિણી કંઈ બોલી નહિ. તે વિચાર
વમળે ચડી. તેના કામગીર મનગમ્યા હાકુરજી,
તેમના નફાન બાલ અને માનવીના સંવત્સર
વિશે વિચારોની પરપરા હવે

(૧)

રોહિણી છ જ વર્ષની હતી, તોપણ તેના
હરેક વાક્યમાં કાંઈક રહસ્ય છુપાયેલું દેખાતું
તેના પ્રશ્નોની લોકના હતી. તેના બાળ
મનગમ્યા સ્વર્ગના વિચારો છતાં

શ્રી સોમસુદરમ્ સ્નાતક છે (બી.એ.
છે) રોહિણીના આવા પ્રશ્નોના જવાબ
આપી શકતા નથી તેમને ખટકે છે. “હું
આ નાની છોકરીની છતાંસા જ્ઞાતિ તુખ્ત કરી
શકતો નથી.” રોહિણીને જેતાજન્મેના
વિશે વિચાર કરતા તે આનંદ અનુભવતા,
જે બાદમાં તે પણ દુઃખ હશે

(૨)

સંખ્યાકાળ થઈ, રોહિણી નાલી અને
માતાએ કપડા પહેરાવી કોંધા બદાર આવી
ધર આમગજ આવેશ બે જામના જાડની
વચ્ચે હમી રહી. સુપાસિત થઈ રહી હતો,
રોહિણી પશિમ પી કાંઈનાજ જોઈ રહી. તેના
નિઃશ્વસ મનમાં સમાધિમાં અરસા
વાજતા જ ની

“આકાશમાં ગિરો દોરી તેમની સાથે
રમનારી એ આકાશગોળની રોહિણી
જેજી છે.”

રોહિણી રોટમાં ગિરો દોરતી. “હા,
આ સાચું નથી.” રહી શીખુ બનાવતી
તે સદા જેતા છતાંય શીખુ બનાવતી અને

તેને ભુગી નાખી વળી તે ત્રીજી જ
ચિત્ર દાતી

આકાશ, રેહિણી નવીન ચિત્રો
દાદી ગદી છે તે ચિત્ર ભુસતી નથી પણ
બદલે છે દરેક ચિત્ર ગીન છે, દરેક નવા
રંગના । આકાશ રેહિણીએ વિષે વિચાર
દરતી તે પણ આનંદ આગરમા નહાતા લાગી

(૨)

“ આ, ઠાકુરજીને ત્યાં નક્ષત્ર-બાલનો
જન્મ થયો ’ રેહિણી આનંદમા આવી
માતાને જીમ મારવા લાગી

રેહિણીની માતા દરવાજા પાસે જતી
હતી તેનું ધ્યાન રસ્તા પરના લોઠા તરફ
હતું । રસ્તા પરથી પસાર થતી એક બા
લિકાના પોશાક વિષે તે વિચાર કરતી હતી
તેણે રેહિણીની જીમ સામળી નહિ બાલિકાના
આનંદ તેને (માતાને) તેના (બાલિકાના)
તરફ આકર્ષી માતા પ્રેમભરી નજરે
બાળકને જોઈ રહી જાણે તે પ્રેમ વર્ષાથી
નહનડાવતી ન હોય.

આકાશ પ્રદેશમા અધાર છવાયુ અધ
કાર પણ ફેટસો સુદર । એક પછી એક
તારા ઉગતા અથા આપરે ફેટલા તારા ।
રેહિણી મણી ઘણી નહિ, ફેટલી ઝડપથી તે
જન્મે છે । બાલિકાનું કોમળ મજલ તે
ઝડપ સાથે પસડાયું નહિ.

“ ચાલ બહેન, અધાર થયું ” માતા-
એ જીમ મારી

“ જરા થોમ આકાશ તરફ તો જો,
ફેટલું સુદર છે ? ” બાલિકાએ માતાને
થોમવા કહ્યું

“ હા, બહુ જ સુદર છે પણ અધર
ચાલ અધારુ થયું તે । ”

“ બાલ ”

“ કેમ ? ”

“ આકાશ કેવું સુંદર છે તે કહો ? ”
“ હશે તો । ”

“ જરાબર તાના જો જેવું તું અને
બચ્ચી કરે છે ને ત્યારે મારું મો આકાશ
જેવું હોય છે ”

માતા અર્થ સમજી ઘડી નહિ, તેને
સાચું પણ ન લાગ્યું પણ આ વાક્યમા
એક સાચું હતું જેથી તેને લાગતું કે ‘ આ
ખરું છે ’

માતાએ આવી બાલિકાને છાતી સરસી
ચાપી બહાલથી બચ્ચી દરી. (સુખન કથું)
“ હવે બહેન અધર ચાલ ” કહી તે
અધર-મરમા જતી રહી.

અધાર મોલ સોમસુદરે પણ પાછા
આવ્યા રેહિણીને આકાશ જોવામા તસ્લીન
બનેલી જોઈ

“ રેહિણી શું જુલે છે ? બહેન ”
પિતાજીએ કહ્યું

“ બાપુજી, આકાશ કેવું સુંદર છે ?
આકાશ બધા બાળકોના પિતા ઠાકુરજી કેના
સુખી હશે ? ”

સોમસુદર કંઈ બીજાનું વિચારમા તસ્લીન
હતી તેમણે આ વાત કંઈ કાને ધરી નહિ.
તે ચાલ્યા અથા

થોડી જ વારમાં એક જગમગતો તારો
પોતાના રથાનેથી ખસી ગયો-ખરી પડ્યો,
તેનો પ્રકાશ થોડીજ વારમા બધ પડી ગયો.

માલિકાની આખમાથી આસુ ખરી
પ વા-એ આખોમાથી બે મોતી ખરી પડ્યા
તેના નાના હૃદયમા અપ્રકટ વેદના ઘવા
લાગી “ બાપુજી ” કહેતી તે ધરગા
દોડી ગઈ

સોમસુદરમા આરામ પુરાશીમાં બેસી
પાસેના મેજ પર પડેલી ચોપડીઓમાંથી
એ ચોપડી લઈ વાચી રહ્યા પિતા પુત્રીનો

ભારતના પાંચ રંગ

૧ રાત્રી—ભારી વેલીના ચાર ચાર કુલ

- ભારતી ભૂમિમા પાચ પાચ રંગ,
સોહાગણી ! ભૂમિમા પાચ પાચ રંગ ભારતી
પહેલો તો રંગ—વીર અર્જુનને યોલતો,
એ છે ધર્મ વીરતાનો રંગ. સોહાગણી (૧)
બીજો તો રંગ વીર પ્રતાપને યોલતો,
એ છે શૌર્ય વીરતાનો રંગ સોહાગણી (૨)
ત્રીજો તો રંગ વીર શિવાજીને યોલતો,
એ છે કર્મ વીરતાનો રંગ સોહાગણી (૩)
ચોથો તો રંગ વીર ગાંધીજીને યોલતો,
એ છે સત્ય અદિશાનો રંગ સોહાગણી (૪)
પાચમો તો રંગ ભાઈર સરકારને યોલતો,
એ છે નિર્ભયતાનો રંગ. સોહાગણી (૫)
ઢેઢરી કમુળને રાતા એ રંગથી,
યોલતુ ભારતી માતનુ અંગ. સોહાગણી. (૬)
ભારતી ભૂમિમા પાંચ પાચ રંગ—
સોહાગણી ! ભૂમિમા પાંચ પાચ રંગ
કુમારી શ્રી રાજુનાના કાત

અત્યંત સાંભળતાં ચોપડી જમીન પર
પડી ખાતે માખરા માખરા ખતી ગયા

“ કેમ રો છે ? શુ થયું ? ” નિ. પ્રશ્નો
પૂજો નાખ્યા બાલિશાને ખમા પર સુનાઈ
“ બાપુજી, મને સમજાયું ” બાલીશા
કુસારાં ભરતી બોલી

“ શુ ઠી સમજી ? ”

“ આપણા માખરા કોઈ જુડું
બોલ્યો ? ”

“ તમે કેવી રીતે ખજર પડી ? ”

“ તમે તો કુડું દગુંને અરે એક

વખત સાચું બોલીએ તો એક તારો જ મે.
પગાં એવો આ એવો નદિ કે એક
તારો ત્યાર જ ખરે કે ભારે કોઈ જુડું બોલે.
કાઠરને કે જુડું દસો કે ભારે મને
અટલુ રડુ આવે છે કહેનાં ને
બાલિશા કુમારાં ભરવા સાગી

તેના મનમા ધરેલ કુખનુ વધન કરુ
અટલુ એ એક કુખ પાવન-પવિત્ર હવે,
એને એક દુઃખ બીજું દુઃખ પાનાની
ભાષામાજ સમજી ગઈ

—મનુષ્ય

પાછાં સમાતા સમાજ એજ રીતે ધરિ ધરિ પગલા ભરતો ધાંત્રી પ્રગતિ કરતો પેનાની અંતિએ ચાલ્યો જતો હતો.

૧૯૩૦ માં મેરોડા ઉદ્ઘાપાત થયા દેશ ની રાજકીય પરિસ્થિતિએ જુગુબ સ્વરૂપ પકડ્યું રાજકીય આદિશન ના સ્વરૂપે રજુ થયું અને એ આદિશનમાં કોઈપણ વર્ગ આવી શકે કોઈપણ વર્ગ બની શકે એ સર્વસાન્ન્ય મત પૂ ગાંધીજીએ સીમશે અને એ પછી સમાજની મારીએ પરિસ્થિતિ ખૂબ જુગુબ બની

હરિજનોને અડ્યું, હરિજનોને સાથે વ્યવહાર રાખવો કોઈપણ માનિના હાથ જમણ, ગમે તેને ત્યાં જમો ચકાપ અને જેલમાં ગમે તેની સાથે રહ્યા હતા પ્રાપ્તિત વિના ધેર ગધાની સાથે જમાપ, એ ધીમે ધીમે સ્ત્રીકારાયુ હતાપ પગલુ દિસ ક્યતાયુ, ધણતે એ કુખ થયું

પણ આપદ્ધર્મ સમજ-યુવાન વગની એક અનિવેશી હક ગમજ, પૂ ગાંધીજીને બધો હોત છ લોકો એ સકન કરતા શીખ્યા કડવ સાથ મને ઉતારતા થયા

આજ સમયે બીજી એક પ્રગતિ થઇ અને તે સ્વરાજ સેનાની ચળાળમાં સ્ત્રીઓ પુરો જોડેલા જ સક્રિય સાથ આવી શકે એ પિકેનીંગ અને તે પડ દારૂની કુકા પર સ્ત્રીઓ કર એ સમાજને માટે આઘાત હતો સ્ત્રીઓને ધરની જગા જોરા નહિ દેવાયેતા માટે એ એક આશ્ન હતી અને સમાજના શુદ્ધા ઉડી જતાની આગવી ધનુ કરતા, હના એક વિઘ્નિતની અગ્ર પ્રદા ને આત્મ વિભાસો પરિણામે પિકેનીંગ જેવું કામ એઓ કરી ચકા, જોનો બરી ચકા, જો પોતાયુ રાત સમગળી ચકા

૧૯૩ થી ૩ સુધીના વર્ષો એ સમાજ જીવનના અગતના વા છ દેખીતી દરિએ

પુરાવો નથી, સાબિતી નથી :

સમાજના કાય કર ને અમાનુષી અત્યાચારમાં
વેડફાતા નાગી જીવનનું તહેામતનામું.

સુમાલક કાયની શીધી વયુ કાયકર ને અમાનુષી જાગ હોય તેા એ આ પરિસ્થિતિ છે કન્યાઓ અને સ્ત્રીઓને જોરગતી કે વપારી જમને અજણ માતાપિતા કે પતિને કાલજ આડીને સ્ત્રીઓને કપારી જવામાં આવે અને એના જીવન પર વેપાર થાય એ વધાય, શીયાય, બેકાસ અને, એ કુખર પરિસ્થિતિનો અવલોક આઓ નથી અને ક્યારે આવશે એ કમર્ષ વલુ અધર છે આ અને અનેક મોડાવનારી અને કાયકર થતો સમાજ મળે છે હતા એ અનિષ્ટ પીવાય છે સમાજ અને કતા અને એને પોષે છે અને કમજાવ વ્યક્તિઓ એના જોય જનીને જીવન વેડફાય જગુ ચલન કરે છે એ વિવધમાથી અને એ અજણ બીખ માગેને જીવન રૂડું કરે છે આવા પ્રાચ એક જ સરસામાં ૧૯૫૫ના ક્રેક સમયમાં ૧૩૦૦ એટલા કેસ નોંધાયેલા છે વલુ પુરાવો નથી માનિતી નથી અને પરિવારે અનેક જીવન વેડફાયા છે

ન સમગ્રનું એવા ધણા ક્રાન્તિકારી બને છે એણે સત્તત્વજ્ઞા છે એવાડ તે આજડછેડ જેવા દારણે હતાશ બનતા, લાચાર બનતા યુવાન વર્ગને એણે હિંમત આપી, નૈતિક બળ આપ્યું, એની ઠંડી તાકાત કેળવી, પશુ હજી એ બધું રપટ નહોતું સમાજની અમુક વ્યક્તિઓ અથવા અમુક વર્ગ એ બાળુ હતો, પણ મોટો વર્ગ તો હજી હતો ત્યાજ હતો પુત્ર કે પુત્રી, મિત્ર કે સખધીના હાથનું પાણી પીતા હજી તેને સંક્રાંચ થતો. સ્ત્રી નકાર ભય એ હજી તેને નહોતું ગમતું, પુત્રીના નિશ્ચયની હજી ને પરવા નહોતી, સામાજિક જીવન હતું એજ હતું અને હજી છે

પણ એ લોકક્રાન્તિની અસર પ્રગળવન પર ધણી ઊડી અને ઘેરી પડી છે ૧૯૩૦-૩૨નું પશુ એમજ થયું ઉપરથી શમી ગયેલા પૂરની અસર ઓછી નહોતી યુવાન વર્ગ સજાવજ્યો હતો. વિચાર કરતા એને આચારમા મૂકવાની વૃત્તિ ભેર પકડતી હતી, અને પરિણામે સમાજ એ વહેંચુની અસર નીચે હતો.

પણ એક પ્રશ્ન અધરો છે સમાજ એટલે શું ? એજ કંઈપણ અધર છે અને સામાજિક કાર્ય એજ કંઈપણ રપટતા કરવી એ પણ મુશ્કેલ છે હરિજનો મથુરો, ખેડૂનો, સ્ત્રીઓ, આદિવાસીઓ કામસેવા વગેરેમાંથી ક્યુ સામાજિક કામ, ક્યુ વધારે વિચાર માગે, એ બધા પ્રશ્નો ઊઠતા અને એ બધાને સમજાવવા જોઈએ. એ બધાની સેવા કરવી જોઈએ એ વિચારણા હતી. અને એ રીતે બધા વર્ગનું કામ શરૂ થયું હરિજન પ્રવૃત્તિને પણ એ વેગ અપાયો, અને જે પ્રવૃત્તિથી સમાજ બડતો એ સહજ જાની અને આજે તો હરિજનો વિધેની સુગ ઓછી યજ છે જાણામા એના બાળકો ભણી શકે છે, રહે ને બસમા મુશ્કારી કરી શકે છે અને

મદિરાના બારણા એના માટે ખુલ્લા છે સમય, જે થોડી ધણી મુશ્કેલી છે, એ ઓછી કરવામા સાચ આપશે અને હડધૂત થયેલો એક મોટો વર્ગ પોતાનું સ્થાન પામશે

પણ મોટી મુશ્કેલી સ્ત્રીઓની છે સ્ત્રીઓના જીવન સાથે, વિકાસ સાથે અને ઉન્નતિ કે અવનતિ સાથે રાષ્ટ્ર સંકળાયેલું છે અને સ્ત્રીઓનો પ્રશ્ન આખા રાષ્ટ્રને આવરી લે છે દલિત સમાજ-કિસાન કે મથુર, કોઈપણ વર્ગની સ્ત્રીઓની દશા વિચારવીજ પડે એમ છે અને એ રપટ કર્યા વિના સમાજ ક્યા જશે, કેટલી પ્રગતિ કરશે અને અશક્ત અને સખળ રાષ્ટ્ર તરીકે કેટલું જગતના ખીજા રાષ્ટ્રની હરોળમા ઉભું રહેશે એ પ્રશ્ન ખુબ વિચાર માગી રહ્યો છે

ભારતીય સંસ્કૃતિના આદિકાળથી આજ પર્ષત ને નિહાવલોકન કરવામા આવે તો વૈદિક યુગ પછીથી ઉત્તરોત્તર સ્ત્રીઓની દશા વધુને વધુ કંદોડી ઘતી ગઈ છે સમાજના પરિવર્તનની અસર જાણે ન થતી હોય, સમાજ જાણે એના પ્રશ્ન ન સામજવા છપ્પતો હોય એ દશામા અત્યાર સુધી એનું જીવન વ્યક્તિય થયું છે ધર્મ તત્ત્વની સંજ્ઞા ચૂડમા, હિંદુસ્ત મનેદશાની જોહાણીમા સ્ત્રીજીવન યુગોથી દબાયેલું હતું અને હજી મુક્ત બન્યું નથી એ પરિસ્થિતિમાં સ્ત્રી પ્રવૃત્તિ એ સામાજિક પ્રવૃત્તિનું એક અગત્યનું અંગ બની રહી

૧૯૪૦મા શરૂ થયેલી પ્રવૃત્તિ હડત સંલ્લાતા ધીમા પડી પ્રગતો ઉત્સાહ થોડો ઓટાયો. પણ એના પરિણામરૂપ કંઈક પ્રવૃત્તિ થતી જોઈએ એ સમાજના એક ભાગને લાગ્યું અને સ્ત્રી પ્રવૃત્તિનું મુકાબ કંઈક થયું

ધણીવાર એક માન્યતા સ્થિત થયેલી જોવામા આવે છે અને તે એ કે સામાજિક

પ્રવૃત્તિ એટલે માત્ર આ મળે. અનાયાસગો એને એવું કહીએ અને એની પાછળ એજ ભાવના હોય છે અને તે દ્વાપ્રતિ અથવા પોષવાની જરૂર. પશુઓને ધન્યતા અથવા માનીતા તરીકે. જીવવા જન્મ્યા છે એવી ભાવના અને વૃત્તિથી આપા કાપે ચાલ છે અને એવાં મળે. કે સરનામા રહેનારા 'દયામણ' 'ગરીબ' જીવન જીવવા દેવાઈ જાય છે આ પરિસ્થિતિ અસહ્ય છે સમાજનો એક વર્ગ બીજા વર્ગને નમાવી દેતો હોય, એને ઉપકાર વશ કરતો હોય એ મનોવૃત્તિ કુખ્ય છે વ્યક્તિમાત્ર વ્યક્તિ છે પણ ધનિક હોય કે ગરીબ, સ્ત્રી હોય કે પુરુષ પણ વ્યક્તિ તરીકેના પ્રત્યેક અધિકાર એને મળવા જોઈએ. એ દષ્ટિએ કાર્ય કરવાની જરૂર હતી. અને એ ઉપરાંત આર્થિક પ્રશ્ન પણ તેટલોજ દૂર હતો. કોઈ પણ વ્યક્તિ આર્થિક સ્વાવલંબન વિના સ્વતંત્ર રહી શકે નહિ એ સર્વમાન્ય સિદ્ધાંત પર કાપનો પાયો સાચવવાની જરૂર હતી.

સમુક્ત કુટુંબ પ્રયા વૃદ્ધતી હતી, આર્થિક પ્રશ્ન વધુ મુશ્કેલ અને અટપટે થતો જતો હતો અને કુટુંબને પોષનારની ધન ઉપાજનની શક્તિ મર્યાદિત હતી આ બધા સંયોગોમાં સ્ત્રી સ્વાવલંબી થાય, એ અવાજ સારી રીતે રજૂ થયો અને એના પરિણામ રૂપે ૧૯૩૩માં 'બોલિવિ સર્ચ'ની શરૂઆત થઈ 'ઓ એ સ્ત્રી છે વ્યક્તિ છે, એને સ્વાવલંબી થવાની તક મળવી જોઈએ એના વ્યક્તિ વિકાસ રહાવો ન જોઈએ' એ એનું ખ્યાલ અને દૃષ્ટિ હતી અને એ ખ્યાલને આમળ રાખીને સંસ્થાએ પોતાનું કાર્ય આમળ ધરાવ્યું.

પ્રથમ સહજ હતો, વાસ્તવિક હતો અને જીવને સ્પર્શતો હતો. મધ્યમ વર્ગના નિત્ય

જીવનમાં અતિ આશ્ચર્યક હતો છતાં સમાજ-માથી એક અણમમાની દૃષ્ટિએ જોઈને પકડાયું અને સ્ત્રીને ઘર વિમુખ કરવાની, મુક્તજીવન વેશ્યાઈ નવાની, સસાર સમસ્યા ઊપ જિન્ન થઈ જવાની બીજી બાજી ખૂબ નિંદા અને વિરોધ હોયો. થયો, નાની રિયાતને મોટી કન્યા, સહજ વાતોને બાયકર કંઈપી સમાજે પોતાનો વિરોધ નોંધાવ્યો પણ એની જરૂર હતી. બધાજ એ માગી રહ્યા હતા 'પણ આમળ કોણ આવે? સાચું કોણ કહે' અને 'સ્થાપી સમાજને અરિધર કરવાનું કોણ બીડુ ઝડપે' એજ પ્રશ્ન હતો અને ધીમે ધીમે ઉપરો વિરોધ બેસી ગયો અને સમાજે એ સાત્ત્વ સ્વીકાર્યું પણ એના ઘરે એને અમીનદિ નહોતી માત્ર વિરોધજન નહોતો.

આવી રિયલિટી 'સમાજ સુધારા' ની હતી લગ્ન અને પૂનર્લગ્ન વ્યક્તિના પ્રશ્નો છે, સમાજના નથી લગ્નમાં કોઈ વિા ન નાખી શકે, લગ્ન કરનારને કોઈ અટકાવી ન શકે એ માન્યતા અનુસાર 'સસાર સુધારા હોય' મા લગ્ન થતાં એનો વિરોધ થતો અને એના કાર્યકરો પર આક્ષેપો ને નિંદાની ઝડી વરસતા, પણ છતાંયે ધણી એનું શરણુ શોધતાં, ધણી સહાય લેતા અને લે છે.

આ બે સાથે એ પ્રશ્ન હોય જ હતો- ધરથી આકેષના પામેથી તિરસ્કૃત થયેલી સ્ત્રીઓને તમામની જીવન નોંધ, સ્વાવલંબી થવું હોય તો શું કરવું? કયા જગ્યાએ પ્રશ્ન મુકરતો હતો એવો જ પ્રશ્ન બાળકોના હતો. માતા પિતા વિડોળા બાળકો સમાજની દયા પર દેવે છે એને જિવનનારા પૂરવનો સમય કરે છે અને પતિતોના ઉદ્ધારક છે, અનાથોના પાલક છે, એ અલ-ભાર પોતાનો હતો બાળક એ બાળક છે સમાજ અને રાજ્ય એના પોષણ ને શિક્ષણ

માટે બધાએના છે એ પ્રશ્ન પણ વિચારવાનો હતો અને પરિસ્થિતિમાંથી નીકળવાની અથવા એ વિચારસરણી પર પ્રયોગ કરવાની જરૂર હતી અને એથી ભયકર અને ઝુનેશાર માની લીધેલી અથવા ત્યજી દીધેલી સ્ત્રીઓ અને બાળકો માટે 'વિકાસગૃહ' ની શરૂઆત થઈ

પહેલાંજ નિવેદનથી બળબળાટ થયો ગણુ વિના, પહેરો કે ચોટી વિના સ્ત્રી અને તે પણ 'સમસ્યા' રૂપ ગણાતી સી રહે એ એક બાલિય પગલું હતું બાળકને વિના સંકેતે ઉઠેરવું એ ઉદ્દેશ પગલું હતું, અને એ સામે પણ આદેશન થયું સમાજને આમાં વણી ભીતિ લાગી, સમાજમાં અનિષ્ટો જાગવાની-ઉદ્દતાઈતી અને અનેક પણ ભેમ યામ છે તેમ સમય જતા એ કડવું સત્ય પણ પથ્ય થયું અને ૧૯૭૭ ના સમાજ ન સ્વીકારેલી પરિસ્થિતિ ૧૯૮૧ ના સમાજને વધુ પડતી ન લાગી પણ સહજ લાગી

૧૯૭૬ થી ૧૯૮૧ સુધીના પાંચ વર્ષોમાં ગુજરાતમાં વીક પ્રગતિ થઈ આગ્રહની દૃષ્ટિએ ન ગણીએ પણ વિચારની દૃષ્ટિએ, કાર્યની દૃષ્ટિએ સમાજ વધુ વિશાળ દૃષ્ટિને બાંધે હતો, વધુ ઉગાર બંધો હતો છતાંયે ઘણીખરી રિયલિટી એવી ને એવી હતી અને ખાસ કરીને લોકીના વેપારની

જગતના દરેક દેશને દરેક યુગમાં સ્ત્રીને આર્થિક આવકનું સાવન ગણી છે અને એના વિકાસ પર ઘણા નબળા છે, એના શોપણ પર ઘણા જાન્ય છે, અને એની બેઈજનગતી અને બેઈલવી હજી સુધી સમાજનું દિવ પીગળાવવા માટે કે સમાજને ઉડાવી મુકવા માટે સમર્થ નથી થઈ સામાજિક કાર્યની સૌથી વધુ ભયકર ને અમાનુષી બાબત હોય તે એ આ પરિસ્થિતિ છે કન્યાઓ અને સ્ત્રીઓને ફાસલાવી કે ઉપાડી નાખે

અથવા માતાપિતા કે પતિને લાલચ આપીને સ્ત્રીઓને ઉપાડી જવામાં આવે અને એના જીવન પર વેપાર થાય, એ વેચાય, શોપાય, મેહાવ બને, એ દુખદ પરિસ્થિતિનો અંત હજી આવ્યો નથી અને કમારે આતમે એ દૃષ્યવું પણ અધર છે આ અંચે અનેક ચોક્કાવનારી અને ભયકર વાતો સમાજ ગણે છે છતાં એ અનિષ્ટ પોષાય છે, સમાજ અને સત્તા બંને એને પોષે છે અને કમભાગ્ય વ્યક્તિઓ એની ભોગ બનીને જીવન વેડફાઈ જતું સદન દરે છે એ વિષયમાંથી બને છે, અથવા ભીષ માગીને જીવન પુરું કરે છે આવા માત્ર એકજ સંસ્થામાં ૬૧ વર્ષના દુક સમયમાં ૧૭૧૦ જેટલા કેસ નોંધાયેલા છે, પણ પુરાવો નથી, સાબિતી નથી અને પ્રિણુમે અનેકના જીવન વેડફાઈ છે

બાળકોની કથા આપીએ છુરી છે સમાજ સમાજે હજી પોતાના બાળકો માટે પૂરતું ધ્યાન આપ્યું નથી ખરચાળ શિક્ષણ આપતો પ્રયોગો કરવાની વિચારણા થાય છે, પણ આના નિરાધાર, ત્યજીએના અને તરછોડાયેલા બાળકો માટે એકપણ પ્રયોગ કરવાની સમાજ ને સરકાર કોઈને હજી કુરસદ મળી નથી અને પરિણામે 'સમસ્યા રૂપ' કોપડાડપ ગણા મેલા હજારો બાળકોનું જીવન વેડફાઈ રહ્યું છે અત્યારના યુગમાં આવા બાળકો માટે માનસશાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ ઉલ્લ શોધવી પ્રયોગ શાળાઓ ફોવી જોઈએ અને બાળકોના જીવન સુધરે એની વિચારણા થવી જોઈએ, એ જરૂર છે

૧૯૪૨ની લડત પછી પ્રજામાં એક વધુ શક્તિ વિકસી અને તે આત્મવિશ્વાસની બને કે આ લડત ચહેરો પૂરતી અથવા અમુક વિકાગ પૂરતી મર્યાદિત માનવામાં આવે છે, છતાંય એની અસર પ્રજા જીવન પર અગત્ય

પડી છે પોતે જે સાચુ માને એ નીડરતાથી દરી શકાય એ સ્વીકારાયુ નિત્ય જીવનમાં જે બીક અને ઘરમાળ પણ હતુ એ ઓછા થયા, છતાંયે ધણાય અનિષ્ટો રહ્યા પણ જે ભય કરતા ફરિની હતી, શાંતિ એની હતી, માન પાનની હતી, એ નહિ જેવી થઈ ગઈ અને એટલી મહત્તા સમાજમાં આવી.

સમાજ જીવનની પ્રગતિનુ માપ એવું સ સાર જીવન છે હેઠલા દસકામાં લગ્નની વય વધી છે ' સારડા કાયદો ' પસાર થયો ત્યારની બીક આજે રહી જ નથી કન્યાનુ લગ્ન વય ૧૫-૧૬ સહજ છે અને એથી વધારે વય એ અવગુણે પ્રથમ નથી નાના ગામડામાં પણ હવે એ સ્વીકાર્ય છે જે કે હજુ એ ધણીને ગમતુ નથી. પોતાના કુટુંબની એ રિધિતિ ડાહ્યી મમતી નથી છતાં એવુ હોય એ સલા બન્યુ છે લગ્ન પુનર્લગ્ન એ પ્રથમ હળવો થતો બપ છે પણ શાંતિ એની ભાવના હજુ એનીને એવી જ છે પર શાંતિમાં યુગ કે યુગી લગ્ન કરે એ સ્વીકારતાં હજુ સમય લાગશે આ ઉપરાંત વિધવા પુનર્લગ્ન હજુ સ્વીકાર્ય નથી બન્યુ પણ વિધવા સ્વાવસથી યાય એ પ્રથમ આર્થિક પરિસ્થિતિને લીધે સ્વીકારાયો છે અને શ્રદ્ધાસ્થ મનોદશાવાળા પડીયો પણ કુટુંબની વિધવા જો સ્વાવસથી બને એ સ્વીકારે છે

સમાજનુ સ્વરૂપ પદ્ધતિ છે, ચોક્કસ સમયમાં સમાજની કાપા પકટ સપુર્ણ થશે પણ એ કેની થશે એ પ્રથમ સંકેત છે જે સ્વરૂપે આજે સિદ્ધાંત અપાય છે, જે રીતે રાજકીય પરિવર્તન થાય છે, એના પ્રતિ નિબરૂપે સમાજનુ પડતર થાય છે, એટલે રાષ્ટ્ર ઘડતરની દ્રષ્ટિ પર સમાજની કાપા ધારી યુગ પકડે છે, નવા યુગના મડાણ મડાણ છે, યુવાઓનાં બંધનો ફેંકી દેશ સતત ન

સેવા કાર્યમાં કદમ બઢાવો

સ્વતંત્રતાનો લાભ ત્યારે જ જનતાને મળશે, જ્યારે તમામ શિક્ષિત પુરુષ અને સ્ત્રીઓ સેવાના મેદાનમાં આવે અને સરકારની સાથે ગામડાઓના કાર્યમાં હાથ ફેલાવે. હું ખૂબ આહુ છું કે સ્ત્રીઓ લેડી ડાક્ટર અધ્યાપિકા, સમાજસેવિકા અને આરોગ્યપ્રવાર બને અને શિક્ષણ અને સેવાના ક્ષેત્રમાં પોતાનું જીવન અર્પણ કરે

—રામકૃષ્ણ બસુવરો

થયો છે. પણ સ્વતંત્રતા બહુ મોલી મળી છે સમાજના સ્થિર અને ચોક્કસ વિચારો ને રહેણી કરણીમાં પણ પરિવર્તન આવવા સમય છે નિર્નાશિતોનો પ્રથમ સમાજને વિચારતો ઠરી મૂકે તેવો છે એ સંસ્કૃતિ અને સમાજ રચના ઉપેક્ષા ગઈ છે, એને અપનાવવાની છે એના દુ બને, યાતનાને શાંતિ મળે એમ એને ભેગવવાનાં છે, અને એની ખસરે પણ સમાજ પર ઓછો પડી નથી બંધાયેલો એ કેવુ સ્વરૂપ પકડશે એ પણ વિચારવાનું છે

આ બધા સાથે યુગને ઓળખીને સમાજની જવાબદાર બાંધિતઓએ દિલ બિન્દુ આપતુ પડશે. સમાજ શુ ક્યંટે છે એ નક્કી કરવા દરતા સમાજને ટાળી નર છે 1 એ નક્કી કરતુ પડશે. ક્યુ ને નમ સાર સમજ નવુ પડશે આ મારે સમાજના ધરેપાઓ અને વિચારોએ વિચારનું રશુ આંતરી ફરે છે, જીવનનું રૂપાકન ફરે છે, બ્યવહાર પદ્ધતિ છે અને નવા સમાજની નવ રચના થાય છે

સમાજના કાર્ય મારે ' નિષ્ઠામ કમ '

ક નાર દાર્પદરોની જરૂર છે અને તે પ્રદારનું સામાજિક દાર્પ હોય, પણ એ કરવા માટે દિલ્થી એ સ્વીકારનારની જરૂર ન માનવતા અને પ્રેમ વિના આ દાર્પ સંભવતું નથી. માન સિદ્ધાંત સ્વીકારવાથી અથવા તાલીમ આપવાથી આવો વાજ ઉભો નથી થવાનો શુદ્ધિવાદથી. જગત જતાણુ નથી કદાચ યોદ્ધા એનું આકર્ષણ હશે, પણ કુખી પછાત અને માર્ગ ભૂલેલા મારે માનવ પ્રેમ અને બારનાની જરૂર છે શિશુ ધીધેલા ઉચ્ચ બાવનાશાળી સ્ત્રી પુરુષો હજારોની સંખ્યા આ જ્યારે સમાજની રેલા માટે તૈયાર થશે અને એવાને તૈયાર કરના અને અપનાવા જ્યારે સમાજ સુનિવા કરી આપને ત્યારે જ હજારો ગામરામા દિનન બિનન પડેલો સમાજ સ્થિત અને જગત બનશે.

સામાજિક દાર્પ એ ગસિક ને રોગાયક છે એની વાતો, એની મુશ્કેલી અને દયા ધરીમર કૃતકૃત વૃતિ જગાવે છે, પણ એમાં દાર્પ ખીસતું નથી આનુ દામ કરનારા-એક લેખકની સમજામાં કહીએ તો 'આજે અપખ્યા, દાને બહેરા અને મુંઝા હોવા જોઈએ' નીચેલી વાતો નેવી નહિ, સાબ નેવી કહેની નહિ એ જોએ નાણું વર્ષાને મુંઝા માણી બનતું તોજ નર્મ ચાપ એવું દાર્પ ગિાનગીઓ પ્રતા અને જે છે એમો

જે સગવડ અને તાલીમ મળે છે એવી કદાચ તાલીમ ને સગવડ મળે તોજ આ દાર્પમાં દામ કરનાર આકર્ષણે

જો ૮૬૭ સામાજિક દાર્પ શિશુવયમાં છે છતાં એને આર્થિક ક્ષીસ ઓછી નથી દરેજનું મધુદરની ચિંતા આવું દામ કરનાર સરથાને વ્યક્તિને હોય છે એની પાછળ ધાર્મિક કે રાજકીય બળ નથી હોતું, પરિણામે માત્ર દામ એજ ખેંચ અથવા હક્ક હોવાથી એ નથી કોઈ પક્ષના ધર્મ શક્તિ કે નથી કોઈ ધર્મના પરિણામે સતત ચિંતા અને દામને લીધે જે એ દાર્પમાં પડ્યા છે તે ઉપરાંત નવા આવવા તૈયાર નથી થતાં, અને દાર્પને સહન કરેલું પડે છે.

જે સમાજને સુચિતિત ને સુવ્યવસ્થિત દાર્પ કરતો કરવાનું 'દેવ હોય તો સામાજિક દાર્પપ્રતિ હક્ક આપવું પડશે સામાજિક ગણ્યતા પ્રશ્નોમાં માથું ઉઘડી રાખવાની અચક્તિ પ્રગ્નની છે જેલમાં જવું હોય કે કોઈ સાહેસ કરવું હોય તો કરનારા સામાજિક વિષયોમાં તો મુદ્દાને કરતા પછી હરે છે, એવો અમાન ત્યા નિરતર દાર્પશીલ રહેવું જરૂરનું છે આવું દાર્પ કરવા રાખ્ય અને પ્રાન થાને કટીગપ્ધ થાય તોજ દાણા બધ પડેલું આ દાર્પ કદાચ ઉદ્ધેનાય

['જુદિપ્રકોશ માધી આનાર']

જારની સ્વતંત્રતા અને સ્વાધિનતા સ્ત્રી-સમાજની પણ સ્વતંત્રતા અને સ્વાધિનતાની એ રીતે વિધાયક બને તે અબુદયની પ્રત્યેક દિશામાં ભારત પૂર્ણ ઉચ્ચતા સુધી પહોંચી જાય. વિશેષ ત નૈતિક અને સામૃત્તિક દિશામાં ઉર્ધ્વગમન વિશ્વના વચાગ ગણ્યો વધિક બને

—શ્રી મ. ગોળદારા પંચવાસી

જીવંતીની અને આગાઓ
અને અમાન લગતે જીવન
જ્યારે પૃથ્વી પર પાગલ છે
ત્યારે એમાંથી મદદામ્ય
હોવા લાહેરાન રહે છે પરંતુ
જ્યારે એ આગાઓ ને અર-
માનના કોઈ મોટારી પળે
એકાએક ચૂરા થઈ જાય છે,
ત્યારે જેવું મદદામ્ય જીવન
માંની એકાએક કોઈ મેળી
મુદિમા અલોપ થઈ જાય છે.

મંદહાર્ય

લેખિકા

શ્રી કનકભાગા બોઝા, ૭ એ

કેટલાય વરસ પહેલાં જ્યારે તે સોળ
વર્ષની હતી તે વખતની વાત છે એ
સમયે એ નડોળી કેવળ બાલિકા કે નડોળી
કુળથી ત્યારે કોણ હશે? એ તો મને ખબર
નથી, પણ સાધારણ બાલિકા કરતા ઠંઠક
વધુ હતી. તે બહુ મુઠ્ઠર ન હતી, પણ તેવું
કે પ અત્યંત મુઠ્ઠર હતું તેના હૃદયનો
પ્રકાશ તેના મુખ પર પડીને તેને જમણું
દેહિયમાન બનાવતો હતો. મુખ પર નિર્દોષતા
હતી, પણ તેમાં આકર્ષકતા હતી.

સૌથી પ્રથમ અમલવાત્મા તેના હૃદયન
થવા, તે ત્વંતી હાઝિરમા ભણતી હતી તે
પોતાના પિતરાઈ ભાઈની ઘેર રહેતી હતી
કે પણ તેમનેજ મફતમાન હતો એ માર
એ તેની તરફ જોયું, તેની તિલાંજલિએ મારા
પર મુગ્ધતા કામ થયું ફરી વાર જોવાનું

મારસ ક ન કરી શક્યો તેની જોરડી મારી
જોરડીની સામે હતી કારણ તો ખબર નથી
પણ જ્યારે તેને નિહાળતો ત્યાર ખ્યાલ
આવતો કે તે મારીજ છે.

તે દિવસે સાંજની રસોઈ તેણે જાતેજ
બનાવી હતી નાના નાના નાચુક હાથ
જનાવેલી નાની માખરી કદી ભુલી શકાય
કે! કુ મારી જોરડીમા ગેડો હતો, તેણે
જમવાની યાગી એક બાજુ મુકી અને બોલી
"જામી લેજો" મને લાગ્યું કે જલ્દી લીધા
રણુજી હશે. કોણ જલ્દી કેટલીયે વાર મુઠ્ઠી તે
જવર મારા કાનમા મુજબ રહ્યો હતો રસર ઘણો
ઝીણો દત્તો પણ જુવન મિઠાઈ ગણા હતો
માર મુગ્ધ થયોના કુ હાથે, જમવાની યાગી
પામ્ લાડીન એ તેની સામે જોયું, તેણે
મારી માંમે જોયું દ્રષ્ટિ મળી આે તે હતી
તેના એ મંદ હાસ્યે મારું હૃદય જીતીની મુ

૨

અમારૂં મિલન પૂર્વ રચિત પડયન હતું
છ મહિના પછી મને તેના બાપ મળ્યા,
થોડી વણી વાતો કરી પછી તે બોલ્યા

“ કેમ પ્રતીપ, હવે નથી કરવા કે શું ? ”

“ હજી નથી થતી ”

“ કેમ ? ”

“ જાતના ચોગ્ય કન્યા મળવી મુશ્કેલ
છે ”

“ કદાચ ગળી જાય તો ? ”

“ તો જોશું જરો, પણ કન્યા કેવીકે છે ? ”

“ તે એને જોશ છે ”

“ જાણા ન મારશો ”

“ ના, સાચું કહું છું ”

“ ક્યા જોશ હતી ? ”

“ પાદ કરે ”

“ નથી પાદ આવતું ”

“ અમદાવાદમાં ”

“ તમારે ઘેર ? ”

“ હા, મારી બહેન ”

“ પિતરાઈ બહેન-કરણી ? ”

કરણી, મને થાક આવી ગયું જેના
દારમે અમદાવાદમાં જાવું કર્યું હતું, એનું
નામ જ કરણી હતું મારા મનમાં ગદગ-
દિપ્તિ થવા લાગ્યા, હું મનના ભાવ મનમાં
જમાવી બોલ્યો,

“ મને ખાસ પાદ નથી ”

“ આ વખતે તાતાતની રજા મારે ત્યા
જાણો તો કંઈ વાંધો છે ? ” તેમણે હસીને
પૂછ્યું.

“ ખુશીથી ” એ સંકામ પૂર્વક જવાબ
આપ્યો

૩

હું અમદાવાદ મેં જો દિવસે હું અમ
દાવાદ છોડવાનો હતો તેની આમલી સાને

હું મારી ઓરડીમાં એકલો બેઠો હતો.
બારણ પુલ્ક, ધીમે ધીમે તે અંદર ચાલી.
સામે પલંગ પડ્યો હતો, તે ઘરમાં નીચી
નજર કરીને પલંગ પાસે બેઠી રહી.

“ એસને ” એ કહ્યું

“ ના ઉઠી રહેવું જ સાર છે ” તેણે
ધીમેથી કહ્યું

“ ના, મને ખરાબ લાગે છે ” એને તે
બોલ્યા વગર પલંગ પર બેસી ગઈ

“ તારું નામ શું ? ” એ પૂછ્યું.

“ કરણી ” તેના મુખમાંથી નિકળેલી
કરણી શબ્દ કેટલી વ્હાળો લાગ્યો એ કહેવું
પડે તેમ નથી મને લાગ્યું કે સાક્ષાત કરણી
શ્રીમંત થઈને બેઠી છે

“ ક્યા સુધી મળ્યું છે ? ”

“ એકાદા એક મેટ્રીક સુધી ”

તે મુખ થઈ ગઈ એક પણ પ્રશ્ન તે
પૂછતી ન હતી, કદાચ તે પ્રશ્નોના ઉત્તર
આપવાનું આવી હતી એ અનેક પ્રશ્નો
પૂછવાનો વિચાર રાખ્યો હશે, પણ એ
સમયે મારા મગજમાં એક પણ પ્રશ્ન ન
લાગ્યો. પોતાની બાવી પત્ની સાથે પ્રથમ
વાર્તાલાપ બંધી પરીક્ષામાં એ અધરી પરીક્ષા
છે થોડીવાર પછી તે જવા બેઠી.

“ જાણ છે ? ” એ પૂછ્યું.

“ હામ છે ? ”

“ ના ” બારણ પાસે પડેલા તે
ચંદ્રી ગઈ તે બોલી

“ શું મારે તમે ચોક્કસ જવાબ ? ”
આ તેનો પડેલો પ્રશ્ન

“ હામ કદામ હામ છે ? ” એ
જવાબ દીધો,

“ ના ”

× × ×

એ સમય પછી હું તેને મારી સમજવા લાગ્યો. તેના નામ સાથે જેને જેને સંબંધ હતા, એ સર્વ મને જ્ઞાતા લાગ્યા. તેના સંબંધીઓ, તેના પુત્રો, તેના વસ્ત્ર બધામા મને તેનીજ મૂર્તિ દેખાવા લાગી.

હું જન્મથીજ કમનસીબ હતો. ધૃષ્ટિ રેતેથી મરપુર હોય આપ્યું હતું, પણ રેતેક લેનાર કોઈ ન હતું. જન્મનાંની સાથે જ પિતાએ તણ દીધો, કુષ્ઠ છોડી ત્યાં માતા ચાલી ગઈ, મૈત્રી યના મિત્રોએ મુખ મચ કોડ્યા, આથી વિશેષ કુભાંજ્ય ખીજી શું હોઈ શકે ? હવે આશાનું કિરણ જન્મવા લાગ્યું. જીવનની સુધી સરિતામાં તે સંલિધ સમાન હતી. જે દિવસથી તેને જોઈ તે દિવસથી બધો જ પ્રેમ, મેહ અને સંવર્ણ ચિન્તા તેનામાં કેન્દ્રીકૃત થઈ ગઈ હતી. કતાકે સુધી તેને યાદ કરીને બલિષ્ઠની મધુર કષ્ણનાઓ કું કર્મો કરતો હતો.

૪

એ દિવસ આવ્યો. 'કરુણા ખરેખર મારી બની ગઈ. બે હૈયાની પ્રેમ સરીતા મળીને એક થઈ ગઈ. જન્મથી તે આવી ત્યારથી મારા જીવનના હિન્નત ઉપવનમાં વસત આવી ગઈ. જ્યારે પરણીને આવ્યા ત્યારે તે મારી પાસે બેઠી હતી. મેં તેનો હાથ પકડી હસતા હસતા કહ્યું.

"કરુણા, તારા લગ્ન યવા, મિહાઈ ખવડાવીયો ?"

"મારી પાસે મિહાઈ ખવડાવવા જેવું છે શું ? તમે મને તમારી જનાવીને મદ્દ સર્વ લઈ લીધું છે. હીક, મારી પાસે હજી પણ એક ચીજ છે જે તેને વેચી શકો તો મિહાઈ લાવીને ખાજો."

"એ ચીજ કય ?"

ગદ હારથથી તે બોલી એ છે તમે "

એની આ વાત સામળીને મને ખાતરી થઈ કે હું હવામાં ઉડી રહ્યો છું. એકદમ તે મારા તરફ નમી, મેં તેને મુળન લઈને કહ્યું "કરુણા, મારે આ મિહાઈ ખાવી હતી. આવળી હું નવે વેચાયા છું." તેણે તરમથી મારી છાતીમાં માથું નમાવ્યું, પરંતુ હોઠ પર ફરીથી તેવું જ મહાકાવ્ય ફરી વળ્યું.

૫

હું મુગ્ધમાં વકોલાતનું મણુતો હતો, લગ્નના થોડા દિવસ પછી કોને જ ખુલવાની હતી અહીં કરુણા હતો, ત્યાં મણુવાનું હતું. જ્યારે કરુણાથી છુટા પડવાનો વિચાર આવતો ત્યારે માથું જમના માથું કોણ જાણે કેમ તેને છોડતા મને ડર લાગતો હતો. હું એક દિવસ આવી ચિતામાં બેઠો હતો. ત્યાં કરુણા આવી, મને ઉદાસ જોઈને તેના મુખ પરનું મહાકાવ્ય ઉડી ગયું. તે ગભરાઈને બોલી.

"જાણા આજે ઉદાસ કેમ છો ?"

"કરુણા, બહુ મોની ચિન્તામાં પડી ગયો છું."

"મને નહિ વાત કરા ?"

"તને નહિ કહું તો ખીજી કોને કહેવાનો હતો ? પરંતુ પ્રિયે એ ચિન્તા તારા માટે છે."

"મારી ચિન્તા, કેમ મારે માટે તમારે શી ચિન્તા કરવાની ?"

"કોલેજ ખુલી ગઈ છે, હવે તને છોડવી પડશે."

"જુસ એટલાજ માટે આટલા અધોરા થયા છો ?"

"એ શું નાની વાત છે, કરુણા ? મારે માટે સસારમાં તારાથી મુલ્યવાન ખીજી કોઈ વસ્તુ છે શું ?"

“ પ્રાણુનાથ, હું તમને ઉપાસનાથી જોઈ
 રાહતી જુઓ, તમારા પર હવે મારા
 અધિકાર છે આજે પ્રતિષ્ઠા યોગે જ બના
 સુધી વધીનાતમા પાસ ન થાવ ત્યા સુધી
 મને યાદ નહિ કરો, સ્ત્રી પતિને ઉચિત
 પથ પર ચર્ચ જનાર છે નહિ કે તેને
 અનનસિતા દુવામાં કુમાડનાર તમારે મને
 ભુલવાની પ્રતિષ્ઠા કરવી ન પડે ”

હું મહત્ત્વ યથા ગયો જમ એટલું જ બોલ્યો,
 “ અચ્ચા, આવું ન કહીશ તું તો
 મારા પ્રાણુ ”

“ પ્રાણુ છવન મપે છે મૃત્યુ નહિ
 એક વર્ષ પછી તમે વધીય ચક્રને આરગો,
 બને સાથે આનંદપૂર્વક યાત્રા વિતાવીશુ
 બોનો હજી એ વર્ષ સુધી કુવારા છો
 એમ સમજાગો ? ”

મારા વામને માટે તે ઉપરથી આટલી
 ઠોર બની હતી તેની આ નિષ્કુરતામાં
 પણ અપૂર્વ આનંદ આવતો હતો મારા
 હૃદયની કળી વિદ્યતી ગઈ, હું બોલ્યો,

“ કદાચ તું દેવી છે નું જેમ છાંટે છે
 તેમ ચરો પ્રિયે, કાને જ તને છોડીને સુખ
 જઈશ. ”

તે રાત્રે ત્યારે હું જાણ્યો તો જોયું કે
 તે મારા માટે પ્રજ્વળે વિનવતી હતી

“ પ્રજ્વળ, મારી આ એક સપત્તિની
 રક્ષા કરજો ”

૬

બીજે જ દિવસે હું સુંમધ આ યો ગયો
 પ્રયામ કરતા છતાં હું કશુંક ન જુલો
 રાક્યો, પરંતુ તેની પાદની મને ઘણા લાભ
 થયા જે કદી છવ મમરાય તો કશુંક
 છેત્લા લાખે સંભારતો વિચારતો કે હું

મારું માટે નહિ પણ કશુંક ખાતર બધું
 હું તેનું નામ વજની માફક મારું રક્ષણ કરવું

યોડા સમય બાદ જાણ્યો પડી નરજાને
 બળવાની તોજ છાંડી હતી, પરંતુ મેર
 આવી જે સાંબળુ તેથી મારા હૃદયને આધાર
 લાગ્યો મારી કશુંક પોતાના પિતાને ત્યા
 મિમાર હતી, તેને જોવા જતા હું ખૂબજ
 ગમરાતા લાગ્યો હું અમ તાદ ગયો કશુંક
 મિમાર હતો, મારી ધારણા કરતા પણ વધારે
 મારા હોય ઉડી ગયા તે રાત્રી પર પડી હતી,
 શરીર કેવળ હાડપીન જોયું બની ગયું
 હતું સુખ પરંતુ તેજ વિનાન ચક્ર ગયું
 હતું, તે અધમારમાં તેના મેત્રામાંથી પડેલા
 જેવી જ્યેષ્ઠિતિ નિમજ્જની ન હતી, મે તેના
 માથા પર હાથ ફેરવ્યો, તે મારા હાથને
 પોતાના હાથમાં દાખીને મોઢી,

“ તમે આવી પહોંચ્યા ? ”

તેના મુખ પર રિશતની એક ક્ષીણ રેખા
 ચમળી, પણ હાથ ને મદ હાસ્ય મારા
 હૃદયને પ્રચલતાના પારણે જુલાવતું હતું, તે
 માગ દેવાના કુન્ડ કુન્ડા કરવા લગ્યું મને
 ડર લાગ્યો વારંવાર બાવી અમગળની
 રક્ષા મારા હૃદયમાં ઉતરા લાગી

“ કશુંક, આ હું શું જોઈ રહ્યો છું ? ”
 હું રડતા રડતા બોલ્યો, કશુંક મારી અધમ
 ના આસુ ન જોઈ રહી હું રૂદન કરવા
 છાંડતો હતો, પણ તેના ડરથી આસુ ખાળી
 રાખતો હતો દરી પણ અધકાર જોઈને
 આગથી ન રહેવાયું, આસુ વહેવા લાગ્યા
 તેને કોણ જાણે, ક્યાથી ખબર પડી ગઈ
 મારી આજો પર હાથ ફેરવી એ જોવા લાગો,
 આજો બીની હતી, જલ્દી હાથ ખસેડી તે
 કોણ સ્વરે બોલી,

“ હાથ તમે રડા છો ? જલ્દી આસુ રોકો,

નહિ તર તમને રડતા નેહી મંડળ દેદા
ભાગી જશે, ”

ચિતા પ્રગો નહિ, ‘ ગદ્દી નારી
ચંદ્ર જલ્દસ ”

તેએ આસુ લુછવા મારા અવાજ બંધ
થઈ ગયો હતો, શરીર કપડું હતું

“ કરુણા, હવે પર પત્યર રાખીને
પ્રિયજી તારી કંઠના પૂર્ણ કરીશ ” એ વ્યથિત
તેએ કહ્યું

“ આટલા અનીરા કેમ ચર્મ ગયા છા ”
તે બોલી હતું ‘ ભરાયેલા અવાજે બોલ્યો
‘ ખાગી, મને ભય લાગે છે મને લાગે છે
કે કોઈ મને તારી પામેલી છીનવી રહ્યું છે,
કરુણા આ અધારમાં દલ્લમ આશાનું
એક માત્ર કિરણું તું જ છે તારા વખર જીવન
વિતારનું આદ ‘ કરુણા ? ”

હું સાધરા લાગ્યો, રજુ તે મને સમ
જાવતી હતી, પણ હવે નિરાશ થઈને બોલી

“ હવે ક્યાં મળશે ? ”

“ હું તને ઇશ્વર પર ડેરીને જાણે છું,
તે કાગળે તો ‘ પાણી જલ્દી મળીશ ” એ
તેની માગણીનો જવાબ આપ્યો

“ જાવ, પ્યારા ‘ ઇશ્વર તમને સુખી
કરે ’ એ હતા તેના અંતિમ શબ્દો

હિન્દુઓમાં પતિ પોતાની સ્ત્રીની ચિંતા
કરે એ પાપ તો નહિ પણ નિર્ધનતા
અવગમ મનાય છે એ લોક સંજ્ઞાએ મને
મારી પ્રિયને માટે કંઈ કરવા ગીધું નહિ
થોડા વખતમાં હું મુજબ ગયો

પ્રોત્સાહન આપે એટલે ન હતો, જાણ-
જતા અશુભ સ્વપ્નો મોં ધેરતા હતા
કરુણાના કોઈ સમાનાર મળ્યા ન હતા
દલ્લની વ્યથતા વધવા લાગી, ચારે બાજુ
રમણનના બયાનક દ્રશ્ય દેખાતા લાગ્યા એક
ક્રિત્તમ જોડે મને લાસ થયો કે કરુણાની
ખિન્નતાનો તાર મને કોઈએ આપ્યો એ
વાંચ્યો, ગાડીનો સમય નહોતો ખોલ્યો પણ જાન
આવતા નેયુ તો કંઈ નહોતું હું કૂંચવા
લાગ્યો, હે મજુ શું થવાનું છે ? ખીન્ન
દિવસે ફરી એ દ્રશ્ય (Vision) આંખ
સામે આડું તે દિવસે શરીર ચિથિત થઈ
અડ્યું હતું, જેએની વધી ગઈ હતી, ક્યાંય
જીવ જોડે ન હતો હોરરકર્મ પશ્ચાત્ત પર
પડ્યો હતો કોઈએ બારણ ઠોક્યું બસ,
તારવાળાનું ચિત્ર ફરી સામે આનું પગ

હું હિતેશ્વર ચર્મ ગયો આ ફરી આવે
શમા આરી બોલ્યો “ નહિ, તને નહિ
જવા દઉં છું મારી છું, ફક્ત મારીજ,
તને કોઈ પણ મારી પાસેથી છીનવી
શકશે નહીં ”

તે મારા માથા પર શાંતિથી હાથ
ફેરવતા બોલી,

“ તમે તો બહુ દુઃખી હતા, આજ
હવેને આટલું મિષ્ટાન્ન કેમ જનાનું છે ?

“ કરુણા, મોટા મોટા મનુષ્યોત મનમાં
પણ કોઈ નરમ ભાગ હોય છે આવા સમયે
અભરાઈ જવું એ માનવ હૃદયનો શિથિલ
ભાગ છે ‘ મનુષ્યને માટે એ સ્વભાવિક છે
જેનામાં એ ભાવ નથી તે કાતો દેવતા છે
અમર રાક્ષસ છે ’ એ જવાબ ગયો

“ પણ કુખી થયેથી શા દાયદો ?
કરુણાના જીવનને કોઈપણ છીનવી શકે, પરંતુ
કરુણા પરનો પ્રેમ કોઈ છીનવી શકે તેમ
નથી પ્રેમ અમર છે વાડ, મારી એક
અંતિમ ઇચ્છા પૂર્ણ કરશો ?

“ શું ? ”

“ તમે જલ્દી મુજબ આસ્થા જાન, મારી

કુળમાં, બારણ બોલ્યું, સામે જ પટાવાળો તાર લપ ઊભો હતો કુળતા હાથે તાર બોલ્યો, સખ્યુ હતું "Kinnaras case hopeless" (કરચુની ગિયતિ નિરાશા બનક છે)

એ જમીન પર તાર ફેંકી દીધો. આખી ચીજી ધરતે કહેવા લાગ્યો કે આ પશુ એક કમ્પ (Vasana) છે, પણ આખે ન માન્યું, તાર સામે પડ્યો હતો આટ બાળુ લગેલુ દેખાતુ હતું "Kinnaras case hopeless"

હું સાંભળી એસમાં આસતો રહ્યો એક એક મિનિટ એક એક વર્ષ જેવી લાગતી હતી, મનમાં ને મનમાં કમર પર યુરસે થતો હતો કે મુખર્ષ, અમતાવાદથી આટલું દુર ન રાખ્યું હોત તો એટલું શું બચી જાત ? નો બાકી કોઈ રોશન પર વધુ થોભતી તો કપની પર તારાજ થતો કે ટાઈમ-ટેબલ લક્ષી વેળાએ મુસાફરોનો સહેજ તો ખ્યાલ રાખવો જોઈએ ને ? જેમ જેમ મેકન આગળ વધતો હતો તેમ તેમ કરચાઉં થર દૂર દૂર લાગતુ હતું, મધુને પ્રાપ્તો હતો કે એન્જન બચી ન ભય. બે એન્જન પાછળ એ મારી બધી સપાંત ખર્ચા દોત તો પશુ મને આટલી ચિંતા ન થાત

બહુજ ઠહિનતા પછી મારી માતા પુરી થઈ ઉતરીને થર તરફ જવા લાગ્યો, પણ વાહા ચુકા પડતા હતા બારણામાં તેનો બાક મળ્યો, એ ગભરાઈને પૂછ્યું "કેમ હું વખતસર આવ્યો છું ને ?"

" મોડો છું પ્રતીપ ? " તે આખમાં આજુ થાકી બોલ્યો

" કરચુ ! " એ જાળકની માફક વદ ખાટથી પૂછ્યું તે કપ બોલ્યો નહી, ચુપ ચાપ મારો હાથ પકડી તે ધીરે ધીરે અદર જવા લાગ્યો

આહ ! હું મારી કરચુને અતિથ સમયે પશુ ન જોઈ શક્યો શોકની બે અવસ્થા દોષ છે પહેલીમાં માનવી રહન કરે છે, બીજીમાં તેના આસુ મુકાઈ જાય છે પહેલીમાં તેનું હું જ આસુઓથી લલકું થઈ જાય છે, બીજીમાં તે મનમાં ને મનમાં જાય છે પહેલી અવસ્થા નિશામત હોય છે, બીજી દાદક હોય છે મારા આસુઓ તો ગાડીમાં પહોંચી ગયા હતા હવે શોકની બીજી અવસ્થા હતી, આખના આસુ મુકાઈ ગયા હતા, પણ હૈયું રડી રહ્યું હતું

મારી કરચુ, મારું હૈયું તોડી ગઈ છે શરીર શિથિલ થઈ ગયું છે, સસારમાં ફળ અપહારન બાંતે છે ચારે તરફ શાંતી વાળી, પણ તેનું એ મુખ બેવા ન મળતું સમજા નર્મ તેની બરમ પાસે પચીસવારે પોક્કર થયો " કરચુ, કરચુ, " પણ કરચુને તાપ્ત કરનાર એ આરો શબ્દ ન સંભળાશે લોખવાર માથું પછાડવા છતાં પણ તે મદ હાસ્ય બેવા ન મળ્યું

જમવાન, સમગ્ર જીવન આપીને પણ તેના એ મદ હાસ્ય ની એકે જતાં બેવા નહિ પામ્યું !

વર્ષ ૧૯૭૧

ભારત આઝાદી મેળવી ને

પ્રગતિ પથે પળી રહ્યું છે, તેમાં ખૂબ ધર્મશ્રી યાવ છે પરિણામે આઝાદીના માર્ગે કટક ભર્યા, વિષમ ને અનેક આપત્તિથી

છવાઈ ગયા છે પરંતુ પ્રત્યેક ભારતીય જાતની પવિત્ર કર્મ છે કે સર્વ આપત્તિના મૂળ રૂપ ને 'વાદ' ને વાડાળીને વિષ છે, તેને દૂર દૂર દરિયે ફાંપી દેવું, અને સસ્કૃતિ બધી સમભાવથી પ્રત્યેક વસ્તુ વિચારવી એ એક વાત નિર્વિવાદ છે કે 'સત્યના આધારે, પ્રજાપાતથી પર બની મનને ચિત્તનમાં પડે વીર્ય તેા તત્ત્વ એવા સુદર રૂપે મળશે, કે ને વડે સર્વોત્તમ સર્વોદય સાધી ફિનિશની તમામ સસ્કૃતિ ને આઝાદીથી એકતમ આઝાદી ભારતના પુણ્ય પ્રદેશમાં નિરંતર વાસ કરશે.

આપણે એ સ્વપ્ન સિદ્ધ કરવા, રામ રાજ્યની પૂર્વ બાપુની જીવનને સ્વરૂપ આપવા માટે શુ કરવું જોઈએ તેના આ શરૂ થતા મૌનસિક નૂતન વર્ષથી વિચાર કરી તે પ્રમાણે આચરીએ.

એક તો આપણી લોકશાહી સરકાર પ્રત્યે સંપૂર્ણપણે વફાદાર રહીએ વળી એના શાસનનો રચનાઓનો કાર્ત પ્રત્યે નીકળે તે દુસ્મનની દ્રષ્ટિ ન ફેળવતાં, એના કાર્યમાં સહકાર આપી સાચે મળી સમૂહજનથી આઝાદ દિવસો રાજ્ય વચરવાના પ્રત્યેક અંગ પ્રત્યાગી પ્રતિ આર દાખવી અનુચિત વર્તન તથા દષ્ટિએ. અને એક પછી

આઝાદી આવી છે પરંતુ આઝાદી નથી આવી, સ્વરાજ્ય-સુરાજ્ય અને રામરાજ્યનો આપણો માર્ગ ચેલા વારો અને ધર્મશ્રીએ જે રહી રોકી રાખ્યા છે ત્યાં નૂતન વર્ષના પ્રભાતે આ આઝાદી કાળે એ ધર્મશ્રીને તિલાંજલી આપી આવો, આપણે એક ધર્મશ્રી અને આપણી આઝાદી, આઝાદી અને સ્મૃતિનું એ સ્વપ્ન મિલકે કડીએ

લેખિકા મૌ હમુમતિ ધી. હેસાઈ

એક આઝાદીની મીડીના પગથીએ દાંતા, ને સાતિથી જગ મુખીએ સૌ જાણીએ છીએ કે મેડીએ ચંપતા વખત સાંજે નાં પ્રત્યેક પગથીએ પડેને રિધરતાથી મૂકવો જ પડે, કોઈક વસ્તુ જાળવાન કમરિવ એક સામટા એ પગથીયા એજગો રાદે છે પરંતુ એક નાંચેમાં એક જ રાજ ભરી ટાંચે પડોચવાના પ્રયત્નો જાતીન પર પછાડી નાખી, જાડી ચની સકવાની રાદિત દુર કમી, કયાક હાથ, પગ, કમર, કે માથુ ફાડી પછ નામે માટે જ ધીરજ રાખી પ્રત્યેક પગથીયા પર રિધર ન દડ પગ મુખી આઝાદીના શીખરે પડોચીએ એવા પ્રયત્નો જ આદરીએ. પ્રયુના સર્જનશ્લા પછુ છતિ હશે જ ન જગતનો કોઈ વસ્તુ સંપૂર્ણત સિદ્ધ બની નથી એ વિશુપોના સ્વરૂપ ગૌણ બનાવી ને ચોગ્ય પ્રમેા છે, તેનેજ હાથ ધરીએ એ પ્રત્યેક પ્રમેાની છલ્લાટ અહી કરવાની ન કોય એ બધુ બધાને સુવિદિત છે

કેમેસ સરકારનો સામે સમાન્તાદ કે મામ્પતાન કેછતર કોઈવાદ મુદ્ધ મોરચો માટે, અથવા અહી નીકા કે તોડફોડની પ્રતિત્તિ પ્રત્યેક અંગેને હાનિ કરે, પછુ એ વાડા કે વાડના સચા હો રહેત પડુજ દુક સત્ય વિચારે ને રીકારે કે ભારત એક દેશ છે

એમાં આપણે નાગરિક છીએ તો આપણે સમજીએ કે, ક્ષત સરનાની નહિ પરંતુ આપણી પણ દેશ પ્રત્યે પવિત્ર નૈતિક ને મારકૃતિક કળ છે અને હશમાં આપણા હાનિકારક વાતાવરણ ને ધર્મજ્ઞ પેના ન કરતા સાચી રીતે સરકાર સાથે ચર્ચા કે મસતત કરી પ્રત્યેક દેશની આજ્ઞાની ઠાળે પ્રયત્ન કરીએ । સરકાર લોન્ડાઈની રચના છે બાનોમાં આ લોન્ડાઈની પચતી કોષ વ્યક્તિઓ મતાપર આવે, અગર ક્ષત ભારતવાસીન કહેવાતા કોષજ પચ રિનાના લોકોની સરકાર બને. પરંતુ હમેશા કોષ પણ શાસનકર્તા હોય, તેને ડખસ ન કરતા, તેના કાર્યમાં હજુપો હોય તો સાચે માર્ગે સુધારવા સહકાર સાધી કાર્ય કરીએ. બાકી બધું નિરર્થક દુનિયા હસાવવા જેવું ચર્ચો હિંદ આઝાદીની આ બાદી સિદ્ધ ન કરે તો તેની ચરમ ક્ષત શાસનકર્તાની નથી, પ્રત્યેક નાગરિક કે ભારતની જનતાને જ સાચે લાગશે. માટે એ કેવળ સત્યજ છે તે સ્વીકારી આપસના ' ધર્મજ્ઞ ' અને ' વાદો ' ની બંદીથી મુક્ત બની પ્રત્યેક ભારતીય એકજ બની આપણા ભારતમાં રામરાજ્ય કે સુગંધવત સુખ માણીએ રચિયાને સામ્યવાદ (ગોદરાનિઝમ) આપણા ભારતને ન જ ખપે, કારણ તે પ્રદેશ જુદો, સરકાર જુદા, જાત જુદા છે ને તે દેશોની ન તિ રીતિ કે સરકારિતામાં જીવે । હિંદની ટુલના કરી તેથી ચઢીયાતા ધર્મ રાકો નહિ પ્રત્યેક દેશથી જુની અનોખી આજ્ઞાની આપણે મેળવી ચખ્ખા, વિચ્છાની જેવા પ્રશ્નો આપણે હાથ વરવા એ મરે થઈએ તો પછી માર્ગે સુદેશ ભારતવાસીઓ, આપણે જ એવી કોષ રાજ્ય રચનાને કેમ ન અનુમરીએ, કે દુનિયાના બીજા પ્રદેશવાસીઓએ અનુ અનુષ્ઠ કરવા પ્રેરાય. ધ ધ હો ભારત । જેણે યુગે સુધી એના અગમ્ય, અનુપમ અનોખા નરો વિચાર પુરાણ કાળથીજ આજ પધત કાળમાં છે ભાવીમાં ભાગત અનોખું, અનુપમ, શ્રેષ્ઠતમ

ગણ જની દુનિયાનો આદર્શ બને, એ સિદ્ધિ ત્રણે ધર્મજ્ઞ તથા એકતાના પચે શુભ નિષ્ઠાથી પળાએ, એજ ખરું કર્તવ્ય અને દેવ પ્રત્યેની પવિત્ર કર્મ છે આઝાદી પછી આજ્ઞાની સાધતા પ્રત્યે વ્યક્તિને સહન કરી વોડોડ ત્યાગ ને ભોમ બે દલાય આપવો પડે, તો પણ આજ્ઞાથી દેશ આઝાદ મમુદ્દ કરવા એ કાળો સહર્ષ આપણે આપવા તત્પર બનાએ

આજના નવ પ્રભાતે શુભીષ્ઠ શુભરાતની ગરવી શુભસુન્દરીઓ અને ભારતવર્ષની સર્વે તમ વીર નારીઓ આવો । ને પ્રતિજ્ઞા દરો દરવો કે ' તમે માતા હો કે ભગિની, પતિ હો કે પુત્રી હો, કોષ પણ પ્રકાં પુરુષની સજાધિની હો તમારા પિતા, પુત્ર, ભાઈ કે પતિ, કોષ પણ ભારતના કોષપણ અનુરૂપ હોના હો । તેઓ અમલદાર, અધિકારી, નેતા સેવક યા વેપારી યા તો કોષપણ હો । તેઓને આ ધર્મજ્ઞ કાળમાં પોતાની વિચારક છુદિની ધીરજ બોધ નાખીને દેશને હાનિરૂપ કોષજ કાર્ય તેમના વર્તન દ્વારા ન ચર્ષ જાય, તે માટે સતત કાળજી રાખી, નિરતર તેઓને સાચી પ્રેરણાથી પોતાના દેશ કાળેની સત્ય કરજ અદા કરવાના કલાય કોષક રીતે નિજ સ્વાર્થ કે સ્થિત કે અપતિનો ભોમ આપવો ઘટે, યા ત્યાજનો માર્ગે કેટલીક ચતુનશીલતા દાખવી ગ્રહણ કરવો પડે, તો પણ દેશના હિત ને સર્વોદય કાળે જે આજ્ઞાની સિદ્ધ કરવા આપણા સુખનીઓ માતલિન મ્હેનત કરે છે, તેમને તન મન ધનથી અનેક મતભેદ છોડી સહાયક બનીએ । એવી આ શુરુ ચતા મગજ પ્રભાતે પ્રતિજ્ઞા કર્ષ ભાવતા વર્ષના અત ને કરી ચર ચતા નવ બાને દુનિયાના ઉચ્ચ સર્વોત્તમ રચાને ભારતને એકાદીએ તે સુવર્ણ દિનનો આનંદ સર્વ ગણી માણીએ । એવી આજના શુભ દિને મગજ કામના પ્રભુ આ સિદ્ધિ કાળે પ્રેરણા ને વહિત અર્ધા નિજ આસિ-વાદથી સજા બનાવે, એજ નિર્ભજ મનની ભારતના જવતત જ્યોતિ જગતમાં અમ ભારતની જ્યોત મગાવે એવી અમર્થના ।

વાસના અને પ્રલોભનની આગમાં સપડાઇને જીવનનું મર્વરન
ગુમાવીને હતપ્રાણ બનેલી એક નારીની કથા.

આ જે તેની જન્મગાઠ હતી. મને
તેમા ખાસ આમ વચ્ચે મળ્યું
હતું એને જોઇને મને પાછળના આઠ વર્ષના
બનાવોનું સ્મરણ થયું ચિત્રપટની પેઠે જૂત
કાળમાં સરકાને વિધીન થઇ ગયેલા એ
બનાવો એક, પછી એક નજીક મારી દૃષ્ટિ
સમક્ષ તરવરી રહ્યાં. ભમ, વિખવાન, આશા-
નિરાશા અને આસુ સિવાય એમા શું હતું ?
નારી જવું અને પરત આવવું, આવું આવું
તો થયું બની ગયું હતું તમને એની કદાચ
કલ્પના પણ નહિ આવે, પરંતુ ન્યારે એ
વાસ્તવિક જીવનની કલ્પના કે કરે છું ત્યારે
સાથે જ મનોમન કૂંચ લઉં છું અને આજે
પણ આઠ વર્ષ પછી એનું મુખ જોઇને
હૃદયમાં જે બધા થાય છે જે વેળાનો
કારમો ચિત્કાર હોય છે, એ કેમયે દબાવી
શકતો નથી એ નખાઇ ગયેલું શરીર,
ઊંઘરમા દશ વર્ષનો વધારો, અને અકાળે
આવેલા જીવનની નિરાશાની રૂપ એના સરેક
વાળ જોઇ આંખમાંથી અશ્રુની ધારા ટપકી
પડે છે કુદરત ઉપર ધડીઘર ગુસ્સો આવે
છે કે આવા ખૂનસુરત પ્રાણી સજીવને કુદરત
એને અકાળે આમ શા માટે કરમાતી નાખે
છે ? કાલ મદિરમા પધરાવવા યોગ્ય એ
પ્રાણને શા માટે જળીન પર દગાદી દઇ
સંસારની આ બહીમા નાખી એને જૂન
વામા આવે છે ? એક નહિ, આવા અનેક
પ્રાણી અકાળે કરમાતા જોઇને દિલની બધા
ને રોડ દાગી શકતો નથી લગ્ન અને પ્રેમ,
દેહ અને વાસના, જીવન અને આત્મા, એ
બધુંયે એક દીપસુરતી આત્મા સમજવા
માટે કેટલીયે માનવ જીવંતો આવી ગયા છે

લક્ષ્મી

લેખક

શ્રી હરિશ આપ્ટેચી

જાન્યુઆરી ૧૯૮૦

જતા એવું શુભચિન્તન હાલ મારાની સમજ
શક્યો નથી, કે સમજ્યો હશે તો સમજાવી
શક્યો નથી, શા પોતાના જીવનમાં આવરી
શક્યો નથી.

આમ તો મને એનો ખાસ પરિચય
નહોતા પરંતુ એક દિવસ જ્યારે મારા એક
મિત્રે આપને એમએ જણાવ્યું કે 'હરિશ
એક ખૂનસુરત કુમારિકાનો જોગ અપાય
છે, તું ધારે તો એને બચાવી શકે તેમ છે.'

એની વાત સાંભળી આશ્ચર્ય સથે કે
હસી પડ્યો અને બોલ્યો 'કે કેવી રીતે
અને કેને બચાવી શકે એમ છું ? મને તો
કઈજ સમજ નથી પડતી.'

એણે જાની વાત કરી, હલકું 'આમ છે
તે તારું લગ્ન નથી કર્યું, એટલે જો તું
એની સાથે લગ્ન કરવા તૈયાર થાય તો તે
જયી શકે તેમ છે કે તને એની પાસે લઇ
જાઉં, તું એની સાથે વાતચીત કર આ તને
જોગ લાગે તો એની સાથે પરણી જઈ એ
જયારી લે.'

આમ એની સાથે મારી પડેલી મુલાકાત
થઇ એ દિવસને હજી આજે ૫ જૂવતા મધુ
હું, જતા જુદી શકતો નથી તે વિષે
સાંજના સાંતેક વાગ્યા હશે નિમ્નિત રથત
અમે ગયા. એનામા દેહ સાક્ષિય હતું,
સૌંદર્ય હતું, પરંતુ મુખપર ઘરમ સાથે કુખ
અને જીડી અમીનીની રેખાઓ તરવરતી હતી.

પ્રથમ તો એણે કષ્ટપણ કહેવાનો ઇન્કાર એી પરંતુ મારા સહાનુભૂતિ બધો શબ્દો અને લાખી વાતચીત પછી એણે આખા આસુ સાથે એના અંતરમાં સળગતી કુખની સમગ્ર આગ મારી સમક્ષ દાસવી દીધી.

એની વાત લાખી છતાં કષ્ટ આવી હતી, આપારે એ એની મા સાથે રહેતી હતી. પરંતુ પ્રથમ ત્યારે એનો જન્મ થયો ત્યારે પિતા ખૂબ વ્યસની હતા, એની માતા બાલ્યાળુ હતી, પરંતુ પિતા વિજયિય હતા એક દિવસ કાણુ જાણે કેમ અને કષ્ટ રીતે બંને વચ્ચે પ્રેમ થયો, અને એ પ્રેમ આખરે આંતરજાતિય સખનમાં પરિણમ્યો અને એના ફળરૂપ બે બહેનો સહારને સાંપડી એના સખ તો દ્યારનાથે એક શિક્ષક સાથે થઈ ગયા હતા પરંતુ પિતાનો પેટો વાસના બધો પ્રેમ હવે એાગળો ગયો હતો, પુષ્પનો પમરાટ એણે સુસી બીધો હતો, હવે એ પુષ્પ એને કામનું ન્હોતું બામ એક દિવસ તેના બાપે માતાને છોડી દીધી ત્યારે લક્ષ્મીની ઉંમર ફક્ત ત્રણ જ વર્ષની હતી.

માતા રડી ઉઠી, અને ત્યારે એના આસુ ખૂટ્યા ત્યારે એ આ ત્રણ વર્ષની બાળકોને લઈને ચાલી નીકળી બિચારી ત્યક્તા ક્યા જગ્યા ? કાણુ એને આ સહારમાં સધરનાર હતું ? અને છતાં છુટગી એવી નથી કે એને કુખના ઉગેલા કુ ગરની ટોચેથી પેલી મૃત્યુની ખીણમાં પડી કુદાવી શકાય એ કામનો સહાગ શોધતી બટકતી હતા એક પછી એક મહિનાઓ અને વર્ષ પર વર્ષ વીતી ગયા આખરે એક દિવસ એક સરકારી કુટુંબમાં એને સહારોના, આશરો મળ્યા ગયો પરંતુ પેલી સામાજિક, માનસિક ને શારીરિક જૂનની એની આગ સંતોષાવતી થઈ નહોતી પરંતુ કુખ, તિરસ્કાર ને અપમાનથી એ વધુ ને વધુ સતેજ બની

હતી આ જૂનની આગ સહારમાં શુ નથી કરતી ? એ આગમાં સપડાયેલો માનવી પછી એ ત્તી હોય કે પુરુષ માનવતા જૂલી જલને ન હરવાનું કરી બેસે છે ને બપોરે એ આગ સંતોષાવતી એવું સાદુ માલું પરિણમી નામર સમક્ષ આવીને ઉભું રહે છે ત્યારે જ એ પ્રતાપ છે પરંતુ ત્યારે તો ઘણું મોડું પડી જાય છે પેલી નિર્લક્ષી ટેવ જોર કરીને એને ફરી ફરીને એજ માર્ગે ધસડી જાય છે ને એમાથી જૂનોતી એક પછી એક પરપરા રચાઈ જાય છે આવી જ જૂનની આગમાં લક્ષ્મીની માતા ગભીર જૂલ કરી બેઠી. સરકારી ગણ્યાતા એ કુટુંબના શીરતાન સાથે કોષ્ટક અધારી પળે એના સળધ થયો, પછી તો પ્રકાશ અને અધકાર વચ્ચે એ સળધ અમયોક રીતે દિન પ્રતિદિન આગળ ને આગળ વધતો ગયો.

માતાના આ સરકારની પ્રતિબિબરૂપ છાયા લક્ષ્મી પર પણ પડ્યા વિના રહી નહિ, હવે એ બાલિકા મરીને પદર બર્ષની સૌંદર્યવંતી હુવતી બની હતી એના રેઠ-મનમાંથી યૌવનતા પમરાટ મળુલ રતી રહે ગૂંજતો હતો પરંતુ એ સૌંદર્ય અને એ યૌવન એને એક એવા માર્ગે ધસડી રહ્યું હતું, જ્યાં પ્રેમને નામે માત્ર વાસના જ વસતી હતી, ને ચાદનીની શીતળતા ને જીવનની આશાપેશને બદલે જીવનને બાળાને ખાક કરી નાખે એવી કારણ દબલતા વસતી હતી યૌવનના આ મનોવિશ્લેષણ વચ્ચે એ એક દિવસ સરકારી ગણ્યાતા એ કુટુંબના મોટા પુત્ર સાથે પ્રેમમાં પડી. પરંતુ એ સાચે જ પ્રેમ હતો કે પ્રેમના આધાર નીચે રેઠ વાસનાનું પ્રતિબિબરૂપ હતું, તે કાણુ કરી શકે ? એક દિવસ બંનેએ લાગી જવાનું નક્કી કર્યું, પરંતુ કાણુ જાણે સરકારી ગણ્યાતા એ યુવકના પિતાને આ વાતની ખબર પડી ગઈ

એક પ્રકારના સતોષની હપરેખા ચમકી ઉઠી અને છુટા પડ્યા ને છુટા પડતા પડતા મેં જણાવ્યું 'ફક્ત એક પ્રામાણિક દૃષ્ટિએ તારા ને મારા આ લગ્ન યશો, પણ મેં તો તને એક બહેન તરીકે જ સ્વીકારી છે ને એજ રીતે મારા હૃદયમાં હ મેશને માટે તારૂં સ્થાન રહેશે એમાં કદી કોઈ કાળે પેલા વિવાસ અને વાસના પ્રવેશી શકશે નહિ. આ લગ્ન બાદ તારી છ્ઠ્ઠા મારી સાથે રહેવાની હશે તો તેમ કરી શકશે, તારી છ્ઠ્ઠા ખીજ લગ્ન કરવાની હશે તો પણ મારે એ મજબૂર હશે, તારી છ્ઠ્ઠામાં આવે તે કરવા તું છુટી હશે, અને એમ જેવા આબ્યા હતા એવાજ સુખચાપ છુટા પડ્યા. એના નિર્ધારિત લખને ફક્ત આઠ જ દિવસ બાકી હતા. પરંતુ લખને આગલે દિવસે જ મને એના એક પત્ર મળ્યો એમાં લખ્યું હતું બાઈ,

તમારા પ્રત્યે મને સાચે જ માન ઉપજે છે તમારો શ્રેય હવે પ્રકારનો છે, તમારો દીલ, આત્મા એ બધું જોયા જણ્યા પછી મારે ખાતર તમારી જીવંતિનો ભોગ લેવો હવિત નથી. તમારા વિચારો અને આદર્શો એટલા હિચા છે કે મા' ખાતર તમારી જીવંતિના આ રીતે ભોગ હું આપવા માગતો નથી તમે મારે માટે પૂજ્ય છે, સસારમાં મારે કોઈ બાઈ નહોતો તમારા જેવા બાઈની માર જરૂર હતી ને જોઈ હું કે જીવંતિમાં મને તમારા જેવા એક બાઈનો સહારો મળી ગયો છે માટે મને તે જે થવાનું હશે તે યશો, પરંતુ જીવનમાં તમારી સ્મૃતિનો સહારો લઈ હવે ખુશીથી જીવી શકીશ. તમે તે દિવસે કહેલી વાતોએ મારા હૃદયના દાર ખોલી નાખ્યા છે જાણે તમારા એ સખ્તોએ મને નરી જ અને બહારૂરી ભગી જીવંતિ બની છે મને તેમ હશે, હ મેં નીતિના

માર્ગે જીવવા પ્રયત્ન કરીશ નશીબની સાથે લડીશ ને મને તેવું કુખ આવી પડશે તો પણ સહન કરીશ'

; પત્ર ખૂબ લાભો હતો, અને તેમાં આવું આવું બધું લખ્યું હતું મને થયું અવશ્ય એકવાર એને મળવું જોઈએ એ રાત્રે હું એને મળ્યો. મને જોતા જ એની આંખમાંથી અશ્રુની ધારા ચાલી નીકળી. મેં એને આશ્વાસન આપવા પ્રયત્ન કર્યો, પણ વ્યર્થ. આખરે એ રડી રડીને ચાડી, એની આખના અશ્રુ ખુટી ગયાં, એનું દીલ શાંત થયું ત્યારે મેં એને પૂછ્યું, અને એ આંખો છુછી ખોલી ઉઠી 'જ્યારે બાઈ આવ્યો ભોગ આપી શકે છે તો બહેન શા માટે ન આવે? હવે તમે કહો તેમ કરવા હું તૈયાર છું મને હંધરમાં શ્રદ્ધા છે, એ કદી ખોલું નહિ કરે. નશીબમાં હશે તે યશે.'

નશીબ, નશીબમાં હું માનતો નથી લક્ષ્મી. 'મેં કહ્યું, 'મેં તારે માટે એક સુદર શિશિલ નવલુવાન શોધી કાઢ્યો છે જે તું છ્ઠ્ઠી હોય તો એની સાથે તારા લગ્નની ગોઠવણ કર.'''

પરંતુ તેણે સાફ છંકાર કર્યો અને કહ્યું 'નહિ, એવું બાગેડું લગ્ન કરવા હું તૈયાર નથી. મહં માલ સુધી મારા એવા વિચારો હતા, પણ તમારા જેવા એક ભાઈની બહેનને એ ન શકો. પછી બસે જે થવાનું હશે, તે મશે મને તમારામાં શ્રદ્ધા છે છતાં હું વિધિના નિમોણને જ ન્યાય આપીશ.'

મારે હવે એને કશું કહેવાપણું ન રહ્યું મેં વિદાય લીધી અને એક કાળ રાત્રીએ નિર્ધારિત એ વ્રત ઘડ ગયા પોતાના પતિનું એ લગ્ન પહેલા મોં પણ જોઈ શકી નહિ. પરંતુ ત્યારે એણે સાસરે જઈને પોતાના પતિનું મુખ જોયું ત્યારે જ એને સમજાડું કે તેના પતિ તરીકે જે પ્રરુપ તેને જતાવવામાં

આખા હતો તે એ નહોતો પરંતુ એ પચીસી વટાની સુકેતા લગભગ વૃદ્ધ કહી શકાય એવા પુરુષની પોતે હવે પાની બની ચુકી છે એક આંચકો ખાઈને એતુ હૃદય ધરીબર થન્ય મનસ્ક બની ગયું

ફેટ ફેટલી આશાઓ અને ઉમંગ એના હૈયામાં ભરા હતા ? એતુ હૃદય ચક્રવર્તી આવીને ધંકકતુ હેતુ, છતાં એ ચક્રવર્તી પાછળ જીવનનું એક સનાતન માધુર્ય હતું સખીઓ પાસેથી ફેટ ફેટલી ઉછળતી જીર્મઓ સાથે એણે સોઢાગ રાત્રી, મીઠી વાતો સાંભળી હતી ? પરંતુ લક્ષ્મીને માટે એ સોઢાગ રાત્રી ઝાઝારાનીમા પલટાઈ ગઈ હતી, એના હૈમામાથી નિશ્વાસના આસુઓ ટપખી પડ્યા અને એ નિશ્વાસના આસુઓ વચ્ચેથી અનેક પ્રશ્નો ઉઠીને એના મન તરંગમાં નાચી ઉઠ્યા. 'તારું દિલુ લક્ષ્મી વેદી ઉપર એતુ અનેક માણસોની સાક્ષીએ બસિદાન અપાઈ ગયું હતું' સમાજના આવી ફેટલી ધોળના જીવનમાં પ્રવેશતી નારીઓના ભોગ ધરાતા હશે ? કાનના પગલે ચીરી નાખે એવી એગેરથી પ્રગતિ પ્રગતિની ભુમ આવી રહી છે અને જગતમાં એક ખૂણેથી બીજા ખૂણા સુધી શાંત અને માનવતાની વાતો ફરતા સરની સાથે નાચી રહી છે પરંતુ માનવીની વાસનાની પેલી પુરાણી જુજાશા શમી કે ખરી ? એ શમી હોય તો જે સચ્ચુતિ માટે જ પછે સમસ્ત સંસારમાં સર્વાંયતાના ગીંગા માઇએ છીએ એ દિલુ સંસારમાં નાવી અધમ રીતે માતા સમાન નારીનો ભોગ શા માટે લેવાય છે ? શા માટે જીને હમેશાં નીચેને નીચે રાખવા પુરુષ વગર થઈ રહ્યો છે ? શા માટે પોતાની હાસ ખોરી ને શયતાનિયતમાં જીવનના ઉભરમાં આશાઓ પગમાં પાડતી યુવતીઓને પોતાની શૃંગારી બનતી એના સમસ્ત

માધુર્ય, સમસ્ત આશા, અને સમસ્ત આનંદ હરી લેવાનો આવો અવોમળી પ્રયત્ન થાય છે ? શુ પુરુષ અને પોતાની વાસના સતો વાતુ એક રમકડા રૂપ સાધનજ માને છે ? આવા અનેક વિચારો લક્ષ્મીને અકળાવી રહ્યા વિચારોનો વંટીળ સામ્રો આવીને સમો મયો હવે શુ ? એક પુરુષની એ ગઢરાણી બની હતી અને શૃંગારી બનીને જ એ જીવવા લાગી 'પંડુ માતુ નિભાવી લેતુ એ સુત્રને લક્ષ્મી નાથુતી હતી કે કેમ એ તો ખગર નથી, પરંતુ વારંતવગા એ જ નારીતુ બાપક જીવન બની રહ્યું છે એ પૃથ્વી જેટલું જ નક્કર સત્ય હતું પરંતુ લક્ષ્મીના હૃદયના કોઈ ખુણામાં શ્રદ્ધાની જીનગારી ભરી પડી હતી એ શ્રદ્ધાને લક્ષ્મીએ આ જીવન સજ બનાવ્યું એ વાતને વર્ષ પર વર્ષ વીતી ગયા

પરંતુ એક દિવસે આકસ્મિક જ મારે કટાક્ષ જવાનું થયું, લક્ષ્મી કટાક્ષમાં જ હતી એક દિવસ એ મળી ગઈ. આ વખતે એની આખમાં પેલા આસુ નહોતાં કદાચ સંસારની આગમાં સોકાઈને એ સપૂર્ણપણે સુકાઈ ગયા હશે ! એણે તો ત્યારે પોતાની કુખપૂર્ણ વેદનાની દિવસોની વાતો મારી પાને ઠાલવી એ કથા અહીં લખવા ઇચ્છા નથી ઇચ્છા હોય તો જ એ લખી શકું તેમ નથી એ લખતાં પાનાના પાના ભરાય તેમ જ કદાચ એ લામી પીળજી સાશળવાની-ચાચવાની તમને ફરકદ પજી નહિ હોય ?

પરંતુ લક્ષ્મીના કઠોર જીવનનું જે નુર્થ સત્ય સામજ્ય છે, જોયું છે એને ઉવેળી શકતો નથી એ સત્ય બહાર આવવા મથે છે એને રોકનારો કુ ઠાણું ? પછી લાખી પિળજી નહિ કર ? કુર્કમાં જ એતુ બનાવ કરીશ વાત આમ બની છે

જે યુવાની અને શુભસુન્દરી પણ એ
ફીલા હતો એજ શુભસુન્દરી પર થોડાજ
વખતમા એનો પતિ વહેમની કાળાશ પાથરી
બેઠો વહેમની કોષ દવા નથી એરીના
યુવાનો પર એને વહેમ હતો, એ વહેમ
દિવસોતર પ્રબળ બનતો ગયો. અને તેમાથી
લક્ષ્મી પર ગાળો અને મારજુકનો અત્યાચારી
સીતમ ઉતરી પડ્યો. એજ અરસામા પડો-
સમા રહેતો અશોક કોષ સસ્યા તરફથી
લક્ષ્મી પાસે ગરબાનુ આમત્રણ અને વાત
ચીત કરવા આવ્યો, યસ થઈ રહ્યુ ' રાત્રે
એ પતિ મહારાવનો મિળજ દાય ન રહ્યો,
એણે જે હાથ આવ્યુ એ લક્ષ્મી લક્ષ્મી પર
મારનો સીતમ વરસાવ્યો અને લક્ષ્મીએ કંઈક
પી લઈ આવી છદ્મી જીવવા કરતા મોતને
મેટવાનુ, પસંદ કર્યું

પતિદેવનું શુભ સ્થાપ બની ગયુ, છતા
અફરથી તો-એના કોષનો અગ્ની હજુ
કુધવાતો હતો લક્ષ્મીને હોસ્પીટલમા લઈ
જવામા આવી પરંતુ યુરોપ જઈ આવેલા
ને એક મીઠમા ઉચા હોદ્દા પર બિરાજતા
એના પતિના મિત્ર બાઈલાવના હોસ્પીટલમા
ફેરા અને મુલાકાતો વધવા લાગી હોસ્પીટલને
૭૦૦-૮૦૦ તો ખર્ચ પણ એમણેજ આપ્યો,
લક્ષ્મી નવુ જીવન પાળી પરંતુ આ પરાંપ
કારી યુરુપ સમક્ષ એનુ જીવન નીનિ અનીતિ
વચ્ચે ઝીના બાઈ રહ્યુ

અલખત બાઈલાવનાઈ પરણેલા હતા,
એક પુત્રના ગાપ હતા પરંતુ પોતાની
વિહાવી યુરોપિયન પત્ની યોડા વખતથી
ઉંવાડ ગયેલી હોઈ બાઈલાવનાઈને જીવનની
આ એકલતા સાજતી હતી, એના હૈયામા
પાછી ફરીને પેલી વાસનાની જૂખ નવા
સ્વરૂપે જાગતી હતી. એમણે લક્ષ્મીને જાત
જાતના વચનો આપ્યા, પેસા આપ્યા, લગ્ન
કરવાનુ વચન પણ ઉવટે આપી કીધુ ને

લગ્ન કર્યા પછી તરતજ વિલાપત જવાનુ
પ્રલોભન આપ્યુ અને મરતો માનવી જેમ
તરણને બાંધે એમ જીવનથી કટાંખેલી ને
પતિથી નાસેલી લક્ષ્મી બાઈલાવનાઈના આ
વચનોમા જીવનના મુદર સ્વપ્નાઓ નિહાળી
રહી ' આખરે લક્ષ્મી એક દિ સે પોતાના
પતિના ઘરને ઉત્તરી સલામ ફરી ત્યાંથી
ભાગી છુટી. બાઈલાવનાઈએ એની પાછળ
આવવાનુ વચન આપ્યુ હતુ, પરંતુ
એવામા એની યુરોપીયન પત્ની કોણુ ગણે
કેમ ઇન્ચાડથી પાછી ફરી, એને બાઈલાવ
નાઈના આ વધા નાટકની ખબર પડી ગઈ,
બને વચ્ચે ગભીર ઝગડો જામ્યો.

કારણ કે લક્ષ્મી સાથેની બાઈલાવનાઈની
અમર્શાઈ છુટની વાત સામેજ બગલામા
રહેતા મીલના શેઠ પાસે પહોંચી જવાથી
એને મીલમાથી રજા આપવામા આવી હતી
ને મહિને બે હજારનો પગાર મળવાતા બાઈ-
લાવનાઈ હવે બેકાર બની ગયા હતા. આમ
આર્થિક મુશ્કેલી ને ઘરની તકરારમા માર્શલાવ
બાઈ લક્ષ્મીને જૂલો ગયા

અતે શાકોને લક્ષ્મી નાસિકથી શુભઈ
આની, એક બાળીયા કુટુંબના આશરે
રહેવા લાગી

જ્યારે બીજી બાજુ એના પતિદેવ તર-
ફથી લક્ષ્મીની શોધબોળે થઈ રહી હતી
કારણ કે પરિસ્થિતિએ જે સ્વરૂપ પકડ્યુ
હતુ એમા એની આગતો પારો ખાક થઈ
ગયો હતો પહેલા તો એને અશોક ઉપર
વહેમ ગયો પરંતુ તપાસને અતે એક
પણ ચિન્હ એની પાસેથી ન સાંપડ્યુ.
પરંતુ, અચાનક એક દિવસ અખજાગના પાતા
પર લક્ષ્મીના ભાગી જવાની વાત ચમકી
ઉઠી. લક્ષ્મીના કેટલાક પત્રો પણ એ પછી
અખજાગના પાતા ચમળી ઉઠ્યા અને અશોક
પરનો લક્ષ્મીના પતિનો વહેમ દૂર થયો, એને

જય જય ભારત માત !

જય જય ભારત માત
ધ્યારી જય જય ભારત માત

માતા તુજ ચરણોમા આજે,
ચાલી રા કો દી બાળ-
તુજ ચરણોમાં શીશ નગાવે,
રોજે આશીષ આજ. ધ્યારી.

હિંદુ મુસ્લીમ શીખ ખ્રિસ્તી, જ્યાં જ્યાં તુજ ઝંડો લહેરાયે,
સૌ તારા રાતા ના, ત્યાં જાગે તુજ શાન,
એક બની આજે સોહાવે, દેગ વિદેશની દુનિયા આજે,
તાવો એ શિર તાજ, ધ્યારી. જોતી ભારત રાજ ધ્યારી.

પૂરબમા બગલામા ગાજે,
દખનુ દીપ જલાવે,
પશ્ચિમમા પજાબ સોહાવે,
ઉત્તરમાં ગીરી રાજ ધ્યારી
જય જય ભારત માત

શી નયત ચોક્કસી

લાઝુ અગાઉજ પેપરમાં આ પત્રો છપાવે
છે, આમ અને વચ્ચેના સળધા કડુ બનીને
ફક્તનાવટમાં ફેરવાઈ ગયા

અતે લક્ષ્મીની મુબઈમાં બાળ મળી
અને પછી તે લક્ષ્મીને પાછા લાવવા એ
પતિરવના મુબઈના આંટા ફેરા વખત એમના
એક જાઈ જાણીતા કાર્પેન્ટરી દત્તા તેમણે
લક્ષ્મીને પૈર પાછી કરવા વચ્ચે સમજાવી,
અને પતિરવે પણ લક્ષ્મી પાસે જોર
જોર એવડા અગર આંસુ સાંપ્યા. તે
લક્ષ્મી પતિશુદે પાછી આવવા તૈયાર
થઈ ગઈ પરંતુ દવે એજ ઘરમાં રહેવું
એને માટે બારે મર્ધ પડ્યું હતું મુશ્કેલી
એના પગ ઉપડતા નહોતા, છેવટે એક

આગ્રમમા થોડો વખત લક્ષ્મીને રહેવા માટે
અગરથા કરવામાં આવી. ત્યાં રોજને રોજ
સુદર ટપ્પોથી એને સમજાવવામાં આવી
અને એ મતિના થા. જે પતિશુદમાંથી એ
છસી સલામ કરીને બાગી છુતી હતી ત્યાંજ
પાછી ફરી અને ફરી એજ આરા-નિરાશાની
ચક્કી વચ્ચે લક્ષ્મીની ની છઠ્ઠી રાત્ર થઈ
પરંતુ દવે એને જીવનમાં ખાસ રસ નથી
જીવનના હજારોમાં સત્તર વચ્ચે રવે એ માત્ર
પુત્રની જ હાથે પ્રતિજ્ઞા કરે છે સમજાવી
સમજાવી પદમાળી આ ચક્કી વચ્ચે આવી
ફક્તી લક્ષ્મીએ કચડાઈ, મનદાર્દ ને પૂરજા
હતી આયથી જતી હતી કે એ વિચારે માર
સમજન અતર સમજી ઉઠ્યું

આંતર પ્રાન્તિય

લોકગીતા

શ્રી. રમણીક
દિશનલાલ
મહેતા

રાજસ્થાની પશ્ચિદારી

[પનિદારીનું ગીત રાજસ્થાન દેશના આગામી સર્વોત્તમ પરિચયક છે એના જે નેસર્ગિક સૌન્દર્ય, જે રથાનીય રમ-Local Colour-અને દેશીય છાનું જે વિવરણ રહે છે, એના પ્રત્યેક અંશ પર રાજસ્થાની જીવનની ઘડી છાપ લાગેલી રહે છે]

આમણું રાજસ્થાનની સર્વોત્તમ ઝૂલ છે અને એ ઝૂલમાં સરોવર, ઘીરે સવાર સાળ પનિદારીઓનું ઘન સુદર વસાણુપણથી અલકૃત બની એક જ સુરમા ગીત આપે આવેને નય છે આ એક દ્રશ્ય એવું હોય છે કે જેની રૂપનામાંથી સૌન્દર્યની વિશુતિઓ નજરે પડે નજર નિહાળતાં વળી કંઈ જોર ન આવડે યાય છે

હવાની દ્રષ્ટિએ પણ આ દ્રશ્ય ભારતીય સરેહતિને રાજસ્થાનની એક જાતનું દેખી સમજ શકાય તેમ છે પનિદારી પ્રથા અથવા સરથાના આધોજનમાં સાહિત્ય, સમીત અને કલા જલ્લે આદરેતો સમન્વય થયેલો છે એટલા માટે જ કેવળ વાચીને સતોપ માનવાથી પૂર્ણનિર્દોષ લાભ ન માની શેવો એકજે એવું સજ્જ સૌન્દર્ય તો એના વાસ્તવિક દર્શનમાં સમાવેશ છે અને એની કલાત્મક મધુરતા વસેલી છે એના અદ્વિતીય સમીતમાં વાલ જાતના અધિકાધિક સપકથી, જમાનાની બદલાઈ જવી હવાથી, હવે આ પ્રથા સિયિલ થઈ રહી છે પરંતુ હજી તેના લોપ નથી થયો આમ તો રાજસ્થાનના લગભગ સધળા રથજોએ આ દ્રશ્ય નિહાળનારું પ્રાપ્ત યાય છે પરંતુ 'ન્યાં તાલર તો થોડા સરવર મોકલા' અર્થાત મેદાન થોડા અને સરોવર ઝાઝા છે ત્યાં વિશેષ પ્રનાજીમાં જોવાનું મળે છે ન્યાં તળાવ નથી અથવા તો તળાવનું પાણી સુકાઈ જાય છે ત્યાં કુપા કાઢે પનિદારીઓનું દ્રશ્ય જોવાનું મળે છે પરંતુ એ દ્રશ્ય સરોવરના દ્રશ્ય આગળ નિજીવ, પ્રવાનિદોષ લાગે છે - એ મીલિક નહિ પણ કૃષિમ લાગે છે, અસલી નહિ પણ રહી વાગે છે

જા મારવાડ અને જેવાડમાં પનિદારીઓનું દ્રશ્ય વિશેષ સુદર જોવાનું મળે છે તાજોર, થોડા, મુંડા, હવેપુર, લેખપુર વગેરે નગરોમાં આ દ્રશ્ય સહેલાઈથી જોવાનું મળે છે વૈયક્તિક દ્રષ્ટિએ પણ આ પ્રથાએ ગ્રહસ્થ જીવનમાં એક કલાત્મક ભાવનાની સુચિનો સમાવેશ કર્યો છે એનાથી પ્રેરણને નામકિં જીવનમાં સૌન્દર્યપ્રાપ્તિ, સ્વચ્છતા અને સમર્થિત જીવનનો પ્રવેગ થયેલો છે]

ઠાળા એ ઠાળામણુ અમટી એ પશ્ચિદારી એ લો
છોગી હી ઠાંટો રો વેરેસ મેઠ વાલા ને ।
ભર નાડા, બર નાડિયા એ પશ્ચિદારી એ લો
ભરિયો ભરિયો સમંદ-તળાવ વાલા ને ।
કિણુ જી ખુણાયા નાડા-નડિયા એ
પશ્ચિદારી એ લો
કિણુ જી ખુણાયા તળાવ વાલા ને ।

સુસરેજ ખુણાયા નાડા-નાડિયા એ
પશ્ચિદારી એ લો
પિતજી ખુણાયા તળાવ વાલા ને ।
સાત સહેલો ર મૂકરે એ પશ્ચિદારી એ લો
પાણીડે ને આલી રે તળાવ વાલા ને ।
ઘડો ય નડમે તાલ મે એ પશ્ચિદારી એ લો
ઘડીણી તિર-તિર જાય વાલા ને ।

સાનું રે સહેલ્યું પાણીનર ચલી એ
પણિહારી એ લો

પણિહારી રહી રે તળાવ વાલા ને ।

વેવતે ઓડી ને હેલો મારિયો, એ

લગ્ન ઓડીડા એ લો

ધડિયો અખણાવતો નય વાલા ને ।

ઔરો રે કામળ-દીકિયો એ પણિહારી એ લો

ધારોડા હે કીડા મેણુ વાતા ને ।

ઔરો રે આખણુ ચુનડી એ પણિહારી એ લો

ધારોડો મેઘા, સો વેસ વાલા ને ।

ઔરો રા પિવણુ ધર વસે એ

લગ્ન ઓડીડા એ લો

મ્હારોડા વસે પરદેસ વાલા ને ।

કે હે રે સાસુ યા રે સાવકી એ

પણિહારી એ લો

કે ધારો પીવરિયો પરદેસ વાલા ને ।

નહો, હે સાસુ મ્હારે સાવકી રે

લગ્ન ઓડીડા હે લો

નહી મ્હારો પીવરિયો પરદેસ વાતા ને ।

ધડો તો પટક ટેની તાલમે એ પણિહારી એ લો

ચાલે ની ઓડીડે રી, ધાર વાલા ને ।

પાણું તો નાળું ચારી જીભડી એ

લગ્ન ઓડીડા એ લો

પસે તને કાળો નાગ વાલા ને । *

* ચાલે તો ધડાચ હું વને વાડયો એ

પણિહારી એ લો

માલે તો નવસર દાર વાલા ને ।

અહા તો નાચિયા મ્હારે ધર જણુ રે

લગ્ન ઓડીડા એ લો

પૂર્યો ઠંઘા નવસર દાર વાલા ને ।

ઘાલે તો ચિરા હું યા રે ચૂડહો એ

પણિહારી એ લો

ઘાલે તો દિખણી રો ચોર વાલા ને ।

ચૂડહો ચિરાસે પણ રો સાચબો રે લગ્ન

ઓડીડા એ લો

ઓડહિયા ઓડા સે મ્હારો વીર વાલા ને ।

[૧૨૪૬ હેઠાલે હારના ચરણો પણ આગળ મચાય છે]

ધડો તો બર । પાળી વળા એ
પણિહારી એ લો

આથી આથી ફળસે રી પ્યાર વાલા ને ।

ધડો તો પટક હું ચૂળી ચોક મે એ મ્હારા

સાસુજી એ લો

વેગો રે ધડિયો અતરાવ વાલા ને ।

કિણુ ઘો ને ગોમે મારિયો એ મ્હારા

વહાએબ્બે લો

કિણુ ઘો ને ઢીવી હૈ ગાળ વાતા ને ।

એક ઓડી મ્હાને ઝિસો મિથ્યો એ

મ્હારા સાસુજી એ લો

પૂણી મ્હારે મનડે રી વાત વાલા ને ।

દેવરજી સરીસો દીધો પાતળો એ

મ્હારા સાસુજી એ લો

નજીદ માઆં સારે ચુણિહાર વાલા ને ।

ચેતો વહ બોળા ધણુ હો મ્હારા વહજી એ લો

ઓ તો ઘો રો ઢી બરનાર વાલા ને

ચોમાસાની કાળી કાળી ધડાઓ પૈરાજ

આવી છે અને ઝીણો ઝરમર ઝરમર વરસાદ

વરસી રહ્યો છે તળાવ સરોવર સો પાણીથી

બરાઈ મથા છે સમુદ્ર જેવું વિશાળ સરોવર

જળથી બરાજ હહેરિયા લઈ રહ્યું છે

એ તળાવ અને સરોવર કાણે ખોદાવ્યા ?

મારા સસરાજીએ તળાવ ખોદાવ્યું અને

પ્રિયતમે આ વિશાળ સરોવર ખોદાવ્યું

સાત સાહેલીઓના સગમા પનિહારી

પાણી ભરવાને સરોવરે આવી 'સહેલીઓએ

પોતપોતાના ઘડા ભરી લીધા, પરંતુ પનિહારી

પોતાના પ્રવાસી પ્રિયતમની સ્મૃતિમાં પોતાની

નતને ભૂની જઈ સરોવર કઢિજ મેસી રહી

એણે ધડો પાણીમા જુડાવ્યો પરંતુ દૈવ

એટલું નિરખત બની ગયું હતું કે ધડો બારગો

નહિ એની છટાણી પાણીમા તરવા લાગી

સાતે સાહેલીઓ ધડો લઈને આવી નીકળી

પનિહારી એકલી રહી અહ મોડે મોડે પણ

એની ચેતના કપના લોહમાયા પાછી કરી
એણે ચેતાના ઘડો અને ધંદોણી સમાજ્યા
પરતુ હવે ઘડો માથે ચડાવે ડોણુ ? ચાન્ડેર
નજર નાખતા એક ઊંટ સ્વારને ત્યાથી
પસાર થતો જોયો પનિહારીએ એને બોલા
વીને ઘડો માથે ચડાવવાની મદદ માટે વીનજો.

આ ઊંટસ્વાર તે ખીતે ઢાઢ નહિ, પરતુ
ધણુ લાખા સમયથી પ્રવાસમા ગયેલો તેનો
પતિ હતો પ્રવાસેથી તે પાછો ક્યાં હતો.
પ્રવાસી તો એને ક્યારનોય જોળખી ચુક્યો
છે પનિહારી એને કળી રાકી નથી પ્રવાસી
કહે છે હે પનિહારી તારી સૌ સખીઓએ
તો દાબજ-ટીકી ક્યાં હતી, અને તારી
આખો ફીકી કેમ ? એમ શાથી ! અન્ય સૌએ
તો સુન્દર સુહૃદો આઠી છે અને તારા
આવો મહીન વેશ શા માટે ?

પનિહારી જવાબ આપે છે હે ચ્યુર
પ્રવાસી, અ વ સખીઓના પ્રિયતમ તો પોત-
પોતાને ઘેર છે, અને મારા પ્રિયતમ પરદેશ
વસે છે

પ્રવાસી કહે છે તારા દેખાવ પરથી તને
ઢાઢ મહા ભારે કુખ હોય એવું લાગે છે
શુ તારે સાવડી સાસુ છે ? કે તારે પિયર
દૂર દેશાવરમા છે ?

પનિહારી જવાબ આપે છે ના રે ના,
એવું તો કાંઈ નથી મારે સાવડા સાસુ નથી,
તેમ મારે પિયર પણ દૂર દેશાવર નથી,
પરતુ મારા પ્રિયતમ પરદેશમા છે એજ
મારા કુખનું કારણ કે એટલેજ મારો
દેખાવ એવો છે

પતિ સમજી ગયો કે તેને હજુ પનિહારી
એ જોળખ્યો નથી એને મીઠી મળ્યક
કરવાનું સૂઝે છે હે પનિહારી તારા ઘડને
અહીં તળાવમાં પટકી નાખ અને મારી
પાછળ ચા, મારી સાથે સાથે ચાલી આજ
નારિને લીધેનો ખડ્ડ ભાર આઘાત પડોએ

છે એનું હૃદય બડકે બળા ઉઠે છે, નામણ
સમો કુદડો મારી તે કહે છે અરે પ્રવાસી !
બાળ્ય સુધીય તારી જીભને ! ભગવાન કરે
ને તને કાલો નાગ ડસી જાય !

પ્રવાસી ચુપચાપ ત્યાથી ચાલી નીકળે
છે. પનિહારી પણ ઘડો ઉચકી ઘેર પાછી
આવે છે પ્રવાસીની વતોથી એનું હૃદય
બળો-જળી રહ્યું હતું દરવાજે આવતાજ તે
સાસુને શુભ મારી કહે છે, ઝટપટ આવીને
ઘડો ઉતારાવો નહીં તો હમણાં એને આગ
જ્વામા પટકી દઉં છું

સાસુ ગભરાઈને બોલી શુ મણુ વહું ?
ઢાઢ્યે ગેલું મારું ? આજ મેણે દીધી !
-કહે તો-

વહુએ જોળા માથે જવાબ આપ્યો કે
સાસુજી, તળાવ કઠિ મને એક ઊંટસ્વાર
મળ્યો એણે મને મારા મનની વાત પૂછી
એનો ચહેરો નચુદસખાના ચહેરાને દમદમ
મળતો આવતો હતો અને શરીર દિપરજ્વા
જેવું લાલુ પાતળું હતું

સાસુ બધી વાત સમજી જાય છે, હસીને
કહે છે અરે વહું ! તું કેટલી જોળી છે !
એમ હોવા છતાં યે તું એને જોળખી રાકી
નહિ ? અરે, એ તો તારો પતિજ હતો

બીજી આપણે અન્ય પ્રાંતના ખીન
એવાજ સમાન ભાવાત્મક ગીતો જોઈએ એક
હિન્દી લોકનારીની કથા સાંભળીએ -

રાહપર એક કુંડ્યા સંવરિ એ પાની ભરે,
ધોડવા ચડત ધક રજપુત હમસે ખિઆય કરે,
કેકર અસ તુહું બિટિયા કેકરી પતોહિયા,
ક્યને નયક ક બહુઅવા ત ઝુકવન પાની ભરી
બાળક કર હમ બિટિયા સમુર ક પતોહિયા
અપને નયક ક બહુઅવા ત ઝુકવન પાની ભરી.
સાસુ નૈનદ ધરવો દારુનિ પનિયા ભરવો

ઐરાનિ ધનિ જહિ પવતે હૈં તે હાર અસ
રખને હૈં

જેસે મોરે હરિ ક પનહિ આ વષસધ તોર
મસપટ,

તો હે અસ મરદ જો પહિતકે ત પનહી
દોનકે તે જો

ગગરી ત સિદ્ધેન સિરેક પર લેચુરી હથેક પર,
સાસુ ઘોડવા ચમક ઇક રજપુત હમસે

ખિચાક કૈ
બહુ કેસેન કિનકર ઘોડવા ત ઇચનિ લગામ

લાગિ,
બહુ કવને બરન બનિજરવા કવનિ પાગ બાધ ઇ

લાસ્ય લોનકર ઘોડાર ત હરિયા લગામ લાગિ,
સાવરે બરન બનિજરવા મુરિરે પાગ બાધ

મચિયે બેડી હે સાસુ બિદેસિ અતિયા બોનકે,
બહુવરિ કે તોરા હરા હે ત્રેવાન બિદેસીયા ન

ચીન્કિ હ
રસ્તા પર એક દુવેા હતો, ત્યા એ

સુહરી પાણી ભરી રહી હતી. એવામા એક
ઘોડેસ્વાર રાજપૂત ત્યા યઇને નીકળ્યો. એ

તેની સાથે મળક કરવા લાગ્યો.

આવી રૂપસુદર ઇ કોની પુત્રી છે ?
કોની પુત્રવધૂ છે ? ક્યા નાપકની પ્રિય પત્ની

છે ? કે ઇ પાણી ભરી રહી છે ?

ત્રીએ કહ્યું હુ મારા પિતાની પુત્રી છુ,
અને સસરાની પુત્રવધૂ છુ, હુ મારા સ્વામીની

પ્રિય પત્ની છુ, અને પાણી ભરી રહી છુ
રાજપૂતે કહ્યું ધરમા તારી સાસુ અને

નજુદ બહુ નિખુર હોય તેમ લાગે છ-કે
તારી પાસે પાણી ભરાવે છે અને તારા જેવી

ત્રી મજે તો હારની માફક મજે લટકતી રાખુ
ત્રીએ કહ્યું મારા પ્રિયતમતા જૂતા

જેવા તો તારા ગાલ છે અને તારા જેવા
પતિ મજે તો હુ તેની પાસે જૂતા ઊચકાધુ
રાજપૂત એના મજે આશ્ચો નય છે
ત્રી ઘડો સાથે મૂખીને દોરકુ હાથમા લધી

ધેર આવે છે સાસુ આગળ તે હરિયાક ઇરે
છે, હે સાસુક ' એક ઘોડેસ્વાર ' રાજપૂત

ક્યા કાઠે મારી સાથે મળક કરતો હતો
' સાસુ પૂછે છે હે વડુ ' એનો વેડો કેવો

હતો ? એની લગામ કેવી હતી ? એનો
પોતાનો રગ કેવો હતો ? અને માથે પાથડી

કેવી બાધી હતી ?
વડુએ કહ્યું લાન રગનો ઘોડો હતો

કાળા રગની એની લગામ હતી ને પોતે
સ્વામવધૂનો હતો અને માથે કસગીવાળા

પાથડી બાધેની હતી
સાસુ-માથાએ બેઠેલી સાસુ બધી પરિ-

સ્થિતિ પામી નય છે, તે હસીને કહે છ
હે વડુ ' તારી સુધિ ક્યા મારી મધ છે ?

કે ઇ તારા પરદેશી પતિને પશુ ન
ઓળખી રહી ?

વડુ બિચારી પતિને કયાથી ઓળખે ?
સમ ક્યા પછી કમાવાને માટે પતિ પરદેશ

આશ્ચો મજે હશે, અને આર વધ પછી
પાઠો દુધો હશે. ત્રીએ સમ પછી

કહ્યે પતિનુ મુખ દીકું નથી, પછી એ
તેને કયાથી ઓળખી રહે ?

હવે એક પગથી ગોત લઇએ -
છત્તે છત્તે જોદિયે મટિયારે ની,

કડા સુઆ તેરે પર હિ પનહિયે નારે ની
તેને કહે દીડી મધ વે સિપરિયા વે,

તુલે રાકે દુરેઆ જ કિ અસી તેરે મહરમ નહી
કોન કહે તેરા કડા ની મટિયારે ની,

કોન સરે તેરી પીડ પતલિયે નારે ની ?
બાવો કહે મેરા કડા વે સિપાહિયા વે,

વીર સહે મેરી પીડ અમી તેરે મરહમ નહી
ખૂદે તે પાની બરેદિએ મટિયારે ની

સાન્ પાની જા ઘુટ પિલા કિ પતલિયે નારે ની,
અપના કોઆ ન દેવો વે સિપાહિયા વે,

તુ તે લગા પછ બર પી કિ અસી તેરે
મરહમ નહી

એકાંકી - માનવતા

શ્રી રત્નકુમાર મ પટેલ

કોઈ એક મોટા શહેરની સીતરમાં જીવનના રોજના વ્યવસાયમાં એકલી વસતી માનવતા મૂળર્થે ગઈ.

રાશ્ટ્રમાં બે જાતનાં મુખ્યત્વે જીવન જીવાય છે એક શહેરની મધ્યમાં વસતીનો હુકમ ને બીજા શહેરની બહાર સોસાયટી-આમાં કુદરતની હુકમ શહેરની મધ્યે રહેતી પ્રજા અનેકવિધ, અનેક પ્રકારની, અનેક વર્ગની હોય છે-સુખે કુખે જીવન પસાર કરે છે છતાં ત્યાં કુદરતે સર્જેલો માનવ ખેલો જરૂર જેવા મળે છે ને એ મેળામાથી માનવ પોતાની માનવતાનું મુખ માણે છે એ માનવતાના મુખથી માનવ એનો જન્મ સાર્યક માને છે ત્યારે શહેરની ચોરે ફરતી સોસાયટીઓનું જીવન મૂળા-પણ્યો જેવું છે ફેર માત્ર એટલો જ કે આ માનવપણ્યો બે પગ છે, કિંતુ મૂળી, ચૂળી નજરે ઓળખી રહે છે ખરા. આ જાતના જીવનમાં માનવ જીવે છે જરૂર, પણ એક મૂળા-આરામમાં, ત્યાં માનવતાએ વિદાય લીધી છે આવી એક મોસાવટીના એકાદ ભવ્ય બગલાની સિતરમાં રોતી, અટકાતી, દરમિયાણી મે એક માનવતા જોઈ.

એ બગલો હમણાં જ બાંધેલો હતો, એમ તેની બાંધણી, આકાર ને રંગ સાક્ષી રૂપ હતા કોઈ અચાનક પ્રસંગોપાત કુ બાબુના બગલામાં ગયો. ત્યાં જઈ કુ એ બગલાની અગાસીમાં ગોઠવાયો જે બગલામાં મારી હાજરી હતી તે બગલો મારા મિત્રનો હતો મારો મિત્ર યત્રવત મારી સાથે છેક મુઘી ઉપર આવ્યો ને ક્યારેક ચા-પાણીની વ્યવસ્થાસર નીચે ગયો. ભવ્ય બગલાઓમાં, બારે

બગલોમાં આવકાર આ-પાણીથી આગળ શુ હોય? તેની ગેરહાજરી દરમ્યાન મારું ધ્યાન ચોમર બાંધણી ઉમારતો જેવા બગલાઓ પ્રતિ બેઝાણુ એ ભવન વાસી જોની છૂપી કરતા મે મારી જાતને ક્ષણિક દમનસીય ગણી-જોવા બગલાઓમાં નહિ જન્મવા માટે. વળી આગલી રાત્રે બજન-માથી ગ્રહણ કરેલ જોષ મુજબ તે કરેલા દર્મોલુ રૂઝ હશે, એમ માની પ્રજાની અપાર લીલામાં પરોવાઈ રહ્યો. આમ મારી વિચાર-નાવડી બગલાઓની ભવ્યતામાં મટકાતી હતી ત્યાં તો મે કોઈકુ ખી આંતર સ્વર સામળ્યો, એ સ્વર પાસેના બગલાની બધ આરીમાથી આવતો હતો.

કુ એ તરફ જોઈ કુ ત્યાં તો મારો મિત્ર આ-પાણી સાથે ઉપર આવી જઈ છે મે એનું આ કુ ખી અવાજ વિશે, ધ્યાન દોર્યું પણ તેણે તે તરફ નહિ જોતા, બીજા જ વાતો કરવા પ્રેરણો, મે તેને આ રહતો અવાજ કોનો હતો તે પૂછ્યું, ત્યારે જવાબ મળ્યો

“ મને ખબર નથી, વળી અમે બાબુના બગલામાં કોણ રહે છે તેની પરવા કરતા નથી.-શા માટે? અમે તેમના કરતા વધારે પૈસાદાર છીએ, વળી અમને એવું કોઈ રોતું હોય, હસતું હોય તેની પરવા નથી. અમે તો અમારી મોટર અને-એસ.”

આટલું બોલી તેણે તેની મોટાઈ ચૂક દરી. એક બાજુ પેયો કરણ કંઈ વધારે ઉમ્મરનો હતો, ત્યારે આ કુલ્લક, ક્ષણિક માનવ પોતાની મોટાઈમાં-પેતાનામાં જ રાચતો હતો

મેં કહ્યું, શહેરોમાંના સૌજન્ય અમન
 રહી માતે ન્યાય અધો તે હું તારા માત્ર
 'વાહરે' હુનિયા, વાહરે જમાને'
 શબ્દ પ્રમદાવતી કોઈ રેના' વાગતી મેં કોઈ
 નાના રંગીન યજમામાંથી સાબળાં ગમે તેમ
 પલ્કુ મારૂં મન પેતા એકદ વાણી કવિત
 અવાજમાં એમાં હતું તે ચોરેડું રહ્યું

શુ જીવન તાર અરે જો મહેતો
નિવાસી । જરી ખ્યાત તો રાણ । પડોશમાં
કોણ કેવી હાલતમાં રહે છે ? માનવી એ તો
સમાજમાં મહાનંદુ, રહેતું પ્રાણી છે માછલી
અને પાણીને સગ એવો માનવને સમાજને
સગ હોય પરપરતે આધાર છે એ
માનવ તને માનવ વિના જીવુ કેમ ગમે કે ?
તારી માનવતા કેટલી ધણી છે-મયાનિત
છે ? શાખમાં કોણ છે તેનો તને ખગર
નથી હ તો આ માનવ સાગરમાં તરતા
અસખ્ય જલમિદુઓમાંનું એક બિંદુ છે ।
એ કાં જૂને ? લક્ષ્મીના જોરે તુ બે બે
મોટરઝાંઝો ફેરવતો હોય, ખતે આવીયાન
મકાનમાં લસતો હોય છતાં તને બધા સુધી
બહારની નિયાતો ખ્યામ પાવી ત્યાં સુધી
તાર જીવન એકાગ્રી છે-ય તત્ છે કુદરત
ની સ્વચ્છ હવાઓમાં, પડોશીના નિર્ભય
કથરવમાં જે જિંદગી છથરે તો જાતી છે
તેનો તુ ફર્કમાં કરે છે-એને ગુમાવે છે

કલાય એ તારી વધારે પડતી માનવ-
શુદ્ધિનો વિકાસ હશે । । ।

હરી એકવાર કોઇ કામ-પ્રસંગે મારે એ
સોનાયરીમા જવા મળ્યૂર દુનુ પડયુ કુ
ત્યાંથી પમાર યાકે હુ ત્યાં તે એજ નિર્ગન
કિણ રંગીન સુદર જાનવાના અપાગાથી
માગ્ય પાહાર આવ્યો, તેને એ પેલા કુખી
આદિત સ્વર વિં ખૂન જાણુહ હરી પૂઠમ
તેણે જવામમા મદમદ ગવાને ડીએ મુગ્ધ દય

આ બમનાના રોહ એક મોટા ધનવાન માન્ય છે, પ્રજા ગોદરમાંથી છે, તોફાર ચાકરો બધુ જ છે રોકેને કુટુંબમાં પત્ની અને એક દીકરી સિવાય કંઈ જ નથી રોકે નિસ અને વર્ષનો મોટો બાળ બહાર જ રહે છે તોફારો તેમને બધી જ સમજાડો આપે છે મહાગ્નીને રાત દિવસ પુત્ર પ્રાપ્તિની અપ્પના થયા કર છે તે હિંસા કરે છે ત્યારે દિકરી, બિચારીને આવડા મોટા ધરમાં રમવા કે દરવા એકે બાહ નથી વળા બહારો આપ તરફથી હુકમ છે કે બહાર ક્યાય જવું નહિ, કોઈના સંગ કરવો નહિ તેમની મા વતા મુજબ ધરમાં શું નથી ? તે દીકરીને બહાર જવું પડે ? ધરમાં લક્ષ્મી બારો-બાર છે લક્ષ્મીના સરોવરમાં બારો બાર નહાતી સદ્બાગી પુત્રી હૃદય માન નિમગ્ન મોટે હમબાગી છે આજકાલ દરતા ૧૫ ૧૫ તિથા, બિચારીએ માર્ગવતા સમયા આવતો રંગ ભર્યો નથી. કહીક અર્વાચીની મારીની બહાર ડોડીયુ કરે છે અને કોઈ પરી-જ્યોતે કિલકિલાટ કરતુ જુએ છે ? તેનું દેયુ બરાબ આવે છે તે ખૂબ રહે છે ? તેને નિહમો પિજરમાં પૂરા-એતી લાગે છે તે આજાદ થવા તરફડીવા માર છે ત્યાં તો લક્ષ્મીની આજ તેને જાડે છે ? કહીક તે મૂળા ફૂનો સાથે કે છોડ સાથે ઝૂંપી ઝૂંપી વાતો કરે છે તે કુલ ડોલી હોં છે, ત્યાં તે રહી હોં છે બિચારી-નિસદિન રડવા જ કરે છે છતાં-છતાં આ બાજુ-વાળા દીક કોઈ નિમ પૂગતા નથી. કોને બજાર પારખને રડતો જોઈ તેમનું દેયુ હમનું કોઈ તો ? શું તારી લીધા પ્રજા ? ”

જો બેયુ કે અહીં પણ લક્ષ્મીના પાવમા
માનવતા કમગણ ગણ છે કરમાણ ગણ છે
વાદ ' એકાદી માનવતા ' '

શમી ગયેલાં

હુઃખ

૬૫૬

શ્રી હરિશ ચંદ્ર સંધ્યાકાવ્ય

સુવાડી દીધી

વનની ઉદાસીનતા જેવું ગામડું હતું, ગરીબીનો અહીં સારી રીતે જાણ્યો હતો. લાચારી છડે ચોક્કસ ફરતી હતી. કવિ અને ચિન્તકારને ઉત્કેષરતી સંધ્યા તે દિન ગમગીન હતી. ગેષ્ઠ રોષ આખો રાત્રી થઈ હતી. તેના મોં પર ધીમે ધીમે સ્થામલતા છવાઈ ગઈ. ગામડાની શેરીમાં સ્ત્રીઓ ભેગી મળી વાત કરતી હતી.

‘ ગઈ કાને છોકરો રમતો હતો. ’

‘ અને આજે શું થઈ ગયું ? ’

‘ વેલ કહે છે બાળ લકવો થયો છે ડાણુ અંગ રહી ગયું છે. જો તાવ ન ઉતરે તો કદાચ છોકરાનું એકાદ અંગ રહી નવ અંગર તો તે હંમેશાં મારે ચાલ્યો જાય જો થાય એ ખરું, સૌને માથે પથ્થર છે. ’

રેવાના, છોકરાને ગઈ કાલે સાંજે તાવ ચડ્યો અને બાળ લકવો થયો. જ્ઞાત સોયા પુત્ર આગળ માં અને બાપ બેઠા હતાં. માયા પર હાથ મૂકી લાચાર વહેને બંને પાપાણુ મૂર્તવત્ દીન વહેને વિચારતા હતાં. એકજ પુત્ર એકજ દીવો જીવનને જિજ્ઞાસાનાર વેદના કહેવા પ્રમાણે એ દીવાને મૃત્યુ દૂધ કારી નાખે તો ! રેવાની આખી અશ્રુ મોતી ખેરવી રહી હતી, રેવાના હૈયામાં અને જઠાર અલકાર હતો, આકાશમાં તારાઓ ટમટમતા હતાં, ચીખરી ભયંકર ચિત્કાર કરતી હતી ચિમાળવા દૂર દૂર લાખા ઉડન સ્વરે રોતા હતાં આજુ બાજુની ઝાડીમાં નાજ સાથ

પૂત્ર ગયો, પતિ ગયો, અને એ હુંખની આંતર વેદનામાં જો પાગલ બની ગઈ પરંતુ હું ખ, હું ખ અને હું ખની એ કરાળ ભય કંઈતા વચ્ચે એકલા મૃત્યુએ આવીને કંઈકામ રીતે એને મુખની ગોદમાં

સીસકાર કરતા હતાં. દર્શનાના કુતરા રડતા હતાં. દર્દીના માંબાપ રોતા હતાં.

રાત્રિના નવ થયા વેલ પાછા આવ્યા, બાળકને તપાસ્યો ને તદ્દન ધીમેથી કંઈક કહી ઉઠી ગયા, વેદની આખમાં આસુ તો ન હતા પરંતુ તેમની આંખ કંઈક અશ્રુકણ સમજાવતી હતી.

આખી સ્ત્રી અને પુરુષ રેવાને ત્યાં ભેગા મળ્યા. દીન વહેને બેસેલા રેવા અને નાગરને આશ્વાસન આપવા લાખા શીલસુરી વાપરી માંબાપ પુત્ર વિગરેનો સબલ જતાવી કહેતા બાપ, ડુનિયામાં કોઈનું કોઈ નથી ડુનિયા કમચાળા છે કોઈ આવે છે, કોઈ જાય છે કોઈ સ્થાયી રહ્યું નથી પ્રભુએ જો આપ્યું તે પ્રભુ લઈ લે એમાં રાહુ શું ? એવા એવા તુટક શીલસુરીના દુકાડા દર્દીની આસપાસ બેસેલા સમજાવતા હતાં. પણ સત્યવાત તો એ હતી કે શન્યવત્ બેસેલા માંબાપ પર એની કંઈ અસર થતી ન હતી.

દરને ટકારે ધમની કાળ ઝપટ બાળકને લાગી રોતી માના બેળામાંથી પુત્ર પુત્રવાઈ ગયો. પ્રેમાળ પિતાના બાહુપાશમાંથી બાળકને મોત આવ્યો ગયું. ગામડાની સાત અધારી રાતમાં રૂઢનું મોજુ ફરી વળ્યું આવીને રાત્રિને ખેલતું ગયું રોક્કળ અને કોલાહલ મચી રહ્યો. ‘ શું થયું ? શું થયું ? ’ સર્વત્ર આશ્ચર્ય સાથે પૂછાઈ રહ્યું.

થોડા દિવસ બાદ લોક કંઈક નાટક ભેળ

આખા બાઠ ખીજે દિવસે અગર તેજ દિવસે
ભૂલી જાય તેમ રેવાના પુત્ર મૃત્યુ ગામમાં
વિસરાઈ ગયું પરંતુ રેવા, જેનો ખોળો
ખાલી પડ્યો તેને પુત્ર મૃત્યુ કેમ વિસરાય ?
આખ આજળ દુવાળી-રમણી મેઘા કરેલા
લાલને માતા વિચારથી કેવી રીતે અજગો
કરે ? મા તેનું પારણું જોઈ રડે, તેના કપડાં
જોઈ રડે, તેના રમકડાં જોઈ રડે જમીનના
લી પણ લીલા હતા ત્યારે તેમાં પડેલા નાના
પગના નિશાન જોઈ જોઈને માતા રડે
અદ્રને ઉગતો જોઈ રેવા રડે, કારણ તેના
લાલે અદ્ર માગેના સુખને આધમતો જોઈ
રેવા રડે, કારણ તેના બાલસોયો બાલુડો
આધમતા રવીને જોઈ રહેતો રેવાને હરોજ
લાગતું કે ગામની પ્રત્યેક ઝીજ સાથે તેના પુત્રને
સંબંધ હતો માત્ર નાણુક હેલ્ય હવેને મારે

અને આમને આમ જિંદગીના રસહિન
દિવસો મા બાપ વિતાવે છે એક દિવસ
ખેતરથી ખાતીને નાગરે કહ્યું

‘જેવેની લાગે છે, ગમતુ નથી, ધરીરમાં
ગમરાટ થાય છે’

રેવાએ ધરગમ્યુ દવાઓ પાછ રાતે
સહેજ તાવ થયો અને ધરીરને ડાબે પડ્યો
નાની ગાઠ નીકળી રેવાને ચિંતા થઈ શું
થશે ? ખીજે દિવસે ગાઠ મોઢખી દેખાઈ
આવી અને તાવતું જોર વધ્યું, નાગરે
તાવમાં બોલવું શરૂ કર્યું, ‘મારો પુત્ર મને
છાડીને જતા રહ્યો જિંદગીમાં હવે મઠા
પણ શું ? એકનો એક પુત્ર-વહાલો પુત્ર
મરી જાય પછી કેવી રીતે ગમે ? પ્રજા, મને
તારે ત્યાં ન બેસાવે ? મને ત્યાં મારો પુત્ર
મળશે’ બાળુએ બેસેલી રેવા તેને પાસુ ફરી
સૂઈ જતા કહેતી હતી તે પાસુ ફરતો, થોડો
સમય શાંત રહેતો થોડો સમય બાઠ જર
પ્રધાપ ફરી શરૂ થતો, ‘કોઈ વસ્તુ ખોવાઈ
હોય તો શું આજ્યે ખોળના ન જતુ ?

મારો પુત્ર જ્યાં ખોવાયો છે ત્યાં હું શોધવા
જઈશ મને ખાતરી છે તે મળશે, ત્યાં જતા
હું ન ખોવાઈ જાઉં અને ખોવાઈ જાઉં તો
પણ શું ? મારો બહોળો પુત્ર તો મળશે ને ?
અને બંને સાથે ત્યાં’ હવે શાંત રહેશે ?
જનુ બોલો નહિ રેવા રડતી નાગરને શાંત
પાડતી મનમાં આવતા બપર અને ન
આવતા જેવા વિચારો રોકતી વિચારો
તોફાની પવન જેમ સુસવતા આવતા વિચારો
રોધી એનું મનન એનું બરોધ ગયું કે તે
અડધી માડી ધર્મ ગઈ

ત્રીજે દિવસે તાવ ખૂબ વધ્યો અને
સનિષાત બધ થયે આખ મીઠી નિવેતન
પડી રહેતું ધરીર રેવા ફાળી આખે જોઈ
રહેતી, ધરીર તપેલા લોહ જેવું ધગધગી રહ્યું
હવે, પાસે બેસેલી રેવા ફાળી રહી હતી,
હું ખયી અને તાપથી

ચોથી રાતના મળરકે પુત્ર વિદોષી
માતાનો આંતો બૂસાયે સૌભાગ્ય ન દેવાઈ
ગયું

‘ના થયું’ બાગતી રાતે રેવાએ
કારમી ચિચિયારી પાડી માથાના વાળ
ખીખ્યા, કપાળમાં અને છાતીમાં ઢીંકા મારી.
માનવીના કાળજી કહેડી જીક્યા ઓઝો રડી
જીડી પોતાનો દેવ કવારનો ન ફિકરાઈ વાપરી
નાગરના આત્માને કષ્ટ ચાલી નીકળ્યો હતો
તેને એ પણ ખગર ન હોય કે જેના હેવા
પર થોડાજ દિવસ પર પુત્રના મૃત્યુનો કારમો
કારી થા લાગ્યો છે તેનું હૈયું બાગી ચૂર
ચૂરા ન થઈ જાય

ન્યારે ડાહ્ય નાગરના આત્મા વિદોષી
દેહને કષ્ટ જતા હતા ત્યારે રેવાએ પાઞજ
દોડી છુમો પાડી, જોરથી ચિચિયારી પાડી
ડાહ્યોનો હાથમાંથી નનામી ચૂટવી લેવા
કારણ ફરી તે ગાંડી થઈ ગઈ હતી, તેની
આંખો ફાળી ગઈ એકજ રાતમાં રવાના વાળ

ધોળા પૂછી જેવા થઈ ગયા હતા જુવરા
પવનમા ઊડતા સૂક્ષ્મા વાળ જેવાને બચકર
મૂર્તિ બતાવતા હતા

‘લાવો, લાવો એને ક્યા લઈ જવ ડા ?
એક વખત તો તમે મારા પુત્રને લઈ ગયા
આજે એમને પણ લઈ જવ છે ? લાવો, કોઈ
તો ક્યા બતાવો ? ફરી રવાએ નાગરની
નનામી પકડી અને સામે ફરી વળી ગામની
ઝીઝીએ એને પકડી, પરંતુ તેણે મચક ન
ન આપી સૂકકડી શરીરમા આજે ક્યાથી
જોર આવ્યું ? ઝીઝી અટકાવી ન શકી ત્યારે
ન છૂટકે પ્રુપોએ પકડી એના ઘરના ઓટલા
પર લાવી બેસાડી

ઊડી આખ, સદેક સૂક્ષ્મા વાળ, ખેસી
એસા ગાન, અસ્ત વ્યસ્ત કપડા, શીછો
એવી રેવા, માનવી એના તરફ જોઈ
વિચારે ? કુખ કુખ અને કુખ નહી
તો બીજું શું ?

જીવનમા કુખની ભરતી પડી કઈક
રાહત મેળવી અર્ધપામલ રેવા જાજીત
બાડાના વરમા પડી રહી કુખના
દિવસો વિતાવતી હતી થડો મયેલ બાડું
અને ઘર માલિક શેઠે ત્યાંથી ઉપાડેન નાણાની
ઉપરાણી યતી હતી ત્યારે દિલથી આવતી
કુખની બીસમા રેવા ક્યાઈક મરતી

‘રેવા, બાડું ન ભરાતું હોય તો ઘર-
માથી નીકળી જવું પડે ’ આખરી નિર્જીવ
ઘરમાલિક શેઠે જણાવ્યો ‘હજુ નાગરે લીધેલા
પૈસા તો ચૂકવાયા નથી માનવીને કુખ પડે
તે તો હમો પછુ જાણીએ, પરંતુ જેના પૈસા
લીધા હોય તેના તો ચૂકવવા જોઈએ ના ?
એવી નાદારી બતાવવી ત કેમ ચાહે ? ’ ત્યાર
વખત રેવાનું કાઠી પાંખ જામી ગયેલા ઝીડ
શીઘ્રમુદી સમગ્રવી

અને આવી ગામની વાતચિતો આત
એ આજો કે હે માગના પો નામરની

જમીન ખૂચરી લઈ રેવાને ઘરમાથી હાંકી
કાઠી આખા ગામે દાતમા આગળા નાખ્યા

‘ શેઠ, આવી અર્ધગાડીને શું કહેવું ?
એ પૈસા ત્યાંથી લાવે ? આપ ઉદાર છો,
દાનવીર છો, રહેમ ગુપ્તવી જોઈએ આપની
સાગી રિયતિ છે એટલે લોક લાભો હાય કર
મરીજ પાસે કોઈ માગવા નથી જવું ’

‘ જલ્દ લાગતું હોય ને તો તમેજ નાણા
ચૂકવી દ્યો એટલે પલ્લુ ’ કેમ લાઘવદભાઈ
તમે ન બોલ્યા ? ’ પાસે ઉભેલા શેઠના મિત્ર
તરફ શેઠે નજર નાખી, ખુબુ હમી પ્રજ્ઞ

ગામ લોક ચૂપ રહ્યા

ગાડી “વાને આખરે ગામ લોકે એક
કુવાનતી સલાહને અનુમોદન આપી પામલ-
ખાનામા મોકલી તેના ખર્ચની રકમ, પૈસા
કુવાને ઉપાડી લીધી

પામલખાનાના દંપ્તિઉર્મો રેવા ક્યા કરતી
હવામા વાતો કર્યા કરતી એક વખતની વાત
છે ત્યારે કુ અને મારો પુત્ર તેના પિતા
સાથે એક ગામડામા રહેતા હતા પણ વાત
એમ બની કે એક દિવસ પિતા મુત્ર બને
ખોવાઈ ગયા ખોવાઈ જ ગયા રે ’ શેઠે
સાથે એ રડી ઉઠતી દુઃસહા ભરતી દેહતી,
‘તેમને હું ગોણુ છું ’ એમ કહી ધુળમાં કંઈ
સાંપ્યા વરતો ધુળમા બે મગજી ફરી બતાવતી,
એકમા પુત્ર અને એકમા પિતા ખોવાયા છે
પડી જોર શારથી દસતો ચિચિવારી
પાડી ઉત્તો અને વગો કોઈ વખત મોટા
દરુણુ સા ? રૂદન મગતી અને બીધી દોય
તેમ આમપાસ નોતો

પામલ પર દેખરેખ રાખનાર રમક
રવાને ઝોરડીમા જતા દેવેતો ત્યારે તે ના
દેવેતા રમક દળાનું કરતો ત્યાર સમય પાડની
બાઈ ખોવાયવી વનુ ગાવચા ના કે
જેના પુત્ર અને પતિ ગયા દોય તેને સમજ
પડે તુ તો ગાડીને સનાખા કરે, તો એમાં

અતી રુદનને અતે આંસુ સુકાયા, તેજે
ઉભા યઈ ચાલવા માડ્યુ ચાલતા પગ દુખી
ગયા છતાં પણ ખ્યેય ત્રિનાની મુસાફરી ચાલુ
રાખી થોડીવાર ચાક ખાવા કુટપાય ૫૨
બેઠો અને આનુબાનુ જોવા લાગી,

સફેદ સાડી ધારી છતા છટાદાર વજ્ર
પહેરવ એક સ્ત્રી એની પાસે આવી, રેવા
ચમકી વળી કોઈ ગઠાણી દુખી તો ન કરે ?

‘ બહેન ’ ઘણા સમય પછી કોઈ એને
પૂછનાર-મળ્યુ વહાનનો એક શબ્દ કાન
પર અથડાયો એટલે અતરે ટાક વળી

‘ બહેન, તું શું કર છે ? ’

‘ મારાથી બીજા મગાતી નથી જોરાક
તો જોઈએ, નોકરી તો કોઈ રાખતુ નથી
મો ’ જોઈ જોઈ લોક ચમકે છે, આધા
પાસે છે ’

‘ ચાલ મારી સાથે ’

‘ ત્યાં ? ’

‘ હું મહિલાશ્રમે ચલાવુ છું, તને ત્યા
આશરો મળશે ’ મને તારામા નવીનતા
લાગી છે એટલે લઈ જઉં છું ’

‘ પણ ક્યાં ? એ રોઠાણીએ તો મને
ઢસરડી બગલા બહાર કઢાવી હતી, તમારો
બગલો છે, બહેન ? ’

‘ ના, મારો પોતાનો બગલો નથી ’

‘ તો ચાલો ’ રેવા તૈયાર થઈ

‘ બગલામા રહેનાર કેવા હોમ છે ? ’

‘ તે તો તેમા રહેનાર જાણે ’ મને
તો અનુભવ થયો છે ’ ચાલતા ચાલતા રેવા-
એ ધીમે ધીમે પોતાની ક્યની કહેવી શરૂ
કરી એની વાતથી મહિલાશ્રમની સચ્ચાનિ-
કાના દિલમા પૂર્ણ દયાભાવનો ઉભરો આવ્યો
તેને થયુ આ આ બિખારણુ નથી, દુદરતે
તેની રિયતિ તેમ કરી મુકી છે

‘ રેવા આશ્રમમાં રહેવા લાગી, કંઈક
રિયર મવાથી મનમા શબ્દન અનુભવી મનમા

પણ કરાર વળ્યો ’ સચ્ચાનિકાને ઉત્સાહથી
મદદ કરવા લાગી ‘ ઘણુ કામ પોતાના ચિર
પર ઉપાડી લીધુ જીવનમા દુખની પર
પરા પછીની આ રિયતિ રવાને ઘણી
નિરાત આપી ગઈ

‘ મહિલાશ્રમના મકાન ’ પાસેથી રોજ એક
છોકરો નિશાળે જાય, નામ શરદ ઉમ્મર
હશે આઠ નવ વર્ષની રેવા તેને જોતી અને
શ્રુત પુત્રની યાદ તાજ થતી એક દિવસ
દૂરથી શરદને આવતો જોઈ તે ઢોડી
ગઈ, ગાડી ઘેલી બની ગઈ, તેનું નામ ઢેઠાણુ
પૂછવા લાગી મળે છે શું ? તે પણ પૂછી
લીધુ આંખમાથી એક બે અશ્રુ, પણ
ખેરબ્યા. આવી રોજની શરદ રેવાની મુલા-
કાતથી રેવાને શરદની માસીમા ફેરવાવુ
પડ્યુ શરદને ધેર રેવાને ઘણી વખત
આગતણુ પણ અપાત

શરદે આવી એક દિન વાંત કરી,
‘ માસી, બા બાપુ હું અને પૂર્ણિમા
મુબ્બ જવાના છીએ, તમે સાથે આવશો ?
બાએ પૂછાવ્યુ છે ઘણી મજા આવશે ’
આ આમ નહુની ના શરદને રેવા ન
કહી સકી

આસો માસની શરદ પૂનમને દિવસે
બધા નિકળી પડ્યા. રાતની ગાડીમાં મુસા-
ફરી કરવાતુ ગાડવ્યુ હતુ, બેસવા માટે
બેઠક સારી મળી શરદે કહ્યુ, ‘ માસી,
જેવા આ ઝાડ, પર્વત અને નદી ’ શરદ
પૂર્ણિમાના રમથી કેવા રગાયા છે ?

‘ હ બાઈ અમે પણ શરદ પૂર્ણિમાના
રમથી રગાયા છે ’ અને બધા દસી પડ્યા
શરદને આ હારયતી વાતની સમજ ન પડી,

‘ એટલે શું ? માસી, ’

‘ ત્યાં, પર્વત, નદી શરદ પૂર્ણિમાના
રમથી રગાવ તેમ તારા માતા પિતા અને
હું તું અને બહેન પૂર્ણિમાના રમથી

રમણા કે ' બને બાળક અર્થ સમજતા
ખડખડાટ હતી પડ્યા

' માગી તમારે ત્યા મારા જેવો
શરદ નથી ? '

' હતો, બાઈ પણ જો જો સામે આ
કાશમાં દેવા વાળી નીકળ્યા છે ? આખને
હારે છે ' રેવાએ બાર હાથે વાત
ફેરવતા કહ્યું

આવી આવી અથ અને અર્થ વિનાની
વાતો ચાલતી હતી આગગાડી પૂર જોયમાં
ઢોડતી હતી, ખટખટ ખટખટ અવાજનું
તાલ બધ સમીત ચાલતું હતું વાતાવરણ
આનંદિત હતું પણ રેવાના દિલમાં શરદના
પ્રશ્નથી કુખ થયું ' માસી તમારે ત્યા મારા
જેવો શરદ નથી ? ' કુખ હાથે કરવા રેવા
કેપાઈએટમાં પારણા આમળ ઉભા રહી
બહારનું ચેતરતો દ્રશ્ય નિહાળી રહી હતી
આકાશમાં શરદ પુર્ણિમાના તેજ-મહાસા
ગરમાં સર્વ તારાઓ કુબી મયા હતા
મુખ્ય મુખ્ય તારા-તરતારા તેજ મહાસા
ગરમાંથી માથું ઠાઠી ચમકતા હતા સર્વજ
ચાહિનો રસ ઢોળાતો હતો. ચાહિનો રસ
જોતા આનંદ પમાડે પણ અડતા દાઝે તેમ
શરદને પ્રશ્ન એને અડી દઢાડી ગયો હતો
બારીના ગાળામાંથી સરીર ટેકરી દૂર દૂર
જોઈ અંતરમાં આરામ મેળવવા રેવા મહે
નત કરી રહી હતી આવા સુન્દર વાતાવરણ
માં અનુકૂળતા બનાવ બની ગયો બારણ
ખુલી ગયું, વિચારવત રેવાનો દેહ હવામાં
ફેલાયો એક બે ગાડ સાથે અથડાઈ, એ
ઢોળાવ પૂર પડી મળડી નાના મોટા પથર
સાથે ઝિંકાઈ ઉછળતો ઉડા કોતરમાં
જઈ પડ્યો.

કેપાઈએટમાં હાંકાકાર થઈ રહી
સાકળ ખેતી ગાડી ઉભી રખાવી શોધખોળ
થાયું થઈ, ગાડીને પાછળ લેવામાં આવી.
કેદાઓ માનવી રેશ પર ઉતરી પડ્યા
પાછળ જતાં જતાં દૂર દૂર સફેદ માદનીમાં
નિચાણમાં સફેદ માનવરેહ જળાયો

જિતગોમા જાગી જેવો સુખ જેવી
વસ્તુ જોઈ ન હતી કુખ કુખ અને કુખ,
જેના જીવનમાં સુખનો એક આગાઓ
પણ ગમકયો ન હતો કુખના અધાર થેવા
મળ સમુદમાં જેણે દગ હમેશ જોયાજ
આપા કપો પૂત્ર, મૃત્યુ અને ગાડપણની
દુમરીના ચક્રામાં જો કેટલીએ વખત
અટવાઈ ગઈ તે રેવાને મોતે સુખ
સીધી આપ્યું

ધીમે ધીમે માનવીની હાર નીચે ઉતરી
જાગી પર પગ નરતો નથી મહા મહંનને
કેટલાક નીચે આપ્યા પણ રેવાના સરીર
પાસે જતાજ કુદાડો સજાગાયો જોનારની
આખ ઠાઠી ગઈ, કાંઈ તમતમતો કાળોતરો
જોરીમ અનુમાણ ફેરા ખાય છે મૃત્યુ,
તારી લુટ કેવી ? પુત્ર પુટયો, પતિ છુટયો,
રેવાનો આત્મા છુટયો છતા હજુ એના
ખોગેમાં, હમા વિહાણ ખોળાવામાં
તારો જીવ બસાયો છે ? એની અંતિમ વિધિ
પણ થવા નથી કેવી ?

માનવી પામે નય અને કુદાડો સજાગાય,
સર્વ વિચારમાં પડી મયા, ધણી ધણી યુક્તિ
પ્રયુક્તિ અજમાવી પણ નિષ્ફળ નાગ દોષને
પાસે જવા રેતો નથી હવે શું કરવું ?
માનવીની અયાગ મહેનત બરબાદ મઈ
લાચારીએ સૌ પાછા કપો, કુદરતને આત્મા
તો મેરપાયો તેવું જોણીયું પણ મોપાયું.

અને આમ લેખકની કલ્પનાનું પાન
સફેદાઈ ગયું, કલમની લીલા કરી વિચારને
તોવ અકરો. દુનિયામાં આવી કેટલીયે નારી
છળતી હશે ? સસારમાં કુખની વર્ણથી
સતત બીજાતી અને કપારી અનુભવતો
નારીનો કોણે આ કાળો ? કોણે એના
કુખદરને સાત પાંખા પ્રયત્ન કર્યા ? આ
વાતોના પાતો ફેરવતો વાયક સુખી હશે,
આધિશન મહેનત જેનું રહેકાણું હશે, આસ
પાસ સુખની સરીતા વહેતી હશે, કુખ જેવી
વસ્તુ જેના દિમાગમાં પણ પગપેસારો ન
કરતો હોય તેને આ વાત કલ્પનાજ લાગશે,
લાગવા દી જ.

‘ખદલો અદિના અદિ મળે ન’ એ
કાવ્ય પદ્ધતિને સિદ્ધ કરતી ચેરાડની મૂળી
પરથી દયકાચેટી એક અભિલાસિન મ્થા

કરો તેવું પામો

લેખક શ્રીયુત્તમ વાનાચંદ્ર ચૌપદલાલ અણાવલ,
એમ પ્રી એમ

“કરો નય છે એ ?”

મત્તાવાહક અગ્ર પ્રવ પૂ. ગોએ અને ત્યાથી
પસાર ચનારના પગ ચયળી ચના સાથે
માથ મુખમાંથી ઘસો સગી પડ્યા “એ તો
કુ કુવરીમાની દામી.”

“કેણુ ચમેલી ! આમ આવ, બહેનમા
માટે એક વસ્તુ આપુ તે લઈ ના.”

દાણુબર ચમેલી વિચારમાં પડી મહ
‘નયુ કે ન જયુ ?’ પ તુ પોતાનો અન્ન
દાતા-એની તહેનાતમાં પોતે છે એ રાજ
કુમારિના પિતા-મેવાડનો કપૂરિણી ચઇ પડેનો
રાજા રણમલ્લ દુકમ કરમાવે ત્યારે એની
આદાનો અનાદર ઠરવાની કલ્પના પણ કેમ
કરી શકાય ?

એના પગ પ નવત મહારાણીના આગમ
ખડ તરફ ધિપડ્યા એ ખડના દાર આગળ
આવતા જ ચમેલી ત્યા ચયળી મહ

“અહ આવ, બાળવીને આ વસ્તુ
ઉપાડી બ જયુ માયવીને નર્વ જવા નેવી છે”

ગજવ શીંગોની આજ્ઞાનું મુખ જોઈ
પાપલ કરવુ એવો દરજારગદમાં રહેના
રાજ્ય મેવકોનો સ્વભાવ ધડાઈ ગયો હોય છે
તેમાં પણ રણસાસની દામી, વડારધુ કે
અવાસલે તો હાથ હા કરીને પ્રથામતથી જ
જીવવાનું હોય, એવું એમનું જીવન બની
જાય છે

ચમેલીએ ખડમાં પ્રવેશ કર્યો અને મોન
ધાણુ કરીને આજ્ઞાની રાહ ભેટી ઉભી રહી

“એમ પૂતળીની માફક ધરતી તરફ ઘુ
ભેડ રહી છે ? આમ માન, ભે આ રતનહાર
કેવો સુદર છે ?”

“અતિ સુદર ! કુવરીબાના કંઠને
શોભાવે તેવો આપુ એમને ?”

“કુવરી માટે નહિ, એ તો તારા માટે
કુ પડેરી લે તારી ડાહ્યા કેવો વાંચે
કે ભેટુ ?”

ચમેલી ચમકી આનો અણુમૂલો રતનહાર
અને ને પોતાને માટે ? એણે રાજ સામે
નજર કરી

અને એણે શું ભેટુ ? નિગાવી ચકચૂર
બનેલો ફેક, અદિણુ અને મદિરાના સેવનથી
લાલસુમ બેઠો આખો, કામનિકારથી કટુપિત
બનેલી દાતિ, અને લોહપતાબરી નજર

દાયમાં પકડેલા રતનહાર બાણે વીછીની
માફક ક મ મથો હોય એવી વેદના સ્મૃતિ
ચમેલીએ, એને ફર કેડી દીધો રાજ કાળ
બાણે હમણાજ પોતાને ભરખી ખાશે એવી
ભાવના એના અંતરમાં નયી અને એણે
દાર તરફ દોટ મૂકી,

પરવુ ગારસાખમાં લોખંડી ગોખળ

બરાબી હોય તેમ રાગ રજુમદ્દતો વિશાળ
બૂનઓએ તેને દારમાગ અટકાવી દીધી

“ મને જ્યાં તે બાપુ । ફરી સાહેબા
મારી વાટ જોતા હશે ”

“ બને જોયા કરે, હું તારે નિરાને બંધી
બેસ. જરા આ અમીરસનું પાન કર એટલે
તારો કપતી કાયામાં નાએતન આવી
જશે । ”

ઓ હાથોને ફૂકમ આપતા એ કામી
પુરો જાતે મદિરાની પ્યાલી વારીને ચમેલીના
અધગેટ આગળ ધરી.

એ બી ફુર્કધારી ચમેલીના નાકનું ટેરવું
ચમ્યું, મોઢો ચમેલીને એવો પોતાના નેહ
પ્યાલાથી દૂર કરી લીધા.

“ ખાખરાની ખીરોપા સાકરો રાહ
શું જાયો ! હા હા હા હા । ” રજુમદ્દ
ખડખડાટ સસા લાગે, તારી હઝા ન
હોય તો હઈ નહિ, એ પ્યાલાને કું જ
ધ-સાફ આપુ છું ”

અને પોતાનું પ્રિય પીણું-એ માલક
મદિરા પોતેજ ગટગટાવી ગયો.

“ ફરી સાહેબાને જે સહેલો આપવો
હોય તે મને કહી દો એટલે હું મારી રજુ
ઉપર બાગર મંડ જઈ, બાપુ । ” ચમેલીએ
જે કામે પોતાને બોલાવી છે તેવું રમરમ
કરાવતા ત્યાંથી જવાની અધિરાલ જનાવી.

“ આજે તારી માકરી અડી જ છે એમ
સમજ લે । ”

“ આપની તજનાતમા એક કહેવા એકાંસ
સેરો ખડે પડે તત્પર રહે તેવા છે, પણ
મારી સેવાની શી જરૂર ?

“ તારી સેવાની નહિ, સૌદ્યની મને
જરૂર છે । ”

“ હવે તો રાખીઓને દેવ બાપુ । ”
૧૧

“ મને તો આપના મોઢા જ અમારે વળી રૂપ
શા, અને રંગ શા ? ”

“ આજે તો તુજ મારી રાખી તારા
લીવનનો અમૃત કોરો પીવા વગર તને
અહીંથી જ્યાં જ કોણ દેવાનું છે । ”

“ અમૃત નહિ પણ વિષ પરત્વો મમન
એ તો બપ હર પાપ છે । આપ તો પાપને
હડ દેનારા છો આપ પોતે ઉડોને । ”

“ ગાડી રે ગાડી । ” રજુમદ્દ રાત
મગીને રક પામર પ્રાણીની માથે ચમેલીને
ફાસલાવવાનો યત્ન કરવા લાગ્યો, “ પાપ
અને પુણ્ય । એ તો સાધુ શુનીએ લખેલા
લેખા । એ લખમાં પડવાની પીડા તે કોણ
વડોરે । અહીંજના અમલપાણી મદિરાની
પ્યાલી અને તારા જેવી જોનવતી નારી
મને પાકી પાપ કે પાપના શાપની કોને
પરવા છે ?

અત એ શામાતુર પુરો ચમેલી પોતા
બી ભુજપાસમાં બીડી લીધી

સિદ્ધના પળમાંથી છૂટવાનો પ્રયત્ન
કરતી દરિયોના માથે મુકવ જનતાના ધમ
પણામાં મારતા ચમેલી કસરવા લાગી.
“ મને માફ કરો રાગજી । હું તમારા
પાપે પડે છું આપ પ્રભુપાલક એટલે
પ્રભુના પિતા પ્રભુ રજુ કરવું એ
આપનો ધર્મ, તેને બદલે રસક મગીને આપ
બસા જાવો । પ્રભુની વડુ નીચીઓની
લાજ રૂટશે ।

“ વીજની વાત પડી આજે-આજે
તારી લા । તો કું જરૂર વૂટીશ

“ તે પહેલા હું જીવ કરડીને મરી
જાઉં ”

“ અને એ જીવને ” ચમેલી ચમકે-

“ જીવવાવાના તોજી

તે પહેલાં રણુમને પોતાના દુપડાને છેડે
એના મોઢામાં ખોસ્વે 'અને દુપડાને એના
મોઢા ઉપર વીંટી દીધે.

"હવે દરડીને મરવું છે ' હા હા હા હા
નાતન છોદરી ' મારી સાથે આતેડી !
ફુ દોણુ ! મેવાડને મતાધીય ' ચપટી
વગાડતા ચક્ર જેવા ગાદીવારસને વનરન
રમજનો ક્યોં તો હું શા કિસામમાં ? મોટું
પાવનતાનું પુછડું ' સા ગોલા ' જરા
માન આપ્યું એટલે મિત્રજ દાદયો ' "

અને એ કામી પુરૂં ચમેલીતી નિરાધા
રીનો લાલ લપ્પને તેનું શિષણરૂપી અણુમોણુ
ધન જૂની લીધું

કામી પુરૂં પુ ? આવા નરાધમો તો ખૂબ
વિહાર દરતા હોયો કદ્યો દરે છે ' .

એકએક દષ્ટ મૂઝી આવ્યું હોમ તેમ
તેણે રણુમવતી પાધડી ઉપાડી લીધી

મારવાડો પાધડી ખૂબ લાખી હતી એના
આંટા ઉમેળા નાખીને તેણે ઢોલિયામાં ઢગા
પોડા-અણિના ઘેનમાં ઘેરવેલા એ રાગને
પાધડી વતી ઢોલિયા સાથે બાધી દીધે.

' હવે બસે એતી ફગેતી યાવ ' આટ
લાથી પણ એ ખો ભૂલી ગયો ' .

અને હાત દયદયાવી-તિરસ્કાર ભરી
હેત્વી નવર કેશને તેણે એ ખડનો લાગ
હ્યો

આરીને મેવાની માગી ગયાની પાસનાર અને પોતાની સત્તાની કપટનાળ બીજાનાર રોકોડ રાગ રજુમસ્તથી કટાળી ગઈ છે "

" એ જાળને દુ આજે જ છેડી નાખીશ પરંતુ આગિઅવગી પાનો જતા દે ' ચાલ, આજળ થા, જતાવ કે એ વિચારમધાતી કયા છે ? "

ચમેલી રજુમસ્ત તે વિચારમા પડી ગઈ, પરંતુ બીજાના ઠાણે રજુમસ્તે કરેલી પોતાની ભય કર દેશાતુ અરજી ચતાજ એનો વરજિ ભયૂષી હાથે ' એ તો એજ લાગતો ' ' એનું અતર પોદારી હાથુ, ' એવા પાખીનો અત આરી જાવ એજ બહેતર ! ' "

" આપની આજ્ઞા મારે ચિરસાવ હે પધારો મારી પાછળ પાછળ મદાપુરુષ " "

૩

પાયસો વગેરે પહેલાની વાત સવત ૧૪૮૬મા રાજા બાદા શિવોડના સિંહાસને બિરાજાના એમણે પોતાના બાદુનજથી સત્તા અને સપત્તિ બને મેળવ્યા હતા તેમની દલાવરયામા એક એવો પ્રસંગ જતી ગયો કે જેથી હસવામાંથી હાજુ થઈ અને મેવાડ ઉપર અજુધારી આક્રમિત ઉતરી આવી

સિસોદીઆ કુળ અને મેવાડની રાજમાદી બનેથી આકર્ષાઈને મારવાડના રાજ રજુમસ્તે પોતાની કુવરીનું નાળિયેર મેવાડના રાજ-કુમાર ચંદ્ર માટે મોકલ્યું થીજીળ આવ્યું ત્યારે ચંદ્ર રાજસભામા હાજર નહોતો, રાજા બાદાથી હસનાં હસતાં બોલાઈ ગયું, ' હું જાણું છું કે મારા જેવા સફેદ દાની મૂલવાળા માણસ માટે કંઈ થીજીળ ન આવે ! " ચંદ્રે આ સજ્જો સંભળ્યા પિતાનું નેમા ચિત્ત ચોંટ્યું એ કન્યા સાથે લગ્ન કરવાની તેણે તા પાડી મારવાડ નરેશને અપમાન ન લાગે

એ આતર રાજા બાદા એ કન્યાનું પાખી અજુ કરવા તત્પર થયા, પરંતુ તે એક થતે કે એ કન્યાથી પુત્ર પ્રાપ્તિ થાય તો એ પુત્રને જ મેવા ની માદોતો હક મળે ' "

પિતૃભક્ત ચંદ્રે એકસિંગળના સોગદ ખાઈને એવી બીજા પ્રતિજ્ઞા કરી, અને રોકોડ કન્યાને પ્રાપ્ત થયેલ રાજકુમાર મુકલના લાભમા માગીત્યાગ કયો સત્તાનોત્તી રજુમસ્તે મુકલના પાવક-પિતા તરીકે મેવાડ રાજ્ય ની લગામ હસ્તગત કરી, અને જ્યા ત્યા પોતાનાજ માણસોને અધિમરી બનાવીને પ્રગલે પોતાની પકડમા રાખવાના પ્રયત્નો આચારી

રોકોડ કન્યા-રાજમાતાને પશુ હવે પોતાના પિતાની સત્તાકાનુપત્તા સાનવા લાગી પોતાના પુત્ર મુકલનું દિત નેખમાતુ જણાવ્યું, અને એણે ચંદ્રને વિનયો-દેશ ગ્રેમથી દોષાયેલો અને પિતાને આપેલા વચનથી નિરાશો ચંદ્ર કુખિપૂર્વક ચિંતોડ ઉપર ચડી આવ્યો, અને રજુમસ્તના નિવાસ ઉપર એણે છાપો માર્યો

' અરે ! આ રોરખઝોર શાનો ? ચંદ્રના નામની વિજયમજના શી ? રાનરાન રખડોતો એ ચંદ્ર ચિંતોડમા પ્રવેશી શકેજ શી રીતે ? ' "

રજુમસ્તનો કેક હિનપો અને એ દોષિયા માથી બેઠો થવા ગયો પરંતુ આ ' છું ! પોતાની જ પાષણીથી પોતાને બાધનાર એવો બેમાથાવા દેણુ પાકયો ? "

રજુમસ્તની બાનડીને પોતે બોલાવી ત્યાર પછીનો પ્રસંગ એની નજર સમજા ખડો થઈ ગયો ' જોકે એ કાળમુખી દારીનું જ આ કામ ' એ લાયમા આવે તો એની ડોકજ મગડી નાખુ ' "

એણે સેવકોને હુમો પાડી, પરંતુ સોઠાનો

આમમનને બદલે એના ભાગ્યમા ખીજુ જ
દષ્ટ નિર્માયુ હવુ એનો શત્રુ-રાગરુમાર
ચદ્ર પોતાની સામે ઉભો હતો ।

કોધાવેશમા જ એણે ઢોલિયામા હાજો
માથો, ઢોલિયા સાથે જ તે ઉભો ચઢ ગયો,
સમક્ષેર લેવા તેણે હાથ લખાવ્યો

પરંતુ અહિ હચીપાર ક્યુ ? નિરાશામા
એણે ચોભંગ નજર ફેરવી નજીકમાં જ મઘ
બરવાનો પિત્તળનો મળજીત મોટો ખાતો
પડ્યો હતો તે તેણે ઝડપથી લીધો, અને ચદ્ર
તરફ એનો છુટો ધા કર્યો

પિત્તળ દાળીને બતાવેલો એ મળજીત
ખાતો ચદ્રના લમણામા ઝવેરેણુ ધા કરશે
એવી માન્યતાથી એ મનમાં મઘડ્યો, પરંતુ
ખીજુ જ ફોલો એના મોળ ઉપર કાળી સાહી
લગી પડી

બરાબર નિશાન તાકીને મારેલા એ
ખાતાને ચમેલીએ વચમા પડીને પોતાના
લમણામાં વામવા દીધો હતો, લમણામાંથી
લોહી નીગળતુ હતુ ।

“ પિશાચિની ! તુ ! તુ માગ શત્રુને
લઈ આવી ? ”

“ નહ નામદાર ! તમારૂં પાપ પોકા
રીને બિખમપ્રતિજ્ઞા કરનાર અને તેનુ જરા
બર પાવન દરનાર આ મહાપુરુષને અહી
એવી લાગ્યુ એમને અહીં લાવનાર હુ
દેશુ ! હુ તો મને કે કમને તમારી અધમા
ખજાને આધોન ધનસી અત પુરની દળી ।

તમારા ઢોરી અચાર મુજબ નાચનાર તાચીન
રમદુ ! ” અને ચમેલીએ પોતાનો વીતક
ઘ્યા ચદ્રને કહી સંભળાવી

“ કુલટા ! ” રણમત્તની રાડ કાટી
મઘ ઢોલિયા સાથે જ એ ચદ્ર ઉપર ધસ્યો

“ નિષ્કલક કન્યાને કલકિત બનાવીને
હવે તેને કલટા કેડેનાર કામો પુરુષ,
સારધાન ! ”

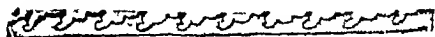
ચદ્રના બાલાએ એને અધ્ધચથી જ
આગળ વધતા અટકાવી દીધો. એ તોફાન
બાલાએ રણમત્તની છાતી વીધી, નાખી તર-
ફડીયા મારતો એ અધમ આદમી ઢોલિયા
સાથે જ ઉધા મોઢે જમીનદોરત બન્યો

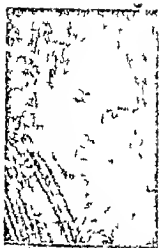
‘ જગત ઉપરથી એક પાપ ચોક્કુ થયુ ! ’
ચમેલીના અતરમાંથી ઉદગારો નીકળ્યા
ધામાંથી વહેતા લોહીથી મૂઝી પામીને તે
ધરતી ઉપર ઢળી પડી.

* * *

રાગરુમાર ચદ્રે રણમત્તના મળતિયા
એને વીળી વીળીને ધણ માથી જેમ કાઢરાને
હુર કરવામા આવે તેમ મેવાડમાંથી હાકી
કાઢવા, રાઠોડ કન્યા જે જન્મેલા કુવર
મુકવને મેવાડના સિંહાસને સ્થાપિત કરવાને
પણ તાસથી મુન્ત કરી, અને પોતે પિતા
પાસે લીધેલી બીજમપ્રતિજ્ઞા પરિપૂર્ણ કરી.

ચોરે અને ચોટે પ્રજાજનો એકજ વાત
કરના હતા- ‘ કમના દળ તો સીને ભોગવવા
પડે છે બાપા સત્ય દેશુ છે કે ? ’ કમ
તેનુ પાપો ।

સ્ત્રીઓ

અને

સાધુ - સંન્યાસીઓ

લેખક

કુમારી શ્રી રમાબહેન અડાલજી

[સમસ્ત સરકારી મદિદા જગતને જાણે તત્તુ આ એક પનાગક દર્શકત ચિત્ર છે ને એ નિર્ણાયક સત્ય છે કે અધ્યાત્મ અને ધર્મ નામે અને સ્વભાવે સાધુ સંન્યાસીઓ દ્વારા જે પ્રકાર-દસ-દીવાંગા લાખ સમયથી ચાલી જાય છે ને વાણે છે એમા પુરેવા કરતા સ્ત્રીઓ વધુ પમાણમા એવાય છે, ક્ષાય છે ને પતિહાર જે આવે છે કે ધણીક વખત આ બનાયાર બનેને પતનને પ્રાપ્ત થયછી જાય છે અને એ ધર્મ જગતનુ કાચૂત જનવાને બદલે કે બની જાય છે આ સ્થિતિ મીઠાવવા અગ્રણ અને અજ્ઞાન બંનેને આ માટે ધસ ડાલી-ન્યાસી શેકવા આખા મદિદા મડોએ અને મિસિંગ બંદોએ પોતાના સરકાર સામગ્ર્ય વડે નિધારવત ને સક્રીય પગલાં યોજવા જોઈએ - ન પાઠક]

નિમ્ન મરકાર ! આપનો પત્ર મળ્યો તમે લખ્યો છો કે ' શ્રી સ્વામીજી તથા તેના શિષ્ય સ્વામીજી એ કુમારી, સધવા, વિધવા, યુવતી, દલા એવી અસખ્ય સ્ત્રીઓને પોતાની શિષ્યા-એવી જતાલી છે, અને ગુરને ધધર કરતા પણ ચાંડવાતા માનવા એવા ઉપદેશ તેઓ આપે છે ' બંમવાન ર મયદ્રજે પણ ગુર સેવા જી હતી, ગુરના ચરણ દબાવ્યા હતા એમની પૂજા કરી હતી એટલે ગુર કૃપાથી જ તેઓ રાક્ષસોનો સહાર કરી રાકવા હતા એટલા માટે ગુર મેતા એ જ સારરખ ઓ મોક્ષલાતા છે, એમ તેઓ કહે છે સ્ત્રીઓ પાસે ચરણ પીઠારાવી એમને ચરણમુત પીઠગાવુ એમની પામે પગચાળી કરાવવી પડે નખાવવા, પોતાની પૂજા આગવી કિતરાવવી વગેરે કરાવે છે અને માના પિતા માઈ બકત, સાધુ સસગા-અ પતિ દેવ

સાથેના વ્યવહાર પણ ગૂઢા છે એમ સમ જાનીને મૂઢસ્થીઓ પામેથી સારા સારા માવ પચાવી પાડે છે ઉપર આપે છે કે માસુ સસરા અને પતિની મેવા કરવામા કઈ સાર નથી ગુરની સેવા એજ મોક્ષનુ સાધન છે આમ ધરધરમા વિગેદ ઉત્પન્ન કરીને તેઓની પાસે પોતાની મેવા દરાવે છે આટલુ લખીને આપ પૂછો છો કે, ' શુ આવા સાધનથી મોક્ષ પ્રાપ્તિ માય જ ? શુ મુરત્ય સ્ત્રીઓ સાથે સંન્યાસીઓ નો આવો મજબ કોવા જોઈએ ? એ સ્વામીજીનુ વર્તન કેટલે અશે યોગ્ય છે ? શુ સંન્યાસીઓને સ્ત્રીઓને એવી બનાવવી, એમને ચરણમુત આપવુ, એમની પાસે પગ દખાવવા, એકાતમા મળવુ, ખીજ રીતે સેવા કરાવવી ઓ પૂજ-આરતી કિતરાવવાનો અધિકાર છે ? અને શુ આમ કરવાથી એ અંજીનુ દરવાજુ ધક ટકે છે ?

એના ઉત્તરમાં જણાવવાનું કે સામા
ગુરુનો મહિમા એવોજ હોય છે ગુરુદેવ
ઉત્તરના પરમધોયરૂપ ભગવાનની પ્રાપ્તિ
કરાવવાવાળા છે, એ કારણથી નિષ્ક્રમ મોટે
ગુરુ એ ભગવાનથી પણ અધિકારી છે
પરંતુ આવા ગુરુ વીગત વિદ્યારૂપ હોય છે
તમે જે ન્યાયી તથા તેમના શિષ્ય બાળતમા
કષ્ટ્યુ છે તે દાસ છે તેની મને ખબર નથી.
બાકી સંન્યાસ ધર્મના સબધની વિચારીએ
તો એમનું આચરણ સાચું વિપરીત અને
શાસ્ત્રવિરુદ્ધ છે માત્રાસાધ બીજાઓ મોટે
બદ્ધ ખરાબ આદર્શરૂપ છે મારી માન્યતા
મુજબ તો એ સ્ત્રીઓ-ગાતા બહેનોની જ
ગૌરી બૂન છે કે જે પોતાના બોળા રરમા-
વને લીધે એવી વાતોમા કસાઈને પોતાનું
અ કલ્યાણ દરી રહી કે શાસ્ત્રની સમતિ
તથા સતતનોના આચરણ પ્રમાણે તો
કોઈ પણ સ્ત્રીએ પરપુરુષનો સ્પર્શ કરવો ન
જોઈએ તેવીજ રીતે કોઈ ત્યાગી પુરુષ કે
સંન્યાસીએ કોઈપણ સ્ત્રીનો સ્પર્શ કરવો ન
જોઈએ આમ કરવું એ પાપ તો છે જ,
પરંતુ આધો સાચું એ ચાપને વધારવાવાની
વશત છે એનાથી મોડાપ્રાપ્તિ તો એક કોર
ગદી, પાપ નરકમાં જઈને ત્યાની લીધણ
યાતનાઓમાથી છૂટવું પશુ મુશ્કેલ બની
જાય છે માનવીનો એ મોઢું જ કે વિષયો
સમિતિ વશ થઈને દુરાચાર કરતી વખતે
મનુષ્યને એના બચકર પરિણામનો ખ્યાલ
નથી રહેતો એટલે તો એ આત્મ-શાસ્ત્રમા
નિષેધ કરતા આચરણ કર છે જે લોકો
આ જ શરીરને મહત્ત્વ આપીને જાણી
પૂજીને પોતાના ચરણ પુનવા, ચરણામૃત
પાન કરાવતું, સ્ત્રીઓ પાન પગથપી કરા
વતી, એમતમા મગતું પૂ. ૧ આરતી ઉત-
નાવતી વગેરે કરે છે કે કરાવે છે તે મોહ-
મલ્લ સી દવાને પાન છે આવા કાવો
કરવા કે કરાવવામા બેગમથી એટલું કલ્યાણ
થવું નથી તો એ સ્ત્રી ગિયતિ પણ દોષ
દોષ છે જેમા મીંગની જેમ ખરવતું પ્રેમમા
વિવશ બીને ધરના જાણી દોષ છે,
ભગવાન છુદ તથા સેતુ-વંદનાની માટે પલ્લા
લોકોના ગાતા કમતા પૂજીને ગાળી જવું
પરે છે; પરંતુ આવી ગિયતિ કઈ બધાપની

નથી થતી કોઈને જે એવો પ્રેમ દિવા
વંદાગ્ય થાય તો પડી તેના પર કોઈ પણ
ર્તવ્યનો ભાર રહેતો નથી માફગી, અશક્તિ
અથવા વિગુદ્ધ વાત્સલ્ય કે સ્નેહને અજે કોઈ
કોઈ વેળા એવી સ્થિતિ પણ થઈ જાય છે
કે પ્રેમ રખાવવા, સેવા કરાવવી વગેરે સ્વી
કારવું પડે છે અથવા તો એવી આજ્ઞા જ્ઞાન
મુન્ય ગિયતિ થઈ જાય છે કે જેમા પત્રની
પૂજા થવાતું કે માયા પર જોડાનજુતા
સાગાતું જ્ઞાન રહેતું નથી પરંતુ
આ થઈ નથી અસાધારણ સ્થિતિની
વાતો સ્ત્રીઓને એકી બતાવવાનો ધધો
ગોડવો, એની પાસેથી નિષેધ મણુતી સેવા
કરાવવી અને એકાતમા મળવું એ તો
દેખીતો જ અનાચાર છે અને આજ્ઞાકાલ
અધ્યત્મના નામે એ ખૂબ ચાલી રહ્યું છે
પરંતુ એનાથી તો સર્વન હાની જ થાય છે
આનું કરાવનાર બધાખરા લોભીની દાનતમા
પ્રવણ કે અપ્રવણ દોષ રહી હોય છે
કેટલાક સરળભાવથી આવું વર્તન કરે છે,
પરંતુ પોતાનું આત્મકલ્યાણ છુદનાર દરેક
બુદ્ધિમાન પુરુષાએ આ દોષોથી અવરજ દૂર
રહેવું જોઈએ અને સ્ત્રીઓએ તો હંમેશા
આના દોષોથી દુર રહેવું જ જોઈએ સાધુ
મદકમાઓમા થકા-મકિત એટલીજ રાખવી
જોઈએ કે એમને સાચી થકા તથા આદર
પૂર્વક બિના આપવામા આવે, એમના
દરીરની સ્થિતિ અનુસાર એમના આરામ
નિર્દોષ અને શાસ્ત્રની સમતિ મુજબની રકમ
તથા વધાયોગ્ય વ્યવસ્થા કરવામા આવે,
અને એમના શાસ્ત્રોપ ઉપરેજ અનુસાર
જીવન બતાવવા.

સાધુ સંન્યાસીઓને થન આપવું, વિદ્યા
સહ સામગ્રી આપવી, અથવા એનાથી
એમના મનમા વિદ્યાસ્તી બાવના ઉદભવે
એવો સબંધ દોષ તેવું કોઈ પણ માર્ગ
કરવું એ તો એમને સંન્યાસીથી અજાતવા
જેવું સી એ પ્રમાણ પાપ કરવા જેવું
જે શુદ્ધથીએ એ વાત ખૂબ ખ્યાલમાં
રાખવા જેવી છે

વધુ તો શુ. ૧ પ્રશ્નની કૃપા

• 'સાધુ' ૭૧૨૧૯.

સેવા અને ત્યાગમૂર્તિ સ્ત્રી

શ્રી સુધા દેવે

ૐ તાંત્રી હનુ કૃતિઓમા મનુષ્ય વિષ્ણુ
રૂપે તરી આવે / કારણ કે સાગળી
અને બુદ્ધિ એ વિશિષ્ટ ગુણો કેવળ મનુ
ષ્યને જ સાપદી છે અને મનુષ્યમા પણ
ઓઓ પોતાની અમુક વિશિષ્ટ શક્તિઓ
જેવી કે વાસના, કામા પ્રેમ અને ધાર્મિક
તાથી નિરાળી પડી ગયે છે હૃદયની
કામજનતા અને કાવનાની ઉત્કટતાને લઈને
ઓમા સેવા અને વાપંજની ભાવના એવા
પ્રાકૃત સ્વરૂપે દેખાય છે કે ઓને સેવા અને
ત્યાગ વિશેષી હત્યવી પણ મુરદેવ બને છે
અને આ કાવનાઓનું સર્વોત્કૃષ્ટ સ્વરૂપ જેવું
હોય તો હિંદુ સમાજની એક આદર્શ
વિધવા સ્વરૂપે જ એ પ્રતિજ્ઞિત થાય છે

મહાત્મા ગાંધીએ પણ હિંદુ વિધવાને
ત્યાગમૂર્તિ કહી છે માનવ જાતની શક્તિ
અને ઉન્નતિ કરવા માટે જ સ્ત્રીનું સર્વોત્તમ
જાણે સરજનકારે જ રહ્યું હોય / જ્યારે
એ પ્રથમ બાલિકા સ્વરૂપે પૃથ્વી ઉપર પદ
માંડે છે, ત્યારથી જ તેના માંસેવા અને ત્યાગ
ના ગુણો કેળવવા માટે પરાક્ષ રીતે અનેક
પરિચયિતઓ કામ કરી રહી હોય છે
એકજ ધરના જે બાળક એક પુત્ર અને
બીજી પુત્રી તેમા અનેક જાતના ભેદનાય
કદાચ વર્તનમાં નહિ તો ભાવનામા તો હોય
છે જ જે બાળકોમા પણ અનેક જાતની
અસમાનતા તેમના ધરદાર વર્તન, શિક્ષણ
અને વિચારમા ભેદભાવનું કારણ બને છે
અને જાણે કે બાલિકા સંતા અને ત્યાગમૂર્તિ
બનવા માટે જ આ પૃથ્વી પર આવી હોય
તેમ બાલ્યવયમા જ એ સેવાના સાચા અને
ખાતરી અખતરાઓ કરવા લાગી ગયે છે

એ જ બાલ્યવયમા બાલિકા સેવા માટેની
શક્તિ અને ક્ષેત્ર ન હોવાનું મારજે પોતાની
અંગતોમા લીંગના લીંગલીનું મજન કરી
તેમની સેવા કરવાના પાંડ બંને છે અને
ત્યારથી જ તેની સેવાની ભાવના સ્વરૂપ પડે
જે બાલ્યવયમાથી જરા ગિજી વળમા
આવતા એ માતા પિતાની સેવામા લાગી
ગયે છે, માતાના પ્રત્યેક કાર્યમા મદદ કર
જે એ સેવાના સ્વતંત્ર વ્યક્તિત્વનો કથારૂપ
ખ્યાન પણ આપે નથી એટલી તો એની
સ્થાપકની ઉત્તર ભાવના છે મોગી થતા
સન પછી પતિમૃતે આવી ગેવા અને ત્યાગ
થી પતિની કાયા જ જાતી ગયે છે એનું
એને જ્ઞાન આપવામા આવતું નથી, સેવા
અને ત્યાગનું જોતે બાન પણ હોતું નથી,
એ તો એનો જ્ઞાતિભાવ સ્વભાવ છે અને
આજ ઉમર ગુણોને લઈને હિંદુ સંસ્કૃત
કુટુંબમા શુદ્ધકર્મી અને કુળપદ્મી ને નામે
જોજાયા છે જીવનમા જાણે કે સેવા અને
ત્યાગનો જ સંદેશો લઈને આવી હોય તેમ
કુટુંબના અને માણસોને કેમ સંતોષવા /
તેમને કેમ ઉપયોગી થઈ પડતું / તેમની
સમસ્યા કેમ સાચવવી / મમે તેવા વિચિત્ર
સ્વભાવમાળા કુટુંબીઓને કેમ અનુકૂળ થઈ
પડતું / અને કુટુંબમા સુખ સમૃદ્ધિ અને
શાંતિનું માંચાનું કરી રીતે વસાનું આજ
એનું લક્ષ્યનું થઈ પડે છે એમા એનું
પોતાના સ્વમા / પોતાના સ્વતંત્ર વ્યક્તિ
વિકાસ પોતાની સમસ્યા પોતાની તકલીફ
અને પોતાની માનીની ગંધ પણ આવતી નથી
માત્ર પ્રાપ્ત કરતા પડી એ પોતાના
પરિવારની સેવામા રત થાય છે અને સતત

જગૃતિ માથે સતતનોતો ઉછેર તેમના
ગાનસિક શારીરિક અને િતિક વિદ્યાસ તથા
તેમના સરકાર ધડન માટે પોતાના ગ્તા
સજા નાના અને નજીક સ્વાર્થ અને બોખનો
ત્યાગ કરી સાચી સેવા અને ત્યાગ મૂર્તિ
બની બાબ છે પોતાના સતતનોતી મર્ચગીપ
પ્રગતિ માટે પોને ગમે તેટલા કષ્ટ સહન
પ્રેરૂછે એ કષ્ટોની વેદના એને થતી
નથી પોતાની જનતે ધસી નાખે
ગ્તા ધસામે સાલનો નથી, પોતાની
જાગીની બધીજ કમાઇ ખરચી નાખે છે
જતા એનો સંકાય નથી, બાવીયા એ કમાઇ
બ્યાજ માથે પાડી મેળવવાતી હુમી કષ્ટ
નથી દેવળ પોતાનો પરીવાર સુખી અને
આજ્ઞા રહે એ તેને પોતાની આજેજ ભેવા-
ની એક માન આકાશા હોવ છે અને એવા
નજીક સ્વાથ માટે તે જીવન ભર સાહનિ-
રિત પ્રેમ અને કલ્પની ભાવનાથી જીવન
માફકની સુખદ દુઃખો મેળવે છે

સામાજિક અને કૌટુંબીક જીવન એજ
દેવળ એની મેવા અને સ્વાર્થલુ ક્ષેન નથી
એ મેવા અને ત્યાગને અત્યત વ્યાપક સ્વરૂપે
જુએ છે, અને આ અવનિમા તે ને સ્વરૂપે
એક મહાન ગણના આજી તરીકે, મમાજની
એક વ્યક્તિ તરીકે, ધર્મના એક અનુયાયી
તરીકે પોને દુનિયામાં ને ને એકે મળ ધોધા
ની ટળામેથી છ તે બવાજ મળ ધોધા સેવા
અને ત્યાગથી મોકાસ ઘાવે છે, અને બધાજ
મળ ધોધા મ્લે પોતાની સુ દર્જ અને કલ્પ
છે, અગર ને સ્વરૂપને બોધાયતી છે તેજ
સ્વરૂપના સાચા પ્રેમથી તે સપ્તની, મમાજની
અને ધર્મની દેટલી સેવા કરી જો છે એજ
એની વ્યાપકતા હાથની દાનજતા દષ્ટતાની
હિન્નતા અને ભાવનાની ઉત્કટતાનું િતિ-
ગિ બ છે

પ્રતિજ્ઞામમા નાપીવર્તની ને ને આર્થ
મહિલાઓએ અમરતા પ્રાપ્ત કરી છે તે
અમરતામાં તેમની પતિસેવા, સ્વપ્રિયતા,

એમ પતિવત, કુટુંબમેવા સ્વાથ ત્યાગ,
સામાજ સેવા, સાર સેવા, બગીતે પ્રનશ
આપવાની પરાપનારજતિ, જીવનને ધોમી દષ્ટિ
પણ જીવન અમર કરવાની વિદ્યાજતા, દષ્ટિ
મર્મીક્ષિત ચાપ છે સીતાના દષ્ટના કરતા
સીતા એક ની સ્વરૂપે નહિ પણ ત્યાગ અને
મેવાની મૂર્તિ તરિકે દષ્ટના સચુએ બગી
ચાપ છે તાગમતી ક દમયતીને કષ્ટતા
સત્થ અને મ્લેહી ખાનર સર્વરનો
ત્યાગ કરતી નિશ્વાથ ત્યાગમૂર્તિઓજ દષ્ટ-
નામાં આવે છે અદધ્યાગાઇ, લક્ષ્મીબાઇ
કર્મવની વગેરે પ્રતિજ્ઞાસ પ્રસિદ્ધ સ્ત્રીઓની
દષ્ટના કરતા તેમની રાષ્ટ્રિયતા અને ધમ
પ્રિયતા તેમની મત્યપ્રિયતા અને કલ્પ
પરાયણતા તેમની સ્તિસરક્ષા અને ધર્મ રક્ષા
મેતાર્થાએ પણ તેમના ચરણોમાં આપણુ
ચીર મૂકી બાબ છે વર્તમાનમાં પણ આર્થ
નાગી એવી સ્ત્રી શક્તિ સ્વરૂપે બીરાજ રહી
છે કે અમમ વિશ્વમાં આર્થ મહિલાઓના
ગૌરવનો ઘટનાઃ ગાળ્યા ફરે છે સુતકાળની
બબ્બ ભાવનાઓ મૂર્તિ કરનારી નાગી શક્તિ
આજે પણ એટલીજ જગૃતિ છે ।

સ્ત્રીગાં આ અધા ઉમદા ગુણોનું અવન-
તરણ તેની ધાર્મિકતાને કારણેજ ચાપ છે
કુટુંબમાં ને ધાર્મિક સરકાર મળે છે
તેમાંથી આ મેવા અને ત્યાગમૂર્તિનું દર્શન
ઘડાવ છે ધાર્મિકતા આ નારીત્વને ગા
સળ ધ દોમ તેમ સ્ત્રીઓ ધર્મથી ઘડાય છે
અને ધર્મ સ્ત્રીઓમાં ગાળામ ડપ ધાજી ક
જ એમ બાજે છે

આમ સ્ત્રી સપ્તસેવા, ધર્મમેવા,
મમાજ મેવા કુટુંબ સેવા સ્વરામાં વરીરો
સ પતિની, સગવતો, સુખનો અને અને
સર્વરનો ત્યાગ નરના । પણ ગૌરવ માની
આર્થ નારીને સેવા અને ત્યાગની મૂર્તિ
સ્વરૂપે કષ્ટના ભારતના બ મદા અને પવિ-
ત્રતા સમગ્રતા એવા દેશની માટીમાં માફ
લેવેર ઘડાયા બનના ગૌરવથી આજે પણ
ક અજૂર આનંદ જૂરી રહી છ

કવિતા જગતમા કાતા-સમિત વાણી
ને કાંઈ નિતાન્ત મધુર સાધન હોય
તો તે રાસોપાસના છે આપણી આજની
રાસસૃષ્ટિ એ ઉપાસનાની દિશા બણી ગતિ
કરી રહી છે, અને એનું કારણ ઉપર કહ્યું
તે છે માનવતા હૃદયમા રહેવા સુખ સવેદનો
વ્યક્ત કરવા બાબા અગત્યનું અંગ છે
અને એ બાબા કાવ્યરૂપે પહેવડાવવા સહજ
સંગીત, શબ્દ-સૃષ્ટિની જાદુ રહે છે, અને
માટે રાસ-વિધાનનો આશ્રય બહુજ સુકર
છે એમા દાળ વગેરે ફેટકાકે પ્રાપ્તિ
તરવોનો સમાવેશ અગાઉથીજ થયેલો છે
છેલ્લું ગુજન ધણીવાર કંઈક બની જાય
છે ધણીવાર ચિતનના અતિભારથી ખર
બચકુ બની જાય છે-પણ રાસના વારામા
એવું બનતું નથી એમા કાવ્ય દુર્મોખ ઓઠો
સભવે છે અને એટલેજ આપણા મહારથી
ધણ સાહિત્યકારોએ કવિઓએ એનોજ આશ્રય
લીધો છે હોહકહવને ભક્ત કરવાનું કાર્ય
એના દાગ નેટલું ઘણું ચક્રો તેટલું બીજું
કરોથી નહીં સભાથી રાકે એ તો નજરે અત્ય
ભવાય ત્યારેજ સમગ્ર આપણી આજની
રાસોપાસના અસમત હીક છે, પણ ત્યાં હજી
ધણીયે અપૂર્ણતાઓ છે અને તે અપૂર્ણતાઓ
પેછી પડેલી એ કે ત્યાં છોડતું અતિ ક્રમજ-
પણ, ભાવોની અતિ કૃત્રિમ માધુર્યતા,
પ્રાસપ્રાસ પણ ધણી જગ્યાએ એટલા વિવેક
ઘણ જાય છે કે તેના સંગીત દેહને બેડોળ
બનાવી કે છે તેના કરતા ફેલ દાળ પ્રમાણે
તેનું ગુજન હીક પડે પણ તેમાં તે દાગને
અંધ બેસતા બાપ ન હોતા કૃત્રિમતા જેનું
સાગી જાય છે આપણા કૃષ્ણ-પ્રેમના રાસ
ને જોઈએ મધકાળના તો ચોક્કસ જાણી
કે ત્યાં કેવા બાવલુકળ-શબ્દ જાય માતાનું

બાવ વગેરે નૈમર્જિક રીતે આવેલા છે,
આપણો નેટસો સાંગીતક વિકાસ થયો છે
તેટલો શબ્દ-સંગીતનો નહીજ આજે મેઘાણી
જતા ગુજરાત પાસે શાધરો ફેટલાક છે ?
આપણું શબ્દ સંગીત ત્યારે જ વિષે જે
તેમથી શબ્દ માતૃપની જોડી વેવધાઈ દૂર
થાય, તે વિના નહીં આપણી કવિતા સૃષ્ટિ
આજે રાસોપાસના તરફ વિશેષ દળી રહી છે
અને એ દાળ દોળાણુ ન અને તે ચોક્કસ
લક્ષમા રાખવું જોઈએ આપણા માધુર્યમા,
આપણા શૃંગારમા કે આપણા નવે રસમા
એકજ કૃત-પદ ગવાઈ રહ્યું છે અને તે રસો
પૈસ આપણા કવિતા જગતની કુમારે સભ-
વમા કવેષ પાર્વતી આપણી રાસસૃષ્ટિ છે,
એના સવેદનમા નિરોધભાવ હોવો જોઈએ,
એના શૃંગારમા શીઘ્ર હોવું જોઈએ, એના
પ્રેમમા શીર્ષ હોવું જોઈએ ફેરળ રામ
એને રાસ-અથવા ચાર જાણીતો નાચ
એવું આપણો મધ્યમ તર પણ માનતો ન
ધાય એ લક્ષમા રાખવા જેવું અર આપણા
જીવનમાથી નવનીત તારવાનું કાર્ય તેનું છે
એના દારા તે ઘણું ચક્રો આજે પુષ્કળ
પ્રમાણમા અભિનવ રાસો પેદા થાય છે,
ગવાય છે, છતાં જુના તોયે રા બોટાકરના
રામોમાં જે આત્મા રહેલો છે, તે ત્યાં નથી
પછી દિષ્ટિ-બેઠે લખે તે ન બાસે એ વાત
જુની છે આપણું નામી જગત ચોક્કસ રાસના
આત્માને ઓળખી શકે તેમ છે કારણ કે તેઓમા
રહેલા ફેટલાક ક્રમજ ત વાને તે વેમ આવે
છે તો તેઓની સુધારણાનું રાસ-મદીરથી
કાર્ય ચાર ધાર એવું દરેક રામ રમવાના
કાન્ટે-એટલે સુધી કે આત્મ સુધારણા સુધી
રમવાનું ગુજન દારા ઘણું શકે જે તેમાં
[જુના પાન ૧૩૫૩]

હિન્દમાતાનો સુત લાડીલો દિનેશ ચો અગ્રહણતો,
ભારત ભાગ્યવિધાતા શુભામી અધારા હસ્તો,
રાષ્ટ્રોદ્ધારક જય ! ગાંધી !
જય ! જગ દયાલુક ગાંધી !

શાન્તિ એવા સત્યતણાને અહીંસાના મતધારી,
ગાંધી, પુદ્ગ, ધંધુ ત્રિમૂર્તિ જગ હેયે રમનારી,
સુક્ષિત જયધોષો સ્મરતા,
શુ વિચારાયે ? રાષ્ટ્રપિતા !

નવયુગ નિર્માતા, નવભૂવન અખ્યું સુક્ષિતઠાતા,
વીરને ચેતુ મૃત્યુ ? યુગાવતારી સત દિવ્યાત્મા,
આદર્શો ક્યાં પૂરા, ચશકા !
સમર્પણની ગરવી ગીતા !

વિરાટ શક્તિનાં વીરલ પ્રેરણા પુષ્પ ચીરતન મહેકે,
અમૃતાક્ષર અકિત ઇતિહાસે વિજયી હિન્દ અગ્રકે,
તુ જ પ્રતાપે આઝાદી
જય હો ! જય ! અમર ગાંધી !

શ્રી પુષ્પા શુભ

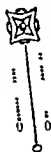
મનવા

(પીલુ)

જગના બંધન ને છોડી, પ્રભુના શરણે જા, મનવા !
જહા વ્યાદ સૂરજ તુ તેજ નથી, જહા માન નથી, અપમાન નથી,
અભિમાન ની તળ દેવા પ્રભુના શરણે જા, મનવા !
જહા મોહ મહીરા પાન નથી, જન્મ મરણ ઘટમાળ નથી,
દુષ્કના સાગર ને તરવા પ્રભુના શરણે જા, મનવા !
જહા સ્વાર્થ નથી, સ સાર નથી, જહા અતરમા અગાર નથી,
“કનક” હાંતિ ના મહીરમા વસવા પ્રભુના શરણે જા, મનવા !

ગાંધી, દાનકે કુવર

મુ ર લી

(૧૭ મનોહર યાના લીલા રે)

ક્યાથી આવે રે અવાજ ?

અવાજ આ ક્યાથી આવે રે ?

મનહુ બમાવતો ને-લીલકુ ઠાલાવતો

તનડાને તાપ લાગી જાય અવાજ-૧

ગોકુલની ગલીએ ને મથુરા મારગે

કંઠખને ઝાડ ઝાડનેયુ છપાય અવાજ-૨

યમુનાને ઘાટ ઘાટ વૃન્દાગી વાટ વાટ

કુજ કુજ આહની રેલાય અવાજ-૩

બચીના જાટમા ને ચમુનાના વટમા

રમણ રેલીના પટમા સોહાય અવાજ-૪

સાન ભાન ભુલી હું તો લોકલાજ લોપી

ધુમી વળી વનની વનરાઈ અવાજ-૫

માલમ રાતે ને વારલાની બાતે

મધુવનમા શુ સ્યામ આ દેખાય ? અવાજ-૬

જગલમા ધૂમે છે મૃગ કસ્તુરી મુવાસે

લોનીકસ્તુરી તો નામીએ સમાય અવાજ-૭

કાયાની છાયા બની પાછળ ધુમે છે સ્યામ

કેમ કરી કહેયો સોધાય ? અવાજ-૮

આખડી વીચીને જરા ખોલી હું નેહ ત્યા

મારી આખડીમા સ્યામ યો છપાય અવાજ-૯

લોકો કહે જ્ઞાવરી જાની છે આ રાધીકા

જ્યા ત્યા એને સ્યામ રહ્યા દેખાય અવાજ-૧૦

રાધિકાને સાદ સાદ સુરલીને નાદ નાદ

ચીદે બ્રહ્માડો લલચાય અવાજ-૧૧

મી ધૈર્યચન્દ્ર ર છુદ

સપ્તી સૂણો....

દાન એ વાળી તમે થોડા થોડા થાઓ વરણાળી

ઓ સપ્તી સૂણો,

કેવી હવે ધૂન મને લાગી,

અથ શ્રદ્ધા મારી ગઈ બાળી

ઓ સપ્તી સૂણો

કેવી હવે ધૂન મને લાગી

હિંદતણી દાઝ મારા ઉરમા હું લઈ રહું,
જનસેવાનો હું પૂરતો પ્રચાર કરું,
ખેડી શરમ બધી દઈ ત્યાગી

ઓ સપ્તી સૂણો,—કેવી હવે

ભારત આઝાદ થતા થોડીઓ તરી ગઈ,
શહેર અને ગામડે પ્રવૃત્તિઓ ઘણી રહી
હવે ખેડેનોની સ્વત્ત-સંપ્તિ જાગી

ઓ સપ્તી સૂણો,—કેવી હવે

રાષ્ટ્ર તે સીંધુ, બાળકે ઉઠેથી,
સાચા જીવનતા ના સસ્કારો કેળવ્યા,
એ જીવન ઉણપ નાખો ભાગી

ઓ સપ્તી સૂણો,—કેવી હવે

જીવન અકલ્પ હતું શુદ્ધાભી-પાશમાં
આઝાદીથી ખેડેના જાગી ઉદ્ધાસમાં,
જાગે જાગે અધુ છે બધું જાગી

ઓ સપ્તી સૂણો,—કેવી હવે

એવો પ્રચાર કરો, મિનતા ન દોવ જરી,
ગતિ તણા વાગતુ અડન તરિત કરી,
કે, અજ્ઞાન કરો ભગ જાગી

ઓ સપ્તી સૂણો,—કેવી હવે

જીવનનું નાન બેદ-ભાવે ટકરાવતા,
સાચા સુમાનીતુ દશ કદિ જાય ના,
જન સેવા આદિય રહે ન બાળા

ઓ સપ્તી સૂણો,—કેવી હવે

શ્રીમતિ “ જ્યોતિ ”

ગરબે રમે રે

ગરબે રમે રે, ગરબે રમે રે ગરબે રમે રે ।

પેલી ગરવી ગુજરાતણુ ગરબે રમે રે ।

સેથે સિદ્ધર અને અખોડે કૂલ બર્બી

પગમાં ઝાઝર અને હાથે કંઠેણુ ધર્બી

દેવદાસ ચા કંઠમાંથી મીઠાસડા મધ જર્બી

હીંચ લેતા, હીંચ લેતા, લક નમે રે

પેલી ગરવી ગરબે

જીવન સોહાગ તણી સોહાગી દીલડી

સરખી સપ્તીઓની સાથ ચોખે સાહેલડી,

રસની કુળેમા રમે રમે અલભેલડી

સપ્તીઓની સાથ મળી થેલી ધુમે રે

પેલી ગરવી ગરબે

ગુર્જરીની કુળ મહી, મેકડી બણે મંજરી

મજરાતા તાલે તાને વાગી રહી ખંજરી

ઉરના ઓવારીઓથી બજ રહી બસરી

અપલા વીજલડી થી સફુને ગમે રે એ

પેલી ગરવી ગરબે

સો, પ્રભાવતી પગવાણી

★

થેલી ગુજરાતણુ

ગરબે ધુમે ગરબે ધુમે ગરબે ધુમે રે,

થેલી ગુજરાતણુ ગરબે ધુમે રે,

રાસે રમે રાસે રમે રાસે રમે રે,

થેલી ગુજરાતણુ રાસે રમે રે

હો અદાની આદની,

રૂપેશ આખમાં ઝડપા છે તારલા,

રદિઆળી આદનીમાં હેતે ધુમે ૩ થેલી

હો આઝરી ઓઝળી

મદ મદ રણકારે ખખડે છે કંઠેણી

તાળી પાડે દોડે એતો ધીમે ધીમે રે થેલી

હો શુભ રદિદોની

માથા ગરાય અમર બાગતના વીરની

અકિતના ગાસ વળી માથ રમે રે થેલી

શ્રી દનકમાળા ઓઝા

અબળા

. લેખ- શ્રી બાલકૃષ્ણ જોશી

સ્ત્રી એટલે અબળા-એવો કેમ જાણે મોઢું ચોક્કસ સંજોગ પૂર્વપર પ રાખી એટલો દર થઈ બેઠો છે કે તે માન્યતાનું ખડન કરતું અત્યંત દૃઢિન થઈ પડે છે શબ્દોપમા જ નહિ પણ સર્વત્ર સાહિત્યમાયે અબળા શબ્દ એજ અર્થમા ભારે કૌતુહલ વપરાતા તે દરે બાળનું એક શ્વશ્વરૂપ બની માનમયું સ્થાન પમાવી પડ્યો છે પરંતુ સત્ય વસ્તુસ્થિતિ આ સર્વમાન્ય બનેલા સંજોગથી તદ્દન હિસીજ છે તો શૂલકાળમા પણ કદાપિ અબળા ન હતી, ને વર્તમાનકાળમા પણ તે નહીં અબળા નથી તે નથી જ અને ભવિષ્યકાળમા પણ તે કદાપિ અબળા થશે એવો સ્પષ્ટ ધારવાતું કાષ્ટક કારણ નથી આ વિધાન તદ્દન સખળ યાત્રાપ્રેમી પરચીત્ર સ્ત્રી રજુ કરવામા આવે છે

છજસાબના સબંધમા તેના નિષ્ણાનોએ આજ્ઞાપ્રેમી ને ને શોધખોળ કરી છે તેમા તેમને રપટ માનુષ પડ્યું છે કે કુદરતમા રહેતા અનત છવોની કોટિ પડી દરેક છજ કોટિમા નર-માદાના ભેદને લઈને ને બે વિભાગ પડે છે તેમાંનો માદાનો વિભાગ શક્તિની વહેચણીની દૃષ્ટિએ જોતા સપૂર્ણ રીતે શક્તિશાળી છે, બ્યારે નર વિભાગ અપૂર્ણ શક્તિશાળી છે અને રાજ્યશીથી અલ કારિક બાપામા નિષ્ણાત વિદ્વાનો સામીપ રીતે ઉદાપોહ કરતા એ શબ્દોનો પ્રયોગ ખાસ કરતા નહિ હોય-છતા આ જાળતમા તે નિયમ ચોડાક ફેરવેલો કરી માતા પૂછી કે છે અને નર અપૂર્ણ છે, એવી માર્મિક બાષામા તેઓએ આ સિદ્ધાંત રપટપણે સાબીત કરી પોતાના પ્રયોગમાં ભડેર ક્યો છે

મહાછવના બળની એકતા કુદરતમા

અનેક પ્રકાર અનુભવમા આવે છે છજ સામ્ય આશ્વાસીએતિ તે સાચમા જણાવેલી ફેટલીક બાનનો લો આગર્વાકારક જ સામ્યો દાખલા તરીકે કુદરતમા વિચરતા અનેક કોટિના છવો પૈકી ફેટલીક કોટિના છવો માટે એમ જણાવવામા આવે છે કે તેના નર અને માદા એ બે વિભાગ સુવાવરયા સુધી એક સરખા જ ઉત્સાહથી વધતા રહે છે પછી પ્રત્યેકરૂપિત મરિતો સ્પન્ન થતા મા । સગમાં થાય ને એટલે તુર્તજ નરની વડુ વખત જર ન હોવાથી તે તત્કાળ મરી જાય છે સગમાં થયેલી સર્ગ મા ઓ પછી પ્રગત પાવન પોષણ કર છે અને તે માતા સાથે જોડાયના બધા નર એકીજ વખતે તુર્ત મરણ પામે છે આમ એકી વખતે મરનાર નરોની સખ્યા ઘણી મોટી હોય છે માતા શરીરની વિશિષ્ટતા અને મહત્વ આ નૈમર્મિક શક્તિ પર રહેલા છે, નરના શરીર કરતાં તેને કુદરતમા બધું મહત્વનું કાર્ય કરવાનું હોય છે તેથી તેનું શરીર સપૂર્ણ સસકત હોવું જરૂરનું છે

સર્વ કોટિના છવોમા માનવ કોટિ અત્યંત મધ્ય દરજ્જાની છે તેના નર અને માતા વિભાગ અનુક્રમે પુરુષ અને સ્ત્રી નામ આપવામા આજુ છે બધીજ કોટિના છવોમા અબાધિત રીતે હેખાઈ આવતો હવર જણાવેનો સિદ્ધાંત એક દરજ્જાના માનવ-છજકોટિ પૂરતો જ અવગો કઈ જતા-કષ્ટ જુદોજ બની ગયો છે એવી એકસમ જીત થવા માટે નિષ્ણાતસાહીઓ પાસે અવાધી કોઈયજી જતનો નરીન પૂરાવા મળેનો નથી અર્થાત મૂળમાજ સપૂર્ણ શક્તિના આધાર પર છતા રહેના માનવ-કોટિ છવોમા

સ્ત્રી વિભાગ પૈકી દરેક સ્ત્રી-શુભ પૂર્ણા-
એટલે પૂર્ણ શક્તિશાળી હોવા છતાં તેને
અમળા જેવું દેવાતમ નામ આપવામાં
જ્ઞાપતોએ કમાવ કરી છે—અને તે બધાકર
લુપ્ત બરેલી છે

નિષ્ક્રિયાતોએ સૂક્ષ્મ સંશોધન કરી સાબીત
કરેલો આ સિદ્ધાંત આપણને સૌને હંમેશાની
કેટલીક પરિચિત બાબતો પરથી પણ
આભાવિત અને સિદ્ધ થયેલો હોવાની
ખાતરી થાય છે :

માનવ એ આની એક વિશિષ્ટ અવસ્થા
છે મળતા પૂર્ણ અથવા શક્તિશાળીપણાના
આધાર પરજ આ અવસ્થામાં સ્ત્રી સતત
નવ માસ એ શ્રવેણુ પોષણ અને સંવર્ધન
બીજાકરણો અને કાળજીપૂર્વક નિભાવી રાકે
છે, એ કાંઈ કેદની નવેસર કહેવાની બાબતેજ
જરૂર પડે !

સ્ત્રી એ અમળા કદિ હતીજ નહિ, તેજ
પ્રમાણે તે બાળે પણ અમળા નથી અને
ભવિષ્યમાં અમળા-અમળા કરી ગળુ સૂકવી
નાખવામાં આવશે તોપણ તે કદિ અમળા
થનાર નથી એ વાત નિર્વિવાદ છે, પરંતુ
જૂની એ છે કે યાર માણસો કાંઈ માણસને
“પાગલ” કહેવાનું ચાતુ રાખે તો ક્રાંતાતરે
તે માણસ અરેખર પાગલ બની જાય તો તે
અશક્ય નથી તેજ પ્રમાણે સ્ત્રીને અમળા
સંશોધન આપવાનો પરિપાક આજે કેટલાય
સંકલ્પોથી ચાતુ હોવાના કારણે તેને પોતાના
અમલ શક્તિશાળીપણાને ખ્યાત વિસારે
પડવા લાગ્યો હોય તો તેમાં કાંઈ આશ્ચર્ય
નથી, અને હવે તો એથી પણ આગળની
પાથરીએ ફરીએ પહોંચી જાય છે “આપણે
અરેખર દુર્ગળ અમળા છીએ” એવી
તેમની ગોઠસ માનતા થઈ ગઈ છે અસ-
બધ નવા સુધી આ માન્યતા તેમના મનમાં

ધર કરી રહે છે ત્યાં સુધી આપણે તેમને
મનની દુર્ગળ કે અમળા કહીશું—પણ મનની
અસર કાઢે કરી શરીર પર પણ જામી જાય
છે એ વાત જૂવવા જેવી નથી

સ્ત્રી શરીર મૂળથી જ ધણુ સશક્ત હોય
છે કારણકે તેનું વધારણ અને વધિ
પૂર્ણાક શક્તિના પાયાપર થયેલા છે પોતાનું
મન દુર્ગળ ન થાય તે વાસ્તે જો દરેક
સ્ત્રી કાળજી રાખે તો શારીરિક શક્તિ
વધારવા માટે તેને ખીજ કાંઈપણ
માયાકુટ કરવાની જરૂર પડતી નથી શુભથી
જ તે શરીર સશક્ત હોવાથી તે આપો
આપ કેદરેલી વસણ પર સશક્ત જ રહેશે
એમાં લેશ માત્ર શંકા નથી

સ્ત્રીત્વ અને સૌન્દર્ય એ બાબતોનાં પણ
અનેક પ્રસંગ આવે જ પ્રીતિમાં કરવામાં
આવે છે નાશ્વરતા કેમળતા, મુકુતમારવી,
ગૌરવર્ણ, પાતળાપણુ એવી કેટલીએ
તા અને મધુરા સ્ત્રી સૌન્દર્યના ભૂષણ
અને ચિહ્ન તરીકે વખાણવામાં આવે છે.
એમાંજ દરેક ચિહ્ન કે ભૂષણ ‘શારીરિક
દુર્ગળતાનું જ લક્ષણ છે—એમ ચીવટથી
જોતા સહજ ધ્યાનમાં આવશે

એમ કહેવામાં આવે છે કે સ્ત્રીએ તો
નાશ્વર અને મુકુતમારજ રહેલું જોઈએ, અતિશય
સુંદર નાકાવાળી સ્ત્રીજ લાગે છે તે ગૌરવર્ણી
હોવી જોઈએ” પણ ગૌરવર્ણનો અર્થ લગભગ
શિશુ કદીએ તો ચાલી શકે એટલે શરીરમાં
સતત વહેતું તાજું લોહી—આજીવન ચવાથી
ઉપયુક્ત ભૂષણ સ્ત્રીએને માથે જ લાગે છે !
મુકુતપણુ—કેવળ હાકલિયા માળા અને તેની
આસપાસ વીટળાયેલા પાતળા નાશ્વર રતાયુના
ચોરાકે લોચા.. ખોરાકે લોચા લેવાથી
આવું સૌન્દર્ય ગેજવી શકાય છે, અને
Shunning process, સુખચત્રી રી

શ્રીમંત અધાણરાવ ગાયકવાડ ભાગ ૧-૨

લેખક કિંમત

શ્રી શ્રીમનવાન મ ડાહર શા ૩-૧૧-૬

શ્રીમજીસિંહાચાર્યજી

લેખક કિંમત

શ્રી મહેન્દ્રમાર મો. દેસાઈ શા ૩-૫-૦

ભાગર છવન અનોહવન

લેખક કિંમત

શ્રી ચોગીન્દ જ. ત્રિપાઠી શા ૨-૪-૦

અધ્યોક્ષારે મહાનન દણ

લેખક કિંમત

શ્રી ચન્દ્રકાન્ત મહેતા શા ૦-૮-૦

હજૂરત મોહમ્મદ યેગ બર સાહેબ

લેખક કિંમત

શ્રી રસુખભાઈ ન. પટેલ શા ૦-૮-૦

નૂતન માનસવિજ્ઞાન

લેખક કિંમત

શ્રી ચક્રભાઈ દા ભા શા ૧-૬-૬

ભારતીય તર્કશાસ્ત્ર પ્રવેશ

લેખક કિંમત

દેસાઈ કુપ્પકુમાર ગિવરાય શા ૧-૧૨-૦

હિંદુ સ્તાનના

ભણીતા શહેરો

વરોદરા ધી સામાન્ય માહિતી

ગુરુ ૧૨૩ પુસ્તક

વડોદરા

લેખક

શ્રી મોહનદાસ મ શા

કિંમત શા ૦-૮-૦

સૂરતના ચોખીન ચોખીના

રસિક છવનનો અનુભવ

ચેવાદ્ર મન ધાક તેડુ

પુસ્તક

સૂરત

ભાગ ૧-૨

લેખક

શ્રી મહેશરાવ જ પાઠકજી

કિંમત શા ૧-૦-૦

દાશા જ્ઞાત પ્રવાસીચિત્ર

સાચી માહિતી પુરી પાડત

અન્ય પુસ્તક

દ્વારકા

લેખક

શ્રી હરયાજીરાવ ન ભેચી

કિંમત શા ૧-૧-૦

[હરિજી પોસ્ટેજ છુડ]

— વમળા જ પ્રમટ થયેલા પુસ્તકો —

અગણ્ય લે શ્રી રમેશનાથ રમનાથ ઔતમ

કિંમત ૧-૭-૦

રાજપુત્રોનું ગિદાણ્ય લે શ્રી બાપુભાઈ જાદવરાવ વેપ્લા

કિંમત ૦-૧૦-૦

આ પુસ્તકો તમે વસાવ્યા ન હોય તો આજે જ લેજો

ગ્રંથ નંદુલાઈ ઠક્કર એન્ડ કુંડા ચિયાપુરા પો બો ન ૮૫ : વડોદરા

પોત્તસવીના દીપકો પ્રગટી ઉઠયાંછ.

ત્યારે માની મમતાથી ચે
પ્રાટી બહેનના હેતનો
ચિરાગ પ્રગટી ઉઠી

અને જોણે નાની બહેન
માટે પોતાના સુખની
કુરબાની આપી

ફેમસનું લોકપ્રિય ચિત્ર

પડી બહેન

દિગ્દર્શક કુબપ

ગાંધી ટોકીઝ

રે નં ૨૨૩૪

આજે જ જુઓ તમારા હૈયામાં
એના ગીતો શુ જ ઉઠશે
જેમા ચમકે છે ગીતરાણી સુરેષા

દરબેજ વાત ખેલ

ડા - ફા - લા

૧૦૦ વર્ષ માં રજૂ થશે

એમ એન્ડ દી ફેમસ ફા ન
વાજનાળ ચિત્ર

ન મુની

મી આર. પ્રાકશન

અ પની છાયા

જેમ (૧) મુલોચના ચેરરજી

ચો બે જી

(૧) નિરૂપણે ચ (૧) ગાય (૧) દિગ્દર્શ

૦ કાચિનકીશલ ૦ દિગ્દર્શકશાહ
૦ રેવચાનદ

કરવટ

જેમા ચમકે છે

બાળીતા અદાકારો

૧૧ વિપ્લવની અગ્ર (જોગેશવર-નરેન્દ્ર ૪૯) નીમલેશ વિપ્લવગાથા પી બુનાનામિત

૨૨ જેમા જો માયાસ નિકુલબાઇ કમરે પોતાને મારે છારો અને તેમ કેશવેશ

પ્રસિદ્ધ મુ ૧૧ ૦૨ ૦ ૬૮

◀ પ્રેમનો અનોખો ત્રિકોણ ▶

જે સગી બહેનો એક
યુવાનને ચઢાવા લાગી
અને પ્રેમનો અનોખો
ત્રિકોણ રચાઈ ગયો

ફિલ્મીમાનસ લોકપ્રીય
મનોજન ચિત્ર

એ ... કરે સ

|| જાના ગીતો સાંભળના તમને તૃપ્તિ જ નહિ થાય

|| આ મધુર મંગીત દ્વિગો સુધી તમારા નાનકા શૂળ્યા પ્રશે

|| એના નૃત્યોની અનોખી રમઝડ તમારા દાસને દયાથી જરો

, રૂપધારી

અલબેલી રેહાના, પ્રેમ અદીબ, રૂપવતી મીના,
ડેવીડ, મુકરી, મિત્રા વગેરે

દિગ્દર્શન નજમ નક્વી

સંગીત ન્યામશુદ્ધ

મીતો દેવિ 'નકશબ'

આ ચિત્ર આપને સપરિવાર
જોવું પડશે

નમય નંગલ ૩ એપ

૪-૬૫૫-૬૫૫

શ્રી મહારાણી શાંતલદેવી ટોર્કી

તાજમદેવ રોડ

(ફોન નં. ૧૦૮૮)

ગાંધી સુજ્ઞરી

અને સ્ત્રીહિતોપદેશ

૧૫૧ રૂ ૨૭ સુ અઠ ચોથો

ડિસેમ્બર ૧૯૪૬

સ્થાપક ૨૧. જયકૃષ્ણ વર્મા

તથા મધુપહેન ઠંઠકર

વેપ નરો
મિત્રાઓ

આ અકર્મો

સ્વૈર વિહારી શ્રી ભૂવેન્દ્ર વ્રજીવ	૧૩૭
મીરાંને, વિનિષ્ક્રિ	૧૩૮
માગધિક વત્રી ગોધ	૧૩૯
બાલતનાં એ ચીરામ શાપાયુ હો	૧૪૦
છવ મા પૂજુલા શ્રી શાન્તેન્દ્ર નિવાસી	૧૪૧
આપુની દષ્ટિએ આ શ્રી રૂપજીવેને	૧૪૨
સાગિની શોધ : શ્રી મુમુક્ષુ મુન	૧૪૩
દિન્યોપાલ શ્રી ગોપાલ સાદલ એકા	૧૪૪
અધ પતન શ્રી નવ-ગીત ૧ શુક્ર	૧૪૫
ભહેર છલતમા સ્ત્રીએલુ સ્થાન શ્રી હર્ષદ મ નિવેશી	૧૪૬
ત્રેમાને ઠપકે : કે દિલ	૧૪૭
સદય પત્રો નદ્ર શ્રી તસિત હા પડવા	૧૪૮
વાળી બહેન શ્રી હપિલા બ્રજ	૧૪૯
દદય પત્રો શ્રી અનંતકુમાર મહતા	૧૫૦
અભાગી શ્રી નયત મોહની	૧૫૧
પુસ્તક પરિચય	૧૫૨
ફારમ	૧૫૩
બાળ કાલકાળી : શ્રી અમુલ ૧ ૨ ૩ પદો	૧૫૪
સ્વ ઠાણીએન ઠકર અને સ્વ પ્રજાવતી ઠકર સમારક ૧૨બા હસીદાર્થ	૧૫૫
સ્ત્રી ભજન	૧૫૬

વૃંડાવરમા

ક્યા હિતગ્રો

ધી બરોડા વેસ્ટ હાઉસ

આદર્શ વ્યવસ્થા
મહેતા વિતરનાની
અમીરી મગ ૧૬

આપની રાયરીમા આ નામ અવશ્ય નોવી રાખજો

ન્યુબીલી બાગ સામે - વૃંડાવર

પૃ ૫૩] શ્રીસેમ્બર ૧૯૪૯ [અંક ૪

સ્વૈર વિહારી*

શ્રી

જનના જનન તોડી ફેડી એક કુ તો જીવે છું,
હર જીવે તે સર્વ વિસારી ગીતા ન્વારા ગાઉં છું,
મનને મારા મુક્ત કયું છે માનવજાતી માયાથી,
હર રડે છું ફેડી પરના વૃક્ષવણી શીત જાવાયા,
તારાઓની સાથે વાતો કરવો રાત્રે જાયુ છું,
દિનભર નિદ્રા નશી કરીને બાલ વિસારી જાયુ છું,
પત્યર પર્વત વૃક્ષ છતાંને સ્નેહી સાચા મણુ છું,
સરિત, સાગર, સમીર કેડુ ગાન મધુડુ મુખુ છું,
માથે માથે ફરીફરીને પાખી બચ્ચાં ખોળુ છું,
બેઠા કરીને વાત કરાવી કુચે કે કે બોલુ છું,
છોડી મોઢા સુન્દર માગી ગલીકચીમા બટકે છું,
મચ્છના વિજાતા ત્યાગી ભોમ પથારી ચેલુ છું,
વસંતકે ભો છોડી દહને રણુગડે કું રખકુ છું,
સ્વૈરવિહારી છોને બેઠા મનને કાળુ બરકુ છું

શ્રી ભૂષેન્દ્ર વડીલ

વધો વધા વહી જશે સખિરિ ! છતાં જે
પુણ્ય પ્રમાણર સુનિશ્ચય નામ રહેશે,
સર્વજ્ઞ ત્હારે વસિયુ પ્રભુ-પ્રભુ મધ્ય
કાયા સૂતે હરિજીથી થઈ શુ મુખદ. ૧
કાણુ સખિરિ ! જમ આયણુ ધન્ય ત્હારે
ત્હે નામ સર્વ વનિતાજનનુ ઉજળ્યુ,
ભિમિ ઉજાળ નીરખી હર મધ્ય ત્હારા
આનંદ-ઝોધ ધુમવે હર મુખ મહારા. ૨
ગીલી સુધી દોડી શી, ચાર જ દાયકામાં ?
થાકી રિધતિ ટકી સદેવ અનન્યતામાં
નિત્યે સખિ ! રમરી રડુ લલકાર ત્હારા
જે નાચની નચેક નિત્ય લઈ જનારા. ૩
કે બકત મારતલણી ભૂમિમા વિરાગ્યા
ત્હે વો કમાસ કરી, અજન દિવ્ય આજ્યા,
શુ ધૂધરા પદ ધરી જનમધ્ય નાચી
તેથી પ્રવિષ્ટ થઈ દેવ હરે વિરાગ્યા... ૪
આવળ્યુ સખિ ! વદન મગજ દેવનુ ભાં
ખાઈ જ સૌ જગ યયુ શુભ દષ્ટિએ ત્યાં
ગોઠ્યુ નહિ જરોય જગતલણી પ્રપચે
ના ભોમ કૃષ્ણ વિશુ કોઈ રુચ્યો જ રચે ૫
આજુવણી પચુ પસદ કપો જ કેતા ?
નામો વડે જ વિશુના મુખનાં રસેલાં,
પીધુ હલકલ છતાં પચુ ઓઠકાર
પીધુના જ સખિ ! વડુ સહસચારે... ૬
ત્હે સિધુઓ પ્રણયના હૃદયે ઉજાળ્યા
હેવે પવિત્ર પડકાર ગમીર જગ્યા
ત્હે એકતા વિશુસહે શી અનન્ય સાધી !
ફેડી અહો અનુભવી રસની સમાધિ. ૭
નામે જ યાય સખિ ! માનવ જુગ પુણ્ય
ગાયા નહિ શુ કરશે, શુભની મુધન્ય ?
સ્વીકારને હૃદયની ચત વદનાઓ
ત્હારા સખી ભગિની ભારતને ઉજળો ૮

વિધિત્સુ

અહિંસાની કસોટી

અણુશક્તિના બેર ઉપર પશ્ચિમી રાષ્ટ્રો એક બીજાની સરસાઈનું એક બાજુ સ્વાયી વાક્યુદ્ધ ખેલી રહ્યા છે ત્યારે બીજી બાજુ હિંદ અને પશ્ચિમના કેટલાક શાંતિવાદીઓ વિશ્વ ક્ષત્રી રવિન્દ્રનાથ ટાગોરના શાન્તિ નિરૂપન ખાતે એક પરિષદ દ્વારા વિશ્વ શાંતિની વિચારણા માટે મળી રહ્યા છે, એ સમસ્ત માનવજાત માટે મોટામાં મોટા ખર્ચ છે.

બગવાન શુદ્ધ પછી ૨૫૦૦ વર્ષો માધી જીએ અહિંસાનો અસહકાર દ્વારા વિદેશી સરકારની ધુસરીમાંથી દેશને મુક્ત કરવાના રાજકીય ક્ષેત્રમાં જે પ્રયોગ કર્યા એના અસહકાર પરિણામ રૂપ દેશને અઝાદી સાપડી છે એટલું જ નહિ એના દ્વંદ્વ સ્વરૂપ સમસ્ત એશિયામાં નવ જાગૃતિનું ને મુક્તિના આદોષનનું મોજું ફરી વળ્યું છે, એ હકીકત પછી સ્વભાવિક જ આધીજની અહિંસાએ વિશ્વશાંતિ માટેની એક નૂતન આચાર્યેષ્ટ જગતના શાંતિ વાચકોના હૃદયમાં જન્મ્યા છે એના દ્વંદ્વ સ્વરૂપ શાન્તિ નિરૂપન ખાતે રહી ડીસેમ્બરે આ પરિષદ મળી રહી છે કારણ કે જગતના તત્ત્વ વિચારકોને એકસ પ્રતિતિ થઈ છે કે અમાનુષી બળનો સામનો અમાનુષી બળથી થઈ શકે નહિ.

આ પરત્વે ગ્રે. આઈન્સ્ટાઈને પોતાનો મન પ્રદર્શિત કરતા શાંતિવાદીઓના આ હેતુઓ વિશે જણાવ્યું છે કે 'જેઓએ અમાનુષી બળનો ઉપયોગ કરવાનું હાથ ધર્યું છે તેવાઓ પ્રત્યે અસહકાર કરવાથી તેનો સામનો થઈ શકશે ને વિશ્વના રાષ્ટ્રો જેમાં સપડાયા છે તેના ગેરી વૃત્તિમાંથી બચવા માટે તે એક જ ઉપાય છે તેમ

આધીજ પીઠાનતા હતા. બહુ મોડું ન થાય તે પહેલા આધીજના આ સિદ્ધાંતને વિશ્વના બધા લોકો તેમની મુજબત જાતિ તરીકે સ્વીકારે તે માટે આપણી સત્તામાં હોય તે બધું કરી છુટીએ.'

આમ આધીજના મહાન સિદ્ધાંતના હિંદાત તત્ત્વને લક્ષમાં રાખી ને આ પરિષદ મળી રહી છે એમાં જગતના લાખો શાંતિ વાચકોના કદ દેશના પ્રતિનિધિરૂપ જીવ શાંતિવાદીઓ બધારણ સમાના પ્રમુખ ડૉ. રાજેન્દ્ર પ્રસાદના પ્રમુખ પદથી હેઠળ મળશે.

આ પરિષદના નક્કર પરિણામો કેટલાં આવશે એ તો બાવીજ કદેશો પરંતુ આજની તકે પરિષદે એક વિશ્વ હેઠળ અહિંસા, સત્ય અને જાતીય સમાનતા પર રચાયેલ વિશ્વશાંતિ માટે ચોખ્ખાનો જે મુદ્દો દર્શિ સમક્ષ રાખ્યો છે એ એના અસરકારક પરિણામ વિશે આપણામાં આશાવાળી ઉત્સાહ ગ્રેર છે કારણ કે એ મુદ્દા પર આ પરિષદ વિશ્વશાંતિના વિચારોની આપ બે તાર્કિક નક્કર પરિણામ ન લાવી શકે તો પણ તાર્કિકતા પમલા દ્વારા અહિંસાની તરફેણમાં વિશ્વજરનો પ્રજામત ડેવવાની દિશામાં અગ્રેસર થઈને એક નૂતન બળ જન્મવાને કે જે અમાનુષી બળો સામે વ્યાપક રૂપમાં અસરકારક અસહકાર કરી વિશ્વશાંતિ અને વિશ્વસરકારના ધ્યેયને મિલ દરી શકે. સમગ્ર માનવ જાતના સર્વોચ્ચ હિતમાં આમ થવું જરૂરી છે ને આજના વિશ્વની ખેડતાજીમાં પીતાની માનવજાત માટેની મુક્તિનો એક સાચો ઉદ્દેશ છે અને તે અહિંસા સત્યના પરિણામ જાની સ્વરૂપથી શક્ય પણ છે. જે પ્રત્યેક માણસ

ભારતનો એ ચીરાગ

શતાયુ હો !

કુલ્પના વર્ષમાં પ્રવેશતા પડિત નહેરુની હીરક જ્યોતિ દેશે હમણાજ ઉગવી જગત
પ્રતિકાસના માત્ર દષ્ટાજ નહિ પરંતુ આત્મી કાવનો પ્રતિકાસ સર્જી રહેલા એ
પ્રતિભાશીલ મહા પુરુષના જીવનમાંથી દેશે શુ ગ્રેરજા સીધી એ આપણે નિમિત્ત રીતે
આજે કહી શકતા નથી કારણ કે એ બહુજન પુરુષના જીવન પાયા એવી રીતે
ફેલાવતા છે કે દિશાઓ ને રીતે પૃથ્વી સમરતની એમર પોતાનું વાતાવરણ ફેલાવીને
પડી છે બરાબર એમજ પડિત નહેરુની બહુજનતા વ્યાપક રૂપ સાથે દિવ્ય
ચિરાગની પેડે પોતાનો પ્રકાશ ફેલાવતી આમળને આગળ ગતિ કરી રહેલ છે એનો
કષ્ટક અંશ એમના અમેરીકાના તાજેતરના પ્રવાસમાંથી આપણને ખ્યાલ આવે છે
અને પ્રખ્યાત ચીની તત્ત્વચિંતક લીન-યુ તાંગના ' લોડો જ્વાલરને સાબળે છે,
જ્વાલર ગાંધીજીને સાબળે છે અને ગાંધીજી ધરને સાબળે છે- એ શબ્દોની
યથાર્થતા આપણને સમજાય છે આપણા સદ્ભાવ્ય છે કે ગાંધીજીના મૃત્યુ પછી
જ્યારે આપણી આસપાસ અધકાર ફરી વળ્યો છે ને એ અધકારમાં દેવની મીઠા
સ્વાધીય વિશ્વપુરના તોફાની મહામારમાંથી પોતાનો માર્ગ ખોળી રહી છે ત્યારે
એ નીકળે એના સાચા રસ્તે ફેરી જતો એક મહાપુરુષ જીવે છે ને પોતાના જીવન
ચિરાગને ભારતનો ચિરાગ જાગતીને સમસ્ત નિમિત્તે એનો પ્રકાશ આપી રહ્યો છે
એના મહાપુરુષો આપણે શુ અજ્ઞાતી આપી શકીએ ? નહીં આપણને જ એમની
ગ્રેરજા અને સતત માર્ગદર્શનની જરૂર છે !

એમના માનવ પ્રેમ અને વિશ્વતાત્મી અથે એશિયાની પરવશિતિના એમના
સુખન કાર્યમાં કષ્ટ સહાવજીત વધીને આપણે એ મહાપુરુષની હીરક જ્યોતિના
સુમરોજીવન પ્રસન્નની વાદમાં પ્રમુને પ્રાર્થિએ કે ભારતનો એ ચીરાગ
શતાયુ હો !

તેવામાં એ પ્રત્યેની નજર શ્રદ્ધા પ્રગટાવી
શાશ્વત શાન્તિનિર્માણની શાંતિ પરિષદ આવી
નજર નિચારણા અને વાળના કરે તો જગતના
દરોડો ઓ પુરોતો ઓ એવો સહકાર
સાપડી રહેશે ને હારા આ ખેલ નહીંના
મારીમા ન સિદ્ધ મધ દારૂ નેની દક્ષિત
આમજ અર્થ એમના સંવિત શાન્તત પની
જરી ને જાતીવ અમખાનગને સ્વાર્થ માગે
અત આવી નથી

બહેનો સાવધાન બને !

હિંદી જુધારણ સમાજે પ્રજાસત્તાક
હિંદના જુધારણને હેન્ડી મરોર મારી છે ને
જાગી પડીશ સીધી મહાનર્તુ ને બગીરજ
કાવ પાર પાણુ છે જે સાથે હિંદના
કા દરોડ ઓ-પગા માથે એક નૂતન
જ્વાલરની આવે છે કારણકે આ નરા
જુધારણ કોઈ દરેક દરક પુખ્ત વયના
ઓ પુરોત મનાધિકારનો દાક આપડ છે

આ હક્કનો દેશને ખતરા તરફ ખેંચી જનારા વિધારી બળોના અવળા પ્રચારમા દોરવાઈને ગેર ઉપયોગ ન થાય એ પ્રત્યેક ઓન્પુરૂષે હવે જોવાનું રહે એ દારણું દેશનું નિરક્ષતાનું પ્રમાણ અને વાદ વાદની ચાલી રહેલી ખેતલાણુમા આમ જનવુ એ ખરેખર સમર્થિત હોઈ આવા કોઈપણ પ્રચાર સામે ન્યારે આ નવા બધારણુ હેઠળ ઝડપથી ચુટકણીઓ આવી રહી છે ત્યારે ખાસ કરીને બહેનો સાવધાન જાને ।

હિંદુ કોડ બીલ ।

હિંદી પાર્લામેન્ટમાં રજુ થયેલ હિંદુ કોડ બીલનું પરિણામ ધાર્યા દરતાય દેટલેક અંશે ગંભીરતામા આવ્યું છે, એ હકીકત આપણને ઉડા વિચાર તરફ દોરી જાય છે કે ન્યારે આપણે જગતના પ્રાગતિક બળોની સાથે એક વિશ્વ અને માનવ સમાનતાના સિદ્ધાંત તરફ દ્રુત કરી રહ્યાનો દાવો કરીએ છીએ હિંદુ કોડના વિરોધકો આ પ્રાગતિક બળોને અને સામાજિક પરિવર્તનના આખા ઇતિહાસને પોતાના હૃદ બ્યામેહમા ભૂલી જઈને આ પ્રાગતિક બળોના મુળમા ધા કરી સામાજિક સિદ્ધાંતોનું

મુળભૂત તત્વોનું કેવું ખૂન કરી રહ્યા છે એ આ બીલને અવરોધવા પાછળની મનો વૃત્તિએ આપણી સમક્ષ પુરવાર કરી ખતાવ્યું છે એટલું જ નહિ જાતિય સમાનતાના હિમાયતીઓ મુદ્દા સીને કેવી નગરથી અવસેાકી રહ્યા છે એ વિધાનુ થયું છે પડિત નહેરૂ ને આ બીલ અંગે પાર્લામેન્ટમાં ચેતવણી ઉચ્ચારવી પડી છે, કે આ બીલ પસાર કરવાનો પ્રશ્ન સરકારમા વિશ્વાસ પ્રદર્શિત કરવાનો પ્રશ્ન છે આ પ્રશ્નપર ઈં તો સરકારનું પતન યશી અથવા તો સરકાર કાયમ રહેશે ।

પડિત નહેરૂની આ બીલ પરત્વેની ચેતવણીએની ગંભીરતાનો આઠો ખ્યાલ આપણને આપે છે એ જેમા પ્રત્યેક મહિલા મહાજની બહેનોએ આ પ્રશ્ન પરત્વે બ્યાપક જુએશ દ્વારા સર્વ સમત પ્રબલિત આ ખામતની તરફેણમા કેળવવાનો સમય હવે પરિપક્વપણે નજીક આવી પહોંચ્યો છે અને તેમ કરવું પ્રત્યેક બહેનોના ખાલી હિતમા છે કારણકે આપણી સામે જે નૂતન યુગ આવીના ક્ષેત્રો છે એ યુગમા પ્રાગતિક સમાનતાના રાજે જીવવું હોય તો આ બીલ પસાર થાય એવું તમામ આદોદન કરી છુટવું જોઈએ

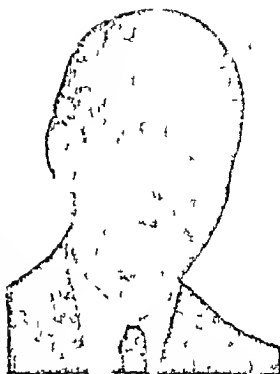
જીવનમાં પૂર્ણતા

લેખક

શ્રી યોગિન્દ્ર જી. ત્રિપાઠી, એમ એ

ક

ધ ધી વાર આપણને એમ કહેવામાં આવે છે કે પ્રભુને પ્રાપ્ત કરવા માટે જાગૃતિ ત્યાગ કરીને, વનમાં જાડી, એકાન્ત સેવન કરીને એકમિતે પ્રભુની ભક્તિ કરવી જોઈએ અને તો જ સસારની માયા છૂટે, પરમાત્માનો સાક્ષાત્કાર થાય અને સસાર-સાગર તરીકે યકામ.

વસ્તુ રિયલિટી એવી નથી. આપણે એ ખ્યાલમાં રાખવું જરૂરી છે કે કાપમાત્ર થી હરિદ્રષ્ય છે, કાપમાત્ર નો પૂણ નિરવાર્યભાવે અને પૂર્ણ સદાચી યથાવિધિ દરવામાં આવે તો તે મનુષ્યને કી પશુ બધનકારક થતુ નથી એટલુ જ નહીં પશુ પ્રભુનો સાક્ષાત્કાર પણ સસારના કાર્યો કરતાં કરતા જ યથા થકે છે ફક્ત એટલુ જ કે પ્રત્યેક કાપ આપણે કેવળ દરજ તરીકે, પૂર્ણ નિસ્વાર્થપણે કરતા શીખવું જોઈએ અને તો જ આપણે સસારમાં રહીને, સસારના કાર્યો કરતા કરતાં પશુ પ્રભુનો સ્વામીભવ કરી શકીએ.

એક દૃષ્ટાન્ત યાદ આવે છે

એક તપસ્વી યોગી હતો. એક વાર એવુ બન્યુ કે એ રસ્તામાં જતો હતો તે વખતે એક માઠ ઉપર બેઠેલા કાગડાના આમતેમ ખસવાથી પેલા તપસ્વીના ઉપર થોડી કૂળ પડી પેનો તપસ્વી ગુસ્સે યયો અને કોપાવમાન દષ્ટિથી એણે પેલા કાગડા તરફ

જેવુ અને એમ જોતાં વારમાં જ પેનો કાગડો બગાને બરમ થઇ ગયો આથી પેલા તપસ્વીને મનમાં ખૂબ અભિમાન આવ્યુ કે માર તપોભગ કેટલુ બધુ કે રક્ષામે દષ્ટિ ફેરતા જ કાગડો બગાને બરમ થઇ ગયો.

ત્યાર પછી એક વાર એ તપસ્વી એક નગરમાં એક બાહ્યજન ગેર બિશ્વા માગવા ગયો. બાહ્યજનની સ્ત્રી એના પતિને મોહન કરાવી રહી હતી એટલે એણે કહ્યુ ! “ મહારાજ ” થોડી વાર ઉભા રહો. મારા પતિ જમી રહે એટલે હું આપને બિશ્વા આપુ છું ” પેનો તપસ્વી તો કોપાન્વિત દષ્ટિથી પેલી સ્ત્રી તરફ જોવા લાગ્યો એટલે પેલી સાખી સ્ત્રીએ હસતાં હસતાં કહ્યુ “ મહારાજ ” હું કઇ કાગડો નથી ” આ સાંભળી પેનો તપસ્વી તો ખૂબ વિચારમાં પડી ગયો કે કાગડો બગાને બરમ થઇ ગયો એ હકીકત આ સ્ત્રીએ કેવી રીતે બન્યું હતો ?

પેલી સ્ત્રી તો એના પતિને મોહનનું

કાર્ય પતાવીને આ તપસ્વીને શિક્ષા આપવા આવી પેલો તપસ્વી તો છેક નત્ર બનીને બે હાથ જોડીને પેલી પતિવ્રતા સ્ત્રીને કહેવા લાગ્યો, “ હે સાખી સ્ત્રી ! પહેલા તમે મને એ કહો કે મહારી કોષદષ્ટિ વડે કામચો બળાને બરમ થઈ ગયો એ હકીકત તમે કેવી રીતે જાણી પછી કું શિક્ષા લઈશ ”

પેલી સતી સ્ત્રીએ ઉત્તર આપ્યો કે
“ જન પતિવ્રત અને પતિભક્તિ સિવાય મહે દશ જ સાધન કયું નથી અને પતિ-ભક્તિના પ્રસાદ વડે જ જૂતકાળ અને બ્રહ્મિકાળ જળુનાની શક્તિ મને પ્રાપ્ત છે આમ છતાં તમારે વધુ જાણવું

તો આ નમરમા ધર્મવ્યાધ નામે એક ખાટકી રહે છે, તેની પાસે તમે જવ ” આમ કહીને પેલી સાખી સ્ત્રી પોતાના ધરમા ચાલી ગઈ

બીજે દિવસે પેલો તપસ્વી પેલા ધર્મ વ્યાધ નામના ખાટકીની શોધમા નીકળ્યો તપાસ કરતા કરતા એણે પેલા ખાટકીનું ધર શોધી કહાડ્યું જાહે જુએ છે તો પેલો ધર્મવ્યાધ નામનો ખાટકી પોતાની કુકાનમા માંસ વેચી રહ્યો છે ધર્મવ્યાધે એ તપસ્વીને જોયો કે તરત જ એ બોલી ઉઠ્યો, “ પધારો મહારાજ ! તમને તો પેલી સાખી સ્ત્રીએ મોકળા છે ને ? ” પેલો તપસ્વી તો આ સંભળીને દિગ બની ગયો. એ વિચારવા લાગ્યો કે માંસ વેચાને જીવનનો નિર્નાક ચલાવનાર આ ખાટકી કેવી રીતે આંત્રુ ત્રિકાલ્પના પ્રાપ્ત કરી શક્યો હશે ? ખાટકી તપ્પથથી પછી પણ ને ગાન કું પ્રાપ્ત કરી શક્યો નથી તે આ ખાટકી જેવો નીચ કોટિનો મનુષ્ય કેવી રીતે પ્રાપ્ત કરી શકે ?

આમ એ વિચારે છે ત્યાં તો પેલો ખાટકી બોલી ઉઠ્યો, “ મહારાજ ! મહાર મહા આતપિતા હ, એમની સેવા કરવી

એ જ મહારા જીવનનું પરમ કાર્ય મહે ગણ્યું છે એમને નંદગાવીને કું નહાઉં છું, જમાડીને કું જમું છું અને એમને મૂવાડીને પછી જ કું શુદ્ધિ છું આમ કરવાથી મને ત્રિકાલ દર્શન ગાન પ્રાપ્ત થયું છે હૃદય મને ને લયો આપ્યો છે તે કું કરું છું કું પશુઓને જાતે મારતો નથી બીજાઓ મારીને ને માંસ લાવે છે તે કું મહારા જીવનનિર્વાક માટે વેચું છું, અને તે પણ જીવનનિર્વાક પૂરતું જ આમ કરવાથી કું અને પેલી પતિવ્રતા સ્ત્રી - અમે બન્ને, પ્રભુએ અમને સોંપેલું કાર્ય નિસ્તાર્યપણે બજાવ્યે જઈએ છીએ અને એના વર્તાપણાનો અહ લાવ અમે કરી પણ અમારે માથે લીધો નથી, આથી જ અમને ત્રિકાલ દર્શન ગાન પ્રાપ્ત થયું છે તમે પણ તપ કું મહત્તાનું અભિમાન રાખ્યા સિવાય તપ કમો કરશો અને પૂર્ણ સાત્વિકતા અને પવિત્રતા પ્રાપ્ત કરશો તો જ તમે પરમપદ પ્રાપ્ત કરી શકશો, એમા કરો સચ નથી ”

ધર્મવ્યાધના આ ઉપદેશ પછી પેલો તપસ્વી વનમા ચાલ્યો ગયો અને અહ તાને ત્યાગ કરીને પૂર્ણ પદને પામ્યો એવી જ રીતે પેલી પતિવ્રતા સ્ત્રી અને ધર્મવ્યાધ ખાટકી પણ પોતાનું સસારકાર્ય કરતા કરતા જ પરમપદને પામ્યા

કહેવાનું એ છે કે જીવનમા મનુષ્યને માથે ને ને કરવું આવે તે તે તેણે પૂર્ણ ઉદ્ધતાસથી, પૂર્ણ નિસ્તાર્યપણે અને પૂર્ણ શુદ્ધિપૂર્વક બજાવવી જોઈએ અને ને ને કાર્ય એ પ્રમાણે પૂર્ણ નિષ્કામભાવે કરવામાં આવે તે તે કાર્ય મનુષ્યને દરેક પણ બધનપ થતું નથી આ માટે શાસ્ત્રમાથી આપણને જોઈએ તેટલું સમર્થન મળી રહે છે પણ શાસ્ત્રમાથી અવતરણો આપીને સિદ્ધ કરવાની કશી અશ્મય નથી એ કાર્ય પડેલાનું છે

(અનુસમાન પાન ૧૪૪)

વિધમાં ભ્યાર સધળે અધર્મ, અનાયાર અતીતિ અને અસત્ય ઉભરાય છે ત્યારે એ બધું હિનેયવા મનુષ્ય રૂપે ધર્મર અવની પર આવે છે, અને તે વખતના સન્નેજા, પરિસ્થિતિઓ, સોદાની રહેણી કરણી એ બધાના મુકાબલે જો મહત્ત્વ પુરુષ એતુ માર્ગદર્શન કરે છે કે સર્વસામાન્ય અને સર્વભોગ્ય ધર્મ શકે છે મનુષ્યની મહત્તા એના સમય અને સંજોગોને આધારી હોય છે. બાપુની મહત્તા એ એમના સમયની મહત્તા છે તેમના જન્મ સમયે સમાજ અને રાષ્ટ્ર કોઈ જોઈએ એવા નક્કર સ્વરૂપમાં હતાં જ નહિ અને બાપુએ બધા જ અનિહિત મૂળ કારણ ધર્મ અને ધાર્મિક ફેળવણી સધને સમાજ અને રાષ્ટ્રના અણ્યોને યોગ્ય માર્ગદર્શન કરવા પ્રયાસ કર્યો છે

બાપુએ તે વખતના ચાલતી અસમાનતા શુધાળી, નિંદા, અન્યાય, અરપૂરવતા અને આજસ સામે લેકોડ જાગી છે તે ઉપરાંત સમાજની રચના વ્યવસ્થા સુધારણા પ્રત્યે વર્તન વગેરે બાબતોમાં જો અગ્રણી નિર્દેશ કર્યો છે તે જ સમાજ માટે ઉત્થાનતો મામલો છે

બાપુની બાહ્યવસ્થ મા જ તેમની માતાના ધાર્મિક સરકારોની ધેરી હાથા તેમના પર પડેલી છે તે પછી તેશવર્મા, જરા ભર્મી ઓઝોના પરિચયમાં સપકમાં અને સંસ્કર્મમાં આવતા ગયા ત્યાં ત્યાં તેમણે અતિ ફેવળ ધર્મોત્સાહી તરીકે જ જોઈ છે બાહ્યવસ્થા બાપુએ ઓને ફેવળ ધર્મભક્તિ તરીકે જોઈ છે અને પાછળથી ન્યારે સમાજનું ઉકેલ દર્શન કર્યું સમાજના જરૂરી અને બીજા જરૂરી કાવડોએ ધર્મ સમજ કોઈની આમહત્તા ચાપ ત્યાં સુધી આચરણે અનાયાર અને હિંદુ વિષવાના દર્શન કર્યાં ત્યાંથી ઓને તેઓ ત્યાગ અને સેવાની મર્તિ લેબે છે પરંતુ ન્યારે તેમણે આ સ્થિતિનું પુષ્કરણ કર્યું ત્યારે તેમાંથી દિવ્ય અને દાનવી

દિતમને વિરોધી વૃત્તિઓ દેખાઈ ક્યારેક બાળ સગની વિધવા કે જેણે સગ શુ તે જોયુ નથી, જીવન શુ, પતિ શુ, સૌભાગ્ય શુ અને ધરસસાર શુ લેતુ જેને જ્ઞાન નથી તેવી બાળવિધવાઓને સમાજ ન્યારે ધર્મના ધમકી ઇન્દ નીચે જીવનભર વેધવ્ય પળાવે છે ત્યારે એ સમાજની કેટલીએ ત્યાગમુર્તિ ઓની તપશ્વર્મ અને પૂરવ વેર્મ પ્રવર્તારી જાય છે

પછી તો બાપુની દષ્ટિ સમાજના કિપ્પા અને નીચલા બધા જ ઘરેલા મારીકાપણી વિચરવા હાગી ઓઝોને ઘતા અન્યાય અનેક સ્વરૂપે તેમણે જોયા પર સસાર સિવાયની કોઈપણ શ્વેત મારેતી તેની નિર્મળતા તેમને કંઈ બધી જ જાતની ફેળવણીથી તેને અમિષ્ટ રાખવામાં આવતી એ પુણ્ય બાપુને મન એક અસમાનતા હાગી સગ જેવા હિંદુસમાજના એક અને અધર્મોગ્ધ ધાર્મિક સરકારમાં પશુ ઓની પરત્રતા તેમને ખૂચી શ્રીમત અને સરકારી તેમજ સિલિત કહેતાતા કુટુંબોની ઓઝોમાં સ્વત્રતાના નામે આચરતી સ્વચ્છતાથી તેમનું હૃદય ડવી ઊઠ્યુ ઓ એ જીવન બેસવા અને ખુશ કરવા મારેતુ સાધન છે એવી માન્યતા ધરાવનારાઓ માટે તેમને ખેદ થયો, ક્યારે સુધરેલા ગણતા કુટુંબોમાં ઓઝોના બહાવા નીચે કુમળા પુષ્પવન બાળકોનું સરકાર ધડતર અબણ અને સરેરાશ ઓઝોના હાથે ઘણું જોતાં તેમની દષ્ટિ ચોંટી ઉઠી આજ સમાજમાં ઓઝોને ઘતા અન્યાય અને ઓઝોથી ઘતા સમાજને અન્યાય જોના તેમણે એ ઊંચામાં ઘણું સત્ય મોધી અને માર્ગદર્શન કર્યું છે

ઓ અને પુરુષ બન્ને સામાજિક જીવનના મહત્વના અને બ્યાપક અંગ છે એ આપણે વેદિક અને પૌરાણિક કાળથી જોતા આવ્યા છીએ વેદ અને પુરાણ કાળમાં ઓઝોને જોરવળ્યું રથાન માન, માર્ત્તેઓ અને ઓ શક્તિવ્ય બ્યાપક હતું, તે સ્વભાવ

અસ્ય યદુ હોય એમ લાગવુ હતુ તે વખતે બાપુજીએ આપણી દષ્ટિને વધુ સતેજ કરી સમાજ જીવનના ઉભય અંગો માટેની સાચી સમજુતી આપી છે પુરુષ અને સ્ત્રી બન્ને સમાજ જીવનના નેટલા આવશ્યક અંગો છે તેટલાજ રાજકીય, ધાર્મિક અને ઔદ્યોગિક જીવનના પણ આવશ્યક અંગો છે, બન્ને અંગોની જવાબદારીઓ પણ જીવનના દરેક ક્ષેત્રમાં સરખી જ છે કેવળ કાર્ય ક્ષેત્ર હયા રહે જુદા બને છે

આજનુ જીવન એ મોટે ભાગે રાજનિક જીવન હોય તેમ રાષ્ટ્રોત્થાનમાં સમાજનો ધર્મનો વ્યક્તિત્વનો હિમ યતો હોય એવી પરિસ્થિતિ આજે પ્રવર્તે રહી છે અનેક વ્યક્તિઓના બનેલો સમાજ અને સમાજનુ બનેલુ રાષ્ટ્ર અને વધા જ રાષ્ટ્ર માટેના એકજ ધર્મ એમ ઇનિયા વધુને વધુ નિકટ આવતી જાય છે એવે વખતે રાજનિક જનશ્રુતિ એજ સમાજઉત્થાન અને વ્યક્તિ વિકાસના સર્વશ્રેષ્ઠ સાધન મનાઈ ચૂક્યા છે સમગ્ર રાષ્ટ્રના નવવિધાનમાં સમાજની ઉન્નતિના પણ અનેક કાર્યો અને કર્યોના સમાવેશ થાય છે

આમ રાષ્ટ્રોત્થાનના અનેક કાર્યોમાં સ્ત્રીનો પ્રેરણ અથવા પ્રવણ કારણ જવાબદારી ભરી રીતે આપવા બાપુજીએ ધણુ સૂચન કર્યું છે જેનશ્રુતિ ક્ષેત્રમાં પણ આત્મિક જેનશ્રુતિ, ધાર્મિક જેનશ્રુતિ, નૈતિક જેનશ્રુતિ પુરુષની માફક સ્ત્રીઓ પણ લઈ શકે છે તેવુ સમર્થન કર્યું છે પ્રોફેસર શિશુભ દાસ અગ્રાજ અને અબલુ માણેએ શિશુભ આપી શિશુભ મદન વધારવામાં સ્ત્રીઓ સાર કાર્ય કરી શકે છે તેમજ પોતાની જાતના બાળી માટે વધુ આશરપદ જેનશ્રુતિની વ્યાપકતા લાવી શકે છે તે તેમણે પ્રયોગશૂનક રીતે સિદ્ધ કરી બતાવ્યુ છે પ્રોફેસર શિશુભ ઉપરાંત નિરમલતા નિગરમ્ એ કાર્ય પણ સ્ત્રીઓ માટે અને સ્ત્રીઓને લાગે થાય તેમાં તેમણે બારપૂર્વક જણાવ્યુ કે તે ઉપરાંત રાજનિક જનશ્રુતિમાં, રાજકીય આદિઓમાં ભાગ લઈ રાજકીય જીવનને જ પોતાનુ સામાજિક જીવન બનાવવા માટેના પણ તેમનો આગ્રહ છે દેહતી તેના કરવા માટે સ્ત્રીઓ સ્વયંસેવક, નૈતિક અને પવિત્રચરિત્રા

પણ બની શકે છે અને તે માટે તેમને કેવી તાલીમની આવશ્યકતા છે તેના પણ નિર્દેશ કરેલો છે

બાપુ સ્ત્રીને એક શક્તિ જ સમજતા હતા અને તેને અબળા કહેતા આશાપત્રો રહિયો આપતા તેમણે કહ્યું છે કે " સ્ત્રીને અબળા કહેવી એ સ્ત્રીની જાન્યતી છે સ્ત્રી અબળા કહી રીતે છે તે કુ જાણતો નથી એમ કહેવાનો આશય એ હોય કે સ્ત્રીમાં પુરુષ જેવી પશુશક્તિ નથી, અથવા તો પુરુષના જેટલા પ્રમાણમાં જલક નથી તો એ આશય કયુલ કરી શકાય, ને સ્ત્રી લાયક અને અદ્વિસાની મુક્તિ જ કહી છે સ્ત્રીમાં જેમ શુરુ કરવાની લોકશક્તિકારી શક્તિ છે તેમ બહુ કરવાની લોકશક્તિકારી શક્તિ પણ મુલેલી પડી છે "

નારી નારી કરણી કરે તો નારાયણી અને સ્ત્રી શક્તિ તરીકે પૂજીતો સ્ત્રી સન્માન અને સ્ત્રી શક્તિપત્રનો હિમાવળી બારત વર્ષ ઇનિયામાં કેટલુ ગૌરવભર્યું રચાન લઈ શકે

જીવનમાં પૂર્ણતા

— પાન ૧૨૨નું શ્લોક —

૬ તો એટલુ જ કહીશ કે આખાથે બચવડગીતામાં શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને ભક્ત અર્જુનને જે બોધ આપ્યો છે, જે રસામૃતનું પાન કરાવ્યુ છે તેનો સારાર પણ આજ છે

સ્વે સ્વે કર્મણ્ય મિરત

સત્સિદ્ધિ લભતે નર ।

નાની અખાએ જાણ છે ।

હરિ પામવા સૌ તપ કરે

અર્જો હરિમાં મેળે કરે

નાનીને તો કાળમાત્ર સૌ હરિષ છે ત્યાં એને બંધન થુ અને મુક્તિ થુ । શુદ્ધ સાત્વિક અને નિષ્કામભાવે કર્મ કરીએ તો આપણને કર્મનુ બંધન નહી નથી મનુષ્ય માત્ર એવી નિષ્કામભાવના વડે કર્મમાત્ર કરે અને સસારમાં ને સસારમાં રહીને પરમ પદ પ્રાપ્ત કરી શકે-હૃદયની એવી નિર્મળતા અને નિષ્કામતા પ્રાપ્ત કરે એવી શુભેચ્છા સાથે વિરમુ થુ

શાન્તિની

શોધ

હો શાન્તિ સસારમા કપા છે હુપાઈ વુ,
 અથવા શુ વિશ્વથી રીસાણી હો જ
 ચોપી રહ્યા છે તમને આજે મસારીએ,
 ત્વારી એ ધાણી ના કલાણી હો જ
 ચોપે છે રાય અને ચોપે છે રક લેને,
 ચોપે માથિકેને મથુરે હોજ
 ચોપે છે સાફરે ચોપે નિરહારે,
 ચોપે ચિન્તાએ ચપુરે હોજ
 ચોપે છે રેશમા ચોપે વિરેશમા,
 ચોપે વિજ્ઞાની વિજ્ઞાને હોજ
 ચોપે છે જોમમા ચોપે સહયોગમા,
 ચોપે છે ખાન અને પાને હોજ
 વિધવિધ મકાલથી પોકારે વુજને,
 સજ્જમથી ચોપે કરે ત્વારી હોજ,
 સાથી વુ આવતી કપાથી વુ આવતી
 એથી અવજ્ઞ નરનારી હોજ
 શાન્તિ કહે છે તમને ભોલો છે ભુલતા,
 આજે ન હોઈ અને હજી હોઈ,
 આજે તો માનવી માયાને હમ્મતા,
 સુખને ન હોઈ જાજ મીઠે હોજ
 ખદારે બોધાર અશાન્તિને નેતરે,
 આવી ભઈએ એવી રોળી હોજ,
 વપાવી રહી રે એ વિશ્વે નરનારમા
 પાય ધીરે એર ધોળી ધોળી હોજ
 હુએ આ વિશ્વમા વસવાતુ રીપાતી
 જ્યા ત્યાથી મળતો જાકારો જાજ
 હું ખારી મરળીની સાથે રે આવતી,
 અંના ન ધાતા રિષકારો હોજ
 સયમ સતોષ ને ધર્મ સદાચાર જળી,
 પ્રેમ પરમાર્થ ત્યાગ સમે હોજ,
 સમતા કામા કપા નીતિ મહિતજળી
 યજ્ઞ તિતીક્ષા ઉમંગે હોજ
 એ સૌ મહોદરની સમે રહું સદા
 એ વિજ્ઞ હું કપાય નથી જાતા હોજ,
 આજે તો નતોને ઉરે જ્ઞાનદમા
 સનેદે સંઘેવ હું સમાવી હોજ
 ખદારા મહોદરને આહરે હું આવતી
 વિષ્ણુદાં જગે ન કરી પડતા હોજ
 શાન્તે સતાઈ અને ચોપે ન એક એ,
 હોને ન ધામ ખદારા જડતા હોજ

—શ્રી સુભદ્રા દેવ

પ્રિન્સીપાલ

નાટિકા

પ્રયોગક

શ્રીયુત મોરારજી લાલજી એજા

પાત્રો

ભારતી	મનોજ
શારદા	હવેરમાઇ,
લક્ષ્મી	ગોવિંદલાલ
રશ્મિ	ઉપાધ્યાય

(સર્વ હક્ક સ્વાધિન)

(વાંધી આખર્માં કરેતુરણા કન્યા વિદ્યાલયમાં ક ભારતીની પ્રીન્સીપાલ તરીકે નિમણૂક થયેલી છે તેણી પી એ બી ડી અને અમેરિકા બહને એમ એ પી એચ ડી થયેલ છે નવુ સત્ર રાજ થતા તેણી મોઢરી પર હાજર થવા આવે છે એ જ વિદ્યાલયમાં પોતાની સાથે બહેલી બહેનપણી કામ કરે છે પૂર્વ કવિદાસ તેણી મારફત બહી લે છે અને કવિદાસે તેને લાં જ રાખે છે અગીઆરમાં દશ મીનીટે બન્ને બહેનપણી ચાલતી આવી પહોંચે છે પુરી સાડાપાંચ ફુટની બહેન સરીસવાળી ભારતીના મુખ ઉપર મીમાર્થ અને કેળવણીની પ્રમા અને પ્રતિભા દેખાય છે તેણીને શુદ્ધ આહીનો પોષાક પડેયો છે અર્થ જ દ્રાકાદે આવેલ ક યા વિદ્યાલયને યમથીયે લગીને આવતી કન્યાઓને નિદાએ છે એક છાત્રીને રોકીને)

ભારતી શુ નામ તાર બહેન ?
છાત્રી કમલીની
ભારતી તેમા જ શરીર ઉપર ડાહવ બયો છે અહિંઆ ઉભી રહે

[બીજી છાત્રીને રોકે છે]

તાર નામ ?

છાત્રી પ્રતિમા

ભારતી પણ શુભગાર વગરની ઉભી રહે આ કમલીની પાસે.

શારદા આતુ શુ દારણુ ભારતી બહેન

ભારતી તુ નોધા કર હમણા સમજાશે

[ત્રીજી છાત્રીને રોકે છે]

તાર નામ શુ છે

છાત્રી પૂર્ણિમા

ભારતી નામ તો મળતુ છે, પણ મુખ ચદ્રને તો મેલના વાહનાએ આવરી લીધા છે

[ઉભી રહે આ કમલીને પ્રતિમા પાસે]

અરે શારદા આપણા કારકુન આબ્યા હોય તો બોલાવને.

શારદા લખી, મહેતા-ભાઈને બોલાવી લાવ નેઈ

[નય છે]

[છાત્રીએ આવતી જ હોય છે]

ભારતી શારદા તને એક વાત કહી દલી જીવનમાં કોઈને પણ તોછડા નાને બોતાવવાતુ હવેથી બંધ કરને આ લખીને ને તુ લક્ષ્મી કહે તો જોને ફેટકો આનંદ થાય.

શારદા ભારતી બહેન તમારી શિખામણનો એછસ અમલ કરીશ

[બી મહેતાને બોલાવીને લક્ષ્મી આવે છે ભારતીને નમન કરે છે]

ભારતી આપનુ નામ

મી, મહેતા ઉપાધ્યાય મહેતા

ભારતી શાળાની વાર્ષિક ગ્રાટ ફેટલી છે ?

ઉપાધ્યાય પદરસો રૂપયા

ભારતી વાર આપણી પાસે ડરદરે તો હશે જ

ઉપાધ્યાય છે

ભારતી હતીયા, અરીમા
 ઉપાકાન્ત ૭, એ નથી
 ભારતી તો હમણા જ મંગાવી હો
 ઉપાકાન્ત પણ શાળા તો આને જ ખુને
 છે એટલે એ વસ્તુઓ પૈસા
 ભારતી (વચ્ચા જ) શુ આ મામલા
 શાળાની એટલી ફેડીટ પણ નથી ?
 ઉપાકાન્ત મને માફ કરજો, પણ એક બે
 ફરજીઓ બહુ એપીલા હોતાથી ઉધાર
 નથી મળત
 ભારતી વાદ, હોય આ પાચ રૂપિયા અને
 ચાર સારા હતીયા, અને એક માથામાં
 નાખવાના તેલનો રતની બાટલો હમણા
 જ મંગાવી હોય, અને આ લક્ષ્મી
 બહેનને ચાર ડરડર આપી રાખે
 ઉપાકાન્ત બહુ સાર
 [નવ છે નવ નવ રવજત]
 આ મૂર્તિ કાંઈ જુદી જ જણાય છે
 પણ શેઠને જાગૃતતા નથી લાગતા
 ભારતી અને લક્ષ્મી બહેન જુઓ, આ
 બધી છોકરીઓના હાથ મોંના બરત્તર
 થોડા તેલ નાખીને એમના માથા તમે
 જોણા આપો, કેમ ફાવશે ને ?
 લક્ષ્મી હોવે બાઈ સાહેબ, આ તો આપણું
 બેરતુ જ કામ છે ને એમા ફાવતુ
 છુ છુ !
 ભારતી જન બીજી વાત કહુ તમારે મને
 સાહેબ બાહેબ નહિ કહેવાનું, બહેન જ
 કહીને બોલાવવાની, અને રોજ સવારે
 તમારે બધા કલાસમાં ફરીને આવી બધી
 છોકરીઓને બેગી કરીને બોલખી રાખવી.
 લક્ષ્મી બહુ સાર કહુ બહેન, મરીબ મા
 આપની છોકરીઓ અને એના મા બાપ
 રાજુ થશે ને આપને આશિષ આપશે.
 માતો છોકરીઓ,
 [જમાને લઈને નવ છે શાળાવા
 મહાન પારો એક મોર આજીને લગી
 રહે છે અને એમાંથી એક બાબીસેક
 વચની હમરતા એક માનુસ રવર
 છે તેને જોઈને]

શારદા આ આન્યા તે આ શાળા મધા
 વનાર શેઠ રસીકચંદ્ર
 ભારતી એમ કે
 શારદા એનો પગ જરા સરખો નથી રહેતો.
 ભારતી મને સરખો કરતા આવડે છે,
 મનરાઈસ નહિ
 [શેઠ આનો પદોચ પચળીયા
 ચડતા]
 રસીકચંદ્ર નમજો
 ભારતી નમસ્તે
 રસીકચંદ્ર એમમ અમાનક આવી મયાં
 કહેવરાવ્યુ હને તો રોશન ઉપર ગાડી
 લઈ માણસ મોકલ્યો ઉતારાની સગવડ
 કરી રાખત.
 ભારતી આપની લાગણી માટે આભાર
 આપના જોવા મોટા માણસને તકલીફ
 આપવી મને થોડા ન લાગ્યુ
 રસીકચંદ્ર પણ ઉતારો કયા રાખ્યો ?
 થોડા દિવસ તો અમારે ત્યાં મહેમાન
 તરીકે રહેવું જોઈએ ને તમારા માટેના
 બગલાનું થોડુંક સમારકામ ચાને છે
 એટલે એકાદ અડવાડીયુ લાગશે.
 ભારતી કાંઈ ઢરકત નહિ, આ શારદા
 બહેનને ત્યાં જ જ્યાં સુધી જાયો તૈયાર
 થાય ત્યાં સુધી રહીશ અને સાથે
 બાળતા હતા
 રસીકચંદ્ર અરે એમને ત્યાં તે રહેવાય,
 ત્યાં તમારી સગવડ શુ સચવાય ?
 ભારતી એક સ્ત્રીની સાથ જોડવું ફાવે
 એટલું બીજું કયાંય ન ફાવે
 રસીકચંદ્ર મારા કહે બમા પણ ઓઝો
 છે જ ને
 ભારતી પણ આ તો સદાખ્યાયીને
 રસીકચંદ્ર તો જન્મવાનું તો આપણે
 જમને જ રાખજો
 ભારતી હ આપો કહુ, હ બાજરીને

રાટસો અને ફજકળારી જિવાય બીજો
કાંઈ જોરાક લેતી નથી

[વધાકાન્ત તેવના બાટાળી કંઠીયા
વાગે લઈને આરે છે તેને જોઈ]

રસીકચંદ્ર અરે મી, મહેતા આ શુ
ધર માટે ખરીદી લાવ્યા કે ?

ઉધાકાન્ત . જ નહિ, એ શાળા માટે છે
અને પ્રિન્સીપાલ સાહેબના હુકમથી લઈ
આવ્યો છું

રસીકચંદ્ર (ભારતી તરફ જોતા) અહિ
શાળામાં આ બધી વસ્તુઓ શા માટે
મંગતી છે ?

ભારતી આ કન્યા મંદિર છે એ આપ
જૂલો ગયા કાગો છે.

રસીકચંદ્ર આ મંદાન મે કન્યા મંદિર
માટે જ ગયાવ્યું છે

ભારતી પછો જ્યા કન્યાઓ કોય ત્યા
તેન અને દત્તીયાની પહેલી જર પડે
રસીકચંદ્ર અને એવી જરૂરીયાત શાળા
એ પુરી પાડવી જોઈએ એમ તમાર
કહેવું છે ?

ભારતી આપ શાળાને માટે ગ્રાંટ આપો
છા ને ?

રસીકચંદ્ર જરૂર પણ એના ઉપયોગ
આવી રીતે કરવા માટે નહિ

ભારતી એના શુ અને કેમ ઉપયોગ
કરવા તે હું આપના દરતા વધાર
સારી રીતે જાણુ છું

રસીકચંદ્ર આવી ઉઝાઝીગીરી કરવા માટે
મે આપને માનસ નથી આવ્યો

ભારતી આપના તરફથી અપાતી ગ્રાંટથી
વધારે રકમની માગણી કરીએ તો
નામ જુર કરજો

રસીકચંદ્ર પણ ગામની કન્યાઓને કેળ
વણી આપવા પુરતી જ આ શાળા છે
ભારતી એનામાં ચેકબાઈના સરકાર
રેડવા એ શાળાનું પહેલું કર્તવ્ય છે

રસીકચંદ્ર આને હું ઉઝાઝીગીરી કહું છું
ભારતી હું એને શાળાનું પહેલું પગથીયું
જાણુ છું, અને રોકજી આપને કહી દઉં
છું કે હું અહિ આવી છું સ્વતંત્ર
પણે કામ કરવા મારા કામમાં કોઈની
ડખલગીરી નહિ જોઈએ એ સરતે જ
મે આ જગ્યા પર આવવાની કંજુતાત
આપી છે

[રસીકચંદ્ર તે સાંભળી ડબાઈ
જાય છે કાગણ કે એની એકે એક વાત
કાંઈ નાખે છે તે પછુ]

રસીકચંદ્ર આ બધા, પૈસા આપનાર છું
છું એ તમારે સહયુગ નહિ જોઈએ
ભારતી મને લાગે છે કે આટલા જ પૈસા
આપની ખરી કમાણીના હશે ?

[રસીક ચંદ્રે મતે જાય છે]

રસીકચંદ્ર એટલે ?

ભારતી એટલે એ પૈસાનો આવો સદ-
વ્યય થયો છે, બાકી શાળા- ભગવતની
કમાણીમાં આવો વિચારો ઉદભવે નહિ

રસીકચંદ્ર ત્રીસ ભારતી, આ તો તમે
મારા મંદાનમાં માફ અપમાન કરો છો
ભારતી જૂલો છો થીમાન આ મંદાન તો
ગ્રામ સમાજને અર્પણ થઈ ગયું છે
એના ઉપર આપને દેખરેખ સિવાય
કશી કહે નથી

રસીકચંદ્ર આવા ઉઝાઝિ પ્રિન્સીપાલ અહિ
ન આવે

[મતી પરમાયો એડીમેન્ટનો
કાગળ કાઢે છે અને બતાવતા]

ભારતી આમાં ચેકણુ લખી આપવામાં
આ યુ છે કે શાળાની બાબતમાં રોક કે
ટૂટી માછપણુ ડખલગીરી કરી શકશે નહિ

રસીકચંદ્ર જોઈ લઈશ

[કહી ચાલતા માટે છે અને
શાળામાં જાય છે]

ભારતી જય હિંદ ચાલ સારહા

—પરો—

(અપણુ)

એના હાથમા પચીસ હજાર રૂપિયા આવ્યા. અને એ પ્રમાણિકતાના
ગીબરેથી પાગલ બની અધ પાતની કાંડી ખીણમા સરકી પડ્યો.

અધ : પ ત ન

શ્રી નવનીત પ. શુક્લ

સં સારમા મોઢાં અનાથ હોય કે સનાથ.
પણ સતીયની આગળ પાછળ મોઢાં
ન હતું જન્મ થયા પછી તરતજ તેની મા
મરી મોઢાં હતી, દશ વરસ પછી સ સારમાંથી
પિતાએ પણ સ્વર્ગે પ્રવાણ થયું એણે ધન
થયું નહિ. બાર વર્ષની ઉંમરે તે એક
ધનવાન વેપારીને ત્યાં નોકરીએ રહ્યો
અયપણથી જ એનું જીવન સદર્પભય હતું
પણ તે અર્વાચીન પુરોહીની જેમ ન વિશ્વેશી
બન્યો કે ન દેશભક્ત

તે માથ નેટલો મરીબ અને પત્થર
નેટલા કડક રિલતો હતો એના રોમે
રોમમા પ્રમાણિકતા પ્રસરી હતી તે
પરોપકારાર્થે હાથગી પણ સમર્પણ કરી
દેતો. એનું કામ હતું શેઠની ઉધરાણી
વસુધ કરીને ત્રીજેરીમા રૂપિયા જમા
કરાવવાનું એ વખતે તેની ઉંમર ત્રીસ
વર્ષની હતી. એણે કરોડો રૂપિયા વસુધ
કમી પણ એક પાઈની પણ જીલ ન થઈ
હોય. શેઠ એને અધિક ચાહે છે કે
માણસ હોય તો સતીય નેવે. માણસ નહિ
મોઢાં દેવપુત્ર છે એટલા, પેઢીમાં અને
લેણેજીની ગોદમાં સતીયની પ્રમાણિકતાની
અણી તારીફ થતી હતી દરેક માણસ તેને
શ્રદ્ધાની નજરે જોતા હતા.

એને કેટલાક લોકોએ ચળવ્યો પગાર
ઉપરાંત બીજી કંઈક પેઢા કરો, આજ
કાલ રૂપિયા વખર કીર્તિ નથી પણ
સતીય એ વાત મસ્કરીમાં ઉડાવી દેતો.

કેટલાક લોકોએ એની પ્રમાણિકતાની
કસોટી પણ લીધી પણ અરે સોનું
નીકળ્યું

તે મહિને વીસ રૂપિયામાં પોતાનું
ગુજરાન ચલાવતો. એકલા મારે એટલા
રૂપિયા બસ હતા. હા, કદાચ એને
ચાહે તો એને ઘણી નોમરી મળે એમ હતું
તે આજે મહિને સો સવાસો રૂપિયા
કમાઈ શકે, પણ કુનિયામાં રૂપિયાની
કિમત વધારે નથી, માણસોમાં અને
પ્રમાણિકતાની વધારે છે.

(૨)

બપોરની સમય હતો પચીસ હજાર
રૂપિયાના એકની ફેર લઈને સતીય ઘેરે આવી
રહ્યો હતો. એકાએક એનું હૃદય ધડકવા
લાગ્યું અને એ વિચાર, વટાણે ચડ્યો-કુ
રૂપિયા લઈને શા મારે, નાસી નું જાહે કે
મને પણ નામાકિત બનવાની. જરૂર તો
છે જ લગ્ન કરવા, કે કેટલા વખતથી
વિચારી રહ્યો છું મોઢાં હસમુખી અને
સુકોમળ કુસુમ જેવી ગુણસદી સ્ત્રી બન્ય
તો જોનામાં સૌરભ રહેવા મારે સુદર
મહેલ અને બગીચાની પણ જરૂર છે.

એણે વિચાર કરી માંગ, બદલો હવે
તે પેઢી તરફ ન જવા એક અનિશ્ચિત
માર્ગે ચડ્યો એના જીવનમા રૂપિયા હજમ
કરવાની એક વિચિત્ર આધી આવી ગઈ
અને ઘણુ મરેમા તે એક સુનકાર બગીચામાં
જઈને એક વૃક્ષના શાકડા પર બેઠો.

એણે જોયું તો પચીસ હજાર રૂપીઆ જેવાને તેણે સુરક્ષિત હતા. તે મનમાં ને મનમાં મલકાવે અને આસમાન તરફ જોવા લાગ્યો. જુરા આકાશમાં વાદળોના હલકા ટુકડા તેજની સાથે ઊડી રહ્યા હતા. એને મનમાં વિચાર આવ્યો કે હું પણ કેમ નહિ આ વાદળમાં સમાઈને દૂર દૂર કોઈ પ્રદેશમાં જાડી જાઉં ? ચંદ્રેશમાં રહેવાથી મોટી આશા થશે. જો હું રાત સુધીમાં પેડીમાં રૂપીઆ જમા ન કરાવું તો મારી શોધ થશે, સરકારમાં ખબર અપાશે અને મને ગિરફતાર કરી લેવામાં આવશે.

એ વહેમથી એના મનમાં વેશ પહોંટા કરવાની અપેક્ષા થઈ. વેશ પહોંટા કરીશ તો મને કોઈ જોળખી શકશે નહિ. એણે તેમાંથી પચીસ રૂપીઆ કાઢ્યા અને લાખી દાઢી, રેશમી ખમીયત અને પાપાનમે ખરીદ્યો અને ઉતાવળે ઉતાવળે બાજમાં જઈ સાજના પાંચ વાગે ચણગાર સજી દરવા નોકળી પડ્યો. હિંદુ કે મુસલમાન કોઈએ એને પારખવું અતિ મુશ્કેલ હતું. દુકાનમાં ટાંગેલાં મોટા મોટા દર્પણોમાં પોતાની તરવીર જોઈને એ ખુશ ખુશ થતો હતો.

એમ ત્રણ દિવસ વિતાવ્યાં ગયે દિવસે એણે વર્તમાનપત્રમાં એક જાહેરખબર જોઈ,

“ શ. ૨૦૦૦ ઈનામ. ”

“ મારો અમાસ્તો સતીશ પચીસ હજાર રૂપીઆ લઈને ગુમ થયો છે રજે ધઉ વણી, કસાવણ ચરીર અને માથાની વચ્ચેવચ્ચે એક ધાતુ ચિન્હ, જે કોઈએ જોયું ગિરફતાર કરશે તેને ઉપરોક્ત ઈનામ આપવામાં આવશે ”

સતીશ એ વાંચતાં જ ગભરાઈ ગયો, બધું બરોબર છે પણ માથાના ધાતુ ચિન્હ કયા સત્તાઈ ? હવે મને પોલીસ જરૂર પડશે. બધા માણસોએ વાંચ્યું હશે

હવે હું ગિરફતારીમાંથી બચીશ નહિ એવું દેશ ધડકવા લાગ્યું, આજે અધારા આવ્યા અને શું કરે ? કયા જાઉં ? એમ વિચારવા લાગ્યો.

એ કુળજો કુળજો નવાજ ટેકિઝ પાસે આવ્યો. મરાઠી ખેલ હતો. કાઝ સમજ પડી નહિ તે એ ફિરમા હતો—કે કયા નાસી જાઉં, કુનિયામાં એને કોઈ પોતાનું હતું નહિ, એર ? બ્યારે ચોરીનું કલક લાગ્યું તો હું ચોર છું, ગાંક છું, ચેતાન છું

એના દિલમાં ધરતીકપના જેવા અનિશ્ચય લાગવા માડ્યા. ગમે તેમ કરીને ખેલ ખલાસ થયો. અને તે પ્રેક્ષકોની નજર આજળથી અવિદ્યા તટના અધિકાર તરફ જતો રહ્યો એ વખતે કોઈ જાહાજ પણ જવાનું ન હતું. અમરાટની સુશીલતામાં અગિયાર વાગી ગયા. રોશનથી કોઈ ગાઠી પણ ઉપડવાની હતી નહિ, ચારે તરફ રાતની સનસનાટી ફેલાઈ ચૂકી હતી. માણસોની આવજા પણ બંધ થઈ રહી હતી. હવે શું કરવું ? કોની મદદ લેવી ? રાતના આમ બેકાર ધુમવાયો પોલીસ પકડી લેશે તો, મોટી પચાત થઈ પડશે

તે મનમાં સેકડો તોફાન લઈને રસ્તામાં ચાલવા લાગ્યો. એને ઈચ્છા થઈ કે અવિદ્યામાં કુદીને આપવાત કરે, સડક પર સુઈ જાઉં અને મારી છાતી ઉપરથી મોટર નીડળો જાય. અધરમાત એની નજર એક મકાન પર પડી. વિજળીના અગમગતા પ્રકાશમાં એક નવચુવતી બેઠી છે ધણી જ સુદર છે, સતાચને જોઈ એની નજર ખમડી. એણે ઈશારાથી સતીશને ઉપર બોલાવ્યો. સતીશ બેઠાંક મકાનમાં ગયો. સુદરીની આંચડીમાં જઈને ઉભો રહ્યો. સુદરીએ એનું સ્વાગત ક્યું એ

સુદરી સિવાય ત્યાં કોઈ બીજું ન હતું સતીશે છટકારાનો ચાસ લીધો. હવે મને કોણ પકડારી ?

હવે બચ્ચો, લાખો રૂપિયા મળ્યા

સુદરી વેચ્યા હતી, પણ એ સતીશની સમજના આખું નહિ એ સમજે પણ કેવી રીતે ? તે કોઈ દિવસ પણ વેચવાને ત્યાં ગયો ન હતો. એણે વિચાર્યું કે આ પણ મારા જેવી એકલીજ છે અને દુનિયામાં એનું પણ કોઈ નથી.

એણે ધાતુ ચિન્હ છુપાવતાં ચારે બાજુ નજર કરી કે અહીં તે સમાચાર પત્ર તો નથી ને ? જેમાં મારા પકડવાની છાનામી સૂચના તપાઈ છે ત્યાં કોઈ સમાચાર પત્ર હતું નહિ, સુદરીના પુછવાથી સતીશે પોતાનો પરિચય આપ્યો.

મારું નામ રમેશ છે, હું સરતનો માલદાર જમીનદાર છું મેં હજી સુધી લગ્ન કર્યું નથી. કાલે સવારે પાછો જઈશ અને પાછો એક અડનાડિયામાં આવીશ.

સુદરીએ કહ્યું : મારું નામ રાધા છે મેં પણ હજી સુધી લગ્ન કર્યું નથી. ભગવાને ઘર ભેડાં આપણે પુનઃ ઠીક મેળવી આપ્યું તમે મારી સાથે લગ્ન કરો. જાનેની છાંડી આનંદમાં ખમાર થશે.

રાધાએ આ વાત કહી તો ઠીક પણ સતીશની સાચી રાગી પર એને પચ્છી પૂજી હતી.

હું પણ એજ છત્તુ છું સતીશે કહ્યું : તમે મારી સાથે લગ્ન કરી કો દુનિયામાં હું પણ એકલો છું અને તમે પણ. હું પછોળાં થાકી ગયો છું પીરા મારે પાછી આપો અને સુતા માટે જગા જતાવે. સવારે તમમરી સાથે ખૂન વાતચીત કરીશ.

રાધાએ સુતા માટે જગા આપી અને હું પાછી આપ્યું, સતીશ સુનો અને જરા વારમા પેદરાગ થયો.

રાધા પણ જતાં ફોલવીને સુઈ ગઈ

પણ સતીશને ઉંઘ ન આવતી તે મિત્રતારીથી ભગવાના ઉપાસેના વિચાર કરી રહ્યો હતો. બ્યારે રાધા ઉઠી મળ એટલે તે હજારે રહીને લાગ્યો. ક્યારમાંથી પચીસ લગ્નર રૂપિયાની તોરો કાઢી માલદારમાં બાધી લીધી અને પ્રાતઃકાળની પ્રતિજ્ઞા કરવા લાગ્યો.

(૩)

સવારે રૂપિયાની નસિદી રાધાના હાથમાં મૂકતા કહ્યું — આ મારાં કપડાં છે લગ્નના ચિન્હ તરફ તમે એને તમારી પેઢી મા સુરક્ષિત મૂકી રા. હું આજે બપોરના બારની બાઈમા યત્ર જઈ જી, આવાડિયાની બહાર હું પ્રજ્ઞા પેસા લઈને આવીશ અને તમમરી સાથે લગ્ન કરીશ.

હવે તે જરૂર કરતા ખજોળાં છુલ અને બેરકાર હતો. રૂપિયા તો તેની પામે હતા નહિ. ડર પણ યાનો ? પણ તે રસ્તામાં ચાલતાં ચાલતાં પણ વહેમની નજરે જોતો હતો અને રસ્તામાં ચાલતાં રોકજીરોને ઘણી પેલિલ સમજતો હતો. એવામાં સડના નાશા ઉપર આપ્યો ત્યાં એને કોઈ રસ્તે ચાલતા રોકજીરો સાથે તકરાર થઈ ગઈ અને એની નાલી ફાડીને એક બામ પ્રથો થઈ ગયો અને લટકવા લાગ્યો.

નાશા પર પેદરાગનો હતો આશ્ચર્યજનક પાલી સિવાઈ, સિવાઈ દોડી આવ્યો. 'મિત્રતા' કરી એ જાણવાને અને આશ્ચર્યજનક સિવાઈને કહ્યું હાથકાં મારી પાસે છે.

તેણે સતીશને હાથમાં લેતાની હાથકાં પેદરાગી ઠીક સતીશે નળી જાતની કોણીક કરી. પણ પેલિલના હાથમાં આવેતો ચાર પોતાને ઓળખી ઠીક

ચોજી દિવસે અંદાસતમા કેસે ચાલ્યો
 ફરિયાદ હતી પચીસ હજાર રૂપિયા હિપાડી-
 જવાની સતીયે જવાબમા કહ્યું મારી
 કોઈ પણ જાતની બૂલ નથી કહ્યું બેઠાથી
 રૂપિયા લઈને ફરવા ચાલ્યો ગયો હતો
 કડી હવા હતી, બંકિડા પર મુખ ગયો
 જાણ્યો તે જોયું રૂપિયા ન મળે એ માથું
 પછાડ્યું, રડ્યો શોષ કરી પણ કંઈ પતો
 લાગ્યો નહિ કેટલાયો દિવસથી ચોરની
 તપાસમાં હતો. પણ પોસિસે પૂછ્યાં જેલ
 ખાનામાં પૂરી દીધો.

આપાધીશ એને થાય વર્ષની સુખત
 કેની શિક્ષા કરી હવે સતીય મુજો પર
 તાલ દેતો મદી બેઠો રહ્યો હતો. જેલમાં
 લોકો મકાયાતનાઓ બોલે છે, પણ સતી-
 યને માટે એ વાત શક્ય ન હતી. તે જ ને
 વખત આરામથી બોલતો કરતો અને
 આનંદથી ઉલ્લાસ કરતો. એની આંખમાં
 રોતદિવસ એક જ વિચાર આવતો-જાહ !
 ધણીજ ખૂબસૂરત અને સુદર એ મળી
 ગઈ છે મારા રૂપિયાની ગોસડી પેડીમાં
 સુરક્ષિત છે પાંચ વર્ષ બાદ કુંડા એ કુંડમ
 પાસે જમર બનીને રહીયો અને પચીસ
 હજાર રૂપિયાથી સ્વર્ગીય સુખ ભોગવીશ
 એ વળતે, મને ન પોષિરૂનો ડર, ન રોડનો
 ન રસ્તે ચાલતા હાડીરોનો.

તે એ આશા પર જીવી રહ્યો હતો.
 એની એ આશા પક્ષીઓની જેમ ઉડીને
 આખા બે મળે શરીરમાં અસ્તી પેદા કરી
 રહી હતી અને આનંદ ખનાવતી હતી.
 તેને કેને માટે જરા મુશ્કેલી પણ નહિ.

ધ વ છે આશા-જો મનુષ્ય-પાસે
 આશા ન હોય તો બજારમાં તેની કિમત
 કેહીની હોત.

(૪)

પાંચ વર્ષ પછી
 સતીય જેલમાંથી છૂટ્યો, એનું શરીર
 એટલું બધું સુદર થયું હતું કે કોઈ પણ

તુરુરત માણસ એની અદેખાઈ ક્યાં વિના
 રહે નહિ.

એ હળમત કરાવી, પોતાનો જીનો
 પોશાક, પહેરી રાધાની પાસે ચાલ્યો.

તે પત્રેજ ચાલી રહ્યો હતો આશાની
 સોનેરી લહેરાથી એનો અહેસા ખાલી ઉડ્યો
 હતો. ઉત્સાહના ચચળ વિચારોએ એને
 મનુષ્ય બનાવી દીધો હતો તે ધણીજ
 ઉત્સાહથી તે જગ્યાએ ચાલ્યો આવ્યો. ન્યા
 રાધાનું મંક ન હતું.

પણ આ શું ? મકાનની જગ્યાએ આજે
 નજર આગળ મેઘાન દેખાય છે, પૂછવાથી
 ખબર પડી કે આ મહેલનો સરકારે તોડી
 નાખ્યો છે વેશ્યાઓના મકાનો ઉત્ખન કરી
 નાખ્યા છે રાધા કોઈ જગ્યાએ ચાલી ગઈ છે.

ક્યાં ગઈ ? કઈ બાજુ ગઈ ? ધણીજ
 શોષ કરી, પણ સતીયને પતો લાગ્યો નહિ
 એનું મગજ કાણુમા રહ્યું નહિ માડા જેવી
 તેની હાલત થઈ ગઈ શરીરનું લોહી પાણી
 થઈ ગયું, અને બિમારી શરૂ થઈ ગઈ.

તે રસ્તામાં જનવરોની માફક રખડવા
 લાગ્યો અને હડકંપા પૂતરાની જેમ માણસોને
 કરડવા લાગ્યા લાગ્યો નાના નાના બદ્ધો
 એને પાંચરો મારતા. તે રખડતો અને ફુનિ
 યાને, ફુરમનના રૂપમાં જોતો.

તે મહિનાઓ સુધી નકંચાતના ભોગવતો
 રહ્યો એક દિવસે તેની લાચ પરાણની પાસે
 પડી હતી અને તેની આખોની બચાનકતા
 વાદળી આઠાચ તરફ જોઈ રહી હતી અને
 એની કુર્મધથી એ રસ્તેથી નીકળતા બધા
 માણસો નાકમાં કપડું દલાવીને નીકળતા
 એની લાચને સળગતી જોઈને એક દાસનિદે
 લખ્યું કે.

“સ્વર્ગ અને નર્ક અહીંયા જ છે જે
 દેખના કરે છે કે સ્વર્ગ અને નર્ક આકાશના
 પડદા પાછળ છે તે મૂર્ખ છે મનુષ્યના કર્મ
 આ બૌદ્ધીમંડળમાં સ્વર્ગની રચના કરે છે
 અને નર્કની પણ આધિગા એને જોઈ શકતા
 નથી. જેની આખ હિપાડી છે, તે જાણે છે
 કે, કુંડા છુ, પૂળી છુ છે અને મનુષ્ય
 સસારમાં આવીને શું કરવું જોઈએ ?”

જાહેર જીવનમાં

સ્ત્રીઓનું સ્થાન

સ્વ ડાહી બહેન ઇનામી નિબંધ માળામાં 'જાહેર જીવનમાં સ્ત્રીઓનું સ્થાન' એ વિષયના શ્રેષ્ઠ નિબંધ તરીકે શ્રી હર્ષદ મ ત્રિવેદી પ્રથમ નંબરે આવે છે. બ્યારે બીજા નંબરે શ્રી હર્ષદરાય ત ત્રિવેદી અને ત્રીજા નંબરે બહેન માદી આવે છે અને એમને અભિનંદન આપીએ છીએ ને પ્રથમ નંબરે આવેલ શ્રી હર્ષદ મ ત્રિવેદીના નિબંધ અહિં આપીએ છીએ. બીજા નિબંધો અનુક્રમે આગામી અંકમાં આપીશું.

૨૬ જાન્યુઆરી

લેખક શ્રી હર્ષદ મ. ત્રિવેદી

જે વસ્તુને બે બાજુ હોય છે જીવનને હોય છે અને જીવન જીવવાની રીતિને હોય છે તેનો સિદ્ધાંત નથી જોયો. જેથી રાત દિવસની ઘટમાળા નથી જોઈ સિદ્ધાંતે ફક્ત એક બાજુ રાખીને જોયું સિદ્ધાંતે ધડકો છે. જગતની ઘટમાળા મારે હાથે બે શક્તિઓ મતિમાન કરી. એક સ્ત્રી અને બીજી પુરુષ જગત જીવતું હોય તો તે બેના અસ્તિત્વથી, જગત જીવતું હોય તો તે બેના સહકારથી, જગત જીવતું હોય તો બેના સમતોલનથી. સ્ત્રી અને પુરુષ પ્રકૃતિની બે બાજુઓ છે છંદ અને સીમેટથી ધર ચણાયે જાય એકલી છંદથી કે જાય એકલા સીમેટથી ધર ચણ્યું છે. સમાજ 'તારા ઘડતરમાં પુરુષ અને સ્ત્રી બંનેએ દટાવુ પડ્યો-એક વડે તારો પાયો-તાર ચણતર સમજ નહીં બને. 'ત્રાજવાના બન્ને પક્ષો સમતોલ હોય તો જ સાચો તોલ-આવે. બાકી એક હેતુ ને બીજી નીચું હોય-તો તે વેપારીને વેપારના ધંધા મટે અચોક્કસ જ ગણી કાઢવામાં આવે. 'રાષ્ટ્રની કુક્ષિત મટે સહીદીના ચણતરમાં એકલા પુરુષો

પાપારૂપ નથી બન્યા, નથી બની એકલી સ્ત્રીઓ પાપારૂપ-બંનેના ભોમ કુક્ષિતના ખાખરે લીધા કે સાહિત્યમાં જુઓ, વિદ્યાનમાં જુઓ જીવનની એકે એક બાજુઓ જુઓ, -પુરુષ અને સ્ત્રી-પ્રકૃતિની બે બાજુઓના સહા સ્તિત્વ વિના જોયું પ્રગતિ સાધી છે. નહિ તો હાથે સ્ત્રી-પુરુષને એકજ દેશમાં સ્થાપિત થા મારે કરે અને' પણ સ્ત્રી-પુરુષોના જુદા જુદા દેશો બનાવવાનું નહીં આવડતું હોય. મારે એકલા પુરુષો જોયે આવવા મથે એ અનિચ્છનીય છે સ્ત્રીઓ અને પુરુષોના અધિકારના મિનારા ભ્યારે સમોચ્ચ યશે ત્યારે જગતને ઠિંકે કુવલ્લુકુવળો તાજ ઝળકી રહેશે.

(૨)

આને દુનિયાનું એકે એક શ્રેષ્ઠ વિકાસ સાધવા મથા રહ્યું છે બ્યારે હરજુ હીંમે પ્રગતિ સાધી રહ્યું છે ત્યારે જગતનું એકે એક અણ ચેતનધારી બની, દુનિયાની મતિમાથી ત્રેરણાનું પીયુષ પી'ઉન્નત યઈ રહ્યું છે અને તે બધામાં આસ' પ્રગતિ' કરી

હોય તો તે માનવભતિએ મનુષ્ય ભતિના બે ખાસ પેટા-વિભાગ તે એક પુરુષ અને બીજી સ્ત્રી. અને રસોડામાં જરૂરી રાખી છે ન તેને પુરુષની જરોઅર થવા દીધી નથી. પુરુષ આગળ વધે છે-પણ પોતાના પ્રગતિ-કાર્ય-માંથી સ્ત્રીને બાતલ રાખી તેણે ધોર પાપ કર્યું છે.

પણ હવે શુભ ચિહ્નો દેખાય છે જીવનના એક એક ક્ષેત્રમાં પુરુષો સાથે સ્ત્રીઓ કદમ ભરી રહી છે, સ્ત્રીઓએ ધરતો ખૂલ્યો છોડ્યો છે તેમણે પણ જરૂર-જીવનમાં ઊંડે ચોંકા બાગ લેવા માડ્યો છે.

રસિયામાં એક એવો ધારો હતો કે ઝાર દેશભરમાંથી સત્તર રૂપવતી નવયૌવનાઓ પકડી લાવે અને પછી તેને મન લાવે તેની સાથે લગ્ન કરે. આ કાર્યમાં અતેક સ્ત્રીઓને વેઠવું પડતું ત્યારે હમી આખ કરવી એ સ્ત્રીઓ માટે ધોર પાતક મનાવું પણ બધાને કપરે જીવિ આપી છે-જીવિની સાથે વસીલકિ સક્તિ આપી છે સ્ત્રીઓએ તેનો ઉપયોગ કર્યો, તેમણે ઝાર સામે-પુરુષોએ બાધેલા કાળા કાપડાઓ સામે કદમ લીડાવ્યા-તેઓ સ્વતંત્ર બની અને તેમણે પણ જીવનનો ખરો આનંદ-સ્વાતંત્ર્ય-ભોગવવા માડ્યું. થી રીતે તેમણે પુરુષોને જોર કર્યો તેનો લાંબો ઇતિહાસ અને લખવો થોડા નથી.

x x x

જીવનના અને ક્ષેત્રો છે તે પૈકી નીચેના ખાસ છે ખાસ એટલે કે 'જરૂર જીવન' સાથે થોડે ધણે અંશે જે સબલ હોઈ શકે તે -

(૧) રાજકારણ (૨) સાહિત્ય (૩) વિજ્ઞાન (૪) ધર્મ અને સમાજ

(૪)

સ્ત્રીઓએ રાજકારણમાં ઠેકે અંશે ભાગ આપ્યો તે તપાસીએ, આજે જ્યારે

સ્ત્રીઓએ દરેક ક્ષેત્રમાં ઝડપલાઈ છે અને જ્યારે તેમણે તેમાં નોંધપાત્ર પ્રગતિ સાધી છે તે વખતે તેમણે રાજકારણમાં પણ ઠીક ઠીક ભાગ લઈ નામાકિત્ય પ્રાપ્ત કર્યું છે બીજા ક્ષેત્ર પણ ક્ષેત્ર કરતાં તેઓ આ ક્ષેત્રમાં વધારે ચઢતી ચઢ છે આજે દુનિયાભરમાં વિશ્વમુદના નામની ખૂબો હતી છે, તે જો જોવામાં દેશો છે તેમણે સ્વાતંત્ર્ય-પ્રાપ્તિ માટે ઝડપે છોડાવ્યો છે હિન્દુ જેવું રાષ્ટ્ર ગુલામીની જરૂરોમાંથી મુક્ત બની તેના કર્તવ્યમાં મંદી મધુ છે ક્રાંતિનેચિયા જેવા દેશો પણ એ કાર્ય માટે તનતોડ મહેનત કરી રહ્યા છે જમાનો બાગદોડ ને સ્વતંત્ર માન-સનો છે, દુનિયામાં રાજકારણનો વા વાયો છે નવસર્જન ને પુનર્રચના આ આનંદના યુગનો પ્રધાન ધર્મ કષ્ટ ગયો. ભારે એની અસર તમે ક્યો દેશ કે સમાજ ન આવે ? જનતા બીજા ક્ષેત્ર પણ ક્ષેત્ર કરતાં રાજકારણમાં વધારે ખૂબેલી છે તે હોય તે પણ સ્વાભાવિક છે સ્ત્રીઓએ બીજા ક્ષેત્રો કરતાં રાજકારણમાં શા માટે, વધારે ચઢ પ્રાપ્ત કર્યો તેવું આ મૂખ્ય કારણ. આપણે ધણે દર જવાની જરૂર નથી હિન્દુસ્તાનનો જ શાખલો લખ્યો આઝાદી મળી નહોતી ભારતી પાત છે.

હિન્દુસ્તાનમાં એની બિસેન્ટે એમના યુગ મુક્યા ને હિન્દુસ્તાનની પ્રજામાં અપૂર્વ નેચ કેલાવ્યુ ને 'આઝાદી' ની લાવનાની પ્રેરણા તેમણે પણ આપી વખત વિતતો ગયો. હિન્દુસ્તાનમાં એક નવું બળ હતું પણ તે હતું મુબાવ બાલુની 'આઝાદ હિન્દ ફોર્સ' તેના એક ભાગ તરીકે 'ઉપન લક્ષ્મી ની એક સ્ત્રી સેના હમી થઈ તેમાં સ્ત્રીઓ 'અબળા' ની 'સબળા' બની જેના બાવડામાં દેશ માત્ર તાકાત નથી એમ કહેવામાં આવતું હતું તેમના જાતવ્યે

વચનદાર બહુ ઊપડીને ફેડી બતાવી આ વાત ત્યારે કરે છે ત્યારે મને ઝંરિની રાણી સહીબાબીએ અમો દલ સન્નુખ ઉચ્ચારેલા શબ્દો વાંઘ આવે છે, " મેં મેરી કાંઈ નહીં કુગી । " ને આઝાદીના ફતાવનમાં એ સહીબાબી હોમાઈ ગઈ આઝાદી મળી-પૂળ્ય બાપુજીના પ્રતાપે આઝાદી મળી અને દેશના કેટલાક અમલના ખાતાઓમાં એ અધિકારીઓ રાખી ને માન સમસ્ત ફતિયામાં ઓગોને અત્યાર સુધી નથી મળ્યું તે માન હિન્દુસ્તાનની ઓગોને મળ્યું રાજકુમારી અમૃતજીવર જેવી ઓગો એ માન ભોગવે છે સ્વ સરોજિની નાથક સંયુક્ત પ્રાંતના ગવર્નરપરે શાબાપમાન થયા ને પરદેશના એકઠી તરીકે પિંદ વિત્તયાસહી પડિતને પ્રાપ્ત થયું બળવાખોર એ મીમતી અગ્રણી અસહચરીને કાણ તથી બોળખતું ? યુનોના એક સભ્ય તરીકે હિન્દુસ્તાનની એક એ બિરાજે છે

આમ રાજકુમારી ઓગોએ બહેર રીતે બાજ લેવા માગ્યો છે અને હવે ને જુવાળ પ્રગટ થયો છે તે ઓગોની તરી ન જ બધ.

આ તે હિન્દુસ્તાનની વાન યજ્ઞ પણ જમતભરના ઇતિહાસ તરફ દ્રષ્ટિપ કરો હિંદુ રાજિયા ભેગમ જેવી શાહબાદીએ તખ્તનશીન થઈ ચુકી છે મરાઠી રાજ્યમાં રાણી અહમ્યાબાબીને ઉલ્લેખ મળી આવે છે હજીકની ગાદી પર એન મહારાણી વિક્ટોરીયા, ઇલિઝાબેથ, કેથરિન જેવી રાજ્યકર્તા ઓગો તખ્તનશીન થઈ હતી અને નામદાર ફ્રી બોર્ડ પછી રાજ્યા ભિક્ષિત થનાર ઉમેદવાર પછી ઓગ છે ગીરના જ મસખા અટકતા બહારવટિયાઓને પણ તેમની ઓગોનીજ દુહ હતી, અને રક્ષિતની સરકારને કોખને ઉત્તેજીત કરનાર સ્વદેશ હિંદિવિણી કેથરિન પણ એક એ

જ હતી. રાજકુત પરે પણ ઓગોને નિયુક્ત કરવામાં આવે છે કોલમસની કુમારી કુસિ, એચમ્સન, બલગમેરિયાના રાજકુત પર પર રેનકાબી, રીરિયા અને હાનની રાજકુત એ લેડી સુમીડીલર, ઉર્ગન પ્રાત તરકથી બેલ્ડમની રાજકુતની થરેસમાં નિયોજી રાજકુત એ કોટાઇ લૂપ્સ નેવે તરકથી પહેલવહેલી રાજકુત પરે નીમેલી (મેકિસેકોમા) હેનરિયટ હાપને ઉલ્લેખ વિલાપતના સામાયિક ' સીરિઝન ' મા એક વખત પ્રકાશીત થયો હતો.

નવીન રક્ષિયાનો અસલી શાપક સેનિન નહી પણ ઓગો ગોરકા નામની એક મુદર મુવતી હતી તે મરીબીમા જન્મેલી એક કિસાન કપનીની પુત્રી હતી માતા પિતાના મૃત્યુ સુધીના વખતમાં એ મહિલા જોગની સભ્ય માત્ર હતી, પણ પછી તે અતુરાઇ ને વીરતાથી કર્નલ બની આ પદ પ્રાપ્ત કરીને તેણે એટલી વીરતા બતાવી કે લોકો તેને ' Woman Napoleon ' કહેવા લાગ્યા.

અને દેશપાતાની યુક્તિ માટે કે તેની સાજ માટે અપરમા હોમાઈને ઇતિહાસને પાને અમર બની જનારી અનેક એ રાજકુમારીઓને આપણને ઠેકણે ઠેકણે ઉલ્લેખ મળે છે

કેટલાક આગળ પડતા દેશમાં ઓગોની રાજસભાઓમાં વરણી કરવામાં આવે છે વળી એવું પણ કેટલીક જગ્યાઓએ વાંચ્યું છે કે ઓગોને વહાણના હોદાઓ પર નિયુક્ત કરવામાં આવે છે વળી પરદેશમાં મહિલા ઓગો લશ્કરની યોજનાઓ પણ અમલમાં મૂકાય છે પણ આ બધાની પૂર્વ તૈયારી રૂપે ઓગોના સાસારિક મુસબોબો તેમજ આ ક્ષેત્રના ઉડા અભ્યાસની ખાસ માત્ર રચકા છે

ઝીઝી કેટલે અગે રાજકારણીય
જીવનમાં ભાગ લઈ અને સ્વાતંત્ર્ય સુપાદન
કરી શકે તેનો ખ્યાલ આ ઐતિહાસિક
પ્રસ્તાવમાંથી સારી રીતે મળી રહે છે

(૪)

ઝીઝીએ રાજકારણમાં પણ ભાગ આપ્યો
છે કદાચ તે રાજકારણ જોટલો વિશાળ
નહી હોય પણ, આ ભાગ પણ જોવા તેવો
તો નથી જ

પહેલાં ગુજરાત પર દષ્ટિ ફેરવીએ
ગુજરાતી સાહિત્યમાં એક યુગ નવરમા
સોમી, પહેલું તરી આવે છે એ જોડી છે
શ્રીકૃષ્ણ કૃતિયાલાલ મુન્શી અને શ્રીમતી
લીલાવતી મુન્શીની બંનેને એક બીજાનો
સહયોગ સાપડ્યો લીલાવતી મુન્શી ગુજરાતી
સાહિત્યમાં ફીક ફીક આગળ વધી ગયેલા
મહિલા છે, બીજા પણ કાશ્મીરેન મહેતા,
પુષ્પા ખેન મહેતા વિ અન્ય સાહિત્ય
કર્તા છે.

રાજકારણમાં અગત્યનો ભાગ લેનાર
રવ. સરોજીની નાયક પણ અગ્રેજ
કાવ્યો રચતા હતા તમને એમના
કાવ્યોમાં લમબજ દરેક દરેક ઇંગ્લીશ

સીલીકેશનસમા ફરન મશે તેમના કાવ્યો
એટલા બધા સુગંધતા ફરક છે કે તેમને
"દિલ્લા જુનજુન" તુ શોભા રમદ કિપનામ
મળ્યું છે તેમજ બોળિયુ ગયુ, પણ તેમના
કવિત્વ અને પ્રતિભાની સુવાસ હમેશા
ધરતીને ભરેલી જ રાખશે

વિશ્વ વિખ્યાત નોબેલ પ્રાપ્તિના અનેક
જથ્થુ વિજેતાઓ થયા છે અને તે દોષ એક
દેશમાંથી નહી બધે ઘણામ જુદા જુદા
દેશોમાંથી વિશ્વવિખ્યાત લેખિકા પર્વ બંધને
પણ આ માન મળ્યું છે તે સાધારણ કહે-
ગની બાધ છે તેને પણ, સમાજ રાખવા
જેવા બાળકો છે, ખેતરનું કામ કરવાનું છે
છતાપ એક નાનકડી ગૃહ-લાયકેરી વસાવાય
એટલા પુસ્તકો એણે લખી નાખ્યા છે ઉપ
સુંકત કથન પ્રમાણે તેને નોબેલ પ્રાપ્તિનો
પુરસ્કાર મળ્યો છે

'કાન્ત ના' 'પૂર્વોક્તા' મા શ્રામિતિ
લાલિનિ જના, કામના અનુવાદ નજરે પડે છે
આ લેખિકા ભૂતકાળમાં ફૂળી ગઈ છે છતાપ
એની સુવાસ ભૂતકાળને બેદીને આપણને
સુગંધ કરી જાય છે

—૧૫૬—

પ્રેમીને ઠપકો

રડી રડી થઈ લોચનાલાલ,
કે છો મેલુ ર !

માગ. ઉરના થયા બેહાલ,
કે એકલ બેલુ ર !

જાણી જાણી તમારી પ્રેમ,
કે છો મેલુ ર !

એમા, માની તમારી જીત ?
કે એકલ બેલુ ર !

ચાકળુ, કહી કે 'ન મળવું, એમ',
કે છો મેલુ ર !

આમ રજાવાં છે કેમ ?
કે એકલ બેલુ ર !

કહે તો જોડે ન તારે વાટ,
કે છો મેલુ ર !

પંછી, મળુ નહી શિર સાંઠ,
કે એકલ બેલુ ર !

ધ્યાન બેસે છે મારી વાત ?
કે છો મેલુ ર !

જેજે, આવુ ફગી નહી હાથ,
કે એકલ બેલુ ર !

અનુપસિદ્ધ પરમાર 'કાલિદાસ'

સત્ય પત્રો

અનુવાક શ્રી નલિન છા. પડ્યા

૧

પત્રકમાંક ૧

અગસ્ટ, દિ. ૬-૨-૨૯

બહેન,

‘આ પુરુષના અધિકાર’ નામક આપનો લેખ કેટલા દિવસ પહેલાં મળ્યો. x x x આપનામા પ્રતિજ્ઞા છે, માનવજાતિની સેવા કરવાની તમન્ના છે, ઉત્સાહ છે અને આ માર્ગે ઉક્ત લેખમા પ્રકટ કરેલ જાવના સંબંધી કૌંશિક સખવા મેરાયો છુ આપને મારો પરિચય નહિ હોવાથી આપને વિશ્વાસ બેસશે નહિ કે મારા હૃદયમા આપના કરતાં પણ વધુ આગ સળગે છે અધારી રાતના એકાંતમા ગેસી કેટલીયવાર બહેનોની કુદૃશા અને દયાળનકે પરિચિત્તિ, પરે આસુ વહાળ્યા છે-વહાળુ છુ

તમે પુરુષ અભ્યાસારની વાર્તા સંધી છે તે સત્ય છે તે કરતાં પણ વધુ ધુણાળનક અભ્યાસારો પથ્થરી હૃદય બનાવી જોવા છે, અને જોઈ રહી છુ શક્ય છે ત્યાંસુધી તો મેં આ જાતિની તરફેણમા મારો મત આપેલ છે માતાઓએ અને બહેનોએ સામાજિક અદોષન વખતે વ્યક્તિગત હિત તરફ ધ્યાન ન રાખતા સાંસુદાયીક હિત તરફ જ ધ્યાન આપવું જોઈએ કે આજ મતનો છુ કે જાતે દેશ, કાળ, જાતિ વિ. ને નષ્ટ કરીનેજ વિવાહ પ્રધામા માનનાર છુ પણ તે મારે સામાજિક ક્રાંતિ કરવામા માનતો નથી, વ્યક્તિગત ઉદાહરણની ઝીજુવટ ભરી તપાસ કરવામા આવે તો સમાજભોષ કષ્ટ

શ્રી મુમનજી શ્રી જીવનના અગ્રણી અભ્યાસી અને હિંદીના સુપ્રસિદ્ધ લેખક છે તેમનો એક બંગ મહિલા વચ્ચેનો માફ કે પણ નામના પુસ્તકમા પ્રસિદ્ધ થયેલા પત્રવ્યવહારનો અનુવાક અહીં રજુ થાય છે

જાતનો સડો પડે છે તે સ્પષ્ટ માલુમ પડશે. પુરુષો દ્વાપાત્ર બનશે કોષને પાત્ર નહિ સારી સમાજ રચના પુત્રી પડી છે સારાસાર વિચારનો અભાવ માનુષ પડે છે, તેમા આ અને પુરુષ બન્ને માગીદાર હોવા છતાં તેની જવાબ દારી દરેક પર અલગ અલગ નાખી દેવી તે યોગ્ય નથી જેવાં ઉદાહરણો પુરુષોની જાબતામા આપ્યાં છે તેવાજ ઉદાહરણો બહેનોની જાબતામા મેં જોવા છે અને બહેનો પર મુરસો થતો નથી સમજુ છુ હોવ સંજોગોનો-જાતા વરણનો છે નહિ કે આ પા પુરુષનો એક બીજાની ઉપેક્ષા ક્યો કરતા બેમા મળી એક સમાજ રચના કરવી જોઈએ સમાજ રચનાના માયામા રહેલ દોરો દૂર થતા જ આ પુરુષના સંબંધો આપોઆપ સુધરશે આપણા સમાજની સ્થિતિ એક એવી જગીન જેવી, યજ્ઞ મંચ છે જેમા રણપતા નથી અને ને છોડ તેમા ઉભે છે તેને ત્યાં રહેલ દોડાઓ ખાઈ પી તેની પ્રગતિ અટકાવી દે છે તેવું

બાજી કહેવર બદલાયું નથી, આ સત્તલીન
અનાજ ખાઈ ગાંધો આપવી વ્યર્થ છે
તેનાથી ગાંધો પછી શી ? આપણે તે ખેતર-
ને જ કુરસ્ત કરવું તે ।

કેટલીય બહેનો કષ્ટમયી જીવન ભવિતી
કરી રહી છે આ શું કોઈને કહેવા જેવી
વાત છે ? વિચારું છું અને બધે જ અધકાર
બાણ છું કોઈ કોઈવર તો ગુરસો કાણમાં
રહેતો નથી મનમાં યાચ છે કે આવી પુરુષ
ભવિતિનો વિનાશ થઈ ગયો હોત તો ધણું જ
સારુ ચાત ચાત અને વિચારતા યાચ છે કે
તે બહુ દોષીત નથી તે અસહાય છે-અજ્ઞાન
છે તેમની બુદ્ધિ બહેન મારી મઈ છે તે તો
દયાને પાત્ર છે તેમના પર કોષ કરવો યોગ્ય
નથી આવી હીન અવસ્થામાં પછુ બહેનોને
સ્થાગ અને તપશ્વર્ણની સાધના કરતી
જોઈ છું અને મનમાં આનંદ પામું છું તેમની
દયા, કડુણા, મમતા, તપશ્વર્ણ અને તેમના
પ્રેમથી જ પુરુષ ભવિતિનો ઉદ્ધાર થશે તેમનો
પ્રેમ અને આશિર્વાદ, તેમની ધમન અને
શુભ કામના પર વિશ્વાસ હોવાથી જ નવારે
તેમને અધીર થતા દેખું છું ત્યારે સાચે છે કે
બચેલી મુઠી પછુ જતા બેઠી છે પુરુષોએ
પુરુષત્વ ગુમાવ્યું છે અને ઓછો ઓત્ત
ગુમાવ્યો તો આપણા હાથ રસ્તાપરના
બીખારી કરતાય છુરા યરો ને વિષવા
બહેનોની મૌન તપશ્વર્ણ બાળી છે તેમના
કુખ પરત્વે અથુવારા વઢાવી છે તેમને
જોઈ છું અને વિચાર છું "કેટલું સઢન
કરે છે" અતરથી ઈશ્વરે છું કે તેમના
કુખ સત્તરે નષ્ટ થાય, પછુ એમ નથી
ધન્યતા કે તેમનામાં રહેલ સઢનથીધતા,
મૌન તપશ્વર્ણ અને સાધના સંહિત નષ્ટ
થઈ જાય આરકર પાડાડ-અગ્રીય ભેખકના
શબ્દો યોગ્ય જ છે, "ન્યાં કુખ છે ત્યા
પવિત્રતા છે મનુષ્ય કોઈ દિવસ આ
સત્ય સમજશે "

હું આજી રાખુ છું કે જે કાષ્ટ લખો
તે શાંત મને લખરો આપણા જીવનમાં
આવતા વેદ નામથી પ્રસંગે આપણી
આત્મિક જવાબાને ઉશ્કેરે છે જે આપણને
અર્થાત અને અસ્થિર બનાવી મૂકે છે આ
જવાબાને જ સળગતી રાખીને જ સવમથી,
આત્મકમનથી કામ કાઢવું જોઈએ હું
યુવાન છું યૌવનના મનગનાટનો પુનરી
છું વિદ્રોહને મારો ધર્મ સમજું છું ઈશ્વર
છું કે બહેનો પછુ વિદ્રોહ કરે એ વિદ્રોહ
એ દળ સામે ન હોવો જોઈએ કે જેમના
સાથે તેમને જીવન વિતાવવાનું છે, પછુ
વિદ્રોહ તો સમાજ રચના સામેજ લેખ,
પણો બરાબર યષ્ટ જાય - જમીન ફળદ્રુપ
બની જાય - પછી સુદર વહેા આપો
આપ કુલશે-દાસરો.

આપનો

પત્રક્રમાંક ૨

(પહેલા પત્રનો જવાબ)

દિ. ૧૪-૨-૨૬

રોહી બાઈ,

પત્ર લખવા માટે ધન્યવાદ આપે
લખેલ વસ્તુ ધર્માર્થ જ છે પુરુષોના
આવાચાર પર દયા દાખવવી એ તેના
અવાચારી ભાવોને ઉત્તેજન આપવા જેવું
નથી ? ધારે કે તેમના અવાચારી કૃત્યો
તરફ ધ્યાન ન આપતા દયા બતાવીએ તો
શું તેમનો ઉત્સાહ બમણો નહિ વધે ?
તે ઓછોને કમવચારા આનંદ નહીં માને ?
પુરુષ સંહિતવાળો છે, તે ધારે તો સમાજ
રચના બદલી શકે એમ છે આથીજ કહી
છું કે સમાજ રચના માટે કોઈ શુ-કેસાર
હોવ તો પુરુષ છે એમ નથી કહેતી કે ઓ
સામાજીક જીવો અત્યાર છે ઓઝામાં પછુ

એક જગ્યાએ કડુણા અને વાતસદ્યતાના
અરણ્ય વહેતા જોશે ત્યારે ખીણ જગ્યાએ
કઠોરતા અને પૈશાચિકતાનું તાડવ નૃત્ય
નિહાળવા મળશે સિવ અને શૈતાનનું કેવું
વિચિત્ર મિશ્રણ !

પુરુષોમા પણ આલુજ જોવા મળશે.
આમ હોવા છતાંપ આંખોને દોષિત ગણતી
નથી. તમે કહેશો અમારો અધ વિશ્વસ્ત
છે ! હું આ હોષ આ પ્રત્યે સન્માન હોય
એ સ્વાભાવિકજ છે જોડે વિચાર કરશે તો
તમે પણ મારા મતને માન્ય રાખશો. આ
પરાધીન છે તેને કોઈ જાતનો અધિકાર નથી
તેની અધીન છાછા પુરુષ પર નિર્ભર-
આધારીત-છે કોઈપણ કાપ કરવા પ્રેરાશે
પણ પુરુષોની નાદિરદાહી આગળ નખી પડશે.

આજે બારતવર્ષમા કાવ્ય જાતિ
નેટલી ઉન્નત છે તેટલીજ તે કુરુદીઓની
દાસી છે-કુરુદીઓથી બરપુર છે બધે મારુ
આ ઉદાહરણ સમસ્ત જાતિને લાગુ ન પડે
તો પણ ન્યામુખી મે જોયું છે-અનુભવ્ય
છે ત્યામુખી તો બધાજ ઉદાહરણ મારા
વિચારોને પોષે છે

હાઈકોર્ટના જજ સર નોન દાખલો
હો પોતે સુધાતક છે પંચ વિ કુરુદીઓના
વિરોધી હોષ ખુલ્લુ બડ પોઠારે છે કાવ્ય-
પદ્યશાળાના માનનીય સભ્ય છે તેમણે
પોતાની એક પુત્રીનું લગ્ન એવી જગ્યાએ
કયું છે કે ન્યાયી તેમને જલસામાં ૧૮
૩૫૦૦૦) મળ્યા. ધરની આંખોનો આ સામે
વિરોધ હતો એટલુંજ નહિ પણ તે કમ્પતી
કે પુત્રીનું લગ્ન અહિં ન થાય તો સારુ,
નગરખાનામા પિપુરીનો અવાજ કોણ સાંભળે
આથી ઉચકુજ આંખે બદલે પુરુષ વર્ગેજ
વિરોધ કયો હોત તો પેસા લેવાત ! આથીજ
બધા હોય માટે જવાબદાર હોય તો તે માન
પુરુષ જાતિજ છે,

પુરુષ જાતિનો વિનાશ થાય એમ કમ્પતી
નથી પણ એટલું તો જરૂર છે કે
તેમના કુ કૃત્યોની નિંદા થાય, તેઓ શરમથી
નીચું જુએ અપમાનિત થતાજ તેમને બાન
આવશે નહિ તો પોતાની સત્ય દયાથી અપ
વિચિત્ર રહેશે આપનાજ વિચારમા સહેજ
ફેરફાર કરી કહો, "જમીન ખરાબ નથી
પણ છોડ ઉગતાજ છોડના મુળમા કુરુદીના
કાગાઓ મુરી તેમને સત્યહીન જનારી કે છે
આથી આવશ્યક છે કે જરૂરી કાળેને કઠોરતા
પૂર્વક કાપી નાખી કાગાઓને દુર કરવા જોઈએ

સમજી કુ કે તમે આસાવાદી દરો,
લખાણ પરથી બદલજ અનુમાન બાધુ કુ
કુ તો અધીર હલો કુ રહેજ પણ વિશ્વ
મારો મટે અસુજ છે હા, માનુ કુ કે
વિવેક ગ્રમાવશે નહિ બની રહે છે મારી
અધીરતા મારા મટે લાજદાથી ન પણ
નીવડે લાચાર કુ ઉમિંઓ દબાવવા છતાં
દબાઈ રહેતી નથી, તમારી સલાહ માન્ય છે
જે કાષ લખીય તે કાત ચિતે લખવા પ્રયત્ન
કરીશ ચક્ર છે હલોમિ મને લાચાર જનારી
કે મોઢલેલ લેખ લખતી વેળા મારુ મન
અરિધર હવું ઉમિંઓ દબાવવા પ્રયત્ન કરેલો
પણ લાચાર, આજ લેખમા આપને લણી
અચકલતાઓ લાગશે. આપનું જ વાક્ય
પુનઃ - " જીવનમા આવતા વેદનામથી
પ્રસંગોની આતરિત કુ ખડ જ્વાળા આપણા
મનને ચચળા અરિધર અને અશાંત કરી
મૂકે છે " એ જ્વાળાને જલત રાખી સ પ
મથી આત્મહનથી દ્રવતા અને શાંતિથી
કામ રેવી રીતે ઉઠેલે તેજ મારે મન એક
મુરેલી છે હા એ સત્ય છે કે અમારો
વિરોધ એક જાતિ તરફ ન હોવો જોઈએ કે
જેની સામે અમારે જીવન વીતાવવાનું છે
પણ એ વિરોધ તો સમાજરચના સામે જ
હોવો જોઈએ અહિં પણ એક મુરેલી છે
સમાજ રચના તરફ વિરોધ કરીશ તો
રચના લાગુ મને પડશે ! દોષિત દરો તેનેજ ને !

આપની

“ (અર્પણ) ”

ભાઈ-બહેન

મુળ લેખક શ્રીમતિ કલ્પવતી મલીક
અનુ શ્રી દિપલા વ્યાસ

“મ” એ એ । એ બા ।
એ એ । ”—એકવાર, એ
વાર નહિ અને સતત, અટક્યા વગર કમળનો
બેઠકો સંભળાવે એટલે સાવિત્રીથી સહન
યય નહિ, કારણ તેપર અને કિંજાઈનની
કોમી ટેબલ પર પછાડી તરત તે હોતી થઈ
અને વ્યવસ્થાના બારણા બહાર ઉમેલા
કમળને તેણે ગોદમાં લીધો હોઈથી જીવકારતા
જીવકારતા તે બોલી—“ ના રહીએ દીકરા,
સવારના પહોરમાં ના રાખ । ”

“ તો નિર્મળા મારે ગીત કેમ ગાય
છે ? ને મારે આ ખમીસ પણ પાણી
કેરાડી છાંટી નાખ્યું । ”

સ્નાનાગારમાંથી ફળુ ઝીલ્યા સર’કાદી
નિર્મળા મધુમણી રહી હતી—”

“ એક છોરો હતો, તે રાતલ
હતો । ”

“ કુટ છોકરી છે, નાહિને એને બહાર
તો નીકળવા દે પછી એને એવી ફટકાકે
ગોળ જુલી ગય ”—બા પાસેથી આ
આત્માસન પામી કમલ કમળ બદલવા
ચાલ્યા ગયો.

કાણુ જાણે કેટલીએ મગવ દામનાઓ,
બાવનાઓ અને આવીવાદો વર્ષવતા વર્ષવતા
સાવિત્રીએ તેના બાઈને જ-મગાડના રિવસે
બેઠ તરીકે આપવા એ સરેદ રેશમી વસ્ત્ર
ઉપર પતંગીઆની સુદર કિંજાઈન એવી
છે આજા શુરા, સોનેરી અને ઘેરા રાતા
રંગના રેશમી દોરણી ટેબલકંથાય ગૂંથતા
ગૂંથતા એના હેપમાં કેટલાંએ મીઠા સ્મરણો

માનસશાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ બાલમાનસનું
વિશ્લેષણ કરતી ભાઈ બહેનના બાળક
પ્રેમની એક સ્વતંત્રગીત વાતા

મ્

આવીઆવીને દટાળી ગયા હતા, અનેક વન,
પર્વત, નદી-નાળા તથા મેદાનની યે પેલી
પાર કમાક દરથી એક, મુખાકૃતિ વારવાર
નેત્રોની સમિષ આવીને એના શેરેશમને
પ્રવહિત કરી મૂકે છે વળી એમ લાગે છે કે
જાણે સાચી દિવાલ પર ટીંગાવેલી નરેન્દ્રની
તસ્વીર દસીને બોલી હશે “ બહેન । ”
સાવિત્રીની આબોમા પ્રેમાશ્રુ હલકી હાથ
પર્તગિયાની એક પાખ પુરી થઈ ગઈ છે,
બીજી તરફ શુધવાની સરઆત કરે તે
પહેલા જ કમલના કસ્ટા અને મામુઓએ
સાવિત્રીને ફરીથી ત્યાંથી હાથ દરજ
પાડી દીધી

ગુલની વસ્તુઓ એમના નાખતી નિર્મ-
ળાની નિષ્ટ હતા રહી સાવિત્રીએ કડકાઈથી
કહ્યું “ નિર્મળા, આપડી મોટી થઈ તોય
તને શરમ પણ છે કે નહિ ? કમલ તારાથી
ચાર વર્ષ ન્હાનો છે, તું એને તારી કેમ
ચીજને અડકવા દેતી જ નથી, હરેકપણે એ
નિચારો રહ્યો રહે છે ધારો કે એણે તારા
કપાસબેશ્મને જોવા લીધું તો શું બમડી
ગયું ? ”

નિર્મળા નીચું માથું કરી ધીમું કમી
રહી હતી, એ વેધ સાવિત્રીને મિલજળ વધુ
હતી ગયો એવો મોટે ધારે બેલવાની
સરઆત કરી “ રાણીજી, મોટી થઈ

ત્યારે ખબર પડશે, બ્યારે એવું મોઢું નેવાય નહિ મળે. બાઈબહેન કાંઈ હંમેશાં સાથે નથી રહેતાં.. કાંયે સવારે છૂટા પડવું પડશે.”

બાના ધમકાવ્યાથી બાસિકાના નાનકડા માનસને ગ્રસ્તવશ્યમા મૂકી દીધું. આશ્ચર્યચકિત બની તે બાના ગુરસે થયેલા મોઢું બાણી એક રિયર, ગભીર, કેટલેક પૂર્ણ દષ્ટિ નાખી રહી ગઈ.

લગભગ અર્ધો કલાક પછી સ્કેન્ડલ ઉઠા સીન મુખે નિર્મળા બ્યારે કમલને લઈ રુકસમા ગઈ ત્યારે સાવિત્રીને તેની સર્વ વાત્સાળતા સારહીન લાગી એકાએક થોડા વધે પડેલાની એક પાત એને યાદ આવી ગઈ ત્યારે તે નરેન્દ્ર સાથે કેમ લડી પડી હતી ? હિ !

એક દુરુચ જેવી વાતમા . પરન્તુ આજે જે વાત દુરુચ જેવી લાગે છે તેજ વાતે એવું ઉમ રવરૂપ ધારણ કરું હતું કે જેને કીધે બાઈબહેને પુરા એક મહિના સુધી એક બીજા સાથે વાત પણ કરી નહોતી . એકાએક સાવિત્રીના અહેસાસ પર હાસ્ય પ્રતી ઉદય, એને માઠ આનંદ કે એ અબોલા તોડાવવા નરેન્દ્ર બિચારો પણ કેવો તણસતો હતો રાતદિવસ નવી નવી રેકડો લાવી વગાડવી, મિત્ર પાસેથી ફુર્બીન માગી લાવવું અને જતા આવતાં બહેનના ઝોરકામા ડોડીયું કરી એવું કે કંઈ પ્રમાણ પડે છે કે નહિ . ચોતે બંને પણ કેવી ચોરી છુપીયો મોઢાઈની રક્ષાથી નરેન્દ્રના ઝોરકામા મૂકી આવતી-આ બધું યાદ કરી તેને ખુબ હસવું પણ આવી ગયું.

* * *

હરી રેખલકનોથ હાથમા લઈ ખરતાં ખરતાં મનમા ને મનમા સાવિત્રીએ પ્રતિજ્ઞા લીધી કે આજથી હવે બાજકોને જરાય

, ૪

ધમકી આપવી કે ફટકારવાં નથી, પરન્તુ બ્યા બ્યાર વાગે નાની રીસેસમા ખાવાં મારે બન્ને જાણુ ઘેર આગ્યા ત્યારે કમલ તરફથી ફરિયાદ ચાલુ જ મઠ મઠ ‘ બા ! નીચુ મને એની સાથે ચાનવા દેતી નથી અને પાછળ મૂકીને દોડી આવી છે ‘ મનદાઈ નીર પૂણું ધારાયે ‘ ને બાલે ‘ કમલ નીર પૂણું ધારાયે ‘નું આપન માઠ ચીઠ્ઠે છે બો ‘ ગધેડી કહે છે ”

ખાસ કોઈ ગભીર વાત નહોતી અને બીજા કોઈ દિવસે નિર્મળાની આ મરતીને હસીને સાવિત્રીએ દાળા નાખી હોત, પરન્તુ આજે સવારથી જ એના મનગમતા અને આગરપદ કામકાજમાં વાર વાર એ દિલ્લ ઓકરીએ ડબ્બલ પાડ્યા કરી એથી સાવિત્રી ગુરસે થઈ ગઈ એક ધાલ નિમૂના માલ પર ચોરી દઈ ગુસ્સામા બોલી “ બસ, હું તો યાકી તારાથી કાતેજ રુકસમાયો તાર નામ કલાવી નાખુ ત્યારે ખરી ‘ આ અગ્રેજ બજુનરુ જ પરિણામ છે આ દીંગણ જેવડી ઓકરીએ તોફાન કેવું માડ્યું છે . અત્યારથી બાઈબહેનોનું મોઢું મથવું નથી તો મોગી થઈય તો કોણુ જાણે શું થે કરીય ? ” - પછો થાળીમા પૂરી અને ચાક પીરસી બન્ને બાજકોની સામે લાગી મૂકતા સ્કેન્ડલ ધીમા રવરે તે બોલી “ જે નિર્મળા બ્યારે કે તારા જેવડી હતી ત્યારે મારા બાઈ બહેનને કદી પચવતી નહોતી, મારા બા-આપાને પણ નહિ ” પરન્તુ આ વાત રહેતાં કહેતા સાવિત્રીના થોડા કંપ પણ આવી ગયો.

* * *

“ બો બા ! ” અને બન્ને સીતાને ઘેરથી રવારી જોઈય, જાણે ને ! ” કમલે નમ્ર રવરે એની બાળી સમતી માગી.

“ ના બાઈ, આપણે ઘેરથી કયા

દેખાતી નથી ? ” ગારજુતી ઓઘે નિર્મળા હતી હતી. સાવિત્રી સમજી ગઈ ખીજ-વાઘને બોલી “ સારું દેખો, સાચવીને પાછા આવજો, છોકરી કેટલી સેતાન છે ! આ બાધાને આગળ કરે છે - નામ એવું અને કામ પોતાનું, નવ ”

પાંચ વાગે ગહેરિમની સ્વારી નીકળવાની હતી. ઘડીવારમા તો ચોક્કસ સેકડો મનુષ્યોની ગીર્દો ગમી ગઈ સાવિત્રીનું ધ્યાન કદી ટાળા, લીલા, રંગ જેડે પી વચ પહેરી આવેલા જન સમુદાય ઉપર જતું તો કદી સ્વારીને લીધે અડધી ગમેલી મોટર ગાડીઓમા ભેટેલી વ્યક્તિઓ બધી અનાયાસે ખેંચાઈ જતું અને આ બાધુ બાળકી નિર્મળાના ચોક્કસ દોશજ છૂટી ગયા ! આખા ઘરમા જનરે કમલનો પડછાયા સરખો જણાયો નહિ ત્યારે બ્યાકુળ જેવી ખની તે એક ખડમાથી ખીજ ખડમા, પાછી હજમાએ એમ પાખ વિનાના પખીની જેમ તરફડતી દોડવા લાગી, એના બાસ નેત્રાની સામે અધકાર હવાઈ મચે. એને સર્વજ્ઞ સુત્ર સુત્ર લાગવા માડ્યું આ પાસેથી કેટલીયે વાર નાના બાળકો બીડમા ખોલાયાની વસ્તો તેણે સાલળાં હતી હાથ-હાથ ! એના બાધ કમલ કયા ગયો હશે ?

નીચેની સડક ઉપર જુદા જુદા પ્રકારના રંગરેખી રમકડા, નવા નવા આકારના ફુલડા, કાગળની ફરફડીઓ અને પખા, બિજ બિજ સરની પપૂડીઓ વેચનારાઓ બાલજગત ઉપર એક સમોહની જાળ બિછાવી દેતા હતા થોડે દુરથી દમદમ કમલમ નગારોનો અવાજ પથ્રુ આવતો હતો. નિર્મળા આ સર્વ ચિત્તાકર્ષક વસ્તુઓ બાહી જોયા કે સામળ્યા વિના બીડને ચીરતી વેગપૂર્વક દોડતી દોડતી સીતાને ઘેરથી નીકળી

પડી. પરંતુ કમલ તો ઘેર, પથ્રુ નહેતો રકતા રકતા નિર્મળાની આખો સૂકો ગઈ મહેરોય ફીકડો પડી ગયો. છેવટે કુસકા સેતી સેતી, રૂધાવલા કંઈ એની આ પાસે જઈ બોલી “ કમલ કમલ તો સીતાને ઘેર પથ્રુ નથી ! ”

સાવિત્રીનું બાધુ શરીર એકવાર તો સકસા કપે છે. ઘડીવારમા બીડ, મોટર અને ગાડીઓના ભયથી ઘણી અનિદ્ર સ્વપ્નો પથ્રુ એની આખો આગળ આવી ગઈ, પરંતુ એને એના બીકણ છોકરાની નસેનસેના પરિચય હતો એને ખાતરી હતી કે કમલ જરૂર કંઈ કાઢીને કુશને ઉભો રહીને અથવા કોઈ નોકરના સામે સ્વારી જોઈ રહ્યો હશે, છતાં તેણે કુસકા લઈ લઈ રડતી નિર્મળાને છાતી સરસી ચાપી ધીરજ ચાપી નહિ, છેલ્લું તેમણે અમ્મો પામી હોય તેમ તેની છોકરીના રૂદનને સમજવનો પ્રયત્ન કરવા લાગી રહી રહીને તેના મનમા સદેહ ઉપજતો કે આશયીય વધારે ભલા માના હેવાથી પથ્રુ વધારે કમલને માટે કાઢના દિલમા દર્દ-ચિન્તા થાય ખરી ? અને આ નિર્મળાને તો ક્યાંથી ધામ, જે આખો દિવસ કમલને સતાવ્યાજ કરે છે ?

સ્વારી પુરીએ ઘઈ ગઈ કમલ પ્રેક્ષકોના ઝુંડ પથ્રુ વીખરાવા લાગ્યાં મોટર-ગાડીઓની ધડાધડ આવ જન પહેલા જેવી શરૂ થઈ ગઈ અને સામેના જ ફુટપાથ ઉપરથી સફેદ ચર્નું અને સફેદ ખગીસ પહેરેલા કમલ રોય પહેરતી ડોક્ટર સાહેબના નોકરની આમળાં ઝાલી ઘેર આવતા જણાયા

* * *

હરી દાદરમા કુસકાની અવાજ સાંભળી સાવિત્રીએ ડોકથુ ક્યું તો તે મનમુગ્ધ બની ગઈ કમલને દૃઢ બાહુપાશમા ઝકરી હેવા

(અનુરૂપાણ પાન ૩૧૫)

ગોરા ગોરા એના ગાલ હતો નાચુક
અને નમણુ તાક હતો, અને
આંખો તો જાણે એ ચાંચેલા ધતુભયની કમાન.
એમાય જ્યારે તેના ગોરા ગાલ ઉપર કાળા
વાળની એકાદી સદૃશ સતાકુકડી રમતી
ત્યારે તો જમનાનું રૂપ કાંઈ એવજ દેખાતું
હજી હમણાજ તે યુવાવરયામાં પગલા
માંડી ચુકી હતી.

તેના લગ્ન હજી હમણાજ થયા હતા.
જ્યારે તે પરણીને, પ્રથમ શુશ્રુષ્ઠી આવી
કે તરતજ તેની જેમ એક ચંચળ પોલીસ
ધન્વસેક્ટરની હાયામાં હતી, તેના પોલીસો
કોઈ તાળુ એવની જડતી લઈ નાખે, બરા-
બર નિરક્ષણ કરે, તેમ જમનાની સાસુ કે
જે મુખ્ય ધન્વસેક્ટર હતી, તેની નજીક કે જે
સમઘન્વસેક્ટર હતી તેની સરદારી નીચે
બધા સમાવહાતાઓએ તપાસ કાર્ય શરૂ કર્યું.

‘વહુ ફપાળી તો છે, પણ કાન જરા
લાળા છે.’ એક અંધાર આખવાળી બાપ્તએ
પોલ કરી.

‘અને કાન તો ઠીક, પણ એના કાનના
એરીંગ તો જુઓ.’ બીજી બોલી ચરે.
‘એના માંખા જ એનાં લોભાયા છે જુઓને
એની બગડી અને એરીંગ.’ સળ ધન્વસેક્ટરે
સાથ પૂરાવ્યો. ત્યાં તો મુખ્ય ધન્વસેક્ટર
બરાબર.

‘હું તો મારા રતન જેવા ફિકરતો
વિવાહ જ તોતી કરવાની.’

હજી હમણાજ નવવધુ બનીને આવતી
જમના તો આ બધું જોઈ ડબ્બાઈ જઈ

તે નમ્રતાથી બધું સહન કરી રહી હતી, આ
પણ તેની સામુદ્રી સહન થયું નહીં.

‘મેળામાં જીમ છે કે નહીં? સાન મુઠ
છે મુઠ?’ આવી રીતે વિવેચન થયા પછી
પછી પહેલી બેઠક બરખાસ્ત થઈ. અને
જમના તેના કુખને મનમાં સમાવતી તેના
એવડા તરફ ચાલી.

કરસન સમજી માણસ હતો તે એવ-
ડામાં બેઠો બેઠો તેની પત્નીની કુદૃશા જોઈ
રહ્યો હતો તે આ બધું જોઈ મનમાં અપાર
કુખ પામતો હતો તે વિચારતો હતો કે,

‘આજે સાંજે સાંજમાં જ જમના
ચાલી રહ્યું લાગે છે.’ વાત વાતમાં વધુને
ગાળા દેવી, તેને હલકી પાલતો એ તો જાણે
તેના સાધારણ અવહેવાર થઈ પડ્યો છે
અને ‘તે આગળ વિચારે તે પહેલાં તો
જમના અંદર દાખલ થઈ તેની નીચી
દબેલી આખોમાથી જાણે તે બળ પૂર્વક
આસુઓનો ધોધ રોકતી હતી ધીમે ધીમે તે
અંદર આવી અને તેના પત્નીના પગ પાસે
બેસી ગઈ કરસન ઉભો થયો, બારણું બંધ
કરી આબો, પછી આવીને પ્રેમથી જમનાને
હાડી અને ઢાંધીયા ઉપર બેસારી.

‘માનો સ્વભાવ જ એવો છે જો
જમના, એમાં કુખ ન લગાડીએ એ તો
માને અને બંધને ટકટક કરવાની ટેવ પડી.
છે તું તારે ચાંચીથી સંભળ્યા કરને એજ
તેમને યાત કરવાને રામચાણ ઉપાલ છે.’
અને જમના, તેના પત્નીન આવી પ્રેમ પૂર્વક
પાતો કરતો જોઈ બધું કુખ ભૂલી ગઈ.

યોય મહીનાની કહી મનુષ્યના કલેબને વીધી નાખતી હતી હજી હંમણા જ સાતના ટકારા પડ્યા હતા છતા રાત્રી પડી ગઈ હોય એવું લાગતું હતું જમના ખાઈ પીયને જરા ચુલા પાસે બેસીને તાપતી હતી તેના અંત ઉપર એક ચોક્કી, ચણીયો અને જરી ગયેલો સાડલો, એ ત્રણ સીવાય કશું જ નહતું તેના શરીર દાડ, બહે બાંધી સધને ફમલો કરતી હતી.

‘બા, બા, બા, બાબી સાહેબ તો ખાઈ પીયને તાપે છે, કેમ જણુ કઈ કામ જ નથી લાગતું’ જમનાની નજીકને જમના તાપે તે ન ગમ્યાથી તેની બા પાસે જઈને ચાવ ખાધી પછી બહે કોઈ કોઈ વિનય ક્યો હોય તેની અદાથી ઉભી હતી આ સામળીને જમના તો બિચારી તરતજ કામે લાગી ગઈ, કારણ કે ઢાક કરતા તેની સામુની વધુ ખીક તેતી

‘હા, નાલાયુક’ સામુના શ્લોકો એક પછી એક બહાર પડવા લાગ્યા, ‘આવી ત્યારથી કાઈ કામજ નથી કરતી, ખાણુ પીણુ અને ઉધણુ’ કેમ જણે પેતેજ બધું કામ કરી નાખતા હોય એવી રીતે અંતુ કપકો આપવા લાગ્યા અને થોડી વારમા, તો પ્રથુ પશુ બહે આવી સાસુ આથી થરમાતો હોય તેમ હુનિયા ઉપર તેણે સાવ અધકાર જમાવી દીધો.

સવારથી સાંજ સુધી કામ કરીને જમના લોથપોથ બની ગઈ રાત્રીએ સુતી હતી હજી સવાર થવાને વાર હતી તમેજ તેના કાન ઉપર, અણુનના તીરની જેમ તેની સાસુના એક પછી એક મહા વાક્યો અચડાવા લાગ્યા

‘અમાગણી હજી ઉઘે છે, આ ઘરમા આટલું આટલું કામ - પડ્યું છે, તોય વાલાયુક ઉઘે છે, તો રાણીસાહેબ જરા

ખાપાને કરેવું હતું ને કે મને કોઈ રાખના કુવર સાથે પરણાવો’

જમના તો ત્યારથી સાસુસાહેબ બાથ લૂની પ્રગટ તૈયારી કરે તે પહેલા જ ઉઠી ગઈ હતી. છતા સાસુનું બાથલુ ચાલુ હતું આ બોલને દરશન એક ઉતો નિસાસો નાખી તેના કામે ચાલ્યો ગયો જમનાને તે જ હિંમત આપતો, અને જમના મારે તો આ ખારા અમુદમા, તેનો પતી જ એક મીઠી બિચારી સમાન હતો.

આવી રીતે દિવસો વિલે જતા હતા જમનાને અહીંયા આવ્યે એક વર્ષ પુર થતું ન હતું. તેની ઉપરતો અચાનક જીલમ પહેલાના જેવો જ હતો, પશુ હવે તો તે ટેવાઈ ગઈ હતી અચાનક તે ગામમા કોલે-રાએ દેખો દીધો અને આવતાની વાર જ જમનાના સાસુને કાલેરા લાગુ પડ્યો.

‘વાલસુધના પગલા જ અવળા છે’ સાસુ બેનડવી.

તે ગામના કોઠડરે જમનાની સાસુની તપાસ કરી કહ્યું કે ‘પૂરતી સારવાર મળશે, તો જ બચશે, હજી જે સારવાર કરશે, તેને પૂરતું ખ્યાન રાખવું પડશે નહીંતર તેને કાલેરા લાગુ પડશે.’ આમ કહી કોઠડર દવા આપી ચાલ્યો ગયો.

‘એ સારવાર કું કરીશ’ જમનાએ ધીમેથી કહ્યું એ સામળી જમનાની નજીક આવી જ બની ગઈ કરતનને પશુ આનંદ ગયો ને એક પ્રેમપૂર્ણ નજર જમના તરફ દેહી બહાર દેહી બહાર ચાલ્યો ગયો જમનાની સાસુ તો બેબાન હતી જમનાની નજીક તો જમનાના પગ પકડી રહી ઉઠી.

‘બાબી તમે કેરા ક્યાણુ છો, મને માર નહીં કરો ?’

ગાડા રે ગાડા મારા નજીકના
એમા તે શું માફી માગવી'તી ?

જમનાએ પ્રેમથી જવાબ આપ્યો.
'ચાલો આપણે સાથે માની સેવા કરીએ
અને પ્રભુને પ્રાર્થના કરીએ કે માને બચાવે.'

x x x

અને જમના, તેની નજીક અને કર
ચનની અમુલ્ય સારવારની બા બચી ગયા.
તે જીવુ જોતી હતી તેના પાણીના ખાસાથી
માંડીને જે કામ માગવું હતું તે જમનાએ
બરાબર ક્યું હતું તે સમજતી હતી કે મને
નવું જીવન આપનાર જમના જ છે જળમય
સાહે તે બોલી ઉઠી 'નહુ બેટા' મે તમને

જીવ સતાપી ૦, તને સતાપીની કુ ક્યા
બચમા છુડીશ ?

'મા, આનુ શું બોલતા હશે.' જમના
ચરમકર્ષ ગઈ

અને પછી તો, જમનાના સાસુ બરાબર
શાન્ત થઈ ગયા. તે કુટુંબ કીલ્લોત કરવું
હળીમળીને રહેવા લાગ્યું જમનાને બે દીકરા
પણ છે કરચન વિચારે છે

'આ જતીનો પ્રેમ અગમ્ય છે આવી
ઓઝોથી જ ભારતની પ્રતિષ્ઠા ઉજળી રહી
છે એવી આશા' શુદ્ધેવીઓને લાખો
વદન હો'

સાધ-ગાહેન : (પાન ૧૧૨૨ આદ)

સરસો ચાપી નિર્મળા બમણા વેગથી રડી
રહી હતી, એના કેમળ શુભાશી ખાસ મોટા
મોટા આસુઓથી બીના થઈ રહ્યા હતા અને
વારવાર કમલના મ્હો પર બચીઓ ભરતી
તે કહી રહી હતી "ઓ મુરખા' શું ક્યા
ભાગી ગયો હતો ? ગધેડા' શું ક્યા
ગયો હતો ?"

સાવિત્રીનું હૈયું બરાબર આલ્પ, પવિત્ર
પ્રેમભર્યા આ હરપને જોઈને એક આનંદની
ધારા એના અતરથલમા વહેવા માંડી આખ-
માંથી દૃષ્ટતાં આસુતાળા મુખે તે નીચે ઉતરી
અને કમલને બદલે નિર્મળાને છાતીએ લગાડી
એણે તેનું મુખ સુખી લીધું અને તે બોલી
'બેટા, ગાહેનને પ્યાર કરજો, તારે માટે તે
કેટલી બધી રડી છે ? શું ક્યા વિના કેમ

જતો રહે છે ?" નિર્મળાને આદરુ માન
મળવું જોઈ કમલ બોલી ઉઠ્યો

"તો અમે ત્યાં નહિ રહ્યા હોઈએ,
કેમ ?"

"તું કેમ રહ્યો હતો ?" બાએ
કુટુંબવશ પ્રજીવું

"મારે કુસકો જોઈતો હતો અને પૈસો
હતો નહિ."

નિર્મળા દોડીને એના બેમા કરેલા પાવ
લીના પૈસામાથી બે કુસકા અને કામળના
બે રમકડા લઈ આવી, કમલના કાથમા મુકી
એકવાર ફરી એને સુખઓમા ગ્રહી બોલી
"અહા' શું એકસો કેમ આપ્યો ગયો
હતો ?"

એણે મયમ ગુમાવ્યો અને એના કપાળે વેધવ્ય જડાઈ ગયું.

અભાગી

લેખક શ્રી જયત ચૌહાની

૧૫૦ કનુની રાત્રિઆત હતી જૂન માસની ૩૦ મી તારીખે મધ્ય રાત્રિએ ગાજ વીજ સાથે વર્ષાદતુ આગમન થયું વાવાઝેડા અને તોફાનથી સારથે રાફેર ખજમળી ઉઠ્યું વીજળીના કડાકાથી અગાધને બાળકો ભાગી જતા રડારોળ કરી મૂકતા હતા

નગરની મધ્યમા આવેલા એક શુશોભીત બંગલામાં વસ્તી જમત અવસ્થામાં જણાતી હતી. મધ્યરાત્રીએ પશુ બંગલાની વીજળીક બીલીઓ અગગ્યાટ સળગતી હતી. નોકરો ઢોડધામ કરતા હતા

એ બંધો હતો સફેરના એક શ્રીમત કરાક શેઠ ગ્રેમાનદનો. એમનો પુત્ર સુબોધ છેલ્લા ૬૫ વરસ દિવસથી માંદગીના બિછાને પડ્યો હતો. એની સ્થિતિ આજે કંઈક ભયંકર હતી. પિતાએ પુત્રને બચાવવા સ્પેશીયલ ડોક્ટરને બોલાવ્યો હતો. પરંતુ હોંના જીવનની ઢોરી કુદી થઈ ગઈ હોય એમ સૌને લાગતું હતું

સુબોધના પલંગ પાસે અનેક સગા બહાઈ વીટળાઈને બેઠા હતા. એના માથા આમળ એની પત્ની શોભા બેઠી હતી. સુબોધને એ ખૂંચ ચાહતી હતી, ધ્રુવે એની કમ્પા મુજબતો જ એને પતિ, આપ્યો હતો. પરંતુ, પુરુષમાં પછી પ્રથમ વર્ષે જ એના જીવનમાં આ ભયંકર તોફાન આવ્યું

‘નાથ’ શોભાના કંઠમાંથી ધીમે અવાજ નીકળ્યો પરંતુ બેશુદ્ધ અવસ્થામાં

નિશ્ચિતન પડેલા સુબોધને એ જામત ન કરી થઈ સ્ત્રીથી સુબોધના કાનમાં એણે એવ શબ્દો ઉચ્ચાર્યા, અને સુબોધ કંઈક અણગમ્યો

‘હાથ’

શોભાના હૃદયમાં આચાતુ, એક કિરણ પ્રગટ્યું એણે ધીમેથી સુબોધના ગોઠામાં ચમચી વડે પાણી રેડ્યું અને સુબોધ કંઈક જામત થતો જણાયો

‘હું ક્યા છું. શોભા ક્યા ?’

‘હું અહીં જ બેઠી છું, મારા સ્વામી’ અને શોભાએ સુબોધના લલાટ પર પોતાના કાનથી હાથ ફેરવ્યો.

‘કેમ લાગે છે હવે ?’

‘મને શું થયું છે...આ બધા મારી આમળ પાછળ શું કામ બેઠા છે ?’ સુબોધ સાંધારણુ આંખ ખોલી આજી બાજી નજર નાખી

ડોક્ટર, બધાને બહાર જવા મુજબા આપી, અને સુબોધ પાસે, કંઈક શોભા અને ડોક્ટર જ રહ્યા.

‘ડોક્ટર...તમે શું જીવો છો ? મને શું થયું છે ?’ સુબોધ ડોક્ટરની સામે નજર કરી કહ્યું

‘સુબોધભાઈ તમારી તબીબત કંઈ અસ્થવસ્થ જણાય છે બાકી બીજી તો

કંઈ નથી. તમને ખીચુ કંઈ કુખ યાય છે ? ખીચુ કંઈ ફરીવાદ હોય તો કહો દર કરવા પ્રપત્ન ફરીય '.

' ડોક્ટર અને કંઈ સમજે પડતી નથી શોભા '.

' શોભા બહેન તમારી પાસે જ છે ' ડોક્ટરે શોભાને જરા નજીક બેસવા ધસારો કર્યો.

' કેમ . ? કુ તારી પાસે જ છું સુબોધ તારી ફીકરમાં બધા બેચેન બની ગયા હતા. હવે કંઈક જીવ ઠંકાણે આવ્યો છે '.

' મારી ફીકર, અને શું થયું હવે ? કેમ બોલતી કેમ નથી ? સુબોધને કંઈપણ યાદ હોય એમ લાગતું નથી.

શોભા બહેન હમણાં એમને વાતો ન કરાવશો. ઠારણ કે હજી એમના મનજ પર નબળાઈ છે જો કે જોપરેશન થઈ જ સફળ થયું છે અને તો કેસની આશા ન હોતી પણ હમરે લાજ રાખી છે '.

ડોક્ટર શોભાને સુચના આપી યદ બહાર ગયા, ' શોભા ' સુબોધ શોભાનો હાથ પકડી ઉભો થવા જાય છે,

' જરે જરે... આ શું કરે છે. હમણાં બેઠા નહિ થવાનું સૂચન કે તારી પાસેજ બેસુ છું ' શોભાએ સુબોધને પાછો સુવાડો દીધો અને એની ખૂબજ નજીક આવીને બેઠી.

' કેમ અને બેઠો નથી થવા દેતી '.

' ડોક્ટરે ના કહ્યું છે મારે '.

' ડોક્ટરે તો ગાડા થઈ ગયા છે... તું પણ ગાંડી થઈ ગઈ કે શું ' સુબોધ એના મનમાં શવે તેમ બોલતો હતો.

' સુબોધ... જાણા સુબોધ શોભાએ

જાણ બરી એક નજર માડો અને ઉભળતા હૃદય એક ખીચાને તીરખી રહેતા.

' શોભા કેમ મારી સાસુ આમ તારી તાણીને જીવે છે '.

' તું નવો જન્મ લઇને જન્મતમાં આવ્યો ' મારે '.

' કેમ નવો જન્મ કુ મરી ગયો હતો '.

' એ જરા ધીમેથી બોલી વાતો કરવાની ડોક્ટરે ના પાડી છે તું જો નહિ માને તો મને પણ બહાર જવાનો ફરજ પડશે '.

' સાલ ગાંડી અને બનાવે છે શી ' અને સુબોધ પ્રેમના આવેશમાં પ્રસંગમાં બેઠો થઈ ગયો અને શોભાને બેગ પડ્યો શોભા એના પ્રજુલમાં બેચાઈ એને બાન ન હવે કે સુબોધના ઘરિરે આની શું અસર થશે. હિમયા આત્મા પરરપર બેઠ્યો અને સુબોધના મનજ પર એની અસર થવા માંડી.

સુબોધના જાન તદ્દઓ તુલવા માંડ્યા અને પળવારમાં જ એ વર્તમાન જીવનની વાતોને વિસરવા માંડ્યો એને જીવનની વાતો યાદ આવેલી જીલવા માડી.

' સુબોધ મારા સુબોધ '.

' કાણ છે કાણ છે તું ' થડી પ્રદેશ પ્રજુલથી ધલકતા દેવે જેને બેઠ્યો હતો તે સુબોધ જીલી ગયો.

' સુબોધ આમ શું કરે છે... કે તારી શોભા ' શોભાએ પ્રેમથી એના હાથ પકડ્યા.

' કેમ કેમ હજી મને નથી છોડતી તોલ દર યા કે તારો કાણ ? '.

હવે શોભાને બાન થયું કે સુબોધની યાદ ફાસ જતી રહી છે, એણે ત્યેરથી તોલ

પાડી અને અને ઘરના બધા જે થડી ભર
નિરાતે સુતા હતા તે ઝંખડી ભગી ઉઠ્યા
ડોકટર પશુ ગભરાતા, હોડી આબ્યા.

‘ શુ છે શોભા બહેન ’

‘ ડોકટર આમને ફરીથી કહી ચક્ર ગયુ ’

ડોકટરે સુબોધ તરફ નજર કરી અને
શોભા તરફ નજર કરી શોભાને પૂછ્યુ

‘ સુબોધભાઈ પધારીમાથી બેઠા
યથા હતા. ’

‘ એકવાર નો મે એમને બેઠા યના
અટકાવ્યા હતા પશુ ફરીથી એ વાતો કરતાં
કરતા બેઠા થઈ ગયા અને મને ’

શોભા આગળ બોલતા શરમાઈ ગઈ

‘ શોભા બહેન તમે એમને ન સાચવી
ચક્રમાં મે તમને શુ કહ્યું હતું કે વાતો બહુ
ન કરશો અને ગેસવા ન દેશો. પશુ તમે
છેવટે ફરજ ભૂલ્યા એમના ડામળ જાન
તદુઓ જે મહા મહેનતે ડેકાણે આબ્યા હતા
તે તૂટી ગયા. મારી મહેનત ઉપર પાંચી
ફરી વળ્યુ ’

‘ ડોકટર મારી ભૂલ યઈ ’

‘ તમારી ભૂલ આજે તમને સહેન
કરાવશે. હવે કેય માટે આછી આચા છે

‘ ડોકટર ’ માટે ખાતર.. એક વાર
ફરીથી પ્રયત્ન કરો એના વગર માફ જીવન .

‘ શોભાનુ રૂઠન બગલામાં - પડયા પાડી
રહ્યુ હતુ

‘ સુબોધ પદેધાની માફ નિશ્ચતન
પડશે હતા

સવારના એને શહેરની મુખ્ય હોસ્પિટલમાં
ખસેડયો. અને ત્યાં ડોકટરોએ ફરીથી એના
મમજનુ આપરેશન કયુ પરંતુ તેમા
નિષ્ફળતા મળી.

બીજા દિવસની મધ્યરાત્રિએ તો ડોકટરો
એ એને ઘેર લઈ જવાની સલાહ આપી
નિરાશ હોયે જીવતી અચેતન લાશને
બગલામાં લાવ્યા.

‘ શોભા એના મુખ તરફ ભેધ વારવાર
રડતી હતી પશુ હવે એનો સુબોધ
બોલતો નથી ’

પવનનુ એક તોફાન આબ્યુ વિજળના
બચકર અવાજ સાથે મેધ ટુટી પડ્યો
પલ્લવ પાછે બળતો ધીને. દીવા વધુ તેજ
આપી રહ્યો હતો, અને સુબોધના ડાળા
ફાટી રહ્યા હતા, એનો આગ્ર દુધાતો હતો
શોભા અને સુબોધના પિતા એક્ટી ટસે
નિહાળતા બેઠા હતા અને એની ડોક
મરડાઈ ગઈ, ડાળા ફાટી ગયા

દીવા છુટાઈ ગયો. શોભા સુબોધના
મૃતદેહ પર વિલાપ કરતી પડી રહી. સવારના
સુબોધના દેહનુ પૃથ્વીમા વિલોપન થયુ, અને
શોભા સમાજમા એક વિધવા જીવનની
મુર્તિ બની જીવી રહી.

દીપોત્સવી રમથાળ

નવગુજરાત તત્રી પ્રમુદાન પટેલ વડોદરા આ રાષ્ટ્રીય સાપ્તાહિકે પ્રજાવીદ્યા અનુસાર તેના ૧૫૦ પાનાના દીપોત્સવી અઠમા ટેટલાક નજીતા લેખકોના લેખો, વાર્તાઓ અને કાવ્યોની સારી મનનીય સાહિત્ય સામગ્રી પીરસી છે, એ દૃષ્ટિએ દીપોત્સવી અઠનો આ પ્રવાસ સ્તુત્ય ગણી શકાય. પરંતુ ગોઠવણી અને કલાતી દૃષ્ટિએ સામાન્યતઃ આખરે ખૂબ છે.

બે ઘડી જોજ અધિપતિ રાવડા મુબઈ કાળની ચપાટમાં ધનાઢને ટેટલાક સમપથી બધ પડેલા આ વિશિષ્ટ કોળીના સાપ્તાહિકેતુ સચામન પાછુ શ્રી રાવડાએ સલાળા લીધા પછી તેના પુન પ્રકાશનો આ દીપોત્સવી અઠ વાર્તા, કાવ્યો અને લેખોની વિશિષ્ટ સામગ્રી પુરી પાડે છે. શ્રી રાવડાના સ્તુત્ય પ્રવાસને અને અભિનંદન સાથે આવકારીએ છીએ.

રાવડા તત્રી' જોડળદાસ રાવસુરા વડોદરા મહાગુજરાતના આ માનીતા માસિકે પોતાના દીપોત્સવી અઠમા સુદર છપાઈ સાથે ખેલસદી દેશ નળની રાખી છે. ને ગુજરાતના નજીતા સાહરોના લેખો, વાર્તાઓ કાવ્યોથી આ અઠ ખરેખર વાચતા યોગ્ય પ્રેરકને સમૃદ્ધ બન્યો છે.

બાલકલ્પન, તત્રી રમજીવાસ નાના લાલ શાહ વડોદરા આ બાલ માસિકે પોતાના

દીપોત્સવી અઠમા ઉડીને આખે વળગે એવા ચિત્રો સાથે બાલ માનસને સ્પર્શ કરે એવુ માન-પ્રેરક મુનાવ્ય સાહિત્ય પીરસુ છે. ને પોતાની વિશિષ્ટતા સુદર છપાઈ સાથે નળની રાખી છે.

ખડ્ગેશી તત્રી ચક્રલાલ જોડાસ બ્યાસ રાણપુર અદભૂત રસભરી દીટકદીવ વાર્તાઓથી એ મખત ગુજરાતના બદુબન સમાજમાં પ્રખ્યાત બનેલા આ સાપ્તાહિકે પોતાના આ અઠમા ઠીક ઠીક સાહિત્ય પીરસુ છે એ દૃષ્ટિએ અઠ જોઈ જમા નેવો છે.

લવિષ્ય દર્શન. તત્રી રો. બી. એચ. શાહ વડોદરા ન્યોતિય, યોગ, આસ્પત્ય અને રહસ્ય વિજ્ઞાના ક્ષેત્રમાં પ્રકાશ પાચરી રહેલા આ વિશિષ્ટ શેઠીના સામાયિકે દીપોત્સવી અઠમા એ લેનની સુદર તે માનનીય સામગ્રી સાથે અબવાસી લેખકો દ્વારા એ પ્રાચીન વિજ્ઞાઓ પરત્વે સારો પ્રકાશ નાખ્યો છે. તત્રીશીના આ નવિન પ્રવાસને અને આવકારીએ છીએ.

આર્થ સંદેશ તત્રી નામજીવાસ અ પૂ વડોદરા આર્થ સંસ્કૃતિની નળજીવતી ન્યોત સમા સ્વામી કથાનકના છપા પુખ્તોની વાસ પચારતા આ સાપ્તાહિકે પોતાના નાનકડા દીપોત્સવી અઠમાં દીપોત્સવીના મહત્વ સાથે સાર સાહિત્ય પીરસુ છે.

(અનુક્રમન પાન ૧૫૧)

ધસુ ખ્રિસ્તની તૈયાર થતી
આતરરાષ્ટ્રિય દિલ્મ

ધસુ ખ્રિસ્તના જીવનને વધી લેતી એક
આતરરાષ્ટ્રિય દિલ્મ તૈયાર કરવાનું નક્કી
કરવામાં આવ્યું છે. આ દિલ્મનું નામ
“ દૈવી કથા ” સુચવવામાં આવ્યું છે

આ દિલ્મના ‘ અર્થ ’ માટે ખ્રિસ્તને પા
૫૦,૦૦૦ (રૂ. ૬૬૬ લાખ) નો ફાળો
આપવાનું નક્કી કર્યું છે અને આ માટે
નાણા મંત્રી સર રોહડાં ક્રિષ્નાની મજૂરી
પણ મળી ગઈ છે. આનો અર્થ એ નથી કે
આ નાણાં સરકારી તોળેરીમાંથી ખર્ચવામાં
આવશે. પરંતુ તે માટે જાહેર ઉધરાણું ચર્ચ
રહ્યું છે અને ફડના સમાજક જોરને સંવેદ્ય
કાલના જાણીતા પ્રભાવે હજારો લોકો આ
ફાળામાં નાણાં આપી રહ્યા છે તેમાંના ઘણા
ખરા તો સામાન્ય સ્થિતિના માણસો છે.
તેમનું એવું માનવું છે કે આવી ધાર્મિક
ચરિત્રાત્મક દિલ્મ અત્યંત ઉપજોગી અને
આથીર્વાદ રૂપ નીવડશે. ગરીબ અને તવગર
સૌ, તરફથી આ નામાકિત વ્યક્તિઓની
બનેલી એક સમિતિ રચવામાં આવશે અને
આ દિલ્મ દ્વારા થતો નફો ધર્મોદ્ધાર કાર્યોમાં
ઉપયોગમાં લેવાશે

આ દિલ્મ જર્મનીના આન્ડર નામના
એક ફ્રેન્ચ ડાયરેક્ટર તૈયાર કરશે. ધસુ
ખ્રિસ્તની જીમિકા વિદ્યાપીઠના એક યુવાન
પ્રાધ્યાપક જનવરો તેઓ પાંચ વર્ષ સુધી
ખીજી કોઈ દિલ્મમાં ઉતરશે નહિ તેમજ
કોઈ પણ અખબારનવેશને મુદ્દાકાત પણ
આપશે નહિ. ખીજી વધા પાત્રોના નામ
જાહેર કરવામાં નહિ આવે.

આ દિલ્મ તૈયાર કરવામાં આવશે
પા. ૭૦૦,૦૦૦ (રૂ. ૬૩ ૩૩ લાખ)
જેટલો ‘ અર્થ ’ થશે એવો અંદાજ છે. ફ્રેન્ચ
અંગ્રેજી, ઈટાલિયન અને સ્પેનિશ એમ ચાર
જુદી જુદી ભાષાઓમાં આ દિલ્મ તૈયાર
કરવામાં આવશે

હિન્દમાં શાંતિવાદી વિષય પરિષદમાં
આવનાર ખ્રિસ્તના પ્રતિનિધિઓનો
પરિચય

સ્વ શ્રી રવિન્દ્રનાથ ટાગોરના સરકાર
કેન્દ્ર સભા ‘ શાંતિનિકેતન ’ ખાતે ટીસેમ્બર
મહિનાના પ્રથમ અઠવાડિયામાં ડુનિયાભરના
શાંતવાદીઓની આતર રાષ્ટ્રિય પરિષદ
ચોળવાની છે. આ પરિષદની ખીજી બેઠક
પાછળથી ગાંધીજીના આશ્રમ સ્થાન બનેલા
‘ સેવા સ્થાન ’ ખાતે ચોળશે. આ શાંતિ
પરિષદમાં ડુનિયા ભરમાંથી ૫૦ ઉપરાંત
પ્રતિનિધિઓ ભાગ લેશે તેમાં ખ્રિસ્તના
નીચેના છ સંસ્થાનો સમાવેશ થાય છે

કુમારી વેરા ખ્રિસ્ત — આ મુપ્રસિદ્ધ
લેખિકા અને પત્રકાર આ વર્ષના એપ્રિલથી
‘ પીસ પ્લેઝ યુનિયન ’ (શાંતી માટેનું
મંડળ) ના અધ્યક્ષ છે

શ્રી વેલ્ડોન્ક — ઉપરોક્ત મંડળના
સભ્ય હોઈ ‘ વિશ્વ શાંતિ ’ જેવા વિષયોના
પ્રખર અને પ્રખ્યાત વક્તા છે

મિ. અને મિસિસ બ્રેશો. — ‘ સોસાયટી
ઓફ ફ્રેન્ડ્સ ’ નામના મંડળ બંને સભ્ય
છે, અને હિન્દમાં કેટલાક વર્ષો યુગલો છે
મિસિસ બ્રેશો એ ઉપરોક્ત સોસાયટીની

વાર્ષિક સભાઓમાં કેટલાક વર્ષો સુધી
કલાક તરીકે કામ કર્યું છે

મિ રેનોલ્ડ્સ - તેઓ પણ 'સોસાયટી
ઓફ ફ્રેન્ડના સભ્ય છે તેમજ 'સાંતિ' માટે
અનુમતિ કાર્ય કરતા તથા સારા વક્તા છે

*

વજાટ કામના ગૃહઉદ્યાગને વેગ

આપનાર વૃદ્ધ મહિ-લા

કાપડની મોઢવારી અને માપબધીના
પરિણામે ફ્રેન્ડના પરચુઆમાં વજાટ કામના
ગૃહ ઉદ્યોગને ઉત્તેજન મળ્યું છે ત્રિસ મેરી
સોમર વિલ નામની ૮૨ વર્ષની વૃદ્ધાએ ત્રણ
વર્ષ પહેલાં 'પ્રથિમ ફ્રેન્ડના કાર્યાલયોમાં
અને વજાટો માટેની કક્કા' ની સ્થાપના
કરી હતી આજે ફ્રેન્ડમાં ૬૧ સ્ત્રી સરચા-
ઓએ આ કક્કાના કાર્યને ઉપાડી લીધું છે
કાંતણુ અને વજાટ માટેની યોગ્યતા ધરાવતી
પુરુષ આ વૃદ્ધના ધરમાં જ વજાટ કામના
નમુનાઓને દગધા ખડકાયા છે

*

ધરોમાં અકસ્માતો અટકાવવા માટે
મહિલાઓ મેદાને પડે છે

શિટનમાં મહિલા મહાળના સ્વયંસેવક
સભ્યો તરફથી ધરોમાં થતા અકસ્માતો
અટકાવવા માટે જાન્યુઆરી ૧૯૭૨માં ઉપાડવામાં
આવી છે તેમજ તેમના સહનતા વડા મધ્યકે
ગૃહશાળામાં 'સલામત વર્ગ' શરૂ કર્યો
છે અને તેમાં ધરોમાં થતા નાના મોટા
અકસ્માતો અટકાવવા અને શિક્ષણપ્રમુક
આપણે આપવામાં આવે છે, પછી આ
વર્ગમાં તૈયાર થયેલી વ્યક્તિઓને 'અકસ્માત
નિવારણ' અંગેના પ્રચાર કામ સોંપવામાં
આવે છે તેઓ ઠેર ઠેર ભાષણો તેમજ
પત્ર પ્રચાર સહિતના દ્વારા અકસ્માત -
નિવારણ ની કુબેદાને ઉપાડી બે છે

દીપોત્સવી સ્વસ્થાળ

- પાન ૧૬૬૮ ચાલુ -

સુશીલાની સસાર પાંધી પ્રકાશક

એન એમ ડક્કરની કપની, પ્રિન્સેસ રોડ
મુંબઈ ૨ સ્ત્રી ઉપયોગી આ પુસ્તકના
પ્રકાશન પાછળ વ્યવહાર દૃષ્ટિએ પ્રકાશકે
સારી જોડમત ઉઠાવી છે એમ પ્રથમ નજરે
નિર્ભર રૂપે જણાઈ આવે છે એટલું જ
નહિ પ્રત્યેક બહેનોને આ પુસ્તક ધરમધ્ય
બામતોની કોણવટભરી ને કિસાની
નિત્ય નોખ માટે સરળ અને સ્પૂર્ણ
ઉપયોગી નીવડશે એ દૃષ્ટિએ આ પુસ્તકને
અને આવકારીએ છીએ ને પ્રત્યેક બહેનોને
આ પુસ્તક પોતાના ધરમાં વસાવી લેવા
આમંત્ર કરીએ છીએ

માતા કિન્ની કવિતા સમૃદ્ધ લેખક
અને પ્રકાશક ડૉ. નિર્મલ ડક્કર મુંબઈ
જર્મના મુદ્દ મોરચા પર આં મોતની સારે
ધોર સમ્રામ ખેલાઈ રહી હતો એવા
સહારક વાલતરણ્યમાં ધરાયેલા સંનિધાની
સેવા સુધ્ધા કરતા કરતા ડૉ. ડક્કર દેવાપાથી
રૂપરૂપ પામિલા ૧૮ સર્ગનાત્મક કાવ્યોના
સમૃદ્ધ આ પુસ્તકમાં રજૂ કર્યો છે અને સર્વિશેષ
મુદ્દ સનીયકોગિત એ છે કે ડૉ. ડક્કર ગુજરાતી
કોવા છતાં કાવ્ય જેવા ઉચ્ચ વિષયમાં હિંદી
પર પોતાનો સારો કાળુ જમાવ્યો છે અલ
બત કવોક સુન્દ દોષ કે વ્યાકરણ દોષ રહી
જવા પામ્યો છે એ પરત્વે ડૉ. રાજેન્દ્રસાહે
આ નાનકડા પુસ્તક ની પ્રસ્તાવનામાં મનનીય
બોધ એમ્મ છે

૧૯૮૬ કાવ્યોની આ કાવ્ય સાળામાં
ડૉ. ડક્કરે પ્રત્યેક વિષયને રૂપરૂપ કર્યો છે ને
ફરકે વિષય પાછળ તેમની આત્માત્મિક
દૃષ્ટિની વેદના અને કાવ્યનું પ્રતિબિંબ
જણાય છે એ આ કાવ્ય માસાની સર્જના
ત્મક વિશિષ્ટ કલાનું સ્તવન છે

ડૉ. ડક્કરની જાન્યુઆરી ૧૯૭૧માં આ
કિશામાં વધુને વધુ પ્રવલણીય બને એ આશા
સાથે અમે આ પ્રકાશનને આવકારીએ છીએ

સામાર-સ્વીકાર

બુદ્ધિ ડાહ્યા એન્ડ પ્રિન્ટીંગ વર્ક્સ
મુંબઈ તારાની ના વરસનું સુદર ફોન-૨
મળ્યું છે

નવા વરસ, આટલે નવી સંસ્કાર ભેટ

કુંજ સાઈ નં ક રો

પરંતુ

કું ર કું સ ર જ ર ક રો
કરકમરકરવાની ખરી રીત ધર ખર્ચનો હીસાબ રાખવાની છ
તે માટે

તમારા ઘરમાં આજેજ
આવતા નવા વરસ માટે એક પ્રત

‘સુશીલાની સંસાર પોથી’ વસાવી દેવો.

જો તે વરસ, માસ યાં દિવસથી થારૂં ક્યો બાહુ પુરા એક વર્ષ (અધીક માસ સાથે) સુધી યાચતી સુશીલા નારીની સંસાર પોથી

સુશીલાની સંસાર પોથી
(પુરુષ વિદ્યા અને વહુપ્રેમની આદિતી સાથે શ્રવણીની શુભખબરની પોથી)

દવામય નિરંગી
કવર ચિત્ર ઉપરાત
પદર મુદ્રોક્તન ચિત્રો
પાકે મળજીત પુકું

રચયિતા

શ્રીમતિ સતીદેવી

જન્મ

કિંમત માત્ર રૂા ૩-૧૨-૦

વી. પી. મોરેજ ૧૨ આના
આક્રિષ્ટ મારે આઠ શિર્ષી
ગોલકનારને વેર નોંધા મળશે

દરરોજના અર્ચનની નોંધ દુરગાવાના કોશ, પાળવાડીક, માલિક ને વાલિક નોંધવાની પાના, આવક વર્તવકના સરવેયા, ગૃહલાયપ્રેરીની નોંધના પાના દુધ, ધોળીની નોંધના પાના, વરના આજકોના અવયાયની પ્રતિની નોંધ, જન્મ, જનોઈ, વેવિશાળ, લગન, મરણ નોંધ કરેક પ્રકારના રેયાની નોંધ ઉપરાત કાવજી મળતી મરુ કરી બી, માનજી, મરણત, વલો, ઠોળી, સાકર, ગોળ, સાકાણ, મરીમચાલા, તેલ, સાણ. સુખવાસ, શ્રગારસામગ્રી, વેલી, સુખવાસ, પાનસોપારી, કપા, ફળફુલ, ચેવા, કોલમ, વ્યાસલેટ, હલેક્ટીક, દીવાળત્તી, માલીશ, હનમત, ધોળી-વોશીંગ, નામ, વાહન-રેલ્વે, નૃતાવ દયાલ ટેલીફોન, કોલાપડા, ફાનાટક સીનેમા, છાપા પુસ્તકો, અભ્યાસ, કપડાલત્તા, શિક્ષણ ફનીયાર, ધર્મીકા, ફેક્ટોરિય અને લેટ સોજાદ-આ બધી જીવનની જરૂરીયાતો અંગે થતા અર્ચાની લવકના ત્યા આવકના દરરોજના નોંધી યાદય તેવા કોશાઓ આ પોલીમ અપાયા છે. ઉપરાત ગેઝેટિસાળ, ઘાટી રસોયા, માણસોના ખાસો, કન્ટેન્ટેજ અને ટેકસ, લગન વ્યવહારના સામાજીક અર્થ વિશેની નોંધ અપાઇ છે

ઉપરાત દરરોજ સવારના ઉઠીને એક સુન્નીયાર વાંચી યાત્રા તેવા
૩૮૦ ઉપરાત ગણમૂલ્યાં સુવીચારો અપાયા છે.

માત્ર ગણતરીની જ પ્રતો તવાર ૫૫ છે તમારા કુટુંબ ખાટેની પ્રત ખવાસ થાય તે પહેલા વસાવી રવો

એલ. એમ. ઠક્કરની કંપની,

અમરેલ, પલિકામર્સ, ૧૪૦ પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ ૨.

બાળ કેળવણી

લેખક ડૉ. અમૃતલાલ હ. પટેલ ડી. પી. એચ.

આ પૃષ્ઠી સાધારણ રીતે એવી માન્યતા મળે છે કે બાળક જેમ જન્મથી બચ્ચવા શીખે તેમ સાહ, વધારે પડતા ઉત્સાહવાળા મા-આપો, પોતાનો પુત્ર બહુ જ શુદ્ધિશાળી, ચપલ અને ખીન્ન હોશરોઓથી ઢરે બાળકમાં વધારે આગળ છે તે બતાવવા સાહ, બાળકને કાચી વયમાં મળવવાનું શરૂ કરી દે છે અને પોતાનું ચાર વર્ષનું બાળક વાંચતા શીખે, અક્ષરો ઓળખતા શીખે તેમાં મગફરી લે છે અને આનંદ માને છે ગાપતા વાહરડા ગમે તેટલા મજાનું અને કદાચર હોય છતાં તેને માડા સાથે જોડી કામ કરવા અમુક ઉમરનો તે યવો જોઈએ તેવીજ રીતે મનુષ્યને પણ અમુક જાતના કામ કરવા માટે અમુક ઉમરે પહોંચવું જોઈએ અને પછી તે કામ શુદ્ધિ હોય કે શરીરનું બાળકોના શારીરિક વિકાસ થયા અગાઉ જેમ તે મહેનતનું કામ કરી શકે નહિ તેવી રીતે તેના માનસિક વિકાસ થયા પછર તે શુદ્ધિ કામ બરાબર કરી શકે નહિ બાળક સાત વર્ષનું ન થાય તે અગાઉ તેને મળવતર શીખવવામાં જે માનસિક જોગે પડે છે તે એટલો બારે કોય છે કે બાળક તે સહન કરી શકતું નથી એ તેનો માનસિક અને શારીરિક વિકાસ અટકી પડે છે અપવાદ રૂપે કેટલ બાળક આ જોગે નુકસાન ખમ્યા વગર સહન કરી શકે છે પરંતુ ઘણા બરા બાળકો ઉપર તો આની ખરાબ અસર થાય છે નાની ઉમરના બાળકોના મગજ ઉપર કેળવણી લેવાનો જોગે કેટલ વખત તેને ઘણું નુકસાન કરે છે બાળકનું માનસ વિકૃત થઈ જાય છે અને તે મળવતો નથી, રખડેલ થઈ જાય છે અને માત્રાપની સામે થાય છે દુકમાં તેની આખી જીંદગી ખમડે છે આવા એક બાર વર્ષના બાળકનો દરજ્જાગતક કલિકાસ છે સાત વર્ષ અગાઉ તે બાળકની માએ તેને પરાજે મળવતરા માડ્યો, તેના પગ સખ્તાઈ કરી તેનું પલિયુઅ એ આખું કે બાળકને મળવતનું અમુન

નહિ અને આપેલું લેસન ચોપડીઓ છાની માની ઉપાડી તેમાંથી તે લખી કાઢતા શીખે. આ બામતની તેની માતાને જલ્લ થતા જ તેણે શીક્ષા કરવા માડી પરિણામે બાળકનું માનસ વિકૃત થઈ ગયું તે ચોર, મનસ્વી, ખડખેર અને લામણી વગરનો થઈ ગયો. જે બાળકને કાચી ઉમરમાં મળવવાની ફરજ પામવામાં આવે છે તે ઘણી વખત તેાતકુ લોલતા શીખે છે આવા બાળકોની યાદ રાખવાની શક્તિ જલ્લ ખીલતી નથી નાના બાળકમાં યાદ રાખવાની શક્તિ બહુ ખીલેલી હોતી નથી રબ્બો યાદ રાખવાની ક્રિયા અને આખો જે જુએ તેની અસર જાનતવુઓ કારા રબ્બ પર થાય અને મગજના અમુક ભાગ જીમને આ વાહન આપો ત્યારે બાળક વાચી અને જોલી શકે આ ક્રિયાઓ સાત વર્ષ અગાઉ સાધારણ રીતે ખીલતી નથી, વળી આપણે સાધારણ રીતે જોઈએ છીએ કે જે બાળકનો માનસિક વિકાસ બહુ જલ્લ થાય છે તેનો શારીરિક વિકાસ અટકી જાય છે આ પ્રમ ઉપર માત્રાપો એ ખાસ ખ્યાન રાખવાની જરૂર છે જે બાળક શરીરે ડુબણુ પાતણ હોય તેના ઉપર મળવતનું વધારે પડતુ દબાણ ન કરવું જોઈએ. બન્ને શક્તિ ઓની સમજા રીતે પ્રગતિ થવી જોઈએ. એકને જોગે ખીલને આગળ વધતા ન દેવી જોઈએ

આ બધા કારણોને લઈને કેળવણીકારો આગ્રહ કરે છે કે બાળક ન્યા મુધી બરાબર ઝકપથી લોલતા ન શીખે, સામજીને રબ્બો અને તેના અર્થ યાદ રાખતા ન શીખે ત્યાં મુધી તેમના ઉપર જલ્લથી મળવતનું દબાણ કરવું નહિ આ ઉપરથી જોઈ શકાય છે કે જે માતા કોડર ગાઈને કે બાલમ-દિરમા જઈ ત્યાંના શિક્ષકને મળવતીથી કહે છે કે માત્ર બાળક તો વાચતા, લખતા પણ જાણે છે તે માતા તેના બાળકને કાપડો કરતા નુકસાન વધારે કરે છે

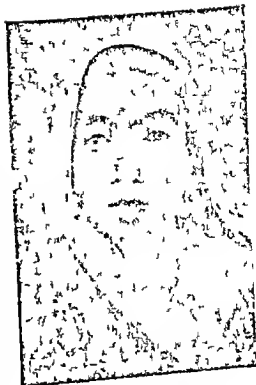
— ગુણસુન્દરી યોજિત —

સ્વ હાહીબહેન ઠક્કર

અને

સ્વ પ્રભાવતી ઠક્કર

સ્મારક ગરબા હરિકાંઈ

સ્વ હાહીબહેન ઠક્કર

ગુણસુન્દરી માસિખના માલિક શ્રી નરુભાઈ ઠક્કર તરફથી સ્વ હાહીબહેન સ્મારક દ્વંદ્વ મંડળ રચિત તાન્તેતરની ગરબા હરિકાંઈ વખતે જીનીયર બાબાઓની ગરબા હરિકાંઈ મોટું શીલ્પ બહેર કરવામા આવ્યું હતું પરંતુ એમના રોહી-મિત્રવર્ગ તરફથી શ્રી નરુભાઈ ઠક્કરના રા માતૃશ્રી હાહીબહેન ઠક્કર અને તેમના સ્વ પત્ની પ્રભાવતી ઠક્કર કે જેમણે ગુણસુન્દરીના વિકાસ અને સચાલનમાં તેમજ વગેરે અને અમલસાડના બે સમાજ માટે કેટલેક અસરકારક કાર્યો હોય છે એમની સ્મૃતિ રૂપે આવી એકાંક ગરબા સ્મારકની યોજના કરવાની સૂચના મળતાં એ સર્વના સહકારથી શ્રી નરુભાઈ ઠક્કર તરફથી આ યોજના સ્વતંત્ર અને વિરૂદ્ધ રા મા નિયંત્રિત કરવામા આવી છે જે નીચે પ્રમાણે છે

૧ આ હરિકાંઈમાં હરેરની સીસરયા એની ૧૪ થી ૨૫ વર્ષની અંદરની બહેનો સીનીયર ગ્રુપમાં સ્વ હાહીબહેન ઠક્કર દ્વારા હરિકાંઈમાં અને ૮ થી ૧૪ વર્ષની અંદરની બહેનો જીનીયર ગ્રુપમાં સ્વ પ્રભાવતી ઠક્કર ૮૫ હરિકાંઈમાં ભાગ લઈ શકશે

૨ આ હરિકાંઈની તમામ જવાબદારી સાથેની વ્યવસ્થા માટે શ્રી રમણલાલ ર દેસાઈના પ્રમુખપણા નીચે સમિતિ નીમવામાં આવી છે

આ હરિકાંઈ અંગ્રેજી ૫ ૧ તથા દ્રોણ અને ૮૫ આ સમિતિને શ્રી નરુભાઈ ઠક્કર તરફથી સુપ્રત કરવામા આવશે.

આ હરિકાંઈ માટેનો સમય, નિયમો તથા યરતો વિગેરે જે તે વખતે જાહેર પાડવામા આવશે.

[વિગતવાર માહિતી આવતા અંકમાં આપવામાં આવશે]

સ્વ. પ્રભાવતી ઠક્કર

સમાજ

કેમકે સવુ અધિવેશન-આજામી માથે-એમી
 હર્મા દક્ષિણ ભારતયા મળશે.
 -ચાન્તાકુઝ રેલ્વે-સ્ટેશનથી વિમાની મથક
 મુકીના બે મોઈલ લાખા.. માર્ગને પડિત
 નહેરતી ૬૧ મી જન્મ જયતિની પાદમા
 પડિત જવાહરલાલ નહેરુ માર્ગ નામ
 આપવામા આવ્યુ છે
 -સુબાઈની ધારાસભાએ જાતિ બહાર મુકવાના
 કૃત્યને ગેરકાયદેસર ઠરાવતો ખરડો પસાર
 કર્યો છે ને આ ખરડાને ના ગવર્નરની
 મંજૂરી મળી ગઈ હોય હવેથી ડોઈ પશુ
 જાતિ સરયા ડોઈપણ સભ્યને જાતિ બહાર
 નહિ મુકી શકે. છતાં જો ડોઈ કરશે
 તો તેનો ૧ હજાર રૂપિયા ૬૩ થઈ શકશે.
 -સમુક્ત પ્રાતલી કોમિસે સમુક્ત પ્રાતલુ
 નામ 'આપીવત' રાખવાનો ઠરાવ કર્યો છે
 -૨ જરયાન સરકારે કોલેજોમા બહુતી
 વિદ્યાર્થીનીઓ પાસેથી તા ૧ લી નવેમ્બરથી
 ટયુશન ફી નહિ લેવાનો નિર્ણય કર્યો છે
 -અમદાવાદ શહેર સમિતિએ નફાખોરી અને
 સધરાખોરી અટકાવવા માટે પ્રજામત
 મેળવવા એલીસબીજ વોડના પ્રતિનિધિ
 તરીકે શ્રી લીતાનતી દેસાઈની નીમણુક
 કરી છે
 -સુરતની જીલ્લા સ્ટુડન બોર્ડમા શ્રીમતિ
 હિર્મિલાબહેન પ્રેમચંદર બંદ નિમાયા છે
 -વડોદરા યુનિવર્સિટીના ઉપકુલપતિ શ્રીમતિ
 હસા બહેન મહેતાનુ ગાંધી તા. ૨૬મીએ
 નડિયાદ મહીલા મનારે સન્માન કર્યું હતું
 આ પ્રસંગે રજન કાપડકર, ચરખા, ગીતા
 વૃત્તિ બાદ મહીલા સમાજના પ્રમુખ શ્રી
 કપીલા બેન દલાને હસા બહેન મહેતાનો

આદર્શ સન્મારી તરીકે પરિચય આપી
 તેમની શિક્ષણ સાહિત્ય ક્ષેત્રમા ને યુનો
 તેમજ વડોદરા વિદ્યાપીઠની સેવાની કાર
 કીર્તિનો ઉલ્લેખ કર્યો હતા અને મંત્રી
 શ્રી પદમા બહેન દલેના નિવેદન બાદ શ્રીમતિ
 હસા બહેન મહેતાએ બોનતા જણાવ્યુ
 હતું કે આવી સમાજ સરચાઓ દ્વારા
 સ્ત્રી માત્ર સ્ત્રી તરીકે નહિ પણ નાજરીક
 તરીકે સમાજની અને દેશની ધારે તો સારી
 સેવા બજાવી શકે,
 અતર્મા તેમણે આજના મધ્યમ વર્ગની
 કોઈક સ્થિતિમા દરેક સન્મારીઓએ
 આર્થિક રીતે પોતાના પતિને ઉપયોગી
 બનવા બલામણુ કરી હતી અને આ
 સન્માન માટે મહિલા સમાજનો ખૂબાર
 માન્યો હતો
 -પૂનામા ગઈ તા ૪ થીએ ખાડની તગી
 સામે પોતાની ફરિયાદ રજુ કરવા ૬૦૦
 મહિલાઓએ કલેક્ટરની કચેરી પર સરમસ
 રૂપે દૂધ કરી હતી તેમણે 'બાળકોને
 ખાડ આપો' કળા બજારીઓને શિક્ષા
 આપો, વચેરે સુનો વાળા વાડીયા લટ
 કાળ્યા હતા
 સરમસ કલેક્ટરની કચેરી પર પહોચતા
 કલેક્ટરે બનતું કરવા વચન આપી તેમને
 ચાલત આપ્યુ હતું
 -જયા માસમાં દહેમામમા એક તરગાળા
 યુવતી પુર તેના પતિ અને સસરાએ
 અલ્યાચારી માસ મુજરતા પોલીસે આ
 બને બાપ દીકરાની ધરપકડ કરી છે ને આ
 યુવતિને અમદાવાદ વિકાસ પ્રક્રમા મોકલી
 આપ્યાના સમાચાર બહાર આવ્યા છે
 -ડોહામાં બે યુવતીઓ રતવથી દાઝી જવાથી
 મરણ પામી છે

નરુભાઈ ઠક્કર એન્ડ કંપની
માદર ઠરે છે

એક એનોથુ વાર્તા માગ્રિક

પહેલી લાન્ચુઆરીએ પ્રથમ અકબદ્ધાર પદ્યો

એતા રૂપ રંગ અને સાહિત્ય વિષે

અમારે હથુ જ હથેલુ નથી

અક આપોઆપ જ એ બોલશે.

વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૧-૮-૦ જે છુટક નકલ કિંમત ર આના

આપની નકલ માટે આજે જ લખો :